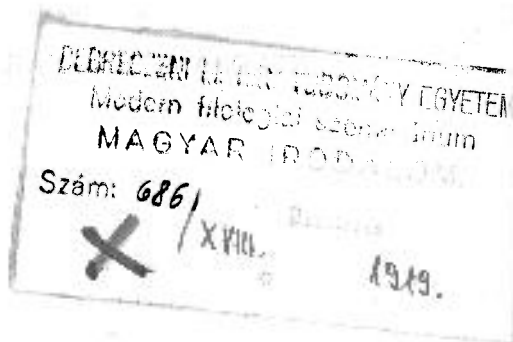

KAZINCZY FERENCZ ÖSSZES MŰVEL.

HARMADIK OSZTÁLY.

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE.

1800-1877.

KAZINCZY FERENCZ
ÖSSZES MŰVEI.

HARMADIK OSZTÁLY.

LEVELEZÉS.

XVIII. KÖTET.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

BUDAPEST, 1908.

KAZINCZY FERENCZ
LEVELEZÉSE.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

IRODALOMTÖRTÉNETI BIZOTTSÁGA MEGBIZÁSÁBÓL

KÖZZÉTESZI

DR VÁCZY JÁNOS.

TIZENNYOLCZADIK KÖTET.

1822. Január 1. — 1823. Deczember 31.

BUDAPEST, 1908.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KIADÁSA.

1875

1875

1875

1875

1875

1875

1875

1875

Budapest, az Athenaeum r.-társulat könyvnyomdája.

BEVEZETÉS.

Kazinczy Ferencz Levelezésének jelen, XVIII. kötete az 1822. és 1823-dik években írott 245 darab levelet tartalmaz, a melyek közül 130-at maga Kazinczy intézett író barátaihoz és rokonaihoz. Írói köre Guzmics Izidorral, Kovacsóczy Mihálylyal, Toldy Ferenczcel és Zádor Györggyel bővül. Guzmicsot a *Tudományos Gyűjteményben* megjelent értekezéseért («A nyelvnek hármias befolyása az ember emberesítésébe . . .») üdvözli s innentől fogva a vele váltott leveleiben jellemzi legőszintébben magán és írói pályáját; Kovacsóczy mint a *Hebe* munkatársa csatlakozik a széphalmi vezérhez; az alig tizenhétéves Toldy költői zsenyéivel és fordításaival kedveskedik mesterének s mintegy élő kapcsolat az új és régi irodalom között; Zádort Kazinczy szintén a *Hebéhez* csatolja, mely az ő védszárnyai alatt vezeti be az ifjú írókat az irodalomba.

A jelen kötetnek első sorban kortörténeti adatai kötik le figyelmünket s ezekkel együtt Kazinczy anyagi romlásának egyre szembe tűnőbb folyamata s családi pörösködése, a mely anyagi erejét s írói kedvét napról-napra fogyasztja; e miatt kevesebbet is dolgozik, még leveleket is ritkábban vált barátaival; de az *Erdélyi Levelek* és Sallustius-fordítása kiadásán annál inkább iparkodik, minél jobban érzi, hogy pályája immár a végehez közeleg; egyszersmind történelmi dolgozataival és verses műveivel segíti a *Hebét* és *Aurorát*. Fürkésző tekintettel keresi működésének hatásait a nyomán fejlődő irodalomban s mindig újabb-újabb ösztönt merít küzdelmeihez, a melyek a nyelv- és stilreformjával a szellemi haladás útjait eléggé biztosították. A keresztény felekezetek uniójának régóta vitatott s most új életre keltett nagy kérdése a Guzmicscsal folytatott levelezésében foglalkoztatja Kazinczyt, a mely nem csak türelmének,

hanem egyszersmind felvilágosodott gondolkozásának is jellemző adatait örökíti meg.

A szent-szövetség politikáját, a melynek Metternich hg. volt értelmi szerzője, a tízes évek végén teljes siker látszott követni. S e körülmény arra bátorította a bécsi kormányt, hogy hatalmi önkényével minden alkotmányos tekintetet figyelmen kívül hagyjon. S noha Metternich észrevette hazánk szellemi haladásának némely felzárkózó jelenségeit, nem tartózkodott politikai rendszerének alkalmazásában a nemzeti alkotmánynak nyílt megsértésétől sem. Terveit, a hadi adó emelését s az újonczok szaporítását a kancellária és a nádor aggodalommal fogadják. A nádor egyik rendeletet sem tartja végrehajthatónak: jobban ismeri a király és nemzet közötti közbenjárói feladatait, semhogy óvást ne tegyen a bizton várt veszedelem elhárítására. Mind hiába. Az olaszországi mozgalmak elnyomása után annál kevésbé hallgat Metternich a nádor aggodalmaira, minél szilárdabbul meg van győződve, hogy fegyver-erővel minden ellenállást megfékezhet s kiadja az 1821. és 1822-diki törvénytelen rendeleteket, a melyek felrázzák a régóta türelmes magyarságot s a vármegyék egy részét erélyes küzdelemre szölitják. Igaz, hogy mintegy 44 vármegye titkolt hazafias elkeseredéssel bár, de aláveti magát a rendeletek végrehajtásának; hanem az a 8—10 vármegye, a mely ősi alkotmányunk romjainak védelmére a legerélyesebb eszközöktől sem riad vissza, oly hatalmas ellenállást fejt ki, a mely az elbizakodott bécsi államférfiakat is gondolkozóba ejti.

Az irodalomtól mintegy félszázad óta lassan, de folyvást erősített nemzeti szellem a rendi jogok védelmében is hatalmasabban nyilatkozik, mint József császár óta bármikor. Előbb csak feliratokban fejezik ki a vármegyék hazafias aggodalmaikat s figyelmeztetik a kormányt: mennyire elidegeníti a hűséges nemzetet magától. Midőn azonban a kormány ügyet sem vetve a törvényhatóságok feljajdulásaira, makacsul folytatja önkényes eljárását: néhány vármegye nyíltan ellenszegül, a rendeletek végrehajtását megtagadja, országgyűlést sürget s a törvény megsértőit hazaárulóknak nyilvánítja.

Zemplén vármegye kétszer is fölír a rendeletek ellen, minek következtében Malonyay János, a ki csak nem régiben foglalta el az administratori széket, arra kéri a királyt, hogy mentse fel őt a rendeletek erőszakos végrehajtásától. Cziráky Antal és Amade Antal grófok hasonló kérelemmel járulnak a trón elé, de sikertelenül. Malonyay meg is jelenik az 1823. máj. 21-diki gyűlésen s felszölitja

a vármegye rendeit: teljesítsék a fejedelem parancsolatát, mulassanak bizalmat a királyhoz annál is inkább, miután változhatatlan akarataról az utóbbi időben eléggé meggyőződhettek. Szemere István, az első alispán «rendíthetetlen lélekkel» és «csudálást érdemlő nyugodalmas tűzzel» védi a rendek felfogását. Utána Vécsey Pál b. «igen gyönyörűen» kél az alispán segítségére. Látván tehát Malonyay, hogy boldogúlnia lehetetlen, felolvastatja a kir. biztossá való kinevezéséről szóló oklevelet s a gyűlést feloszlatja. Ezután magához inti az alispánt; de a rendek nem engedik, hogy helyét Szemere elhagyja. «A tek. statusok — szól az alispán — azt akarják, hogy folytattassék a gyűlés; no jó! tehát elfoglalom törvényes székemet.» A legkiválóbb rendek szólottak: az alispán, továbbá Lónyay Pál, Dókus László, Fáy Ferencz és Dessesffy József gr. Ez arra inti a tisztviselőket, hogy a vármegyei rendektől el ne szakadjanak, mert az összetartásban van a vármegye ellenálló ereje. Mire a tisztviselők esküvel erősítik egymásután, hogy a rendekkel együtt tartanak. Kolozsy szolgabíró harsogó hangon így szól: «Én egyik érdemtelen szolgája vagyok a tek. statusoknak, de atya is vagyok; nem szeretném, ha gyermekeim azzal vádolnának, hogy a lánczot rájok én raktam.» Ekkor kinyújtja jobb kezét s folytatja: «Arra az Istenre, a kinek a törvényhez felesküdtem, esküszöm, hogy el nem állok a tek. statusoktól.» Görgey szolgabíró pedig ezeket mondja: «A haza átka szálljon rám, ha szavamat megszegem.» A rendek nagy lelkesedéssel, sokan elérzékenyülve hallgatták a fogadalmat. Bizottságot választottak, hogy újabb feliratot küldjenek a királyhoz, a nádorhoz s az országbíróhoz. A királyhoz szóló felirat elkészítését gr. Dessesffy Józsefekre bízták, a ki emberül megfelelt feladatának. Nyolcz vármegye vendégeit látta kebelében Sátoraljaújhely, s «mindnyájan tisztelettel eltelve mentek el s látták, hirdették, hogy Zemplénnek oly fiai vannak, mint a milyen a bora». «Barátom — írja Kazinczy Cserey Miklósnak a történetek elbeszélése után — szeretném, ha fejedelmünk látta volna, mint bánánk administratorunkkal, mint Szemerével. A mely nép így szereti előljáróit, arról nem lehet egyebet feltenni, mint azt, hogy fejedelmét is szentül szereti.»

Malonyay a gyűlés után Bécsbe sietett megújítani a királynál kérését, hogy a kir. biztosság terhétől felmentse. A király most elfogadta Malonyay lemondását s július elején gyors futárt küldött Lónyay Gábor ungvári főispánhoz, hogy Zemplénben katonai erővel jelenjen meg s hajtsa végre, a mit Malonyay hiába próbált. «Lónyay

elrettent s éjjel-nappal reptile Bécsbe», írja Kazinczy. Barátai kérve kérték: ne legyen eszköze a törvénytelenységnek. Lónyay — ha Kazinczy tudósításainak hitelt adhatunk — csakugyan kérte is a királyt: ne tegye ily kemény próbára hazafiságát; de a király állhatatos volt. Aug. 16-dikán sötét este érkezett Lónyay a vármegye székhelyére s másnap, vasárnap, ebédre hívta magához a hatóság tagjait, de «sokan meg nem jelenének, megizenvén, hogy érzések tiltja az ily küldöttségű személynél mutatni tiszteletet és szeretetet». Aug. 18-dikán tartatott a «rettenetes zajú gyűlés». A rendek azt kívánták, hogy az alispán az első helyet foglalja el. Szemere István engedett s megnyitotta a gyűlést. A rendek csakhamar elhatározzák, hogy a májusi gyűlés határozatához ragaszkodnak s elvárják a tisztviselőktől, hogy az erőszaknak sem engednek; ha pedig a kir. biztos megjelenik: mindnyájan elhagyják a termet. Már sokáig tanácskoztak, midőn Lónyay hívás nélkül a terembe lép. Iszonyú láрма fogadja; Caraffának, Eötvösnek, hazaárulónak, hunczutnak kiáltozzák. «A láрма — írja a szemtanú Kazinczy — oly irtóztató vala, hogy nagysága miatt elcsendesült . . . elsiketite bennünket, azért nem hallánk tovább. Csak a száj mozgását és a gyűlölséget festő mozdulást látánk.» Lónyay székéhez tart, de halotthalványan, s álla úgy vaczog, mint a kit a hideg ráz. A rendek körülfogják, s bár az első alispán félrerántja a maga székét, hogy Lónyaynak utat készítsen, Lónyay László útját állja, mire a kir. biztos csak ennyit mond: «Solváлом a sessiót,» s távozik. A rendek a jegyzőkönyvet hitelesítik. Szirmay Ádám, a főjegyző, tudtára adja a kir. biztosnak, hogy bátran visszatérhet a gyűlésbe; de Lónyay csak tiltakozik a jegyzőkönyv hitelesítése s elküldése ellen.

Lónyay küldetéséről írt jelentésében ¹⁾ világosan megmondja, hogy Zemplén példája a többi vármegyére is döntő hatású lehet, a kir. biztos küldetése tehát nem maradhat sikertelen. Másfelül azonban, mivel — úgy mond — neki Zemplénben személyes ellenségei vannak, s az ő működése később sem lehet foganatos, arra kéri a kanczelláriát, hogy mentse fel őt terhes kötelessége alól. De a kormány ragaszkodik Lónyay személyéhez, és így Lónyaynak decz. 12-dikén újra meg kell jelennie Sátorajaujhelyt. A 15-dikére hirdetett közgyűlésre nagyszámú katonaság érkezik gr. Gorzkowsky vezérőrnagy parancsnoksága alatt, huszárok és gyalogság. A vármegye háza előtt

¹⁾ A m. nemzet története; szerk. Szilágyi S.; IX. k. (Ballagi G.) 105. l.

a hajdút huszár váltja fel, a mi ellen Dessewffy József és Vécsey Pál legott felszólalnak a kir. biztosnál, a ki úgy rendelkezik, hogy a hajdú elfoglalja régi helyét, de a katonaság a kir. biztos lakása előtt állíttatik fel.

A gyűlés elején Lónyay felolvastatja a kir. neheztelésről szóló leiratot, összetépi az augusztusi gyűlés jegyzőkönyvét és eloszlatja a gyűlést, magához rendelvén a tisztviselőket. Mintán a király parancsát közli velök, a tisztviselők állhatatosan ragaszkodnak az augusztusi végzésekhöz. Erre Lónyay letartóztatja őket katonasággal s egyenként küldi vissza egy-egy katona kíséretében, mit a sokaság látván, lelkesedve élteti a hatóságot. Csak a főjegyzőt szidalmazták, mivel az augusztusi gyűlésről szóló jegyzőkönyvet ő adta át a kir. biztosnak. A tisztviselők fogsága 24 óráig tart, s Lónyay célját éri. A hatóság tagjai tanácskozávan egymással, kijelentik, hogy a kir. parancsnak készek engedelmeskedni s a rendeleteket végrehajtani. Néhány nap múlva már megkezdik az újonczozást.¹⁾

Hasonló események történtek Nyitra, Hont és Bars vármegyékben is. B. Eötvös Ignác, abatuji főispán s koronaőr, a maga vármegyéjében «privatim tett ijesztgetésekkel vitte ki a dolgot»; Hontban már a rendeket Munkácsfal és Kufsteinnal fenyegette; azonban Nyitrában csak fegyveres erővel tudott célt érni. Iszonyú szitkokat zúgtak a rendek felé, midőn a gyűlésterembe lépett; «crepet Eötvös» és ehhez hasonló kiáltások röpködtek. De a kir. biztos keményen tartotta magát s visszafelelt: «Eötvös autem non crepabit, quin imo fidelis sua servitia suae Maestati Sacratissimae etiam praestabit.» Egy öreg, nyolczvanéves pap, b. Gabelkhoven szólni kezd: «Húsz esztendeje, hogy itt nem voltam; de bár öreg és beteg vagyok, felhozatám magam e szent helyre, hogy kérjem a rendeket, el ne álljanak a törvénytől, constitutionktól.» A hatóság mellé katonák rendeltettek, s így Eötvös a parancsot erőszakkal végrehajtotta, noha például a vármegye ügyészének az apja azt üzente fiának, hogy kitagadja, ha ellenkezni mer a törvénytől.

Azonban Eötvös Ignácnak e miatt sem személye, sem vagyona nem volt biztonságban. Tarjányi jobbágjai épen pünkösöd napján elhamvasztották gazdasági épületeit, július 5-dikén pedig 70 öl hosszúságú juhaklát gyujtották fel, s ötszáz spanyol juha odaégett. Senki sem ment a lüzet oltani, s midőn a kasznár erővel akarta kény-

¹⁾ Ballagi G. id. h. 106. l.

szeríteni a lakosokat az oltásra, azzal fenyegetőztek, hogy őt is a tűzbe dobják. Írásokat szórtak szerte-szét, hogy mihelyt betakarítanak a báró földjein, azt is porrá égetik. A fővárosban is tüntettek Eötvös ellen. Midón fia, ki ekkor a budai kamaránál előadó tanácsos volt, a színházba lépett, éktelen fütyüléssel fogadták, és a zaj mind addig tartott, míg csak az ifjú báró el nem menekült. Ő t. i. egy ismeretlen öreg úrral együtt ment a színházba, kit a jelenlevők atyjának gondoltak. Még unokáját sem kímélték a gyűlölt kir. biztosnak. Midón leányának kis fia a hajóhídon ment, a jurátusok körülfogták s azzal fenyegették, hogy a Dunába vetik, ha nagyapját gazembernek s hazaárulónak nem kiáltja. Ugyanekkor Eötvös Ignác egyik kastélya, mint «valami prodigium széjjel ment», s a közönség Isten csapását látta e véletlenben. Annyira fokozódott a nép gyűlölete iránta, hogy Eötvösnek még családi szentélyét sem átalált gonosz gyanúsításokkal illetni.

Bars vármegyét már előbb keményen megdorgálta a király bátor hangú feliratáért. Meghallván a rendek, mit tett a kir. biztos Nyitrában, ismét felírtak a királyhoz. E fölíratot Platthy Mihály főjegyző készítette, s a mély hazafi fájdalomnak s a megsértett törvények miatti felháborodásnak oly őszinte és erős, de egyszersmind ékes kifejezése, hogy hozzá hasonlót hiába keresünk az akkori vármegyei fölíratok között. Ballagi Géza «a vakmerőségig őszintének» mondja ¹⁾ e fölíratot, a mely nemcsak a vármegyei rendekre, hanem az egész nemzetre is mély hatással volt: «egyes nyomatékosabb, éleesebb kifejezései szájról-szájra jártak s részint ámulatba ejtették, részint lelkesedésre hangolták az embereket.» «Mikor azt hinnék — olvassuk a fölíratban — hogy áldozataink után, a béke visszatérével gyümölcseit szedhetjük annyi fáradozásunknak: megújulnak nemzetünk régi sebei, letiporva törvényeink tekintélye s a vélemények szabadsága.» Igaz, hogy József császár is hasonlóan bánt hazánkkal; de ő nem is tett esküt az alkotmányra; ellenben a király megesküdt s «az a fejedelem, kit az egész világ a legkegyesebbnek hirdet, kit Európa a legvallásosabbnak tisztel, ámulva, de el nem hihetve látjuk, hogy ennyire jutott». Erősen kikel a fölírat a gonosz tanácsadók ellen, a kik miatt «ki nem hallgatattunk, s a kik méltatlanul dicsekednek a fejedelem bizalmával». Őseinek szent emlékére kéri a királyt: tiltsa el magától e gonosz tanácsosokat.

¹⁾ Id. h. 101. 1.

Kinyilatkoztatják a rendek, hogy épen mivel hívei a királynak: semmiféle erőszaknak nem engednek. Egyszersmind kijelentik, hogy ha a hatalom erőszakos eszközökhöz nyul: a tisztviselők lemondanak, a vármegye pecsétjét pedig a sz. Benedek-rend levéltárába teszik.

Bars vármegye főlirata mintegy felbátorította azt a néhány vármegyét, a mely a törvénytelen rendeleteket végrehajtani vonakodott. Nem túlzunk, ha azt mondjuk, hogy e főliratnak része volt a későbbi fejleményekben is, mert segített ébren tartani a közvéleményt, erősíteni az elszánt közhangulatot.

Zalában gr. Amade Antal, mint Nyitrában is b. Eötvös, azzal fenyegetőzött, hogy ki fogja nyomozni, ki bujtatta fel a rendeket, s ki küldötte a londoni *Times*nek a nemzeti ellenállásról szóló híreket. Inkey kamarás azt felelte, hogy semmi szükség a nyomozásra; bevallja, hogy ő a *Times* tudósítója. S visszaadván kamarási kulcsát, így szólt: «Nem tudtam, hogy ezt csak azoknak adják, a kik a törvényt elárulják.» Sopron vármegyében gr. Cziráky, a kir. biztos, maga ment minden egyes járásba, összehívta a helység bírát s a vármegye segítsége nélkül újonczozott.

Legkülönösebb a szabolcsvármegyei gyűlés határozata, mely egy maga is mutatja, mily nehéz időket élt át a nemzet a húszas évek elején, s mily kemény próbára tették a körülmények még az oly független érzelmű férfiú hazafiságát is, mint a milyen gr. Dessewffy József volt. Pedig a törvények tiszteletét a fejedelem iránti hűséggel összeegyeztetni kevésnek sikerült oly mértékben, mint neki. Fáy Barnabás administrator beszéde után Dessewffy azt bizonyította, hogy a fejedelem önmagával is ellenkezik; mert nemcsak hogy maga törvénsértő, de alattvalóit is kényszeríti a törvényteleniségre. Arra kéri tehát Dessewffy a rendeket, hogy ne engedjék meg a hatóságnak az újonczozást; inkább kerüljék meg a törvényt, semhogy felforgassák; ajánljon meg önként ki-ki a mennyit akar a «katonai verbung sikeresebb felsegélésére». Nem vette észre, hogy ajánlata szintén a törvény kijátszása, s nagyon megszólta Pálffy Józsefet, ki úgy vélekedett, hogy ha nem lehet egyenesen, — «oldalaslág kell kijátszani a kormányzék törvénytelen kivánságát». «Én részemről -- írja Dessewffy -- nem esmerek ennél rosszabb politikát . . . nincs rongyosabb és piszkosabb ruhája a hazafiságnak a fősvénységnél; ennek lelke-teste olyan szikár, hogy semmi sem illik rá rosszabbul a paszamántos ruhánál; vagy merni kell tudni megtagadni, vagy nem kell fősvénykedni.» Dessewffy 500 frtot ajánl a mondott célra. Fáy

tört akarván neki vetni, azt kérdi: ha a hatóság újonczoztat, semmit sem ad a gróf? Dessewffy azt feleli, hogy szívesebben ad, ha «a katonák verbuálandanak», mert szerinte ez a mód minden tekintetben célravezetőbb; aztán a mit ő egyszer megígér, nem szokta visszavonni. Az ajánlatért a király elismerését fejezi ki Dessewffynak, a mit Dessewffy arra magyaráz, hogy a felsőbbség meg akarja őt fosztani a jó hazafiak bizalmától. De «hiába — mondja — becsülnek engem az emberséges emberek az egész hazában . . . akkor kaptam complacentiát, mikor legkevésbé érdemltem és mikor merő kénytelenségből a kisebb rosszat kelle választanom». «Így igyekszik a kormányszék — folytatja — megrontani a jobb hazafiakat és őket hasonlóká tenni azokhoz, kiket már megrontott, vagy esztelen és szívtelen gyávaságok miatt megijesztett.» A mint Dessewffy a gyűlést odahagyja, Fáy oly könnyen végrehajtja az adóemelésről szóló rendeletet, mintha csak a legtörvényesebb dologról lett volna szó.

Senki sem érezte jobban azt az ellentétet, a mely az önkény igájába fogott magyar nemzet hosszú türelme s a nyugati népeknek a politikai szabadságért sikerrel biztató kísérletei között annyira feltűnt, mint Dessewffy. Csak egy férfit, az a huszár kapitány vizsgálhatta éberebb figyelemmel a külföldi mozgalmakat, a ki saját tapasztalatából ismerte a nyugati nemzeteket s épen ekkor indult Wesselényi báróval Londonba; de ő sem fájlalta mélyebben nemzetünk sorsát, mint Dessewffy, a ki már 1811-ben maró satirával támadt gr. Wallisra, most pedig Ferencz császárhoz intézi szavait finom ironiával, a melyet csak a szíve mélyén pusztító elkeseredés sugallhatott. Szemére veti a császárnak, hogy nem vassal ugyan, hanem egy kézlegyintéssel tépi szét ugyanazon törvényeket, a melyeket alkotni kegyes volt. «Ah! — kiált fel — hányszor megkísérléd már a béke ölében törvénytelenül fegyverre kényszeríteni népedet!» Pedig föl kell oldani előbb-utóbb a népek lánczeit; követeli ezt a kor, a mely minden népnek jogot ad. Ezért küzd a nemzet, mert érzi, hogy a szolgaság legyalázza. S ha a király méltatlanoknak mond bennünket őseinkhez, csak azért van, mivel nem ismeri a történelmet. A hű nemzet sokáig tud tűrni; de a hűség is megtörik az elnyomott fájdalom hatása alatt.

Dessewffy úgy látja, hogy elkövetkezett a forduló pont, és «szintügy meg fogja törni a spanyol oroszán a sasok hatalmaskodását, valamint egynehány esztendők előtt az egyfejű sas hatalmas-

kodását a kremmeli gyűlés megemésztette». »Iszonyúak a czélok, — mondja — irtóztatók az eszközök, esztelenek a kinyilatkoztatások.» Biztosra veszi, hogy nagy események fognak mielőbb bekövetkezni, ha a józan ész meg nem fékezi az indulatok kicsapongásait. «Adja Isten — írja — hogy eszünk legyen akkor, és hogy igazi nemzeti függetlenséget szerezzünk magunknak.» Magasztalja a spanyolok felséges, állhatatos és egyetértő elszántságát. Pulyák és rövidlátóak, a kik a legnagyobb politikai bátorságot vakmerőségnek nézik. Épen a jelen körülmények igazolják «ezt a nemes és méltósággal teljes bátorságot». «Nem fellobbanó láng ez — mondja Dessewffy — hanem az egész lelket általjáró tűz.» A mit a németek oly kérkedve hirdetnek, hogy élni-halni kell az eszméért, a spanyolok tettel mutatják meg; mert lelkökben olthatatlan a szabadság eszméje iránti tűz. Bizonyára tanítómesterei lesznek előbb-utóbb Európának.

Vajjon a magyar vármegyék ellenállása mily összefüggésben van a külföldi mozgalmakkal? S vajjon az olasz fölkelés elnyomása nem félemlíti-e meg a magyar nemesség bátorságát is? Hányszor tépelődhetett e kérdéseken gr. Dessewffy József s hányszor borúlt bánatba, midőn közállapotainkat vizsgálta. Nála erősebb kritikával senki sem fogadta a bécsi kormány működését, s ezért a vármegyék ellenállását egy pillanatig sem kárhoztatta. Mint föntebb érintett latin költeményében kifejeksi: az elégtelenséget a jogaihoz ragaszkodó nemzeti érzés természetes következményének tartja. Mások is hajlandók voltak a vármegyék ellenállását szellemi és anyagi fejlődésünkre hasznosnak tekinteni. «Meg van rázva a haza», írja Vitkovics és kérdi: vajjon nem használ-e ez épen úgy, mint «az elhagyatott könyvtárnak a kiporolás?»

Kazinczy nem kíséri figyelemmel a külföldi mozgalmakat. Midőn először a fölkelés tüze lánggra lobbant: ki hitte volna, hogy Spanyolországban olyan dolog is történhetik, a mely az egész Európa tekintetét magára vonja? Csak sajnálni tudja az egykor oly büszkén pompázó, most mélyen süllyedt s a «forradalomtól elcsenevészett» népet, a melynek egyik fele a másikat mészárolja. Meg sem álmodja, hogy a népjogok idővel itt is győzelmet vehetnek a szuronyokon. Szerinte a spanyolok osztolni fognak a nápolyiak sorsában. «A mi fejedelmeink — írja — most azt teszik, a mit a collegium amphycionum, s gyönyörűség olvasni veronai jelentéseiket. Így sok embervér marad ontatlan, s az országok nem rontják egymást.»

A vármegyék elégedetlenkedését is a békés haladás meggondolatlan kockáztatásának nézi. Nem mondja, mert még levelben sem meri őszintén kitárni gondolatait; de sejteti, hogy a vármegyék ellenzéki szellemét az általános európai mozgalmak hullámgyűrűjének tekinti; hiszen — úgy mond — az emberiség most nem gondolkodik és nem álmodik egyébről, mint a köztársaságról s alkotmányosságról. Tűrjük békével, a mi bánt; gondoljuk meg, hogy a szerencsétlenséget úgy sem kerülheti el az ember. «Én — írja Rummy Károlynak — nem vagyok minister, sem más homme publique, és mit sem tudok a földi istenek szándékáról. De az égi istenek soha sem térnek el a törvényektől, s a természet mindég rombolva s építve halad előre, s örvendek, hogy földi helytartóik a borzasztó vérontás megszüntetésén fáradoznak.» Nemcsak az öreg ember nyugalomszeretete, hanem a közműveltség haladásának féltő gondolja is magyarázza Kazinczy felfogását, s része van benne túlzó loyáliságának is, a melylyel a kormánynak a király által kifejezett felfogását egyenesen a király gondolatául tekinti. Ezért ismétli annyiszor a király szavait, a melyeket nem rég a pestvármegyei küldöttségnek mondott: «A nép és a fejedelem egymás iránti bizalma legerősb alapja a közboldogságnak»; és a mivel a király szavait végezte: »Szeretem alkotmányokat, védelmezzétek tehát, én is védelmezem.» Kazinczy meg van győződve, hogy látván a király, mennyire szeretik a magyarok, nem gondolhat jogainak elkobzására. Ha a fejedelem — úgy mond — világosan biztat bennünket, hogy együtt fog velünk tanácskozni: ki kételkedhetik szavaiban? Reméli, hogy a fölhevült elmék lassankint lecsillapúlnak. «Nálunk — így vélekedik — álmolni sem lehet bajról; de én azt szeretném, ha senki sem rettegne. Ugyan minek az? S mi jót szülhet? . . . Miattunk mások bolondoskodjanak, ha tetszik; mi szeretjük boldog csendességünket.» De midőn később a kormány túlkapásai a nemzet elégtelenségét az ő szemében is igazolják: keserűen kifakad a bécsi államférfiak ellen: «Nem gonoszság volt-e — kérdi — fejedelmünket így compromittálni s a hazát ily veszedelmes sikra tenni ki?»

A mit Kazinczy a király környezetéről, a bécsi államférfiakról hall, mindaz a korhadt rendszer végvonaglása. Nemcsak a különben szemfüles Baykor József ügyvéd észrevételeiből következteti ezt, a ki huzamosb ideig tartózkodván Bécsben, sok udvari emberrel érintkezik, hanem Cserey Miklós erdélyi kormánytanácsos ítéletéből is, a ki ez időben az erdélyi közeletnek s politikának egyik legjelesebb

alakja s jól ismeri az állami gépezet legtitkosabb rugóit is. Baykor úgy látja, hogy hiányzik a lelkiismeret azokban, a kikre a legkényesebb ügyek előadása van bízva, mert ezek «egészen systematica a legégrekiáltóbb istentelenségeket» elsimitják. A jó fejedelem pedig nem is sejtí e szemfényvesztő fogásokat, mert «ezen együgyű és egyeneslelkű jó fővel nehéz elhitetni, hogy a körülötte levők mind olyan jó s gyakorlott kártyások, a kiktől üres zsebbel sírva megy ki s tér vissza minden, ha szinte még oly tömött erszénnyel lépett is be hozzájuk». Különösen mióta Wrbna Rudolf meghalt, szemléto-mást gyengül a király, s maga is érzi, hogy «napjai hanyatlanak».

Cserey Miklós szerint az erdélyi kormány tagjai csak olyanok, mint a megavúlt s hibás óra kerekai; jártatják az órát, de mivel megbomlott, csupán hibás járásának eszközei. Ő is csak a rendkívüli időktől vár némi javulást. Erdélyben még csöndesség van; de Cserey nagyon tart tőle, hogy «kevesebb kára ne legyen ő Felségének a magyarországi engedelmességéből, mint az erdélyi engedelmségből». Szomorúan látja, hogy a nép csoportosan takarodik ki Erdélyből, s minden eszköz sikerellennek bizonyúl, a melylyel e romlást föl akarják tartóztatni. «A régi kötelek — úgy mond — el vannak szakgatva, az erőszakos tilalom keveset fog, sok rossztól lehet tartani.» Ő Almássy Ignác alkancellárt okozza a magyarországi zavarokért. Ha — így vélekedik — kevés vármegye tagadja meg a rendeletek végrehajtását, megadja az árát; ha sok vármegye: országgyűlés lehet a következménye; de az is lehet, hogy orosz hadak jönnek nyakunkra, mert még erős a szent szövetség.

Fölötte érdekesen itéli meg a vármegyék ellenállását. Alapjában — úgy mond — igazok van a vármegyéknek, de «nem pollice cselekszenek». Jobb lett volna most a kisebb rosszat eltűrni, a mihez már úgyis hozzászoktak, és jogfentartással élni, semmint oly időben tagadni meg az engedelmséget, mikor a nagyobb rossz is könnyen bekövetkezhetik. Viszont azonban a király tanácsadói is helytelen úton járnak. Most, midőn a román népeknél általában nagy hajlandóság mutatkozik az elégtelenségre, s midőn Európa minden népe fenhargon emlegeti emberi jogait: mi szükség a békés Magyarországot felbolygatni? Hiszen most «a magyarok bizodalma többet ér százezer katonánál, ötszáz ágyúnál s tizenöt milliomnyi esztendei jövedelemnél». Bizony nagyon megcsalták a királyt, a kik a törvénytelen rendeletek fegyveres végrehajtását ajánlották: «csupa armadával nem lehet egész Európát csendességben tartani». Sajnos, a

király tanácsosai nem akarják belátni, hogy nincs ártalmasabb az uralkodó-házra, mint a magyarok elidegenítése. Mert — írja Cserey — valamint «politice igaz, hogy egy nemzetnek sincs a monarchiában elkerülhetetlen szüksége az ausztriai ház országlására, csak a magyaroknak: úgy viszont azt is előre merem prophetizálni, hogy mikor a magyar constitutio és a magyar nationalitas megromlik, az ausztriai ház birodalma is fel fog bomlani». Akkor pedig a görögök példájára nálunk is feltámadnak a nemzetiségek; a magyarországi szlávok északi testvéreikre támaszkodnak. S akkor, de már későn látják be a bécsi államférfiak: mily szükséges és hasznos volt a magyar alkotmányosság. «Én — mondja Cserey — ha ő felségének volnék, a mennyi tót és oláh, mind magyarizálnám; németet soha sem csinálhat belőlök, magyart könnyen.»

S vajjon mi az oka, hogy a fejedelmek többnyire azokra hallgatnak, a kik leginkább megcsalják őket? Az — mondja Cserey — mert a hízékedéshez szoktak. Napoleon is ehhez szokott hatalma tetőpontján, a mi aztán vesztét okozta. De — úgy sejtí Cserey — hogy a király mégis csak rágondolja magát az országgyűlés összehívására s «ott szép móddal mindent kiviszen, mert a magyarok szeretik». Sejtelve valósúl is, de csak akkor, midőn a külföldi események sürgősen követelik a magyarok megnyugtatótatását. (L. a 4116. 4147. 4159. 4167. 4169. 4171. 4173. 4174. 4193. 4195. 4198. 4200. 4205. 4207. 4208. 4209. 4214. 4217. 4220. 4221. 4229. 4233. 4264. 4277. sz. lev.)

De mikép is juthatott a kormány arra a gondolatra, hogy fölemelje az adót, midőn az ország anyagi süllyedése hihetetlen mérvet ölt? Még a nagy birtokosok is adóssággal küzdenek. A Károlyi grófok pénztárába alig gyűlt pár száz forint évenként. Breckenheim herczegnek tizennégy ezer frttal kellett megtoldania sárospataki s regézi uradalmainak jövedelmét, noha «oly szegényül él, mint régen egy fényes magyarországi nemes». Csak az uzsorások élhetnek gond nélkül. «Mindnyájunknak vonaglik erszényünk», jegyzi meg Dessewffy; de — úgy mond — ki kell állani ezt a fonyasztó betegséget. Erdélyben is csak a nagy pénztelenségről panaszkodnak, s hogy az anyagi élet minden ága sínlődik. Gabonát nincs miért vetni, mert a munkát sem fizeti meg; a bor ára olesó; az állattenyésztés pang, s a mit eladhatna a birtokos, azt nem keresik; míg ellenben a bolti portékák árát a német tartományok adója s a harminczad magásra csigázta. Hiába ad Isten bő termést 1823-ban, minden

veszendő. S aztán alig arat le a szegény ember és alig szűri el borát: «már készen vannak az elmaradt magokét foglalók: vármegye, uraság, pap, mester, zsidó, stb.» «Itt hallgat minden — írja Guzmics — leütött fejjel, földbe szegzett szemekkel jár-kegel az ember.» Jankovich Miklós is panaszkodik, hogy a gyakori devalvatio vagyonának csak mintegy tizedrészét hagyta meg. Ha a kereskedelem útjait nem biztosítja a kormány: az anyagi romlás végképen elsűlyesztí a nemzetet.

Erre nézve Cserey Miklós biztató jelnek tekinti, hogy az udvari kereskedelmi bizottság kezdi belátni, mily roppant mulasztást követett el, midőn a délkeleti kereskedelem útjait teljesen figyelem nélkül hagyta. Most Erdélyben egy új bizottságot nevezett ki a király s élére Cserey Miklóst állította és köteleességévé tette vizsgálni: «Mivel és mi módon lehetne részünkről a napkeleti kereskedést hasznosabbá tenni?» Cserey emberül megfelel feladatának. Hónapokig tanácskozik Brassóban a legjáratosabb kereskedelmi ügynökökkel, kik az oláhországi közállapotokat s a délvidéki kereskedelem egész rendszerét ismerik. Föl is küldi véleményét a kormánynak Bécsbe, de az intézkedés újra elmarad. Nem hiába félt Cserey már előre, hogy az irigység minden ügyekezetének szárnyát szegi. (4043. 4082. 4092. 4217. 4252. 4278. sz. lev.)

Képzeltető, mennyire érzi Kazinczy hét gyermekével az idők súlyát. Hányszor kiönti panaszát meghitt baráti keblekbe, hogy «előli az élet terhe», noha minden képzeletet meghaladó módon összehúzza magát ételben, ruházatban, cselédtartásban; hogy mind magát, mind gyermekeit elrontja az uzsora; hogy örök gond és rettegés zaklatják. Ha valakit, őt tette a sors szerencsétlenné. «Ah, barátom — írja Dessewffynek — mily nehéz a sors, melyet rám hoztak az istenek, és melyike lesz az, a ki ezek közül kikap!» Éjjeli nyugalma is alig van hitelezői zaklatásaitól, és semmire sincs biztató számítása. «Erszényem — mondja — élet és halál közt lebeg. Vagy krizist csinál erszénybeli nyavalyám s meggyógyulok, vagy oda leszek. Incertum, quo fata ferunt.» E miatt ritkán fordul ki hazúlról, hanemha Eperjesre kell mennie pöre miatt; könyveket nem vehet, sőt régebben gyűjtött könyvei közül is eladogatja a drágábbakat. «Hová levének azok a szép esztendők, édes barátom — sóhajt fel Dessewffyhez írt levelében — a midőn engem vagy íróasztalom mellett, vagy feleségem karjai között találhatott volna a vendég? Eltűntek s bár visszajöhetnének.»

Ő, a ki anyyira szereti gyermekeit; a ki boldogabb éveiben ki nem adott volna egyet is családjá köréből, most kénytelen «őket mással tápláltatni». Legidősb leánya, Eugenia, nagynénjénél, Kraynik József özvegyénél tartózkodik huzamosb ideig, mert «ott nem koplal és nem nézi szüleinek szenvedéseit». Második leánya, Thalia, szintén anyai nagynénjénél, Dellevauxnénál Krassó vármegyében van évekig. Két fia, Emil és Antonin Sárospatakon tanul. Eugeniát Dessewffy is kéri magához, mert leánya, Virginia, nagyon megszerette, mikor első alkalommal Eugenia ott időzött. Kazinczy örömmel is vinné Dessewffyhez, hol Eugenia a zongorában is gyakorolhatná magát; de apja jó ideig csak annyi pénzt sem kuporgathat össze, a mennyivel testvérétől, Kraynikétől elhozhasssa s a grófékhoz elkészítse. S midőn végre nagynehezen mégis elviheti leányát, kénytelen tovább ott tartani, mint a baráti szívesség talán megengedheti vala, mert anyagi gondjai nem engedik távozni hazulról.

A mi kevés gabonája terem, aratás után azonnal pénzzé kell tennie, s már januárban a piacról él. S mivel — úgy mond — «sem pénzem, sem gabonám, sem semmim nincs, sokszor koplalok». Dessewffyt meghatják barátja panaszai s pénzzel és gabonával egyaránt ügyekszik enyhíteni sorsát. Valósággal nemzetünk elajjasodásának nézi, hogy a «hazafiúságok miatt üldözöttek sanyarúságai» nem bírják könyörtelre s hathatós segélyre buzdítani, különben «nem engedné nyomatni Kazinczyt érdemtelen terhei alatt; — felfogná annak ügyét, a ki hazáját anyyira dicsőítette, és a kinek sirja felett pirúlva fog könnyeket hullatni.» Kazinczy egy ideig csak tartózkodik, hogy barátja szívességét felhasználja; de 1823 elején oly szorultságban van, hogy «félre kell tennie a szemérmet». Ötven köből gabonát kér Dessewffytől kölcsön, mert — úgy mond — sem magának, sem cselédjeinek nincs mit enni. A zemplénavármegyei levéltár rendezéseért járó napidijait három évig nem kéri, arra számítván, hogy majd egyszerre nagyobbacska összeget kaphat, a miből talán gyermekeinek is félre tehet valamit.

Mily büszke baráti érzéssel, de a melybe keserűség is vegyült, emlegette legrégebb író társa, Kis János kitüntetését, midőn a király megnemesítette, hogy «minden maradékai neki köszönhetik a magyar polgárság szerencsését». Mennyire szeretett volna ő is valamit tenni gyermekeiért; mennyire próbálgatta a boldogulás útjait, mióta családjá megszaporodott, s mennyire éjt nappallá tett, hogy 63—64 éves kora mellett is könnyítsen háza népén. De mintha a sors írói

dicsősége keserű satirájául anyagi szorultságát napról-napra súlyosabba akarná tenni: minden kísérlete kárba vész. Azonban a remény ki nem alszik kebléből. Nemcsak írói pályája látható hatásában s gyermekei szerencsés fejlődésében, hanem abban a meggyőződésben is vigasztalást lel, hogy nehéz helyzetében más sem boldogult volna. «Szeretném tudni — írja Döbrenteinek — ezen környülállások között más, a ki dolgaimat nem nézheti végig és így talán kárhozzat, mit tett volna.»

Az anyagi szükség kényszerítő szorongásaiban oly eszközökhöz folyamodik, a melyek a gyakorlati érzékű embereket kiragadhatják a nyomorból, de az ő eszményi világban élő lelkét csak újabb csapásokkal sújtják. Bort vásárol «zsidói uzsorával», nyereségre; de a bor ezetes és romlott, az árát sem tudja kifizetni, s az eladó törvénybe idézi, s ekkor Kazinczy fűhöz-fához kapkod, hogy a pörösködést elkerülhesse és megfontolatlan számításának balkövetkezményeit elhárithassa. A tárgyalás kitűzött idejére meg sem jelenik, hanem azért fogadkozik, hogy ha hitelezője nem enged: «egész dühvel neki esik». De tapasztalván, hogy az uzsorásokat nagyon partolják, csakhamar megadja magát s azzal vigasztalódik, hogy a mit változtatni nincs hatalmában, békével kell szenvednie. Aztán szarvasmarhákat vásárol, méheket tenyészt; majd spanyol juhokat akar szerezni s e végre fölkéri Pápay Sámuelt is, ajánljon neki a Dunán túl olyan gazdát, a kinél legalább kétszáz darab anyajuhot vásárolhat jutányosan. Hogy miből fizetné az árát, természetesen nem tudja. A könnyen hívó, minden biztató eszközt görcsösen megragadó Kazinczy már előre örül a nyereségnek, mint a mesebeli kis leány a fején vitt tej árából veendő pántlikának. Azt hallja ugyanis Dessewffy-től, hogy a juhtenyésztés felező juhász segítségével — a ki a birtokoshoz kisebb-nagyobb nyáját hajt, a birtokos a juhászt és nyáját eltartja, s a hasznon évenként, a nyájon pedig minden harmadik év végével osztozkodnak, — tetemes jövedelmet ígér. Pápaynak már azzal dicsekszik Kazinczy, hogy Dessewffy szerez is neki ilyen felező juhászt, holott a gróf csak a maga terveit emlegette barátja előtt.

Ilynemű aggodásai között jut eszébe ipának, Török Lajos grófnak az az orvossága, mely mint afféle «életessentia» (tinctura), bárha csak szűkebb körben is, rég óta használatban volt. Kazinczy úgy hitte, hogy ipa találmányát valamely külföldi nemzetnél esetleg értékesíteni is lehetne, p. o. az oroszoknál. E czéiből Cserey Farkas

segítségéhez folyamodott, a ki már 1820 végétől kezdve Bécsben él, a király kedves emberének tartják, s ismerős az udvari körökkel. Cserrey csakugyan érintkezik a bécsi orosz államférfiakkal, a kik azonban épen nem biztatják, mivelhogy kormányuk az effélékre nem szokott költeni. De ezzel Cserrey még nem volt megelégedve; megkérdezte a bécsi rendőrségnek egyik előkelő tagját is: nem okozna-e valami bajt Kazinczynak, ha ez ügyben az orosz udvarhoz fordulna. A felelet az volt, hogy a mi kormányunk ily dolgokba nem avatkozik; de — írja Cserrey F. — «jó szívvel soha és semmi esetben nem vévén, jönnek látja azon úr, hogy én tégedet mint barátomat magadra és gyermekeidre nézve az uralkodás kegyelme tekintetéből további lépésektől megkíméljelek.» Aztán arra is figyelmeztetik Kazinczyt, hogy az ily általános hatású orvosságról már vajmi keveset tartanak a legkiválóbb orvosok, sőt egész erővel ellene dolgoznak. S nem is találják a XIX. század humanismusához illőnek, hogy a ki az emberiség javára talál fel valamit: «abból titkot csináljon és nyereségre törekedjék a helyett, hogy épen a miért feltalálni fáradozott, annak, azaz az emberiség javának tégyen abból áldozatot». Baykor József is úgy vélekedett, hogy akkor, midőn Török Lajos gr. először használni kezdte a szóban levő orvosságot, talán még lehetett volna némi reménnyel értékesíteni, de most más idők, más elvek uralkodnak. Az ily mindenre alkalmas orvosságtól, ha csak említik is, gúnyos mosolylyal fordul el a hozzáértő. Kazinczy egy ábrándos reménnyel tehát ismét szegényebb lett.

Mivel azonban a boldogulás, vagy legalább a könnyebbülés útjait keresve-keresi: megakad szeme a lotteria hirdetésén is, a melyben az ernsdorfi uradalom kijátszásáról értesül. Épen ekkor szándékozik Klopstock hat kötetes díszkiadását s a Lessing *Galotti Emiliáját* áruba bocsátani. Felszólítja tehát Dülházy Mihályt: ügyeljenek a nevezett műveket eladni s árukból tizenegy lottóczédulát vásárolni. Előbb csak egy ilyen czédulát akart szerezni; de mivel a ki tíz czédulát vesz, egyet ráadásul ingyen kap, s mivel «tizenegy czédula közt inkább lehet reményleni, hogy leszen *egy*, a mely nyer, mint ha csak egy czédulát vásárol»: a könyvekből remélt összeget egészen a mondott célra áldozza. Tudja ugyan s igaznak is tartja Napoleon mondását, hogy a lottójáték nem egyéb, mint a «bolondok porciózása»; de a ki tizenöt frttal százezeret nyer, szívesen eltűri, ha bolondnak mondják is. Ha ő is megnyerhetné a négyszázezer frtot: örömezt feláldozná kedves könyveit,

majd venne akkor többet is. (4035. 4038. 4039. 4042. 4052. 4055. 4069. 4080. 4088. 4089. 4092. 4097. 4098. 4099. 4107. 4111. 4115. 4122. 4133. 4153. 4169. 4170. 4175. 4184. 4196. 4269. 4278. sz. lev.)

Így kapaszkodik Kazinczy naiv reménnyel az utolsó szalmaszálba is, áztatva önmagát, hogy gondjait feledje. Sokszor emlegeti, hogy ha a Gondviselés könnyű vérrrel meg nem áldja, már rég elcsüggedt volna. Csak a sógora elleni püre keseríti el végkép. E miatt fakad ki legtöbbször s a legfájdalmasabban. «Lehet-e — kérdi Dessewfflytól — *vertebb* ember a földön, s nem én vagyok-e az igazi Laokoon, a kinek vérét két kígyó szívja, az öcsém egykor, most a sógorom!» Török József gr. egyáltalán nem ismeri el Kazinczy kérésének igazságát s kinyilatkoztatja maga is, ügyvédje is, Kossuth László, hogy addig húzzák a pört minden kigondolható mesterkedéssel, a míg csak bírják, s nemhogy Kazinczy, de még gyermekei sem vehetik soha semmi hasznát. Kazinczy meg van győződve követelése jogos voltáról s nem fél, hogy a pört elveszti, noha tudja, hogy a magyar törvénykezés útvesztőiben nem minden igazságos pör arat győzelmet. De ő bizik ügyében s bírának igazságszeretetében. Reméli, hogy hamarosan véget ér ez a sok költséggel s még több izgalommal járó családi pör, s akkor a Török-család más püreit is folytathatja a Vécsey bárók, Erdődy György grófné Aspremont Mária, Koháry Antal hg. s Almássy Ignác gr. ellen, a kiknél szintén tetemes birtoka volt a Török-családnak, de a kik közül csak Erdődy grófné mutatott némi hajlandóságot az egyezkedésre.

Kazinczy az ipa levéltárából döntő bizonyítékú okleveleket remélt kiválogatni; de sógora makacsul megtagadta tőle a levéltár használatát, azon ürügy alatt, hogy a családi levéltár rendezetlen. E miatt Kazinczy a hiteles helyekről kénytelen megszerezni bizonyító adatait, s így sokáig hulasztódik a pör. 1822. febr. végén azzal az eltökélt szándékkal utazik Kazinczy Eperjesre, hogy addig el nem mozdul onnan, míg a kerületi tábla ítéletét meg nem hallja. Előbb már egy klasszikus latin nyelvű allegatióban, a melyet a pör eladójához küld, elmondja ügyének minden részletét, s adatainak meg is van kellő hatása, mert márcz. 20. kedvező ítéletet nyer. Sógorát a tábla arra kényszeríti, hogy eskü alatt tegyen vallomást s azután adja ki a leányágot illető birtokrészt. Birái kijelentik Kazinczynak, hogy sógorának cselekedete nemcsak igazságtalan, de nemptelen is. «Láttad volna — írja Kazinczy Szentgyörgyi Józsefnek — mint örvende minden, mint örvende még ott is, a hol én jelen nem

voltam. Ez nagy satisfactio egy becsületes és tizenkét esztendő óta elkinzott, egy krajczár jövedelem nélkül, egy talpalatnyi föld nélkül hagyott hét gyermekű embernek.» Azt is reméli egyik bírása, hogy most már hajlandó lesz Török gr. egyezkedni; de Kazinczy fanyar mosolylyal hallja e biztatást. Hanem a mint Eperjest elhagyja, útközben betér Splényi Anna bárónőhöz, a ki szintén azt igéri neki, hogy rábeszéli Törököt a kiegyezésre. Kazinczy haza érvén, felesége tudtával egy hosszabb levélben fejtí ki a pör tárgyát s eddigi folyamatát, s e levelet a bárónő által kívánja sógora kezébe juttatni. Ezzel együtt a bárónő be is vállalja ígését; de csak újabb olajat önt a tűzre. Török még ingerültebb s elhatározza, hogy a pört a kancelláriára küldi jóváhagyás végett, hogy «az eperjesi tábla előtt revelálnia és liquidálnia kelljen-e, vagy a kir. tábla Pesten revideálja-e, hogy az eperjesi sententiának volt-e helye».

Kazinczy Dessewffyt is közbenjáróul kéri, bár Töröknek ez újabb lépésével minden reményét elveszti a kibékülés iránt. Mert bár a kancellária elútasítja a grófot fölcbezésével: ő «most is folytatja menéseit s újabb ravaszságokkal igyekszik azt minél hosszabbá tenni». Maga mondja Török, hogy «semmi rést el nem mulaszt, a mi a pört vonhassa». Fáj Kazinczynak, hogy sógora tékozlónak szidja azt az apát, a ki «nagyatyja pazérlásai miatt minden nagy birtokaitól megfosztott familiájának ismét szerze fekvő jószágot», s azt híreszteli, hogy ő semmit sem örökölt, holott csak a haszonélvezet, a melyet két leánytestvérétől elvont, körülbelül nyolczvan-ezer frtra tehető. Török vádja annál igaztalanabb, mert hiszen atyja a leányágot illető jószágot idegenítette el, hogy ősi birtokait megtarthassa, s a leányok még sem szólnak egy rossz szót sem atyjokról.

A pör visszajutván az eperjesi táblához, a bírák 1823. jan. 29. ismétlik a mult évben kimondott ítéletet. Közben, mivel a Török-család régebben elidegenített vagy zálogba vetett egyéb jószágaiért is megindította a pört: Kazinczy kijelenti, hogy feleségének is joga van az Erdődy grófnétól nyerendő ónodi birtokrészhez. Kazinczynak e kijelentése még jobban elmérgesíti a pört s a pörös feleket. Török szívtelennek híreszteli sógorát, ez viszont istentelennek Törököt. Nem csodálhatni még Kazinczynál sem, hogy kihűlt keblében az atyafi szeretet. Végre is lehetetlen nem éreznie — mint írja — «azt az iszonyú kínt, a melybe az ő istentelensége engem, a lesvéreit s az én gyermekeimet taszítja».

Május 31. az eperjesi kerületi tábla oly ítéletet hoz, a mely

szerint aug. 25. minden további halasztás nélkül kötelesek a pörös felek eskü alatt vallani. Jól tudja Török, a ki ily módon egy évi halasztást nyer, hogy testvérei semmit sem örököltek s mégis van lelke ifjabb testvérét Krassó vármegyéből, Szpatáról, Kazinczynét pedig, a ki veszedelmes szembajban szenved, Széphalomról Eperjesre idéztetni, hogy megvallják, mikép szüleik után semmit sem kaptak, hanemha Kazinczyné örökségnek nézi «az anyja rongyait, melyek egy öreg s régóta betegeskedő asszony körül nem lehetnek valami tekintet érdemlők». Az iránt is vallaniok kellett, hogy a családi levéltárból semmiféle oklevelet el nem idegenítettek. Török megesküdött, de «nem revelalt», mert — mint mondá — a családi iratokat még nem rendezhette, a mire pedig tizennégy év óta elég ideje lett volna.

Kazinczy, mivel a pörös felek most együtt voltak, a kedvező alkalmat fel akarta használni behatóbb családi tanácskozássra, hová a vak Török József gr. özvegyét is meghívták. Kazinczy ugyan semmi jót sem remél e tanácskozástól, de azt hiszi, legalább annyit sikerül megtudnia, hogy a családnak régebbi pöreiben mit tehet egyik-egyk testvér a maga javára. Kivált a Koháry hg. s Almássy Ignác gr. elleni pör érdekelte Kazinczyt. Török haragra lobbant és szemére vetette Kazinczynak, hogy esküre kényszerítette, s így ő a családi levéltárt kénytelen idegenekkel is láttatni. Kifakadásaira könnyű volt Kazinczynak felelnie; de ez mit sem használt. Török csak «hazudott, még pedig vastagon». Kazinczy azt állítja, hogy sógora a család régi pöreit a maga nevében folytatta, noha testvéreitől s nagybátyja özvegyétől is költséget szedett a pör folytatására. S midőn e miatt kérdőre vonják, egyébbel nem tud védekezni, mint hogy ő becsületes ember, a mit azonban megkárosított rokonai kötve hisznek. Az credménytelen tanácskozás után Kazinczy az eperjesi táblával vallomásra szorítja Törököt s egyszersmind a család többi pöreit is sietteti, de mindenütt nehezen boldogul. Pedig sokat költ különösen a sógora elleni pörré; a felesége testvére helyett is ő viseli a terhet, mert sógorasszonya gyermektelen lévén, nem hajlandó költekezni. Kazinczy szorult helyzete, panaszos levelei meghatják barátait, a kik szenvedéseiben irodalmunk veszteségét fájlatják. (Minden levelében szól e pörről.)

Csakugyan Kazinczy munkakedvét néha huzamosabb időre is megbénítja kegyetlen sorsa. 1821 szeptemberétől 1822 januárjáig semmit sem dolgozik. Napokig nem vesz könyvet a kezébe és nem

ír egy sort sem, hanemha gazdasági bajairól s újabb terveiről. Izgalmai s töprengései kivonják megszokott köréből. Kertje foglalja el, hogy «elverje emésztő gondjait». Maga ülteti, locsolgatja a Dessewffy-től kapott külföldi csemetéket. (4038. 4042. 4089. 4092. sz.)

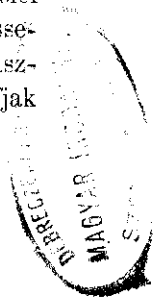
Szinte zsarnokoskodik magán, hogy leküzdje aggodalmait. Szenvedésekben megedzett lelke az isteni Gondviselés oltalma alá menekül. «Barátom — írja Szentgyörgyi Józsefnek — a Jézus Krisztus megmondá az evangéliumban, hogy a szerencsétlen sem maga nem vétkezett, sem szülei nem; de tetszett Istennek magát ennek szenvedéseiben megdicsőíteni. Én valóban ezt mondhatom mind mostani, mind régi bajaimat tekintvén.» Borzadva gondol rá, hogy már a hatvanas éveknek is a közepe felé jár; hogy ősz is, kopasz is; azonban lelki elevensége még elég ifjú. Dicsökszik, hogy egy külföldi ember azt jegyzi meg róla, hogy több elevenséget még senkiben sem látott, mint ő benne most. Haja már telet mutat, de szíve még lánggal ég. Tokaji bort is azért nem iszik, mert nagyon tüzesíti még eléggé ifjú vérét. Az 1823-diki pompás termését a benzéseknak ajánlván, megjegyzí, hogy ha esetleg a rend szintén pénzszükségben volna: szívesen elfogad ő a bor árában juhot, szarvasmarhát vagy lovat. «Szerelném — mondja a többi közt — ha egy mént kapnék. A hetven felé járó kis ember próbát tenne még, ha úgy nem háyná-e le csődöre, mint 1818-ban, midőn lovászomat kétszer repíté le; engem soha nem, pedig voltam veszedelemben.» Eperjesen vagy Sátoraljaújhelyt akárhányszor gyorsan haladt fölfelé is a lépcsőkön, s maga is csodálkozott lábainak jóságán. Míg a levéltárat rendezte és nappal Sátoraljaújhelyen tartózkodott, nagyon ritkán evett főtt ételt s mégis estenként gyalog ment ki Széphalomra.

A Gondviselés különös áldásának tekinti s méltán, hogy lelki ereje annyi megpróbáltatások közt is ép maradt, s hogy a Gondviselésbe vetett hitét ezer aggodalmi sem tudták kiölni kebléből. «Én — írja — a pokol szélén is remélni fogok még, mint a kit a fejevővő székre ültetnek s ijedelme miatt remél.» Azt a jellemet kapta áldásul — úgy mond — mint a melyet Pyladesnek ad Goethe *Iphigeniájában*, de az ő pyladesi könnyű vére együtt jár Orestes dühével. Nem bízza vakon magát a felsőbb hatalmakra, hanem önként is törekszik lelki erejét edzeni. Álmatlan éjelein most is előveszi félben maradt verseit, gyalúlja, simítja egy-egy sorát, hogy enyhítse zaklatott lelkét. «Ne higgye az úr, édes barátom — írja Dúlházy Mihálynak — hogy a verscsinálás és könyvcsinálás veszedelme engem

gondolatlaná teszen magam, feleségem, gyermekeim java eránt. Egész éjeleket álmatlanul töltök és sokszor, midőn magamat sógorom és az istentelen uzsorások által elkínözva érzem; s a verselés, melynek lelke igen ritkán jó rám, nekem nem olyan, mint másnak a kártya, hanem *vigasztalása nyomorgásaímnak.*» Barátai, különösen Kis János, még mindig nem győzik csodálni azt a lángot, mely Kazinczy újabb verseiben is többször kicsap. «Te, barátom — írja neki Kis János — csak a jó Isten élteszen, még nyolczvan esztendőskorodban is írsz oly tüzzel, mint az ilyen korban is nem minden tűz nélkül író Voltaire 40—50 esztendőskorában írt.» (4041. 4066. 4069. 4074. 4134. 4155. 4159. 4196. 4202. 4233. 4246. 4249. sz. lev.)

Pedig a betegség sokszor hetekig az ágyhoz köti. Régi baja, a rheuma tavasszal és őszszel évenként erőt vesz rajta, s természetesen minél inkább öregszik, annál jobban elgyöngíti. 1823 októberében oly kegyetlenül támadja meg, hogy alig tudja elfojtani fájdalmait, s csak feleségét kimélve túrtörteti magát a hangos jajgatástól. S midőn a rheuma megszűnik, oly iszonyú fejfájás követi, hogy majd megsiketül. S alig hogy egy kissé jobban érzi magát, huszonnégy órára azután, hogy 65-dik évébe lép, tüdőgyulladás fenyegeti. Felesége azonban, a ki «atyja stamenjei által kapta orvosi tudományt vagy tapasztalást», megmenti életét; de az egész özön ki nem mozdulhat szobájából s nehezen tud erőhöz jutni. Jól mondja Lessing, hogy az asszony nemesebben van teremtvé, mint a férfi. «Nekem — írja Kazinczy — Sophie az áldás. Mi volna élcitem nélküle? Még jobb asszony, mint ő, nincs.» (4242. 4246. 4249. 4252. 4269. sz. lev.)

Nemcsak felesége önfeláldozó szeretetében leli örömet s vigasztalását, hanem abban is, hogy jó gyermekekkel áldotta meg az Isten. Emil fia érezvén, mennyire szeretnék már szülei a nagynénjénél tartózkodó Thalia testvérét látni, maga ajánlja szüleinek, hogy ő minden szükségét szívesen tűr, csak testvérét hozhassa haza édesapja Szpatáról. Thaliát azonban nagynénje önként haza viszi, midőn Eperjesre idézik. S mikor Kazinczy az erről szóló tudósítást olvassa, szinte magán kívül van az ellágyuló örömtől. «Csodálhatnád-e — kérdi Guzmicstól — hogy fejem szédül, mit lyrai repdesésű levelem eléggé mutat?» Gr. Gyulay Lajosnak és testvérének, Karolinának a levelei napokig tartó enyhületet adnak háborgó lelkének. S midőn Wesselényi b. külföldi útjáról visszatérvén, a régi tisztelettel és ragaszkodással ír hozzá, Kazinczy hálát ad az Istennek, hogy oly ifjak

barátságával dicsekedhetik, mint Wesselényi és Gyulay, s csak azért retteg a haláltól, hogy a haza reményeit itt kell hagynia. Dessewffy grófnak ispánt ajánlván, azt hozza fel dicséretére, hogy az ő gazdaságát szemlélve, többször látta könnyezni. Jövő sorsát forgatván képzeletében, meglepi a kósza álmódzás: hátha az ernsdorfi uradalmat ő nyeri meg . . . «Beh jó volna elnyerni, édes barátom — írja Dessewffynak — ennyi inség után. Ha elnyerem, gondom lesz az én legtiszteltőbb barátom terheinek megkönnyítésekre, azt fogadom.» Midőn Guzmics arról tudósítja, hogy Horváth Endre rosszat álmódott felőle, s bár nem hisznek az álomban, de mégis nyugtalanok: Kazinczy ebből azt következteti, hogy Horváth Endre, a kivel éles tollharcza volt pár évvel az előtt, már nemcsak kien-gesztelődött iránta, de egyszersmind szereti is. Mélyen meg van hatva s így felel Guzmicsnak: «Oh hagyd a te kebledbe öntenem e híren támadott örömemet. Mely gonosz istenség az, a mely közénk ily ködöt húza? . . . De feledjünk mindent, emelje fel lelkeinket az a szép érzés, hogy az igazság végre is triumphál.» Pörében készített allegatiójában nemcsak az a fontos előtte, hogy érvei mit nyomnak a latban, hanem az is, hogy milyen szépen van latinul megírva, s hogy klasszikus nyelvére mit mondanak bírái s barátai.

Kivált pedig a művészet remekei adnak tartós gyönyört lel-kének. Midőn a Fay János számára Bécsben vett képnek, mely Jézus születését ábrázolja, Balkay Páltól készített másolatát megkapja, egy tekintet a képre elég, hogy minden anyagi bajáról megfele-dkezzék. Midőn Ferenczy Istvánnak Rómából Budára küldött *márvány-leánykájáról* olvas tudósítást, elragadtatása nem ismer határt. Mily hazafiúi örömmel beszéli el barátainak az ifjú művész küzködéseit, művészi ösztöne sugalmait, a melyek kiragadták a lakatos-műhelyből s Bécsbe, majd Rómába vitték, mert az a remény tüzelte, hogy belőle még Canova is válhatik. Be is kopogtat Canovánál, de az nem is fogadja. Ekkor Thornwaldsennél próbál szerencsét, a ki műhelyébe veszi, egy darab fehér márványt ad kezébe, hogy csináljon belőle, a mit tud. Ferenczy Venus alakját próbálja faragni. Két hétig felé sem néznek. S midőn legénytársai közül egy belép hozzá s meg-pillantja művét, alig várja, hogy hírt adjon a mesternek, a ki meg-látván Ferenczy első kísérletét: «egyenesen ment Canovához, meg-köszönni, hogy neki engedé át a derék tanítványt».

A mint Kazinczy Ferenczynek a *márványleánykájáról* szóló hírt olvassa, legott megírja epigrammját (*Graphidion*), elküldi Ró-

mába, lelkesíti az ifjú művészt, a ki már első kísérletével is oly igazi jeleit adja hivatottságának. «Mely dicső pályát fut az úr, édes barátom! — írja hozzá. — Az úr az első magyar, a ki fényt von ezen a maga nemzetére. Neve örök emlékezetben marad közöttünk.» Ő — úgy mond — tollával akart fényt árasztani nemzetére; de tudja, hogy neve egy-két évtized múlva már a feledés homályába vész; ellenben «a márvány és a görög ízlésben dolgozott művész munkája kaczagja az idők ostromát». A nyelv s vele a nemzet ízlése változik, és a most fejlődő ifjak elfeledtetik az öregeket. De — írja — «mi, az úr és én, egy időben élünk, s illő, hogy egymást ismertük és szeretttük légyen, mert egy haza gyermekei s egy pálya futói vagyunk». S kifogyhatatlan számára a jó tanácsban, hogy a művésznek miket kell ismernie s tanulmányoznia. Olvasnia kell a klasszikus műveket, ha eredetiben nem, legalább fordításban s ezek mellett Barthelemy *Anacharsisát*, mely kivált művésznek igen nagybecsű munka. De ezeken kívül a hazai történelmet is tanulmányoznia kell. Kazinczy már látja az időt, midőn nemzetünk Ferenczytől fogja bírni a Hunyadiak s a nagy Martinuzzi szobrai. Bizonyára nem marad hatás nélkül Kazinczy ösztönzése Ferenczyre, a ki a Mátyás király szobrának eszméjét Kazinczy első soraiból meríthette. (4088. 4121. 4127. 4133. 4134. 4150. 4153. 4161. 4169. 4188. 4209. 4243. 4246. 4255. sz. lev.)

De mindenek fölött a szellemi haladás, az irodalmi fejlődés jelenségei táplálják a széphalmi vezérnek nemzetünk jövőjébe vetett reményét. Ezek nem engedik saját anyagi helyzete iránt sem kétségbeesni. «Páratlan szenvedéseim között — írja — megpillantom *Hebét*, megpillantom *Aurorát* s vége szenvedésimnek, bár kevés időre. Haec studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant.» Olvasván e zsebkönyvek II. és III. évfolyamában az ifjabb írók, Kisfaludy Károly, Vörösmarty, Aranyosrákosi Székely, Kovacsóczy, Toldy és mások műveit, világosan látja, hogy nem kösziklára esett az ő küzdelmeinek magva. S legott küldi hozzájuk üdvözlő sorait, hogy mintegy a maga pályája folytatóivá s a nemzet vezéreivé avassa őket. «Nekem — ismétli számtalanszor — minden örömem azok az ifjak, a kik már most is díszei a nemzetnek s nem sokára bennünket egészen elfelejtetnek.»

A nagy igazgató nem mulaszt el egyetlen alkalmat sem, hogy a közművelődés eszméit és hatását terjeszsze s az írók tekintélyét emelje. Aranyosrákosi Székely és Pónori Thewrewk verseit olvasván

a *Hebében*, arra kéri Gyulay grófot, hogy «mutasson tekintetet cran-tok» és köszönje meg nekik, hogy a *Hebét* gazdagítják, s hitesse el velők, hogy «a haza őket szemmel tartja». Ha kell, ártatlan esellel is él, hogy az előkelő ifjakat s az írókat egymással megismertesse. Például ugyancsak Gyulayra bizza, hogy az ő (t. i. Kazinczy) arczképét elküldje Guzmicsnak, vagy hogy a Ferenczynek Rómába írt levelét Gyulay adja postára. Mennyire örül, hogy a *Hebe* az erdélyi ifjú írókat működésre gyúlasztja s egyesíti a régiekkel. «Mit mondasz a *Hebére* — kérdi Szentgyörgyi Józseftől. — Én ebben élek egészen, s mintha esészejéből engem itatna a szép istenlány, megifjodtam bajaim között általa.» És nemcsak szoros követőit, Szentmiklóssyt és Vitkovicsot, hanem Édes Gergelyt is magasztalni tudja, a kinek a *Petri gulyása* már a nép-nemzeti irányú költészet első fecskéi közé tartozik. Aranyosrakosi Székelynek ismeretes kis eposzában homéri hatást vesz észre s nem minden alap nélkül dicséri nyelve erejét. A Döbrenteihez írt epistolájában különösen megkapja a költői kifejezések hathatossága. «Kevélykedjenek — úgy mond szomszéduraimék, ha tetszik, hogy az angol erővel csak az ő Schillerek tudá megmérkezni s nézzék ezt az epistolát. Nyelvünk geometrica gyarapodással emelkedik s még így is távol van a tetőtől.» A tizennégyéves Dessewffy Auréllal találkozáván Sárospatakon, mindjárt idézi neki Székely sorait:

Scythák, honszerzők, hadrontók, népeket őrzők —
s Dessewffy Aurél felkiált: hisz ez Homér! mire atyja barátja összesókolja.

Álmélkodó gyönyörűséggel forgatja a zsebkönyvek újabb kötetit s minden lapján észreveszi a maga működésének szembeötlő hatását, a nyelvújító harcnak félre nem magyarázható eredményeit. Látja, hogy a nemzet végre azon útra jutott, hol «nem most még, hanem nem sokára bizonyosan nagy fényben fog ragyogni» s ismertté teszi nevét a külföld előtt is. Hálát ad Istennek, hogy oly eszközöket rendelt a magyar műveltség terjesztésére, mint a *Tudományos Gyűjtemény*, a *Hebe* és *Aurora*, s hogy a Marczibányi-intézet is megalakíthatott. Áldást mond ez eszközök használóira, a zsebkönyvek szerkesztőire, aztán Fejér Györgyre, Trattnerre és Verseghyre. «Félre azzal a gyalázatos, azzal a balga gyanúval — fakad ki — hogy én vagy irigységből, vagy gyűlölségből az érdemet érdemnek nem vallom és a mit köszönni illik, forró köszönettel nem veszem. Nem ismeri az az én lánglelkemet, a ki engem így ismér. Ellickezni,

a vélekedésekben . . . szabad: de az ügy híve szereti az ügy hívét és az ügynek nyújtott szolgálatot dicsőségnek tekinti. Közöttünk egy sem bíra még *mindent*, s a legutolsó sincs érdem nélkül, s a legutolsó nem ritkán nyujta már olyat, a mit a legelső is irigyelhet.» Pályája sikerei könnyen hevülő lelkét annyira elragadják, hogy minden keserűségét feledni látszik. Föltetszik előtte az irodalom jövődjé virágzásának hajnala és nemcsak sejtí, hanem bizonyosra veszi, hogy az ő kísérleteit csakhamar homályba borítja a lelkes ifjak egész serege. «Ha majd — írja Guzmicsnak, a zsebkönyvekre czélozva — literaturánk ily virágokat fog termeni, mondd ezt, kérlek: mint örvendene ő, ha ezt láthatná! s csókold meg képeben, a ki nemzetünkre így vonand fényt. Ha a föld alatt jutalmak és örömek várják a jókat, én azt fogom kérni ott isteneimtől, hogy nekem hozassák meg a legújabb, jobb magyar munkákat, s örvendeni fogok, ha magamat feledésre taszítva látandom.»

Az írók nem haboznak megvallani, hogy Kazinczy nélkül mind ez a fejlődés vagy egyáltalán be nem következett volna, vagy egészen más irányt vett volna, s hogy az általa vert ösvényen most már sokkal könnyebb a haladás. Kivált Guzmics méltányolja a széphalmi mester hatását. Vajjon — kérdi — Döbrentei újabb műveiben tudott volna-e oly műízléssel s oly nyelven szólni, ha Kazinczy Osszian énekeit le nem fordítja? S vajjon ki fizte ki szellemi életünkben azt a vadságot, a mely a Kazinczy előtti évtizedekben irodalmunkat annyira éktelenítette? Kétségtelenül Kazinczy, a ki mint egy újabb Herkules «az ől marháinak szeméjét kihányini nem szégyenlé». «Engedd vallanom — írja hozzá — hogy az a csin, kellem, mely későbbi íróinkat karakterizálja, a te műved, melyben még azok is követnek, a kik újításaidat gáncsolják, ha izzel írni akarnak. *Te nyelvünkön egy boldog fordítást tettél*, melyen neki előbb-utóbb átesni kellett, s ezért ezer hála fog követni a kései maradék szívéből is.» Kazinczy nem tagadja a saját érdemét, de nem is túlozza. Ő — úgy mond — egész életét nehéz munkában töltötte; míg Kisfaludy Károly, a «maga csudálást érdemlő geniuszával» mintegy játszva futja pályáját. Mily egészen más lett volna belőle is, ha ő is felhasználhatta volna a mostani szerencsés fejlődés eszközeit; ha már pályája elején is lettek volna folyóiratok és zsebkönyvek. Az igazságos bíráló összehasonlítván irodalmunk mostani állapotát azzal, a melyben Mária Terézia uralkodásának utolsó évében s még egy pár évtizedig volt: csodával határosnak nézheti a haladást

annál-inkább, minél jobban tekintetbe veszi, hogy «míg másokat vagy az udvar, vagy a környülmények segélnek, minket sem az udvar, sem nagyjaink, sem a nem nagyok nem segélének»: nem volt olvasó közönség, s könyveinket csak azoknál kereshettük, a kik irták. S maguk az írók is «mardosták egymást», s a ki nem akart kilépni «a maga kuczikjából», boszúsan nézte, hogy mások már a külföldi példákat utánozzák. De inunár «ott vagyunk, édes uram öcsém — írja Kazinczy Bay Györgynek — hogy a kuczik férfiai nem mernek zúgolódni: azok pedig, kik igen is bátran szálldosának ki a kuczikból s gyakorta orra buktak, mint jó magam, látják, hogy kell, kell *merni*, de a kuczikból kiáltozókra is kell hallgatni, mert olykor ők is jót mondanak». A *Tollagi Jónás* bohóságait nemcsak ő maga olvassa jó kedvvel, hanem feleségének és leányának is felolvassa s másoknak is ajánlja. Biztató jelnek veszi, hogy a zsebkönyveket sokkal többen olvassák, mint várni lehetett. Például az *Aurorából* Trattner negyven példányt küldött Sátoraljaújhelyre, s mindjárt elkapkodták. «Valóban — írja Kazinczy gr. Gyulay Karolinának — haladunk s nagyon haladunk s még inkább fogunk, ha a könyv sok vevőket talál és sokáig.» (4055. 4061. 4121. 4124. 4125. 4126. 4134. sz. lev.)

Kazinczy nem elégszik meg a zsebkönyvek természetes hatásával, feladatának tartja, hogy a nemzet érdeklődését ráirányozza «a két megbeesülhetetlen munkára» s kimutassa: mi érdemi megfogjában az olvasók figyelmét. Ezért a *Magyar Kurir*-ban ismertetvén¹⁾ a *Hebe* II. kötetét, különösen az ifjú írók műveit emeli ki, mert ő «mindég szemesebb ifjaink érdemeinek kilesésében, mint midőn ismert férfaink darabjait látja». Ha leveleinek hitelt adhatunk, Kazinczy nemcsak a *Hebe*, hanem az *Aurora* jelesebb darabjairól is megemlékezett, azonban Igaz S. az ismertetésnek ezt a részét kihagyta. Ezért Döbrentei sehogysem volt megelégedve Kazinczy bírálatával. «Ítéletedben — írja hozzá — azt látom, hogy azokat, a kik új szavaidat felkapák, vagy ugyan neologizálnak, felettébb dicséred, s ifjainknak lobogott tömjened árthatna.» Túlzottnak véli a Székely Sándorra halmozott dicséretet s a Toldy *Rizziójára* szórt magasztalást, és nem érti, miért hallgat az ő és Horváth Endre műveiről. Dessewffy, Guzmics és Kis János sem osztottak Kazinczy ítéletében. Dessewffy a Helmecezy újításaival nem tudott kibékülni, s bántotta a helyesírás következtlensége is.

¹⁾ 1822. évf. (nov. 15-iki) 40. szám.

Kazinczy beismeri, hogy ügyének lángoló szeretete s makacs és egyoldalú ízlése el-elkapta régebben; de most nem azt akarta a közönség előtt elmondani, mi van ízlése ellen; hanem hogy mit talál a zsebkönyvekben, a minek igazán örülhet, s a mi a további fejlődés esíráit hordja magában. Az egyéni ízlésnek mindig megvan a maga jogosultsága. «Hogy azokat szeressük — válaszolja Döbrentének — a kiknek érzések, gondolkozások egy a miénkkel, nem az önszeretet, hanem a természet munkája»; de hogy csak azokat dicséri, a kik neologizálnak, üres gyanúnál nem egyéb. «Hiszen nekem — folytatja — semmi szükségem a győzelemnek ezen újabb jelére; *Iibe* és *Aurora* végtől-végig azt kiáltják, s a kérdés örökre el van döjtve.»

Zokon esik Döbrentének s a pesti íróknak, hogy Kazinczy a *Hebét* jobban gyámoltja, mint az *Aurorát*. Ezt Kisfaludy Károly sem szereti, mert a pesti írók bizonyos vallásbeli ellenkezést találnak Kazinczy eljárásában. Kazinczy szükségesnek találja védeni önmagát. Igaz Sámuelnek már az atya iskolatársa levén, baráti szeretete mintegy átöröklődött fiára, a ki mindenben az ő tanácsa után indult. S mivel Kazinczy úgy hitte, hogy Kisfaludy Károlynak több segéd-társa lesz, mint Igaznak, ő egész esomó versét felküldte hozzá, hogy válaszszon közülök tetszése szerint. Csak azt óhajtáná, hogy a két zsebkönyv ne egyszerre jusson a közönség kezébe, hogy «a pénzellen időben mind egyike, mind másika kapna vevőket». Kéri Kisfaludy Károlyt: higye őt mind személye, mind fényes ügyekezete barátjának.

Kisfaludy Károlynak esze ágában sincs vádolni a mestert. A mint ő nem hajlandó feláldozni egyéni szabadságát, másitól sem kívánja ezt. Nem is sejtette Igaz S. szándékát, s bizony nem a gög vagy dicsvágy, még kevésbé a nyereség szomja ösztönözte az *Aurora* kiadására. «Két zsebkönyv becsülettel megállhat hazánkban — írja; — mindegyiknek vagyon publicuma; csak azt óhajtánám, hogy közjóra, ne ellenséges indulatokra vezéreljenek.» S elmondja egész történetét a maga vállalatának, kiemelvén, hogy őt is az úgyszeretet, a hazafiság hevitette, — «így kell magunknak áldozni, midőn elfajult gazdagaink szunnyadnak». «Nem kérdésből nyiltam ki előtted — végzi Kazinczyhoz intézett levelét — hanem szíves baráti ösztönből, hogy te, ki annyit áldozál, szenvedél nyelvünkért, aggodt napjaidban láthassad, hogy fényes nyomdokodat bár gyöngébb erővel követni törekszünk. Én neked sokat köszönök, és ha valaha oly szerencsés lehetek jót teremteni, lelked sugalása vezetend előre.»

Mind e mellett Kisfaludy Károly és Kazinczy ízlése és ítélete már sok tekintetben szembejutott egymással. Például az *Aurora* nem közölte Vitkovics epigrammjaival s *Köznépdalát*, a melyeket Igaz S. nemesak örömmel közölt, hanem Kazinczy mint neki tetszőket meg is dicsért bírálatában. E mellőzésre ugyan sem Kisfaludy K., sem Kazinczy nem czéloz levelében, de a fejlődő ellentétet nem nehéz következtelnünk abból, hogy a szelíd lelkű Vitkovics kissé épesen szól Kisfaludy K. önkényéről, mely szerint «a beavatottakkal nem szeret tartani». Elpanaszolja Vitkovics, hogy a *Hebében* közölt darabok nem állották ki a próbát Kisfaludynál; ő — írja — «velünk, kik Pestet lakjuk, monopoliumot szeretne üzni». Zádor György hasonlókép járt sonettjeivel, a melyeket az *Aurora* visszaútasított. E miatt Zádor, mivel egyik sonettjében Kazinczyra czéloz, elküldi a visszaútasított sonetteket a széphalmi mesternek, mintegy felebbezve Kisfaludy K. ítéletét. Kazinczy azzal vigasztalja Zádort, hogy a bíráló is könnyen tévedhet; szerinte a Zádor sonettjeiben «forróság van és igen szép nyelv, verdesett (castigált) beszéd»; de nem tagadja Kazinczy sem, hogy ő is talált még oly kifejezéseket, a melyeket «kiskárolva szeretne látni». Örvend, hogy az *Aurora* nem közölte Zádor sonettjeit, különben nem ismerhette volna meg szerzőjüket, a ki felől azt hiszi, hogy «nyelvünknek új és nagy dísze lesz.» Bizonyosra veszi, hogy kivált ha Zádor gondosan kijavítja műveit, a *Hebe* örömmel fogadja. (4136. 4143. 4144. 4159. 4185. 4211. 4226. sz. lev.)

Mindezekon kívül a költészet szelleme, a régi és új irány különbsége nevelte a mester és tanítványa közötti ellentétet, a melyet mindketten sejtettek, azonban egyikök sem akart bevallani. Kisfaludy a mester iránti nagyra becsülésből, Kazinczy pedig, mivel az *Aurorában* is látott valami olyat, a mit a maga pályája hatásának ismert, t. i. a nyelv simaságát, kecsességét s kényeskedő finomságát; mindenek fölött pedig, hogy az *Aurora* költői, élükön Kisfaludyval, mind az újításhoz csatlakoztak. Midőn a széphalmi vezér az *Aurora* darabjait olvassa: «elsáppaszlja az irigység», s csak hazafiúi öröme csillapítja. «Hah! — kiált fel Pápay Sámuelhez írt levelében — nem sokára el leszünk felejtve, s az lesz minden kis fényünk, hogy mi törénk meg az úlat.» Hogy helyes irányban kezdte meg nyelvünk fejlesztését, épen az *Aurora* és *Hebe* bizonyítják. Tekintse bárki e zsebkönyveket: be kell látnia, mennyivel pompásabb gyümölcse lett fáradozásainak, mint ha ellenfeleire hallgatott volna. «Bizonyos — írja Kazinczy Rummy Károlynak — hogy tilalmas új szógyökeret alkotni;

de az is bizonyos, hogy minden szó jó, a melyet a nemzet jobbjai felkapnak.» Hibázhatott a gyakorlatban, de elmélete nem szenved kétséget, a mint Teleki József műve is bizonyítja.

Őszintén bevallja Kazinczy, mennyi hibát követett el; de hibáit a kezdő nagy tüzésnek, merészségének s az izgatók azon természetes neki bátorodásának tulajdonítja, mely szerint minden nagy mozgalom megindítója túlmegy a kellő határon. A kérdés csak az: hogy a nyelvújító harez hibái mellett is mennyire fejlesztette nyelvünket. «Én úgy hiszem — írja Kisfaludy Sándornak — hogy az a nagy dics, melyet lelkes öcséd *Auroráján* előntve látunk, az *én munkám.*» Ezért nem törődik Bacsányi támadásával,¹⁾ a ki az imént fűvé meg a kürtöt a nyelvújítás ellen, hogy lerogyjanak Jerikó falai. Úgy véli, Dunán túli ellenségei lovalták fel Bacsányit a harez folytatására, hogy mindjárt első jeladásával kiöntse egész epéjét ellene. Azonban most már nincs oka a nyelvújítás diadalát féltetni sem Bacsányitól, sem Verseghytől vagy Czinkétől. Nem bánja, hogy az ifjú Toldy észre akarja téríteni Bacsányit, noha tudja, hogy «ő rajta még Paris sem fogott, s a francia kellem helyett rettenetes dagály s neveltséges pöffeszkedés van előntve minden során». Csupán az idézetek értékesek Bacsányi támadásában; a mit ő maga mond: nagyobbrészt «vagy haszontalan, vagy elnéltlen vagy paraszt». S ez okból neki nincs is semmi mondani valója Bacsányi támadására.

Talán épen e támadás szólaltatja meg Kis Jánost, hogy az újítás iránti véleményét ismétlje Kazinczy előtt. «Elmulthatatlanul szükségesnek» tartja az újítást, ha nyelvünket ki akarjuk művelni. Sőt meg van győződve, hogy «maradékainknak még többet kell rajta újítani». Hogy ő nem követte mindenben barátját, ez azért van, hogy az újításra «alkalmatlannak» érezte magát; «oda több genie kell, mint neki van». Gr. Majláth János is minél jobban megismeri nyelvünket, annál mélyebben meggyőződik, hogy a magyar nyelv még hathatós kiképzésre szorúl, ha a német nyelvet meg akarja közelíteni. Fölötte hasznosnak itéli a nyelvújító harezot; de nem haboz kimondani, hogy Kazinczynak sok erőre, állhatatosságra s a nyelv iránti forró szeretetre volt szüksége, hogy a hozzá méltatlan fegyverekkel vívott harezot abba ne hagyja. Örvend, hogy immár a hareznak vége van, és semmi sem akadályozza, hogy a mostani

¹⁾ L. a XVII. k. 606. l.

kor Kazinczy érdemeit igazságosan ne méltassa. Dessewffy is ezt vallja, de Kazinczy tanítványainak túlzásaitól még mindég félti irodalmunk fejlődését. «Az újításban — mondja — jobb a lassúság a sietésnél, és a kimélés a vakmerőségnél», mert «quod licet Kazinczyo, non licet Helmezczyo».

Kazinczy annál inkább meggyőződik választott irányja helyességéről, minél többször vizsgálja az ifjú írók műveit. Mindenütt az újítás diadalát látja, hiába mondaná bárki, hogy küzdelme kárba veszett fáradság volt. Örül, hogy a harc zivatara elűzte a veszedelmes ködöt. «Ez nyitotta fel — úgy mond — némelyeknek szemeket. Verseghy bele halt a vitába, Bacsányinak pedig, a mint gondolom, paraszt megszólamlásába belé tört a kése.» Székely Sándor kis eposzából is azt a véleményét látja megerősítve, hogy csak a nagy példák utánzása viheti a magyar stilt előre. «Ha valami felől — írja Guzmicsnak — az eránt vagyok meggyőződve, hogy akkor leszünk ott, a hol lennünk kell, a midőn tulajdon virágainkat úgy fejtjük ki, hogy azok a tetőhöz jutottakéhoz illjenek. Jaj annak, a ki a magyar szép arcot megtagadja! de ez a szép magyar arcz sokat nyerhet az által, ha az idegenek szépségeiket a saját arcz szépségeinek nemesítéséül általhozzuk.» Ha az újítás sokszínűvé nem teszi vala nyelvünket, ő sem fordíthatja Boufflers leveleit. Goethére hivatkozik önérzetében: próbálja úgy fordítani, hogy az eredetinek minden szépségét visszaadja. «És mégis neheztelnek — fakad ki — némelyek, hogy a nyelvet sokszínűségében akarjuk megtartani!» (4037. 4042. 4049. 4069. 4074. 4078. 4112. 4126. 4142. 4249. 4275. sz. lev.)

A véleményszabadság elvét senki sem védelmezte addig nálunk sem többször, sem erősb meggyőződéssel, mint a széphalmi vezér. Innám a harc utolsó hullámai is kezdenek elsimúlni, s nem annyira az elvet kell védelmeznie, mint inkább a harc hevében követett eljárását igazolnia, hogy megnyugtassa mind önmagát, mind ellenfelcít. Az utóbbi húsz év küzdelmeiben soha sem hihette, hogy mások kedvéért meg kell tagadnia saját véleményét, a mint ellenfelei kívánták. Nem szabad figyelmen kívül hagynunk az ellenkező véleményt, de a magunkét kell követnünk, ha «öszveomlik is felettünk a világ». De néha az okosság egyenesen azt parancsolja, hogy visszavonjuk tanításunkat, nem féltékenységből, hanem igaz meggyőződésből. Könnyű volt neki Kisfaludy Sándor azon ellenvetésére válaszolnia, hogy Homér és Osszián nem ismerték a bírálóto, mégis remekmű-

veket alkottak. Hiszen a «typographiát és tudós társaságokat» sem ismerték, még sem állította még senki, hogy ezek a szellemi haladást nem segítették. Épen az a baja korunknak, hogy kevés a maga meggyőződéséhez állhatatosan ragaszkodó író. Csak a köztapson kapnak, a minél «nincs nevetségesebb örjögés». Kazinczy első sorban önmagának akar tetszeni, mert minden javulás között ezt a legnehezebb megnyerni. «Kimondom, tisztelt barátom, ítéletemet: ... írja Kisfaludy Sándornak — literaturánk mindaddig nem fog gyarapodni, míg éles, de igazságos és nemes bírálóink nem lesznek. A más gyarlóságait kimutatni neveletlenségre mutat, de csak a közéletben; a templomi tanító szabadon fedd, dorgál és fenyt, s a hadak férfiai nem pirul sem az adott, sem a vett sebekért.» (4037. 4049. 4051. 4107. 4166. sz. lev.)

Annál több oka volt Kazinczynak a vélemény szabadságért vívott küzdelmén örülni, minél inkább tapasztalta, hogy régi ellenfelei, Bacsányin és Verseghyn kívül, lassankint mind kibékülnek vele. Itt az idő, hogy ő is minden erejével törekedjék az ellentétek elsimítására. Nagy lelki megnyugvással fogadja Pápay Sámuel, hogy ő lehet közbejáró a széphalmi vezér s Kisfaludy Sándor közti félreértés eloszlatásában. «Nem méltán kevélykedhetem-e — kérdi Kazinczytól — hogy nekem juta ezen dicsőség? Sándor jobbát nyujtván, felhevülésbe jön s szokott egyenességgel színlés nélkül önti ki szíve-lelke ömledéseit. Tettetni s színelni az ő lelke sem tud, mint nem tud s tudni nem akar a tiéd. Illő, sőt szükséges, hogy e két nagy lélek öszvehangzó legyen.» Hiába óhajtották Kazinczyt visszatartani szoros barátai, hogy ne keresse a Dunán túli írókkal való kibékülést. Ő szíve sugalmát követte, s íme most Kisfaludy S. is békejobbát nyujtja. Mily ellágyuló örömmel dicsékszik Kazinczy mindenkinek, különösen Kisfaludy Károlynak, hogy a bátyját sikerült kiengesztelnie maga iránt. Mennyire érzi, hogy «a sokak által gyűlölt, általa nagyon szeretett, mert szükségesnek látott harc» hozta meg a békét, a mely a rég óhajtott *egységet* is maga után vonja. «Mondj áldást arra — írja Pápaynak — a mit megkötél, hogy soha meg ne bomoljon, soha meg ne táguljon.»

De bármennyire örül is Kazinczy a Kisfaludy Sándor megújított barátságának, öröme még koránsem teljes. Még a Horváth Endre barátságát is vágyik visszanyerni annál inkább, mert úgy hiszi, hogy ő a *Zircz emlékezete* költőjét soha meg nem bántotta; mivelhogy a gondolkodás különbsége nem lehet ok a viszályra. «Ha

Horváth Endrével füzendesz öszve — írja Pápaynak — nyugalomban leszek mindazokkal, a kiknek nyugalmokat óhajtom.» Pápay teljesíti barátja kérését. Nemcsak Kisfaludy S., hanem Horváth Endre üdvözlését is tolmácsolja rövid idő múlva. «Ne feledd soha — üzeni Kisfaludy S. Pápaytól mesterének — hogy őt ölelem a hazafiságnak s barátságának ölelésével.» De hozzát teszi Kisfaludy S., hogy mivel költői ízlésük sokban különbözik, levelezésbe nem bocsátkozik Kazinczyval. Horváth Endre ingathatlannak tekinti a széphalmi vezér iránti barátságát s áldja a napot, mely a régi ellenfeleket kiengesztelte s boldognak érzi magát, hogy ő is újra osztályosa lehet Kazinczy jobbjának. Most már tehát joggal hiheti Kazinczy, hogy vége a viszálynak, mely őt a Dunán túli írókkal ellenkezésbe hozta. Valósággal ünnepi hangulat vesz rajta erőt, midőn nagyra becsült ellenfeleit ismét közel érzi szívéhez. «Az ily örömeik nagyságában — írja Horváth Endrének — elnémúl a legbeszédesebb ajak is. Mondjad, kérlek igen nagyon, Kisfaludynak, hogy szerencsétlennek tartanám magamat, ha addig kapnának le a földalatti istenek, míg neki jobbját megszoríthatom. Ha valaha, most vagyok meggyőződve, hogy a fej tévedései előbb-utóbb eloszlanak, ha helyén van a szív, és hogy az egyenes, bár bántó menetel jobb, mint azok az útált, mesterkelt csavargások. Adjunk példát, barátom, azoknak, a kiket forró vér vagy valami egyéb össze talál háborítani: mi illik jobb lelkekhez, s tegyük ez által is feledhetetlenné magunkat. Hüljenek el a tüztámasztók s piruljanak meg, látván a szép egységet.»

Méltán utal Kazinczy azon körülményekre, a magyar műveltség töretlen ösvényeire, a melyek között pályája vezetett. S ha bárki vizsgálja ezeket, kénytelen megvallani, hogy ha «keveset tett is»: «ez a kevés ily kedvetlen körülmények között *hősi erőlködés* vala». De épen ennek köszönheti, hogy az újabb irodalom legelső művelői is benne látják a magyar műveltség fáradhatatlan apostolát; hogy a kik az írói pályára óhajtanak lépni, az ő tekintélyéhez s ítéletéhez folyamodnak. És ha javulását megnyerik: bátran indulnak céljuk felé. Guzmics «rendkívül elragadtatva» érzi magát, midőn a széphalmi vezér első sorait megkapja. Nem tud társai közt maradni, a szabadba siet, hogy fölgerjedését el ne árúlja. Megvigasztalva érzi keserveit, a melyek a harcok közt is előre törő mesteréért szívére borultak. Tudja, hogy első zsengeivel mily messzire van mesterétől; de azt is tudja, hogy mesterének hatalmas szava folyvást előre haladni ösztönzi. Méltó önérzettel fogadja Kazinczy Zádor György ragaszkodását

is, a ki őszintén bevallja, hogy az ő javalását többre becsüli, mint akármely más írónk dicséretét. «Ha mi jó netalán van írásmódomban s nyelvemben, azt mind a tekintetes úrtól vettem» — írja hozzá. Jól esik Kazinczynak az is, a miről szintén Guzmics tudósítja, hogy a pécsi püspök egy ifjú szerzeteshez benyitván s látván, hogy az ifjú pap Kazinczy fordításaiba merült, megdicséri őt s azt mondja, hogy «tőle tanulhat igazán magyarul». Mily találóan jellemzi Kazinczynak egész törekvését Szigethy Gy. Mózes, midőn a bírálatra hozzá küldött mesék közé a következő maximát írja: «A Kazinczy százada az idők méhében még csak készül megjelenni, melynek előpóstája ő.» (4036. 4038. 4050. 4051. 4068. 4069. 4113. 4115. 4122. 4138. 4234. 4252. 4253. sz. lev.)

De régi barátai is dicsőségét óhajtják fokozni, midőn arra ösztönzik, hogy barátaival váltott leveleit szerkeszsze kiadás alá. Nem most merül fel ez az eszme először. Már régebben megpendíti Szemere Pál, s Kis János és Dessewffy is tüzelik Kazinczyt, azzal érvelvén, hogy az ő leveleinek «saját arcza s kedves arcza van». A széphalmi vezér vissza is kéri a Kis Jánoshoz írt leveleit s néhányat át is dolgoz kísérletül. De azután egyéb munkái miatt félben hagyja a próbákat. Most Döbrentei és Helmeccy úgy hiszik, több sikerrel sürgethetik a mestert, ha részint irodalomtörténeti, részint aesthetikai szempontból kívánják a levelek kiadását. Sőt azt mondják, hogy a levelek kiadása fontosabb, mint bármely más művéé. A többire halála után is szívesen vállalkozik barátai közül akármelyik; de a leveleket neki magának kell átvizsgálnia, elhagyni a mit csak kevesekkel akar tudatni, részletesebben kifejteni, a mit a kelleténél rövidebben érintett. Kazinczy először azt veti okúl, hogy öregszik, s hogy sok félbemaradt munkája fölemészti idejét s erejét. Aztán meg a sok hozzá küldött levelet végig olvasnia, az azokra írt válaszokat visszakéregetni s átdolgozni már alig remélheti. Nem igéri hát, hogy barátainak kedvét töltse. Ámde Döbrentei nem nyugszik bele Kazinczy mentségeibe. Pár hónap mulva ismétli tervét, ügyekzvéen mesterének szívére hatni s kisse hiúságának is tömjénezni. «Újra felgerjed bennem — írja — azon kérésem, hogy levelezéseidet kiadd vagy általunk kiadassd, s nagyon ostromollak, szeretvén személyedet, *óhajtván új dicsőségedet*». Hisz — úgy mond — a régi levelekkel való foglalkozás lelki felvidítésre szolgál, mert a kedves multat idézi vissza. Ezt a munkát alkalmasan senki sem végezheti el helyette, mert a levelek átdolgozását senki sem vállalhatja magára.

Tervezett anthológiájában, midőn a levélírásról szól, azt fogja mondani, hogy Kazinczy «a levél stílusában remek».

Úgy látszott, Döbrentei ezéjját éri. Mentogeti ugyan még magát Kazinczy, hogy barátai túlbecsülik az ő leveleit; ő a Kis János, Szemere Pál és Szentmiklóssy leveleit tartja remekeeknek: a Kis Jánosóban a csendes pompát, a Szemere Páléiban a gyermeki bájt, a Szentmiklóssyéiban «a súlyos könnyűséget s melegséget» csodálja. A Kis Jánoséit oly gonddal irottaknak, oly bevégzetteknek tekinti, hogy azokat mindjárt sajtó alá adhatná. Ő pedig «képzeltetlen gondatlansággal és vakmerő gondolatlansággal (Helmeczy szerint lepletlenséggel)» önti sorait, midőn barátaihoz ír. «A tietekben — mondja Döbrenteinek — sok erő, férfias szépség van; de az én individualitásom azt a repkedőt, azt a pongyolát, azt a bohóskodást szereti; mert midőn barátainhoz írok, az nekem derült óráim, az nekem nem munka, hanem pihenés.» Dessewffy leveleiben sok tudomány és «voltairei universalitas» van és e miatt sokszor kifárasztja olvasóját. Neki — úgy mond — nincs ereje, hogy Dessewfflyvel szal-longjon. Aztán mik is volnának az ő levelei Cicero, Plinius, Voltaire, Rousseau s a többi francia levélírók művei mellett, a kik épen úgy utolérhetetlenek a levelek stíljében, mint a társalgásában. Pirúlnia kell, midőn barátai őt ezekhez hasonlítják. Mind e mellett végre mégis rászánja magát levelei kiadására s azt igéri 1822. aug. 19-diki levelében Döbrenteinek, hogy már hozzáfog a szükséges előkészületekhez s az első kötetet csakhamar sajtó alá is adhatja. A Döbrenteihez szóló levele lesz a bevezetés. — Döbrentei most már bizonyosra veszi a tervet s reméli, hogy a következő télen Kazinczy el is végzi a sürgött munkát. Azonban hiába ösztönzi Kis János is; hiába ismétli a Döbrentei érveit: Kazinczy sokkal fontosabbnak tartja az *Erdélyi Levelek* és Sallustius-fordítása kiadását. (4083. 4089. 4100. 4102. 4118. 4129. sz. lev.)

Mióta Kazinczy a sárospataki censura engedélyét megkapta, évről-évre készült az *Erdélyi Levelek* kiadására, de részint barátainak bírálatai, részint a szászok támadása, legfőképp pedig egyre súlyosbodó anyagi helyzete miatt mindig kevesebb reménnyel. Nyolczadik átdolgozásában még számos helyen javasolt igazításokat Döbrentei, a melyeket akkor Kazinczy nem mind volt hajlandó elfogadni. De az idő múlt, a kiadás terve húzódott, s Kazinczy nem tudta magát végleg elhatározni. Barátai közül többen kérdezősködnek utána Pesten és Bécsben, s Dessewffy folyvást sürgeti. «Mikor olvasandjuk

már egyszer az *Erdélyi Leveleket*? — kérdi — hol vannak, hol útnak még mindég? Tovább vonúlt-e Erdély a magyar hazától, vagy megakasztotta a fenyegető háború a két testvér haza közt a közlekedést? Én jól tenném, ha minden soromat kilencz esztendőre börtönözném, de neked nincs szükséged ezekre a messzibb terjedt halasztásokra.»

Kazinczy lassankint arra a gondolatra jutott, hogy a leveleket újra szerkeszti. A sok idegen kéz javítása, a sok tanács meghallgatása kiforgatta már a munkát eredeti alakjából, a melynek első kidolgozásáról annyi dicséretet hallott. A mostani átdolgozás már messzire jár az elsőtől; hiszen «már a második is jobbá volt roszítva: hát ez a nyolczadszori!» Mivel azonban Magyarország nem ismeri Erdélyt: az ő művéből ismeri meg nemcsak Magyarország, hanem Erdély is önmagát, mint Bölöni Farkas jósolta, s ezért olyan tökéletessé szeretné Kazinczy e művét tenni, a milyen csak kitelhetik tőle. Ez okból még mindig sürgeti barátait a javításokért, a többek közt gr. Teleki Józsefet is, a ki örömmel olvasta volna az *Erdélyi Leveleket*, nem azért, hogy a munkára újabb észrevételeket tegyen, hanem, hogy «azon gyönyörűséget megújítsa, melyet első elolvasásakor érzett és most utolsó kisimitása után bizonyosan kettőztetve érzett volna»; de épen távozni akart a fővárosból, s így meg kellett magát fosztania az újabb műélvezettől.

Elhatározza tehát Kazinczy, hogy a leveleket rövidebbre vonja s ötven helyett húsz-huszonnégyre foglalja össze, de úgy, hogy a munka vékonyabb ne legyen. S míg 1822 elején Eperjesen vesztegel pöre miatt: megkezdi a levelek újra szerkesztését. Márczius vége felé már arról tudósítja Döbrenteit, hogy két harmad részével készen van. «Nem képzeled — írja hozzá — mennyivel jobb most. Sokat egészen kihagytam s nemcsak a hors d'oeuvreket, hanem a morálizálásokat is.» Júniusra teljesen elkészült a munkával, a nyolczadik átdolgozást «újra öntve» s követte Döbrentei, kivált pedig gr. Teleki László tanácsát, hogy «élők felől sem jót, sem rosszat nem kell mondanunk». Műve talán sokat vesztett érdekességéből; de másfelől nyert is tárgyilagosságban. Az előtte oly nagyrabecsült családokról most sem akart hallgatni s meghagyta azon részeket, a melyekről Dessewffy azt jegyzé meg, hogy a ki a munkát olvassa, így ítél: «A ki ily melegen szerethet, nem lehet nem jó ember.» Nem tönjéneez Wesselényinek sem, de úgy szól, hogy «nem dicsérve is hevesen dicséri». A százszok is meg fognak nyugodni; noha most

sem sok jót mond felölök; de a «*medve fajt*» «szótalan fajra» javította s hozzátette, hogy csak a falusi ilyen. Nagyon óhajtaná ez új átdolgozást is Dessewffyvel elolvastatni, hogy ítéletét hallja. Mert — jegyzi meg — a legbölcsebb intést sem kell ugyan követnünk, ha saját felfogásunkkal ellenkezik, de az alapos ítélet mindég hasznára van az írónak, mert új szempontokra vezetheti. S miért ne kövessük a mások ítéletét, ha értelmünkkel nem egyez? Azért, mert «saját arcunk úgy elenyészik; pedig idegen arcot, bár szebbet, ki akarna viselni»?

S mégis, szinte érthetetlen, midőn Kazinczy az *Erdélyi Leveleket* Döbrentének akarja küldeni, előre kéri, hogy ne csak javáljon egyet-mást, hanem igazítson is, mert neki az igazítások a javalásnál is kedvesebbek. «Azért — írja hozzá — a legszebb barátság legszebb privilegiumával törölj ki mindent, a mi igazítást kíván s tudasd velem, mit töröl.» Sőt nemcsak Döbrenteit szabadítja fel a javításra, hanem a Bécsben élő ifjú barátait is, Gyulay és Kornis grófokat s Bölöni Farkast is. «Gondoljátok meg — írja Gyulay Lajosnak — mely kincse lesz az két-három század mulva Erdélynek, és mit adnánk érte, ha ily leveleket az elmúlt századoknak mindenikéből bírnánk.» Bizonyosan csak azért adhat szabadságot Kazinczy műve javítására, mert semmi reménye, hogy a mű egyhamar sajtó alá jusson; ámbár midőn július végén Döbrenteihez küldi, úgy rendelkezik, hogy Döbrentei a kéziratot már ne is hozzá küldje, hanem Bécsbe Igaz Sámuelnek, a ki a kiadásra készségesen vállalkozott.

De alig ér a kézirat Döbrenteihez: Kazinczy egy hónap mulva már visszakéri, mert oly jegyzetekre akadt, a melyeket semmiképp sem mellőzhet. Hanem későn volt: a kézirat már Igaz Sámuelnél várta a kiadást. Mintegy másfél hónapig gyönyörködött a műben. Igaz S., míg azután december elején censurára adta. Jung János (1778—1828), a bécsi egyetemen s a Mária Terézia-Akademián a magyar törvénytudomány tanára, volt a censor, a ki maga is több latin- és németnyelvű jogi munkát, sőt némely adat szerint színműveket is írt. Jung mintegy két hónapig tartóztatta magánál a kéziratot s 1823. febr. elején látta el az engedélyvel. Ámde az ily műveknél a nagyon óvatos censura nem elégedett meg az egyszeri átvizsgálással, még fölülbíró kezébe is adta, hogy «ha az első szeme valamin elsiklott, ez észrevehesse». Batthyány Vincze gróf, a fölülbíró, ismét három hónapig vizsgálta az *Erdélyi Leveleket* s május elején küldte csak vissza Igaz Sámuelnek azon «keményke

sententiával», mely szerint csak többrendbéli törlés után nyomható. Az erdélyi kancellaria, mely a kéziratot szintén átvizsgálta, nem kívánt változtatást.

A mint Kazinczy Batthyány Vincze gr. engedélyét megkapta, komolyabban hozzálátott műve kiadásához, noha Erdélyben még mindig bírálgatták a kéziratot Kis József, a tudós főjegyző és gr. Bethlen Elek. Igaz Sámuel a mester iránti hálából örömmel egyengette a kiadás útját. «Csak jobb szeretném én — írja Kazinczyhoz — hogy ne magad költségén adnád ki az *Erdélyi Leveleket*. Szörnyű baj a nem épen könyvvel kereskedőnek pénzéhez jutni.» Reméli is, hogy talál kiadót a munkára. Sorba járja a bécsi kiadókat, de szomorúan kell meggyőződnie, hogy minden ügyekezete hajótörést szenved. E közben a pesti írók, különösen Vitkovics sürgetésére, gyűjtést kezdettek az *Erdélyi Levelek* kiadására. «Mi — tudósítja Vitkovics — kik téged szeretünk, munkádat imádjuk, megegyeztünk abban, hogy téged *Erdélyi Leveleid* kiadására felkérjünk és segítséget nyujtsunk. Összetettünk háromszáz forintot és neked küldjük oly móddal, hogy a kiadást siettesd s ajándékozd meg azzal a hazát.» Ha pedig a mű megjelenik, csak mennél több példányt küldjön Kazinczy Pestre, bizonyosan mind elkapkodják; Vitkovics és társai hamarabb és hasznosabban értékesítik, mint «a procentóra ásitó könyvárúsok». Vitkovics már előre örvend Kazinczy újabb dicsőségének; mert «szépek — írja hozzá — fordításai, de szebbek eredetie; magyarabb, nagyobb lélek czímzi ezeket».

Mindez együtt véve azt a reményt kelti Kazinczyban, hogy 1824 elején végre csakugyan kiadhatja munkáját. Már alkuba is bocsátkozik Werfer Károly kassai nyomdászszal; ötszáz példányt akar nyomtatni s minden nyomtatványt a maga hasznára, mivel az egész költséget ő viseli. De úgy szeretné, ha Werfer négyszáz forintban «egy hordó és két átalag» új asszú bort venne át tőle, a melyet nagy haszonnal értékesíthetne. Azonban az alkuból semmi sem lett; nyilván Werfer nem volt hajlandó a bor átvételére, készpénzt pedig Kazinczy nem adhatott annyit, a mennyibe a kiadás került volna. (Kazinczy e művéről majd minden levelében szól.)

Volt azonban e sikertelenségnek még egyéb oka is. Kazinczy az *Erdélyi Levelekkel* együtt Sallustius-fordítását is ki akarta adni, de csak kétszáz példányban, mert — úgy mond — «Sallustius nem minden olvasónak való», s Kazinczy nagyon szeretné ezen kívül még egyszer kiadni. E munkát is Werferre óhajtotta bízni. Azonban úgy

látszik, Werfer nem bízott magához, hogy Kazinczy kívánságait az egész kiállításra nézve teljesíthesse, s így a szerződés létre sem jöhetett. Kazinczy a Sallustius-fordítását igazi műízléssel akarta a világ elé bocsátani, mert ezzel szándékozott írói működésére föltenni a koronát. S minthogy «talán ez a legkedvesebb minden dolgozásai között», a fordítás elé kívánta tenni Kreutzinger-től festett arczképét, a mely egyedüli hű arczképe. Harminez öve dolgozik e fordításon, s munkája most már oly sok simításon esett át, hogy azt hiszi, nem hiába élt. Dessewffy, Guzmics, Kis János és Majláth gr. sürgetik is évről-évre, különösen Majláth azzal érvel, hogy a magyar írók csak az ily példák-ból tanulhatnak művésziiesen írni. S hiába tanácsolja Kazinczynak, hogy az eredeti szöveget költségkímélésből ne nyomassá le: Kazinczy megmarad föltett szándéka mellett s úgy tervezi, hogy a latin szöveget apró, a magyar fordítást pedig az eredeti fölé nagyobb betűkkel nyomatja. 1823. aug. 6-diki levelében írja, hogy «végső kézzel» dolgozza Sallustius-t, s még december végén is arról tudósítja Kis Jánost, hogy «Sallustiussal küszködik»; a fordítás készen van ugyan, de a jegyzetek még sok munkát adnak.

Dicsékszik, hogy e fordítás tele van metelyekkel: hogy az *Erdélyi Levelek* mások tetszését nyerik meg, Sallustius fordítása a magáét. Egyelőre csak az előszavát nyomatja ki, a melyben ugyan nem érinti a nyelvrontást, de «ez az előbeszéd a nyelvrontásnak leghatalmasabb apologiája». Az orthologusok csak elhálnak, ha látják, hogy az újítók legfőbb példánya Sallustius. Nyugtalanul várja, mit mondanak rá azok, a kiknek ízlését ő is becsüli. «Bár úgy járhatnék vele — írja Guzmicsnak — mint maga Sallustius a maga dolgozásával. Azt mondja minden, hogy rossz, hogy vétkes: de *szép*.» Ezt a gondolatot fejti ki előbeszédében is, a melyben összehasonlítván Cicerót Sallustiussal, arra az eredményre jut, hogy Cicero szabadon ömleng, bőven szeret áradozni, síma, de elrejti mesterkélttségét; ellenben Sallustius darabos, de «az ő darabossága keesebb és kedvesebb a mások simaságánál»; Cicero megelégszik a szokottal, a mit mindenki megérthet: Sallustius «kevély mindentől értetni, makacs ízléssel válogatott szavait makacs ízléssel fűzi össze s természeti keeseit kaczer fortélyok által nevelgeti». De mielőtt Kazinczy fordítását közre bocsátja, részint az újabb német és francia fordításokat tanulmányozza, részint a Sallustiussal foglalkozó Dussault értekezését óhajtja megszerezni, mivel oly dolgokat akar ő is elmondani, a melyeknek bizonyítására külföldi tekintélyekhez folyamodik.

S hogy mily sóvárgó vágygyal csüng Kazinczy kedves íróján, mi sem mutatja inkább, mint az, hogy rendkívül súlyos anyagi körülményei közt sem sajnálja az aldozatot az újabb külföldi fordításokra. Egymást éri levele Dübrenteihez és Igaz Sámuelhez, hogy a kívánt fordításokhoz juthasson. (4038. 4068. 4085. 4095. 4097. 4102. 4108. 4126. 4197. 4224. 4233. 4247. 4251. 4254. 4264. 4268. 4271. sz. lev.)

Míg Kazinczy a tervezett kiadáson dolgozik, 1822 elején kiszabadul a sajtó alól Vályi Nagy Ferencz Homerosz-fordítása, mely váratlan fergeteget idéz a széphalmi vezér fejére. Kőlcsey nem alap nélkül úgy vélekedik, hogy Vályi Nagy nemcsak egész sorokat vett át az ő fordításából, mely 1817 óta Kazinczynál volt kéziratban, hanem az egész első ének szellemét, nyelv- és verselésbeli sajátosságait is utánozta. S fölkérte Szemere Pált, hogy a *Tudományos Gyűjteményben* tegye közzé megütközését s mutassa ki a plagiumot. «Mert — írja Kőlcsey — ha kiraboltatni kínos, még kínosabb lenne egykor kirablónak trombitáltatni, ha sajátomért azt kiáltaná valaki: esóka, el a pávaktól vissza serogedhez!» Kazinczy helytelenül fogja fel a plagium vádját. Ő még becsülni tudja azt a szép érzést, a melylyel Vályi Nagy «a maga fordítását a Kőlcseyének feláldozta».

Szemere nehéz helyzetben van. Sem mesterét, sem barátját nem akarja megsérteni. Másfelől pedig Vályi Nagy iránt is, a ki tanára volt, kíméletet szeretne tanúsítani. Erre kéri Kazinczy is, a ki épen úgy, mint Kőlcsey, készséggel beleegyező a Szemere tervébe, hogy mind a Kőlcseynek, mind a Kazinczynak ez ügyben hozzá írt leveleit kiadja a *Tudományos Gyűjteményben*. Azonban Kazinczy tovább fontolva a dolgot, úgy látja, hogy ha most Szemere a mondott tervet valósítja, egyrészt a fordítás kelendőségét veszélyezteti, holott a szegény özvegy vajmi nagyon rászorúl a segélyre; másrészt pedig Vályi Nagy emlékére méltatlan homály borúl. Kifejti tehát Szemere Pál előtt, mikép ismertette meg Vályi Nagyt a Kőlcsey fordításával, a melyből Vályi Nagy a neki tetsző részeket csakugyan átvette, de «nem mint tolvaj, hanem mint az, a ki nem szégyenel mástól is venni, csakhogy dolgozása nyerjen». S azzal érvel, hogy ő a Sallustius-fordításában Szentgyörgyi Gellértet dicsekedve követi, a hol lehet; s arra kéri Szemerét, hogy a *Hebében* közölje a Kőlcsey Homerosz-fordítását s utána az ez ügyben vett leveleket. Kőlcsey méltán különösnek találja Kazinczy egész felfogását; nem érti: mikép lehet a plagiumot szép érzés jelének venni. Gyanítja, hogy voltakép nem is Vályi Nagy, hanem

maga Kazinczy járt el hibásan; mert ha elismeri, hogy őt Vályi Nagy sok helyen követte: mért nem jelöli meg a kiadásban? Azt csak nem kívánhatja tőle senki, hogy őt tartsák valaha a Vályi Nagy plagiatorának, ha fordítása megjelenik.

Kazinczy úgy találja, hogy Kölcsey félre érti őt, holott ő csak azt kívánja, hogy Vályi Nagy nevetségessé ne tétessék. «Adjon — írja Szemeréhez — Kölcseynek teljes elégtételt, de a lopástól mentse meg Vályi Nagyt.» De éppen itt az összeütközés pontja. Látván Szemere, mily nehéz az ellentéteket kiegyenlítenie, mivel «Vályi Nagy is érdemel kimélt, de Kölcseyt sem lehet igazságosan elégtétel nélkül hagyni»: kedvezőbb alkalomra vár, hogy a dolgot tisztázhassa. (4178. 4179. 4192. 4194. 4216. sz. lev.)

Közben nagyon érdekes eszmecserét folytat Kazinczy Guzmics Izidorról a keresztény felekezetek egyesítéséről. Ez az eszme a türelmi rendelet óta mindig élt s erősödött hazánkban; katolikus és protestáns részről egyaránt óhajtották a végleges kibékülést és egyesülést. A türelem és engesztelékenység hatotta át közéletünket. A kath. főpapok közül többen oly bizonyosságát adták e békülékeny szellemnek, a mely a felekezeti séget megszüntetni óhajtókban könnyen vérmes reményt gerjeszthetett. Berzeviczy Gergely műve is, a mely 1822-ben jelent meg,¹ Kazinczy szerint azt a «képtelen reményt» táplálja, hogy «a keresztény minden felekezeteket unióra fogja hozhatni». Berzeviczy sokat gondolkozott ez eszméről már régebben is; kérdezte Kazinczy véleményét is ez ügyben, a ki azt felelte, hogy «eszes emberben megvan az unio, a nem eszes soha el nem fogadja». S midőn most Kazinczy Berzeviczy utolsó művét olvassa, úgy ítél róla, hogy csak akkor lett volna igazán értékes mű, a mely minden protestáns házban a biblia mellett foglalt volna helyet, ha előadja a reformatio történetét napjainkig s a bécsi békétől kezdve a türelmi rendeletig minden hiteles adatot közlétesz. Így is vannak kitűnő részei, mint az Irország és hazánk közti párhuzam: de maga az egész mű messze marad az író céljától. Ráday Pál szerint pedig Berzeviczy nevetségessé tette magát e művével.

¹) *Nachrichten über den jetzigen Zustand der Evangelischen in Ungarn*, Lipcse. Zoltvány L. Irén a *Guzmics Izidor életrajza* (Budapest, 1884) című munkájában tévesen idézi Berzeviczy Gergelynek a «De conditione indoleque rusticorum in Hungaria» czímmel 1806-ban, Lőcsén megjelent művét, a melyről a Kazinczy bírálata szól (100. l.); Berzeviczy ez utóbbi munkájában nem a keresztény felekezetek egyesítéséről, hanem a jobbagység sorsáról értekezik.

Berzeviczy sem nem az első, sem nem az egyetlen, kit az érintett eszme hevített. Mióta Samarjay János *Magyar Harmóniája* (1628) megjelent, nálunk is, mint a francziáknál s németeknél, többen ápolták ez eszmét, a mely a XIX. század elején új életre ébredt. Meglehetősen tekintélyes irodalma van e kérdésnek egészen addig, míg ez eszményi törekvés újabb kudarcot nem vall. Az egyesülés eszméjeért lelkesülők mellett voltak olyanok is, a kik az egyesülés lehetetlenségét vitatták. Emezek közé tartozott Báthory Gábor pesti predikátor és superintendens, a ki két-két beszédében (1822) élesen megtámadja a kath. térítőket, a kik «mind egyenként az embereknek, mind a társaságoknak csendességét, boldogságát felforgatják». Mint Zoltvány kimutatta,¹⁾ Báthory támadásai Klobusiczky Péter kalocsai érsek ellen irányulnak, a ki többeket a kath. egyház kebelébe térített. Kazinczy azt írja Rumynak ide vonatkozólag, hogy Báthory beszédeit közönségesen szeretik és gyűlölik; ő is sikerülteknek mondaná, ha sz. Ágostont és Tertulliant nem támadta volna oly arczátlanul durván (impertinent derb), a mi csak bosszúságot szül, erre pedig most semmi szükség.

Guzmics, a ki «legforróbb óhajtásainak egyikét, a vallásbeli egyesülést» látta megtámadva Báthory beszédeiben, örömmel fogadta Trattner felszólítását, hogy e beszédeket bírálja meg: «netalán olyan valaki kapjon bele, ki többet szokott vastag stílusával rontani, mint építeni». Guzmics két műben is válaszol Báthorynak, ügyekezve kifejtteni azon okokat, a melyek az egyesülés akadályait elháríthatják. «Írásom lárgya — mondja — egyedül az volt, hogy azt, mit hazánk boldogságára sokan óhajtunk, a *vitatott lehetetlenségnek semmijéből kivívjam* s legalább a reménységet addig is éltessem, míg a Gondviselésnek tetszik azt valóvá is tenni.» Mert ő mélyen meg van győződve, hogy a nemzet boldogsága az egy nyelvtől s egy vallástól függ. Kazinczy ezt sem nem tartja lehetségesnek, sem nem óhajtja. Szerinte csak a kölesönös türelemre, a mely a felvilágosodásból származhatik, van szüksége a nemzetnek, hogy a lelkiismereti szabadság a maga valóságában meggyökeresedjék. Az egész kérdés nem is az értelmet, hanem a szívet érdekli. Ha a katolikus vallásnak «holmi baja s alkalmatlansága nem volna», jobb és kielégítőbb volna, mint a protestáns.

Szerinte már csak azért sem lehetséges az egyesülés, mert

¹⁾ Id. műve 64—65. l.

«dogmák által rettenetesen el vagyunk korlátozva egymástól»; dogmák nélkül pedig vallás nem képzelhető. Föltehető-e, hogy e dogmákból akár egyik, akár másik felekezet engedjen? Hisz a katolikus vallás «az engedelmesség, parancs, vagy tilalom s vesztéglés» vallása, a protestáns pedig a vizsgálaté, szabadságé s haladásé; amaz az egyház korlátok közé állította; emez az ész és szív, mint két vezérfáklya segélyével folyvást keresi az igazságot. Kazinczy tehát megigazítja előbb hangoztatott elvét, hogy a vallás csak a szívet illeti; mivel azonban az ész vizsgálata is kevésnek bizonyúl a vallás kérdéseiben: miért pazaroljuk olyasmire értelmünk erejét, a mit úgy sem tudhatunk? A felvilágosodott Kazinczy, a kit a kath. vallás mysticismusa vonz, mert egyáltalán annak tiszteletes régisége, mágiái ragyogása «a jobb sárból gyúrt embert mindég meg fogja rázni», az északamerikai vallásegyenlőséget, a tökéletes lelkiismereti szabadságot tartja eszménynek; de a gyermekkorában beleoltott felfogás, hogy a Krisztus vallásának pusztának kell lennie, mivelhogy az ellenkezik a Mózes cerimoniákban gazdag vallásával, szintén erősen él még benne, és e felfogástól távozni ép oly kevésbé hajlandó, mint a mennyire elítéli azokat, a kik irtóznak oly templomba menni, a hol nappal is gyertya ég. Hiába most már a kérdés: szükséges volt-e a felekezetekre való felosztás; de azt a felvilágosodott katolikus sem tagadhatja, hogy a protestáns vallás szabadságaért vívott küzdelem a magyar nemzet alkotmányos szabadságát is oltalmazta, s hogy a protestáns vallás egyáltalán hatalmas lépéssel vitte előbbre a kritikai vizsgálódást. Kazinczy csak *szép álm*nak tekinti Guzmics eszméjét, a melyet az alchymista álmához hasonlít; ez tudja, hogy «nem fog aranyat főzni, de főzi, mert a főzés és a remény neki örömet ad».

Guzmics, a kath. theologus, vallását «isteni tekinteten» épültnek hívén, természetesen találja, hogy azon az egyház semmi változtatást sem enged; de ha a protestáns vallás szintén az isteni kinyilatkoztatáson alapszik: nem kell-e szigorúan megmaradnia ezen az alapon, s így elfogadható-e az a felfogás, hogy a protestáns vallás a szabad vizsgálódás vallása? Guzmics szerint mind a kath., mind a prot. vallás «progressivus» bizonyos értelemben, de egyiknek sem szabad annak lennie, ha «megszűnni nem akar». A hozzáértő katolikus épen úgy vizsgálódik, mint a protestáns, és ha vallása a vizsgálatot kiállja, megnyugszik benne; holott a protestáns «még azután is vizsgálódik, még ekkor is keres benne jól-rosszat, hogy

ezt elvethesse, amazt megtartsa». Guzmics sem tagadja a protestánsvallás általános hasznát; elismeri, hogy a multban sok történt, a minek nem kellett volna történnie; de az *enyim* és *tied* miatt folyt vér megtaníthatná a nemzetet, hogy «ott a hol vagyunk, nemcsak nem kell maradnunk, de nem is maradhatunk». S mivel a magyar alkotmányos élet a kath. vallással van összefűzve, ennek kell nemzeti vallásnak lennie; erre kell munkálnia minden jó hazafinak, mert «a ki ellene dolgozik, nem jó hazafi, nem jó ember». «Nem, édes barátom — válaszolja Guzmics Kazinczynak — érzem, hogy mikor a magyar nemzetnek vallási egyesülését munkálkodással előmozdítani törekedem, nem egy dolgot teszek az aranyfőző alchymistával. Ez tudja, hogy képzelt aranya valóságos arany soha sem lesz, mert lehetetlen; az én ideám egykor valóság volt.» Nem is álmodozik ő arról, hogy az egész világ keresztény felekezeteit egyesítse, csak a magyart óhajtáná, nem egyszerre, hanem lassankint, mintegy észrevétlenül.

Ha egyszer az okos emberek elfogadják az uniót: a nép utánok igazodik. Épen arra törekszik Guzmics első sorban, hogy az ügynek szószólókat toborozzon, elleneit meg elnémitsa koránsem fortélyllyal vagy erőszakkal, hanem szelidséggel és felvilágosítással. S a mint a lelkek fogékonyságra gerjednek, a kormánynak kell a gyakorlati megvalósításhoz fognia az országgyűlésen, a hol többé nem dogmákról tanácskoznak (mert ezek már «előjétől fogva meg vannak állapítva»), csak az isteni tisztelet módjáról, a szertartásról, fegyelemről, a melyeknek a nemzeti jellemhez, a kor szelleméhez és szükségéhez kell alkalmazkodniok, hogy «nemzetiség is legyen bennök». Tehát a katolikuskak valamit engednie, a protestánsnak pedig holmit elfogadnia kell.

Guzmicsnak azonban e mély meggyőződése, a melyet nemcsak leveleiben s bírálataiban, hanem önálló műveiben is oly lelkes buzgósággal fejteget, nem tudja megingatni Kazinczynak régi felfogását. S hogy egyelőre véget vessen a vitának, közli *A hit szava* című ódáját barátjával, azt akarván értésére adni, hogy a szívbe oltott szent érzés nem szorúl theologiai magyarázatra vagy erősségre. Nem kérdi ő, hogy az isteni Gondviselésbe vetett mély hite kiállja-e az «ész fagypróbáját»: elég, hogy a szívnek gyermeki jámbor érzései azt hinnünk tanácsolják. A kétely «vakságba vezető lángfénye» és az érzelem mysticismusa között mindig a középben óhajt maradni, noha sokan vallástalannak híresztelik. Pedig ő útálja a «francia

libertint» és a francia böleselkedőt, s úgy hiszi, hogy az ő vallásbeli felvilágosodottsága például szolgálhat az egész nemzetnek. S valóban Kazinczy e felfogásának köszönheti, hogy le nem roskad az élet súlya alatt, s a fenyegető őrvények között is mindég fentartja az a remény, hogy a Gondviselés pártjára kél a jó embernek és kiragadja minden veszedelemből. (4060. 4071. 4125. 4133. 4185. 4188. 4199. 4212. 4222. 4228. 4243. 4249. 4263. sz. lev.)

Váczy János.

Kazinczy — Névtelennek.

Bízodalmas Drága Jó Uram Esküdt Úr!

Nekem oly Inquisitióra van szükségem, a' melly a' dolgot kimerítse, 's ezért kérem annak a' Tisztviselőnek fáradozását, a kihez bizhatok. Az én ügyem Isten előtt tiszta; nincs tehát szükségem semmi kedvezésre, de arra van csak, hogy semmi bizonyító vagy felvilágosító környúlállás el ne hallgattassék. Tanúm hadd beszéllje el a' dolgot elébb, 's akkor tökéletesen fogja érteni az Úr ezeket a' környúl állásokat. Én is tudom azt, hogy a' Zsidó Mache-rájtól tartani kell: de ki ne higgyen az istentelenül szőtt dolognak 's olyl időkbén élünk, a' mellyekben az a' kinek pénzre van szüksége, nem nézi kitől jön az. Méltóztassék az Úr ezt az Inquisitiót minél elébb megtenni, mert reá halaszthatatlan szükségem van. Barátságos indulatiba ajánlva maradok az Urnak Esküdt Urnak Széphalom Január 2. 1822. alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

A' Deutrum pontjai a' tulsó lapon következnek.

1. Beszéllje el a' Tanu, melly kötés alatt bocsátkozott T. Kazinczy Ferencz Úr Grünfeld Dávid Abaujban Vécsén lakó Zsidóval a' T. Bodzay Sámuel Úr 50 hordó borainak megvételebe?

2. Grünfeld könnyedén ígérte e azt, vagy oly szorosán, hogy ha a' kötés nem teljesítetik, a' bor vételből semmi nem lesz?

3. És még is Grünfeld mit monda, a' mi bizonyítja, hogy a' fogadást teljesíteni nem akará? sőt hogy csalni 's kárt tenni akart?

4. Mit monda Grünfeld, hogy a' borok kinek pinczében állanak Mádon és hogy miért kell a' boroknak nyakra főre kitakarítani a' pinczéből?

5. Kit hozza Grünfeld Mádon K. F. Úrhoz, 's melly szín alatt?

6. Hány hordó bort pecsétele-le K. F. Úr? 's miért nem mind?

7. Mit tud a' Tanu, megkóstolá e K. F. Úr azon hordókat, a' miket le nem pecsétele és krétával meg nem jegyzett? 's volt e azután a' pinczében hogy a' krétával megjegyzetteket lepecsételé?

8. Tud e valamit a' felől, hogy a' Mádon lakó Meczner Urral mit akara Grünfeld?

9. Hány hordó ment-fel töltelékre az 50-ből? 's hová leve az üresen maradt hordó?

10. Mit tud a' Tanu a' borok esztendejéről, minémüségéről, történetéről, 's kitől tudja azt?

11. Magu a' Tanu ki hagyásából ment Mádra mikor ezek történetek, 's K. F. Úr tudta e azt, akarta e azt, hogy a' tanu ott legyen, 's a' tanu volt e valamelly befolyással a' dologba?

12. Ki bizta reá, hogy a' borokat Ujhelybe felhozza, 's mit kelle a' szekeresnek fizetni?

13. Hány hordó bor marada Mádon? kinél? és miért nem hozták-fel azt a' többivel?

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

4036.

Pápay Sámuel -- Kazinczynak.

Páp. Januar. 5d. 822.

Nemes Lelkü Barátom!

Ezen új esztendőre becsesbb ajándékkal nem tisztelkedhetem Nálad, mint Kisfaludy Sándorunk' Levelével. Bizodalmadra méltatál, midőn Béke-nyújtó Leveledet Sándorhoz, énáltalam kívánád kézhez adadni. Azt tevé Sándor is, 's rám bizá, hogy Válaszát én kísérjem el Hozzád. Nem méltán kevélykedhetem-e, hogy nekem juta ezen dicsőség? Sándor jobbját nyújtván, felhevülésbe jön, 's szokott egyenességgel színlés nélkül önti ki szive Lelke ömledezésit. Tettetni 's színlelni az ő Lelke sem tud, mint nem tud 's tudni nem akar a' Tiéd. Illő, sőt szükséges, hogy e két Nagy Lélek öszvehangzó legyen. Óh Nagy Lelkek! mint ver szívem Érttetek, hogy öszveülekezés-teknek én lehetek látó tanúja, 's buzgón sohajthatok fel Nemzetünk Gyeniusához, hogy áldgya meg az Engesztelés oltárát, mellyen két

lelkes Hazafi elátkozza az ellenkezést, 's szeretetet fogad egymásnak.

Te, tiszteletre 's szeretetre méltó Nagy Lélek! sok szépet közöltél velem Augusztusi Leveledben — 's én aztán Döbrenteivel. Vedd ezért mindkettőnkől a' legbuzgóbb, legforróbb halájú köszönetet. Döbrenteit nem láttam a' nyár oltá. Soprony körül múlat, a' mint itt Pápán lakó testvérétől értem. Egészséges, mint én, 's mint kívánom, hogy légy Te is a' legkésőbb Öregségig, 's legyenek minden Szerelmesid sok meg sok új esztendőkbén. A' Méltóságos Asszony-nak — Kedves Nődnék — jelentsd, kérelek, forró kézcsókolásonmat. — Öleilek a' legtisztább szeretettel

örök hűségű barátod
Pápay Sámuel mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 117. sz.]

4037.

Kazinczy — Pápay Sámuelnek.

Pápayhoz.

Széphalom, Január. 9d. 1822.

Ötödik holnapja foly hogy hallgatsz. De ez engem el nem rettent. Ismerlek én téged, 's tudom, lelked tiszta, 's az nekem elég. Meglehet, megbántott az a' tűz is, mellyben Versegly és társai felől utolsó levelemben szóllék. Tartottam ettől a' levél' írása alatt már; de szabad futást engedtem tollannak, készebb lévén akárminek nézetni magamat a' minek mások nézni vagy akarnak, vagy tudnak, mint egyébnek látszani mint vagyok. 'S mi volnék én tulajdon szememben, ha Veled szóllván, tudnék alakoskodni? én, a' ki azt sem nem tudtam soha, sem soha tudni nem akarok. P'atiarque vel inconsultus haberi.

Sokszor elő elő veszem leveledet, és azt a' kettőt, mellyet te vevél tőlem. A' tiódben egy czikkely van, mellyre még felelnem kell.

«Sokkal erősebben megragada bennünket a' magunk' szeretete — — —»

'S mit kell tehát tennünk, midőn érzésünk, gondolkozásunk a' másokétól eltér? Megtagadnunk a' magunkét a' másokéért? sokakéért?

az egész sokaságéért? Akkor is meg e, midőn Sáros, a' Poeta és Classicusok' nagy Ismerője, merésemet az elisiókban csudálva javallá? midőn Ungvár Németi félig javallá, mivel a' görög nem mindég elidált, mint a' Római? Interdum populus rectum videt: est ubi peccat. Galiléi vétett e, vagy a' Csalhatatlanság' férjféjái? Én úgy hiszem, az eltérések' eseteiben a' legnagyobb gonddal kell kihallgatnunk a' mások' okaikat; de akkor osztán, ha öszveomlik is felettünk a' világ, a' magunk érzésünk mellett megmaradnunk. Azonban ne rettegjük a' világ' öszveomlását; úgy marad az a' mint maradnia kell, akármit tanít Galiléi, akár mit kárhoztatnak a' Biborosok. Csak makaeszkodnunk nem kell; sőt azt kell mind hinnünk mind érzénünk, hogy vissza vonnunk lépéseinket fény, még pedig igen nagy fény, 's épen nem gyalázat, ha ezt nem félénkség, hanem meggyőződés téteti.

De te, édes barátom, úgy hiszed, hogy midőn egyikünk nem úgy [tesz] mint a' másikunk, azt velünk az ön szeretet' veszedelmes ereje téteti. Igen is, az ilyennek mindennap sok példáját látjuk. De hogy lesz hát: Ha Verseghy nem enged az én okaimnak, ő hibás: 's én hibás, midőn én nem az övéinek? Tűrni, tűrni, édes barátom! 's azt hinni, hogy azért hogy valami nekem nem látszik jónak, az jó lehet, 's engedni a' más' okainak, vagy ha azt nem lehet és nem kell, legalább megérteni. Tanítani azonban szabad, 's szabad vitatni is. Proselytusokat keresni? Keressen olyanokat a' kinek tetszik, és a' ki azt hiszi, hogy az *Y* vagy *J*, 's a' vocalis *h*, vagy consonans *h* miatt fölfordul a' világ.

'S az a' Verseghy Egysége!!! — De a' Zircz' Emlékezetében is undok festésekkel van előadva az Erdély' Fejedelmeinek szakadozások. Ha a' hűtbelit érti, azt mondanám, hogy nem kell vala mást akaratja ellen idvezülhetővé tenni akarni, 's nem volt volna baj és szakadás. A' Grammaticai schisma' üldözése nem kisebb és nem kevésbé veszedelmes bolondság mint az a' másik. Tanítottak volna szabadon és tiszta lélekkel azok a' tanítani szeretők, kivált ha nem csak tanítani, hanem tanulni is szerettek volna, 's nem vala elkövetve a' Haza ellen az az istentelenség, 's most több Magyar volna mint van.

Ismersz e te minden Íróink közt csak egyet is, a' ki felől ezt mondhatnád: Ez egészen inyem szerint szöll! Én egyet sem. Felőlem azt hiszik, hogy én csak azt tudom magasztalni, a' ki engem szeret. Vegyük tehát Döbrenteit, ki engem szeret, és a' kit én szí-

vemből, lelkemből és minden erőmből szeretek.¹ De Döbrentei sok olly sort íra, a' mit én meg nem túrnék: én sokat, a' mit ő nem. Így Kis, így Szemere, Kölcsey, Szent Miklósy, Klauzál, Székely Sándor, 's a' Kisfaludy Károly gyönyörű Nyolezas Rímjei 's Alexandrinusa. Midőn ezeknek némelly darabjaikat olvasom, de csak némelly darabjaikat, elsápaszt az irigység, a' hazafiúi öröm ismét visszaadja színemet. Hah! nem sokára el leszünk felejtve, 's az lesz minden kis fényünk, hogy mi lörénk-meg az útát. — De elkapa tüzem; azt akarám mondani, hogy mindnyájan különbözünk, 's minden Munkánk különbözik, mint a' kert' nemesebb virága 's a' kevésbbé nemes, 's a' vad virág és a' gyom. Nem kellene neheztelni, hogy a' Botanicus kimondja, pipacs e a' szegfő 's a' szegfő rózsza e, 's nem kellene óhajtani, hogy minden virág a' rózsza' színét kapja, 's kevésbbé volna a' baj.

Sajnálom szerencsétlenségemet hogy péld. a' ti Endrétek engem nem szeret. Az olly emberek' szeretete megbecsülhetetlen szerencse. De az ollyat túrni kell. 'S hidd-el, inkább az ollyak ne szerethessenek, mint magam ne szerethessem magamat. Az ő nem szerethetéseknék lehet haszna az egészre: a' magunk nem szerethetése Phalariszi kín. De élj szerencsésen, édes barátom, Ceterum censeo, Patres conscripti... A' többit a' te lelked mondja utánam.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 117. sz.]

4038.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Január. 11d. 1822.

Édes barátom,

Ma megyen levelem Pápayhoz. Nem felel, 's már 5dik holnapra. De az nem csuda. Úgy hiszem, levelem Appendixének nem látta azt a' sikerét, a' mellyet reménylött, 's az átallás tartóztatja a' felelettől. Minthogy te azokat láttad a' miket én írtam ezen tiszta lelkű barátunkhoz, akarom hogy lásd azt is, a' mit most írok. Kedves nekem téged tanúmnak látni mind érdemimben mind gyengességimben.

¹ Itt másfél sort olvashatatlanúl kitörült Kazinczy F.

Egyedül azt kérem tőled, mert igazom van kívánni, hogy hidd, hogy a' mi felőled áll a' levélben, még akkor vala írva, midőn gondolatomban sem volt, hogy a' levél mását neked megküldjem. Szerettem volna ha az Appendix megszelidíthetett volna mást, de a' meg nem szelidülést túrni kell, 's annál inkább kell, mert az ollyat, kivált az Appendix írása után, nem nehéz. Ne is szóljunk többé róla 's maradjunk teljes és színetlen nyugalomban.

Képzelem, édes barátom, neked is igen szép örömöd az, hogy Kis Nemességet nyere, mint nekem. Az ő személyének erre kevés szüksége volt: igen gyermekeinek. Ma írom a' M. Kurirnak ez eránt a' Jelentést, mert Igaz Sámuel ennek jelentését reám bizta. Melly szép érzés Kisben, hogy íme ő törzsök-atyjává tevé magát maradéknak! hogy minden maradéki neki köszönhetik a' Magyar polgárság' szerencsését! Bár nekem is köszönhetnének valamit gyermekeim. Erre törekedtem mindég, 's nem boldogulhattam. De vedd hetedfél esztendei szerencsétlenségemet, egygy testvérem kegyetlenségét, és most ismét a' sógoromét, és a' rettenetes időket, 's gyermekeim számát. Szeretném tudni, ezen környülállások közt más, a' ki dolgaimat nem nézheti végig, és így talán kárhozhat, mit tett volna. Képzeld, September oltá én semmit sem dolgoztam, 's Novemb. közepe oltá egygy Allegatio volt minden dolgom, melyet tegnap indíték Eperjesi Prókátoromhoz; melly legalább nincs rosszul írva deakül. De ez csak bizonyos értelemben nevezethetik Allegatiónak; a' címje ez: Reflexiones filiarum Com. Lud. T[örök] ad Declar[at]ionem] fratris sibi 31. Jan. 1818. redditam. Prókátoromra biztam, hogy mint Productumot hozza-bé a' perbe, ha jónak látja. Ezt azért, mert a' dolgokat fel kelle világosítani, de a' *dologba ereszkedés* nélkül; külömben ha ez allegative történt volna, azt lehetett volna mondani, hogy magunk kevertük öszve a' dolgot, hogy a' Successionális per Invalidatoriussá váljon.

Még nem láttam Aurórárt. Nagy nevű férjfiak jelentek-meg benne, holott a' Zsebkönyvben többére csak Kezdők. De tökéletesen igaza van Schédiusznak, hogy az Ungvár Németi magas dalát és a' Klauzál gyönyörű nyelvben irt gyönyörű Románját magasztalá. Bár mind a' két Könyv folytathatnék! 's a' kettő szeretettel vetélkednék egymással! Nem jó dolog a' Monopolium és az Egység; a' korhóldás a' hasznos.

Ha ismét megjő kedvem dolgozni valamit, az Erdélyi Levelket veszem-elő, 's rövidebbre szedve dolgozom-fel. 'S bár valaha

Sallustomat láthatnám nyomtatva. Te dolgozol, 's örvendek, hogy dolgozol 's dolgozhatol. Élj szerencsésen, édes barátom, és ha tudsz valamit Cserei és Wesselényi felől, tudassd velem. A' Pestiekkel reményilem, jól vagy. Köszöntsd a' kiket szeretek, nevezetesen Helmezt, ki Dezsőffynek nagyon megtetszett.

Pápayhoz. — Január. 9d. 1822.

Ötödik holnapja foly, hogy hallgatsz — —

[stb. mint a 4037. számú levélben.]

Eddig a' levél.

A' mit te írál a' Gáborfájára az az Endréhez etc., igen nagy gyönyörűséggel olvastam. Figyj nekem, barátom, mind akkor mikor magasztalok, mind akkor, mikor nem magasztalok; alig értettem, hogy lehet olly bőven írni akkor, mikor az embert úgy tisztelik-meg. De az lelkesen is van írva, szépen is. Az Endre Epigrammája is szép és nagyon foly, de ezt nem irigylem. Nem mindég jó a' mi nagyon foly. Mint tetszék a' Csereire írt Epigr. minap a' Kurír végén. Nekem nagyon, nagyon, 's azért is nagyon, mert ismét egy szép tettét hallám belőle a' mi Csereinknek.

Az Iliász kész; de még nem láttam. Azt írja a' Vályi-Nagy fija, hogy nem akarják kiadni az exemplarokat. Talán épen azon tartalék miatt, a' mit alig ha én nem vertem fejekbe, hogy ha egyszerre nem veszik az exemplarokat, belé veszt a' Collégium, mert Homér kevés Olvasónak való, 's a' fordítás nincs úgy elvégezve, a' mint kellett vagy lehetett volna.

Öllelek szívesen.

Harmadikszor is felbontom leveletemet. Ismerd bajomat a' Sógórommal, 's ne rettegj hogy elveszthetem, noha nem igaz az, hogy az igaz pert mindég megnyerik. Imhol az a' mit Prokátoromnak dolgoztam. Az elejét szóról szóra; a' többbit megrövidítve:

Lis est sororibus cum fratre eas ab aditu successionis in Kázmériensi Bono, per patrem Ludov. pro utroque sexu parto arcente. — Sorores tutatur Fassinio Perenn. de ao. 1791. cui clausula *hered[itas] utriusque sexus* intexta est, praeceptumque patris morientis ut Bona ejus omnia statim ab exequiis pro numero prolium dividantur, earumque unaquaeque partem suam sine temporis intervallo mancipet.

Frater Bonum suum ait 1. quia pecunia Ónodiensi, ergo tantum sua, fuit emptum, 2. negat licuisse patri jus suc. ad filias extendere, qui aviticum Ónod abalienavit, atque ita Boni adquisiti *Acquisitor* nominari non potest.

Ill ereszkedem a' Magyarázatokba. A' feleségem nagyatyja megvette Ónodot 84,000 frtban, de a' 68,000 frton elidegenített. Pászthó Ónodba ment által (ezt vallja maga a' Pászthó eladásakori Fassióban). Lajos fija pedig és testvére a' vak József 58,000 frtban adták Eszther húgoknak Sávolyt, a' mellyet ismét ezeknek osztálylevelekből bizonyítok, 's ezt azért, hogy Ónod nekik épségben maradjon. E' szerint Ónod 126,000 frtot nyelt-el az atyai 's anyai Pászthóból és Sávolyból, 's így az Ónodi pénz Pászthói és Sávolyi pénz is volt. Imo vero tota quanta Pászthoiensia et Sávolyiensia. Si enim debita Acquisitoris non ex aviticis, sed ex adquisitis debent solvi, transitusque ex adquisitis ad avitica tunc tantum esse possit salvus, ubi en adquisita plene exhausta sunt; in aperto est omne id quod fratribus ex solutis per C. Aspermont 225209, 44x post solutos Creditores mansit, non masculorum fuisse, sed utriusque sexus, ipso pretio perennalitatís huc intellecto. Vadit enim hoc etiam Clementiarum genus cum aliquo onere (mert Prókátora azt mondá, hogy a' perenn. ára csak a' fiué, minthogy nem pénzen van véve, hanem ex Clem. Maiestatis) et quid quid vendi potest (mint most) seu emptum sit, seu donatum, seu a casu inventum, fundo solvendorum debitorum accedit. — A' feleségem nagyatyja annyi jószág elpazér-lása után 192,000 ft. adósságot hagyta.

Minden kifogásaira felelvén, ezt mondom (én inkább koldul-nék, minthogy illyet mondassak magamnak; de némelly emberben sem becsület, sem lélek és szív). Non quaerunt sorores portionem in Ónod; fruantur illo masculi at ipse frater, sitque ad vota sua felix. Eam ratam in Kázmer quaerunt, quam puter iis reliquit, mater praecepto mariti obsecuta dividi tunc etiam volebat, ubi nolle videretur, et quam frater per sorores primum quidque titulo annui census tantum, mox sororibus ad hoc alaeriter et sorores sensu accidentibus, oblatís uni alterique 20,000 fl. vendi rogabat. Ius sororum adeo clarum est, ut hoc frater ipse duplici hac sua petitione recognosceret; atque una sororum 7 prolium mater est, conjux mariti 7 prolium fratris. Durum est et asperum illas successione in K. privare, successione in Pásztho et Sávoly ob commoda. masc. jam privatas, dum frater partes earumque vi occupatas vi

tenet et in sororibus aliud de se meritis non injuriam in Onod, quae nullas, sed falsas tantum spes suas ulciscitur.

At filialis pietas sororum in patrem opt. justissimumque quos terra tulit virorum, addi ad has preces unum adhuc jubet. Indignum est, ut memoria talis tantique viri, hominis frugi et sobrii, beandis unice prolibus intenti, rei suae auctoris, domus restauratoris, qui nomen a majoribus acceptum et eminenti off[ici]o publico cum dignitate gesto et fama eruditionis non tantum egregie tuitus est, sed illustravit etiam, irreverente et veritate aliena narratione lacere-tur, quod auctor Decl. hujus factitat; indignum ut proles talium parentum inter se litigent, animum inter se invicem exacerbari-sinant, exacerbantque, arcana domus pandant. — — — Supplices itaque accedunt ad venerandos Causae Iudices, ut stabilito prius Actoratu, ne Cursus causae retardeturque, pacem et amorem inter dissidentes eorumque parentum proles suis auspiciis, sua auctoritate et gratia revehere dignentur.

[Eredelje a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

4039.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

KAZINCZY FERENCZNEK

szíves tiszteletét

Igaz Sámuel.

Régen óhajtott soraidat ma lehe-te szerencsém venni. A' Levél a' rosz út miatt csak tegnap előtt érkezett, 's hozzám azért jutott csak ma, mert mostanában változtattam szállásomat. Új lakásom: Adlergasse No. 720.

A' régi rendetlenség a' Kurir dolgában 's az esztendő kezdetén különben is megtódulni szokott bajok nem engedik hosszasan kieresz-kednem.

Legfőbb óhajtásom, hogy igaz ügyednek minél előbb szeren-csés végét érhesd! 's kiméljen az Ég ezentúl a' kedvetlen perle-kedésektől!!

Klauzált még nem láthatám az idén, tenger bajaim miatt. Szörnyűség!!

Thewrewk minden nap, Székely minden héten megfordulnak nálam. Holnap mind kettőnek örömmel jelentem köszöntésedet. Rólok bővebben máskor.

Major Cserey Ur tegnap volt nálam, én tegnap előtt B. Wesselényinél. Amaz még mind bizonytalan reménységgel van. — Ha veheti ígéretben lévő pénzt, 2000 frtot ad a' Zsebkönyvre. Ez, a' jövő hónapban Angliába szándékozik, Gróf Széchenyi Istvánnal a' Kapitánnyal. Passusa szerencsével járta az utat a' Felsőig, kinek aláírásához is teljes remény van.

Hogy Aurórá-t még nem láttad, azon nincs mit csudálkoznom. Döbrentei helyben van, 's sokat dolgozott belé, még is ugyan nehezen tudott egyre szert tenni. Én pedig azt sajnálom, hogy Zsebkönyvem 2d. Kiadásából egészet még nem küldheték.

Döbrentei elállott a' Zsebkönyv mellől. Helyeztetése így parancsolá. De én már elhatároztam magamat, hogy XXIIIra egyedül is ismét adok Zsebkönyvet, 's bele a' dolgozásokat jövő Aprilis végére kérem-fel. Nagybecstü dolgozásaidra 's tanácsodra kérek méltóztass! — Az ígért Leveleket is várom; de megvallom inkább szeretek eredeti dolgozásokat. A' két Epigrammát a' Zsebkönyv számára tartom.

Prof. Kerekesnek ma vettem levelét Wiesbadenből, honnan tavasszal indul Parizba, 's addig még a' sublimior Mathesist szándékozik igen popularizálva kiadni.

Szent-Györgyi Eliza Péczelinévé leve.

Auróra mellé nem jó lenne e Hébet tennem Zsebkönyvem fő címének? Erről jövő postával bővebben.

Szivesen köszönöm Kisről a kedves jelentést.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4040.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt barátom,¹

Engedd, hogy tanúnak hívhasalak azon kegyetlenségekben, a' mellyeket a' Sógorom velem teszen. 12 esztendeje az atyja halála oltá, hogy 10 egész telkemet és 10 zselléremet az allodiális földek-

¹ T. Kazinczy Ferencz Ur Levele. Jött Kassára Jan. 24ikén 1821[?]. — Dülházy M. jegyzete.

kel bírja, 's húzza a' pert, ámbár érzi hogy el kell vesztetni. Most ezt az írást küldém fel Aszalai Urnak. Ma vettem válaszát. Jó, és fel fogja dolgozni Allegatiojában. Én nem sokára megyek Eperjesre.

Én lerogynék szégyeltemben, ha nekem olly dolgok mondatnának mint a' miket én mondok itt a' legnagyobb modestiával neki. Elveszett a' Testamentom — nem regisztráltatik az Archivum — elveszett a' megholt Dókus Ur által készített Elenchusa az Archivumnak — azt mondja hogy *semmiben* sem succedált, 's ezt a' *semmi* illy nehezen ereszti-ki — illy generosum Compromissumot nem fogadott-el. Szeretnék látni midőn ezt olvasni fogod. Kérlek, tedd, hogy ezt az írást visszakaphassam.¹

Vay József után 3 hólnapi gyászt veve fel a' Pataki Colléginmban minden tanuló; fátyolt hord; a' Cathedra gyászba van vonva.

Aurél fiadhoz egy Epistolát kezdék, de abba hagyom, vagy megszeliditem. Grelle Farben taugen nichts. 'S azt mondhatnák hogy azért így, mert léged és engem öszverontott a' sors és a' Stóai lezcke.

Gyermeke Józsefnek 's Sztáray Laurának,
Ne hidd az elposhadt rongyos Sophistának,
Hogy a' pénz 's a' czifra boldoggá nem tehet,
'S a' ki érdemmel bír, nélkülök ellehet.
Üres csevegésit eresszd a' szeleknek,
'S lássd mint bajlong ő is Sztricsáknak, Vojcseknek.

Egykor még ezek is jók, tiszták valának,
Makacs tanítványi a' morgó Stoának,
ἄνεχον ἄνεχον penge ajakokról,
El nem tudta vonni göröngyös utjokról
Sem az öszvezajdúlt tengerek habarja, } Horat.
Sem a' nagy Jupiter' villámszóró karja;
De éhen, 's szenny között érzették végtére,
Hogy a' jónak maga a' jó sovány bére....

Mi lesz belőle, ebből az Epistolából, nem tudom. A' 6 első sort kedvem van meghagyni.

Hidd-el, egy hólnap oltá Aurél minden gyönyörtüségem. Csókolom a' kegyes Virginie kezét. Zseni nincs itthon. József Öcsémnél van mindég, ennek leányával. Magamat az Öcsém megüttete már

¹ A levélnek nincs melléklete.

egyszer a' gutával: és így egészségemet, életemet örööm: de gyermekeim menjenek hozzá; azt nem ellenzem.

Erszényem élet és halál közt lebeg. Vagy Crisist csinál erszénybeli nyavalyám 's meggyógyúlok (ha pénzt kapok, 's ideáimat a' marhák által teljesedésbe hozhatom), vagy oda leszek. Incertum quo fata ferunt! — 'S a' Sógorom! a' Sógorom!

Dávidot ajánlom kegyességedbe. Ha Kassán hallasz valami neki való helyet, ajánld. Én felelek érte. Gróf Barkóczynál, hallom, van valamely üresség. Velem teszed a' jót, ha boldogítod. Non ignara mali miseris succurrere sovi.

Élj szerencsésen. Az Istenek adjanak Neked sok és nagy örömeket.

16. Jan. 1822.

Már le volt pecsételve levelem, midőn egy asszony, a' kit ismersz, mert neked Szaacsúrban laktában dajkát szerze, azt tanácslá, hogy Dávid Gróf Klobusiczky Vinczénél is próbálja szerencsését. Emlékezzél a' szegény ember felől, ha a' Grófnéval lésszesz Kassán. Szörnyűség az, hogy ez a' feleséges 3 gyermekes ember kenyér nélkül van.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4041.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

16. Jan. 1822.¹

Különös bizodalmú Drága Jó Uram,
nagy érdemű kedves barátom,

Én mindég készülök Biharba és reményéseim mindég teljesedés nélkül tűnnek-el. Így történt hogy az ide zárt irás² is mind eddig itt marada. Csudálom én hogy a' perben a' Genealogica Deductio kívántatik, holott B. Wécsy Lőrincz tudhatná, hogy a' Sógorom az

¹ Vettem 18. Jan. Vél. 22. Jan. — Nagy G. jegyzése.

² A levélnek nincs semmi melléklete.

ő testvérét csak Püspöki dispensatio mellett vehette-el, 's az atyja Ó Exc. a' Fő Ispán és Septemvir az atyafiságot tudhatná, mert Abaujban erről maga vette-ki a' Test[imonia]list. Kezembem van a' B. Wécsey Sándor, László és Susánna (Török Ferenczné) osztálya de anno 1713. abban ugyan Acsád etc. felől semmi emlékezet. E' szerint a' feleségemnek tagadhatatlan jusa hozzá. De Wécsey Lőrincz azt mondá a' Sógorasszonyomnak (a' Kázmérinak) hogy mi Törökek azt hijába keressük; vagy nincs jusunk Acsádhoz és az oda tartozókhoz, vagy a' Dezsőffy linea birtokában van jusunk és nem abban, a' mit ő bír.

Zemplény Vármegyei Első V. Notarius Kossuth András Ur mondja hogy az Acsádi pert látta, mivel Kácsándy leány feleségének dolgában lejárt Debreczenbe, és hogy az elakadt. Mennyit lehet szavának hinni, nem tudom. Némely ember azt óhajtja hogy minden nyargaljon, 's azt hiszi hogy a' mi nem nyargal, nem is megyen. Bizony kevés ember van a' világon, a' kinek a' nyargalás jobban esnék, mint nekem 7 gyermek egyikének és 7 gyermek atyjának, kinek feleségem ime maig sem kapott successióban egy fillért is, minekutána oly sokat és sokfélét szenvedtem magam. De én annyi szenvedés közt tűrni megtanultam. Eperjesi successionalis peremben Kázmér eránt Judicatusom, Justitütumom, Actióm stabiliálva van, 's ezen terminuson meglesz Actoratusom is. Ez is eszt. előtt már meg volt volna, ha a' Sógorom a' Pászthót és Sávolyt illető leveleket kiadta volna; de azokat Sept. 2d. 1820 levél által kértem, azután gyakran sürgettem és még is csak Sept. 15d. 1821 kaptam-meg.

Ha az Urhoz lesz szerencsém, melyet kevés idő múlva reménylek, szóval végzünk az eránt a' mit nekem írni méltóztatott. Levél által azt nem lehet. Érzem én is D' Ellevauxné is, mi illik. Kevés napok mulva indúlok Eperjesre, 's ott leszek, míg sententiám lesz.

Sietve íróm ezt, a' Vivő indulván. Mely időket éreink, édes barátom, minden tekintetekben! Az Isten könyörüljön rajtam! Van e szerencsésebb és szerencsétlenebb ember mint én?

Ajánlom magamat megbeesülhetetlen barátságába 's maradok határtalan tisztelettel

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

4042.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 16. Jan. 1822.

Theurester geliebtester Freund,

Ihr geschätztes Schreiben wirft mir eine lange Schuld vor. Aber Superintendent Kis hat mich bey Ihnen bereits entschuldigt. Ich bin aus meinem Gleise herausgeworfen, und kenne mich mehr kaum. Es vergehen Tage ohne ein Buch angerührt, eine Zeile für mich und meine Freunde geschrieben zu haben. Horazens *merum rus crepat* könnte man auch von mir sagen. Schon Gräfin Dezsöffy machte die Bemerkung, dass jetzt meine Briefe immer oekonom. Inhalts sind. Aber ich, Vater von 7 Kindern u. Bruder von 7 Geschwistern, und nach so vielen und grausamen Leiden, und im 63.-sten Jahr! Ich versichere Sie, dass meine Frau von ihrem Bruder fast das nemliche Unrecht leidet, nur nicht mit so derben Kränkungen, was ich von dem meinigen litt. Bey aller, aller, aller Einschränkung muss ich untersinken, wenn das noch lange dauert. Der Starrsinn u. der magnatische Stolz meines Schwagers, der umso gefährlicher ist, weil er ihn bemäntelt und das Entgegengesetzteste scheinen möchte, verdirbt mich. Nur ziehn! sagt seine Frau, und mit ihr er selbst; *auch andre führten ungerechte Processe, aber sie zogen ihn*. Er und sie sehen meine Leiden; aber sie sehen ihre eigenen auch; und sie denken wie mein Bruder: *man kann mit Entfernten, mit denen man in gar keiner Berührung steht, nicht zusammenstossen: das muss man mit den Nächsten*. Also stehen wir von den Unrigen — von den Schwestern.

Im September erschien ich in Eperjes, vor meinen Richtern. Der Process war durch ihn schon eingenommen. In einem Gut, aus welchem die *quarta puellaris* herausgegeben ist, haben die Töchter keinen Theil, sagte er. Meine Antwort war: ich suche die Succession nicht in Ónod, das bloss männlich ist, sondern in Kázmér, was auch weiblich ist. Der Praeses sah mein Recht ein —, und machte mir begreiflich, wie empörend das ist, dass Geschwister procesieren. Ja wohl! sagte ich; und eben darum schlug ich meinem Schwager ein Compromiss vor, wo das Praesidium sein innigster Freund oder der Bruder seiner Frau habe, und ich gestattete ihm

2 Richter à son aise zu wählen, während jede Schwester nur einen wählen wird. — *Schön, aber vielleicht nicht vorsichtig!* antwortete der Praeses. Ich bin meines Rechtes gewiss, sagte ich. Den folgenden Tag bat ich allegative eine Amica. Der Praeses bat mich es streichen zu lassen. Warum? ich kanns nicht errathen. Vielleicht damit es meinen Schwager nicht mit Schande bedeckt, dass die Pars A. den Pars I. zur Amica einladet. Aber er war edel meinen Schwager dazu zu bereden. Mala mens, malus animus, theurer Freund. Mein Schwager hat so wenig gelernt (und das war das grosse Betrübniss meines liebenswürdigen Schwiegervaters), dass er alles glaubt, was man ihm sagt; auch dass man ihm aufrichtig gratulirt, wenn *meine* actio stabilirt worden.

Wie sehr ich Ihnen wegen der Mühe, die wallachische Unterschrift dechiffriren zu lassen, danke, mögen Sie daraus erkennen, dass ich Ihnen sage, hätte ich träumen können, das Ding würde Ihnen so viel Mühe machen, wahrlich ich würde Ihnen die Bitte nicht gemacht haben. Noch mehr danke ich Ihnen aber für die Nachricht über Laurent, und den herrlichen Brief von Mayer. Warum um des Himmels willen, warum sagt solchen Menschen ein guter Genius nicht, dass es eine Versündigung wider die Menschheit ist, diese von solchen Köpfen zu berauben? So arg, wie Mayer, finde ich die Welt nicht. Eben so sehr danke ich Ihnen für die Mittheilung des Artikels aus Voss. Zeitung. Ich weiss nicht, was in der literarischen Welt geschieht, auch von dem wenig, was bey uns geschieht. Mein Durst darnach ist nicht erstorben; aber ich erhalte keine Nachrichten. Um so wohlthätiger war mir Ihr Brief.

Unsere Auróra habe ich noch nicht gesehen. Ich hoffe davon alles Gute. Aber wahrlich auch Igaz's Zsebkönyv ist brav. Sagen Sie, ich bitte Sie sehr darum, alles Erdenkliche an Pap und Podmaniczky; sagen Sie beyden, dass ich an sie geschrieben hatte, und dass die Briefe zurückkamen. Wenn die beiden Taschenbücher fortfahren, so wird das Wetteifern viel gutes hervorbringen. Schon arbeitet man daran, beide in eins zusammen zu schmelzen. Gut in mercantil. Rücksicht, nicht in literär. Mein Streit zwischen Orthol. u. Neologie entwickelt sich schön. In der Praxis kann ich gefehlt haben, aber die Theorie ist wahr. Graf Joseph Teleki hat in den gekrönten Preisschriften excellent gesprochen. Aber welche Menschen haben wir neben ihm!

Takács mein geschwornener Gegner starb im May. Als ich seinen Tod aus dem Blatt des M. Kurir erfuhr, schrieb ich an seinen

innigsten Freund Pápay, und beklagte seinen Tod *in ungeheuchelten Tönen*. Az ő baja az volt, hogy azt hitte, hogy a' ki nem úgy szól mint ő, nem is szereti a' mit ő (sagte ich an Pápay). Er war wirklich brav, und that für die Literatur und Sprache vieles. Aber sein Dünkel, dass er als Schriftsteller auch *etwas* ist (er gab einen Band Verse heraus, die kein Mensch zu kennen werth hielt — und einen Band in Prosa, [Magyar Minerva I. kötet] das auf die allerelendeste Weise aus excerpten und Citaten zusammengestoppelt ist, eben so lächerlich zusammengestoppelt, wie sein Aufsatz über die Recensionen, welche Füredi Vida *ab* und *unterschrieb*) und sein noch gefährlicherer Dünkel, dass er derjenige ist, welcher der Ungr. Literatur eine richtigere Tendenz geben kann und soll und wird; dann der gefährliche und lächerliche Dünkel, dass unserer Literatur der Catholicismus eine neue Farbe geben müsse, liessen ihn viele falsche Schritte machen. Einst lud er den *geldlosen Révay* [!] zum *weissen Wolf* in Pesth zum Essen. Dort bot er ihm 800 f. (mein Gedächtniss hat mich irregeführt; ich glaubte bis jetzt 600 f., aber dieser Tage fand ich eine ältere Signatur darüber — doch 600 oder 800, gleich viel) wenn er (Révai) seinen Jottismus abschwören wird, welches protestantisch seyn soll, und wenn er sich zum Ypsilonismus bekennt. R. fing zu fluchen an: b—m a' te anyádat, k... teremt., hogy felőlem illy alacsonyságot felelhetsz, sprang auf und ging. Daher Révais Hass, und mein Hass.

P. schrieb mir, aber sehr spät. Döbrentei war bey Pápay, und las meinen Brief wegen diesen Gefühlen mit Freude. Auch der edle Pápay so. Nun bat mich Pápay einen neuen Versuch wegen der Aussöhnung mit dem Manne zu versuchen, dessen ¹ Schreiben Ruszek abschreiben liess. Ich schrieb und schloss es an P. ein. Bis jetzt keine Antwort, und das vom 20sten August. (Machen Sie keinen Gebrauch von dieser Notiz.) P. sagte mir, sein Takács sey durch drey Menschen im Talar zu dem Schritt verleitet, welchen er wider mich im Tud. Gy. gemacht. Ich habe es Takács noch ehe er starb, vergeben. Meine Person steht jedem frey; aber die Sache werde ich nie ungeschützt lassen; oder erkennen, dass ich Unrecht hatte.

Graf Joseph Dezsöffy erschien den 8. Dezember in Ujhely zur Congregation wegen dem berühmten Befehl. Er trat abends beim Vicegespann Szemere ein, wo auch ich war. Sein 13jähriger Sohn

¹ E szó fölé Romy K. Gy. zárjelben ezt írta: (Kisfaludy).

Aurel begleitete ihn. Nachdem wir lange dort waren, so fragte ich den Grafen, ob er schon einen Hofmeister habe? — frage ihn doch aus der griech. Sprache aus, sagte der Vater. Ich nahm also den Kleinen her, und liess ihn decliniren, conjugiren. Das war ihm leicht, als hätte ich lateinisch decliniren und conjugiren sollen. Über eins waren wir uncins, und ich schäme mich zu gestehen, dass ich seit so langer Zeit die Grammatik nicht nachgeschlagen. Aurel sagte das Futurum des $\tau\rho\epsilon\psi\omega$ sey auch $\tau\rho\epsilon\psi\omega$, weil das ψ nicht verändert wird¹: ich zeigte ihm, dass $\gamma\rho\alpha\psi\omega$ gibt. Kein Mensch war da, der etwas griechisch wusste als Aurel, sein Vater und ich. Aber Aurel wusste hundertmal mehr als sein Vater und ich. Der alte Szulyovszky hörte das Ding ruhig zu, und sagte: Aber lieber Graf, wie weit sind Sie in der latein. Sprache avancirt? Sz. sagte ihm eine Stelle aus Tacitus her; er sollte sie erklären. Die Stelle war gewiss eine der schweren. Der 13jährige Knabe gab den Sinn vollkommen. Unsere Verwunderung war auf das höchste gebracht. Und die Geschichte des Vaterlandes kennt er, wie ich mein Pater noster. Was gäbe ich drum, wenn meine Kinder je das wüssten! — (Die Iliade von Vályi-Nagy ist gedruckt. Ich sah sie noch nicht. Der Buchdrucker rangirt jetzt die Exempläre.)

Vay ist todt. Alles im Collegium, Lehrer und Schüler, Gross und Klein tragen den Flor auf 3 Monath nach dem gewiss sehr grossen Mann. Ihn hat ein Schlagfluss uns geraubt. Haben Sie schon das Votum des Archidiaconus in Jászberény wegen der im May zu haltenden Synode gelesen? Wie kommt Licht hervor, wo man es nicht vermuthete!

Ich spreche nicht gern von Regierungen, weil es nichts nützt, und weil man auch das schuldloseste Wort übel interpretirt. Aber erzählen will ich Ihnen, was Kaiser Alexander den 18. May in Erlau an den Erzbischof gesagt hat. Er kam spät an, und da er müde war, so liess er Niemand vor. Er hat sich ausgekleidet, wegen der Hitze des Tages. Den folgenden Morgen liess er den Erzbischof kommen. Hier seine Worte de verbo ad verbum. Ich bitte Sie, flössen Sie Religion in das Herz ihrer Diöcesane. Ohne diese ist die gesammte Macht aller Könige nicht vermögend das grosse Übel abzuwälzen,

¹ Fut. 1. $\tau\rho\epsilon\psi\omega$. Fut. 2. $\tau\rho\alpha\psi\tilde{\omega}$ (α pro ϵ propter liquidam ψ) — Romy K. Gy. jegyzete.

das Europa bedroht. Seitdem Voltaire *sein Haupt emporhub*, liest alles Montesquieus Esprit des Loix, und spricht von Freyheit, ohne zu wissen, was Freyheit ist. (etc. das ich nicht mehr weiss; ich hörte dies aus einem glaubwürdigen Munde.) Den 19ten stieg der Kaiser zu Garadna bei Szikszó aus seinem Wagen, und ging durch den Pfarrhof in die russ. Kirche. Der junge, gebildete Pfarrer träumte hievon nichts, und war bey dem Förstner, in einem Überrock gekleidet, mit einer weissen cravate und weissem gillet. Er lief nach. Der Kaiser fragte ihn in der Kirche: *Wer sind Sie?* Ew. Majestät, ich bin der Pfarrer. Wohl wusste es Alex. was *Pfarrer* ist: aber seine Weste und Halstuch mochten ihn glauben machen, dass *hier* unter dem Wort etwas anderes zu verstehen sey. »Ich bin der Geistl. dieses Orts.« Szviaesenik? ¹ Ja. Pravoslawni? ² Ja. Der Kaiser hielt die Rechte des Geistlichen seit seiner Antwort in welcher das Wort Pfarrer lautete. Nun da ihm der Pfarrer die Versicherung gab, dass er *Gesalbter* und *Orthodox* sey, sagte er zu ihm: Blagoszlav otcese (*gib Segen, Vater*), und fuhr mit seiner Hand bey dem Mund vorbey, so dass es die Anwesenden kaum merken konnten, dass er diese gesalbte Hand *wirklich geküsst* hat. Wie sind hier Russen, fragte der Kaiser. Die Ungarn fanden sie hier mit römischen Abkömmlingen. Und sprechen sie russisch; in welcher Sprache wird der Gottesdienst gehalten? Verstehen das die Leute? Ja, denn sie hören diese Sprache in dem Gottesdienst von Kindheit. Zeigen Sie mir die Bücher. Der Kaiser liess sich gewisse Evang. u. Epistl. u. Gebete zeigen u. das *lange* Zeit, freute sich auf dem Titelblatte Kiow u. den Namen seiner Grossmutter zu sehn; machte ein Knix vor dem Altar, und ging. Die Kirche war voll. Er sprach russisch mit den Leuten, mit dem Pfarrer immer deutsch, wiewohl dieser ihm einigemal russisch antwortete. Wann ist diese Kirche gebaut? Warum ist kein Thurm da? Uns hat bis jetzt an Geld gefehlt. Das Büg (Gott wird geben.) Der Pfarrer begleitete ihn zum Wagen. Alex. öffnete den Koffer vor seiner, gab ihm eine Rolle (100 Duc.) u. sagte zum Kutscher Ruschay.³ Der Pfarrer hatte noch Zeit ihm eine benediction aus dem Rituale zu geben. Haec habeo ex ore ipsius Parochi Antonii Balázsii. Der Mann ist gebildet, spricht geläufig ungr., deutsch, latein. u. slawisch,

¹ E szó fölé Romy K. Gy. ezt írta: Geweihter.

² E szó fölé Romy K. Gy. ezt írta: Orthodox.

³ E szóra Romy K. ezt jegyzi meg: Marsch.

u. ist ein hübscher junger Mann. Leben Sie w. i. th. Freund. Dass Sie mir ja Pap u. Podmaniczky u. die 2 Ráday grüssen! Wenn doch die Ráday griechisch lerneten!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

4043.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kassán, Jan. 26-ikán 1822.

Kedves Barátom!

Dávidot még ma fogom ajálni Gróf Klobusitzkinének — holnap Eperjesre megyek — kívánám, hogy veled ott találkozzán, ezen levél haszontalanná váljék. — Nem lévén ezen szerentsérről és örömről bizonyos, a' peres előadásodat, mely szokásod szerént, mind a' dologra, mind a' pennára nézve igen tisztán, velősen és szépen van dolgozva, ide visszarekesztem.¹ — Ne csudáld az igazságtól féltő szemtelenségét — nem mindennapi lélek szükséges a' húzások és halasztások elkerülésére, mikor ezek hasznunkkal vagynak össze-kötve. — Be sok' ember szereti a' *semmit* megtartani, mert az mindég *Valamivé* szokott változni, mikor ki-kell adni. — A' Pataki fátyolos Cathedrák mind Vay Józsefet, mind a' Pataki Collégiumot betsesítik. Az Istenben boldogult nevezetes ember lett volna minden országban. Szeretném írni Biographiáját, ha 1802-ikig, a' mikor legelőször valék Deputátus, minden őt illető nevezetes és bizonyos Dátumokat megszerezhetnék.

Csókollak, Episztoládért Fijamhoz, de gondold-meg, hogy ő még az iróniak finomságát nem érti, és könnyen leczkének vehetné a' gúnyt.

Gróf Barkólyznet is megszólítom Dávid eránt.

Minnyájunknak vonaglik erszényünk, de talán minden jobbra fog rövid időn fordúlni. Ki kell állani ezt a' fonnyasztó betegséget.

Ha határod jó a' juhoknak, tégy úgy, mint én. Fejér Vármegyéből magam fogok hozni selyembirkást juhaival együtt — ha nyáron, télen ki-tartom birkáit, felibe osztozok vele mindenben, a'

¹ Nincs meg.

tőke juhokban is, valamint a' szaporodásban, a' gyapjában, a' báránycákban, a' túróban, egy szóval: mindenben — ezt már sokan tették mind Bihar-, mind Arad-, mind a' Bánátban.

Lehet-é jobb móddal a' tőkét nevelni?

Vale.

Nem ártana kevesebb gondok és bajok köz't élni; de Filemont kell követni — *csak a' ki könnyen hordozza eseteit, bölcs és boldog!*

hív Jóskád mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4. r. 33. sz.]

4044.

Gr. Ráday Pál — Kazinczyna.

Tisztelt Barátom!

El-késett Levelemnek hosszabb betegeskedésem az oka; szinte az őszön, egy nálam szokatlan Unalom, sem magammal, sem másokkal való meg-nem-elégedés gyötrött; életemet is meg-untam, 's a' Természet legnagyobb ajándéka, a' jó kedv, egészen el-távozott tőlem, úgy, hogy a' Tudósok betegségét sajdítottak nálam az Orvosok, a' hypochondriát, pedig ezen betegség, éppen azért, mivel a' Tudósoké, engem nem illethet. Tökélletes okát kedvetlenségemnek adni most sem tudom, mert Istenné [!] légyen a' ditsőség, áldott jó Feleségem, jó reménységű gyermekeim, ritka jóságú Vöm, szép három Unokáim, inkább örömet szerezhetnek, mint szomorúságot. — Nem terhelek hosszasan gyógyulásom módjával, az idő telre való változása, némelly jó Barátim, a' váraasi (Zerstreuung) mulatságosbb idő-töltések, ismét vissza-adták volt egészségemet, ha a' régi jó Kedvemet vissza nem nyerhettem is, ellene állván ennek el-élt fél Század Esztendő.

Közlötték vélem Teisz [!] és Trattner Urak a' Familiámról írott szép munkádat; meg-illetődve olvastam én azt, 's nagyon köszönöm részvételeket; kevély vagyok szíves Barátságodra, mellyet továbbá is meg-érdemelni főbb igyekezetem. Enged meg azonban, Kedves Barátom, engedj kérésemnek, hogy maradjon ezen megtiszteltetése Familiámnak a' Leveles Tárunkba, mint bizonyosága

erántunk való Szeretetednek, de ne mennjen ez a' Világ eleibe, ne szaporítsa irigyeim és rosz akaróim Számát. Panaszkodni, annyival inkább valakit vádolni nem tzelem, nem is nevezek tehát senkit, de hitesd-el magaddal, hogy azon ártatlan tzeled, melly által Eleim tsekély érdemeit adod-elöl, 's melly által Nemzetségem diszesítését kívánod, amazok bal ítélete miatt több több meg-keserítésünkre szolgáltatathatna okot. Vigasztalásom van ugyan azon önnön-érzésemben, hogy senkit is azok közül készakarva, de tsak tudtomra is meg nem bántottam, Sorsom irigységre okot nem adhat, mint a' ki senki hivatalbéli helyét soha el nem foglaltam, de nem is kerestem azt. Hogy hozzám-tartozóim kebelébe szerentsésnek, bódognak érzem magamat, nem sérthet meg senkit. — Közlöttem én ezen dolgot több Barátainkkal Szóval bővebben, elejekben adhattam okaimat, helybe hagytak, sőt reménylem, némellyek írtak is Néked e' Tárgyról Barátyaink közül. Meg-újítom tehát újjabban Kérésemet, ne vedd rosz néven, hogy szép munkádat az Archivumomba eltegyem, de a' Világ irigy Szeme előtt maradjon az el-rejtve: Te pedig, Kedves Barátom, ne vond meg továbbá is Barátságodat, Tégedet igen nagyon tisztelő, változhatatlan Barátodtól és Szolgádtól.

Pesten, A. 26. Janu. 1822.

Ráday Pál mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4045.

Kazinczy — Bay Györgynek.

Az Uram Öcsém felől vett hírek olyanok, a' millyeneket mind én magam, mind kedves feleségem szeretünk hallani, mert azt Uram Öcsémnek forró barátságunk szerint óhajtottuk. Uram Öcsém megragadta a' szerencsét: csak arra vigyázzon, hogy el ne reppenjen; szárnyai vannak, 's szeret repkedni. Az a' kis Vendég, a' mellynek szerencsés megérkezését szívemből óhajtom, még szorosabban öszve fogja csatolni a' szerető szíveket, 's Uram Öcsémnek új örömeket ígér. Én hét gyermek atyja vagyok, 's ágyamban irván szokásom szerint, a' három legifjabb rajtam csúsz és mász. De az ő alkalmatlanságok nekem kedves. Az lesz nem sokára Uram Öcsémnek is. 'S bár szint úgy szaporítson mint én. A' jó fajúakat nem kár: bár a' nem jók fogyhatnának ki. Sok, sok veszni való van mindenfelé.

Az Uram Őcsém Lollija kijöve a' Zsebkönyvben, 's nem kevés Olvasót ismerék, a' ki minden egyéb darab közt az szereti leginkább. Schédius egyik Recenziójában az Ungvár-Németi Pindarusi Ódáját és a' Klauzál Románkáját magasztalá. Mecum sentit et Jove judicat aequo, mert én is azt hívém Recenziójának látása előtt már. De úgy kevés ember fog itélni, 's kivált az Ódát a' Megbolondulás órája Munkájának fogja tekinteni. Wir lieben das Platte, und haben für das Höhere Schönere keinen Sinn. Annál inkább kötelességünk tehát elől menni a' fáklýával. Így volt ez másutt is elébb.

A szerelem és az arany Vénusz' munkáji Uram Őcsémnek időt engednek arra, hogy verselgessen, dolgozgasson. Ugyan tégye azt! A' Munka nem olly háladatlan a' millyennek látszik. 'S osztán jaj annak, a' ki javallást keres! A' dolgozás legszebb jutalma a' dolgozás, épen úgy mint minden Rénynek.

Hosvay barátunk nem tudta a' Sándor császár Egri és Garadnai történetét, 's minthogy én az elsőt egy szavahihető embertől, a' másikat a' Garadnai Pap szájából vettem, ide teszem, de azon kérés mellett, hogy levelem Fő Notar. Komlósy Urral közöltessek.

Május 18-án 1821. Sándor czár Egerbe ért. Az Érsek a' grádics alján várta. El vala fáradva, 's lekapta neki 's hirtelen feltette úti sipakját 's minden szó nélkül ment szobájába, 's talán levetkezett. Az Érsek sem bocsátatott hozzá. A' vacsoránál mondá az Érsek, hogy sajnálja hogy a' Czár a' Balatoni *fogast* meg nem kóstolhatja. Herczeg Volkonszki felugrott 's kérdést teve. Tegyük el számonra; megeszem az úton. (Miskolczon ette meg.) Más nap reggel előjöve az Érsek. Flössen Sie Religion in das Herz ihrer Diöcesane — mondá neki a' Czár — Ich versichere Sie, die gesammte Macht ist unvermögend das Übel, welches Europa bedroht, abzuwälzen, wenn Sie den Cathechismus nicht mit allem Eifer lernen lassen. Seitdem Voltaire und Rousseau sein Haupt emporhob, liest alles den Esprit des Loix, alles raisonnirt von Freiheit, ohne zu wissen: was Freiheit ist. — — A' többit nem tudták elmondani.

Május 19-én Garadnán megállá a' Czár, 's végig ment az orosz Parochián a' templom felé. Hírt adtak a' Pápnak, a' ki a' Forster házatól akará látni az elmenőket. Ez lélegzés nélkül szaladt. Wer sind Sie? kérdé a' Czár, mert a' Pap fejér craváttal, fejér lajblival, überrockban lépe elébe. Ich bin der Pfarrer! — Tudta ezt a' Czár, de a' craváte, gillet, megtéveszték, 's azt hitte, hogy

itt talán az Oskolamester, Egyházi is Pfarrer nevet visel. — Szviacszenik? — Az. — Pravoszlavni? — A' Pap gondolkozóba esett, de jónak látá magát Orthodoxusnak nevezni, mert suo sensu az volt. Akkor a' Czár a' még mindég fogott kezét hirtelen végig rántá a' száján, és ezt mondván Blagoszlav Otcse (Benedic Pater), (Áldj meg atya) a' Pap kezére nyomá reptébe a' szent csókot. Und wie sind hier Russen? — A' Pap orosz nyelven felele: „Az Ázsiából kijött nép itt oroszokat (szlávokat) talált a' Róma maradványával. Megtartánk nyelvünket és hitünket; de magyarul is tudunk. — Und in welcher Sprache wird der Gottesdienst gehalten? (A' Czár mindég németül, a' Pap sokszor oroszul. Pedig a' Pap magyarul, németül, és deákul egygyaránt szól; szép culturájú fiatal ember. Balázi Antal a' neve.) — Und versteht es das Volk? — Igen, mert gyermeksege oltá oroszul imádkozik. — Haben Sie Bücher? — Rongyosok voltak; mert szegény a' nép: de a' Pap gyönyörködve mutatá a' czímlapon a' Kiovi és a' Czár nagyanyja nevét, 's a' Czár azt gyönyörrel nézte. Sok könyörgést, Evangeliumot, Epistolát a' Czár keresse fel. (Igen religiosusok a' mai Fejedelmek). Végre egy hamar knixet csinált az oltárnak, 's mikor kilépe a' templomból, az tele volt férfiakkal, asszonyokkal. A' Czár az asszonyokkal beszélt. — Mikor épült ez? Miért nincs torony? — Nincs pénzünk. Dás Bük. (Ád az Isten). — Ezzel ment, a' szekérbe beülvén kinyitá egy ládácskát, 's kiveve belőle egy rollt (100 arany) für die Kirche. Rusáj! (hajts) mondá a' Papnak és Kocsisnak egyszerre. A' kocsis nem mingyárt rusálhata, 's így a' Pap időt kapa neki könyv nélkül elmondani a' Rituále háláját.

Széphalom Január 27-én 1822.

[Megjelent a *Remény* 1851. évf. I. köt. 369—370. lapjain.]

4046.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Édes Uram Bátyám!

Éljen a' Lengesség, édes Uram Bátyám. Az derék egy szó. Legalább Vitkovics és én mingyárt első hallásra belé szerelmese-dénk. De éljenek a' Homeri lélekben támadt Ódák is. Ezen ösvényen is ragyogó pályát jövendölök Uram Bátyámnak. Hogy mint

fogattatandanak? A' mi felette-hajlékony Publicumunkról minden jót várhatni. Maga Uram Bátyám méltóztatott észrevenni, hogy a' rény szóval már Vay Ábrahám és Sebes Gábor Urak is élnek. 'S mit mond Uram Bátyám, ha azt jelentem, hogy a' mi derék Administratorunk a' mai napon elmondott beszédében a' szerény szóval élt? Mit mondana Batsányi? azt az ide zárt munkából látni fogja Kedves Uram Bátyám. B. ugyan omnibus dormit. Kivánjunk neki nyugodalmas jó éjszakát. Egyéberánt is szüksége vagyon az illy kívánságra; mert az irigység űzi az álmot.

Az Édes Gergely és Sebestyén Sonettjei után én Bártfaynak 2 Sonettjét mutatom-be.

'S hát Dlugovszkim felől mit méltóztatik itélni Uram Bátyám?

EMLÉKEZET ÉS EMLÉKEZTETÉS.

Ha majd az est' szelíd homályain
Elöntve rád mosolyg a' hold sugára,
'S a' csendes, lágy sohajtozás szavára
Egy hang felel szívednek húrjain,

Gyanítsd hogy az barátod' csókjain
Lelkedbe szállt, midőn mellyére zára,
'S bár elborít a' messzelét határa,
Híven kísér az élet habjain.

'S míg Phoebusz rakja lauruszát fejedre,
Kebledbe gyúlasztván a' szent világot,
Repkényt kötök számodra 's kék virágot

Ő halhatatlan fényt hoz életedre;
Én, én örömgve hirdetem:
Hogy értted lángol tiszta érzetem.

BARÁTOMHOZ.

Mi szép az élet! 'S oh melly isteni,
Midőn arany reményit osztogatja,
'S ha nem derül is titkos arczatja,
Nem szűnhetem csudálva sejtteni.

Örülj: Neked van mit remélleni.
'S hogy napjaidra fény jövend, mutatja
A' serkenő tavasznak áldozatja,
Melly díszreit rád készül hinteni.

'S mit nyujtsak én e' napnak ünnepével?
Itt minden a' mit néked adhatok:
Két rózsaszál, 's e' gyöngye hangzatok.

Nem. Fogd erőtlen lantom énekével,
Örömkönyüm 's baráti szívemet,
A' melly tiéd, míg hantom eltemet.

Én a' mult Octoberben vetőim és boronálóim mellett által-
fázzván, előszer epe, majd csúz 's végre tolvajhideglelésbe estem;
's csak e' napokban jöttem bé Pestre.

A' szőlők felől tehát nem szükség többé a' tudósítás. Előre-
gondolám, mert én ugyan az elromlott szőlő feljavítását gazdaságos-
nak nem tartom.

Reptibe írák e' sorokat, most hallván meg Szentes Lajostól,
hogy Patakra alkalom van. Éljen szerencsésen édes Uram Bátyám;
s szeressen. Én tisztelni soha meg nem szünhetek.

28-va Jan. 822.

[Eredetije a Szemeretár VIII. kötetében.]

4047.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kassa, Január 31ikén 1822.

Édes Lelkem Barátom!

Baj, mikor a' magam baján kell levelemet kezdenem. Beteg-
lábom kőbe ütközött, kicsinységnek tartám, járek fel 's alá —
a' mozgás ártott, az ütésből sebetske lón; most ágyban kell lan-
kadnom, veszteg feküdnöm, párnák közzül diktálom ezeket. Eperjesre
nem mehettem.

Tegnap mene hozzád egy levelem. Nincs helyén sem egészségem,
sem erszényem. Egy nehezen oszló huruttal küszködik mind fele-
ségem, mind én. — Minden vigasztalásunk gyermekeink' frissesége.
Bár érdemelhetné Auréliusz vonszódásodat. A' kis Virginia pirúlvá
bámúl, midőn nagyságot. Szégyen 's gyönyör nyeldekelve olvasta
leveledet, és leányodét. Ha sok nyomorúságok, mellyek végökhöz

nem akarnak közelíteni, nem tompították volna el szívem' meg eszem' izgatóságát és terpeszkedését, a' leg-bájlóbb érzeményekkel el-hintett leveledre hasonlóval igyekeznék felelni; de én egy megereszkedett húrhoz hasonlítok; fel fog-é az még egyszer húzódhatni? nem tudom — pedig azt véltem fiatal koromban, hogy elpattannak elébb lelke'm' húrjai, hogysen idejek lessz megereszkedni. Ne kívánj hát gondolatokat, érzeményeket és szokát; hanem vedd jó néven, már rég ólta tartóztatott bátorságom' kifakadását; rövideden: küld ide Zsenit, hadd lakjék barátneja mellett, Feleségem' ügyelése alatt, töltse itt velünk a' telet. Három fiú van ugyan a háznál, de nagy vigyázat alatt állanak, s apjok veled nem perlekedik. — Ez a helyheztetés mind lányodat, mind Virgíniát nagyon fogja boldogítani, minket szint-úgy. Velünk teszel jót, nem mi veled, és Zseni csak azt fogja itt' tapasztalni, hogy barátneja mellé, és szüleinek barátjaihoz jött.

Későn, mint Plátó, fogott a' lanthoz Kövi. A' Corpus Juris corpus — a' corpus ugyan vastag, de száradni kell azon léleknek, mely azt vékonyabb, de nem tellyesebb Testé törekedett változtatni. Kövi és Márton még eddig mindég csak a' pénz' kedvéért írtak; innen lebeg oly' kevés filozofiai és Eszthetikai lélek írásaik felett. Van egy közép út, melyen a' legtüskés'b, legborzas'b tudományhoz lehessen jutni szép napfény alatt, a' világosság' segedelmével; ki-kerülvén mind ezt: »brevis esse laboro, obscurus fio«, mind pedig azt: »tendentem levia nervi deficient animique, professus grandia turget, serpit humi nimium tutus, timidusque procellae«. — A' törvényekről írt Montesquieu, a' törvényhozásról Filangieri; Schlöttzer, Schwartner oskolai könyveket írtak, és még is fáradság 's unalom nélkül olvashatók. Írjon Kövi Magyarúl, ne örüljön Kelemennel, Grúszszal, Szmolenicscsel [!] a' Pesti, Debreczeni és Pataki Diákok' tapsain; hanem keresse, úgy mint Pethe, a' jövő kor' helybe-hagyását, 's mindjárt tapasztalni fogja pennáját a klaszszicizitáshoz közelíteni, mihelyt igyekezni fog honni nyelven a többségtől, az az: mind a' tanúltaktól, mind a' tanulóktól fejtörés nélkül értettetni. Kínozza, nem bánom, az Irót a' mély gondolat, míg megfoghatóvá teszi, de ne terhelje, kivált a' tanuló olvasót.

Mikor olvasandjuk már egyszer az Erdélyi Leveleket? hol vannak, hol útnak még mindég? Tovább vonúlt-é Erdély a' Magyar hazától, vagy megszakasztotta a' fenyegető háború a' két testvér haza köz't a' közösülést? Én jól tenném, ha minden soromat

9 esztendőre bőrtönözni, de neked nincs szükséged ezekre a' messzibb terjed't halasztásokra.

Ált'olvastam a' külföldi Szín-Játék II-ik Darabját-is. Megvóltam nagyobb részint elégedve Döbrenteivel; de megtetszik rajta még is, hogy nagyobb gondja volt a' stílusra mint magának Molliernek [!], és hogy német mértékkel forgolódott olykor a' leg-franctiásabb Francia körül. Egy régi kérdést eleveníte-fel, a' karakterek' erkölcsiségéről a' szín-játékokban, és ezt e' kérdést, mely már rég' el-van végezve, nagyon féloldalasan fejtegeti; ezt e' rigorizmust nem lehet eltörni, igen sok okoknál fogva! Csak az *egész* vezessen erkölcsiségre a' színjátékokban; mert különben sok esetben megfosztjuk a' Szerzőt azon tehetségtől «*quae quandoque per opposita vel ad minus a se invicem valde differentia potest totum perfecte ponere*»; de igen hosszasan lenne ezen értekezésbe bocsátkoznom. Nagyon velejére és gyökerére kéne nyomulni a' drammai művészségnek. Azt kell ajállani a' nézőnek és olvasónak, hogy eleitől végig nézze vagy olvassa a' színjátékot, és akkor áll osztán e' princípium: »*erkölcsiségre vezessen minden szín-játék*». A' ki másképp' akarja megegyeztetni e' tárgyban az eszthetikát a' morállal, gyakran lehetlenséget kíván, és azt gyaníttatja: hogy mind az egyik, mind a' másik' princípiumairól és eszközeiről csak félig meddig gondolkodott. Az Agathokalon célja ugyan mind az eszthetikának, mind a' morálnak, de a' morál ezt parancsolva rendeli, az eszközöket csak javasolván, 's nem gondolván az akadályokkal, az eszthetika ellenben tettbe mutatja az említett fő czélyra arányzó részeletek' különbözőseit, vagy ellenzéseit, vagy az akadályokat, és ezen külön külön, vagy olykor ellenkező részeletek' segítségével mellett teremti tökéletes egészszet, melyben a' Fő személy karakterének egész valósága, vagy erköltsisége, amazoknál fogva, vagy azok által, olykor vagy jobban kifejtődik, vagy még ditsőségesebb, és így hatóbb győzésre vergődik.

Ha ezeket az ideákat valaki jól felfogja: azonnal képes lessz magának megmagyarázhatni, miként történik: hogy a' művészség' érettebb koraiban (mellyekben a' képzelő tehetség inkább vezeti és regulázza az emberek' szíveit, mint a' szívek a' képző tehetségét) jobban tudják festeni az emberek a' virtust, mint követni? inkább esik t. i. csupán a' képzelődés birtokába az Agathokalon, a' művészség' mesterséges tárgyává válván. A' képzelődés gerjesztgeti ugyan a' szívet a' virtusra, de akkor, mikor egyszer'smind ezer szükség felett valóknak alkotója, ezekkel is ostromolja a' szívek' vágyásait

— a' művészség tehát, és a' morál nem cröszt-ei akkor a' lelkeket eléggé tartósan a' virtus akadályai ellen, annak fonadékai, ennek pedig javaslásai és parancsolati nem vehetnek erőt az egyszerűsmind a' képzelés tehetségétől felgerjesztett szivek rendellen, 's önnönös buzgásain, és ilykoron lehet azt olvasni 's látni: hogy tudják ugyan az Athenabéliek, mi a' jó szép, de hogy azt csak a' Spártaiak követik. Azonban, még azon korokban is hasznosabb a' művészség a' morálnál, mivel ez hidegséggel csatázik a' csúf indulatok ellen, amaz pedig a' képzelést képzéssel és az érzelmet érzelemmel igyekszik zabolázní, a' mit ha véghez viszen némely különfogott személyekben, már akkor ezekben az erény valóban erény és az ember valóban ember, mert elméjének és szívének minden kifejtődése mellett is az ideáli Agathokalonnak él, és minél kevésbé látja azt maga körül, annál inkább emelkedik feléje, a' nélkül ugyan, hogy gyarlósága valaha el-érhesse, azonban közelebb jár az angyalokhoz, és így remélheti, hogy azok könnyebben és jobban is megőrzik gyarlóságát.

Valc.

Elég ez egy szegény ágyban fekvő beteg embertől.

Auróránk még fel nem pirkadt rám, várom, elküldöm, mihelyt ált-futottam.

Festetics' halálára írt' versezetemet a' cenzor kegyetlenül megherélte, érthetetlené levé, a' legjobb sorokat kitörlötte, a' mit a' szabadságtalan Bétsben épen hagyának, azt Pesten, a' szabad Magyar haza' fő városában, megeseonkította. Egy levelet írtam Thaisznak a' cenzuráról; de hiszem, ezt is eltiltják. Hogy tehetne engem szabad lolkem íróvá egy a' cenzúra alatt nyögő hazában? Pennát fogni restellek, és ha veled való levelezésem olykor nem adná kezembe, eddig minden dolgozástól elszoktam volna; még azon levélnek sem adlak eddig helyet a' Tud. Gyűjteményben, mellyet Döbrenteivel egygyütt a' ki-adandó Biografiákról készítettünk. Kárhoztatják a' Magyar Grófokat, hogy nem foglalatoskodnak a' literatúrával — ha azután egyik vagy másik irogat valami férjfiasabbat, azzal hálálják bátorságát, hogy dolgozását méltatlannak tartják a' kinyomatásra: — ez vagy irígység, vagy kimondhatatlan gög, vagy alacsonyság. Írjon csak valaki lelketlenségeket, bezzeg kap rajtok a' cenzor, meghagyja, örül; a' haszontalan vagy mételyes gyom a' legszebb virág az ő szemében — ezt akarná elhatalmaztatni ezen annyi megalázásokra szán't földön. Gróf Majláth' czimere p. o. minő hideg utánozás,

minő gyom, minő érdemetlen hízelgés, minő eszthetikálan darab. A' jónak, a' férjfiának csak mintegy bécsúszva szabad megjelenni. Csudálkozom: hogy Vay *csendét és zaját* bevették. — Most kapom éppen az Aurórárt. — Mihelyt valamely országban akár egy ember akár egy társaság vezetni akarja és igazgatni az elmék' kifejlődését, vége van mindennek. Minden fejnek, minden szívnek a' maga természetete és módja szerint kell ki-fejlődni — az egyyüvé gyült kifejtődéseknek tisztje osztán a' nemzeti Literatúra' bélyegzése. »Il faut saisir l'opinion generale et non la travailler.« E' lenne az igazi regula, mind a' politikában, mind a' Literatúrában: de nálunk minden egymást üldöző felekezetekre van osztva. Nyomorúlt Haza! soha se fogod te így érne kifejtődésed fényét, üldözd csak a' jó fejeket és jó sziveket, majd meglátd: hová viszen a' gög, vagy az irigység, vagy az alacsonyság, a' közepszerűségnek ezen minden jót, nagyot, szépet, vagy akadályoztató, vagy megrontó magzattya, de a' Haza nem tehet arról — tehet, mert lüri, ha lenne nemzeti büszksége, nem tűrné a' gögöt, többre becsülné egy okos embert egy keresztesnél, vagy kulesosnál — érzene, hogy a' lélek' lánczai sullyosabbak a' testieknél — minden egyes elnyomattatást közönségesnek tartana; a' politikát az okos, hidegvérű, áthatatos energiába helyheztetné, a' különbfélelések eránt a' gondolkodásban, érzésben, tudományosságban, művészségben, türedelemmel viséletnek, és csak a' Haza szeretete szerint mérné az embereket; nem rohanna külső cziczomák, piperék és csillogások után; nem tőmjénezné a' hatáalom' balgatagságait; nem vonítana vállat a' hazafiúságok miatt üldözötték' sanyarúságai felett; nem engedné nyomatni Kazinczit érdemetlen terhei alatt: — felfogná annak ügyét, a' ki hazáját annyira dicsőítette, és a' kinek sírja felett pirúlva fog könnyeket hullatni. Ily' bal sorssal küszködének mindenütt a' jeles' b Férjfiak, — igen is: de egyebütt nem fenyegette a' szomszéd a' nemzetet eltörléssel; — rajtunk semmi sem fog; — nem annyira lassan, mint csupán sántikálva lépdegélünk. Nagyjaink többnyire elfajultak — kitsinyeink irigykednek: a' közép rend szembe tűnő rész vétel nélkül viseltetik a' hazafiúi törekedések eránt; a' kik pénzzel bővölkednek, nem gondolnak egyebet, hanem hogy azzal még jobban megteljenek; kiknek nincs, nem találhatnak pénzetlen társaiknál segedeimet, a' gazdagabbak ajtajaikon pedig híjjában kopognak; — bú, töprönködés jegyzi napjaikat, gátoltatik kifejtődések. Ki tagadhatja e' nagyobb szabású vonások' valóságát? Egy szabad nemzet sincs Európában, kit lágy-

melegebb köz lélek élesztene. Nagy szerencsétlenség az ránk nézve, hogy művészégi indulásunk azon korszakaszba esett, midőn már erkölcsünk alkalmasint megvesztegetődtek. Egyebütt a' korcsosodás következése vagy pedig kísérője volt a' művészségnek, nálunk a' művészség követi a' már jóformán előre haladott el-allyasodást.

A' mit Losonczi és Önkényi Vay Józsefre magyarul verseltek, az, egynehány igazítások mellett, méltó kedvosséget találhatna a' hazában. Nincs szép tűz' híjjával Vay Ábris *csendje* is. Kis versezetemben *A' vers és csók*, egyik lábomat egyik ujatskájától megfosztották; - - nem szerencsések lábaim, most itthon már csak azon-is örülnék, ha sántikálhatnék. --- Itt vala Zsidód, látott. — Davidot ajállottam Klobusitzkinének, de már vannak tisztjei - Albert sógorom pedig, nem tudom kitől, rosszszúl van tudósítva Dávidról. Samu bátyámmal is fogok, mihelyest meglátogat, beszélteni. — Dávid ír nekem, meghatotta szívemet, de mit tegyek? szívesen segítenék rajta, de nem lehet, hanem ha csupa ajánlások által. Ímé ismét egyik kedvetlensége a' köz nyomorúságnak!

Még többet írhatnék bajaimról, ha alvásig akarnálak unatkoztatni, engem pedig az édes álm nem hívogatna. Jobban szeretsz, hogy sem ellenzenéd vigasztalóm' karjai között való elszenderedésem'.
hív Jóskád mpr.

A' dicső Német nő Magyar-Országban.*

Kassán, 1882-ben.

Midőn sok itt köztünk született Szépségek
Ős'ink vitéz Nyelvét felejtve cserélik,
'S Németül azt dörgik: hogy én, Magyar, bégek,
'S o' szívetlen gögnök gyalázatját élék,

Te, szomszéd nemzetű, fogadott földeden
Büszke vagy volt Férjed' szerencsés honnyára,
Hathatós nyelvünket híván gyengődeden
Biboros ajkaid édes nyílására.

Szálva hozzád, símül szózatink' hangzatja,
Nyelveden nő, szépül a' hang' méltósága,
Midőn azzal lelked lelkünk' buzzogtatja,
Minden, a' mit bennünk ébreszt, tiszta, drága.

* Nevét csupán szemérmessége miatt halgatom el, mert ő Plutarkal tart, ki a' derék aszszonyok' nevét nem akarta köz nyelvre bocsáttatni. Kímélni kell a' szgyellőséget, különbenis ritka madár. — Gr. Dessewffy J. jegyzete.

Únom a' csicsergő Kanári madárnak
 Sípotskákánál tanul't kalitkás énekét,
 Mezős pacsirtáim, a' midőn rám várnak,
 Hogy csirricsireljék körültem az ekét.

Szád fülünk' bájolja; bölcsebben cseréltél,
 Mint a' szomszéd hangnak rohanó csatskáink,
 Boldogabb fülektől jobb tanácsot kértél,
 Mint adhattak volna Magyar majmocskáink.

A' Francziák' ajkát, fülét az Olasznak
 Kérdezd: hogy kellőbb-é a' szomszéd' dörgése?
 Mint szép mértékére a' ditső Hellasznak
 Szálló, pompás nyelvünk' ható zendülése.

Mint a' festő napfény' rezgő ragyogása,
 A' setét bokorból kicsal friss virágot,
 Ugy a' lelkes szemek' kedvező látása
 A' szív', s ész' ködében szül világosságot.

Ti hát barna vagy kék szép Magyar szemfények,
 A' Magyar ész-pályát kedvel tekincsétek.
 'S hogy emelkedjenek a' kis növevények,
 Hajtó virányinkra sugártok' öntsétek.

Mi volt Berlin hangja, mikor LAJOS' nyelve
 Mészszünnen, Párizsból, azt lenyomorgatta?!
 És minden Burkus szív érzé mély bú-telve
 A' nagy szégyent, a' nagy Királynak alatta.

Boldogabbak vagyunk; — a' Jövőre-verő
 Szíves FERENCZ tudja: hogy Láng-nemzetünknek
 Bélyege a' hívség, a' dísz, és az erő,
 És azért barátja szív-ható nyelvünknek.

Lenne-é Sillerje, lenne-é Göthéje
 Az elmék' mezején feltetsző Németnek?
 A' külföld' fénniért ha setétül't éje
 Soha nem nyílt' volna honni derületnek.

Ott' is csügged't fővel a' haza' Múzsája
 Könnyezve tünőde vad elhagyatásán.
 Míglen nem lebegett a' nők' rózsá-szája
 A' nemzeti lélek fercsegő forrásán.

E' lélek szint' olyan Gyéniosz, mint a' szép
 Tegzes, nyilas, szárnyas, hódító Istenség,
 Ki bár kicsiny, erős szíveket öszszetép,
 Ki vív, 's kit nem győz-meg a' nagyobb ellenség.

Ó, a' fáklyás Ámor' komolyabb testvére,
 Szintügy teremt, bájol, és tüzet szint' úgy hány
 Minden nagynek, szépnek rejtett bölcsőjére;
 Csak hogy gyújt, 's nem emészt, a' tőle folyt gyúlvány.

Annak is, ennek is sугári tégedet
 Világó keggel úgy felém tüntetének,
 Hogy a' sajnós bűnak fátyolával fedett
 Lantomra visszatért a' távozó ének.

Szög hajad' fűrtjeit láng-kebled havával
 Az idő' szél-repte majd elfuvogatja,
 De azt nem, — hogy honni érzés' példájával
 Tündöklesz lány'inknak, Te, Czelták' fajzatja!

Pírítva igazítsd, elhajlott érzését
 A' törpülve tompúlt híg Magyar Hölgyeknek,
 'S tanítsd érdemleni ápoló végzését
 Az őket takaró honni törvényeknek.

'S a' lelki penészben gögös Férj'fjucskákat,
 Honni dísz-érzetre kik nem emelkednek,
 Mint moh-lepte taplós, redves, cserjés fákat,
 (Ha tetőn á'lnak is) mutasd ép szemednek.

Mivel pedig Nemed és ki-míveltséged
 Az ízlés' mértékét érzetidbe fűzte,
 'S csak a' Szép és a' Nagy illethet-meg téged',
 'S a' verset eldobod, ha mester nem tűzte.

Türd kis tollam' reptét, 's bár elmém' sugárit
 Téltől őszsze-viszsza, úgy, mint *Homályházi* *
 Nem szórom, — ne vess meg; a' felhők' határit
 Hadd rázza Egen túl a' roppant *Égrázi*.

* Kotzebue *Brillen-Insel* nevezetű kis Vig-játékában a' két nagy Német költőt, *Mistifaxot* t. i. és *Karfunkelt* verselteti. Az utánozás' felséges lelke oda vivé nálunk a' dolgot, hogy már mi se szűkölködünk egészen ily' költői remek elmék nélkül. Miért ne tisztelhetnők-meg hát mi is *Mistifaxainkat* a' *Homályházi*, *Carbunculusainkat* pedig az *Egrázi* dicső nevezettel? »*Vos exemplaria tanta nocturna versate manu, versate diurna*«! — Gr. Dessewffy J. jegyzete.

Berzeviczy Gergely, klavicordiomát verve, legördüle székjéről,
's meghala, hevenyében ezen versek készültek reája:

Ad chordae sonitus tenebrosum vadis ad Orcum,
Quid dices, Pluto, si tibi verba dabit?
Quod mundus tristis, subeant quod mille dolores,
Quodque *sonos inter, dulce, perire fuit.*

DE SUPREMI COMITIS BORSODIENSIS, S. LEOPOLDI MAXIMA
CRUCE ORNATI EQUITIS FASCIA.

Cassoviae die 8-va Maji, 1821.

Candida quae rubro stringit Tua pectora limbo
Fascia, virtutis, praemia justa (digna) refert.
Finibus a nostris, pestis properantis, ad Orcum
Pulsor, et indomitus victor et ultor, eras.
Pulcrum [!] est, dum plures inductis pestibus ad nos.
Claves et patulas promeruere cruces;
Propter pulsa luis contagia, signa tulisse
Atque decus, pestis Te meruisse fugā.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4048.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Febr. 8d. XXII. Adlergasse No. 720.

Az Ujságborítékok nyomtatása éppen azon órákon tart leginkább fogva, mellyekben a' Cs. Bibliotheca nyitva, parancsolatidat teljesíthetni pedig legfőbb gyönyörűségem, 's hogy az óhajtott rajzolatot minél előbb vehessed, annak másolását egy jó Barátomra bíztam.

Ki az a' Sebő Pál? Jaj! be szégyenlem verseit Vayra. Tudtom nélkül vette-fel Collegam, 's miatta csakhogy össze nem kaptunk.

Homér jelentésében, 1721-el penna hiba miatt vétettünk. A' szedő kötelességét teljesítette, de nekem meg kelle vala igazítnom, 's hogy elszaladt szemem előtt, öszvetődült bajaim allegálását kérlek fogadd-el.

Kist minden Német Ujságok utánunk hirdetik, de szárazabban.

Virág, Szemere, Vitkovics, Fáy, Kölcsey, mind mind azt jelentik Prepeliczay Sámuel Barátom által, hogy szólítsam őket 's örömmel dolgoznak a' Zsebkönyvbe.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4049.

Kazinczy — Kisfaludy Sándornak.

Kisfaludy Sándornak K. F. tiszteletét.

Széphalom Febr. 13d. 1822.

Fogadd-el a' leghívebb, legforróbb köszönetet kérésem' kihallgatásáért. Megenyhülésed nehéz terhet hárítva-el rólam, 's örömet vallo, hogy tüzem a' határon túl vive, 's téged érzékenyül bántam meg. Mennyi botlás volt volna elmellőzve, melly undokságok nem történtek volna Literatúránk mezején, 's gyalázatjára korunknak, ha inkább tetszett volna bizakodással bánnunk egymás eránt, mint erőszak által, 's ál utakon, 's álnok és gyalázatos utakon. De a' mit elmulasztánk, megtenni soha nem késő, ha arra hallgatunk, a' mit a' lélek' nemessége kíván. Ott állunk, a' hol az út vagy dicsőség felé vezet a' tévedés' megismerésével, vagy a' hamis szégyen mellett gyalázat felé! Adjunk szép példát másoknak, 's dicsőítsük-meg magunkat és egymást egy lépés által, melly még szebb fényt ad mint a' nem szerencsétlen munka. Rólam bizvást mondhatja a' Maradék hogy vétettem, csak azt is mondhasa hogy szívem nem az volt, a' minek *Horvát Endre* csúfolni nem pirúlt, a' nevetni szerető (Ruszek) pedig nézni akarta, nézni tudta. Kérlek, higgy magadnak, és ne másoknak. Sokan nem oltani szeretik a' tüzet, hanem gerjeszteni, 's az ilyenek nem méltók hogy hallgassuk.

'Te az ellenkezést jégzápornak nézed, én áldásnak. Maga az Idvezítő háborút hozza az emberek közzé, nem békét; 's a' Bölcsék' Bölcsé örökké ingerlé azokat, a' kikkel egy értelemben nem volt. Nem vétett abban a' természet hogy az embernek epét adott. A' mit a' tollesaták és Recenziók igazlására mondanom kellene, elmondám a' Márton István Catechismusa Apológiájának Előbeszédében. De úgy még kevesebb lesz Iróink' száma. 'S mi kár abban? Mi kár volt volna, ha Édes Gergely elégette volna Horátzát? Ó, a' ki két volna-

pot vesztegetett-el annak forditására, a' ki kilencz esztendő't kíván egy jó Munkához. Nem örvende e Fő-Tiszt. Fejér Úr is, midőn Képlaki Wilhelm csipős lúggal mosá meg Prof. Czinke Urat? Kimondom, tisztelt barátom, ítéletemet: Literatúránk mind addig nem fog gyarapodni, míg élcs, de igazságos és nemes Bírálóink nem lesznek. A' más gyarlóságait kimutatni nevetlenségre mutat, de csak a' köz életben: a' Templomi Tanító szabadon fedd, dorgál és fenyít, 's a' hadak' férjtija nem pirúl sem az adott sem a' vett sebekért.

De Homér és Osszián nem ismérték a' Recenziókat. A' typographiát és Tudós Társaságokat sem, 's azokat még sem tartjuk sikertelen szereknek a' Tudományok körül.

Hogy én sok vétkeket követtem-el a' Nyelv ellen, senki sem kiálthatja inkább, mint a' hogy én vallom. A' Kezdő ritkán áll-meg a' középpont mellett. De én úgy hiszem, hogy az a' nagy disz, mellyet lelkes öcséd Auróráján előntve látunk, az én munkám, 's azért az enyém, mert én előbb léptem-fel mint ő, és Szemere 's Kőlcsey 's Szent Miklósy, kik azt tették volna a' mit én tettem, ha előttök megtéve már nem volt volna. Sok nem jó jó lesz, mihelytt vele a' jobb Írók élnek. — Batsányi megfúvá ellenünk a' kürtöt, 's jól teszi hogy fújja. A' tőkély középben áll a' két végszél között, 's a' hol messzére mentünk, vonjon ő vissza. Programmája után mindazáltal nem igen hiszem, hogy nagyon boldogúljon, és hogy bennünket a' scandált rimes sorok mellől a' négysorú stróphák mellé vonjon, kivált ha nem azzal az Atticismussal bán velünk, mellyet Párizsban megtanúlhatott volna, hanem azzal a' faragatlansággal, melly reá Somsics Lázárral egy epithétet ragasztata.

Élj szerencsésen, tisztelt barátom, 's ne engedd, hogy bántásom' emlékezete, 's gondolkozásunk', ízlésünk, érzésünk, óhajtásaink' különbözése 's ellenkezése szívedet erántam elhűtsék. Nekem minden alkalmatosság kedves lesz, mellyben erántad szeretetet 's tiszteletet bizonyíthatok. — Széphalom Február. 13d. 1822. azon áldott napon, melly a' hazának Gróf Dezsőffy Józsefet ötven esztendő előtt szülte.

Hogy téged Buczay Emil bántott, nem is tudtam. Annyit azonban mondhatok, hogy ő nem az, a' ki mást egy harmadik' kedvéért bántson, sem én nem az a' ki az ilyenre mást megkérjek.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 117. sz.]

4050.

Kazinczy — Pápay Sámuelnek.

Kazinczy Pápayhoz. Február 13d. 1822.

Édes Barátom!

Az olly szép, az olly nagy jó tétel, mint a' mellyet Te közlél velem, sem nem talál, sem nem kíván köszönetet. Tudod te, mennyire érzem én magamat ezért erántad lekötelezve. De engedd mondanom, hogy véghetetlenül örvendek, hogy én ezt Néked köszönhetem, és nem másnak. Mondj áldást arra a' mit így megkötél, hogy soha fel ne bomoljon, soha meg ne táguljon. — Még egy van hátra; tedd, hogy Horváth Endre is szelidüljön-meg. Ezt annál inkább lehet reményleni, mert én őtet soha meg nem bántottam. Gondolkozásunk, ízlésünk, érzésünk lehet különböző; taníthatunk egymással ellenkezőt: de szíveinknek egymással ellenkezni nem kellene. Ha Horváth Endrével füzendesz össze, nyugalomban leszek mind azokkal, a' kiknek nyugalmodat óhajtom.

Örömök között lebegék, midőn Febr. 4dikén Batsányi programmáját juttatá kezembe egy meg sem álmódott történet. Most jelent-é ez meg, vagy már sok holnapok előtt, nem tudák megmondani, én pedig erről soha még nem hallottam. Lásd már, barátom, mint bánnak ezek a' szerények. — Még tartott bosszankodásom, midőn Aurórat vevém. Az elcsendesíté véretem. Édes barátom, mikor illy virágokra látom fakadozni L[iteratu]ránkat, akkor az illy döllyfös teremtések tehetik velem a' mit akarnak. — Dobozy gyönyörű, a' Nemzeti Éneknek pedig óhajtanám, hogy azt a' Magyar úgy énekellye minden reggel és estve, mint az Angol a' maga God save the Kingjél. Éljen, éljen, éljen Himfy, 's üeljen-meg engem azon Győzödelni dalomért, melly Aurórában hátul áll. (seregekre, nem seregedre) — A' Horváth [!] István prózája gyönyörű, és el van öntve méltósággal. A' Versek közt én az *Élet' korait* szeretem, irigylem leginkább, és a' Kőlcsey bájos *Szép Lenkáját*. De egy darab sincs a' könyvben, a' mi javallást ne érdemeljen. Öllelek tisztelettel, szeretettel, hálaival. Széphalom Febr. 13d. 1822.

4051.

Kazinczy — Kisfaludy Károlynak.

Nagy és szép ragyogású barátom,

Nem képzelheted Te, mely örvendzéssel vevém én Auróradat. Gyönyörű azt látni, hogy a' Nemzeti erő mint fejtíki magát, 's örvendek, hogy a' Nemzet ezt a' szép ajándékot Neked köszönheti. Haladj szerencsésen úton, és győzzd-meg továbbá is a' gátlásokat. A' bátyád Dobozyja valóban igen szép, a' Nemzeti Éneknek pedig óhajtom, hogy azt minden Magyar tanulja-el, 's reggeli és estvelí könyörgése mellett mondja el teljes szívből, teljes lélekből és minden erejéből. — Egyéberánt minthogy az izlés mindenikünknel más meg más, én kénytelen vagyok kimondani, hogy ámbár könyvedben egy darabot sem találtam, mely a' felvételt teljes jussal meg nem érdemlette, de nekem minden darab felett az Élet' korai 's a' bájos Szép Lenka tetszik, mint a' prózai darabokban Döbrenteinck és Szemerénekk és Néked igen szép darabjaitok mellett, sőt felette mind ezeknek, a' Horvát István' Árpádja. Melly méltóság a' beszédben és előadásban, 's melly szívből eredő hév! 's melly csinos, gondos és még is nem czikornyázott beszéd! Kevélykedem ezen darabunkkal, és ha mit irigylek, a' Horvát' fényét irigylem. — 'S a' könyvnek külsője is igen szép, a' rezekek pedig szebbek mint az Igaz' barátoméi. Ti vetelkedés nélkül is elhattok a' tetőre, de én mindenben szeretem a' baráti ellenkezést, mert az fejtíki igazán az erőt; 's így azt is óhajtom, hogy mind Auróra, mind a' Zsebkönyv, de az más cím alatt, fenn maradjanak.

Most pedig, egyik nagy kevélysége az én életemnek, jer, 's halld tőlem azt az örvendetes hírt, hogy Sándor bátyád erántam meg van engesztelve. Hagyd tudnom ezt azokkal, a' kik engem szeretnek, hogy osztozhassanak örömemben. Még egy van Íróink' számában, és csak egy, a' kinél ezt elérni óhajtom.

Helmeccinek mondjad, kérlek, hogy csodálom erejét. Élj szerencsésen! A' Dicsőséget erős karokkal markoldad-meg: adja az ég, hogy soha el ne szalassz. — Széphalom, Február. 16d. 1822.

örök tisztelőd

Kazinczy Ferencz mpr.

4052.

Kazinczy -- Dülházy Mihálynak.

Különös bizodalomú Drága Jó Uram,
Secretárius Úr!

Én holnap indulok Eperjesre, 's ott addig mulatok míg a' feleségem megnyeri a' testvérbátyja ellen folyó Successionalis perében a' sententiát. Rozgonyon megyek keresztül, 's ott teszem-le ezt a' levelemet, mert Kassára csak visszajövöben térek. Ne vegye balúl, édes barátom, hogy Kassán lévén tavaly, tiszteletemet nem tevém az Ur házánál. Engem is nagyon kínoz a' házi gond, és ha a' természet könnyű vérrrel nem áldott volna meg, elesüggedtem volna régen. Innen van az, hogy sokszor nem teszem, a' mit kellene is, akarnék is.

A' Pestieket nem lehet érteni. Előbb mindenek felett illy Tabel-lákat óhajtottak: most mikor kezekben van ez, fel nem veszik. Kopasz mentség az hogy Jankovics nem akarja, mert hát Jankovics e minden? Mosolyogtam midőn az Ur azt írja, hogy ez 's ez nekem nagy barátom. Tudták ki előtt szöllanak, 's azért szöllottak úgy. De az nekem alkalmasint mind egygy. Megyek útamon.

Zseni December utolsó napjai oltá igen kevés napot tölte itthon; Regmecezen van az Őcsém lányánál. A' Mélt. Gróf és Grófné 's a' Comtesse Virginie kegyességekkel, ha megengedik, Szent Mihálytt fog élni a' jövő nyáron. Most lehetetlen vala Kassára küldenem.

Sietve írom ezt. Kalós és Bálintfy Urakat tisztelje az Ur, kérem aláz. egész barátsággal. Maradok becses barátságába ajánlva

Az Ur Secretar. Urnak

alázatos szolgája

Széphalom Febr. 24d. 1822.

Kazinczy Ferencz mpr.

Ezt a' levelet aláz. kérem, méltóztassék a' Postára adni. Ott veszik által a' Göllnitziek a' nekik szöllő leveleket, 's így ezt Dávid ingyen veszi.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

¹ 1822—16. T. *Kazinczy* Ferencz Ur Levele — Jött Széphalomról Kassára Mártzius' öikén 1822. — Dülházy M. jegyzete.

4053.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Febr. 28d. 1822.¹

A múlt éjjel 12 órakor indult-el B. Wesselényi Miklós London felé Gróf Széchenyivel a' Kapitánnyal.

Major Cserey frissen van.

Gróf Gyulai Lajos az Erd. Cancelláriánál szolgál.

Thewrewk Pestre le ment.

Püspök Somogyi meghalt.

Jövő postával kezdem a' Magyar Tacitust ivenkint küldeni, 's okát adom miért nem tehetém azt eddig. — Székely Sándornak igen szép Episztoláját kaptam Döbrenteihez, 's örömmel veszem-fel azt a' Zsebkönyvbe.

Igaz Sámuel.

Most megy tölem Klauzál 's szíves tiszteletének jelentését rám bízta.

Mi lelte Batsányit?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4054.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt barátom,²

A' Sógorom Prókátora csak tegnap jöve haza Homonna tájékáról. Így én haszontalan éltem itt napjaimat, de csak peremre nézve, mert különben elzárkózva ülök a' fogadóban Numero 7, 's Erdélyi Leveleimet készítem nyomtatás alá. Ha így tart a' munka a' hogy

¹ A kelet Kazinczy F. kézírása.

² T. *Kazinczy* Ferencz Ur levele. Jött Mártz. 5-ikén 1822. Kassára Eperjerről. — Dúlházy M. jegyzete.

elkezdtem, két hét alatt kész leszek vele. Az a' sok tanácsló kivert eszemből; kihallgattam őket, 's már most magamat követem, szabadon. A' többek között azt a' változást teszem, hogy a' Leveleket öszvefogalom, 's így az 50 Levél talám 20 Levelet fog tenni, a' nélkül, hogy a' Munka vékonyabbá váljon e' miatt.

Véletlen öszvetalálkozásunk alatt feledéink mondani egymásnak, hogy Berzeviczy Gergely oda van. Szívesen sajnálom halálát: de szerettem volna hogy lett volna inkább Magyar.

A' Gömői Repraesentatiót, melly igazolni akarja, hogy ők a' Lelki Tanítóknak nem engednek voksot a' Restauratiókon, talán láttad. Óhajtom hogy lásd. Azt beszélik, hogy Te a' Protestánsokat vádlád az Abauji Deputatióban, hogy ők kérték ezt az új Rendelést a' Választás dolgában. Ha úgy van, legyen úgy; de az Udvar nem nézhette azt az immoralitást és rendetlenséget, a' mit sok helytt sokan elkövettek.

Itt legkisebb újság sincs.

B. Meskonénak 's a' Borsodi Fő-Ispánnak írt Verset nagyon óhajtanám nyomtatva látni. Mind ez, mind az igen szép és tüzes; az elsőbb nekem még szebb. Ez compliment: de mit írhatni pántlikára?

Ugyan tudod e mi olvastatott fel Süllei dolgában Lónyai ellen a' Febr. elsőjén tartott Kis Gyűlésben nálunk? Erszényem igen igen szegény: de nem tudom mit vesztenék inkább, mint hogy ellenem illy panasz adassék-be. Ut tu fortunam, sic nos te, Celse, feremus. Nem jó magunkat a' szerencse által elkapatni. — Bajkor meg akarja mindég ölni a' maga ellenkezőjét. Lónyai ellen az egyik felolvasott Levélben ez a' vers is felolvasatott: Heu fuge crudeles terras, fuge littus avarum!

Sietve írom leveletem, mert akkor tudtam-meg hogy megyen Kriston úr, mikor már fogták lovait. Élj szerencsésen. Alazatos kézesókomat a' Mélt. Grófnénak és Comtesse Virginiének, fiadat nagy hűséggel ölelem

örök tisztelőd

Kazinczy Ferencz mpr.

4055.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Eperjes Martz. 2dikán 1822.

Tisztelt kedves barátom,

Itt vagyok, 's mint activus perló. Még így is szánj, édes barátom; mert ámbár ez jobb mint ha passivus volnék, szánakozást még is érdelek, nem csak azért, hogy jusaimat tartóztatja más, hanem azért is, mert perlekedni kénytelen vagyok, 's időmet, pénzeimet haszontalan vesztetem. Neveli a' dolog kedvetlenségét az, hogy a' legtisztább lelkű ember, 's az általam leginkább tisztelt, leginkább szeretett ember fiával..... kell perlekednem..... Nincs olly Bíró a' ki előtt veszthessek, a' ki előtt ne nyerjek: de..... nem elégzik-meg annak harmadával, a' mit atyja bírt, 's hidegen nézi hogy én, és a' másik leánytestvér, ezen nehéz időkbén, alig tengünk, 's én 7 gyermek egyike 's 7 gyermek atyja, magamat rontom, mert a' másik leány gyermektelen, és így szüksége kevesebbre van. Midőn e' napokban ide érkezém, Eperjes és Kassa között egyyüvé találkozáim Gróf Dezsőffy Józseffel, 's ez örömmel jelenté, hogy innen jó, 's tudakozódván perem eránt, mindentől azt hallá, hogy esalhatatlannúl nyerni fogok. Azt nekem régen kellett volna; de találának módot a' pert in longum vonni; esztendőnél tovább kelle sürgetnem őket hogy a' Familia archivumából némelly irásokat adjanak-ki, 's így esztendőnél tovább hever a' per.

Én hasonló maradok magamhoz, 's — — — igazságtalanságának nemes-lelkűséggel mégyek ellenébe. Hallottad e azt valaha, hogy actor keressen amicát? Én mindég ezt keresem. — De hagyjuk ezt a' textust.

Baranyi Urat itt találám, jövendőbeli ipánál Professor Sennowitz Úrnál. Tőle tudakozódám erántad 's házad' népe eránt, 's örömmel érttettem a' mit monda. Igaz Sámuel Úr' leveleiből tudám eddig még, és még eddig csak onnan, hogy Eliz Kisasszony felejté a' hajdani hidegségét, 's jobbját a' haza' egyyik legérdemesebb ifjának nyújtá; Baranyi Úr pedig azon hírrel lepe-meg, hogy a' mi Elizünk már kontyot visel. Adjon az Isten sok és nagy örömköket ezen házassági kötésben édes barátom, 's adjon neked ollyan unokákat, a' kik neveljék és ne homályosítsák atyjáknak fényeket.

Igaz engem szólíta-meg, hogy a' mi Kisünk nyert nemessége felől irjam meg a' tudósítást, 's gondolom, a' Kurirt olvasván, rá ismerél a' beszéd' forróságáról tollamra. Engem azzal vádolnak némelly Íróink, hogy én igasságtalan vagyok a' mások szeretésében 's nem szeretésében. Mintha az a' ki az Istent nagyon szereti, épen ezért nem szerelhetné nem nagyon az ördögöt. — Igen, igen! de az Isten és az Ördög között sok középpont van. De azt talán én is ismerem, 's nekem sok ember és sok Író áll ezen a' központon. Valljuk-meg, ördögök is vannak, 's ezeket méltó nagyon, de igen igen nagyon nem szeretni.

Mit mondasz, édes barátom, az Igaz és a' Kisfaludy Károly zsebkönyveire? Én álmélkodó gyönyörködéssel nézem mint haladunk. Az egyikben is, másikban is alig van egy darab, a' mit rossznak mondhatnék; az Igazéban leginkább szeretem az Ungvár-Németi pindarusi szárnyallását és a' Klauzál' Románját; Aurorában a' Horvát István' Árpádját (melly méltóság! mely csín! minden czikornya nélkül), és a' Kisfaludy Élet' Korait; de ha szabad volna magam dolgozóssommá tennem a' mit más dolgozott, úgy a' Kölcsey' *Szép Lenkáját* tenném azzá. Ennél szebb virága alig van mind nyelvünknek mind Literaturánknak. — Ide Traittner 40 nyomtatványt küldé, 's mind elkapák. Bár a' két munka mindég folytathatnék, 's a' kettő szeretve egymást vetélkednék egymással a' dícsőségért. — Éljen szerencsésen, édes barátom, édes nemes lelkű barátom. Csókolom kezeit a' Tekintetes Asszonynak, csókolom gyermekeidet 's érdemes vődet, kit kérni fogsz, úgy hiszem, hogy engemet szeressen.

örök híved

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent a «Kazinczy Lev.» III. kötetében.]

4056.

Döbrentei Gábor — Kazinczynek.

Pest, Martz. 3d. 1822.

Tisztelt Barátom,

Egy levél van előttem, melyet Hozzád még Januar 5diken írtam a' felől hogy Gr. Ráday mit akar, a' tudva lévő czikkely iránt. Holmi megváltozván az olta, inkább némelly pontjait írom ki most levellemnek.

Báró Podmaniczky József ő Exelja és én azt hittük hogy igen és jó lesz egykét periodusnak kihagyatni a' Rádayakból, de kár volna az Egésznek elmaradni, mint ezt Gr. Ráday látszott akarni, nem mintha nem örvendene leírásodnak, hanem ő bizonyos collisiok miatt akarta magát okosan félre húzni 's inkább későbbre hagyatást ohajtott. Azonban reá állott vélekedésemre, hogy legalább Ráday Pál és Gedeon a' Költő adattassanak-ki. Mind mondogatta, hogy megmutatja hozzád irandó levelét 's addig én ne irjak, de vagy nem találtam a' Grófot vagy theatralis gyűlése volt. A' Gróf Téged nagyon szeret 's tisztel, de engedj-meg ha most a' kiadást továbbra halasztani kívánja. B. Podmaniczkyval pedig ne tudassd hogy megirtam azt hogy ő is látta Kéziratodat.

Nem örömet olvastam azt a' mit Kisfaludy Sándor kevély hallgatása felől irtál. Én igen nemesnek érzettem volna tőle a feleletet. Dölyf az olyan kesernyesség. Hanem ha az embereket változtatnunk nem lehet! Én azt tapasztalom, legjobb minél kevesebb Íróval lépni igen közel, kivált levelezésbe. Megbecsülöm mindeniket, egyébaránt ahhoz húzom magamat a' ki szívesen szeret, a' kit szívesen szerethetek. Ohajtván Neked is csendességet mint holtig hív maradandó barátod, kérnélek, ne járj *senki* után; ezen szóval jegyeztetik-meg t. i. a' gyengédség, melly egyéb aránt abból a' kiömlő nemes lelkűségből jó, ha készek vagyunk hajlani más érdeme megtapsolására. Híjába irsz ide és oda, principiumod védelmeiben, más-kép fognak megítélni. Folyvást dolgozni meggyőztetésünk utjain 's kis kört fogni barátainkra nézve, nekem legcsendesitőbbnek látszik, mert azért, hogy ez 's amaz is az Irók közt van, lehetetlen minden-nel szoros barátságban lennünk.

Az íráshoz való kedvet most nagyon megszegi a Censura, melly nem volna egyébaránt oly bután kemény, mint egy új Adjunctus. Drescher teszi azzá, mert érdemeckét akar magának szerzeni, hogy fizetést is kapjon. Horvát Endréhez és Guzmicshoz irt Verseimből a' teljesebb buza szemet Drescher Uram mind ki Dreschelte 's mint az éhező Árvai Tót cséplő, csak a' szalmáját hagyta-meg. Tudom mit engednek-meg 's az okosság azt sugja, hogy egyébaránt ügyis indifferens emberekért ne tegyük-ki magunkat veszélyre mikor úgy se segíthetünk, így hát én sem irtam semmi olyast a' mi crimen volna, hanem csak lelket akartam tenni rendjembe. Gr. Dessewffy Józsefnek elküldöttem egészen 's megkérém hogy veled is közölje.

Dessewffyvel való plánunkban, melyet Igaz Sámuel is kivett a' Tud. Gyűjteményből, Te leginkább segíthetnél, mivel minden régiebb Literátorral ismeretségben voltál. Kérlek is hát közöld a' mit tudsz vagy Gr. Dessewffyvel vagy velem.

Gr. Gyulai Lajos e' farsáng vége felé négy napot tölte itt 's ment Bécsbe, hol a' mint írja már szokik 's a' Cancelláriánál practizálni kezdte. B. Wesselényi Miklós február 28dikán szándékozott indulni Angliába. Cserey Farkas még mind fenn van. Engem mind untalan hínak-fel közikbe, szeretnék is menni, de nem lehet.

Örvendeni fogok ha peredet megnyered. Kültöldi Színjátékaim tovább folytatásának vége. Más gondolatra jöttem hát, ugymint hogy Shakespeare nevezetesebb Színjátékait kiadjam. A' mult héten azt találám emliteni Felső-Büki Nagy Benczének hogy szerezzünk reá egybe egy Aktzia társaságot hova p. 100 f. 30 ember kellene. Bencze magára vállalá 's bizonyossá tett négy kötet kijöhetése felől.

A' mult héten Gróf Rádaynál, fő Ispány Lónyai Gáborral volt szerencsém megismerkedni. Az lelkes ember. Jelen volt Kandó Gábor is.

Grófnédnak csókolom kezét 's rendre gyermekeidet.

Szívéből ölel

Döbrenteid m. k.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

4057.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Mártz. 5d. XXII.

Nagyérdemű tisztelt, igen tisztelt Barátom.

Az ismeretlen kéz 's E pecsét Újhelyből f. h. 2d. nem gyaníthatá velem a' mindenkor kedves vendéget, 's nevelte örömet a' meglepetés.

Flórára az megjegyzésem hogy ő a' Botanicusoké; *Hébére* a' név kevélységén kívül, hogy egykor el esett: de míg jobbat találunk, tán csak az utóbbi mellett állok. Különben bővebben terjeszkednem Zsebkönyvemre most sem engedí az idő. Tenger a' bajom rendetlenségekben gyönyörködő Társam miatt a' Kurirral. De sokat könnyíthetsz

rajta, Nagyérdemű Barátom, ha méltóztatsz azon szerencsére hogy azt Neked míg élünk ingyen küldhessem. Régen óhajtám ezen kérést megtenni, 's szeretem hogy azzal el nem késtem. Ismét kérek, igen kérek, engedd-meg tisztelve szerető Barátodnak ezt a' szerencsét.

A' Pesti Gulyás Excellens dal. Többet ér sok Odánál a' Magyar Horátságban. Igen szívesen köszönöm.

Sajnálva jelentem, hogy Bay Györgytől se verset sem pénzt nem kaptam. Nagy a' szükségem az utolsó articulusra is, de jobban sajnálom az elsőt.

A' brutális Batsányiról már tettem kérdést hogy mi lelte. Annak az embernek kötél kell, a' vessző már késő, úgy látszik.

Major Csereyt kétszer kerestem hijába a' levéllel, de holnap leszen időm akkor menni, mikor bizonyosan találni fogom.

Ég föld gondja fog, mit írjak Hébébe prózában, mert a' versekhez nem tudok.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4058.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, Mártz. 8d. XXII.

Értem miért Card. Pázmányt Portraítnak! Cancell. Teleki élő ember, Széchényi az idei Hormayr Taschenbuchjában 's azon rész még a' Tud. Gyűjteményben is áll. Festeticset leginkább szeretném, mert e' részben semmi hogy Fija tavaly rütül bánt velem, magához nem bocsátván, midőn Zsebkönyvemet akarnám neki ajánlani. Én hát hozzá nem mehetek; de Apját igen szeretném a' Zsebkönyvbe. Czimképnek nem vehetem most, mert, mint íram, annak Mária Thereziát teszem a' Pozsonyi Országgyűlésen. Ezt a' Scenát Gróf Teleki József fogja kidolgozni, azt ígérte Döbrenteinek.

Vidékfestésül Világosvár már készen van nálam igen szépen rajzolva Prepeliczay Jánostól, mellé akarom nyerni Vajda-Hunyadot Kapitány Bájától. De ki adja az elsőnek leírását? az utolsóét megkeríti Döbrentei, azt ígérte. Ha Te adnád Festetics életét a' Zsebkönyvbe, meglepném vele a' Fiját. Ez így már négy kép. — Vignette Hébe lenne, ha marad a' név. Még két réz kerül a' begyűlendő

tárgyakból. A' Titok kinyilatkozását Sz. Miklóssitól ifju B. Podmaniczky teszi muzsikára. — Mit adjunk Facsimiléknak? mi álljon magamtól a' Zsebkönyvbe, kérem böles tanácsodat, mert a' tavalyi is ugyan jól esett.

A begyüendő dolgozásokból a' mit csak az idő enged, fogok Veled közleni előre, kérvén irántok vélekedésedet.

Bravot mondok a' Kisfaludy Sándorral való békére.

Major Cserey Úrnak megadtam a' levelet.

Klauzálnak Idoluma volt Petkovich, aligha meg nem szállal halálára.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4059.

Kazinczy — Dúlházy Mihálynak.

Bizodalmas Drága Jó Uram Secretárius Úr,
kedves barátom,

Bátorkodom az Urat alázatosan kérni, méltóztassék ezen levelemet is a' Postára adadni, mint már két rendbelit a' szegény Dávidhoz. Úgy nem fizet semmit a' levél kiváltásakor, mert Ipa Sztojka Ur minden héten Kassára küld a' hivatalos levelekért. — Hát ezt a' Szemerének szóló pakétot nem tudná e az Ur valamely alkalmatosság által, de *ingyen* leküldeni? Nem akarnám terhelni Szemerét.

Én régen itt vagyok Feleségem Processusa miatt, 's itt maradok míg sententiám lesz. Bár visszamenőben Kassát megláthatnám. Akkor el nem múlatom köszönetemet megtegni személyesen az Úrnak annyi barátságáért. Maradok szíves tisztelettel. —

Eperjes Martz. 9d. 1822.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

¹ 1822—17. Tettes *Kazinczy Ferencz* Ur levele. Jött Eperjesről Martz. 14ikén 1822. — Dúlházy M. jegyzete.

4060.

Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak.

Tisztelt kedves Grófom,

Ott vagyok, 's már két hét oltá, a' hol életemnek másfél esztendejét gyönyörű örömök között töltöttem, és a' hol Te is igen gyönyörű napokat töltél, 's emlegetem az itt élő Öregeknek, hogy Te Eperjest még most sem felejtheted, 's bizonyossá tészlek, hogy viszont azok sem felejthetnek sem Tégedet, sem akkor viritó 's mind jóktól mind nem jóktól imádott Grófnédal. Egyike nevezetesen azt mondá, hogy olly szép és olly tiszteletes Asszony itt talán egy század oltá nem volt, mint a' Grófné, és a' meghalt Kapyné, szül. Gróf Nádasdy. — De hogy vagyok itt! Akkor még viritó ifju, most egy megsorvadt kis Öreg, a' ki Voltairrel ezt kiáltozza :

Mon coeur est étonné de se voir sans désirs!

Elrémül e' fa szív hogy már nincs semmi vágya.

Hidd-el, barátom, koporsói fagy száll-meg, midőn az én Nánim háza 's ablaka előtt elmegyek, 's eszembe jut, melly elragadtatások közt mentem volt itt el 1782., ahhoz a' tiszta erkölcsű, 's igen nemes lelkű leányhoz, ifjúságom áldott Geniusához. Nála nélkül én is azon veszedelmes kelepczékbe eshettem volna, a' mellyeket mások nem kerülhetének-el, 's nem igen volnék négy fiú' és három lyány' atyja; az pedig — akármit mond a' romlott világ — szerencse, még pedig igen nagy.

Hogy nagyatyádnak 's Erdélyisen szállván Szépatyádnak Biographiáját a' Tudományos Gyűjteménybe nem iktathatod, sajnálom: de ha Archivumodnak akarod megtartani, kérlek alázatosan, méltóztassál nekem visszaküldeni, hadd tisztázzam le, 's hadd bővítsen-ki. Szeretném azonfelül ha nálam is megvolna, mert a' mit oda küldeni szoktam, nem tartom-meg magamnál. Nagy baj az nálunk Iróknál, hogy minden sor mellett a' mit papirosra öntünk, megszáll a' Censori páleza' rettegése; 's nagy részben ezért irunk illy lelketlenül. Ha Fő-Tiszt. Báthori Gábor Püspök Úrnál letétednél a' kis Manuscriptumot, de pecsét alatt, a' Husvéti Deák azt nekem felbozná, a' Pünkösdi pedig levinné.

Hogy Berzeviczy Gergely megholt, eddig tudod. Muzsikával akará megtisztelni a' Felséges Urunk születése' napját, 's ezen készü-

letei után lefeküdt. Felesége a' szomszéd szobában felakada rajta hogy nem köhögcsél, 's elaluva találá — örökre. Igen jó fej volt, és igen jó szív; de óhajtottam volna, hogy méltóztassék ne szégyenleni hogy Magyarra szülte a' születés, 's a' maga czéljai miatt ne bántotta volna ezt az anyját a' maga meggyőződése ellen is. Lám úgy sem vette hasznát a' bántásnak, 's bár senki se venné a' ki így bántja! 'S osztán az a' képtelen remény, hogy a' Keresztván minden felekezeteket Unióra fogja hozhatni. Az Alchymista hamarább talál aranyat.

Élj szerencsésen, tisztelt barátom, 's méltóztassál olykor rólam kegyesen emlékezni.

Eperjes, Mártz. 13d. 1822.

örök tisztelőd

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a Szemeretár VIII. kötetében.]

4061.

Kazinczy — Bay Györgynek.

Vette é már Uram Öcsém az Aurórárt? Trattner ide 40 példányt küldé, 's talán mind elkölt. Én egyet Kisfaludy Károlytól kaptam a' Trattner nevében. — Gyönyörű! igen gyönyörű! De nekem egy darabja sem gyönyörűbb, mint a' Horvát István *Árpádja*, a' Kisfaludy Károly *Élet Korai*, és a' Kölcsey *szép Lenkúja*. 'S ez az utolsó némelly Olvasónak szemébe sem tűnt, sőt az Eszesek (a' mi gyalázatjára van az észnek) kárhoztatták is: én pedig épen azért hiszem-el magamat, hogy az illyekben nem ülök a' hitetlenek' székében. Bizony csudálni lehet, mint emelkedik Nyelvünk 's Literatúránk, akármit mondanak az Orthodoxusok, kik csak nem szűnnek-meg nyavalygani, hogy azok a' gonosz Nyelvrontók nem nyugszanak. Minthogy oportet esse haereses, nem szóllok többé, csak keresztfára ne vonjanak. — Uram Öcsém Beregszászit Ex-Professornak nevezi levelében; 's ez azt mutatja, hogy B. Úr az Ex titulust nehezen szenvedte. De Exjesuita, Expriarista nem injuriosum. Hogy a' név bántani fogja, úgy nem tudtam, mint azt nem, hogy baja van olykor szemeivel. Méltóztassék Uram Öcsém elhinni, hogy én ezt a' sok tudományú és igen jó embert szívesen tisztellem is szeretem is; Abhandlungját csudálva olvastam, 's örvendek hogy a' hazát, sőt az

egész emberiséget azzal megajándékozta. Minden nem lehet nagy mindenben ; 's Dr. B. Úr jól tette volna, ha a' poetai 's quasi-poetai Nyelv' dolgába magát belé nem avatta volna, mert abban nem járatos, talán mint én jól, ha magamat a' Conjugatiók' paradigmájokra ki nem terjesztém vala. De hiszen azért egymásra nem szükség haragudnunk.

Eperjes, Mart. 13-án 1822.

[Megjelent a *Remény* 1851. évf. I. köt. 370. lapján.]

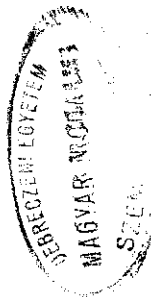
4062.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Igen tisztelt Kedves Drága Barátom!

Inkább betses Személyedet, mint leveledet vártuk tavalyi ígéretedhez képest, már három Debretzeni vásárok alkalmával, onnan pedig, a' honnan véletlenül meg leptél, ingyen sem reménylettem volna. Minthogy Baranyi László Úr még egynehány hétig ott lejendő mulatásodat egész bizonyossággal állította; én sem kívántam hasztani régi kötelességemnek teljesítésit.

Ez a' jó Úr, úgy sejttem, a' mi házi környül állásainknak tsak igen kitsiny részit említette meg előtted, engedd meg azért Kedves Barátom, hogy a' régibb és szomorú emlékezetű hónapokat is meg említsen. Ismét igen közel valék ahoz, hogy Kedves Jó Feleségetmől meg fosztódjam. Betegsége eleinten mint rendes negyed napos hideg úgy mutatta magát a' hat első paroxysmusok alatt, és ilyen hideg-elős fővel meg járta velünk a' szüretet is: de azután characterét el vesztvén, elébb dupla negyed napos, azután minden napos, végre szünést nem ismerő folytában való hideg lett; a' leg veszedelmesebb kísérőkkel, minémű volt a' nagy mellybeli el fogódás, rövid lélekzettel, és fuladozással; tellyes étlenség, folytában való meg átalkodott szorúlással és mind untalani hányásra való erőltetéssel 's gyakori hányással; a' kegyetlen és még látását is meg tompító főfajás, szüntelen tartó álmatlansággal. Ezen ártalmak közül tsak egygy is elégséges lett volna egygy olly gyenge testet le verni, hát egygyütt melly alélást okoztak, el gondolhatod Kedves Barátom! Képzelhett edgyzersmind ezeknek és a' körülötte siránkozó gyermekinek látására

a' férjnek és atyának lelki helyhetését, melyet elevebben le nem rajzolhatok, mint Virgiliusnak ama szavaival: »Curis ingentibus aeger spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.«

Mint sok egyebekben, úgy Lisettünk el repítésiben is igen hátravetett bennünket ez a' szomorú környül állás, kit Professor Pétzeli Úr még Octóber 13-án el jegyezvén, November 12-ére lett volna egybe kelések határozva: de nem lévén conueniens luctibus ille color, haladt az szinte az esztendő utolsó estvéjéig; a' midőn nagy tsendességben, egyedül tsak a' két Násznagyoknak és a' copuláló Tiszteletes Urnak 's Feleségeiknek jelen létiben ment véghez. Ekkor költ fel leg elsőben Kedves Feleségem, és nagy örömeinkre kinn vatsorált velünk 's kedves Vendégeinkel az ebédlőben. Melly után estveli 11 órakor T. Inspector Kis Imréné Komám Aszszony, a' Kiadó Násznagyné, kegyes szárnyai alatt repítette el 's fészkelte bé Péterfiára. Az ólta Kedves Feleségem egészsége hála Istennek! naponkint lassanként gyarapodik: de még a' háztól ki nem völt, és az orvosságokat mái napig is egészen félre nem tette.

Könyvező szemekkel olvastam perlekedésed historiáját, és ez is meg erősít abban, hogy holmi aprólékos jussaim bizgatására hihető haszontalanul tejendő költségeimet jobb bizonyosra fordítsam. Soha sem felejttem el, hogy a' böldegült Consiliarius Vay József Úr, midőn előtte egymást szerető testvéreket ditsértek, rendszeren ezt szokta kérdezni: Osztottak é már? Ez valóba' nagy próba köve a' testvéri szeretetnek, és részemről gyönyörűségemre van, hogy azon kérdésre nyílt homlokmal és vidám ábrázattal *igent* mondhatnék mind magam, mind a' Testvérem. Kívánok szívem szerint minél előbbi szabadulást a' Törvénytudók tönkelegeiből!

Nem tsak meg esmertem tolladat, hanem meg is osztottam érzéseiden a' Kedves Főrfiú érdemlett meg tiszteltetésinek hírére, kit az Isten soká tartson meg örömeinkre és a' köz-jóra!

Mind a' két zsebkönyvet úgy nézem, mint a' valóságos pallérozódás és jó ízlés derülő hajnalát, és vajha ennek tartós derülését nagyobb világosság követné!

A' M. Grófné Ó Nagysága kezeit tsókolom, kedveseidet tsókolom, és az enyimek szíves tiszteletének jelentésével vagyok Debretzenben, Martzius 16án, 1822.

tisztelő hív barátod,
Szent-Györgyi József mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4063.

Péczeli József — Kazinczynak.

Tekintetes Fő Tábla Bíró Úr,

Különös Tiszteletre Méltó Uram!

Jó kívánását, és házassági szerentsémben való részvételét Tekintetes Fő Tábla Bíró Úrnak kimondhatatlan örömmel, és alázatos tisztelettel vettem, ugyan azon betses kézből, a' mellyből, most 9 esztendeje, igen kedves ajándékát Tekintetes Fő Tábla Bíró Úrnak, a' Töviseket és Virágokat, szerentsém volt venni. Azon megbetsülhetetlen Javak között, melyeket, igen jól talált és valóba szerentsés választásom által, várakozásomon is feljül, nyertem, egynek a' legnagyobbak között tartom ezt, hogy, a' ki én előttem legkedvesebb, azt Tekintetes Fő Tábla Bíró Úr előtt is, — közelebbi betses levelemben eránta kijelenteni méltóztatott figyelméből bátorzkodván itélni — kedvességben lenni tapasztalom, következőképpen Általa, Tekintetes Fő Tábla Bíró Úr Kegyességének és Hajlandóságának — melyel ifjabb esztendeimtől, sőt gyermekségemtől fogva, minden érdememen kívül, dítselkedni szerentsém van — ezentúl kettős mértékben leendő megnyerését, és birását reménylhetem; a' mit midőn leg szívesebben óhajtanék, magamat és kedves Lizámat Tekintetes Fő Tábla Bíró Úr Kegyességébe továbbra is alázatosan ajánlani, Nagy betsű Éleléért pedig minden tudománykedvellők, és hazaszeretők buzgó fohászzkodásaival mi is mind ketten a' magunkét egyesíteni, meg nem szünnév, maradok holtig alázatos tisztelettel

Tekintetes Fő Tábla Bíró Úrnak

alázatos szolgája

Debretzen 17a Mart. 822.

Péczeli József mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4064.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Gemeinnützige Blätter.

[Zur Vereinigten Ofner und Pester Zeitung.]

1821. 24. Juni.

Zur Schönheit sprach die Güte -- --

[stb. I. e levél jegyzetében.]

Ezen Recenziót csak a' mult héten láthatám először. Szégy[en]-
lem, hogy elszaladt előllem. Megköszönöm Rösslernek.

Bécsi Magyarjaink¹ száma egy kedves emberrel szaporodott ma, a' ki Farkas Sándor Kolósvárról.

A' mai Kurírbeli Vers Báró Lakosé.

Bécs, Martz. 19d. XXII.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4065.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Eperjes, Martz. 20d. 1822.

Tisztelt kedves barátom,

Épen most tevém udvarlásomat testvérednél, Gróf Istvánnál, 's megértvén hogy holnap Kassára megyen, élek kedvezésével, 's e' levelet általa fogod venni. Mint örvendek, édes barátom, hogy így bátorsággal mondhatom-el a' mit neked mondani négy nap óta óhajtottam. De kérek, 's nagyon kérek, vessd tűzbe levelelmet, mihelytt olvasod, és ha a' dolgot másnak elmondod is, hallgassd-el nevémet.

Kamarás Dezsőffy András Úr e' napokban itt szálla-meg a' fogadóban. Velem is láttatá a' Gróf Dezsőffy Sámuel ellen tétetett Inquisitiót, és azt a' levelet, a' mellyben annak németre lefordított mását Fő Kamarás Gróf Wrbna Exenak megküldötte. Parancsolatját kérte-ki, mi tevő legyen tovább; világossá tevé, hogy őtet épen nem a' bosszú, sem nem valamely idegenség, annyival inkább nem jusainak fenntartása vitte e' lépésre, mellyeket e' nélkül is fűz a' törvény előtt; hanem jobbagyi hűsége 's Kamarási kötelessége; 's mind azt elmondá, a' mit a' becsület mondathat, midőn vérünket vadozjuk. A' levél Martz. 5dikén datáltatott, 's épen olly szép, a' millyen keserű maga a' tárgy; higgyed, irigylem azt a' szép nyelvet, azt az igen tiszta előadást.

Az Inquisitiót Borsodi Szolgabíró Okolicsányi és Esküdt társa csinálák, magyar nyelven, 's másfél ív, vagy talán kettő. Az egyik tanu Ludmilla, a' másik valamely volt cselédje Gróf Ferencznek, a' ki valaha a' Pattantyúsok közt szolgált, 's ez és az két *külöm-*

¹ A kéziratban tollhiba: Magyarjaink.

böző *dologról* tesznek vallást. Az ezé nem sok, és nem felette terhes: de a' mit Ludmilla mond, nem csak felette tiszteletlen, hanem több is. Szánom, nagyon szánom Gróf Sámuelet, 's óhajtom, hogy a' Vallás' hazugsága kibizonyosodjék. A' Kamarás azt mondja, hogy egy Jankovics nevű Katona Tiszt Úrral talált oda menni, 's Ludmilla ezeket *nem kérde*, mondogatta elő; a' Tiszt pedig ezt kérde: Und Sie, Herr Kämmerer, werden das nicht anzeigen? — —

Ezeket Neked, szép lelkű férjfi, és testvér, tudnod kelle, 's mivel a' dolog el van híresztelve, képzelem, hogy örülni fogsz, hogy a' rossz emberek nem-merését nem követvén, Neked mind elmondám a' mit tudok.

A' Kamarás itt Főszolgabíró Tahy Úrral több tanúkat is akara eskettetni, 's V. Ispán Dezsőffy Imre Úrtól parancsolatot kért. Ez azt tőle megtagadta; Kamarás-Úr, úgymond, már a' dolgot feladá Gróf Wrbnának: várja tehát a' választ. Itt nincs semmi pártütés felől szó, 's a' dolog investigáltathatik, ha majd parancsolják.

Nekem azt mondá a' Kamarás, hogy Ludmillához azért ment, hogy a' Testamentom' párját kérje-ki. De ha ezt előre látta volna, óhajtotta volna, hogy tört volna ki a' lába inkább, 's ezt neki elhiszem.

Pered' sürgetője nagyon haragszik, hogy nem akarod megismerni adósságodat, 's szád és írásod ellenkezésben vagy, 's Cicerót emlegeted. — Mosolyogtam magamban. — Kérlek, ne engedd ezt vele tudatni. Hadd ne legyenek új ellenségcim.

Ebédéről jövök; ott hallám a' hirt, hogy sógorom ellen folyó perünkben Actorátusunk stabilizáltatott a' mai ülésben. Két órával azután a' Sententiát is meghozták Tek. Aszalay Úrnak. Bár csak a' Sógorom magához térne valaha, 's azt tenné a' mit lelkiismeret és becsület kíván. Ugyan mondd-meg nekem, kedves lehet e az neki is, hogy a' Világ az ő házi dolgaiba belé tekintget, 's látja miye van és miye nincs.

Engedj-meg sietésemnek. Látom hogy a' levél csupa zavar. De úgy hiszem, az előtted így is kedves lesz. Félj szerencsésen, 's tarts meg megbecsülhetetlen emlékezetedben. A' Méltós. Grófnénak 's Comtesse Virginie'nek ajánlj kegyességekre. Bizom, hiszem, sőt tudom, hogy örvendeni fognak a' hírnck, ha csak Zseniért is.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

¹ T. *Kazinczy* Ferencz Úr levele Eperjesről Kassára. — Jött Marcz. . .-ikén 1822. (Az eredetiben is ki van hagyva a nap száma.) Dülházy M. jegyzete.

4066.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Eperjes, Martz. 20d. 1822.

Tisztelt kedves barátom,

Épen akkor veszem leveledet, mikor Bírám nekem triumphust énekelnek, az az, mikor Processusom felől ítélnék. A' legigazságosabb ügyet is el lehet veszteni, de azonfelül hogy ez a' legigazságosabb minden gondolható ügyek között (engedj enyelegnem), igen is jól van védve. Ebédkor meghallom sententiámat. — — —

Tegnap József napja volt, 's azok közt a' kiket e' néven szeretek, megemlékeztem Rólad, nemes lelkű barátom. Örvendek a' Tekint. Asszony' felgyógyulásán, örvendek lyányod' szerencsésén, 's óhajtom hogy épen olly szerencsés légy a' több gyermekeidben is, és bejöveteledben, kimeneteledben. Ritka halandó érdemli inkább a' legszebb örömekeket mint Te. Ezt mondja felőled minden a' ki ismer, 's senki sem inkább, mint én.

A' Tekint. Asszony betegsége felől futva olvastam-el soraidat, hogy oda érjek a' hol felgyógyulását érthetem. Barátom, a' halál mindennek keserves, de senkinek sem inkább mint a' férjnek és atyának. Borzadok mikor az jut eszembe, hogy Octób. 27dike oltá 63dikát élcem esztendeimnek, 's Lajos fiam 17 holnapos, 's feleségem egészen kiszaradt. Bennem még sok életerő van; tegnap futva mentem-fel egy grádicson, 's szinte csudálkoztam nem csak lábaim jóságokon, hanem lelkem könnyűségén is. Csak a' tükörbe nem szeretek nézni; elijeszt ez az ősz haj és az alkalmasint megkopaszodott homlok. Bár csak meg lehetne ifjodni, mint a' sasnak ha kígyót eszik. De Haller Albert ezt mondá Casanovának, a' mint azt e' napokban olvasám: Contra vim mortis non est medicamen in hortis. Bár olly nem igaz volna a' vers a' mint nem szép. Én a' tisztos öregséget nagyon kész volnék a' nem tisztos ifjúsággal felescrelni, 's tudnám hasznát venni, 's igen jól.

Estve.

Ebédttől jövök. Meg van nyerve perem, 's igen jól dolgozott sententiával. Láttad volna, barátom, mint örvendé minden, mint örvendé még ott is, a' hol én jelen nem voltam. Ez nagy satisfactio egy becsületes és 12 esztendő oltá elkínzott, 1 xr. jövedelem nél-

kül, egy talp alattnyi föld nélkül, hagyott 7 gyermekü embernek. De most sok dolgom, és így hagyj. Öllelek tisztelettel.

Kérlek, tudassd Kis Imre Úr által Nagy Gábor Úrral a' perem megnyerését, 's kérje Kis Imre Úr ezt a' barátomat, hogy igyekezzék megnyerni Acsádot és az Acsád mellett fekvő praediumokat.

[Megjelent a «Kazinczy Lev.» III. kötetében.]

4067.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kassa, Mártz. 21ikén 1822.

Kedves Barátom!

Ha a' Kamarási megkülömböztetés félénkekké és vérarúlókká tesz minket, nincs mit kívánnom kulcsot zsebemre. Itt mindenféle csúf indulatocskák-is munkálkodtak, mellyeket talán nem is gyanított magában az új Kamarás. Így nemteleníti olykor a' zseb a' szívet.

Könnyen hiszem az uzsorások ócsárlását, de én akkor lennék vigasztalhatatlan, ha dicsérenének, és szeretnének.

A' mi a' Plébánosok' vótumnát illeti, ezt e' kérdést, vagy ex usu, vagy ex Jure, vagy ex politica, vagy mind a' három tekintetből kell meghatározni. *Concorditer eligant*, azt tette: *per acclamationem* — ez a' szokás még a' Rákos-mezei időkből származik — *concorditer* tehát azt tette, vagy *per acclamationem majoritatis*, vel *per majorem clamorem*. — Hogy nagyobb volt az előbbeni időben a' Concordia a' kitsínyek választásában, mint most, azt nehéz tagadni; de már a' legközelebbi idők előtt-is a' votizáció pótolékja vala a' felkiáltási választásoknak. Legközelebből rezolúció által tétetett a' törvény pótolékja rendes törvényé az indultatos emberek' rendszerint való hajlandóságok következésében, kik, a' helyett, hogy a' visszaélések ellen valamit kigondolnának, a' valamivel való józan élést-is el szokták törteni — ha valaki kardot húz a' restaurázió, vagy az asztalon sétálgat, vagy a' Fő Ispány mejje felé tölja az asztalt, vagy monyomat nyomogatja, vagy szebbféle ruháimat ránczígálja és szaggatgatja, a' hely szentségének sértése miatt-is, a' fiskális aktzió, kívül még inkább érdemel criminális aktziót, mint

az, a' ki az úttán vagy a' pusztán megtámad. Mire való volt hát egy törvényes szokást megváltoztatni, mely a' potioritás és majoritás közt, és így a' birtokos nemes Arisztokraczia és a' birtoktalan nemes Demokrázia közt az aequilibriumot fenntartotta? de minekutánna egy törvényes szokás megrontata, miért kelljen egy más törvényes szokást is megrontani? Ha a' felkiáltás helyét az ez előtt pótolék voksolás úgy foglalta el, hogy már most ez rendszerint való módja a' választásnak: természet szerint megkell engedni mind azoknak a' voksolást, a' kik az előtt is voksoltak, valahányszor a' felkiáltás' kétsége miatt voksolásra jött a' dolog. Azt kívánni, mutassák-meg a' Plébánosok és Káplányok a' protocolombokból, hogy az ilyen esetekben voksoltak, nevetséges kívánság; mert a' protocolombokban az ilyen esetekben a' voksolásoknak csupa rezultatomi és summázatjai irattak-bé, nem pedig minden voksolónak nevei. Én magam emlékezem több ily' esetekre, és soha senkinek se jutott eszébe a' Plébánosokat és Káplányokat a' votizátiótól el-tiltani; az usus tehát a' Plébánosok és Káplányok mellett szól.

Ha ex jure veszszük-fel a' dolgot, a' kérdés a' Diétára 's nem a' Vármegyékre tartozik. Völt róla szó 1811ikben, és több circulusokat és Gyűléseket húzott ki. — Akkor is merő privatizmus indítá az elméket — a' két Péchy sorsa, Péchy Imrée t. i. Biharban, és Péchy Jánosé Saárosban. Semmi sem végeződhetett a' Diétán; főképpenn, mert a' Ref. papoknak akartak némellyek szerezni vétumot, és némelly Fő Ispányokat a' Notárius kinevezése jussától megfosztani. Verbólzy a' Rom. cathol. papokat méltóbbaknak nevezi, *digniores*, ezt még a' 17ik [!] században Heltai így fordította: a' becsületesebbek. Eleink a' legutolsó pogányok, és a' legkésőbbi Keresztyének valának Európában. Szent István külföldi Papok által térítette eleinket a' pogányságról a' Keresztyénségre — nem kell tehát csudálkoznunk, hogy oly és annyi kedvezéssel viseltete irántok. — Azt mondani: hogy csupán a' Praelátusok és Püspökök, *Rectores Ecclesiarum*, tudatlanságot mutat; több rendbeli Dipplo-mákat lehet elő-mutatni, hol a' *plébánosok Rectores Ecclesiarum* nevezetnek Királyainktól. A' Püspök Gubernator Ecclesiarum; minden plébános Rector suae Ecclesiae. A' Római Catholicus Papi rendet, kivált a' regularis Clerust, ha csak a' törvénynek értelmét nem akarjuk elfacsargatni, nem lehet a' nemesi Jusoktól megfosztani; sőt azt mutatják a' törvények, hogy nekik némellyekben még a' nemesség felett-is praeferentia adódott. A' régiebb időkben a' plébá-

nosok mind benefitziátusok voltak, és pedig a' Királyok' benefitziátusai, és ez egyik fő oka: hogy a' nemesek közzé kell őket számlálni. Meghasonlott ugyan némelykor az Egyházi, és a' világi Arisztokratzia egymás közt, de ez ritkán történt, nem soká tartott, és csak hamar kezet foga megint egymással, a' visszanos gyámolgtatás és erősödés végett. Az 1791iki Diéta egycsenen azt declarálta: hogy a' Vármegyék' Követjei a' Clérust is repracsentálják; mivel pedig a' Magyar Constitútzió szerint a' Vármegye deputátusai a' Nemesség' képviselőji, a' parasztságnak pedig csupán csak védői, a' Clerusnak bizonyosan a' Nemesség közzé kell számláltatnia. De, miképp' vannak hát az alsó Táblánál deputátusai a' Káptalanoknak? Felelet: úgy mint Corporációknak, úgy mint a' Királyi Városoknak; holott egy Királyi város csak egy nemes gyanánt vétetik. Több anomaliák vannak Constitútzióknban. — Minden tituláris mágnás is p. o. regálist kap a' Felső Táblához. Ha ablegátust küld maga helyébe, az őtet nem a' Felső, hanem az alsó Táblánál repracsentálja. Ezek bizonyosan Anomaliák; de magok közt ezen Anomaliák közt is van consequentzia, és azt lehet felölök mondani: quod sint consequentes insequentiae, ad eundem scopum ab eodem spiritu dictatae. Mind ezekből kitetszik a' Róm. Cath. Pápi rend' méltósága és kedvező helyeztetése a' Constituzionalis organizmusban. A' ti papjaitok nem a' Király' benefitziátusi, non habent jus regium decimae, non habent apartaneum actoratum; non nisi quae honoratiores concurrunt ad subsidia, si non sunt Nobiles. Kell-e azon esudákozni? hogy a' mi papságunk, a' kinek segedelmével Sz. István megfundálta autokratziáját, magáról el nem felejtkeze, magáról gondoskoda!

Mennyünk már most által a' politikai tekintetekre. Ha egy új Constituzionak készítéséről lenne a' szó, bizonyosan másképpen kellene beszélni, de — mi mindég Constituzion' fenntartásáról szólnunk, és jól-is tselekszünk mind addig, míg külső, és külső Országgon lakó Fejedelem minket úgy mint Bécsi colóniát igazgat. Minden a' mostani Constitútzió ellen van, a' mi a' nemes birtokos Arisztokratzia és a' nemes birtoktalan Demokratzia közt az equilibriomot háborgatja, szintűgy hiba, mikor a' nemes birtoktalan Demokratzia erőt veszen a' Nemes birtokos Arisztokratián, mint mikor ez amazon; vagy mikor ez kötelességének meg nem felel, nem insurgál, a' szegény nemes taksalistát és ármalistát megveti, adó alá vetését engedi, az országtól elidegenül, pénzt külföldön költi-el, elkorcsosodik, nemzetesülni nem akar, a' külső fény miatt, vagy nem

gondol hazájával, vagy éppen azt elárúlja; szóval, mikor az Optimatesből, Arisztokratából, pessimates, Kakokrata válik, és így magát méltán gyűlöletessé, és megvetendővé teszi; de az egyik résznek vétkei és ocsmányságai nem igazolják a' másoknak hibáját. A' hol a' nemesség birtoktalan többségének nagyobb befolyása van a' választásokba, mint a' nemes birtokos Arisztokráziának, ott két rossz következik, t. i. hogy a' nagyobb birtokosok ritkábban választatván köz hivatalokra, a' szegényebb elválasztottak mind a' gazdagoktól és a' hatalomtól könnyebben megvehettetnek, mind pedig a' birtoktalan nemeseknek, hogy újra választassanak, felette kénytelenítettnek kedvezni. Én nem tartom okos politikának a' Protestánsok részéről, hogy papjainkat ki akarják rekeszteni a' votizázióból — azt fogják Bétsben mondani: hogy Demokratika tendenciájuk van — hogy önn' vallásbeli kedvezés viszi őket, hogy még avval sem elégszenek-meg — hogy azokban a' Vármegyékben, a' melyekben az ő részeken van a' többség, a' votizáziók által önn' kezeikre kerítették a' választás rezultátomait, hanem hogy a' más résznek befolyását-is még jobban akarják gyengíteni; ez a' tendenzia a' legliberálisabb gondolkozó embereket el fogja tőlök idegeníteni, ellenségeiknek pedig új fegyvert adnak kezökbe. A' minap már azt is hallottam: hogy ha a' Plébánosnak van vótuma, a' Pápa tsinal nemeseket. — A' Pápa nem tesz nemeseket, valamint Királyokat sem; de ha a' nemességtől választatott Királyokat a' Pápa és a' tőle vett korona vagy egy érsek tehette és teheti legitimus királyokká: nem látom, miért nem tehetne egy, a' Királytól beneficiált plébánost a' Pápa még legitimusabb nemessé? A' régi időkben még Papnak sem volt szabad befogadni azt, a' ki nem volt nemes ember. A' világi dolgokban szintűgy szolgál a' Magisztrátus a' plébánosnak, mint akár millyen más Nemes embernek; — ha tehát azért választhatok Magisztrátust, hogy nékem vel in Juridicis vel in Administrativis szolgáljon az, a' kihez bizodalom van, miért ne részesüljön a' plébános a' választásban; de nekem ez az oka a' választásnak soha sem tetszett; mert abban szoktunk legtöbbet bízni, a' kinek kedvezésétől legtöbbet remélünk — ha tehát a' Plébánosnak nem szolgálna is a' Magisztrátus, éppen akkor és éppen azért lennének a' legigasságosabb választók a' plébánosok. Hát ugyan nem mutatták é meg a' Plébánosok a' Zemplényi restauráziónál, hogy a' vallás különbsége nélkül-is tudnak választani? és ugyan nem lehet-e állítani: hogy általán fogva (mert nulla regula sine exceptione)

több értelemmel bírnak jól választani, mint p. o. a' taksás nemes emberek? Eleitől fogva tudósabb volt mindég a' papság legnagyobb Urainknál-is, és bizonyosan most se tudatlanabb a' taksás nemes embereknél. — Ezek az én ideáim erről a' tárgyról, melynek feszegetését egyáltalában azért nem szeretem, mivel tudva van előttem, miként szeretik oda fennt az ily' konkolyt köztünk, és miként szokták olykor szántsándékkal elhinteni. — Ha Diéta leszsz, legfellyebb a' Szerzetesek, és meglehet talán a' Káplányok is el fognak esni a' vótumtól; de nem hiszem, hogy lehessen attól a' plébánosokat megfosztani. Okosság-é a' Nemesek' részéről, ha Constitutziókat fel akarjuk tartani, azokat az embereket megkeseríteni, kiknek legtöbb befolyások van a' köznép' szívére a' Római Catholika vallásban? Tudom én hogy némelyek a' Róm. Catholikus Papokat csupa usufructuáriusoknak tartják birtokaikban; de van-é ezen állításnak okos fundamentuma? Ha úgy nézzük a' nemes embert, mint embert, mind csupán usufructuáriusok vagyunk, «nam nulla te arborum praeter cupressum brevem Dominum sequetur»; ha pedig úgy tekintjük magunkat, mint nemeseket, a' familiák, nem pedig az individuumok, bírnak nálunk proprietással, mivel invalidáltathatnak a' fassiók; az egész különbség tehát csak abban áll: hogy a' Pap még rövid időre sem idegenítheti-el a' Papi jószágot, de más részről: nem száll ám soha is az ő papi birtoka a' fiskusra; és így a' Papság' proprietása örökös, a' Nemességé pedig nem az. — A' factumok semmit sem bizonyítanak a' törvényes jassok ellen. — Nincs nagyobb hiba a' státus dolgaiban, mint az inconsequens inconsequentia. Ha valamely Constitutziót fel akarunk tartani, nem kell annak per cuneos, per minas alája ásni. Most igen sok olyan okos ember van Magyar Országon, a' ki valamely dolognak Bík, 4ík consequentziáját látja; de már az ötödiket nem — hát ugyan azt gondolják-é a' Magyarok, hogy mostani környúlállásainkban a' Nemzet újra születésére fordíthatnának a' Papi Jószágok? koránt sem. Az Országgló-szék nyelné-el azokat, jövedelmezése' rendbeszedésére, ha szerit tehetné. — Jól, 's okosan mondotta hát Septemvirálista Láncozi: «ne bántsuk a' Papok jussait, hogy egynéhány Szolga Bíróval vagy Esküttel többet választ-hassunk inyünk szerént». «Noblesse hongraise, peuple hongrais, soit prevoyant, menages tes ressources». — A' Róm. Catholikus Papok' vakbuzgósága nagyon lecsillapodott: mit tehetnek arról a' szegény Plébánosok, hogy a' Fels. Helytartó Tanács az egyvelt házasságokra, vagy a' vallás' változtatására, vagy a' külső-Universzításokra való

menetelre nézve oly' kedvetlen, és olykor törvényt sanyarító parancsolatokat küld? — Hány Plébánost hallottam e' felett fohászodni! de nekik úgy parancsolják azok, kiknek talán szint' úgy parancsoltatik — én pedig ezen levelém' végzését parancsolom magamnak. Eleget papoltam. Azt csak hiszed, kedves barátom, hogy nem vakbuzgó Róm. Katholikus vagyok, és hogy ha új Constitúziót kellene és hasznos szerezni, vagy a' mostanít modifikálni, talán némely oly' világos, új ideákkal álhatnék elő, a' millyekkel talán nem igen sokan, nem csak hazámíjaj, hanem a' külföldiek között sem.

Vale, feliciter litiga, et postquam justitiam obtinueris, partis tranquillae fruire. hív Jóskád mpr.

U. I. Még egy szó feleletet sem vettem senkitől is a' meghívó Levélre. Az Erdélyi Levelek sem láttatják magokat. Szalluszt sem.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4068.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Édes barátom,

Eperjesi peremben Martz. 20dikán kaptam Sententiát, 's olyyat a' millyet óhajtottam, reménylettem, vártam. A' Sógorom kénytelen lesz, ha még is makacsodik, esküdni, revelálni, liquidálni. Adná Isten, hogy valaha térne magába, 's békélne, a' mint testvérhez illik. De úgy kénytelen volna mingyárt birtokba eresztetni, melly úgy is meg lesz; de azt hiszi, hogy így vonhatja. Eggy Bírám, midőn neki megköszöném a' legigazságosabb, leghelyesebb sententiát, azt felelé, igen nagy expressióval, hogy magam sem örülhetek neki inkább, mint ő, mert az a' cselekedet nem csak igazságtalan, hanem nemtelen is. Eperjesen minden örvende triumphusomnak, 's még ott is a' hol jelen nem valék.

Idvezségesebb intést nekem senki nem adhat mint ez a' tiéd, hogy ne járjak mások után; nem mivel azt félre magyarázzák, hanem azért mert nem méltó. Magamra nézve azonban méltó vala, 's annyiban örvendek annak a' mit tettem. De elég már a' mit tettem, 's többet nem teszek.

A' mit a' Tud. Gy.-ben mondál (a' febr. darabban) nem csak igaz, hanem igen igen szépen is van mondva. Ritkán olvastam valamit több gyönyörrel.

Bár soká fenn állhasson mind a' két Zsebkönyvünk. Az nekem legszebb Apológiám Batsányi ellen, ki akár alszik, akár ébren van, nekem ugyan mind egygy. A' dölyfös ember megbántásnak vevé hogy Iniszlhónai Háborúját Neked megküldém. Lelkem bizonyságom, hogy midőn azt irtam a' mi ott és Ossziánom előtt áll, azt hittem, hogy köszönetét érdemlem. Nincs irtóztatóbb neme a' kevélységnek, mint a' szerényeké.

Négy hetet töltvén Eperjesen, üres óráimban Erdélyi Levelimet dolgoztam újra. Nem képzeled, mennyivel jobb most. Sokat egészen kihagytam, 's nem csak a' hors d'oeuvreset, hanem a' Morallizálgatásokat is. Két harmad rész készen van. Mihellyt kész lesz, kiadom.

Feleségem tisztel, csókol, édes barátom. Emil tegnap jöve haza Patakról az inepi vacatióra. Róla az az ítélet Patakon, hogy jó fejű gyermek. El kelle vennem Nagy Ferencznétől 's most Kézynél van szálláson. Ezt sietve; a' több czikkelyre másszor. Széphalom Martz. 27d. 1822.

Kivül: ¹ à Monsieur

Monsieur Gabriel de Döbrentei.

Assesneur du Comté de Hunyad à Pest.

Neue Bruck-gasse, Haus Déra.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

4069.

Kazinezy — Rumy Károly Györgynek.

Széphalom, den 4. April 1822.

Theurester, geliebteter Freund!

Ich habe meinen Process wider den Bruder meiner Frau vor der Districtualtafel in Eperjes den 20sten März *gewonnen*. Sie können nicht glauben, welche Spiele der Sohn des *gerechtesten, wahresten* Menschen, den die Welt je sah, in dem Process und ausser dem

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

Process spielte. Er affectirt unwissend zu seyn, um sich vor Anklagen von Schlechtheit zu säubern, und sagt, er *muss*, weil man ihm dies *anrathet*. Seit zwölf Jahren trachtete ich ihn, erst durch Schonung und Liebe, seit 4 Jahren aber einigemale durch *heroische Curen* aus seiner geistigen Lethargie aufzuschütteln, und ich gewann nichts, als dass ich den Starrsinnigen noch starrsinniger machte. In September war ich in Eperjes, und hörte mit Schaudern, dass er seinen Vater einigemal im Process *dilapidator* schalt, und forderte ihn *allegative* zur *amica* auf. Der Präsident drang in mich, die allegation austreichen zu lassen, und ich that es. Da ich ihn (den Praeses) aber über die Lage der Sachen aufgeklärt habe, so that er während der Weinlese alles, um meinen Schwager zur *amica* zu bereden. Dieser versprach alles, aber die Zeit lehrte mich, dass er dies bloss darum that, damit er den Novembral Termin mir abgewinnen könne; denn da mein Advocat mir schrieb, der Praeses habe ihn versichert, er würde gewiss zur *amica* schreiten, so that ich nichts im Process. Wie ich aber aus seinem Brief sah, dass er mich nur betrügen will, so setzte ich eine Information in lateinischer Sprache auf, aus welcher Herr von Aszalay meine Replique arbeiten kann, ging den 26. Febr. nach Eperjes, und ging nicht weg, bis die Sentenz gefällt war. Nichts ist mehr übrig, als dass er vor Gericht erscheine, unterm Juranient alles *revelire* und *liquidire*. Ich trage ihm selbst jetzt noch die *amica* an.

Urtheilen Sie, geliebter Freund, ob es mir nicht genug gewesen wäre, die Grausamkeiten *meines* Bruders zu leiden; und der Vorsicht gefiel [es], mir auch einen solchen Schwager zu geben! Seit 2 Jahren war ich gezwungen Schulden, böse Schulden zu machen. Und nun 7 Kinder am Hals! Doch mein Muth verlässt mich nicht, und ich habe die Freude unter diesen 4 Söhnen und 3 Töchtern keinen Krüppel an Körper und Geist zu sehen.

Berzeviczys Tod wurde mir durch Sennowitz und den am 26. Febr. 1786 gebornen Superintendenten Sonntagh gesagt. Alles bedauert den eifrigen, thätigen, kenntnisreichen Mann. Sturmman hat sich in die erledigte Stelle eingedrängt, und in Eperjes freut sich alles, dass so Andr. Szirmay ihm nicht nachfolgen kann. Der alte Sonntagh war im Stand mich bis zum Hausthor hinaus zu begleiten; aber sein Gedächtniss ist ungläublich geschwächt. Es hat ihm Anstrengung gekostet, sich zu erinnern, wer Joseph Teleki, der Kronhüter war. Er klagt über Kopfschwindel.

Prediger Schwartz fragte mich über mein Urtheil in Beziehung auf protestant. Schulen und Gelehrte. Dieses ihm zu geben stand ich nicht an, doch *Ausnahmen nicht hiehergerechnet*. Bey Calvinern *Solidität*; bey Lutheranern *Vielwisserey*, aber diese mit Glätte der Conversation, jene verdammt grob und ungehobelt, und pedantisch. Unter anderm klagte ich, dass ich bey keinem luthr. Gelehrten in Ungarn eine tiefe Kenntniss der Classiker noch gefunden habe; aber sehr viel Kenntniss von *neuen Dingen*, in denen unsere Calviner [!] ganz unbewandert scheinen. Ich konnte dies alles Herrn Pred. Schw. nicht sagen, er fiel mir in die Rede: »*Wir sollten in Schulen nichts anderes, als alte Sprachen und die Classiker lernen, denn Theol., Philosophie, Naturgeschichte, Weltgeschichte etc. lernt der gute Kopf auch später und durch eigenes Studium.*« Ich fiel dem herrl. Mann fast um den Hals, und erzählte ihm die saubere Geschichte, wo der Inspector Illustrissimus die Lehrer anfeuerte Hussaren-Latein und nicht den Cicero de off. zu lesen, als welches Buch den II.¹ nur zur französischen Liberté und Égalité verleitet haben soll. — Den herrlichen Mann habe ich nicht predigen gehört, weil mein Kopf Kirchenkälte nicht aushält: aber im May werde ich ihn hören. Er soll auf der Kanzel ebenso liebenswürdig seyn, als er in unserm Kreise es nicht war, weil sein Kopf (wie er mir bey dem Abschied sagte) mit Pilatus, von dem er den folgenden Tag zu predigen hatte, voll war.

Sennowitz's Tochter heurathet einen artigen Kaufmann, Herrn von Baranyi nach Debretzin, wo Prof. Péczeli seit den letzten Tagen des Decemb. schon Gatte der Tochter meines sehr geliebten Freundes des Dr. Szent Györgyi ist.

Prof. Keresztesi hat während dem Nachtmahl, das uns Sennowitz nach einem Tanz-Examen gab, wenig gesprochen; aber der feurige Gregus sprudelte, wie ich es unter guten Köpfen pflege. *Sie* wären gerne dabey gewesen.

Auch gehört es zu meinen Eperjeser Freuden, dass ich Werners *Weyhe der Kraft* gelesen habe. Sennowitz zu lieb wick [!] ich von meinem Vorsatz, nichts von den Arbeiten der *Dii minorum gentium theatri germ.* zu lesen [ab] und ich dankte Sennowitz, dass er mich mit dem Werk bekannt gemacht hat. Nun müssen Sie auch die Weihe der Unkraft lesen, sagte er. — Ach! —

¹ Romy K. Gy. e szót kibővítette Hajnóczy-ra.

Das, was ich Ihnen hier über die Liebe zu die Classiker gesagt, führt mich dahin, dass ich Ihnen erzähle, wie meine erwähnte Information, weil sie römische Floskeln hatte, durch 2 Advocate in Ujhely bewundert wurde. Ich schickte sie dann dem Prof. Kézy, um zu wissen, ob die Arbeit wirklich gut sey. Er schrieb mir zurück: So schön und ächt römisch geschriebene Allegationen wären selten in Ungarn gearbeitet. Freylich strich er mir einiges, aber theils *irrig*, so das *iterum*, weil er die Anspielung nicht wusste. Consul iterum, das ist, das 2temahl, ist ja ächt. Und das *tota quanta* — aber dieses hat ein Gewicht, welches durch seine *matte* Verbesserung nicht ersetzt wäre, und also selbst nach seiner Verbesserung beibehalten ward. Hier etwas: — Pecunia ergo Onodiensis Paszthoensis etiam et Sávolyiensis pecunia fuit. Imo tota quanta Pászth. et Sáv. Si enim debita aquisitionis (des Grossvaters meiner Frau, der über eine Million in Papier verzehrt hatte) non ex aviticis, sed ex acquisitis debeam solvi, in aperto est, omne id quod per Com. A. fratribus solutum fratribus mansit, non fratrum esse, sed sexus utriusque. Injustissimum foret, ut pro eo, quod filiis cum graviss. filiar. injuria adereverat, filii non solvant, filiae iterum solvant.

Durum est illas successione in Kázmér privare, successione in Pásztho et Sávoly ob commoda masculor. jam privatas, dum frater J. partes earum vi occupatas vi tenet, et in sororibus, aliud de se meritis, non injuriam suam in Ónod, quae nullas sed falsas tantum spes suas ulciscitur.

At filialis pietas soror. in patrem opt., justissimumque quos terra tulit virorum, addi ad has preces unum adhuc jubet. Indignum est, ut memoria talis tantique viri, hominis frugi et sobrii, beandis unice prolib. intenti, rei suae auctoris, domus restauratoris, qui nomen a majoribus acceptum et eminenti officio (besser munere) publ. cum dignitate gesto, et fama eruditionis, non egregie tantum tuitus est, sed illustravit etiam, irreverenti et a veritate aliena narratione laceretur, quod frater per decursum Processus factitat etc. etc. *Wir schreiben schlecht latein, weil wir lateinisch reden.* Diese Bemerkung machte ich in Eperjes.

Sie werden Batsányis Programm, das mit dem 1. Heft des Tud. Gy. verschickt ward, gelesen haben. Der Pfeil trifft auch Sie. — Der brutale Mensch! — Von ihm wäre vieles zu sagen, und er ist das nicht werth. Mit ihm fange ich nichts an, er mag thun, was er will. Meine beste Apologie ist Igaz's *Zsebkönyv* und *Auróra*.

Man sehe diese, und man sage, ob der Weg, den ich gebrochen, nicht zu herrlicheren Früchten führt, als wenn wir bey dem Alten geblieben wären. *Freylich ist es unerlaubt neue Wurzelwörter zu schaffen*; aber wahr ist immer, dass alle Wörter, die die Besten der Nation auffassen, ein gutes Wort wird [!]. In der Auróra ist nichts über Horvát Istváns *Árpád*. Welche Würde, welche Pracht, ohne kleinlichen Schmuck. Ganz wie es das grosse Thema erfordert hat. Kisfaludy Károlys *Élet korai* in Ottave rime ist voll von Bildern, die Sprache sehr edel. Aber nichts ist lieblicher in dem ganzen Cyclus unserer Literatur als Kőlcseys Szép Lenka. Mich lödtet der Neid, dass nicht *ich* das herrliche Lied gedichtet habe.

Meine Feinde *in* und *um* Raab und *am* Balaton haben den tollen Batsányi wider mich aufgehetzt. Während dass er in Paris lebte, und ich ihn für uns verloren hielt, gab ich im Erdélyi Museum seine Übersetzung Inisthonai Háboru und Ossian heraus. Er glaubte, dies sey ihm zum Schmach geschehn, und ich that es aus dem Gefühl, welches uns einen Unglücklichen oder Todten zu ehren heisst. Angefacht von andern fiel er nun über mich her und speite seine ganze Galle aus. Sie müssen die Fehde, die ich kämpfte, pragmatisch kennen, Takács und Kisfaludy Sándor waren eine Seele und ein Körper. Takács gab einen Band ungrischer Poesieen heraus, die *niemals gekannt* waren, und im 1. Band der Magy. Minerva ein für Ladisl. Festetics gearbeitetes *Étvas*, von dem besser ist nichts zu sagen. Da er der Mentor des Sohnes des *reichen* Festetics war, so gelangte er bey unsern Dichtern u. Prosaisten zu einem Ansehn, wie wenige. Endlich schien ihm klüger nicht zu schreiben, sondern zu dirigiren. Er heurathete die Schwester oder Verwandte eines Dommherrn [!], war in Veszprém, Zircz und Martinsberg geliebt, und durch diese Obernotar von Raab. Durch einige war er ganz in geheim zum Präsidenten der ungr. gelehrten Societät auserkohren und Horvát Endre referirte ihm, *als solchem*. Takács selbst wies mir einen solchen Brief vor. Takács war Ypsilonist; er versprach dem Révai 800 Fl., wenn er seinen Jottismus abschwört. Révai fluchte wild über seinen Antrag; Rájnis liess sich aber bekehren und wurde Archon¹ in Keszthely. T. schrieb wider mich; seine lächerliche Citationen verriethen ihn, aber ich konnte nicht begreifen, wie unter dem Aufsatz *Füredi Vida* (F Franz u. V Versegly) steht.

¹ E szót áthúzta Romy K. Gy. s fölébe ezt írta: Scholarch.

Endlich erfuhr ich, dass den Aufsatz v. Takács Verseggi mit eigener Hand abschrieb, und der Redaction des Tud. Gyűjt. als seine Arbeit vorlegte. Ich antwortete in der CONCORDIA DISCORS, und diese Herren wurden beschämt. Jetzt fachen sie also den *tollen* Menschen an.

Als T. starb, schrieb ich an seinen Freund Pápay, und betrauerte seinen Fall in ungeheuchelten Tönen. «T. war mein Feind, sagte ich, und umsonst suchte ich ihn in Raab, umsonst in Tet auf. Er blieb mein Feind, und kränkte mich ungerecht u. grausam. Aber er war ein Mann, der dem allgem. nützte, und in solchen Fällen vergesse ich mein *Ich*. Sey ich der Beleidigte, sey ich der Beleidiger, mir kömmt Niemand vor in Vergebungbitten.» Pápay rieth mir an Kisfaludy Sándor noch einmal zu schreiben. Ich thats. Kisfaludys Antwort hat ihm viel gekostet; das zeigt das Geschraubte, und das wilde, aber übertünchte des Briefes. Ich ignorirte alles dies, und hielt mich an das (*kalte*) Wort, womit er mir seine Rechte reichte. So habe ich Frieden. Es ist Zeit, dass ich einmal Friede habe. Gesiegt hat *causa mea* doch, und das ist mir genug. Kisfaludys² Dobozy in der Aurora ist wirklich gut, sein Nemzeti ének excellent, ja nichts schlecht, was dort ist, und er nahm viele neue Wörter auf. Er ist werth, von *vielen* geliebt zu seyn. Ich meiner Seits habe mit *wenigen* genug, und der kennt meinen Stolz nicht, der glauben kann, dass ich Kisfaludy seinen Lorbeer haerentem capiti multa eum laude beneide. Behalten Sie, lieber Freund, alles das, was ich Ihnen hier gesagt habe, für sich. *Bin ich todt, so können Sie manches davon bekannt machen.* Aber nicht stechen wir in den Wespenkorb. Ich umarme Sie herzlichst.

Wie geht es Malie? Wo ist sie? Ist sie frey von ihrer Krankheit? Grüssen Sie sie, küssen Sie sie in meinem Namen. Sagen Sie ihr, dass an ihrem Birnbaum sehr viele Blütenknospen stehn; meine Frau machte mich darauf aufmerksam, und mit der Nomenclation: *a' Máli fája.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

² E szó elé ezt írta Romy K. Gy.: Alex.

4070.

Gr. Majláth János — Kazineczynak.

Ofen am 4/4. XXII.

Über unseren Briefen waltet ein böses Geschick, mein letzter ist ihnen spät zugekommen, und den ihren erhielt ich auch erst nach einigen Verzug. Indess haben sie ihren Prozess gewonnen und somit hat die Replik, deren Bruchstück sie mir mitgetheilt, ausser dem Verdienst einer schönen Latinität noch das Grössere einer juristischen Wirkung gehabt. Ich wünsche ihnen von Herzen Glück dazu. Was Sie mir über ihre Versöhnung mit Kisfaludi schreiben, freut mich. Werden Sie mir es aber vergeben, wenn ich Sie bitte mit ihren sonstigen Gegnern keine Versöhnungsversuche vor zu nehmen, einmal könnten leicht Dinge hiebei vorkommen, die Ihnen, mein verehrter Freund, weh' thäten, und ich wünschte ihr Leben so ungetrübt als möglich, dann aber seh' ich nicht ein, warum dis [1] alles geschehen soll. Wenn schon der Mensch glücklich zu preisen, der einige wenige verlässliche Freunde zählt, wie wollen *Sie*, die *alle* zu Freunden haben, die ungrisch schreiben? Sie überragen die andern zu sehr an Geist, und Geistesbildung, und an jener Poesie des Gemüths, durch welche Sie für uns wenige unwiderstehlich sind, als dass ihre Vereinigung mit jenen andern von Dauer sein könnte. Freuen Sie sich, dass jene andern ebenfalls an der Förderung der heimischen Literatur arbeiten, und lassen Sie's dabei bewenden.

Einen Brief der gelehrten Gräfin Rzevuszka und einen Hammers lege ich ihnen bei für ihre Sammlung. Was Sie ausserdem hier finden sind Gedichte von mir.¹ Ich übertrage jetzt meine Gedichte ins Ungrische, die Übersetzung der hier angeschlossnen ist mir aber unmöglich. Ich sündige auf ihre Güte indem ich Sie bitte, sich dessen an zu nehmen. Doch bitt' ich Sie, wenn es ihnen möglich, sich dieser Arbeit zu unterziehen, die *Form* zu verändern, wie es ihnen gefällig, oder die Sprache es erheischt; 2tens die Silben *nicht zu messen* sondern bloß zu *zählen* wie *Kiss* und *Hímfi*. Mein Grund ist dieser: Meine Gedichte deutsch und ungrisch werden in einen Kreis gelesen werden, der der ungrischen Sprache nicht so mächtig ist wie der deutschen. Bei der geringsten Unverständlichkeit, oder

¹ A mellékletek hiányzanak.

Gewalt, die der Sprache angethan wird, werden meine Leser und Leserinnen, die deutsche Sprache erheben, die unsre niederdrücken, daher auch alle andern Gedichte von mir bloß gezählt worden, und so wäre auch die Tondifferenz zwischen diesen und jenen zu gross. Die Stanzas über Ungerns Wapen [!], die Sie zu loben so gütig sind, gefallen mir nicht, sind auch nicht mein Werk sondern Szemerer's. Sie sind sehr gezwungen. Ich habe sie anders übertragen, bloß *gezählt*, meine Arbeit ist viel verständlicher. Wenn ich sie zur Hand hätte, würde ich sie ihnen zusenden.

Übermorgen reise ich nach Wien. Meine Wohnung daselbst ist Freyung Eszterházi'sches Haus Nro 238. im kleinen Hof im ersten Stok. Adressieren Sie ihre Briefe gefälligst dahin.

Ihr Freund Mailáth.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4071.

Gr. Ráday Pál — Kazinczynak.

Tisztelt Kedves Barátom!

Érzem tökéletesen, érzem Veled, azt a' kedves Képzelődést, melyet az a' kis jó Tót Városka, mind kettőnkbe még most is tud gerjeszteni. Te, Kedves Barátom, csak másfél Esztendőt töltöttél benne, de nékem szinte tizenhat Esztendők, mint annyi hónapok, teltek el gyönyörűségbe. Itt kezdettem élni: mert alig hagytam el az Oskolákat, azonnal Eperjesre küldtettem; itt értem el az emberi kort: itt töltök el az első házasságom szerentsős Esztendei, a' leg jobb, ('s talám nem hízelkedem, ha azt mondom, igen szép) áldott Feleségem mellett. Ifjúság, gond nélkül való élet, szerentsős vígságra hajlandó természetem, a' Sárosiak barátságos és szives indulatyok, Paraditsommá tették a' kis Tót Várost. Voltairrel, és Veled ő utánna, azonban még most sem vagyok a' Szív dolgába egészen egy értelemben, 's a' Magyar példabeszéd szerént, meg-vallom vétkeimet, hogy a' mellyem még most is kívánja a' jót, ha egyébaránt a' test (fájdalom!) erőtlen is. — Mondj minden jót a' Sárosiaknak; bizony mindég háládatosan emlékezünk mi mind ketten az ő Szívességekre; sem idő, sem távol létel, nem törlik azt ki elméinkből.

Esmérem eleven Képzelődesedet ; tudom magamról, midőn most 6. Esztendeje Eperjesen és Bárlfán voltam, melly elevenen érzettem ifjúságom boldogan el-töltt idejét ; majd minden ház, Szeglet, kapu, ablak, annyi meg annyi szerentsés órákra emlékeztettek ; ifjodni álmodtam magamat, de jaj, tsak álom volt. — Irod, hogy Szerentse jó reménységű gyermekek' atyának lenni ; úgy van, Kedves Barátom. Áldom a' Mindenhatót, mind mint Férj, mind mint Atya ; bő mértékbe áldott meg engem is az Úr !, de éppen az, hogy czecket az, hogy ezeket¹ az áldott jó teremtéseket olly nagyon szeretem, éppen az, hogy tsak benne élek, teszi a' minden nap közelgető elváltást tőlök, és ebbe a' romlott Világba való hagyásokat, keservessé. — Hid-el, Kedves Barátom, hogy a' jó Ágnesemet most jobban szeretem, (nem mondom, hogy szerelmes vagyok ; mert már annak hegedült Sz. Dávid) mint ez előtt 29. Esztendővel, midőn el-vettem ; de meg is érdemli. — Nina Leányom szerentsés ; ő általa egy igen igen szeretetre méltó Vörc tettem szert. — Ninám egészen Anya, és házi Asszony (Haus-Mutter und Frau). Meg vagyok arról is győződve, hogy a' Protestantismus ellen sem vétettem, sőt annyiba használtam, hogy egy bigott ház-nép, mint a' Nádasdyék (nem értem a' Vörcet köztök) hajlandóbb lett ; mert ditselkedve-mondom, az öreg Gróf Ninámat leg jobban szereti a' menyei között. — Ersi Leányomnak igen sok szép tulajdonságai vannak ; és hogy ez a' természet ajándéka nála, onnat ki-tetszik, mert az Anyán kívül, se Gouvernantja, se valami más híres nevelője nem volt, kivéven, a' ki olvasni, írni, és talám a' kis Kátéra tanította. Magyarúl, Németül, Frantziául egy formán beszél, és jól ír ; a' Fortepianon erős ; szépen rajzol. László 18. és Gédeon 16. esztendős Fiaim, 1824-be végzik-el az Oskolájokat. Latzi igen magas, szép ifjú ; Nagy atyához, az én el-felejtethetlen Ipmához, hasonlít ; egy kevéssé flegmaticus, gondolkozó, de nem komor, sőt inkább vig ; jó gondolatjai vannak gyakran, a' mellyek egész társaságot meg-nevettetnek. Gida fris, eleven eszű, és jóllehet Latzi szebb külsőképpen, de ez, fürgessége által, kedvesebb lesz a' Szép Nemnél-is. Szép Atyok, a' Nagy Atyám Leike láttzatik, a' Szép tudományokra nézve, Er'sire és Gidára, örökségül szállottnak lenni. Gidának nagy kedve van a' Poësisre. Nem azért, mintha meg érdemelné, hanem meg lévén erántunk, 's hozzánk-tartozóink eránt való szíves Barátságodról győződve, küldöm

¹ Az eredetiben is kétszer fordul elő e három szó.

itt egynehány Verseit,¹ melyet Er'si Nényének neve napjára ajánlott ; — a' két utolsó Sonnet, vagy Zengzet, későbbi munkája.

Kívánságod szerint, a' S. Pataki Húsvéti Legatustól küldöm Szép Munkád' mássát; hogy nem az eredeti írásodat küldöm, oka az, hogy attól meg válni, semmi förlénhető esetbe se akarnék; ott van már az, Kedves Barátom, a' hol a' Maradékim idővel is örömmel fogják látni, hogy a' mi Kazintzink, Eleik' és Atyok' jó akaró barátja volt; ha azonban tzelőd és ígéreted szerint, le-küldended Pünkösdre, bővitve Munkátskádat, fel fogom ezzel tserélni. Megengedj, hogy minden precautióval bánok; nem örömet fosztom gyernekeimet, meg-betsülheletlen Barátságod nyilván-való zálogától.

Váy [!] Jósefbe, és Berzevitzybe, két derék embert vesztett a' Protestans Vallás; de meg-vallom, ha már meg kellett nékiek halni, jobb lett volna mind a' kettőnek, két, három Esztendővel hamarébb meg-halni. Az első, sem az Uzsoráskodása, sem az utolsó Debreczenyiek ellen való agyarkodása, és szinte a' Vallást veszedelembé hozó indulatoskodása által, 50. esztendei érdemét nem hozta volna homályba. Berzevitzy pedig az Union való igyekezete, és a térítésre összeállott »Frauen Verein« Projectuma által, nem tette volna magát nevetségessé. — Nyúgodjanak békességgel. — Ide rekesztek még, Fő-Tisztelendő Báthori Püspök által készített Predikatiót,² mellyben meg-mutatja, hogy az Unio lehetetlen.

Légy el-hitelve, hogy sok tisztelő Barátaid közt senki se tisztel, szeret, betsül inkább, mint

Pesten Aprilis 8kán 1822.

hív Barátod

Ráday Pál mpr.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4072.

Igaz Sámuel — Kazineczynak.

Bécs, Apr. 9d. XXII.

Szivemből örvendek az Eperjesi Tábla igazságos ítéletén, 's részt vesznek ez örömben minden Tisztelőid itten. Adja az Igazság Istene, hogy a' Főbb Törvényszéken így mehessen keresztül az ügy. Úgy osztán teljes leszen örömünk.

¹ Nincsenek a levél mellett.

² Nincs meg.

Szívesen köszönöm a' Dévai Várat, 's ha Tőled nyerhetném rövid leírását, igen szeretném. Ezt ohajtanék Világos Várról is, mellynek szép rajzolatját bírom.

Valóban illő leszen a' Zemplényi Vitézek Emlékéről szóllani. Röviden és fontosan.

Az Erdélyi Levelek' megjelenését nyughatatlanúl várom.

Festetics iránt Prof. Rumyt fogom megkérni. Szécsényit 1824-re Tőled várom.

Régi gondolatom a' Habsburgi Ház' Genealogiája, 's annál kedvesebb tanácsod. Így már el nem állok tőle. Közleni fogom dolgozásomat.

Tenger a' bajom. Egész Ujságot magam írom ezentúl.

Klauzál Gr. Károlyi Titoknokjává leve 300 arany esztendei fizetéssel.

Eperes 'Somboritól Erdélyből szép darabot kaptam A' nem hervadó szépség czimje alatt prózában.

Prof. Kézy verseit is köszönöm; közlöm a' jövő Kurírban. Szépek; de sok szebbeket irt már ő.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4073.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Apr. 12d. XXII.

L. Bay György Úrnak Nov. 12d. 1821b. irt Levelét, 3 darab szép verseivel együtt ma vala szerencsém venni postán. 1. Barátomhoz. János napra. Ez úgy gondolom Lónyay János nekem is igen kedves Barátomhoz van írva. Igen szép, fel veszem. — 2. A' Küszködő — németből. Szép, de alig ha felveszem, mert fordítás, 's majd nem tudom osztán mivel menteni magamat azok előtt, kik sok silány fordításokkal ostromolnak. 3. Az epedő Anacreon. — Kedves kis darab 's megérdemli a' felvevést.

Gróf Dessewffyt meghívom a' napokba a' Zsebkönyvbe való dolgozásra. Bár csak szerencsés lennék.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4074.

Kis János — Kazineczynak.

Soprony, April. 12kén 1822.

Kedves Barátom!

Most is két Leveledre felelek egyszerre, mert utolsó Levelemre meg akartam várni válaszodat, melly egy néhány napokkal ez előtt meg is érkezett.

Megnemesedésemem kijelentett részvételedet forró köszönettel veszem: azt a' kijelentés nélkül is belső meggyőződéssel hittem volna; de hogy minden megkérés nélkül 's önként a' Magyar Kurirba eránta olly szép hirdetést iktattál be, az ismét nemes szivednek és szeretetednek reményemet fellyül haladó újabb szép bizonyosága. Én a' taxa elengedéséért is recurráltam, 's recursusom a' Consiliumtól a' héten küldetett vissza a Cancellariara, még pedig, 'a' mint az Agens írja, Cum peculiari Commendatione. Reményem hát, hogy itt is legalább részről szándékomban boldogulok. A' könyörgő levelet most is a' Felső kezébe adtam, ki valamint akkor, mikor előszer, mint a' négy Superintendentiák' egyik küldöttje, másodsor mint nemességért könyörgő, 's harmadszor mint könyörgésemre emlékeztető előtte megjelentem, úgy ekkor is személyes tiszteletére ragadott. Fő czélom volt ekkor a' nyert kegyelmet megköszönni: a' kegyes Fejedelem elibe léptemkor megelőzött a' szöllásban 's ezzel kezdette szavait: «Mich freut, dass ich Ihnen etwas angenehmes hab' erweisen können, das haben Sie diesem und diesem Umstände (előszámlálván röviden az okokat) zu verdanken.» — Nyomban mindjárt atyai hangon alkalmas hosszatska és szives intést adott, hogy ez után is mennyek a' jó uton, 's gyermekeimet is igyekezzem jókká nevelni. Kérdezte, hogy hol vagynak és mik gyermekeim 's a' t. Csak azután jöhettem a' megköszönéshez, mellyen több azt mondtam, hogy ezen különös kegyelem megnyerése előtt is egyike voltam legszerentsébb 's legmegelégedettebb jobbágyainak, most pedig annál inkább is. Hozzá vettem azt, hogy mind e' mellett is még egy alázatos könyörgésem volna. «Mi eránt?» kérdé, a' taxa' elengedése eránt, felelém. «Nachdem Ihre Umstände sind» e' volt a' válasz: «Euer Majestät ich bin nicht reich; ich kann zwar die Taxe erlegen, «aber es würde Ihnen weh' thun?» Allernädigster Herr, was ich

habe, das habe ich nur durch strenge Mässigung und Sparsamkeit erübrigen können, und wenn ich in Euer Majestät nicht den Verdacht der Ungenügsamkeit und Unbescheidenheit erregte: so würde ich mich erkühnen eine unterthänigste Bittschrift einzureichen. «Gar nicht, gar nicht; haben Sie die Instanz hier?» Ekkor elől vettem zsebemből az Instantiát, mellyet szánt szándékkal elrejtettem 's tsak azon esetre szándékoztam róla említést tenni, ha a' Felsőnek jó kedvét látnám. Az Instanzia signáltatott 's mindjárt azon a' héten elől fordult a Cancelláriában 's leküldetett a' Consiliumhoz. A' jószágot a' mi Királyunktól meg nem lehet tagadni.

Valamint minden dolgozásaidban, ugy Horázt' levelének velem közlött fordításában is nem győzőm tsudálni az ifjúi elevenséget és tüzet; mert, a' Correctséget Benned, ki eleitől fogva olly jó izléssel bírtál, annyi munkálkodás után nem annyira tsudálok. Te Barátom, tsak a' jó Isten éltesse, még nyoltzvan esztendő korodban is írsz olly tüzzel, mint az ilyen korban is nem minden tűz nélkül író Voltaire negyven ötven esztendő korában írtt.

Báró Palotsai, ki Fejér Vármegyében egy jószágot bír, a' minap jobbágyainak predikátorra levén szüksége, nekem olly szép lelket mutató Levelet írtt, hogy tökéletesen megszerettem, 's igen óhajtom személyes esmeretségét.

Gosztonyinét a' fiam nagy tisztelettel emlegeti; Bártfayt pedig forrón szereti, nekem egyiket sints szerentsém egyébbkép, hanem tsak az ő leírása után esmerni. Ezen fiamról ujságul azt kell írnom, hogy minekutánna két esztendeig Sopronyt esmerni tanulta, eltökéltette magát arra, a' mit mindjárt Pestről megjövésekor néki javasoltam, szerentséjének Bétsben próbálására, hová ötet a' jövő héten fel is fogom kísérni. Hol 's miben kezdi pályáját, még nints meghatározva. Kaptsold atyai áldáshoz a' Tiédet, hogy annyi szerentséje lehessen, a' mennyivel egy nem mértékletlen nagyra vágyásu ifju megelégedhessék.

Báró Lakos Nápolyi Levelek tzime alatt a' két Szicziáliák' Országának utazási Leírását dolgozza ki Levelek formájában, 's ha kiadót talál, magyarul akarja közrebotsátani. De bajos lessz kiadókönyvárost találni, mert jóllehet semmi honorariumot nem kíván, de tsinosan és sok képekkel ékesítve kellene a' munkának megjelenni. Traktneret már foganatlanul szállítottam meg. Ez Horázt' Leveleinek második kötetét sem vállalta fel mind eddig. Juvenalisom cránt most várom feleletét, de alkalmasint az sem lessz kedvem

szerént. Ő rettenetesen panaszolkodik a' magyar könyvek' nemkelése eránt.

Kisfaludy Sándorral én semmi közelebbi öszveköttetésben még eddig nem voltam. Egyszer Kámban, másszor Sümegen a' Házánál látogattam meg, harmadszor Sümeg-Rendeken Gróf Portia egy igen tudomány szerető 's jó izlésü ember invitált magához mind kettőnket tudományos mulatságra 1802-ben. Én ötet mindenkor hidegnek találtam erántam, 's ugy hittem, nem tudom igazán-e, hogy Vallásbéli tekintet is volt egyik oka hidegségének. Akár mi volt az oka, az bizonyos, hogy szives barátsággal nem fogadott.

A' mi a' Neologismust illeti, ha jól jut eszembe, több ízben is irtam már Neked, hogy nyelvünkben az újításokat elmulthatlanul szükségesnek tartom, ha azt ki akarjuk mívelni. -- Most ismét világosan kimondom, hogy maradékinknak még többet kell rajta újítani, mint eddig újítatott. Ha én nem újítottam, vagy ezután sem újítok, ez onnét van, hogy arra magamat alkalmatlannak érzem, oda több genie kell mint nekem van. — Isten hozzád édes Barátom. Azzal a' szives kívánsággal, hogy házi dolgaidd és bajjaidd mennél elébb és mennél szerentséesebb fordulást nyerjenek, örökös tisztelettel

hív Barátod,
Kis János.¹

[Eredetije a Sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4075.

Gr. Majláth János — Kazineczynak.

Wien am 26/4 XXII.

Ihre Übersezung meines schlafenden Kindes ist vortrefflich. Es ist der Geist dess Originals treu, aufs treueste wieder gegeben. Schön ist die Stelle:

Mert im közelget fényes lépdeléssel
A' Pap hogy a' Mise' véretlen áldozatját
Az irgalom fejének bémutassa.

Diese Stelle gehört ganz ihnen, es ist eine schöne paraphrase dessen, was ich im Gedicht sage. Wäre ein Sonett nicht äusserst

¹ Csak a névalírás Kis Jánosé, a többi idegenkéz írása.

gebunden, ich würde versuchen diese Stelle in mein Gedicht zurück zu übersetzen. Herrlich ist der Vers: Melly majd az égnek nyitja szép virágit. Es ist das, was ich sagen wolte, aber nicht gesagt habe. Im dritten Vers habe ich statt félre kapni, gewählt elölelni, da sie mir zwischen beiden die Wahl liessen. Der Begriff der Schnelle ist nicht nothwendig, und *előlelni aufarmen* ist weit zarter, edler. Und unsre Kollegen auf dem ungrischen Parnass belieben noch so durva zu sein, dass man ihnen unausgesetzt Muster (nein! nur Beispiele) zarter Schiklichkeit hinstellen muss, um ihr ungezahntes [!] Feuer zu zügeln. Dass Sie bei der Übersetzung über die Form hinaus gegangen sind, verräth den Meister, was liegt denn an der Form? Ein Gedicht, dessen Hauptreiz in der Form liegt ist eine schöne aber geistlose Frau, der man des Mundes wegen die Albernheiten verzeiht, die er sagt, wer wird aber desswegen übersetzen, was sie sagt? Verträgt ein gutes Gedicht nur eine bestimmte Form, welches doch nicht oft der Fall sein dürfte, und wiederstrebt *diese* dem Übersetzer, so bleibe das Gedicht unangetastet. — Noch eins: wir Katholiken nennen die Messe allerdings das unblutige Opfer, *véretlen* ist also hier sehr gut. Nach allen dem, was ich geschrieben, ist es wol überflüssig, aber es drängt mich es ihnen zu sagen, dass ich ihnen vielen, sehr vielen Dank schuldig bin für diese Übersetzung und ihre Freundschaft sich diesem Geschäft unterziehen zu wollen.

Darin haben sie vollkommen Recht, dass die romantik des Katholizismus das ganze Gedicht durchweht.

Tóth Lászlós Schwanenlied seze ich höher als Kőleseys Lenka, nicht als ob ich das poetische in Szép Lenka nicht in seinen [!] ganzen Umfang erkannte, ich bin aber durch die Deutschen sehr an die Balladen gewöhnt. In meiner Anthologie finden sie Schön Lenka übersezt. In der Aurora gefällt mir Döbrenteys Kenyérmezei Diadamasok am besten, ich habe es auch schon übersezt und lasse es hier in irgend einer Zeitschrift drucken. So eben fällt mir ein, dass ich die Übersetzung von Kőleseys Szép Lenka hier habe, ich lege sie ihnen bei,¹ es ist aber der Brouillon, also müssen sie sich etwas mit dem entziffern abgeben.

Baricz's Agricola las ich nicht. Wann erscheint ihr Sallust? ich habe eine Sehnsucht darnach. Dass sie krank sind, ist mir recht

¹ Hiányzik a levél mellől.

von Herzen leid, geht es nach meinen Wunsch, so trifft Sie dieser Brief gesund. Ich bleibe einige Monate hier.

Ihr Freund Mailáth.

Was giebt es für geschickte Advokaten in Eperies? Mein Schwager soll daselbst processieren und kennt Niemand. Schlagen Sie mir welche vor.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4076.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Mióta a Tek. Úr érdemeit ismerni tanultam, égtem a kívánattól magamat levél által bemutathatni... Most tehát, midőn az ide mellékelt könyvecskét közre bocsájtom, lehetetlen az alkalmat elszalasztanom stb. A második példányt méltóztassék nagy reményű Emil fiának általadni...

Közlöm itt azon gúnyos versezetet, melyet Czinke Ferencz úr ellenem irt, s a philosophia III. osztályában hallgatóinak diktált.

— — Mindég a' legmelegebb hálával adózandom.

T. Úrnak ajánlom magamat jóakaratóba 's emlékébe'!

Pest, Május' 1-sőjén 1822.

[Megjelent a Kazinczy G. kiadásában: az utolsó két sor eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4077.

Kazinczy Dénes — Kazinczy Ferencznek.

Édes Ferenczem!

Igaz részt veszek édes Ferenczem örömindben és szerencsédben, hogy a' Sógoroddal való Peredet megnyerted, és óhajtom, hogy az Executió is minél előbb meg essen, és igazságos birtokodhoz juthass. — Levelem késik, mert leveledet Semjénbe küldvén, azt Susánna Asszony csak most adatá kezemhez. — Én neked erről a' földről azon kívül, hogy egészegeim türhető, semmi örvendetést nem írhatok;

mert a' mi az Oeconomica existentiánkat illeti: minthogy mindenféle productumoknak szer felett le ment az ára, de még olcsón sem lehet el adni, hanemha hitelben vesztegetve, szinte lábolhatatlan; — Political existentiánk is pedig kedvetlen, mert az Administratorával való baja a' Vármegyének Resolutio által még sincs el intézve. — Éljetek boldogúl édes Ferenczem. Feleségedet 's Gyermekeidet ölelem, csókolom.

Várad Május' 9kén 1822.

szerető Testvéred Dienes mpr.¹

Kivül: ²

Nagy Váradról.

Tekintetes Kazinczi és Alsó Redmeczi Kazinczy Ferencz Úrnak p. Tokaj *S. A. Ujhely* — Széphalmon.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

4078.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schedel Ferencz Józsefnek Kazinczy Ferencz
baráti szíves idvezletét.

Fogadd szíves köszönetemet kisdéd, de nagy becsű ajándékodért, 's fogadd azt fiam' nevében is, ki most tanulja Patakon a' Grammaticát, 's így maga azt még most meg nem köszönheti. Adják Isteneink, hogy egykor megérdemelhesse a' Te figyelmedet, 's a' Helmeziét 's Vitkovicsét. A' gyermek eleven, tüzes, 's Tanítóji 's társai által kedveltetik. De fel fog e lépni pályám ösvényére, még ki nem láthattam. Menjen, a' merre Istene fogja hívni, csak jó legyen, 's szeresse a' Szentet. Pályánk nem fog soha szükölködni követőink nélkül, 's a' Haza férjfiakat egyéb pályákra is kíván.

Sok okoknál fogva érzem én magamat feléd vonszatni, 's egyyike ezeknek az, hogy Te ismered és kedveled a' Régieket. Hányan vagnak azok között, a' kik csinálják a' sok könyvet, 's nyavalyás verseiket öntögetik, hogy Isokratesz felől egyebet tudnának, mint hogy élt valaha valaki, a' ki e' nevet viselte? 'S fordításod

¹ Csak ez a sor Kazinczy D. kezeírása, a többi idegen kézé.

² A levél zárlatán ép piros pecsét.

gondos, szerencsés, Nyelved tanult, 's Neked is nagy a' Czinke és Verseghi' ellenkezője, a' mi Révaink. Asszonyi-állat' méhében fogantatott Révai is, de Istentől, 's érezze, hogy sokra ment, a' ki leginkább őt kedveli. Prof. Czinke Úr igen híven festi magát közlött Verseiben. Ne akadjunk-fel, szeretetre méltó Barátom, ne akadjunk-fel hogy nagyon szereti a' régít 's nagyon gyűlöli az újat. Kellenek olyanok is, 's tiszteljük a' vélekedés' és szállás' szabadságát. Osztán hányszor van már megverve izetlenségeiért. 'S melly kár az, a' mit tehet? Én ügyünket nem féltsem sem mástól, sem tőle. Hadd mondja hát a' mit akar.

Batsányi kikapá a' magáét. Linczben, Felső-Austriában, azt hívé némelly Levelezőjinek, hogy ha ő fujja-meg a' kürtöt, öszveroggyanak a' Jérico' kőfalai; 's így nem esik rosszul, ha a' mindentudó embert egy kis tüsszentésbe hozzátok. A' mit neki lap 60. mondál, igen bölcsen van mondva, 's bár utolsó öt szavaidat megfogadná, 's úgy írna, a' hogy egy Párizst megjárt embertől várni lehet. De őrajta még Párizs sem fogott, 's a' francia kellem helyett rettenetes dagály 's nevetséges pöffeszkedés van előtve minden során. Én a' tudományos csatázást nagyon szeretem; szeretem olykor a' szabdalkozásokat is, de csak ha nemesek és elmések: a' mit Batsányi a' Faludi Programmájában mondogata, némelly Citatumokon kívül nagyobb részt vagy haszontalan, vagy elmétlen, vagy paraszt. Ha szabad Hozzád tennem egy kérést, azt teszem, hogy becsüld igaz becsed szerint magadat, 's ne köss többet belé és az őformákba. Nem érdemlik, 's a' per alkalmasan el van döntve. Élj szerencsésen, 's tarts-meg nagy becsú hajlandóságodban. — Széphalom Május' 15d. 1822.

Való e, hogy Batsányi az, a' ki Bettiszedőm' és nem tollam' vétkét, a' nyeLl (nyelV helyett), nekem tulajdonítá? az az, a' ki a' magyarra fordított külföldi remekeket *filajoriáknak* nevezé? Nagyon vágyok ezt *ludni*. Mert eddig ugyan nem Batsányit, hanem Batsányinak egy Pap barátját néztem annak. Kérlek, ha tudod, tudassd velem is, 's postán. Jegyezd-fel Pesti szállásodat, 's születésed' helyét 's napját.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

¹ Nro 1. Megk. Jún. 2. — Toldy F. jegyzete.

4079.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Tisztelt barátom,

E' pillanatban értem, hogy eggy Újhelyi lakos még dél előtt indúl Pestre. Sietek, hogy el ne szalasszam az alkalmat. Vedd a' mit itt küldök. Ezt nékem Consil. Kriebel küldé olyl kéréssel, hogy vétessem-fel a' Tud. Gyűjt. Köteteiben. Én nem azt óhajtom e' kincseknek, hanem azt, hogy Te add-ki, megbővítvén, ha tetszik, hol-mivel, hogy a' könyv' kisdedsége miatt el ne vesszenek. Élj szerencsésen, kedveseiddel, kiket tisztelek és csókolok 's atyáiként áldok. Széphalom Máj. 16d. 1822.

örök híved

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4080.

Fekete Pál — Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

érdemem felett való Jó Uram!

Azon Borokból, melyeket haza visznek, méltóztatik a Tekintetes Úr maga meg itélni hogy a Borok italra nem használhatók, azt mellyet 25 ftért belölkök a Zsidóval meg alkudtam, talán ha jó bor seprőre huzom, savanyú vízhez még használhatom, ha pedig tsak ugyan nem javúl, etzet lészen belölle, — én a Borokat egészben meg romolva találok 's némelly része a Mádról való vecturát sem érdemlette. 'S ha a Tekintetes Ur nyakában nem varta volna Taitelbaumné, ki kellett volna azokat öntenie. Az Kötelező Levelet el nem tépem, de ezennel által adtam az Arendsának. Többiben Úri Gratiájában továbbra is rekesztve alázatos Tisztelettel maradtam S. a. Ujhely 20. maj. 1822.

A Tekintetes Úrnak

alázatos szolgája

Fekete Pál.

Kivül: Tekintetes 's Nemzetes és Vitézljő Kazintzy Ferencz Urnak, több Tettes Vármegyék elsőb rendü Tábla Birájának alázatos tisztelettel. *Széphalmon.*

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

4081.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, junius 2. 1822.

. . . Vegye a Tek. Úr örömtől magán kívül lévő szívemnek oly meleg háláját irántam nyilatkoztatott hajlandóságáért, melylyel mindenki tartozik legfőbb jótévőjének. Mert elevenen érzem, mennyivel tartozzam én s minden többre vágó ifju a Tek. Úrnak.

A mit a becses levél velem tudat Emílről, igen örvendeztet. S hogy már előre számot tarthassak egykori barátságára, neki ajánlom Floriannak általam fordított *Myrtil és Chloe* című pásztori játékát...

Hogy valahogy helyre hozzam nevemet azok előtt, kik elhamarkodva készült Isokratesemet olvasták, még augustus előtt ki akarok bocsájtani egy csomó verset ama pásztori játékkal együtt, s historiai, prosodiai és nyelvi glosszákkal . . . Azért szabadságot vevék magamnak néhány darabot ide csatolni, azoknak igen kemény megrostálásokért esedezvéen. Találtatik köztök egy szonett is . . . Itélje meg a Tek. Úr, lehet-e belőle valami, s méltó lesz-e kiadni, a mikor már oly szerencsések vagyunk e nemében a poesisnak, hogy ránk nem alkalmaztatható Boileau e verse: «Cet heureux phénix est encore à trouver . . .»

Septemberben talán szerencsém lesz Tek. Urat Széphalmon személyesen tisztelhetni; ha pedig ez nem történhetnék, akkor a görög nyelv tanulásához látok, hogy Anakreont az eredetiből fordíthassam. Most ehez fognom nem lehet: angolul tanulok, s ebben Döbrentei úrnak segélyével élek.

[Megjelent Kazinczy Gábor kiadásában.]

4082.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Sz. Mihálytt Június 5kén 1822.

Szívem Drága Ferenczem!

Mikor Leányom felé hajt téged szíved' érzékenysége, úgy nézem azt én, mintha legjobb részem felé nyomúlna, mert az is valóban ez a' kis Kütherei [!], kiben kirekesztőleg egyedül a' szerint Ural-

kodik a' lélek, hogy a' leg szelídebb Kegyi Pszikhének vehetnéd; még soha semmi nem háborítá lelki esendeit, sima tiszta tükör még minden rajta; magába fel fogván az ötletek' Képeit, azokat úgy a' mint vevé, sugározza ki; így, érzi ugyan magában a' Környülményeket, de maga magát még nem érzette.

A' Te szívességed, hajlandóságod, mellyet szüntelen árasztasz gyermekeimre, egy olyan jól tevő esőhöz hasonlít, melly engem földünk módjára felfrisít, őket pedig, mint a' földi növényeket, sarjztatja, — az én tisztem a' Kalászokkal egygyütt rengedező 's a' bűja növés közt rejtőzkedni szokott gyomot irtogatni.

'Senid után esdeklik Virginiám, az elsőkori barátság érzetei noha leg gyengédebbek, mind azon által leg tartósabbak szoktak lenni; nincs párja édességeknak; ne vessünk hát a' két ártatlan szívecskéknek akadályt, szeretközzenek; érezhessék a' leg tisztább hajlandóság' vissza hivatatlan boldogságait; ki tudja minő bajos, gondos, tépő érzetek várják Jövendőre a' kis szerencséseket! Csak a' két szélső kor érzi és esmeri a' barátság' minden javait, az első természeti ösztönből, a' végső a' maga magának maradandó magános szív szüksége okáért.

Hogy pered jól indul, reményekkel kecsegtet; hogy fájd serdülnek, hogy mulat a' kertészkedés, és gyönyörködtet egyszersmind; nagyon, nagyon örvendek, csak egy kevéssé jobb egészeget kívánnék mind ezekhez a' boldog lételt előmozdító foglalatosságaidhoz. —

Nyugodtabb elmével vagyok mióta a' mostani bajokat elkerülhetetleneknek és közönségeseknek lenni tapasztalván, előbb utóbb bizonyosan következő enyhülésekről többé nem kételkedhetem, megjő a' földművelők' becese, és lesz talán még egyszer időnk magunkat rendbe szedni, és elkészíteni egész Európának Amerika felvergődésével utóbb következő közönséges ínségére. — Mostani Tiszteim jobb erkölcsösége is neveli valamennyire nyugodalmomat; szívemnek, annyi vett sebek után, leg inkább bizodalomra vagyon szüksége. —

Ez a' bizodalom időt is nyeret velem, nagy figyelemmel olvasom szép előjáró beszédeddel a' Világ eleibe kísért és bemutatott Magyar Homérunkat; bizony meghaladja Foszzét, már akár azt nyelvünk' természetének, és szerkesztetésének, akár a' Fordító lelkének tulajdonítsuk. Girardon nőni érzette magát Ilómer olvasása közben — én mindenkor bizonyos tiszta esendes felmelegülést is éreztem. Ha csoportosabbak *Nagynál* a Greczizmusok, az onnan ered, mert verset versel akara magyarosítani; de még ez az erőlkö-

dés is, a' mellett, hogy a' még korecsatlan természettől kevésbé távozó, képletes és képzetes felfogás, érzés és előadás módja színét velünk jobban megismérteti, hasznára válik nyelvünk' bátrabb kifejtődésének. Foszdd meg a' mostani nyelveket (és a' miénket is) szerencsésebb kseniszmoszszaiaktól, és szorítsd csupán Idiotiszmoszszaikra, majd megládd, mint fogod ügyefogyítani. Mi kivált kellett! eredetű nyelvünket bizvást gazdagíthatjuk a' hasonlóan Kelletről szakadt Hellasz virágjaival és gyümölcseivel. Soha se kerestem volna annyi lelkes Eszthetikai bátorságot egy Theologusban, egy Professorban, és kivált egy Református Theologiai Professorban. Magyar ő azért, és jó Magyar, bár miként Homerizáljon, és bár hogy Görögcséltesse sok helyütt nyelvünket — csak így nyer akár melyik is sokoldalúságot. — Nem igaz hogy azzal bélyegét veszti. Vagy talán nem magyar mostani magyar ruháink szabása, mert a' régítől különbözik, és Francziásabban vagynak a' sujtások és borítások hímezve rajta? de bezzeg szorosabban áll ám a' testhez, a' termet és tagok hajlékonyságát jobban mutatja ki, csak nem kell a' Tarsolytól megfosztani, mivel kardot parancsoló Vitéz lovag öltözet, melly a' könnyűséget segítő formához kesztyűt, keszkenőt, pipát 's pugillárist belédugható 'sebfélet is meg kíván.

Ezerszer meg ezerszer csókollak, édes kedves barátom, — én Ovid Metamorphoziszaiból bátorkodék, szint úgy hat lábúak segedelmével, némellyeket lefordítani. — Senki sem felel meg hívó levelemre, legalább Te írj nekem valamit magadról. — Ugyan mit tartanak iróink attól, a' ki őket a' Jövő kornak akarja ajállani? vagy talán azt gondolják, hogy vesztőknek sietnének, hírelőknek miatta és mellette? de nem tudjuk előre, mikép' itélend a' Jövendő. — Erdélyi leveleid se akarnak kilépni. — Feleségem ithon marad, ha csak Septemberben Budára nem megyünk, de ekkor vissza küldenök elébb 'Senit, és pedig biztosan elkisérve. — Én részemről lábom, és gyengülni kezdő beleim miatt még ezen hónapban elébb Kékedre, azután Ránkra, végtére Bártfára szándékozom Dúlházýval. Minden még Iffiu koromtól felmaradt Verseimet már egyszer rendbe akarnám szedni, és meg igazítani, a' Gazdasági és törvényes irományok Lajstromával, — valamint a' könyvházéval is készen van már Dúlházým. — Most tehát Literáriai írásaim következnek. Ki mondhatatlan derék és szorgalmatos ember ez a' Dúlházý; ¹ a' Versekkal kezdjük,

¹ E levelet Dosssewffy nem Dúlházýnak diktálta, mint rendszeren; innen van, hogy orthographiája egészen más.

a' prózával fogjuk végezni — több esztendőket fog ez kihúzni. Véghetetlen sokat szemecskéltem ki én olvasásaimból életemben, és igen sokat irdogáltam magam is; — mindemellett azonban még több könyveket olvastam, melyekből senmit sem vonogattam ki, — sem pedig fel nem jegyezgetém az olvasás közben rám jövő, olykor igen szerencsés és eredeti gondolatimat 's érzéseimet, — a' mit felette sajnállok, nem mások, hanem magam miatt. — Vigasztalná végső napjaimat ezeknek átnézése. — Sok elveszett, sok lesz igen nehezen olvasható; fordításaim kivált szoros szitát fognak kívánni, semmivel se leszek egészen meglegedve, még az igazítások után is, azért iratandok mindent öszsze hajtott papirosra. — Írásomat már régen elrontám és el tsúfítottam, engem pedig szél sebességü írásra kellett volna szoktatni, hogy kevesebbé maradozának el kezeim nem mindennapi sebességgel háladó [!] gondolataimtól. — Nincs hibátlan nevelés, bár Koppiak vezessék! — de jobb lett volna talán még így sem neveltetnem. A' mostani környüállásaimhoz képest kevésbé Philosophiai és Eszthetikai nevelést kellett volna vennem; mért nem csináltak inkább oly gazdát belőlem, ki éjjel nappal a' mezőket járja, gyakran ökrök közt a' pusztán megfordúljon, a' Vásárokat látogassa, maga lesse esőszeit, ki perlekedni szeressen, ki egy két óráig is el tudjon henyélve pipázgatni a Kőműveseknél és Átsoknál, ki hideg vérrel állhasson a' pálcáztatás mellett, így jó a' mostani időkben pénz a' nagy Jóságokból Magyar Országban. — Hinnéd e, hogy a' Gróf Károlyiak Fő Cassájában egynéhány esztendő előtt több 600 fnál pengő — és két ezer egynéhány forintnál papiros pénzben három hónap alatt be nem jött? Herczeg Brezenheim 14 ezer forint költséggel toldotta magyar birtoka évi jövedelmeit a' kiárendálás előtt. Nem kell hát csudálkozni, hogy a' nagyobb Jóságokkal bírók (egynéhány fősvényeket kivéven) torkig adósok — előli a' moh végtére még a' leg derckasabb tölgyfát is, több meg bomlott tehetségü birtokos van Magyar Országban a' Tisztek hűségletlenségénél, mint az Urak tékozlásánál fogva. — Élj szerencsésen, Kedves Barátom, vigyázz egészségedre, örülj kevés pihenésnek, és imádkozzál tartosságáért.

hív Pipszed mpr.

Ír neked háladó Virginiám is, feleségednek kezeit csókolja, Zsenit 's egyéb gyermekeidet öleli.

(Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.)

4083.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Pest, Junius 9d. 1822.

Kedves Barátom,

Ez előtt egy órával vala nálam Helmecezi barátunk. Kérdezém, miben mult barátaiddal való levelezéseidnek egykor szándéklott kiadásának elmaradása. Ujra beszélgeték a' felől hogy azok megjelenése Literaturánknak mind historijára némelly világositást nyújtának, mind a' levélírásban mustrául nézethetnének. Engedd hogy minden literatori leveleidnek barátaidtól való visszaküldetésére 's uj által nézésére most én is kérjelek. Minekutánna így némellyekben talán ujra dolgoztad volna majd ehhez és amához küldött leveledet, az egész kötetnek kiadását Helmecezi örömetst magára vállalja. Minden egyéb még nyomtatlan munkád kijöhet, barátom, halálad után is, mert fenn maradó barátaid közül valamellyik el fog járni azok kiadásában, megtenném azt péld. ok. én is egész készséggel, de levelezésidet ujra szükségesképen végig kelletvén még tekintened, most azokat még magadnak kell új rendbe hoznod. Elhagyod azt a' mit csak egygyel kettővel akartál tudatni, szélesebben kifejted a' mit [az] idő rövidsége vagy egyéb miatt csak röviden érintettél, kifejted a' mit barátodra biztál érteni. Neked valóban a' levél írásod könnyüség, kelleme, ingere, új érdemedet fogja mutatni az Olvasó Közönség előtt, 's örök vesztesége lesz Literaturánknak, ha ezen szíves kérésemet teljesíteni nem fogod.

Örömmel értettem Farkas Sándorhoz közelebről irt leveledből, hogy peredet megnyerted. Azon levelet tudni illik Igaz Samu az én Kurirrommal leküldötte ide Pestre, mivel Farkas Sándor ez előtt 5 nappal egy hetet itt töltött, Prof. Vuchetichnál Censurát adván, hogy Bécsben annál hamarabb beléphessen az Auditorság Practicánsai közé. Reméli Farkas, hogy másfél esztendő mulva keresztül eshetik minden examenein, 's Al vagy Fő Hadnagyi ranggal és Kapitányi fizetéssel valamellyik Regementhez Auditornak fog küldetni. Egyebet tenni ezen most is tiszta lelkü ifjúnak nem volt már hátra 's én nagyon helyben hagyom hogy Auditorságra készül. Kolosvárott léteben fordította Staël Corinnáját, de most még hivatalába nem lesz állítva, a Literaturára csak emlékeznie lesz szabad. Igen nagy

örömömre beszéllé hogy az én Gyulaim magát Bécsben szorgalmasan 's becsületesen viseli. Mind hív fel engemet látogatására, 's vagy 10 nap mulva aligha fel nem futok hozzá legalább két hétre Báro Bánffy Lászlóval, ki négy nap olta itt van 's Bécsbe is felmegyen. B. Jósika János ő Exclja a' mult héten indult innen a' Császári Városba. Kerestem a' hét Választónál, de nem találtam.

En itt a' jövő 1823nak Januáriusával Kisfaludy Károly társaságában Árpádia név alatt, minden héten postán egy mulattatva tanító Folyó-Írást akarok kiadni, azon czélból hogy 1. Olyan embe-reinknek is legyen olvasni valójuk, kik mélyebb systematikai tudományos értekezéseket forgatni nem szeretnek, 2. hogy Asszonyaink számára is adjunk ki valamit. — Egy ilyen, Morgenblatt forma folyó Írásnak híjával vagyunk még. Tudod, hogy még a' mult nyáron járt e' körül eszem Igazzal, de őt környülállásai Pánczélhoz csatlák. A' télen Báro Podmaniczky József Ő Exclja több izben serkengetett ideám valóságosítására 's külön ugyan azt tevő Kisfaludy Károlyal is. Kisfaludy megszóllított hogy állanék egybe vele. Megtudák a' plánt Gr. Majláth, Gr. Teleki Ferencz, és Gr. Teleki József, Prof. Schedius, 's ösztönzének. Nem könnyű é Katót tánczba vinni? Prof. Schedius, ki a' Palatinának Magyar Nyelv tanítója, elérte a' dolgot Ő Herczegségének, ez tenyerébe tapsolva fogadta, Olvasónénknak ajánlá magát. Beszélt a' Herczeggel. Instántiánk beadásával késvén holmik miatt, a' Palatina kérdezé Schediust hogy miért nem megyünk a' Herczeghez, holott vár. Mentünk. Gr. Pálffy Fidelist elkészíté Gr. Teleki Ferencz, mint a' Nádor Kamarássát. Béadtuk a' Herczegnek személyesen instantiánkat. Május 21dikén a' Helytartó Tanácstól ki kaptuk az engedelmet, úgy hogy a' Cancelláriához nem is küldetik ügyünk. Ezt akartuk előbb, hogy bizonyosabb reménységgel dolgozhassunk.

Külön szándékozunk nevezetesebb Írójinkat plánumunkról tudósítani s megkérni munkák küldésére, mert örömet kikerülnék azt hogy mindenféle firkalótól kénytelenek ne legyünk munkát felvenni. A' munkának stylisticai főbb dísz is kell terjeszteni 's egy tónt akarunk legalább a' külsőben. Rövid időn megyen Hozzád levelünk e' tárgyba 's én előre is kérlek hogy segedelmekkel ajándékozz meg bennünket. Bizonyosan lesznek apróbb Munkáid, mellyek Arpádiába igen kellemetesen fognak állani. Mi fordítást is veszünk-fel, de Tőled eredetit kívánnék, mert az eredetiben szerencsés vagy nyelvedben.

Igaz számára, Zsebkönyvébe, Klárát Visegrádra küldöttem-fel. Kisfaludy Károly Aurórájába a' Belgrádi leányt adtam. Amaz próza, ez vers.

Feleségednek a' Grófnénak kezét tisztelettel csókolom 's gyermekeidet rendre. Mit csinál kereszt fiam?

Tegnap tartatott B. Podmaniczky előlülése alatt gyűlés. 1821re Vályi Nagy Ferencz Iliásza van a' Palatinusnak ajánlva jutalomra. Ennek nagyon örülök. Add tudtára Özvegyének.

Örök híved
Döbrentei Gábor mk.

Gr. Gyulai Ferenczné Andrásfalván van 's lesz Augusztus elejéig. Lottinak a' mult héten vettem levelét.

A Marczibányi Kiküldöttség uj Tagjai: Madarassy a' Püspök, Gróf Teleki József és Bárczy a' Vice Ispány.

[Ercdetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

4084.

Kazinczy Dénes — Kazinczy Ferencznek.

Váradon Junius 10kén 1822.

Édes Ferenczem. A' Leveleddel küldött Prof. Kézy Verseit épen jókor vettem, mert az előtt való nap olvasván a Kurirba az elegans Recenziódat, nagyon vágytam magát a munkát is esmerni. -- Kár hogy a Prof. Úr Poetai Lelke oly sterilis virágokra szállott, mint a melyeket némely részbe Énekei tárgyává választott. — Rendesnek tettez nekem az is, hogy a Pataki Ref. Professor a Szathmári Püspököt orbi mota vak buzgóságáért ditséri. — A munka szép, és a Latium hóltt nyelvének új dísz és elevenséget ad, azomba a Recenzió is (de complimentnek ne ved) azt óhajtattja, hogy bár minden ember, vagy leg alább Író, úgy írna Honnyi Nyelvünkön.

Most egy kéréssel jövök. — A Semjéni Gesztiéknek meg van az Originalis Donatiója Ferdinandnak de anno 1548., melyben per Notam Michaelis Perkedy, ennek Perkeden, Miskén, Bólthon és Szegetyházán [!] volt Birtokait Szabolts Vármegyébe Geszti Lászlónak, és Sysman Ferencznek conferálta, de a Donatio már nagyon rongyos lévén,

nem tettzik ki, hol, és mikor esett meg a Statutio. — Kérlek, ha a Leleszi Notariussal esmeretséged volna, járj végére, nem lehetne é ott erre találni. Ha meg van ott, [a] Gesztiek Requisitoriumot fognak hozatni, de hijjába költeni nem akarnak. Tudósításodat el várom. Vale et valete.

szerető Testvéred Dienes mpr.

Kivül: ¹

N. Váradról.

Tekéntetes Alsó Redmeczi Kazinczy Ferencz Úrnak. Tokajon, S. A. Újhelyen által. *Széphalmon*.

[Eredetiye Becske Bálint birtokában.]

4085.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Wien am 10/6. XXII.

Als der Kronprinz von Bayern von Rom abreisen wollte, gaben ihm die deutschen Maler ein Fest: Einen Ball mit der Ausstellung ihrer Kunstwerke verbunden. Zwei Stunden vor dem Fest wurde Friedrich Rökkert zu einem Gedicht aufgefordert. Er schrieb das hier beiliegende.² Rökkert verlegte den Brouillon und Hormayr fand ihn unter Rökkerts Stiefeln, als dieser hier war. Ich finde das Gedicht vortrefflich, es biethet einen äusserst interessanten Vergleich mit Schillers: «Die Künstler», halten sie doch beide zusammen und schreiben sie mir ihre Meinung.

Ich weis nicht, wenn [!] meine magyarischen Gedichte erscheinen: ich frug Cotta, habe aber noch keine Antwort. Es liegt mir selbst viel daran, dass es bald erscheine. Ich habe jezt einen altdeutschen Kodex aus der Siebenbürgischen Bibliothek zu Karlsburg in der Arbeit. Er enthält ein Heldengedicht über Karl den Grossen, ist beinah' 10.000 Verse stark und existiert nur noch einmal in England. Habe ich die Herausgabe besorgt, werde ich mich mit aller Macht auf jenes Werk werfen, das ich seit vielen Jahren im Sinn, und

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

² Nincs a levél mellett.

Herzen habe: Die Geschichte Ungerns vom Erlöschen der Arpaden, bis zur Schlacht von Mohács. Die Materialien zur Geschichte der Magyaren sind noch nicht so verarbeitet, dass sich die Gesamtgeschichte unsres Vaterlandes mit grösseren Erfolg als bis izt geschehen bearbeiten liesse, aber der Abschnitt, den ich gewählt, lässt sich mit Erfolg aufarbeiten und ist für den Geschichtschreiber äusserst brillant. Das Haus Anjou, das Geschlecht Hunyadi. Der Verfall des Reichs unter den Jagellonen. Nur Sigmund ist langweilig. Übrigens wird das Werk deutsch und ungrisch geschrieben werden. Wenn Sie dess [] Oberstkämmerers Grafen Wrba Handschrift noch nicht haben, will ich sie ihnen schicken.

Meine Adresse ist Himmelpfortgasse Nro 949. 1. Hof. 1. Stiege, 1. Stok, Thüre N. 14.

Schicken sie nur bald ihren Sallust in die Welt, ich habe eine wahre Sehnsucht darnach. Unsre Leute können nur durch solche Muster belehrt werden, wie man schreiben soll. Was haben sie mit ihrer Iphigenia auf Tauris vor?

Gestern habe ich meinen Beitrag an Igaz Zsebkönyv abgeliefert. Wer hätte vor 10. Jahren gedacht, dass sich bei uns *zwei* elegante Taschenbücher halten können, und dass noch obendrein eine reine Unterhaltungs-Zeitschrift auch beginnen will! Ich höre Döbrontey und Kisfaludi haben schon die Erlaubniss dazu. Leben Sie wol, recht wol, recht überaus wol, und gedenken Sie mein mit Liebe.

Ihr Freund
Mailáth mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4086.

Balkay Pál -- Kazinczynak.

Drága Tekintetes Úr!

Két rend béli levelét vettem a' Tekintetes Úrnak, melyben értettem a' Munkámat kezéhez venni méltóztatott; örülök minden részről; örülök, hogy Kraft igyekszik munkáját velünk Magyarokkal meg ösmértetni, hogy mi a' Szép, és a' Szépség' ideáját közöttünk el hinteni; de it ezen a vidéken a' mint a' Prenumeratio járt, tsak azért nem prenumeráltak, mivel drága; igaz, hogy ehez még nintso-

nek szokva, nem is tudom, mikor lesznek. Szegén Kelbaur sem tudom, mikor jön Gróf Dessőfivel Eperjesre! halottam én az önyomorúságának hírét. T. Fáy Képei között Lazarinitől Kátó halála élt [!] nagyságba, magos 4 Suk 11 ezol, széles 4 Suk—Dominichinotúl Judit Holofernes fejével oválba, 3 Suk 9 ezol, 3 Suk széles. Hondecher 3 Suk 1 col magos, 4 Suk 1 col. széles igen szép. Balestra Antal Jakób az Angollal hűsködik, 3 Suk 7 col magos, 4 Suk 6 ezol széles és a' többi. a' mi Egri Érsekünk mártsak utósóba vagyon, semi reménség hozzá, a' napokba alkalmasint az öröké valóságba által költözködik. Eö ezen a' vidéken a' Szép-mesterséget igen hirdette, ámbár reá nem szeretet költeni. Szivemből sajnálom ezen jó Urat. tisztelem a' Tekintetes Úrnak egész familliáját, magamat pedig szivességébe ajánlván, vagyok nagy tisztelője a' Tekintetes Úrnak.

Eger 14 Juni 1822.

Balkay Pál mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4087.

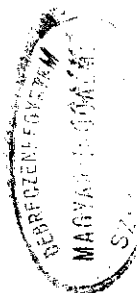
Bölöni Farkas Sándor — Kazinczynak.

Bécs. 822 17ik Jun.¹

Megtaláltalak tehát három évek mulva még egyszer, Tégedet, egykor csillagát lépteimnek! Három gyötrelmekkel teli esztendő mult el, miolta barátod Hozzád nem szolla, 's ő sokszor elpirulva látá képed ez idő alatt, miként vádolgatod ötet, miként jelentgeted elégedetlenséged, hogy ő elhült, elfelejtkezett, megtévedt 's talám elveszett. — 'S elveszett a Te barátod! 's még egyszer a Te hangodra vissza tekint, mint a csüggedelmek között hánykodó Leányka a víz partján, méregetvén bánatját a méjségel!

Megbocsátasz nekem hoszas halgatásomért? Te mindég jobb voltál hozzám, mint én. Most Bécsben élek 's azzal a meggyőződéssel, hogy ezen próbánnak is csak annyi sikere leszen, mint minden igyekezeteimnek életemben. De nincs se jussom, se érzésem többé panasolni. Én nem remélek semmit, én nem rettegek sem-

¹ E levél az Igaz S. 1822. jún. 18-diki levelével egy papírra van írva.

mit, 's csak az az egy gondolat enyhít, hogy naponkint hervadok' 's ez a szenvedésnek tompulni kezdő érzelme.

Cserey kérésed nem teljesítheti 's B. Vay képét nem parancsolhatja fel Erdélyből. Wess. Miklós barátunknak a napokban Londonból vevém levelét, ő Septemberre tér haza. Döbrenteivel soká valék Pesten, rutabb Egyesület nem lehet, mint az ott való Litteratoroké. Gyulay és Kornis ölelnek, ők a Cancellariánál praktizálnak.

Élj boldogul, igen szeretett Barátom, 's fogadd el még egyszer csókját, a' ki Téged változhatatlanul szeretni meg nem szün, 's megbántatni soha nem enged

F. Sándor mk.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4088.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Június 18d. 1822.

Tisztelt kedves barátom,

Nem azt kérdem, mint vagy magad, mint van a' Méltós. Grófné, mint vannak szeretetre oly igen méltó gyermekeid; óhajtom jól, 's nem akarok helyt adni azon gondolatnak, hogy rosszúl is lehetnétek: de kérdem azt, ha házi gondjaid, bajaid, nem kedvetlenítenek e el oly igen, mint engemet az enyéim. Ah barátom, melly nehéz az a' sors, a' mellyet rám hozának az Istenek; és mellyike lesz az, a' ki ezek között kikap? Mialta Eperjesről haza jövék, az történt velem a' mi még soha sem; egy holnapnál tovább nem olvastam, nem dolgoztam semmit, 's gyermekeim köre 's kertem felödteté néha bajomat. De végre a' természet még a' bajt is meggyőzi, 's kitör a' bajok' korlátján; 's íme Erdélyi Leveleim egészen készen állanak, most nyolczadikszor egészen újra öntve, követvén a' Döbrentei és Gróf Teleki László intését, hogy élők felől sem jót sem rosszat nem kell mondanunk. A' munka így nagy részét elveszté a' mi ajánlhatta volna, de más részről nyere. A' Gyulainé' házáról azonban nem

* Az az Bölöni Farkas Sándor. — Kazinczy F. jegyzete.

hallgathaték, 's nem akarek hallgatni; megmaradt a' mi felett azt jegyzéd-meg, hogy a' ki olvasni fogja, így fog szóllani: A' ki illy melegen szerethet, nem lehet nem jó ember. Már megtevém egy Bécsben lakó barátomnál a' kérdést, hogy annak ívei mennyiért nyomtathatnának, 's ha a' felclet olyan lesz, a' millyennek óhajtom, nem tartóztatom tovább kieresztését. Bár míg közre lép, megolvashatnád, 's hallhatnám nem csak javalásodat, melly nekem mindég igen kedves, de ítéletedet is, sőt intésidet. Az én vélekedésem szerint a' legbölcsebb intést sem kell követnünk, ha van valami, a' mi annak elfogadásától tartóztat, nem mintha saját látásunkat a' másokénál jobbnak vélnénk, hanem azért, mert saját arcunk úgy elenyészik, pedig idegen arcot, bár szebbet, ki akarna viselni. De a' bölc intés még ha el nem fogadtatik is, használhat, új nézésekre vezetettünk általa, 's máshol van sikere.

Eperjesi Processusomat a' Sógorom a' Kir. Tábla elébe akarja vitetni: Transmissionale Mandatumért esedezett a' Cancellarián, 's ez a' pert felkivánta. Így húzza az időt vesztelmre; így költet velem ok nélkül. Augustust alkalmasint Pesten fogom tölteni, és ez megrántja erszényemet.

Július 6d. Mélt. Lónyai Gabor Úr, mint Fő Curátora a' Pataki Collégiumnak, tanácskozásokat fog tartatni egy hétig az Iskolai tanítások' jobb lábra tétele eránt, 's engem is meghítt. Ott leszek, 's azt teszem a' mit lehet. Magyarnak és Protestansnak Magyar és Protestanst kell nevelni; ez az a' pont a' honnan kiindúlok. Gondold-el, most Patakon sem a' Haza, sem a' Protestantismus' Históriája nem tanítatik, 's én úgy hagyám oda Patakot, hogy nem tudtam, mi az a' Bécsi, Nickelspurgi, Linezi, Szathmári Béke, de igen hogy van Praedestinatio, 's az Ostya csak kenyér. Most a' Theologia (a' mire semmi szükség, mert az nem csak nem segíli a' Religiót, a' mire igen nagy szükség van, de azt el is öli; legalább elhidegíti) igen jó kézben áll ott: de a' História rosszul tanítatik. Ifjaink azt tanulják, hogy kinek mi volt a' Symboluma.

Láttad e a' Kézy Verseinek Recenzióját a' M. Kurir' Leveleiben? örülök hogy maga ő meg van elégedve vele, de nem örülnék kevésbbé, ha Te mondhatnál felőle jót.

Vay felett Lónyainak parancsolatjából az examenkor Rozgonyi fog mondani Oráliót. Kézy kész a' magáéval; és alig ha ő nem mondja-el, mert Rozgonyi öreg, 's nem hiszem hogy minden nagy lelke 's sok tudománya mellett igen jót mondhasson.

Szent-Mihályra menvén (mert ez mindég szándékom még) leviszem azon szép képet, melyet most kaptam. 1812. Bécsbe menvén, az akkor Enődön, most Debreczenben lakó Fáy János, fija a' Püspök Klímo testvér húgának, 40 ezer forintot ada kezembe, hogy azon vegyek képeket teljes hatalommal. Mingyárt kimondám, hogy bizodalmának hasznát venni nem fogom, 's a' pénzt felviszem ugyan 's ott hagyom (mivel fel kelle vitetni), de nem is illetem, 's megállám a' mit fogadtam. Bejártam a' Képpel-kereskedőket, kiválogattam a' mit jónak leltem, 's kivált egy Nativitás megvételét ajánlám Fáynak, melyet Erdélyi Referendarius Vajna Úrtól számára 1300 fnton alkudtam-meg azon kikötéssel, hogy ha Fáy nem akarná, az alku elmúljon. Fáy nem látta a' képet, árát sokallotta, de engede kérésemnek. A' kép a' postaszekeren megérkezék. — Fáy reszketve ment a' postaházhoz egy Érseki Képiró által kísérve. Ah barátom, oda leszek, ha K. nekem valami durva régiséget veve! mondá Fáy ennek. Mingyárt a' postaháznál bonták-fel a' ládát, 's a' Festő felkiálta: Uram, ez az egy képed többet ér, mint egész Gyűjteményed. (Pedig az 400 darabból áll.) -- S most Balkay engem annak hív Copiájával ajándékoza-meg az Originál nagyságában. Gyönyörű és épen a' *lágyság* által gyönyörű. Választásom azt fogja mindég hirdetni, hogy szemem ért a' festésekhez. A' Bold. Szüz emlőji alatt rakta keresztben nem karját, hanem két kezét, 's ártatlanul 's anyai nyugalmas érzésben nézi a' földön fekvő gyermeket. Jobbja mellett per anachronismum pictoribus solemnem Szent Hieronymus könyörög, balja mellett József. A' gyerek körül három Angyal, 's az egyik bájos, bájos!!! De ezt barátom, látnod kell, 's látnod gyermekeidnek is. Felejttem bajaimat, ha rá tekintek.

Mondjad a' Mélt. Grófnénak, kérlek alázatosan, hogy a' két Robinia tele volt rakva veres ákácz fürtökkel. Disze volt kertemnek, 's nekem a' kegyes Adó miatt nagy kevélységem. 26 anyaméhem volt; már 18 rajom van; Zseni azt kívánta, hogy az egyik raj Virginia nevét kapja, 's a' szomszédja Eugéniát. Kedvét töltém, 's a' kettő mellé Aurélia, Marcella és Emilia jött. — Éljj úgy, a' hogy TE érdemled. Öllelek a' legforróbb tisztelettel.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz].

4089.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Június 18d. 1822.

Édes barátom,

Igen kedves leveledben nekem semmi sem volt kedvesebb mint az a' hír, hogy a' Vályi-Nagy Iliásza nyerte-meg a' tavaly esztendei jutalmat. Becsületes ember megholt barátját mindég élő barátjának tekinti; 's a' megholtat inkább élőnek, mert az élő maga is tehet valamit magáért; a' megholt másokra szorúl. Megírtam a' hirt, mihelytt az ma délben megérkezék, Özvegyének. Szegény barátunk, mint volt volna minden izzadása megjutalmazva, ha megjelenhetett volna a' Nép' Nagyjai előtt, 's a' Palatínusnak, a' szeretettnek kezéből vehette volna a' bért!

Igen is, édes barátom, én az Eperjesi Táblán Martz. 20d. megnyertem a' pert; az van hátra, hogy a' Sógorom reveláljon és liquidáljon. De egy hete hogy tiszteletre méltó Prókátorom' levelét vevém, hogy a' Sógorom a' Cancelláriánál Transmissionaléért esedezett, 's az a' pert felkivána, hogy megítélthessék, ha szükség e annak a' Kir. Táblához küldetni. Én a' pert nem féltém, noha nem újság, hogy a' legigazságosabb is megbukik: de elég ha húzódik, melly egyetlen óhajta a' Sógoromnak. Tizenkét esztendeje hogy osztoznom kellett volna, 's egy fillért sem kaptam. A' Gondviselés, a' ki rám először az Öcsémet küldé, majd hetedfél esztendei szenvedéscimet, tovább a' devalvatiót és a' pénzetlen időket, megkémélhetett volna ezen újabb igazságtalanságtól. Elromlom, ha ez sokáig tart. 'S nem veszed e azt is szenvedésnek, hogy kénytelen vagyok kedves ipannak fijával 's feleségemnek testvérével harczolni? — Én neked Eperjesről írtam; emlékezem hogy közlém a' nevezetes Allegatiónak egy részét. Úgy látom leveledből, te azt nem vetted.

Martz. 25dikén értem haza onnan, 's a' mi rajtam soha még meg nem történt, elmúlt öt hat hét, hogy egy sort nem írtam. Kertem foglalt-el, hogy elverjem nyomasztó gondjaimat. De Májusnak vége felé új dühhel esett nekem az irkálás' lelke, 's Erdélyi Leveleim, Eperjesen nyolczadik izben kezdve, elkészültek, 's épen ma íram-meg Előbeszédemet Sallusthoz. Ezzel inneplém Pataki Conjugista fiannak, Emílnék, születése napját. Igaz van megkérve, hogy találja

módját kiadásának, 's azért Igaz, mert nálánál szemesebb Correctort nem találok, 's nem félhetek ott, hogy valamely becsületes ember úgy tesz csínyt Manuscriptumommal mind P'csten, hol bizonyosan nem a' Betűszedő, hanem valamely Neologomastia rontotta-el a' mit írtam, hogy rajtam és rajtunk nevetessen; — — így a' Füredi Vidának adott feleletem' végén: *ezt mondom szájjal és szívvel* — leve: *ezt mondom szájjal és szÓval*. Barátom, az illy dolog Buberey, 's az illyeknek nem örömet tészem-ki magamat.

Erdélyi Leveleimet szeretném veled látatni. Úgy hiszem, most vele teljesen meg lészesz elégedve. Nincs senki nagyon dicsérve; legfeljebb melegen van illetve, mint te, 's Andrásfalvi barátnéink, 's barátunk; de ezek igen melegen. Miklós épen nincs tömjénezve, sem Zsibó, mert úgy szólok, hogy nem dicsérve is hevesen dicsérem. A' Szászok sem fognak panaszkodhatni, noha dicsérve még most sincsenek. A' medvefaj erre van elváltoztatva: Melly szótalán faj! De az is el van mondva, hogy csak a' falusi illyen.

Nagyon köszönöm neked, hogy Farkas Sándor felől tudósítasz, és hogy ötet ki látom kapva bajai közül. Hát Ponori hol van, 's mit csinál? Hát a' mi kedves Krasznai barátunk? Vallyon nem bánta e meg, hogy tanácsomat nem követte, 's azt követte, a' mit én neki soha nem tanácsoltam volna? Tudassd velem, ha tudsz felőle valamit. Hogy a' mi Lajosunk reményeidnek megfelel, annak ugyan szívesen örvendek. A' jó szerencse vigye a' legnagyobb tetőkig, ötet és a' kedves Kornist, ki ha úgy folytatja útját, a' mint kezdé a' sok Páplistákkal nem bíró Erdélyben szeretetre méltó szerénysége mellett úgy mehet-fel, mint a' Jósikák.

Látod, édes barátom, hogy kerülgetem a' feleletet két megszóllításodra, és így azt is, hogy nekem igen nehezen esik megszegnem kérésedet. — Barátom, én öregszem, 's sok el nem végzett dolog várja kevés erőmet. Levelezőim csomójikat végig olvasni, arra nem marad időm; feleleteim pedig nálam nincsenek-meg. Superint. Kis ide adá az én hozzá-írt leveleim' Csomóját, 's azok sok esztendők óta itt állanak. Ha valamit tehetnék, ezeken kellene kezdenem; de itt pirúlok mellette megjelenni; az ő levelei nagy gondal látszának írva; olyy elkészültek, hogy nyomtatni mingyárt lehetne; tudod pedig hogy én a' magaméit képzelhetetlen gondatlansággal és vakmerő gondolatlansággal, az az, a' Helmecezi mai levelének szava szerint lepletlenséggel szoktam írni. Nem ígérek tehát semmit; egyéb dolgozásaim, a' sok gyermekű ház' gondjai, a' Zemplényi Archivum,

ez a' fatális per, melly miatt, a' mint gondolom, Augustusban nálad leszek, nem engedik hogy ígérjem. De ha valamely szesz rá-kap, örvendeni fogok hogy két olly barátomnak mint Te és Helmecki, kedveteket tölthetem. Arpadiádodra* még kevesebbet. Fogy testi lelki cróm, 's a' mi még soha el nem hagyta, most még kedvem is.

Emil és Antonin fiaim Patakon vannak, Prof. Kézy Úr házá-nál. Praeceptorok egygy igen fiatal, de igen derék ifjú, Patay István, fija a' Sepsi Predikátornak, ki Patakon Theológiát tanita esztendeig; akkor megmondta, hogy hivatalát leteszi, de kész lesz tanítani Physicát. Most talán ez lesz a' Bécsi Protestáns Academiában egygyik Professor. Fija atyja' gyermeke. Emil és Antonin mindketten nagy reményű gyermekeknek tartatnak ott. Emilt minap nagyon elszomorították: negyvenediknek deturbáltatott. De a' jövő órán visszakapá helyét triumphussal. Antonin nehéz-testű gyermek, már rettegém, hogy lelke is nehéz lesz, 's nem az, épen nem az. Csak jó dolog a' gyermekeket (jó szem alatt) közhelytt neveltetni. Ha erszényem engedé vala, nem volnának Patakon; ha a' Sógorom el nem rontott volna, két esztendeig Patayval Bécsbe küldeném, hogy francia nyelvet és Emil festést is tanuljon, mert arra szokatlan hajlandósága van. — A' te Bálintod physionomiája Antoninéval egygy. Rettegetem, hogy Bálintnak lelke is nehéz lesz. 'S ime a' négy esztendő és öt napos gyermek maga jár rán, hogy tanítsam betűk isméré-tére. Tegnap az X és T vala tanulása, 's eggyyszer kétszer mutatám neki. Ma reggel még tudta. Ez sem üte-ki tehát közzülök. Lajos még arczban is Emil, 's csupa tűz, mint amaz. Zsenit régen Szent Mihályra kellene levinnem; oda ígérttem nyaralni, mert Virginie is szüléji is nagyon szeretik. Barátom, olly pénz-szűkében vagyunk itt, mindnyájan, 's senki nem annyira mint én, pedig magát senki sem vonja-meg úgy mint én, hogy ezt sem teljesithetem.

Élj szerencsésen, édes, édes, édes barátom. Feleségem, lyányom forró barátsággal tisztelnek.

Szereted e Schédelt? Levele tűz, csupa tűz. Az igen jó, mert mit ér az ember, mit az ifjú, tűz nélkül?

Épen most veszem a' Virginia' atyja levelét, 's Zseni lyányom a' Virginiejét. Az is tele van panaszokkal a' nehéz idők ellen.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

* Engedj egy feddést. Uj Irásod Morgenblatt forma akar lenni 's **Arpadiad!!!** A' név nem jó. Ollyan mintha az *Arpád* nevétt egy *Elegant* viselné. — Kazinczy F. jegyzete.

4090.

Kazinczy — Helmecezy Mihálynak.

Széphalom Jún. 18d. 1822.

Helmecezynek.

Édes barátom, Együtt veszem leveledet a' mi barátunk Döbrentéivel. Mit írtam neki Leveleim újra dolgozása eránt, kérek, olvassd-meg nála. — Endre és Hedvig még mindég félben állanak kezeim közt; mihelytt elvégzem, megküldöm. Méltóztással elhinni, és mondd ezt az általam nemcsak igen szeretett, hanem egyszersmind igen becsült Kisfaludy Károlynak, hogy ő és Te igazságtalanok volnátok ha azt hinnétek, hogy én Auróra eránt hideg vagyok. Sőt azt nálammal inkább senki sem szeretheti. De mennyin dolgoztok Aurorának és melly kevesen Hébének. Igaznak az én segédemre, akármelly kevés legyen az, inkább van szüksége. Ohajtom hogy mind a' kettő fenn maradjon, 's egymással szeretve vetélkedjenek.

Osztán én Igaz eránt egyéb tekinteteknél fogva is szorosán le vagyok kötelezve. Iskolai társa voltam igen érdemes atyjának, 's a' Hébe atyját szeretém még minekelötte közzénk fellépe. Belöle idővel Henricus Stephanus válhat, 's adják Isteneink, hogy reményem minél előbb bételjesedjék.

Jeruzsalemedet, vagy a' hogy én inkább szeretem nevezni, Goffredódat, csudálva csudáltam. Nem hittem hogy legyen valaki a' ki azt merje és úgy adja. Én már akkor kezdék egy Ottave Rimét magyarban, mikor a' Sonette' lyráját illetém; 's hiszed e, hogy egy sorát sem mondtam-el még senkinek, és hogy vele hirtelen halálommal visszaélés ne történhessék, le sem írtam. Az még most sem kész, 's talán soha sem is lesz. Az a' kis dal a' Zsebkönyvben Égtem érted, 's te szerettél — nekem véres verejtékbe került, 's esztendőnél tovább faragdáltam rajta. 'S te, barátom, betegened ezt. Te erő vagy, én gyengeség. Ha valamit fordításodon ki kell tennem, azt mondanám, hogy nem hoztad által a' szint: Tasso édes: Helmecezy merő fűszer. Gróf Sztáray Albert azt mondá a' sógorának, Pipsznek, hogy az afféle nem Zsebkönyvbe való volna, még ha minden értené is, mert ide csak játékok kellenek. Ezt te nem kérdéd, de elmondom. Ne akadjunk-fel a' mások ítéletén, 's

emlékezzünk, hogy ha mást nekünk szabad, másnak is szabad minket. Én egy egy dolgozást nem szeretem inkább mint a' Virgilből (Georg. IV.) fordított Orpheusomat. Még nem igen akadémemberre, a' kinek vagy tetszett, vagy valamennyire tetszett volna. Ha mást nevezhetne fordítójának a' darab, azt mondanám, hogy többet ér, mint a' Baróti és Rajnis egész Virgilje; én legalább Virgilt nem olly zsiros szájából szeretném hallani mint a' Rájnisé, 's nem olly czondrában látni, mint a' mellybe Baróti öltözteté az Aeneiszt; mert az Eclogákban szerencsésebb volt. Hallj erre egy kis Batsányismust. — B., nem tudom melly dologban, a' Pozsonyi Landererhez írt, 's L. vagy B-nak vagy nekem újságképen megküldé a' sajtó alatt akkor izzadó Rajnis Virgiljének egy ívét. B. úgy haragvék Rájnisra mint most rám; noha dicsekedhettem, hogy ő meg én barátok soha sem valánk. Azonnal szalada Barótihoz, ki egy fedél alatt lakott velünk a' Jezsuiták Klastromjokban, 's elébe terjeszté, hogy Rajnist soha sem fogja keservesebben bánthatni, mintha a' Virgil Eclogáját, szeme előtt tartván a' Rájnis dolgozását, lefordítja 's még jobban mint Rájnis. Mindég könnyű ez a' későbbnek; palam publice vallom, hirdetem, kiáltom, hogy én Szallusztot fordítván, nagyon megkönnyítve érzém dolgozástomat a' Szent Györgyi (Gellérdé által, valamint egy újabb fordító, hanemha az Batsányi volna, bizonyosan jobban adná Szallusztot, 's azért jobban, mert előtte volna az enyém. (Én Szallusztot elébb fordítám, mint Szent Györgyi.)

Igen is, édes Helmecczim, a' 24 órai élet nem egyéb, mint halandó halhatatlanság. Az ollyat ugyan szégyen keresni, noha valljuk-meg, az sem tart soká, a' melly után törekszünk. A' munka mindég az marad, a' minek hagyjuk, a' nemzet pedig emelkedik, 's a' jobbak a' mostani jókat elhomályosítják. De érdemel e ragyogni, a' ki a' nemzet' emelkedését feláldozná a' maga nyavalyás ragyogtának? Ha korunkban igazán ragyogunk, mindég fogunk, mert a' nemzet nem feledi, mit veve tőlünk. Osztán higyj nekem, még kevélyé tesz a' némellyek' gyalázása. Maradjon az ilyenek' magasztalása annak, a' ki rajta kap. — Élj igen szerencsésen. Mikor láttad Vidát? Mint van? Gyermekéből mit várhat a' haza? De Augustusban talán őket is megölelhetem. Zephyredet az innepekben meg kelle lövetnem. Nagyon elvénült, 's feltünk a' megdühödéstől. Mag nélkül vészett-el.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

4091.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs Jún 18d. XXII.¹

Nagytiszteletű Kedves Barátom!

Recepissés Leveledet tegnap vala szerencsém venni. Erdélyi Leveleidnek örvendek, 's köszönöm hogy nyomtatattásokkal engem tisztelsz-meg. Küld bátran nagyérdemű Barátom 's hidd, hogy mindent elkövetek, hogy belső becsének a' külső dísz is megfeleljen. A' bétűkről, jövő postával tudósítalak 's semmit, jóvá hagyásod nélkül, nem teszek. Az íveket apránként fogod venni, 's a' melly lapot hibásnak találsz, újra megy sajtó alá. Papiros mustrákat is fogok küldeni. Magad számodra mennyi nyomtatványt 's millyen papiroson kívánsz, add majd tudtomra. Ezt én majd az 500 vagy mint gondolom 750 exemplumra vetem, 's a' könyv' árát igen mérséketesen szabom-meg, 's a' tiszta haszonnak felével ezenél megkinállak. Déva váraért vedd igen szíves köszönetemet.

Kérek orvosold csüggedt Barátunkat Farkast. Én elkövetek körülte a' mit lehet.

Buzgó tisztelettel vagyok

háládatos barátod

Igaz Sámuel.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4092.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Gróf Gyulai Carolinának.

Széphalom Június' 20d. 1822.

Hosszas hallgatásomat 's levelének válasz nélkül hagyását nem fogja e az én imádva szeretett barátném vagy elhűlésre magyarázni — Nem! az lehetetlen! azt Ő nem várja tőlem — vagy nem fogja e

¹ E levél a B. Farkas Sándor 1822. jún. 17-diki levelével egy papírra van írva.

azt retegni, hogy engem valami baj ére? — Ah, baj, édes Lott, baj mindég éri a' halandót; 's van e valaki e' földön, a' kit az Istenek így látogatnának, mint engemet? Nem panaszkodom; nem felejttem én, hogy szerencsésebb halandót ők még nem teremtettek mint én vagyok; ezt mondom, ha magamat házamnál körültekintem; de ne vegyék vétkül, ha ezt is vetem mellé: szerencsétlenebbet sem.

Eperjesről megírtam Nagysádnak, hogy ott Martzius 20dikán a' legkegyesebb 's eggyzersmind a' legigazságosabb sententiát kapám feleségem' perében a' bátyja ellen. Midőn más nap végig járám Biráimat, hogy nekik megköszönjem azt — az eggyik ezt felelte: Üram, magad sem örülsz neki [jobban] mint én; nincs kézzel foghatóbb igazság mint a' mellyet te keressz; nincs nagyobb igazságtalanság, mint a' mellyet a' Sógorod veled követ-el. — A' másik Birám ezt mondá: Sógorod ezt a' pert egyedül azért viszi, hogy gyermekei ne vádolhassák, hogy testvércinek engedé a' mit nem kelle; azt akarja, hogy Birói sententia döjtse-el a' dolgot. Ime az el van döjtve, 's már most bizonyosan meg lesz az Amica. — Mosolyogtam, hogy Biráim hitték a' szót. Keresztül jöven Kassán, szaladtam Báró Splényi Manczihoz. Ez tudakozá miben van a' per. Azt feleltem, hogy tegnapelőtt megnyerém. Da gratulire ich Ihnen nur halb; Sie wissen, ich liebe Miczi Vécsey und Pepi Török wie Sophie und Sie, und ich sehe, wie schwer dies dem Pepi fallen wird. Werden Sie mir aber erlauben zu versuchen, ob ich eine Amica zu wege bringen könnte? — Kértem, hogy tenné, 's elmondám hogy erre kértem a' Sógoromat mindég még a' perben is, még utolsó Allegatiómban is. — Splényi Manczi megtette; 's hiszi Nagysád hogy nyer valamit? Sőt még ingerlette a' Sógoromat. — Egy hét előtt veszem a' Prókátorom levelét, hogy a' Sógorom a' Cancellariára recurrált, 's oda akarja felvitetni a' pert, hogy megtekintessék, ha az Eperjesi Tábla előtt revelálnia és liquidálnia kelljen e, vagy a' Királyi Tábla Pesten revideálja e, hogy az Eperjesi Sententiának volt e helye. Nincs olly Biró a' ki igazságomtól elmozdítson; de a' per húzódik. 12 esztendeje annak édes Lotti, hogy a' feleségemnek birnia kellett volna Successióját, 's azolta egy fillért sem veve, 's én 7 gyermek atyja vagyok, és 7 eggyaránt osztozott testvérek eggyike. 'S melly időket élünk, hol a' leggazdagabbnak sincs pénze, sőt a' hol a' leggazdagabb is adósságokba veri magát hogy szűken élhessen. Herczeg Breczenheim a' Pataki és Regézi Várak 's Dominiumok Ura, 's olly szegényül

él mint régen egy fényes Magyar-országi Nemes. És még is tavaly 14 ezerrel toldá-meg jövedelmét. Gróf Dezsőfi azt írja, hogy az Országban nincs adósság nélkül senki csak az Uzsorások. A' szegény Gróf is panaszkodik, és méltán. — De hagyjuk e' kedvetlen textust.

Én Eperjesről haza er vén azt tevém a' mi rajtam még sola meg nem történt: hat hétig nem irtam semmit, hat hétig nem olvastam semmit; gazdaságom és kertem foglalja-ol. Szarvas marhákat vettem, még pedig csoportosan, 's méheket, ezt is számosan. Gróf Dezsőffy Józsefné egy csomó külföldi faval ajándékoza-meg, 's azokat nem Kertészem, hanem tulajdon magam ültetem 's locsolgattam. A' két veres akácz tele volt virággal első esztendejében itt lételének. Az illyet törvényül tevém magannak nem pénzen venni, hanem csak barátimtól kölölv. Így gazdagodom-meg egy nagy becsü képbén is, mellynek Historiáját el kell mondanom. — 1812. Bécsbe menvén, Fáy János, a' ki tudja, hogy én úgy tudok a' festéshez mint Wesselényi Farkas a' fortepianóhoz, negyven ezer fntot ada kezembe, hogy azon neki vegyek képeket teljes hatalommal, mintha a' pénz enyém volna 's magannak vásárlanék. E' bizodalmat megköszöntem, de nem éltem vele; felvittem ugyan a' pénzt, de azt Bécsben deponáltam minden illetés nélkül. Ellenben sorba jártam mindazokat, a' kiknek eladó pénzek [!] volt. Consil. Vajna az Erdélyi Cancellariánál utolsó vala a' kit felkerestem, mert lakása kin van, Szent Károly mellett. Tyúkokat kezdett mutatni; szépen festetteket ugyan, de tyúkokat. Végre a' többit is. Semmije sem kellett. Egyebem nincs, mondá: de még van egy képem; régi, egy kis baja van, megigazítani adám egy Festőnek. — Azt felkerestem 's meglátván a' képet, vissza a' Consiliáriushoz, 's megalkuvám 1300 fnton; de olly feltétellel, hogy a' kép csak úgy tekintessék megvettnek, ha Fáy nem sokallja a' pénzt. 'S olly magasztalásokkal szölkék a' kép felől, hogy Fáy a' pénzt megígéré.

A kép Egerbe megérkezett Dilizenszon. Fáy kilelte a' hideg midőn meghallá, hogy a' kép itt van. Szalada az Érsek Festőjéhez, 's vitte megnézni. Ich bin des Todes, wenn das Bild das Geld nicht werth ist. Ah, es wird ein altes hartes Bild seyn! kiálta.

Mingyárt a' Postaháznál nyiták-fel a' forslágot. A' Festő felkiálta: Uram, ez az egy kép többet ér mint egész Collectiód. Pedig az három vagy négyszáz darabból áll. 'S most annak épen olly nagyságban 's igen híven festett mása van birtokomban.

'A Bold. Szű. térden áll a' megszült Istengyermek előtt, 's két kezét (nem karját) keresztben veté emlőji alatt egymásra. Feje előre görbül. Mellette József térdepel, imádva a' gyermeket, Jobbra Máriától szent Hieronymus, Cardinalisi veres ruhában; az letekinet a' gyermekre 's két keze ujjainak végeit egymásra tapasztva imádkozik. A' gyermek Isten a' földön, 's két karját anyja felé emeli. Körülte három Angyal, 's kivált az egyik szerelnesen fogja fejét és lábát hogy magához szorítsa. A' képen kibeszéllhetetlen lágyság és nyugalom van előntve. Én szebb képet nem ismerék. Pedig sokat ismerék.

Ez az egyik Angyal, a' ki a' kis Istent ölelgeti, sokat hasonlít az én fekete Bálint fiamhoz, 's ez arra int hogy kereszt anyjának mondjam-el, hogy a' négy esztendő és egy hetes gyermek sok talentot ígér.

A' C I O S A T V Q betűket megtanúlta az Emil és Antonin Praeceptorától az innepekben, 's mindég jár rám hogy tanítsam. Én minden gyermekimtet igen későn fogtam-be, 's ezt is úgy fogom. De a' betűk megtanulásában meg nem erőlteti magát, és így legyen-meg a' kedve.

Lajos képzelhetetlen elevenségű szép gyermek; egészen Emil, kit Patakon nagyon szeretnek. Antonin is szép jelét adja, hogy várhatok belőle valamit. Ezek már Patakon vannak, 's anyjoknak az minden öröme, ha vasárnap hozzájuk repülhet. Zseni most az öcsém-nél van Regmeczen; de külömben mindég itthon. Nem sokára leviszem Virzsinéhez szent Mihályra, 's ott fog nyaralni.

Bónis Sámuel Urnak az egyik leánya Lónyai, a' másik Márjasi Urakhoz menének a' Pünkösdi innepekben. A' Kozmai Asszony meghala, egy holnapig fekvék né mán. Melly jól tette hogy megholt. Bár 16 esztendő korában érte volna az, midőn a' legszerencsétlenebb házasság a' gyermekleányt elrontá.

Hogy April. 11dikén egy Fő Ispánunk leánya és 3 leánygyermek anyja, magát meglötte, eddig tudja Nagysád. De szükség, hogy a' történetet elmondjam. Anyja templomba ment, férje a' kertbe, hol egy hidat csináltak. A' testben igen vékony alkotású fiatal anyyali lelkű asszony maga tölté meg férjének kétesövű puskáját, 's annyi porral, a' mi elég volt volna ötszöri töltésre. Két ajtót zára magára. Akkor leült a' canapéra, 's a' puska vesszejével addig taszigálta a' puska megrántó vasát, míg az elsült. A' puskát homlokához értette, 's így a' golyóbis keresztül ment agyvelején, a' homlokon

nem teve több törést, mint a' golyóbis nagysága, de hátulsó csontjait széljel rugta. A' puská a' nagy töltés miatt és mivel vége a' homlokhoz volt tartva, széllyel-pattant, 's a' láng meggyújtotta ruháját. Képzelní lehet, melly spectaculum volt az férjének, 's szerencsétlen anyjának melly rettenetes volt a' hír, a' midőn a' templomból haza jött. Ez a' mi verzártelt nevelésünk semmit sem ér. Jó olvasni, de a' világot nem Románokból kell ismerni. Külömben ezt az Angyalt gyenge teste 's szenvedő nervusai 's vígasztalhatatlan bánatja fíjának elholtán mentik-meg az embertelen vádaktól. Jó Románokat olvasni, de csak hogy ideáinkat nemesítsék, nem hogy fonákságokra vigyék.

Mondám feljebb, hogy hat hétig nem olvastam, nem írtam. De a' hat hét után kipótlám a' mit elmúlattam. Nem felejtetem Erdélyt, 's Erdélyi Leveleimet készítém el. Már írtam Bécsbe, hogy nyomtassák. Mondja meg Nagysád, aláz. kérem. Mélt. Bája Urnak, hogy *Déva* az Igaz Sámuel Úr Zsebkönyvében fog megjelenni, a' Hunyadi vár pedig az Erd. Levelek homloklapján. Ha Nagysád már Dédácson van, a' mint azt reménylem, emlékezzék, hogy én lélekben ott élek. Ott látom Nagysádat és a' Grófnét, testvéreit a' szép gyepszőnyegen. Óh mért nem lehetek én is ott! —

Csókolja Nagysád kezeit az én kedves Grófnémnak, 's mondja, hogy kimondhatatlanul örvendek, hogy a' mi kedves Lajosunk Bécsben annak ismértetik közönségesen, a' minek én találtam, Comtesse Stanzinak pedig fesse pirosra orczáját azzal a' jelentéssel, hogy Szerencsiné nem győzi hirdetni, melly szép Stanzi. Ah Lolotte, mért nem láthatom isnét Nagysádat! Él e még Dr. Gyarmathi Úr? él e még az a' gajdoló Predikator Andrásfalva mellett a' maga rettenetesen kövér feleségével? Sommit sem tudok felejtteni. Volt e sok cseresznye az Andrásfalvi totóken? Iszik e Nagysád málna rozsolist? Melly sokat hozának azok a' tánczoló Oláhok? Hát a' mogyoró fakó nagy ménből mi leve?

De ideje, hogy csevegésemnek véget vessek. Ajánlom magamat Nagysádnak gratziájiba. Szeresse Nagysád

örök tisztelőjét.

Sz. Jún. 20d. 1822.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4093.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Schédel Ferencz Józsefnek Kazinczy Ferencz
baráti szíves idvezletét.¹

Válaszodat, Zsengéidet egy héttel ezelőtt vettem. Mentsenek-ki halaszthatatlan foglalatosságim, hogy tüstént nem felelék.

Te tűz vagy, 's az nagyon jó dolog. Mit ér az ember tűz nélkül? mit az ifjú? A' Kertész nem örül a' sovány hajtásokkal növe csemetének; azt szereti, a' mit nyesni kell. De szerencsés lészesz, ha barátid tüzedet olykor enyhítik, 's legalább azt sugják, hogy a' zsenge gyünnöles nem mindég jó. A' természet legnemesebb adományát, a' szőlőgerézet, hideg ősszel adja.

Nemzetünk két Zsebkönyvvel dicsekszik, az Igazéval és Kisfaludyéval. Kérdjed magadtól, édes barátom, nem volna e jobb ezekben jelened-meg elébb? Én azt tanácslanám. — De teljesítem a' mit vársz, 's azzal a' bizodalommal a' mit érdemlesz.

Sok jó darab, de darabos nyelvben. Mind az az új, a' minek szükséges voltát nem látjuk; mind az a' szokatlan, a' mi magát meg nem tudja első látásával szerettetni, nehezen csinálja szerencséjét. Ezt az mondja, a' ki maga is elhagyá magát kapatni tüze által, 's megfutván veszedelmes útját, barátjának kimutatja a' szirteket. — Első Dalod igen jól gondolt darab; de elfagytam a' *dana* szóra. Édes Gergelynek kell hagynunk. A' 8dik sorban az anapaesztet nem hagynám-meg, noha olyan elég van Anakreonnál; tarkit. Az apocopált bennünk és testvéreink is törlést látszanak kívánni.

Lincsihez — kegyeSSen — és kegyesen a' Kegyek — 's minek ez: olly édesen? — sor 4. Lincsi, tiéd... A' második strópha sok igazítást kíván, 's a' Dal szép dal lesz.

Stuárt Marie. — Nem tudom, eredeti e, másolat e; 's szeretném tudni. Irigylem ezt. — thrónján, tenném: székén. — dícs, personificálva: Dícs, — Gyönyörű darab. — Melly kár hogy azok a' fertelmes hiátusok az én fülemet döfölik. — És osztán, édes barátom, te fogod e, te e Rizziot amphimacernek scandálni, holott spondeus? Fülednek higyj, ne szemednek. Szörnyűség azt hitetni másokkal,

¹ Nro 2. Megk. Jún. 27. — Toldy F. jegyzete.

hogy a' magyar ajak ki nem tudja mondani az egymás mellett álló 's öszveolvadt két vocálist.

Mathilde. -- Mi az a' kÉlő — Oltja-ki tŰzöt. Ez ugyan irtóztató. Külömben a' dalnak, sok érdeme van.

Fohász. — vándorL Tok. - Eggy intést az Anakreonticákra. A' sort nem mindenütt szabad megszakasztani. — halandók // között. Fityegő rongy : 's a' rongy nem jó.

Szent Miklóssyhoz (a' Kedveshez, Nemeshez). Minek *Meg* halla Küprisz? Tenném Hallotta — tudnillik dalodat, — azt vártam, azt óhajtottam, hogy Küprisz vagy Chloe a' myrtusszal csókot is ad neki.

Carolinéhez : Nem e : Ki állna ellene? — Én Elisiókat 's Olvasztásokat szerető, tenném : Ki ál/lan' el/lene. — Tűzt? ki szól így? Hasonlítás. — Mi ez : Erős belednek?

Rózsalyány. Bravo!

Homér' feje és Anakreon. Szép az Original; szép a' fordítás. Anakr. 34. — fényl — kemény.

Anakr. daNolt. Minek az? Nem jobb e daLolt?

Vándor és Gerlice - reád // Is -- ez ugyan bizony nem szabad.

Pentametert, pentametert a' Schillerihez! De jobbat mint németben.

— | — | — | — | — | — || — | — | — | — | — | —
— | — | — | — | — | — || — | — | — | — | — | —

Haragszom arra, a' ki nem érti a' német prosodiát. De Schiller még is ezt a' szép gondolatot megkímélhette vala o' rettenetesen rossz két sortól.

Környt, örömt; édes barátom, ki tűrheti ezt? Van tereMt. De ne szaporítsuk a' nem kedvest. Minden hibáid közt nekem ez legkevésbé tűrhető.

A' Sonettből igen is jó lehet; de bezzeg kell izzadnod rajta. Azonban az megjutalmazza a' fáradságot.

Küszködve mások Plútusz' kényivel
már jó volna, de az a' *kény!*

Fény- és arany-vágy
mert a' pénz nem versbe, nem Sonettbe való.

'S nem éri harcok végét a' kebel

Neszem magasra nem o_o fel

Arny (ájok) forr (ájok) így kívánná a' rim.

Látod, hogy nem igazítok, nem pótlók ; pedig a' mit mutatok, azt látod magadtól is. És így abba hagyom. — —

Édes barátom, én is úgy hiszem, hogy egymást a' nyár' vége felé meglátjuk ; de Pesten, nem Széphalmon. Perem miatt oda kell mennem. Az Igazság felelmen van ; de húzzák a' pert. Akárhol látlak, szerelemmel foglak melyemre szoritani. Élj szerencsésen. — Széphalom, Június' 20d. 1822.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lcv. 4r. 134. sz.]

4094.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Pest, június 28. 1822.

(Egy új csomó verssel).

A német prosodiát rég meg kívántam tanulni, de Gottsched Poetikájára sehogy sem bírtam mind eddig szert tenni. Most Horvát István úrhoz fogok folyamodni. Ha nála sincs meg, Lipcséből kell meghozatnom. Adelungtól nem találok prosodiát Heinsius Bücher-Lexikonában. Nagy baj az, hogy Pesten a külhoni * literaturákból oly keveset kaphatni.

[Megjelent a Kazinczy Gábor kiadásában.]

4095.

Gr. Gyulay Lajos — Kazinczynak.

Bécs Jul. 1sőjén 822.

Tisztelt barátom,

Méltán haragudhatnál halgatásomért, — gyermek koromtól fogva tisztelőd és barátod! oly sok részben adósod! azon elfelejthetetlen boldog órákért, melyeket elébb írásaid, azontul személyes ismeretséged, és igen gyakran emlékezeted által adtál, és én még is oly régen tarthatlak azon gondolatban, hogy irántad háládatlan vagyok, — nem, az én hozzád való tisztelem olthatatlan tüzzel lángol, és Sze-

* Alig hittem szemeimnek, midőn ez általam gyűölt, ellenkezést magában foglaló rossz szóra egy 37 év előtti levelemben bukkantam! — Toldy F. későbbi jegyzete.

retetem tiszta, mint a' Széphalmi vidékeidre sugárló nap; engedd megújítanunk levelezésünket kedves barátom, és hagyj barátságoddal dicselkednem ezentúl is, mellyel bizonyosan csak hogy hiúságomnak kedvez, ajándékoztál meg, mert homályban vagyok én ott, hol te fénylesz, és olly hátra vagyok, hogy bátorságot ezen kérésre csak egyedül azon érdemnél fogva veszek, hogy határ nélkül tisztellek és szeretlek. Olly jó voltál Farkasnak írt leveledben rólam megemlékezni, e' szerint tudod már, hogy én itt az Erdélyi Udvari Cancelláriánál dolgozom, megvagyok elégedve állapotommal, midőn itt hivatalos dolgaim mellett időm és alkalmatosságom elég van Szenvedelmeimnek is élni, Te tudod, mennyire szeretem a' musikát, azt is fogod tudni, hogy olasz éneklő társaság van itt 's köztök Dávid, ki most bizonyosan az első Tenor énekes az élők között, 's egyebet nem szükség néked írnom, mert te is ismered az elragadtatott Szívnek kicsappongó örömeit, azokat benned is bizonyosan felébresztené ha halhatnád a' Theatrumot megreszkettető csuda hangját.

Örömmel hallottam Igaztól, hogy Erdélyi leveleidet küldöd ide nyomtatni és Sallustiusodat; melly régen ohajtott nyeresége lesz ez ismét Magyar Litteraturánknak!

Döbrentei ezen napokban meglepett idejövetelével és itten fog néhány helet tölteni; valahányszor vele vagyok, mindég érzem, hogy az élet fő boldogságát a' barátság teszi, csak azt fájlam, hogy a' Sors elválasztott bennünket akkoráig, míg hazámba vissza térhetek, mert neki meg Pesten kell most laknia, az engedelmet nyert Árpadia folyó irás megkezdése és folytatásaért, — téged ölel.

Itten most sokan vagyunk Erdélyből ismerőseid közül. V. Praesésünk a' Guberniumnál B. Jósika János, ki magát itt jobban megismertetni jött, alig ha Gubernatorunk nem lesz, mellynek elviselésére mindenkép Erdélyben akárkinél is alkalmasabb.

Grófnédnak kezeit csókolom, gyermekeidet ölelem, téged meg kérlek, taresd meg barátságodban örök tisztelődöt.

Gyulay Lajost mpr.

Kivül: 1. Wienne.

à Monsieur Monsieur François de Kazintzy.

Pest, Miskoltz, S. A. Ujhely — à Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

* A levél zárlatán kettétört piros pecsét.

4096.

Kazinczy — B. Prónay Simonnénak.

Patak den 11ten Julius 1822.

Hochverehrte, geliebte Schwester,

Unser Laczi hat heute sein examen in Gegenwart der weltlichen und geistlichen Censoren gehalten. Ich hatte die Freude dabey zu seyn. Er ward der allererste, der zu erscheinen aufgefordert wurde. Prof. Kövy erzählte, Laczi sey fast das ganze Jahr krank gewesen, so dass er nur 7 bis 8 Wochen seine Vorlesungen habe geniessen können. Da der Prof. dies vorausgelassen hat, so besorgten wir alle (und niemand mehr, als ich) dass die Prüfung höchst mittelmässig ausfallen wird. Nun machte aber der designirte Censor, Hr. Joseph von Ragályi, die Fragen, u. zwar auch solche Fragen, welche nicht auf dem ihm vorgelegten Blatte standen, und da unser Laczi endlich abgetreten, ja, nach ihm alle Schüler des Hn. Prof. Kövy ausgefragt waren, so habe ich die unbeschreibliche Freude Ihnen zu sagen, dass unsern Laczi auch nicht der allergefeuerteste unter seinen Conscholaren übertroffen habe; ja, dass er auf alle Fragen, welche ihm vorgelegt waren, fertig, bestimmt, und judicios geantwortet. Glauben sie nicht, theure, verehrte, geliebte Schwester, dass ich Sie täusche, und dass mich meine heilige Anhänglichkeit an Sie, an den Baron Ihren Gemahl, und das Andenken seines Vaters, verblendet; nein, liebe, gute Niny, ich wünsche, dass mein Sohn einst seine Prüfung mit diesem Beifall, den Laczi eingürndtet, bestehen möge. Noch einmahl sage ich's Ihnen: die Schule hatte einige Zuhörer, die ihre Antworten über alle Erwartung gemacht haben, auf welche die Schule stolz ist: aber besser, prompter, als unser Laczi, hat nicht ein einziger sich aufgeführt; und als er abtrat, sagte Kövy: a' Báró mindent tökéletesen jól megtanúlt; az vagyon hátra, hogy magát gyakorolja, és minthogy egész esztendő által betegskedett, benne tökéletesedjék.

Wiewohl dieser Bericht Ihrem Mutterherzen schon genug Freude geben kann, so wäre ich mit dem Freudengeben karg und ungerecht, wenn ich Ihnen nicht zugleich sagte, dass Ihr Sohn sich Ihrer und seines edlen Vaters in jeder Rücksicht würdig betragen hat. Da Patak die Vorzüge dieses und jenes Jünglings zu erkennen gerecht ist, aber

zugleich beklagt, dass diese für sich selbst, und die Menschheit und das Vaterland ziemlich verloren sind, und ihr Lernen wahrscheinlich ganz unnütz bleibt: so sagen hier Lehrer und Studierende, dass Laczi einer der edlesten, bescheidensten Jünglinge dieses Jahres waren [!].

Den 13ten Julius.

Gestern in aller früh kam unser Laczi mit dem Sohn meines Cousins, und Laczis Conscholaren Andreas Kazinczy zu mir. Thränend habe ich die zwey edlen Jünglinge unarmt, die mir in diesem Augenblick um so interessanter waren, weil der eine des andern Werth durch den seinigen erhöht hat. Dem letztern habe ich als Kazinczy gedankt, dass er meinen Namen durch seinen Fleiss und durch die Achtung, welche er von der Seite seiner Moralität sich erwarb, einen Glanz gab. Auch ein zweyter K., der Sohn meines Bruders ist ein Jüngling, welcher seine Studien sehr gut gemacht hat: aber er zog sich in einer andern Rücksicht eine sehr nachtheilige Meinung zu, und was mir halb wehe thut aber halb sehr freut, er und unser Laczi hassen sich auf Tod u. Leben. Laczi wird Ihnen erzählen, wie er diesen und die seinigen befunden, und dies mag Ihnen, geliebte Ninny, manches aufklären, was ich nicht gerne sagen möchte. Gott erhalte Ihnen diesen braven Sohn, und mache, dass Ihre Freuden an ihm bald zur völligen Blüthe reifen.

Széphalom d. 16ten.

Das Patronat hat eine ansehnliche Deputation zur verwitweten Fürstin und ihrem Sohn den Fürsten Ferdinand Brezenheim geschickt, die ihnen als Grundherrn von Patak, die Schule zu Gnaden empfehlen soll. Ich war einer der dorthin Deputirten. Die Fürstin, eine sehr gebildete, bejahrte alte Frau, lud uns zur Tafel, die alles weit übertraf, was ich je gesehen. Aug und Gaum fanden eine reiche und glänzende Labung. Ich hatte das Glück der zweyte von der jüngern Fürstin, der Tochter des Hauses zu seyn (sie ist an Aloys Almásy, Sohn von dem Vice-Canzler Ignätz vermählt), als wir um den Canapé sassen, und der zwischen der junge Fürstin u. mir sass, sprach zu mir ungrisch. Ich hatte keine idée, dass die Fürstin ungrisch sprechen könnte, und war überrascht, als sie an unserer Conversation Theil nahm, und das in dem reinsten Ungrischen. Auch Almásy, ihr Gemahl, war da; ein sehr schön gewachsener junger Mann, der bey der Tafel wirklich zur Verwunderung seine polit. u. statistischen

Kenntnisse uns étalirte. Die alte Fürstin gebietet durch ihren edlen Anstand Ehrfurcht. Sie ist eine hoch gebildete, edle Frau. Ich hatte die Freude, vis a vis mit der jungen Fürstin zu sitzen, und hatte so Gelegenheit, sie en face und en profil sie mit mahlerischen Augen zu betrachten. Sie gehört nicht in die Reihe der schreyenden Schönheiten, aber hat sehr schöne Stücke, und das Ganze wird durch den leidenden Charakter, welcher aus ihrem Gesichte spricht, so wie durch ihre hohe Bildung, unendlich erhöht.

Ich kam zu Fuss auf das Quartier meines Sohnes, und als ich bey einem unsrer Wirthshäuser in Patak vorbeiging, kam unser Laczi eben dorthier heraus. Er erzählte mir, was zwischen ihm und meinen neveu vorfiel. Der Lehrer meiner Söhne erzählte es mir gleich darauf; er wusste die Geschichte von denen, die dabey waren, und die Erzählung des Studenten und die, welche ich von Ihrem Laczi, liebe Niny habe, passen ganz zusammen. Ich spreche von meinem Bruder nicht gern, aber er sieht den Segen, den er verdient, an seinen Kindern schon ziemlich. Mich freut es unsern Laczi auch bey diesem niedrigem Vorfall, edel finden zu können. Mein Neveu u. seine Eltern haben auch die Schuld, dass Laczi und ich und meine Frau uns gegenseitig in einem falschen Lichte angesehen haben. Doch dieser Irrthum hat sich nun ganz aufgeklärt.

Sophie umarmt Sie, verehrte, geliebte Schwester, mit den Gefühlen der innigsten Verehrung und Liebe.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

4097.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Júl. 22d. 1822.

Tisztelt barátom,

Óhajtom, hogy Te a' ferdőkben olly kedves napokat élhess, a' melly kedvetleneket én ide haza örök gondjaim és rettegésim közt. De ez a' panasz akaratom ellen ömle-ki tollamból; nem volt szándékom azoknak hallatásával szívedet elmérgesíteni. Engedj-meg azonban annak, a' kit egyedül a' szükség tartóztatott Zsenit Szent Mihályra

levinni. Csak annyit sem gyűjthettem össze, a' mennyi arra szükség, hogy oda elkészítsem.

Erdélyi Leveleimnek nyolczadsori az az utolsó Dolgozását általküldöttem Döbrentének, hogy tekintse-meg, és ha valamely botlásra akadna, törölje-ki. Ez a' barátom a' Kézírást nem nekem küldi vissza, hanem Bécsbe¹ Igaznak, az pedig nyomtatás alá adja haladék nélkül. Eggy holnap alatt Szallusztal is készen leszek, 's az is megjelenhet ez idén.

Júl. 14d. Vaynak utolsó tiszteletét adá-meg a' Pataki Collégium, mint a' Superintendentia Május 22dikén Miskolczon. Ott Superint. Szatmári József, itt Prof. és Predikátor Lácza predikált, Rozgonyi pedig magyar fekete mentében, de rá pallástot akasztva, perorált. Mind a' három Munka nyomtatattani fog. A' sokaság nagy volt. Jelen vala Consil. Szirmay Lászlóné Topolókáról, két fíjával és két Menyével, és Soos Pál. A' Rozgonyi beszédében sok jó van, de, úgy tesszik, elmondhatni:

Infelix operis summa, quia ponere totum
Nesciet.

De ítéletemet nem merem igaznak állítani. Nyomtatásban inkább megérttem, mit ért.

Eggy héttel elébb az új Fő Curátor sok tagokból álló Deputatusokkal, kik közt én is meg valék híva, hozzá fogott az Iskolai Rend megigazításának Vay József által régen szándéklott megigazításához. Lónyaiban nagy a' tűz, nagy az elkészülés, nagy a' fáradhatatlanság; aptissimus negotiis, 's igazságtalanság volna hozzá vetni e' két deák szóhoz, a' mi mellé vettetett: nec supra. Ő valóban igen jól végzette iskoláját; 's mindent ért, akár a' falusi Oskolák felől legyen szó, akár a' Logarithmusokról. Nagy gondossággal és fáradsággal szerze össze minden Ausztriai és Külföldi iskolai könyveket, és mindeniket meglekinteté, úgy hogy azokról ítéletét adhatta. Nekem minden Végezése nagyon tetszett azon kívül, hogy az Academiai Tudományok deákul fognak tanítatni. Fejér György a' veres övvel és keresztel a' Marczibanyi innepen azt mondá, hogy a' melly Nemzet idegen Nyelven tanul, soha sem fog Culturát kapni 's mindig hátra marad: Kövy pedig mérgesen perorála hogy deákul kell, különben ifjaink nem fognak tudni deákul. Ezt vitatta Lónyai is.

¹ Itt e szót: *küldi-fel* kitörülte a levélíró.

Vártad volna e ezt a' XIX. százban? 's tud e deakúl az ifjú abból hogy a' tudományokat deakúl tanulja? Hijába volt a' Kézy Versei-nek Recenziójában ez eránt szóllanom.

Vay Ábrahám az nap estve jött, a' mikor Atyjának tevék a' gyászinneplést, 's 24 óra múlva elkeseredve ment-el, semmit nem javallván a' mit a' Deputatio Literaria tevé.

A' Collégium új épületének két gombjai akkor nap tétetének fel, a' midőn a' Vay exequiája tartaték, 's ez Lónyainak egy szavára emlekeztet, mellyet nem fogsz hallani csudálás nélkül. Eggy dél után ülést tartánk, 's Lónyai azt mondá, hogy 4 eszt. múlva egy dictiót tart az új épület Auditoriumában. Kazinczy István azt mondá. fél hanggal: Semmi sem lesz belőle. Azon pillanatban nagyot csattana az ég, 's Lónyai felkiálta: *Intonuit laevum*. Én felugram nézni hol ül Kézy, 's Kézyt felém látám közelíteni. Egymásnak akaránk mondani csudálkozásunkat.

Egyéberánt Lónyai Napoleoni tüzzelel bíró Generális volt volna, csak hogy egyenességébe melsző elességet elegyit. A' Math. Professornak Nyírinek kimondá az Ülésben, hogy ő Statisticát fog tanítani és Geographiát; a' Mathesist Kézynck adá a' Physicához és a' Római Literatúrát, a' Görögöt Kálniczkynek. Nyíri kérte, hogy a' Mathesist nála hagyna-meg, az neki kedves tudománya. Kimondá, 's annyi fülek előtt, hogy nem; mert 8 eszt. oltá egy tanítványa sem volt, a' ki egyetlen theorémát tudna. Nyíri azt mondá, hogy most is van, 's sok. Lónyai: Ha csak egy van is, elvágatom az orromat. — Az öreg Szombatinak a' Magyar Országai Historiát hagyta-meg, egy héltben 3 órát fog tanítani; az Universálist egy Praeses (az az, Professori hivatalt titulus nélkül viselő deák). Szombati is szólla. Ennek csak azt felelte, hogy a' Czopfot mindnyájan elhánytuk. — Tudniülük a' jó Öreg a' régen elfelejtett Zoph Univers. Historiáját vette Manuálisnak az Univers. Historiában.

Eltiltá a' Dictátáktól a' Professorokat, 's minden Materiára könyveket irat. Nekem a' Magyar Literatúra Történetei és Aestheticája jutott. Elnyelt a' föld pirultomban, midőn magasztalगतott. Az ollyat az ember csak szép versben hallja örömet, mint a' Tiéd.

Hogy Rollyt Kutka derekasan megverte, és hogy Szirmay Andrást megugattata a' maga Svadronjával Kapitány Reisky, vagy tudod már, vagy könnyen tudhatod másoktól. Az most a' szájakon forgó újsága a' napnak. 'S a' két történetnek minden örvend.

A' Homér exemplárjai most szabadítatának-ki a' Bibliotheca pitvarából, hol 6 holnap olta heverték. A' Marczibáni-praemiumot ez nyerte el pro anno 1821. — Ára 5 ftra határozottatott, 's az Őzvegynék csak 100 exemplárt adának, és azoknak árából a' mik vevőt fognak kapni, minden tizből egy fntot. Ez rettenetes a' szegény Őzvegynék.

Édes barátom, engedj nekem egy kérést. Gróf Mailáth János az ide zárt német verseket¹ azért küldé, hogy fordítsam Magyarba, akár melly formájúba, csak ne Alexandrinusokba. Kénytelen vagyok megvallani, hogy elakadtam; pedig nagyon szeretném kedvét tenni. Nagyon kérek, fordítsd, és küldd nekem. Elmondom én Mailáthnak, hogy te fordítottad.

Most a' Pyrker igen nagy szépségű Tunisiását olvasom. 'S most legelsőben. Erszényem 's gyermekeim szükségek azt a' fogadást tétetik velem, hogy semmi könyvet nem veszek. De ő maga küldé egy nyomtatványt Rozgonyinak, 's ez azt nekem kölcsön adá.

Grófnédtől ajándékba vett fáid élnek, a' veres akácz másodszor virít, a' Platanus, későn bár, kizöldült. —

Élj szerencsésen. Az Isten tartson-meg életem örömeire.

Pillangódra még rá nem akadtam.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4098.

Kazinczy — Gr. Gyulay Lajosnak.

Széphalom Július 27d. 1822.

Édes barátom,

Ha gyönyörű leveled ellenségemnek volna is írva, azt mondanám, hogy az gyönyörű, s szeretnélek érte; hogy ne vettem volna azt tehát a legnagyobb örömmel, mellyet képzelhetsz, midőn az önszeretet azt velem még szebbnek tekinteti. Higyj nekem, édes barátom, ritka levél hatott rám több igézéssel, s újra elmondám

¹ Nincsenek meg.

magamnak és feleségemnek, a mit felőled még Erdélyben mondtam s azolta mindég mondok: «Lajos merő szív!» — Kérem az Istent, s oly forróan, miutha gyermekem volnál, hagyjon mindvégig olyannak lenni, a mint most vagy és eddig voltál. Embernek nem lehet nagyobb dicsősége, mintha felőle azt mondhatják, hogy ő merő szív, — nem nekem nagyobb, mintha felőlem azt a jók, hogy méltó valék általatok szerettetni.

Te, édes barátom, felőlem is magad felől is igazságtalanul ítélsz. Mi vagy te ifjú esztendeidben, és mi lettem én ennyi igyekezet után és ősz fejjel? S ez a te szerény ifjúságod, nem ér-e ez többet, mint a legesillogóbb koronájú öregség? Csak bizodalmat ne veszítsd el magadhoz, csak azt ne hidd, hogy oda el nem érhetsz, a hova mások elértek. A messze ment szerénység szint úgy vétek mint az elhittség. Keresd az alkalmakat, hogy ismereteidet kiszélesíthessed, s a haszontalan tuskék társaságát kerüld; pirulj közéjük elegyedni. Régibb ismerőseid közül gróf Kornis Mihály és Farkas Sándor veled vagynak. Wesselényi veled volt és majd ismét veled lesz; édes Lajosom, mint kap tőlök lángot a te szived, és mint az övék a tiedtől! Te édes barátom, minket irigylesz: az én gyermekeim téged fognak tisztelve nézni, és a te barátaidat, s ha majd fiaim meglátják Erdélyt, oly csudáló tisztelettel néznek rád, mint én néztem egykor a megholt Zsibói nagyot. A ragyogásnak sok neme van, az egyik szikrázásokkal fénylik, a másik nyugalomban. Mind egy, akár így, akár amúgy, csakhogy a ragyogás tiszta tűzű legyen: a tiéd pedig, és a Kornisé, ilyen lesz.

Erdélyi leveleim nem sokára Igaz Sámuelnek kezében lesznek. Most Döbrentei olvassa még egyszer. Kérlek, édes barátom, tégedet, Kornist és Farkast, olvassátok meg ti is, és ha azt vagy jobba vagy bővebbé tehetitek igazításaitokkal, tegyétek méltóbbá a publicum javulására. Gondoljátok meg, melly kincs lesz az két három század mulva Erdélynek, és mit adnánk érte, ha illy leveleket az elmúlt századoknak mindenikéből birnánk. Farkas már is azt itélé, hogy sok Erdélyi ember czekből a levelekből ismeri Erdélyt. A ti segedelmetekkel a munka igen jóvá lehet. — Melly kedves emlékezet nekem, édes barátom, Dédács, Vajda-Hunyad, Maros-Némethi, Gyógy, Benczencz, Zsibó, Hadad s hizelkedem vele magamnak, azt ígérem magamnak, hogy, Erdély, olvasván majd e leveleket, érzeni fogja, hogy hálás vendéget látott kebelében. Csak a szászok fognak nem szeretni. De az sem rossz, hogy azok nem szeretnek.

Bárczay Ferenczel sokat emlegetélek benneteket a Pataki exámenben Jul. 14dikén. — Az ő lyánya jegyben van Bárczay Lászlóval, a Dániel fijával, Bárczán. Ő sem felejteth benneteket, s nagyon kér, hogy vele egyszer menjek be Erdélybe. Csak leveleimet valaha eresztthessen ki! Sokáig halad kiadása.

Mondjad Kornisnak, hogy őtet teljes lelkemből, teljes szívemből, minden erőmből szeretem. Rátok nézve is, magára nézve is, de leginkább Erdélyre nézve óhajtom, hogy Báró Jósika János lépjen a megholt Gubernátor helyébe, az Egri érsekébe pedig püspökök báró Szepessy. Ő Fels. oly nagy szerencsével választta két esztendő oltá férfiakat a méltóságokra, hogy Jósikának és Szepessynek ezt reményleniek lehet.

Feleségem elébb olvasta leveledet, mint én, mert az akkor érkezék, midőn én Patakon múltam csaknem két hétig, s csudálkozással, szeretettel mondá, értem jövén, melly szép levelet fogok kapni, ha haza jövök. Tisztel ő is, Zsenivel, ki épen a Tancred Ouvertürjét játsza a fortepianón. Druszád, a 21 holnapos Lajos, eleven gyermek, s nagy kedvelője a Muzsikának. Mihelyt a húr megpendül, abba hagyja játékait, s szalad oda. Öllek forró barátsággal.

Örök híved
Kazinczy Ferencz.

Kérlek adassd által ezt Igaznak Farkas által.

[Megjelent a «Gróf Gyulay Lajos naplótöredékeiből» című mű 248—250. lapjain.]

4099.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Július 27d. 1822.

Édes barátom,

Erdélyi Leveleimet a' Pataki exámenben Júl. 14—19d. Prof. Rozgonyi Úrnak adtam által, hogy a' nála szállásolt Prezenszki nevezetű Juristának adja azon kérésem mellett, hogy ő, ki Pesti születésű, és Pestre szándékozott, vinné neked; te pedig állj mingyárt megolvásásának, 's valami hibásan talált mondatni, teljes szabadsággal töröld-ki 's igazítsd. Ilyen mingyárt az 1.) hogy ha Kolozsvár a' Kis-Szamos jobb szélén nem fekünne, a' *mint én*

hiszem, oda tedd a' mit a' dolog kíván. Gróf Bethlen Imre engem egy Prof. Nagy Sámuel Úr által metszett kiseded Erdélyi Postamappával ajándékoza-meg. Nagy csak tudhatá, ha az a' 'Város a' melyben lakik, az alatta folyó víznek jobb szélén fekszik e vagy bal szélén; de az ember gyakorta ott is botlik a' hol lehetetlennek gondoltathatnék a' botlás. — 2.) a' Dédácsról írt Levélben tedd-fel a' rosszúl-sült kenyér formájú hegy' nevét; elfelejtettem azt; de Aranyinak vagy Aranyosnak mondatik talán. Kicsinység; de miért ne legyünk gondosok a' kicsinységek körül is? Osztán én óhajtottam volna, hogy épen az a' Levél nyerje-meg az Olvasó' szeretetét; melegen, forrón fakada szivemből. (Dédácsi Epigrammám még sem kész, 's minthogy abban ennek a' szokatlan alakú hegynek is vehetném hasznát, kérek, ird-meg azt nekem első levelemben [!] is.) — 3: A' Gubern. Bánfi György halálának napját tedd-fel a' Bèvezetés 2dik lapján. — Tegnapelőtt rá akadék papirosaim között azon Tudósításodra is, melyet az Ő Felségek Kolozsvártt mulatások felől küldél széllyel a' két hazának a' M. Kurir által. Ezt is felveszem a' Toldalékba, de egyenesen Bécsbe küldöm Igaznak, hogy a' posta költséggel téged ne terheljelek; mert e' nehéz időben arra is kell gondnak lenni. Még elbeszéllem a' Toldalékban, mit teve Cserey Farkas az éhséggel küszködő szegény embereivel, és egy Miske nevű Ur melly szép testamentomot teve, 's ez lesz utolsó Toldalékom.

Te, édes barátom, a' MSt küldd minél előbb Igaznak, a' skatulyával együtt, melly eránt talán megírtam, hogy nem metszetni akarom a' fejet. Nekem pedig ird-meg, votted e azt, és millyennek találád ezen utolsó dolgozásomat. Ha Prezenszki azt nem adta volna meg neked, kérek, járj végére, atyja hol lakik. Protestáns ember lévén, a' Pap nyomába útasít. Professiója Chirurgus, vagy Doctor, úgy mondá Rozgonyi.

A' Velencei Patriarcha keresztül menvén Patakon, meglátogató Rozgonyit, 's ez neki kedveskedék a' maga talis qualis Philosophiájával, melly *ecclectica*, de felette bizarr. Ez viszont Tunisiászat küldé neki ajándékba, 's én ezt az exemplárt forgatom most. Csudálni kell, melly épósi kürtözés ez. Valóban engem csudálkozásokra ragadoz. Mit ítél a' külföld a' Költemény felől, nem tudom; tudom hogy Drámáji nagyon nem tetszének a' Recensenseknek; de a' Tunisiásznak általam már megolvastott öt Énekei tetszhetnek. —

Az Exámeni Superintendentionális Conferentiák felette sajnós végzést hozának a' Vályi Nagyné Homérje eránt. Ez a' szegény Asszony még is sok adósság alatt nyög, 's tovább a' házban sem hagyatik-meg, mert oda a' Musica Prof. fog szállítatni. Ha az exemplárok kiadattak volna neki Decemberben, letehetle volna a' nyomtatás árát, 's ha 10 ftjával csak 500 exemplárt adhatott volna is el, most baj nélkül volna, sőt Capitalissal is díesekedhetnék. De az exemplárok mind eddig a' Bibliothecában tartóztatának, mert a' Collégium nyomtattata, 's most az végezteték, hogy árok ne 10 ft. legyen, mint Vályi Nagy akará, hanem 5 ft. 's azért ennyi, mert a' nagy Vay úgy hitte, hogy minél olcsóbb valami, annál inkább kél; ez pedig, a' mit Vaynak sokszor mondék, nem igaz a' *luxus portékájira nézve*. Nyomtassunk Arabiai Lexicont, 's adjuk 2 fton, mit nyerünk? Azt, ha jó, 200 fton is megveszi a' kinek kell. V. Nagynénak 100 exemplárt adának ingyen, 's minden elkelendő 10 exemplárból 1 exemplárt azon felül. Én tehát Kenderesynek írtam, hogy szóljon Cserci Miklóssal, 's minthogy ez azt ígérő nekem egy levelében, hogy V. Nagynénak a' nyomtatás árát (1670 ft) Erdéllyel megfizetteti, gyűjtson neki segédet. Fischer Egri Érsek szép testamentomot teve a' tegnapi Újság szerint. Valóban a' Literaturára is lehetett volna gondja.

Én tegnap vevém Ágensen levelét, hogy perem Eperjesre küldetik vissza a' Cancellariáról, 's ott a' Sógorom elmozdított kérésétől. Gondolod hogy elszógyenli magát, 's véget vet a' legigazságtalanabb bánásnak? Undokabb bánást nem képzelhetsz. Hányszor kértem Amicára! 's magában a' perben is! Egészen elront engem a' rossz testvér. Barátom, a' Gondviselés megeléghette volna, hogy az öcsém ronta-el az Anyám haláláig alig engedvén csak lihegni is: 's most a' Sógorom szivja 12 esztendő oltá véretem. Ha valaki, én kaptam irtóztató sorsot.

Ezt add által Thaisz vagy Trattner Úrnak szíves liszteletem mellett. Erdélyi Leveleim felől ne szólj, Igaz által nyomtattatom azt, nem kívánván semmi jutalmat tőle, 's azért Igaz által, mert ő nagyon correcte nyomtatlat, és szépen, Pesten pedig némelly ember a' MSban tetszése szerint, sőt gonoszságból is, változtat. Feleségem, gyermekeim tisztelnék, én forró barátsággal ölelek.

Lajosnak meleg szívvvel írt levelét vevém e' holnapban. Gyönyörű ifjú. — A' Bárczay Ferencz leánya Bárczay Lászlóhoz megyen. — Aurórában mellyik Bárczay jelene meg *Vándorffy* név alá rejtezve?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irad. Lev. 4t. 53. sz. I. köt.]

4100.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Pest, Auguszt. 3d. 1822.

Tisztelt, szeretett Barátom,

Tegnap érkezém Egerből 's Trattnerhez menvén, általadta Erdélyi Leveleid paketáját. Ma egész délelőttemet már, azokkal töltém, itt és amott nagy örömmel forgatván. Dél után legelől kezdem 's ugy megyek rajtok végig, hanem minekelötte ez meg lenne is, parancsolatodat teljesítem, hogy minél előbb meg lehess nyugodva, paketádnak kezemhez való szerencsés megérkezése felől. Szabadságot veszek majd magamnak, engedelmednél fogva, ha csakugyan találnék benne valamit, a' mit ugy látom nem hihetek, hogy az iránt vélekedésemet megírjam. Bizonyos lehetsz abban, hogy a' legjobb alkalmatossággal fogom innen felküldeni. Megnézém legelőszer is benne a' már érintett kényes helyeket, úgy vannak azok most eléadva, édes Barátom, hogy senki beléjek gáncsolkodva nem akadhat.

Erdélyi leveleidet csak így előre olvasva is, újra felgerjed bennem azon kérésem, hogy levelezéseidet ki add, vagy általunk ki adassd, 's nagyon ostromollak, szeretvén személyedet, ohajtván új dicsőségedet, ne hagyj kérésemet hijába tétetve lenni. Felette sajnálnám, ha kedvedet új dolgozásokhoz vissza nem kapnád, de ha valóban nem fogják engedni környülállásaid hogy Arpádiát segítsd, vedd elé levelezéseidet. Azok olvasása részszerint felderítésedre is szolgálnak [!], kedves elmúltakat hozva elődbe, 's könnyebben is eredhet általak új kedved hozzájuk. Sokat fogsz fenn tartani leveleidben, mellyeknek elveszniék kár lenne, kidolgozni pedig azokat csak Neked lehet. Példa Szedésemben a' Magyar Literaturából, mellyen most dolgozom, a' levelek rubrikája alatt az én ítéletem az, hogy a' levél stylusában remek vagy.

Bár Kisfaludy Károlynak is többet küldöttél volna Aurórájába. A' miket tegnap láttam nála nem akarja felvenni. Azt hiszi hogy mintha mi Protestansok, jobb darabjainkat inkább Igaznak szánnók. Szerencsétlen vallásbeli különözés a' mi most megint csipdelődik. Ohajtanám csak azért is hogy küldöttél volna, ne hogy ámbár ok nélkül, gyanúba légy véve.

Leveled rám itt sokáig várakozott, mert Bécsből, egy hónapi ott mulatásom után Julius 21dikén érkeztem ide vissza. Jó nap-

jaim, igen kedves órájim voltak ismét Erdélyi barátaim között, kik a' Cancellariánál fenn vagynak. Lajosomat megelégedésem szerint találtam. Őt kivántam látni, az ő kedvéért mentem-fel Báró Bánffy Lászlóval, Le, Gr. Kornis Mihályal jöttem. Gyakorta együtt voltam, majd mindennap Cserey Farkassal. Az ő gazdasági dolga nem jól áll. Maga se tudja még, mikor megy vissza Krasznára. Egyszer se jártam meg Bécsnek nevezetes helyeit oly szorgalmasan mint most. Igaz Samunkkal többnyire csak ebéd felett lehettem, mert mások mindég el van foglalva Kurirjával, azért a' mikor csak lehetett, meszsze is jó szívvvel mentem társaságában, ebédelni. Ő nem betyár Magyar Iró, mint mások olly sokan azok.

Fenn van Bécsben Gróf Majláth Muki is, azt akarván ki eszközteni, hogy jószágát kijátszathassa, a' miben most talán boldogul.

Ide vissza jövéen, Kisfaludy Károly azt declarálta, hogy ámbár a' Palatinusnál velem együtt volt, a' Consiliumtól kettőnk neve alatt kaptuk engedelmiünket, az Arpádia coredactiójától eláll, mert falura megyen lakni. A' mi összeköttetésünk igen jó volt, a' két vallásból lévők lévén 's mind ketten függetlenek, azért sajnálom esze változását. Vallyon nem lehetne é Köleseyt meg nyernem? Kérlek írj neki e' tárgyba, mert én nem tudom, hol van.

Julius 29dikén mentem Egerbe, Aszód felé B. Podmaniczky József ő Excljához. Septemvir Almásy József 29dikén tartá Administratori béiktatását, az nap publicáltattam a' Gyűlés előtt, nemességemet, mellyről való testimoniumomat a' mult nyáron Vass Vármegyétől kivettem; más nap pedig az Administrator Ur több gremialistákkal együtt Tábla Birónak nevezett-ki 's eskettetett-fel. A' gyűlés első napja estéjét Dókus László fiscalissal töltöttem együtt Tittelnél a' csillagnéző toronyban; 's megismerkedém Ivánszkyval. Harnad nap, útamat Átányba, kis jószágom meg tekintésére vettem, még az nap Jászberényig jövéen. Tegnap előtti délutánomat Almáson töltöttem Báró Prónay Sándor Urnál. Most itt maradok folytában, mert jószágomat aligha megint árendába nem adom.

Erdélyi leveleid olvasása után többet. — Egészen elszokott kezem az írástól, mivel már hat hét olta mind utaztam, jártam keltem.

Grófnéd kezére hív csókját tiszteletemnek, 's gyermekeidet rendre ölelem.

Örök híved

Döbrentei Gábor mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

4101.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, Aug. 13d. XXII.

Nagyérdemű Barátom!

Még most sem írhatok a' befűkről. Két hét óta szer felett sok a' dolgom. Egy része ma¹ estvére szakad-le nyakamról 's holnap tüstént Pichlerhez megyek, hogy jövő pénteken tudósithassalak.

A' Farkas levelét hozzám küldé Gr. Gyulai Lajos, 's én gazdája után Kolozsvárra. Ez az igen derék, de sebes szívű barátunk nem érhte itt czéll, 's vissza ment, 's a' mint mai levelében, írja, régi hivatalába beállott a' Guberniumhoz. — Én benne igen sokat vesztettem. — Oly lelkemhez való embert soha sem találok én itt.

Hébém' első füzetét kikaptam a' Censuráról, 's benne sértetlen maradt hasonlíthatatlan Vajda Ilnyadod 's Döbrentei Zah Klárája. E' kettőt feltettem egy kiesít. — A' második füzetet is kivethem talán egy két nap alatt mellyben csak Pap József Parallelája a' Classicus Róma és a' Magyar Haza közt felhető, 's tán miatta tartja sokácska Kanonok Mayer. — Mihelyt ez is megjön, tüstént kezdetem a' nyomtatást. A' harmadik 's utolsó füzetben lesznek magam dolgozásaim. Keszthely Poétai Innepe; Mária, Magyarország királynéja, a' Nagy Lajos lyánya. — Régibb ideámról letettem, le hagytam magamat verni. Száraz is lett volna nagyon.

Az emléket ugyan szívesen köszönöm. Az leszen ötödik rezem. Dévát Vignetnek veszem. Egy igen szép Hébet czimképnek. Az emlék leírása alá feltegyem e nevedet?

Örök tisztelettel vagyok

alázatos szolga barátod
Igaz Sámuel.

Kisfaludy Károly Úr lemondott Arpadiáról 's már most Döbrentei maga van, 's veszen e segédtársat, még nem határozta meg 's kit?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

¹ Az eredetiben tollhiba: *mas*.

4102.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Újhely, az Archivumban, 1822. Aug. 19d.

Édes barátom,

Ha még kezekben vannak Erdélyi Leveleim, kérlek, vedd-ki a' *Bévezetést*, mellyben Erdélynek Geographiáját 's Történeteit adom, 's küldd vissza. Azolta akadtam némelly Jegyzéseimre, mellyeket ott fel kell dolgoznom; azolta 'a Te jelentésedre is a' Császár Kolozsvártt léte felől. Ez a' Toldalékban Nro. 1. fog megjelenni. Ne feledd ezt, kérlek.

Oda Teleki Sámuel! Nem panaszkodhatunk; elég sokáig engedték nekünk az Istenek. Minden tekintetben ragyogott szép élete. Ki vala nagyobb mint ő! 'S hivatála nem tevé őtet nagyobbá, mint ő fényessé a' hivatalt.

Ki lesz Gubernátor? Bár Jósika, a' két Concurrerent nem ismerem. Ki lesz a' Cancellárius?

Erdélyi Leveleim' szerencséjének, ha tovább is megérdemlék javalásodat, nagyon örvendek. De te hidd azt, hogy az igazítások nekem a' javalásnál is kedvesebbek. Azért a' legszebb barátság' leg-szebb Privilégiumával törölj-ki mindent a' mi igazítást kíván, 's tudassd velem mit törölél.

Igen is, barátom, én ugy hiszem, hogy ez a' Munka azt nyeri nekem a' mit Szemere mondott, midőn az első dolgozást olvasá. Most ez nem az többé; már a' második is jobba volt rosszítva; hát ez a' nyolczadszori! De Magyar-ország nem ismeri Erdélyt, 's Farkas szerint nem csak Magyar-ország, hanem Erdély is ebből ismeri majd azt.

Ne hidd, hogy Trattner eránt egyéb volnék mint voltam. De nem szeretem hogy az én portékám nem az én akaratom szerint jelenjen-meg; nem azt, hogy míg a' Munka sajtó alatt van, már piszkáljanak némellyek benne; leginkább nem azt, hogy egy kéretlen Corrector neki menjen, és lopva változtasson holmit. Osztán valljuk-meg, a' Te Külföldi Játékszíned még is csak másként jelene meg, mint mind az a' mit Magyar-ország eddig látott. 'S Igaz barátom nekem ezért Sallustot is fogja nyomtattatni, azt pedig Trattner nem igen tette volna. Az tele van *mételyekkel*. Ezeket a' mételyeket lássák csak akkor, mikor a' könyv árúztatni fog.

Becsületemre mondom, Néked mondom, hogy sem Hedvigem nem kész, sem semmin egyebem nincs, a' mit amoda küldhetnék. Nem érdemlem azt a' vádat, hogy *az az ok* vonsz oda, sőt azt sem, hogy a' *manet alla mente repostum* tol-el innen. Én mind ezt, mind azt szívesen szeretem; mind ennek mind annak örök életet és virágzást kívánok: de oda adni valamit szorosbb tiszttem volt.

Hevesi megtiszteltetésednek szívesen örvendek. Magyar-ország is figyelmet bizonyít erántad, mint Erdély. Néked irigylendő Sors jut, mert midőn Te tétel Táblabíróvá, az nem olyan dolog, mint midőn némelly helyeken minden Vendég annak nevezetik. Kiki tudja, hogy ez kijegyzés nálad, nem vak adomány.

Kölcseynek nem írhatok, mert nem felel. Szeret engem, mint mindég; de nem felel.

Beregzászival mintegy tíz napot lülték-el itt. Elő sem hoztuk a' nyomtatott pert. Az efféle portéka emberiség, és a' négy fal között ülés' vétke. A' ki úgy él, nem lát egyebet magánál, 's így nem vét midőn azt hiszi hogy csak maga van.

Képzelem, édes barátom, mint várod azt a' czikkelyt, mely elől fortélyosan igyekszem kezeidből kisiklani. Hogy leveleimnek saját arca, 's kedves arca van, azt legelebb Kis, azután Szemere, tovább Helmezy, 's Gróf Dezsöffy és Te tudatátok velem, mert én ugyan velek soha sem valék megelégedve. Én a' Kis, a' Szemere és a' Szent Miklósy leveleit olvasom legnagyobb örömmel, az elsőét csendes pompájáért, a' másodikét gyermeki bájáért, a' harmadikét sullyos könnyűségéért 's melegségéért. A' tietekben sok erő, férjfiás szépség van; de az én individualitásom azt a' repkedőt, azt a' pongyolát, azt a' bohóskodást szereti, mert midőn barátimhoz írok, az nekem derült óráim, az nekem nem Munka, hanem pihenés. A' Gróf Dezsöffyé a' sok tudomány és Voltairi Universalitás miatt sokszor ki is fáraszt; nincs erőm hogy vele úgy szállongjak mindenben, a' hogy ő vele kell. Elképzelem mik volnának ezek az én Leveleim a' Cicerói, a' Pliniuszi, a' Voltairéé [!], Rousseauói, és a' sok francziák között, kik levelekben úgy utolérhetetlenek, mint a' társasági élet stílusában, 's elhalok midőn magamat ezekhez hasonlítani látom. Cicero nekem ott még nagyobb mint legpompásabb Oratiójiban, a' hogy Leveleit inkább is olvasom mint minden egyéb Munkáit. De ott a' Consul, a' Minister, a' Számkivetett, a' Tudós szől, 's mely érdeklővé lesz úgy levele; az Olvasó vissza van téve a' régi nagy időbe. De *Te* kívánod hogy tegyek próbát, 's íme megkezdém azt. Rá találtam

egy két Levelemre Berzsenyihez és Gyulai Lajoshoz, 's mind a kettőből nem rossz leve. Nem sokára hát venni fogod első Kötetemet, 's a' Bévezetés a' hozzád szőlő Levél lesz, melly oly formát mond, mint ez a' §. Valóban igazod van, hogy ez a' Munka örömet fog adni öreg napjaimban, újra életvén velem a' mit egykor éltem. És melly szép vehiculum, holmi jót mondani az Olvasónak, 's nem a' didaxis *altató-predikaziós* hangján. Örvendek hogy azt mondhatom, hogy a' mire Szemere és Dezsőffy 's maga Kis rá nem vehetének, 'Te vevél reá, 's a' mit adok, barátságom' bizonyságaként fogod venni.

Élj szerencsésen, kedves barátom. A' Bévezetést a' jövő holnap' elején Trattner nekem megküldené, vagy Thaisz. Kérlek tiszteld őket, mint Helmeczit és Kisfaludit, 's mondd mind kettejeknek hogy szivem őket szereti.

Ha megengeded egy jegyzést teszek Copertád csinálására. Te leveleidet, az az a' fél ívet, öszve hajtván, nem épen középpen hajtod-meg, 's így a' Coperta nagyobbnak látszik mint a' millyen. Ez cselekvé, hogy két leveleidért, noha csak féliv volt, és hollandiai papiros, dupla portót írt rá a' Pesti Postatiszt. Leveleid nekem soha sem drágák: de minek gazdagítjuk a' Póstát ok nélkül. —

'S nem tudatnád velem szállásod úczáját, Nróját?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

4103.

Édes Gergely — Kazinczynak.

Tekintetes Ur,

Kedves barátom,

Válaszát régen nem kaptam, de megelégedésemre volt az-is hogy Sebestyén Gábor ifjú barátomhoz írt Levelében megemlített. Az én írásom czélja külömbenn-is elvan-érve. Éppenn az éjtszaka álmombann személyesen valánk együtt, mellyenn örömöm véghetetlen volt, 's arra indított, hogy innét Pápáról, hol a' közönséges Exament hallgatom, ezen írásom által éreztessem újra, mennyire szeretem 's kívánnám a' valóságos együtt lételt. Azonba újság gyanánt írom hogy az idénn újra kidolgozám eme' munkáimat: 1) *A' Víg Danlost* 4 Könyvre osztva. Mottója: Me calamo Patriac ludere jussit

amor: — Honnyi nemes szeretet mely kezem írni voná. 2) *Leveleimet 's Mondovánnyaimat*, mellynek Mottója helyett állanak emé' Leoninumok :

A' ki Hazájának jól áldozik, újra magának
 'Tesz feles áldozatot, mely az Egészre hatott.
 Tudja hogy őt az Egész Haza' teste segíti 's azért kész
 Adni-meg azt Neki ő a' mi belőle kijő.
 Hasznos az a' Résznek mikor a' Tag ajánl az Egésznek:
 Ó-is azért köteles; mert vele haszna feles.
 Megvan az a' mit vár, mivel a' köz-terhek alatt bár
 Ótet-is érje halál, életet újra talál.
 A' sirtól nem fél, mivel olly szép miveibenn él,
 Mellyeket a' kiszemeltt virtus az Égig emelt.
 Él maradékainál, kikkél mindég szem előtt áll
 A' miket öszvetakart 's hagyni-fől érttek akart ...
 A' mit azért vettél te, ki Honnyod' igaz fia lettél,
 Míg lehet, abból adj részt hogy adós ne maradj.
 Így, ha tulajdonnal szolgálsz Neki, hidd hogy azonnal
 Azt nyeri-viszsa Hazád a' mit először az ad.
 E' nélkül elkél az időd úgy mintha nem élnél
 'S bús emlékezeted' sír' üregébe veted.

Mondovánnyaim ilyenek; a' mint ezek eszembe jutnak:

A' jeles embernek van irigye gyakorta, de senki
 Nem feni hitvány és gyáva személyre fogát.
 Értelme és tudomány nélkül bár milyen az ember,
 'Tiszteletére, ha bír emberi névvel, elég.
 A' vídám lélek mint a' tavasz új gyönyörökkel
 Rakja-meg a' kebelét 's kedvre derülve virít.
 Vig örömet kíván minden, kinck édes az élet,
 És a' jó kedvből élet' olajja csepeg.
 Hogy vídám szívvel bírhasz, sorsoddal elégedj:
 Am hogy az által örülj arra kevés-is elég.
 A' ki felejtí saját gyönyörét 's idegent keres: annak
 A' mi legédcsbb azt érzeni nincsen esze.
 Lenni szegény nem akarsz? kívánságid' zabolázd-meg:
 Nem fogsz lenni szegény hogyha kevesnek örülsz, 's a' t.

Vagynak rövidebbek-is, de most eszembe szedni könyv nélkül
 többet időm sincs, nem-is szándékom. Emlitcm 4) *A' Parlagi
 Múzsámat*. Ez-is kész. Mottója :

Parlagi Múzsa! mi ez? megakarnád tudni? csak olvasd
 Végig; ez úgy sem sok! majd kijelenti maga.
 'S parlag ez a' kis könyv? de, ha végig nézed, azonnal
 Úgy lehet itt kies és gazdag ugarra találsz.

De mikor látnak ezek-is a' többiek-is napfényt? Többet szedtem-öszve a' mult esztendőbenn 's az idénn száz ivnyinél külön külön és egy tagba vagy csomóba illőket. Talám csak gyermekeimre maradnak. Az ő gondjok különösenn tart most kötve úgy hogy elutazni csak Pestig sincs kedvem! minden költségem' tanittatásokra van szánva; mert ez az első, de a' mellett kész műveimet tisztálgatom és olykor-ollykor készítek új Darabokat-is, a' mint az érzés vezet. Kivánvann Uraságodnak-is hasonló tüzes érzéseket vagyok 22. Aug. 1822. most Pápánn

Szerető barátja Édes Gergely

Kupi Pred. mk.

P. S.

Az Ó és Új időből vett Regémet-is kidolgozám és egy a' nekem tetszőbb Darabjaim közül ...

Ismét támadt egy új barátom, ki most a' Poéták és kissebbik fiam' Ductora publice et privatim. Ez egy lesz a' remekelők közül; Kis Antal nevezetű. Vagynak kész derék poémái 's valóba elmés és talpra esett Regéi; melyekből ha időm engedné, ide iktatni szeretnék. De másszor más alkalommal talám maga-is megfogja tenni. Mi Uraságodat becsülni és szeretni megnem-szününk — — —

Ímé csakugyan van szerencsém némelly Aenigmait vagy is meséit az említett ifjú barátomnak küldeni, még pedig a' maga tulajdon írásait! Méltóztass édes Úr venni kedvesenn hogy megítéld mit várhatni egy illy kezdőtől — —

MESÉK.*

1. A' Bagoly és a' Szajkó.

Hallom nagy szemű¹ Tudós! hogy Te mindég a' böles Férj-fiakkal társalkodol, mond meg nékem: hogy élnek a' mai Világba a' Tudósok? kérdezé a' Baglyot az oskolákra készülő Szajkó. Úgy mint én, felelé a' Bagoly: éjjel virrasztnak — nappal pedig üldöztetnek — 's le mondott a' Tanulásról.

2. A' Tehenek és a' Disznó.

Hányszor vetnek nektek enni napjába czipó orruak? ezt kérdi a' Sertés a' Tehenektől, csantsogvann mintha enne. Héttzer nyolecszor — felelének a' kérőt-rágók. Bizony jó van dolgotok, mondá az Istállóba turkálló; nekünk tsak háromszor hoznak, akkor is tsak holmi hitvány

* Kis Antal' keze és dolg. 1822. — Kazinczy F. jegyzete.

¹ Kis A. a hosszú ő ű hangokat ö ű-vel jelzi.

Mosadékot. No hát eseréljünk conditiót, bögé edgy a' Fejösök közzül. Nem tseréllünk bizott, felelé a' Disznó, ki-felé tartvánu — mert Ti kötélen esztek!

3. A' Pap és a' Harang.

A' Harang fel hivatta az Edgy-ház-sival Papját a' Torónba — 's barátságosan kérte, hogy a' conventziónn osztozának, mivel a' Nép' tanittatásába 's buzgóságába ő nem kevesebb eszköz, mint a' Lelki pásztor. Nem osztozunk biz' azon, felel a' falu-Átlya; mert Te a' Virtusra 's morálra igaz ugyan hogy hívod a' Népet: de magad durva érzéketlen ércz lévén, azt soha sem cselekszed, — példát soha sem mutattz — 's tsak kötelességből harangozol, azért pedig az Ekkléziának elég olajját meg emésztel.

Harsogtattjuk az erköltsi kötelességet — 's lágyítjuk a' bárdolatlan Sziveket, mint a' Fénkö [!] a' vasat: de magunk nem mutatunk példát.

4. A' Sas és a' Patikárius.

A' Sas mindég hallotta a' többi Monarcháktól, hogy a' Kormány-Széken ülnök Tüdősnek, — 's az alatta valóitól éppenn különbözöknek kell lenni. El megy hát a' Patikába, — 's választó vizet vásárl, hogy azzal magát a' köz-néptől el válassza. A' Patikarius igaz mértékkel mért. Az Igazgató bevette; 's meg döglött.

A' sóba a' Csikok — a' Napba a' Halak, az éjjelhez szokott Lepkék a' Gyertyába meg döglenek. Nem mindennek jó a' világosodás.

5. A' Bival és a' Disznó.

A' nagy hőségbe el lankadt Bivalnak tsak az orra volt ki a' hivesítő nádas Tóbol. A' Disznó oda menvénn, Rák' Lyuk helett az orra lyukába be rőfögött — csemegét turkálgtavánn benne. A' kedvre napoló a' mint telhetett, iznos Testével fel vanczorgott: de tudvánu, hogy vigyázatlanságból esett a' meg sértetés, meg botsátott a' Malatzonak 's vissza feküdt.

Sokszor nem tudjuk, kivel beszélünk.

6. A' Ló-Darázs és a' Kan-pulyka.

Öszve vezett a' Ló-Darázs a' Kan pulykával, mivel emez amannak fészket a' dió-fa odúba meg vagdalta. A' meg bántás után kért engedelmet a' pulyka: de a' Ló Csizár erőssenn csatázva — 's fullánk-jával most szemit, majd meztelen görtsös fejét, majd meg czombját igen embertelenül szurkálgatta. A' generós pulyka mind csak türte az izetlen csipéseket, — 's kérte, hogy az Attakot hagyná el már. De biz' ez széltire dühösködött. Ekkor ki fakadvánu a' nagy begyü, a' szemtelen boszszú-állót minden viaskodás nélkül szájával be-kapta, 's egész appetitussal meg ette.

Anecdota.

Kotsissa volt az edgyüggyü Keresztyén Paraszt a' handlirozó Zsidó-nak. Az utonn elő hozakodvänn, kérdé a' Zsidó kotsissától, hogy nekik hány Istenek volna? E' mondá: *három*. Viszont a' Zsidót kérdi, hogy hát nekik mennyi lehet? mondá a' Zsidó hogy *edgy*. A' Kotsis edgy kitsit gondolkodóba esvénn, így szollott: Elég is biz' az Keteknek: mert úgy is kevesenn vannak.

REGGE az Ó és Uj időből.

Vajha csekély számból az igazság' árja fakadvänn
Folyna! 's az által egész földre kihatna szavam!
Óh te Keresztyén nép, jövel és láss! — E' Rege, hidd-el,
Magjegyzésre valót süg füleidbe neked.

* * *

Még mikoronn nem volt az időnek száma, midönn még
Földünk a' nap alatt legelőször kezdte futását,
És úgy, a' mint van, kiderült az egész egyetemség,
A' nagy munkának végénn így szóla Teremtőnk:
Ín Fiam! én Ígém! én Bölcsességem! egészenn
Rendbe szedődvänn már, a' nagy mélységnek üregjénn
Úgy valamint látod fölvan-készítve világukn.
Már minden forog úgy valamint kicsináltuk előre
'S a' maga részeibenn jól áll az egész Egyetemség.
Még mi hibával van? kebelem' gyönyörűje te mondd meg.
És amaz Íge felel: minden kedvemre van! ám de
Édes Atyám! lássad! még edgy csillagba nem adtunk
Elméa állatot, a' ki jeles termésivel élvénn
Benne gyönyörködjön 's méltán hirdesse nevünket.
És mihelyenn o' szók, emez elne' leányi, repülő
Szárnyra kapának, már született ugyanott az elő-pár
Edgy gyönyörű kertbenn, melly Edönnnek neveződött
És azok *Óu* 's *Önnö* névvel neveződtenek ottann.
A' kiket-is látvänn a' Bölcsesség, be remek pár,
Monda: de ott a' kert' több fái között vagyon edgy fa,
Melly keserűt terem és ártalmas lenne gyümölcse
A' szabados párnak ha szabad kényére bocsátnánk;
Már pedig ő szabados. 'S amaz élők' Atyja felelvénn
Monda: különbenn nincs; de, hogy azt illetni se merjék,
Kell tilalom. Mond a' kedvelt örök Íge: lehet! de
Már, minthogy csakugyan szabadossá lenni teremténn,
Bár eltiltsuk-is, az nekiek fog lenni halálos,
Mert megkóstolják nem hajtván a' tilalomra:

És a' Fő-anya mond: tartoznak az engedelemmel,
 'S a' szabadosságtól függ, megtartják-e tilalmunk'
 Vagy sem: az ok benne fog lenni; tehát tilalom kell.
 Mert a' fát elnem-vesztjük, mert lenne hiános
 A' nélkül az Egész! és nincsen sommi teremtvé,
 Hogy kitörültetvénn ismét a' semmibe térjen.
 'S ők, míg engednek, mind addig boldogok élvénn:
 A' mikor azt bántják, bűnöknek díjja halál lesz ...
 Jól van Atyám! mivel úgy tetszett, mond a' kegyes Íge,
 A' fa maradhat azért; mivel, a' mikor esznek-is arról
 'S díjja halál leszen, én fogok orvosa lenni bajokuak,
 Jól tudod édes Atyám hogy az engedelem viszen arra
 Engemet, a' mellyel szeretem munkáidat és én
 A' botlandó párt megtartani kész vagyok önként.
 Áll ez az Égi tanács ... Az Ön és Önnő nagy örömmel
 És keserű nélkül kóstolgtatják az egész kert'
 Zsenge gyümölcsseit és egygütt ballagnak alá 's föl
 A' kertbenn, míg majd a' tiltott fához eredvénn
 Nézik 's bámúlják szépségeit. Ejnye be szép fa,
 Mond Önnő 's mily szép a' szemnek előtte gyümölcse!
 Tiltva van, Ön mondá, 's ezzel ballagnak odább és
 Ott közel egy fa alatt, mellynek balzsamja hatotta
 Érző sziveiket, mind ketten megterepedtek.
 Játsszanak! és ugyanott a' vig játéknak utánna
 Ön meglágyulvänn meglankad 's ím elis-alszik!
 Önnőnek pedig a' fánn veszévénn gondja, magábann
 Monda: no most alszik férjem! de miért hogy azon fát.
 Tiltja? hisz' ím az-is úgy valamint a' többi gyümölcsfa,
 Már pedig, a' mi gyümölcs azt Isten-is enni teremte.
 És ez az egy legyen itt végképp' eltiltva hogy éppenn
 Azt ne-is illessük? bár mind szépséggel előzze?
 Ah de mi jó lehet az? kívánat nézni-is arra! —
 Elfutok! óh mert jó lesz megkóstolni gyümölcsét ...
 'S egy majom éppenn ott a' fánn esenegélgete vígann,
 A' mikor az Önnő meglátvänn monda: Hisz' ennek
 A' fa nem árt! ím' a' szépet eszi 's éled az által.
 És míg így bámúl, a' Sátán a' majom által
 Szót advänn mintegy illy szókkal ajánlja gyümölcsét:
 Oh be nagyon jó, hogy van ez a' fa' gyümölcse! bizonyval
 Nincs az egész kertbenn e' fának mássa! hogy ímé
 Szólni tudok hőlesenn, azt e' fa' gyümölcse szerezte!
 Mit bámúlsz Önnő te? te legszebb földi teremtvény!
 Nemdenem e' fáról bátrann eszel? akkor az Isten
 Tudja hogy a' jót-is, de gonoszt-is megtudod és lésszsz
 Oly mindent tehető valamint Ó. Jersze 's egyél hátt,
 Hogy megtudd micsodás legyen a' keserűnek-is íze ...

Ezzel örülve szakaszt 's eszik. Ím' Ön azonba fölébred,
 'S kívánvann kedves társát megölelni, körülnéz:
 Nem leli, nincs! hova lett? megy utánna nyomonn gyanakodva
 Viszsa felé, valamint jöttek. Hátt látja hogy Önnő
 Már eszik! Önnő! (mond) mit művelsz? Jaj nekem! óh hátt
 Nem halsz-meg? — Nézd mint eszik e' majom-is! (felel Önnő)
 'S nem hal-meg! de mi jó! csak jer, kóstold te-is! óh jer!
 Jer, kóstold! ha te megnem-kóstolod, elveszek értted!
 Ekkor sirva fakadt 's ez volt a' szinte legelső
 Sírás, a' mellyet látvann Ön monda: mi lett te?
 Édes Önöm (felel az) szánlak hogy nem leszel olyan
 Mint én és ha neked kell tőlem meszsze maradnod.
 Ön gondolkodik és Önnőjénn szíve megesvénn,
 Szinte szakaszt ő-is! de, mihelyt eszik, ő-is ugyan sír
 'S mond: te gonosz! jaj mint rászédtel szép szavaiddal!
 Megzavarodva vagyok! mit akarsz? megölelni? Szaladj mert
 Ollyat ütök rajtad, magam-is megbánom. Ez úttal
 Öszveveszének először-is ök magok, úgy hogy azonn túl
 Állandó öröm és békesség nem vala köztök.
 Sírnak, búsúlnak, bujkálnak, rejtegetődnek
 A' kert' fái között szégyelvénn tetteket és ím'
 Egymást vádolvánn egymás' gonoszára sietnek.
 Hah! te vevél rá hogy kóstoljam azon fa' gyümölcsét,
 Így szólt Ön 's Önnő: te mutattad-meg nekem azt-is ...
 A' mit az Úr látvann és hallvann monda: mi rosszat
 Tettetek? és Ön mond: a' kit mellém magad adtál,
 Önnöm csalt-meg! — amaz mond: a' majom engemet! és én
 Kívántam ... 's mind a' kettenn sírának erősen.
 És ugyanitt töstént megszánvann őket az Íge
 Monda: ne sírjatok! én titeket nem hagylak-el, és ti
 Még ezután-is azok lesztek, kik voltatok eddig,
 Ennyi különbséggel, hogy már az öröm keserűség
 Nélkül nem lehet és fáradság által esik-meg
 Munkátok 's megfog fájdalmatok-is sokasodni.
 Mindazonáltal az olly öröm, a' melly érdekel, annál
 Édesbb lesz, mennél keserűbb baj 's bánat előzi.
 Végre meg-is fogtok vénülni 's az életeteknek
 Vége halál leszen itt: de lejend élet' vize nálam
 A' melly e' romlást orvoslani fogja, mivelhogy
 Négy ezer év-napok eltelvénn, születik szabadító
 Önnőből 's eleget fog tenni helyettetek és ti
 Itt ezen ígértt jót fogjátok birni hit által
 Addig-is a' míg az megfog történni bizonynal,
 A' mellyet hogy előbb elhidjetek, e' juhok arról
 Lesznek erősségül a' mellyek szinte halállal
 Éltekétek áldozzák hogy bőrök lenne ruhátok.

Hogy, mikor innét elbujdostok, akárhol-is azzal
 Bétakaródzjatok a' levegő' ártalmait ellen.
 Mert ugyan a' tiltott fa' gyümölcse miatt soha többé
 Nem lehet e' kertben maradástok. Mindazonáltal
 Majd, mikor a' bűn és az idő megemészti halandó
 Testeteket, mellyben életnek lelke van, a' melly
 Bennetek él, érez, kíván, gondolkozik és ért,
 Lelketek új Édönt nyer majd az Egeknek Egébenn.
 Melly, valamint tele volt e' mostani testi gyönyörrel,
 Úgy tele lesz sokkal gyönyörűbb 's több lelki valókka.
 Megszaporodtok ugyan mint a' sok csillag az Égenn,
 Megszaporodtok tik valamint megvagytok-is áldva.
 Ámde fejenként mind fölhordalak innen az Égre,
 Hol nagy mértékben nyeritek majd vissza, miket most
 Vesztetek, elmúlván e' földi rövid 's bajos élet.
 És ezeket mondván a' kürt már szinte rivallott
 A' menetelre 's az Ég kezdett föllegbe borúlni
 Most legelő, mellyet hallván 's látván legelőször
 A' két hűnös Fél, dobogott a' szívük erősen
 És remegett minden tagaikkal térdjök: azonba
 Már szomorú hangon búcsúzó fúvtak az Égi
 Angyalok és az egész természet nyögve kesergett.
 A' mikor indulván remegő lépéssel, az Íge,
 A' félénk bűnös párt a' kertből kivezette,
 A' menetél közben biztatván őket az által
 Hogy könyörülő lesz hozzájok csak legyenek jók ...
 És ugyan-ekkor erős szél támadván 's az egész kert'
 Fáit tördelvénn és magvait elragadozván
 Szórta különbb helyekenn a' föld' színére hogy újra
 Keljenek, és széljel csemetézzenek újra! 's azonba
 A' levegő' dörgött, ropogott 's villámokat ontván
 A' gyönyörű kertet megemészték a' tüzek és azt
 Ott elpusztítván önnön hamvába temették.
 Ezzel az életadó eltűnt és Önnel az Önnő
 Vigasztalva maradt, a' melly ígéretet akkor
 A' Könyörülő tett, emlékezetökbe jegyezvénn.
 A' kertet pedig, a' mellyből végképp kirekedtek,
 Elsíraták százszor! fájlalván elsíraták ök!
 Elsíraták! ah mert ez előtt valamit nekik a' kert
 Ingyenn és bőven megadott, most kénytelenek már
 Munkánn szerzeniek 's izzadva keresniék együtt
 Szerte, soványabb föld' járatlan messzi határin.
 És, nehogy a' hosszszas várás csüggeszse-meg őket,
 Itt amaz ígéret megvolt újítva nem eggyeszer
 És példázva viszont maradékaikért-is eladdig,
 Míg nem azonközben elfolyt a' négy ezer év-nap.

A' mikor egy Szűznek méhében emberi testbe
 Öltözténn megalázta magát amaz Íge, miként azt
 Ígéletbe tevő még Édönben amaz első
 És megesezt párnak, 's eljött a' végre, hogy a' bünt
 Elvegye mint Isten 's ember szenyvedni szüületvénn,
 Hogy békességet hozzon 's jó véget ajánljon
 Mint közbenjáró 's mint mennyei orvos az élet'
 Forrását megnyissa: kiálta-is a' betegeknek:
 Jertek-el, úgymond, itt az az életnek vize, melyből
 A' ki iszik, megnem-szomjúhozik az soha többé.
 Ám de tizenkettőn kívül ötszáz-is alig volt
 A' kinek a' kútnál volt állhatatos maradása,
 Sőt haragudváln rá az ajánlott mennyei jókért,
 Őt hálátalanul megfogták és megis-ölték.
 Árulója-is ám egy a' követőji közül volt.
 Ő ugyan a' sírból harmadnap múlva kijött, de
 Nem teve semmi csudát már a' hálátalanok között,
 Minthogy elis-vala már végezve tökéletesenn mind
 A' miket a' Válság' munkája magába befoglalt.
 Sőt maga fölmenvénn az Egekbe, Tanúira bízta
 A' munkát, és azt az erőt nekik adta hogy osztánn
 Térjenek ezrenként azon elővízre szavokra.
 És ezek-is szint' úgy jártak; mivel, ellenek állvann
 A' többség, háborgatták, és a' szakadás-is
 Már idejökben kezdődött és, haragudváln
 Rájok-is im azonért, mint újítókat azonnal
 Üldözték gonoszúl és őket rendre leölték.
 Mígnem végre egész országok jöttek eszre.
 És már úgy látszott hogy minden nemzetek ébrenn
 Voltanak és önként azon elővízre siettek.
 Mígnem azonközben a' nagy sokaság keveregvénn
 Öszvehasonlának 's a' forrástól tolakodva
 Mentenek a' folyamat mellett a' tóra, hol a' víz
 Megtorlott és megzavarodváln a' sok iszaptól
 Nem lehetett többé tisztánn a' híg vizet inni.
 Sőt voltak kik már más roszzs folyamathoz eredtek
 És a' többek között új-új szakadást-is okoztak.
 Úgy hogy alig vala már itt ott kéthárom okosbb és
 Tiszta szemű, kiknek tetszett titkonn-is időnként
 A' már bégyöpösültt forráshoz visszavonúlni.
 Mígnem majd Luter itt, mint egy nagy Hős maga fölkel
 'S lármát üt mondváln: mit miveltek ti hatalmas
 Útmutatók? im' eltévesztettétek az útját
 A' szent forrásnak, mely életet adna tinektek.
 Jertek-el! erre van a' forrás! hagyjátok-el a' tó'
 Dögletes vizeit, melyekben nem lehet élet.

'S jóllehet őt önként követé nagy nép' sokasága
Jobb 's egyenesbb útonn, de nem érkeze jutni-cl éppenn
A' forrás mellé, mivel a' nagy munka lenyomta.
Mígnem ugyan Kalvin fölkelvén újra kiálta:
Följebb! följebb óh szomjú lelkek' sokasága!
Itt az igaz forrás, mellyből élet' vize foly-ki!
Jertek-el és ugyanitt oltsátok szomjaitokat miud!
'S maig-is ám követék csapatonként ezt-is, amazt-is . . .
Ám de mi lett ebből? — A' Tólakiak nekik esvénn
Üldözték ezeket tüzzel, vassal, kercekekkel,
Mint újítokat, mint a' kik eretnekek úgymond
'S e' nevet ellenek a' Sátán forralta pokolbann
Hogy düljék 's foszszak egymást szent színnek alatta.
Mígnem JÓZSEF eléállott és monda: Bohók ti!
Mit vetekodtek ezenn? kiki mit szeret arra vonódik!
Hadd igyon ott kiki hol szomját olthatja leginkább.
Ám, ki mit ellátbat legjobbnak, az annak igasság.
A' mi nem árt a' köz-jónak, hadd menjen az önként.
És lón békesség és szűnt az előbbeni nagy harc.
A' mellynek soha még mind eddig sem vala haszna,
Kára pedig nagy 's rettenetes vala minden időbenn . . .
És ma viszont az igaz forrás' dombjára fölállvänn,
Nemdenem ezt lehető-c kiáltani férjfi torokkal:
A' forrás maga legtisztább vizet adhat ivóknak!
'S boldog az a' ki merit a' forrás' tiszta vizéből!
Úgy vagyon! és ez igaz! de mi kell a' tólakiaknak?
Azt vetik ők: Luter és Kalvin' követőji között nincs
Állandó tudomány! változtatják azok a' Hit'
Tárgyait és ugyanott csaknem mind, a' ki Tudónak
Láttatik, elfordúl, szabadonn gondolkozik és él
A' maga kénye szerint büszkén 's természeti módonn
Hit nélkül 's ott a' nyájnak nagy része hitetlen
És Krisztust tagadó: mire nézve soká nem-is állhat
Jó lábann ugyanott a' Vallásbéli szövetség.
Annak előbb vagy utóbb szükség megoszolnia, minthogy
Nincs fejk-is, nincs a' ki után hallgatna fülelve
Minden házi cseléd 's attól úgy függene minden
Eggy testbenn élő tag mint Vallásnak Urától.
A' ki megítelné mi legyen hit' tárgya? miként kell
Ez vagy amaz hitnek szent ágazatit magyarázni?
Vagy mint kell az alatt Isten[t] tisztelni hogy abból
Lenne haszon végett oly égő áldozat, a' melly
Füstöt eresztene jó bővenn, de csak a' Papi konyhánn
A' nyomorútt köznép' zsirjából, 's nincs hatalom, melly
Törje fejét ott a' kigyónak 's lába tapodja
A' sarkányt és a' vad oroszlányt hámba befogja

És a' tigrisekenn önkényénn szántani tudjon,
 Nincsen mennykövező, ki leverjen akármí hitetlent.
 És így a' hármas koronának alatta valóba
 Minden kétséges dolgoknak vége szakadna . . .
 'S mit kiabálnak ezek? hallatlan dolgok előttem!
 Oh csuda dolgok! — 'S hátt nem Krisztus' teste-e vajjon
 A' Hívőknek azon testbenn lett eggyesedésök?
 És azon egy testnek nem azon módonn feje nyilván
 A' Krisztus maga, mint feje minden testnek az egy fő?
 A' mellyben van az ész? — egy testnek két feje nincsen.
 A' Bíró pedig a' Szent Írás és az Okosság,
 Melly az egész írást magyarázza . . . 's azonba mit ígért
 A' csalhatlan Fő mint Isten-is ember-is? a' kik
 Kettenn vagy hármann gyűléndetek-öszve Nevembenn,
 Köztetek ott vagyok én*; nem csalhat 's nem csal az Isten.
 Ő pedig ám mint Fő 's mindenbenn minden, az önnön
 Tagjai közt maradást, állandóságot-is ígért.
 És így e' kívül az igazság' teljes ügyébenn
 Csalhatlan Bírót bár hol tapogatni hiúság.
 Mert nincs egy igaz-is köztünk, ki hibába nem esne
 'S a' ki sehol soha-is ne botolna: csak ember az ember,
 Véges az itt-is mint másutt-is; azért elesendő,
 A' kire bízva tökéletes értelem és akarat nincs.
 Mint sok Atyák, Pápák, Zsinatok 's Írók bizonyítják,
 A' kik botlottak, tévelygettek, czivakodtak
 És most egy majd más részzel tartottak időnként
 A' mint a' haszon és az idő-is hozta magával,
 'S a' mit ez itt végzett, ugyan-azt az utóbbi lerontá.
 'S nemdenem a' mikoronn száz ember szinte hazudhat:
 Egy két embernél az igazság állhat erősen?
 Már ha Nevébenn a' Jézusnak gyűltenek-öszve
 Kettenn vagy hármann 's a' mint ígérete tartja,
 Ott vagyon, oh te bohó! mit mondhatsz ellene, kérék?
 Mint szakadozna-meg egy illy eggyesség azon Isten'
 Házábann, mellyben a' hit 's szeretet kötelezte?
 Én nem látom okát 's még ez nekem eddig eszembe
 Sem juta, hogy lehető legyen illy eggyéségnek enyészni,
 Mind addig, valamíg a' Szent Könyv' oszlopain áll,
 Mellyet az Isten akart, hogy Vallás' oszlopa legyen.
 A' mellytől ha eláll, már nem követője Fejének,
 A' Krisztus-főnek, ki ezen Vallást maga szerzé.
 És így, — hogy megszűnt ezen eggyesség lenni Nevébenn
 E' fő Pásztornak —, méltánn azt mondhatod arról.
 Áll pedig, áll másutt a' Vallásbéli szövetség,

* Mát. 18: 20. — Édes G. jegyzete.

Melly az igaz Jézust ösméri valódi Fejének,
 Áll mind addig míg hittel vele köttetik-öszve.
 'S olyan erőssenn áll, valamint a' Hittudomány áll.
 Sőt bár a' Vallás' követőit az ördög elűzze
 'S széljel verje, miként a' Valdensesk 's Hugonották
 Szenyvedték ugyan-ezt, de megáll követőji között, bár
 Mennyi hitetleneket számláljon-is a' kebelében.
 A' micsodásoktól eggy Vallás sem lehet itt mentt.
 Még a' Római sem, mert bár Voltérja ne lenne,
 A' ki magát nyilván kijelenteni merje, mivelhogy
 A' mennykő készenn áll ott a' szólni merőkre;
 Mindazon által elég lappang pompás kebelében,
 Sőt mondhatni hogy az még több olly képmutatókkal
 Teljes, kikhél a' csupa-hit mint a' haszon úgy áll.
 'S ez természetesen esik így a' hit' mezejében,
 Mert a' búza között a' konkoly-is ott terem és azt
 A' jó gazdának természete túrni közötte
 Mind addig valamíg eggyütt rostára kerülnek.
 A' mint a' Vallás' Feje-is maga mondja 's akarja.*
 'S a' szabad elmét itt megakarni kötözni csak ollyan
 Mint eleven madarat megtiltani hogy ne repüljön.
 És, hogy vagnak elég tévelygők, mint vala Júdás,
 És hihetetlenek-is, mint ezt tudhatni Tamásról,
 És olly megtagadók micsodás kétszer vala Péter,
 A' kiket a' Vallás' Feje túr-va szinte tizenkét
 Kedves apostoli közt, nem máig-is azt lehet erre
 Mondani: Mindenkor lesznek hihetetlenek, és illy
 Árulók 's tagadók, megtérők-is; de viszontag
 Hívók-is, kik közt próbáival áll az igazság.
 Ám, míg ember lesz, kell lenni vakoknak-is, úgyde
 A' kiket a' szemesek tartoznak túrni: te vigyázz
 Mint szemes és, okosabb lévén, tarts a' szemesekkel...
 Jó Vallás? — csak az a' jó Vallás, melly szabadon hagy
 Szóllani minden okost, hogy nyilván mondja-ki, mit tart?
 Mint érez 's mint ért? az igazság általa mit veszt?
 Csakhogy az által mást ő tudva 's akarva ne bántson,
 Sem pedig értelmére ne hajtson senkit erővel.
 Bár a' vak nem lát, a' nap nem veszi világát.
 És az igazság olly tartós mint a' dolog, és az
 Eggyütt jár azzal 's mint a' dolog olly maradandó.
 Azt mennél inkább ostromlani fogja halandó
 És mulékony erő, annál inkább kiderül az.
 'S annál tisztábban buzog élet-adó folyamatja.
 A' nélkül-is már a' Vallás' tárgyai közt nincs

* Mát. 13: 3, 4., 5. 's a' t. — Édes G. jegyzete.

Ágazat, úgy hiszem én, melly megrostálva ne volna
 És a' melly felelet nélkül szükülne, ha szinte
 Nincs-is mindennek tudtára, kivált pedig annak,
 A' ki nem-is kíván az igazsságért törekedni
 'S nyugszik az apjaitól átalvett vellekedésbenn.
 Már ha talám illyek közt egyykét renyhe, hitetlen
 Vagy netalám éppenn áruló lenni talál-is,
 Azzal-is a' Vallás 's a' Vallók' nyájja mi kárt vall?
 Mint a' bölcsesség' tudománya megáll, noha minden
 Annak igazsságát bene-végye, megáll ez-is önként.
 Másként-is, ha hitet kegyelemből nyerhet akárki
 Istentől a' már megszentelt eszközök által.
 Nincs itt képtelenebb mint tolni hatalmas erővel
 Azt olyakra vakonn, kiknek mennyből nem adódik:
 Mondhatnád: de hiszeny nem mindenek értik az Írást
 És így mindeneket nem-is egy formánn kötelezhet?
 A' mint értheted, úgy kötelez; de hogy értsed, iparkodj
 'S a' mit elődbe szab, azt cselekedd 's az töled elég lesz.
 Én mondom: ha van itt megalégítő tudományod,
 Annak örülj! 's valamint a' nyájj a' jó legelőbenn
 A' forrás környűl a' jó Pásztornak alatta
 Békével legelész 's békével tér az akolba,
 Úgy te-is és senkit boszszúval tudva ne illess.
 Hogyha pedig nincsen megalégítő tudományod
 (A' mellynek jele hogy nincsen benned igaz szeretetnek
 Lelke 's azért fölfűv a' rút Sátáni kevélység,
 A' mellyből könnyen megesik hogy más sereg ellen
 Dögleletes gögből nyilvánv vagy orozva dühösködsz),
 Menj-el azon nyájhoz mellynek van igazbb tudománya,
 Melly abból-is megtetszik, hogy nyugszik az által
 Békével 's nem bánt, valamint jó pásztora, senkit.
 -Sőt megalégedvénn maga-is borjára horúl és
 Vigyázzánn vígánn nyájjának utánna danolgat,
 A' melly szinte reá, mint jó Pásztorra, figyelmez.
 Másként hidjétek hogy nincsen igaz tudománytok;
 Mert az igaz tudomány békés szeretet' tudománya.

Kivül: 1

Az Úr

Tekintetes és Tudós Kazinczi Ferencz Úrnak etc. etc.

Szép-Halmonn.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

1 A levél zárlatán kettőtört piros pecsét.

4104.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

A. Olysó, Auguszt. 27ikén 1822.

Édes kedves Barátom!

Nem soká tartott nyugalmam. Mili fiam a' Szent Vitus' tántzát járta — Sógorod' eggyik fijával megbírkoza, 's gyengébb lévén, győztessé tevé barát-ellenségét; földhöz ütődve hanyat-homlok, nem veve mint Anthaeus új erőt köz-anyánktól, hanem mind jobban-jobban elgyengülvén, rángatódzó nyavalyába ese. Az öreg Józsa Doctorra szorúlék, minekutánna az ujjabb ifjak, kik még a' nyavalyákat is, valamint a' természetet, construálják, és kik a priori akarják gyógyítani a' betegségeket, ezek az empirizmusznak megvetői, és az idealizmusznak még az orvosi Tudományban is vakmerő gyakorlói, minden theoriájok mellett, a' fíjút kinozták, de rajta nem segítettek volna. A' Szaboltsi Hippokrat, minden sok mély okoskodások, és magyarázatok nélkül, három négy nap alatt többre ment a' betegséggel, mint amazok hetek alatt. A' midőn a' sok fáradság, bú, gond, virrasztás fiam Mili körül forgolódo feleségemet elgyengítette volna, megérkeze a' szomorú staféta, mely sógor Asszonyom' halálát meghozá. Ez új csapás vala Laurámon. Csuda: hogy kiállotta — ezekhez járult az ez idei Afrikai hévség Tiszán-túl, és az új Tisztek' engedetlensége, melynél fogva, jó akaratból ugyan, de tapasztalatlanságból, hasznót akarván hajtani — a' midőn magokat az első esztendőben okosabbaknak tartják mint én vagyok — hűsz múlva magoknak az én kárommal szereznek tapasztalásokat. Nem vergődhetik az nyugalomra, a' kinek gaz emberek vagy szamarak köz't kell allani. Magad is tapasztalod: mi ritka és majd el nem érhető szerencse az *otium* Magyar Országban, nem csak neque purpurá venale, nec auro, sed neque patientia, aut vigilantia, aut fiducia. Azt mondom a' sorsnak, a' mit egykor egy Lengyel, minekutánna a' Confoederátusokat Dissidenseknek vélvén, magát dissidensnek; a' Dissidenseket pedig Confoederátusoknak tartván, magát Confoederátusnak vallotta, és mind kettőjőktől megdögönyöztetett volna, a' harmadik csapatnak, mellyel szembe találkoza, mondott: «*Co se pitace, co som; us lyem bice, anyi nye pitajce.*»

Carmina secessum scribentis et otia quaerunt.
 Carminibus metus omnis abest, ego perditus insem
 Haesurum jugulo, jam puto, jamque meo.

Szép festés ez! ha bár a' könnyű bugyogású Názótól való-is. Kézi Latán verseinek mustrálgatása még szebb lenne, ha Názóról több tisztelettel beszéltél volna. Jobban virágoztathatja-é Kézi' borostyányát Ovid' gyalázása? Lehet-é azért, mert Propertziusz érzékenyebb, Tibullusz pedig érzelmesebb, Ovidtől az érzékenységet megtagadni? lehet-é Propertziusz' és Tibullusz' képzelő tehetségét csak össze hasonlítani is Ovidiuszéval? és kell-é csak a' fattyú virágokat és gyümölcsöket egy nagy terepély gyönyörű virányokkal, virágokkal és gyümölcsökkel rakott fán mutatni? még azokban a' versekben is, melyeket elő hordasz Kéziből és magasztalsz: némely egész Hemisztichionok a' könnyű bugyogású Ovidből vannak lopva. Nem bugyog mindenütt Ovid, de mindenütt könnyű, a' mi fő tökély, kivált a' bitzegő Alagvában, hogy az értelem mintegy könnyítse a' sánta versmenést. Ne neheztelj, hogy kritizálom a' Kritikus — de csak azt a' just veszem magamnak, melyet te vevel: »neque enim est lex aequior ulla, quam necis artifices arte perire sua». Be sok ellenségeket szerzél Te már magadnak az illetén oskolázó oldalavágásokkal; más lett volna, ha Ovid' mustrálgatása lett volna czélja. Munkádnak. Nem mondaná néked más ezeket, de én nem csak csudállód, hanem barátod is vagyok, és Tacitusz szerint: «pessimus inimicorum genus sunt adulatores».

Ennek bízonyításául megírom Neked, mit mondtam légyen: Aszalainak: midőn tegnap előtt Eperjesen azt az ideát gördítette volna előmbe: megbékéltethetnélek-é Sógoroddal? minekutánna nagyon órolja leveledet, melyet Splényi Mantzinak írtál. «Megmerném próbálni, felelek, kivált minekutánna nem nyerte-meg a' kért. Transmissionale Mandatumot Gróf Török, ha írna elébb néki Kazinczink, és egyenesen megvallaná: Miképp' fáj neki, Sógorának vele való bánása, mely bánás módját, kivált mostani környülállásaiban, oly elviselhetetlennek érzé, hogy lehetetlen vala olykor ki nem fakadnia, és legalább így könnyítenie szíve' mély fájdalomán. — Ekkor-is csak a' barátság' titkos keblébe véle önteni keserveit, azt gondolván, hogy Aszszonyi szívben szorossabb peesét alatt leendjenek zárva. Hamissan bizott légyen az Aszszonyi szívben, és azon nem csudálkoznék: minekutánna még elébb maga a' vérség és sógorság megjátszotta bizodalmaít. El lévén már most árulva szíve aggodalmaít

és keserőségei, melyeket a' vele ellenkedő Sógora előtt még kevésbé lett volna képes hideg vérrel kinyilatkoztatni — minckutánna látni kell a' Grófnak, hogy magok a' bírák-is, hosszas keserősége okain segíteni akarnak, remélné Sógora' jó szívűségétől : hogy néki nem csak fájdalma kipattanásait megfogná engedni, hanem egyszer'smind által látni : hogy a' jó egyességnek, és egyezésnek szempillantása valóban megérkeze, és hogy annak ajallását vagy megvetni, vagy elmellőzni, vagy halasztani annyit tenne, mint a' Szilvástra irtt levelének tartalmát megerősíteni, és még a' minden egyezhető reményét is örökre eltemetni. Szerentsésnek tartaná magát, ha ama bújában irtt levelét azzal felejthetné el: hogy ő teszi az első lépést, mellyel Sógorát az egyezésre meghívja. Ő részéről nem fogná szerfelett hűrjait feszíteni; azonban nem nyomhatná őt oly várakozás, szorultság és fájdalom; melly hitvesének, és gyermekeinek teendő világos kárára bírhatná; de azért ne hinné a' Gróf, hogy ő, vagy néki vagy szép reménységű fíjainak önnön magzati hasznával kárt tenni iparkodnék. Nem kívánna egyebet, hanem hogy a' Gróft hasonló érzések vezérelnék. Ha tetszene: senkit se tudna akár a' Gróf, akár a' maga részéről, ki az egyezést egyencsebb lélekkel eszközölhetné gróf Dessewffy Józsefnél. Egyébaránt nagyon fogna örvendeni: ha a' respectivus Prókátorokon kívül, akárkinek másnak közbenjárása nélkül-is a' jó egyesség megtörténhetne.»

Nem mertem volna így felelni: ha nem tette volna Aszalaj a' kérdést. Célunk jó. Te válaszd az eszközöket. Megnyugszunk választásodon. Legjobban látja kiki a' maga dolgát.

Sok bajaim nem engedék Gróf Majláth két darab versezete fordítását. Megpróbáltam azonban az *Ősz*t, de némely változásokat kelle tennem, p. o. *der Erde Jugendträume: Die Blumen*, — képzelenség, mely a' hasonlatosságot metaphora-ba öltözteti és szorítja, a' mi nem mindég sülni el szerentsésen. A' földnek nintsenek fiatal-kori álmai; de «oszlanak a' rózsakor' idv-álmjai», mint a' virágok. — *Verächtlich ausgestreut von Vindes-Hand* [!], — a' kép szép; de nem ide való, ha p. o. egy rossz embert festenek, kit a' szél űz, kergeti, akkor igen szép lenne ez az epithetum: *Verächtlich*, — de itt legkissebb költeményi igasság sints a' képből, ezen strófa' többi képei formáiban sints elég külömbfélétség, hibázik tehát az az elevenség is, mellyet az efféle leírás megkíván. — «*Der Heide weiter Plan*» a' szó *Plan* két értelmű, és egyébaránt sem költeménybe való. — *Der Herbst nur kündet himmlische Gewalten*. Ez hamis kép, mert

nem csak az ős jelenti-ki a' mennyei erőket. *Der Herbst gleicht Schwämmen die zur Heimath ziehn, — Gleicht des Gebirgsee's magischklaren Fluten — Ist wie der Oelzweig, wie die Palme, grün.* — Csak több okszerkeztetések után közelíthet az olvasó ezen három vagy négy hasonlatosságok' értelméhez, a' mi természetiképpen nehezíti a' megszemlélést (intuitio), ez az utolsó pedig fő dolog, kívált a' leirási Poeziszban — csak nedvessége mellett lehet valamiképpen a' gyümölsős őszt a' tavakon síkló hattyúval özsze hasonlítani, de a' hegyi tó' hullámjaival, az olaj-fa gallyával és a' Pálma' zöldjével azt egyszersmind özsze hasonlítani nagyon bajos, nagyon rakott képzelet. Nem úgy festettek és festenek a' Déli Népek' Költői — nem keresik ők a' Szépet, a' hathatóst; nem ruházzák azt a' tárgyakra, hanem a' tárgyakban találnak és akadnak reá — minden legkissebb erőltetés nélkül. — Itt, az Északon: *Foedum nebulis coelum, sicut ingenia.* — *Aus der heiligen Pfort' és in der Heimat Port,* nem látszanak nagyon klaszszikus és költeményes szók lenni. Azonban némely szerencsés képek és kitételek is találkoznak e' kis költeményben, mellyeket ha nem tudtam szerentsésen által tenni vagy hasonlókcal jól kipótolni — nem a' Magyar nyelvnek, hanem nékem, időm héjánosságának, leginkább pedig lelkem mostani állapotjának kell tulajdonítani. Annyi kifog még is tetszeni fordításomból: hogy Nyelvünk, ha nem hathatósabb a' Németnél, legalább szebb hangzású. — A' másik versezetet, ha ezen nem esümörködöl, legközelebbi alkalommal fogom néked megküldeni. — Addig is: Vale.
hív Jóskád mpr.

A Z Ő S Z. ¹

Oszla miképp a' rózsza-kor idv-álmja,
 Úgy a virág; zúztól a pacsirta tart,
 Szállnak e tört ágon a bogoknak romja
 'S a' kivedlett telkek gyújtván (nyújtván) avart?
 Puszta területen a' Tér' csorda baromja
 Szélben bógve, gyomot torlott, kavart,
 'S csendek alatt lankadt ugarunk sejtendi,
 Gyász lepelébe havunk hogy majd rejtendi.

¹ Az eredetiben e vers fordítása két példányban van meg; az itt közlött Dúlházy M. kézírása után való.

Ámbár meszsi hazát a madárfi keressen,
 Éktelenebb sínjen most a' határ,
 Bár a kebel dobog is nem oly ütve hevessen,
 És közelít langyos'b Ég fényve bár,
 Mégis az Őszet nézem mosolyogva kegyessen,
 Drága gyümölcsöt éh szám ízelve vár;
 A' Kikelet meg a' Nyár mutogat szép szándékot,
 Ám de te, Ősz, szebb vagy, 's adsz bőven ajándékot.

Tiszta fohász a' Tavasz. Nyár szikra szeméből
 Ló bel-lángjairól gyújtó hevet,
 Olykor vért-is szí mások' kebeléből;
 Ily nem az Ősz, kínál bakator levét,
 Hattyúként siklik, 's nedvek' közepéből
 Dús nyakkal víz köz't int és nevet;
 Úgy halad önnön egén Angyal, friss szellem
 Lehlete, arcza pedig nyájasság, kellem.

Mennyég kékjeiben Őszkor szebb fény ég,
 'S tiszta seregként, szent takarón terül,*
 Künn a' küzdőnek most int, hogy már rég
 Bús honny hagyta mezőn, ingyen kerül,
 Jer haza, mond, vár itt jobb tűzhely, jobb lég.
 Testvérebb szívben bűd elmerül.
 Szereseget pattog a láng 's bik, említő szónál,
 Morezos időn örömet tartó kandallónál.

Térek e Kedvesim én Őszkor hozzátok?
 Lész e szarándokság sors-végzetem?
 Mindegy; halmozzon Jót Isten r'átok,
 Bőv Őszszel napitok' nem tölthetem,
 Szívem' szíveteken hogy hordozzátok,
 Mint én, azt még is megkérhetem,
 Lelkem igaz tova-is, 's tán párja a levélnek,
 Mellyet Anyók már rég eleresztgete szélnek.**

U. I. A' nemzetesülésben hátra, a' többiben többnyire előre lépteté Lónyai a' tanító-nevelés' dolgát. Az elsőre nézve tehát nagyon kora volt ditséreted — néha azért magasztalunk valakit, hogy mel-

* Őszkor 's télben több csillag fénylik az Égen, mint Tavaszkor és Nyárban. — Gr. Dessewffy J. jegyzete.

** A' Kúmai Szibilla jövőendő igazmondásait falevelekre írta, mellyeket az ő barlangjából szelek szórtak-el a' világon. — *Foliis tu carmina manda, ut fluctent sparsim rapidis ludibria ventis.* — Gr. Dessewffy J. jegyzete.

tóvá tegye magát a' dítseretre : tsak a' jók értik ezt a' finomságot, nem kell azzal soha is a' magamosokat megtisztelni ; azt látom mindenből : hogy impónál nektek Lónyai. Azt jól teszitek : ha halgatjátok, mikor jobbra vezet, — de, hogy tűrhetitek p. o. mikor valakit lepaskol, mint Sebessel tett — nem merné ő tenni előttem az efféléket — nem vállana károtokra, ha én Protestáns lennék — tudnám, hol kell a' hűrt és mikor feszíteni, és hol, és mikor megereztetni — mimódon, 's millýen eszközök által, mind a' Katholikus Papságot zabolán tartani, mind pedig a' ti részeteokról való, nektek olykor, nem rendessége miatt, igen káros reakziót mérsékeltetni. Onnan ered, vagyis legalább az hosszabbítja bajaitokat, hogy vezetőitek nem eléggé filozofusok ; az indifferentizmusz ugyan nem ad elég erőt az ellen-fél vak buzgósága ellen, de szükséges azért a' vezetőkbén, midőn hatalmasabbakkal kell küszködniék, tudni kellene, 's érzeni : quando opus energia, et in qua mensura, et quando, et in quali gradu vi inertiae.

Olvastad-é Berzeviczy Gergely' hátra hagyott munkáját : «*Nachrichten über den jetzigen Zustand der Evangelischen in Ungarn.* — Leipzig 1822.» Sok jó, sok igaz vagyon ezen igen folyón írt könyvben ; de nem mind az. Kár, hogy az előadás' színe sérelmeit mélyen érző Protestánsra mutat inkább, hogy sem egy részrehajlatlan filozofusra. Ezen színben csak reakziót fog szülni ; holott másban, igen nagy hasznokra lehetett volna a' Protestánsoknak. Tudni kell olykor a' fájdalmat elnyelni, ha megakarjuk szüntetni, és objective, nem pedig subjective ; a' jó költők' módjára, kell az illetén dolgokat elő adni, kivált a' mostani környülállásokban.

Mili az oka : hogy nem küldhetlünk Zseniért, most pedig Dobra, Szathmár Vármegyében, Götznéhez fog utazni feleségem haza érkezésem után. Nagyon örvend az Ákácok' gyarapodásán.

Az Erdélyi levelek, Szalluszt, a' Magyar Literatura' történetei és az Eszthetikának már előre kimondhatatlanul örülök. — Semmit se tudok Rolly' megverettetéséről ; ha tréfás a' történet, közöld velem. Bizony jól esne már egyszer nevezhetnem. — Szirmaý ugyan megérdemlé a' megugattatást — a' kutya tolvajok-is tsak tolvajok.

Több gondom lehet az idén mint Tavaly Homérunk' özvegyére. Tudtam : tetszeni fog a' Tuniziász. Azt kérdé minap egy Magyar Gróf, hogy írhat Püspök Epikumot ? éppen Püspökhöz illik, felelök ; mert nincs epikumabb dolog a' vallás' felsőségeinél, és csudáinál. Ha a' Keresztény vallás' túl-testliségeit a' képzelő tehetséget

ingerlő színekbe öltöztették volna, a' csudállás' homályjai jobban hatnának a' szívekre, 's a' keresztény vallás, mely a' szív vallása, egyszersmind a' képzelő tehetségé-is lenne, és tsak így haladhatnámeg a' Kereszténység a' régi Görög, és Római pogányság' tehetőségeit az emberi nemzet' kiformalására és tökéletesülésére nézve.

Pipsz mpr.

Egy szabad fertályom lévén, imé Gr. Majláth *Téli zaj árja*-is Magyarúl.

Görgeti a' sebesen zúgó Vág hullámit,
A' szilajos habzást a jég borítja,
Hol itt', hol ott' magát lánggra nyitja,
Forrva, meleg mélyben rejtven gyullámit ;

Úgy takarom kebelem' nem szűnő vérzését
Hóba, dérbe, midőn sebem vakar,
A' keserv lobogva tollat akar,
'S lángol a' Jaj fagy alatt, titkolván rezgését.

Néma levégbe szakad fájdalom' szózatja,
Ott szív' híjja vagy on, buta itten a vak nép,
Jég, gyúlván eggyütt bús lelkem' forgatja,
És torlódvá növén, a' belsemen tép,
Ám de halok-meg elébb, mint szívem' árja,
Belsőmbül a sebet 's a vért kitarja.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4105.

Kazinczy József — Kazinczy Ferencznek.

Édes Bátyám Uram!

Az ide rekesztett Leveléből Tábla Biró Tóth-Váradjai Tekintetes Kornis István Úrnak, és mellé adnectált Extractusból bővenn által láttya Bátyám Uram, kérésének mibenn léttét ; én a pert nem láttam soha, sőt, annak existenciáját hallottam ugyan, de hogy abba mi is interessáltattunk volna, a szegény Anyámtól sem hallottam ; hihető hogy a per nagy régisége okozta hogy eszébe sem jutott. Most a Kornis Úr Levele mutattya, hogy miért nem jött eddig Executióra. Azomban látni, hogy renováltatta a Sentenciáját és így ha elejét nem vesszük, el is jön az Executióra, még pedig Redmetzre. Bátyám Uramat mint Frater Natu Majort, reliquorum etiam

jura sustentanst, kinek a Törvény is ezeket adja, ezennel atyafiságosan meg kérem, méltóztasson az Extractust is elolvasni, a Kornis Úr Levelét is a mi Testvéreinkel ha csak rövidenn is közleni. Ez a Tárgy az Osztályunk alkalmatosságával elő sem jött, mert erről ki is tudott valamit? de most csak ugyan látni hogy bennünket illet, és így csakély vélekedésem szerint, nints egyebet mit tenni, mint hogy mindenikünk a maga proportionalis rátáját vagy fizesse, vagy ha Kornis a Contractussal be éri a mint írja, azt tegye; de minthogy a dolog haladékat nem szenyved, kérem Bátyám Uramat, szollítsa meg mindegy[ik] Testvért iránta minél előbb! 's Kornissal is tegye magát Correspondentiába.

Más az, a Gróf Károlyi ellenünk is folytató peribe, a Préda, és egyéb velünk is közös erdőkre való proportionalis perre, mely Pesten a Curián ex Jure foly, méltóztasson fel vigyázni, a prokátornak pénzt is, de valami Documentumokat is küldeni; ha fel nem vigyázunk, nagyot romolhatunk, mert a substrátumát ennek a pernek, a Bo'sva patakaig terjeszti Gróf Károlyi, úgy pedig a Serház, a Liget, a Liget alatt való rétek mind el esnek a privatumból, ha ide adják is, rátánkba kapjuk. A pedig a Bátyám Uram gyermekeinek is csapás lenne. Én a prokátornak részemről szívesem adok akár-melly szempillantásbann, Kražniknéért is felelek, mihelyt tudja, azonnal fizeti: Még azt is kéntelen vagyok Bátyám Uramnak jelenteni, hogy ez a per már most is prohibita alatt van. Károlyiakat pedig most jobban interessállya, mint míg Jankovits árendálta. -- Vagyok

Kivül: 1

hiv Testvéreje
Kazinczy József mpr.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Urnak adassék Széphalmon.

[Eredetiye Becske Bálint birtokában.]

4106.

Gr. Teleki József — Kazinczynak:

Tekintetes Tábla Bíró Úr! Kedves Barátom Uram!

Épen útba valék némely gazdaságbeli tárgyak elvégzése és a városi pornak, unalmas actám egészséget rontó penésszének a fris falusi levegő által való kiszelleltetése végett Szirákra kirándulni, midőn

1 A levél zárkán ép piros pecsét.

a Tettes Úrnak a múlt hólnap 16. napjáról irt levelét vettem. Ha az idő megengedte volna, még akkor átfutottam volna az Erdélyi leveleket, nem annyira azért, hogy azokra új észrevételeket tegyek, mert azokat, mellyek nagyon gyéren imitt amott előfordultak, az első alkalmatossággal egész nyíltszívűséggel közlöttem, hanem hogy azon gyönyörűséget megújítsam, mellyet első elolvasásakkor éreztem, és most utolsó kisimitások után bizonyosan kettőztetve éreztem volna. Ha még most Szirákról lett visszajövetelem után Döbrentei barátunk kezébe lesznek, ezen öröm minél előbbi teljesítésétől bizonyosan nem engedem magamat megfosztani, és gondolatimat erántok bizonyosan közlöm, bár előre is tudom, hogy ezen tiszta érzésű kellemetesen irt levelek eránt semmi újabb tetemes észrevétel nem fogja magát előadni.

A mi a Teleky familia Genealogiáját illeti, ez a szegény Bátyám, Teleki József sirhalmába (Pest, 1819) az első értekezésben hosszasan nagyon előadva. Én is csak innen írhatnám ki, még pedig szárazon, minthogy szerénységem nem engedné meg, hogy familiám egyik tagjának is dicséretébe, vagy magasztalásába belé ereszkedjek, annyival is inkább, mivel azon fiúi tisztelet, mellyel viseltetem némely tagjai eránt, ítéletemet igen könnyen megvesztegethetné, vagy legalább az eránt én magam magamnak örökös szemrehányásokat tennék. Ha a Tettes Úrnak ezen már alkalmasint elfelejtett könyvecske nem volna meg, én igen örömet szolgálok velc, csak ne sajnáljon nekem leküldésére alkalmatosságot nyujtani. Reményilem, hogy a Tettes Úrnak kényes érzése meg fog engem érteni, és nem fogja balra magyarázni, hogy e részbe kívánságának teljesítését magamról elhárítom. Maradok tisztelettel.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev 4r. 37. sz.]

4107.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Sept. 11d. 1822.

Tisztelt kedves barátom,

Tekint. Aszalay Úr téged megkért, hogy a' Sógoromat bírd amicára, Te pedig önkényt vonattatol a' kérés' teljesítésére. Érezzétek mind ketten, mint tölt-el szivem tisztelettel erántatok, midón a'

hírt a' Tekint. Aszalay Úr' leveléből, és később osztán a' Tiédből is, vettem. Mind kettőtököt forró tisztelettel tiszteltelek, most még forróbbal tisztellek. A' szándék nagyon nemes: de reménylitek e sikerét? Barátim, nem képzelhettem én olly embert, a' ki olly anynyira eltompúlhat a' *becsület érzése* eránt (mert minek itt említeni a' *lelki-isméretet?*), hogy ezt a' pert az Eperjesi Sententia után még Bécsbe is felvigye, 's a' Cancellaria' tagjait a' maga nem szép bánásainak tanujává tegye. A' Sógorom ott is elvesztette ügyét; láthatja tehát mit várhat. Más, véget vetne a' pernek; ő most is folytatja menéseit, 's új ravaszságokkal igyekszik azt minél hosszabbá tenni. A' békéltetésnek tehát hasznát én részemről nem reménylem. Megmondá Fiscálisa, hogy nem csak magam, de gyermekeim sem érik még [!] végét a' pernek; sőt ő maga, a' Sógorom, a' feleségemnek kimondá, hogy ő ugyan semmi rést el nem mülaszt, a' mi a' pert vonhassa, mert neki hat gyermeke van. Értzi ő hogy nincs igaza, látja hogy én (mind a' mellett hogy magamat minden hitelt és képzeletet felülhaladó módon szoritom-öszve ételben, ruházatban, cselédtartásban) magamat és hét gyermekemet gonosz adósságok által elrontom; de az ötlet meg nem indítja, mert ő indocilis pauperiem pati, 's inkább *dilapidátor*-nak szidja azt az atyát, a' ki nagy-atyja' pazérlásai miatt minden nagy birtokaitól megfosztott familiájának ismét szerze fekvő jószágot; inkább azt mondja, hogy az atyjáról *semmit* sem kapott, mint hogy ezt a' *Semmit* testvéreivel megossza, 's örül hogy két testvéreinek eddig nyolczvan ezer forintra felmehető usus fructusokat használhatja, ha ezek és ezeknek gyermekeik rongyban járnak is.

Rémitő istentelenség az, édes barátom, a' mit én a' legigazságosabb panasszal panaszolhatok, 's ha ki nekem a' Caesár mondasát vetné ellenemre: Neque cuiquam mortalium injuriae suae parvae videntur; multi eas gravius aequo habuere, azt kívánnám, hogy mutasson példát még undokabb tette. Nem kínozlak-el azzal, hogy a' per mivoltát Neked elmondjam. Azt alkalmasint tudod. De azt el kell mondanom, hogy a' fija által dilapidátornak nevezett Ipmam a' leányágot illető jószágot idegenité-el, hogy a' fiúágot illető jószágot megtarthassa, 's így nem a' fiu, hanem a' leányok vádját érdekelhetné, 's a' lyányok nem vádolják, a' fiu pedig szidalmazza.

Mind a' mellett nekem nem barátságot, hanem jótételt, kegyes-séget, irgalmat és mind azt, a' mit csak Istenségnek adunk, tészesz, ha *meleg szíved, bölcseséged*, és, a' mi neked egyik nagy érdemed,

páratlan városiságot szerint próbát tészesz, és a' Sógoromat arra készited, hogy ő az én jobbom' nyújtásának elfogadására hajoljon. Ints akkor, 's meglátod, ha engemet a' buta 's makacs kevélység tartóztatni fog e megszólítására.

Hallád tehát Te is a' B. Spl[ényi] M[anczi]hoz irt levélnek híret, melly nekem a' Sógorom, 's talán B. Spl. M. által is, olly nagy véteknék vétetik. A' Szilvásiak által kárhóztatni nekem igen kedvetlen: de a' Szilvásiak is emberek, mint én, 's úgy tévedhetnek-meg mint én. Engedd, hogy erről szólhassak.

B. Spl. M., hallván tőlem hogy az Eperjesi Sententia feleségem' jusait elismerte, békeltetőnek ajánlá magát, én pedig arra rá kértem. Félttem, hogy a' pityergések és a' Terentziuszi *falsa lacrymula* eltölték Szilvást ellenem hamis ideákkal, 's kényszerítve látám magamat azon ideák' eloltására; mert a' Jók vétekedése szint olly szükséges mint a' mindennapi kenyér. Hogy B. Spl. M. lássa, hogy előadásom igaz voltához biznom szabad, előadásomat egy hosszabb levélben dolgozám-fel, melly felől várnom lehe, hogy ámbár a' Sógoromhoz van intézve, neki által nem fogja adni, nem mintha goromba volt volna, hanem azért, mert a' tettek emlékeztetése őtet elpirithatná, mellyre békekötéskor szükség nincs. Ezt csak B. Spl. M. és Szilvás miatt íram, hogy keserítéseinket, bántásinkat lássák, 's bennünket vádolni szűnjenek-meg. Feleségem látta 's juvallotta a' levelet, úgy reménylvén, hogy az B. Spl. M-t arra tüzeli, hogy bátyját és ángyát egész tüzzel ostromolja. Egy másik levél volt ehhez téve azon kéréssel, hogy ezt adja a' Sógoromnak. Ez talán nem vádoltathatik. Külömben nem újság, hogy az egészségesek a' beteg' jajgatását elúnják, és azt legalább kényeskedés gáncsával terhelik.

Talán jó volna a' Sógoromnak említeni, hogy mi érezzük mennyit vona-el ő mitőlünk atyja' parancsoló rendelése ellen. 12 esztendei ususfructusa az egyik leánynak rá mehet 40 ezerre; de ha csak azt vesszük is a' mit keresünk, az anyja halála olta már 18 ezeret tehet, vagy többet. Mi lesz ebből ha a' pert vonja? A' *semmi* nehezen fogja ezt unokámnak fizethetni. — De bánj e' részben bölcseséged szerint, 's a' makacskodót ne tedd még makacsabbá.

Fogjunk *kedvet csináló*, nem *ölő* tárgyhoz, és hogy bizodal-mamat lásd, melly a' szíves tiszteletnek, szeretetnek legbizonyosabb bizonyosága, kezdjük azt feddésed' czikkelyén. Ismerem én a' te fel-emelkedett lelkedet, 's nem tartok gyengeségektől.

Nem tetszék neked, édes barátom, hogy Ovidot, a' Kézy' magasztalhatásáért, bántottam.

De a' sok századok előtt megholt embernek nem bántás a' bántás, 's az olly nagyságú embernek mint Ovid, *ha élne* is, semmi bántás nem bántás. Ha Ovidot bántottam, magamat bántottam, mert éretlen vagy igazságtalan ítéletem nem Ovidot teszi nevet-ségessé, hanem magamat.

'S miben bántottam én Ovidot? Abban, hogy őtet *bugyogónak*, az az felette *böv beszédűnek* neveztem.

Itt az a' kérdés 1) ha Ovid bugyogó beszédű e? 2) ha ezt az Ovidot illető tisztelet és az Okosság engedi e mondani?

Én azt a' sokaknak nagy javalásokat nyert Recenziót Májusban írák. Gyermekeim Praeceptorjok Augustusban jöve elő, 's hozzá az Ovid Kiadását, mellyhez Mitscherlich íra egy Praefatiót. Ezt elolvasám. Ovidot a' *Bugyogással* vádolja, 's azt mondja, hogy ez neki *vétke* ugyan, de az ifjak legalább azt tanulhatják belőle, mint kell *variálniok*. Azt tartja tehát egy olly ember is mint Mitscherlich, sőt a' mentség azt mutatja, hogy mások is ezzel vádolják; 's így az első kérdésre nem kell többet mondanom.

A' második Kérdésre már az elsőbb alatt feleltem. *Fari quae sentiat*. De az Okosság ezt kimondani parancsolá is. Jó tudatni a' mit érzünk. A' kinek más az ítélete, szólhat. Ovid elrontá a' mi Epicusunkat Gyöngyösit, mint Seneca ugyan-ezen vétke által sok Predikálónkat.

Te édes barátom, és én, egymástól sok dolgokban felette különbözünk. Neked Kotzebue kell, Góthe nem kell; nekem ez igen nagy, ama' másik egy nagy talentomú, szép scénákat teremteni nagyon tudó, gondolatlan és gondatlan Mázoló. Én a' Poesis könnyebb nemében és a' Conversatio tonusában írt Prózában esudálom, irigylem a' Francziákat, 's azt hiszem felőlök, hogy úgy csak a' Görögök tudtak írni. Sok nemekben a' Francziák nekem úgy nem embereim, mint neked nem a' Németek. Mit csináljunk itt? Nékem mindég öröm látni, hogy az olly nagy lelkű, igen nagy tudományú ember mint Te, javallod gondolkozásomat: de csak még is igaz marad, hogy a' ki nem a' maga szemével néz és lát, hanem magát a' más tekintetének feláldozza, nem azt teszi a' mit kell. Collin és Lock [!] nem szerették egymást inkább mint Te engem és én Téged; az egyik rettenetes Vallástalan, a' másik csaknem rettenetes Keresztyén volt. És még is szerették egymást, és midőn olvasása

közben egyike valamire talált, a' mi neki magának kedvetlen volt, de bizonyosan tudta, hogy azt látni kedves lesz a' másíknak, kijegyzette azt, 's közlőtte a' másíkkal. Mi volnánk e noni illy nemesslelkűek, édes barátom? 's Te kívánhatnád e, hogy én azt a' mázóló Faprestót ne nézzem, ne mondjam a' minek nézni tudom? Nem; ezt D. nem kívánhatja.

Én nem Kézy miatt gáncsolám Ovidot, 's nem Kézyvel, hanem Propertzel vetém össze. Ovid több könnyűséggel foly, Propertz több nemességgel. Kézy hemistichiumokat vesz által, de nem pávatollként, hanem hogy a' maga, tulajdon, igen nagy szépségű Verseinek még nagyobb bájt adjon, a' mit Virgil és Horátz is teve. 'S Kézy ezt ollykor nem is tudja teszi. Conticuere omnes — lopás e ez? vagy ki kell e törteni, mert már mondá Virgil? — Egyéb eránt jól vagy nem jól teszem, nem vitatom, de csak kimondom, hogy én Ovidban soha sem tudtam semmit megszeretni a' Metamorphosisokon és Heroidákon kívül. Itt is van sok a' mit nem igen szerettem, mint egyéb Munkájiban sok, a' mit szépnék vallok.

Nem lesz kedvetlen hallanod, hogy Tulsiczky mint szállítamag ezen Recenziómért. Tudni akará, mit teszen a' Regina Sacerdos. Azt felelém hogy az Virgil' szava. — Igen, de mit akarék vele? — Ott, mondam, arról van szó, hogy Kézy mint támaszt bennünk kettős örömet, midőn a' más' szavaiba öltözteti szép gondolatját, mint itt a' Pápáról: Rex idem hominum, summusque sacerdos, melly a' Virgil' szavát juttatja emlékezetünkbe. — Igen, de csak valljam-meg, én a' Joanna Papissát akarám Olvasóimmal látatni. — Dne Reverendissime, mondam, 's az illy gyanú engem ére, a' ki az illy balgatagságokat hinni 's beszélni pirúlnék? Nem mingyárt hiva szavaimnak, 's pirtúlok, hogy illy gyávanak tekintete. —

Eggy Kálvinista Papnak körülnyirbálák a' tógáját az Obristlieutenant Ragályi panaszára, bizonyos predikatziója miatt. Vatai István volt a' Pap' neve, 's Szinben szolgált, Torna Vármegyében. A' Templom az út mellett álla, 's a' kegyes öreg Obristlieutenant ott menvén-el, megállítá szekerét, 's bement; hogy leróvhassa vétket hogy Vasárnap utazék. Mikor tógája körül nyirbáltatott, így kiálta-fel szörnyű elkeseredéssel: A z is bolond, a' ki útfélen építi a' templomot. — Bizony, édes barátom, non vixit male, qui natus moriensque fefellit. Még a' nagy írók is sokat szenvednek: hát az illy leiketlen írkaló mint én!

De hol volna Nyelvünk 's Literatúránk, ha illy gondolatlanok is nem volnának mint én? Énfelőlem azt hiszi sok ember, hogy én csak magam tetszem magamnak, mert a' Himfy nem szépnek nézett dalait gáncsoltam, a' hogy a' Himfy szépnek nézett dalait forrón magasztaltam 's magasztalom. De ki csudálta hát inkább még forróbban mint én a' mit Himfyben, Versegiben 's más ellenségimben szépnek találtam? 's midőn most a' Tud. Gyűjt. Augustusi darabjában a' Guzmics Izidór Értekezését látom, nem irigylem e neki nagy fényét? Ugyan miért nem vádolják ellenségim ízlésemet szivem helyett? Azonban még Virág is megostorozott a' tudatlan emlegetéséért, Döbrentei pedig egyik levelében kért, hogy az affélék által ne csináljak ellenségeket magamnak. Hogy lehetne nekem Döbrenteit ezért nem szeretnem? Csak azt szeretném még is tudni, hogy Horátnak miért volt szabad ezt írni: *Scribimus indocti doctique poemata passim*, 's miért nem szabad nekem? — Azért, mert ellenségim azt hiszik, hogy én ezt mondván *tudósok*, ezt értem mellette, *mint én* — 's ez az ő vétkek, nem az enyém. Horátnál is ezt lehetett volna mondani. — Mihelytt a' *tudatlant* ungelehtnek vesszük, vége az egész pernek.

De emlékeztess, kérlek, hogy a' Rechthabrey rossz portéka. Ezt én, ha későn is, megtanúlom. Csak hogy a' Gyűléseken nem rossz portéka addig rechthaberozni, míg okok vannak rá. A' legjobb-bak szeretik az illy embert, míg a' korlátból ki nem lép. 'S korunknak most az a' baja, hogy kevés a' Bátor.

A' Gróf Mailáth Verseinek lefordítását jótét gyanánt veszem. Elküldém neki azonnal. Hidd-el, édes barátom, én e' részben is úgy vallom a' te superioritásodat, mint minden Autopsiám mellett, igen sok egyéb részekben. Páratlan ember vagy te miközöttünk, mind lélekben, mind szóles tudományaidban, sok nyelvek ismeretében, bájos kedvességidben, nemes-lelkűségekben; 's a' két utolsó czikkelyt nem irigylem kevésbbé, mint mindenedet egyebet, ide értvén még születésedet és Sz. Mihályodat is. Hát még mint *atya* mint ragyogsz! 's mint fogsz ragyogni nem sokára. Az Isten adja-meg neked ezt azon mértékben, mellyben mint ember, mint hazafi, mint férj, atya, barát, érdemled.

Itt mennek híreim Ferdinánd Herczeg és Cumberland felől. Ezeket tegnap előtt vetém papirosra. — Hadd vessem még hozzá,

hogy Patakon a' Bibliothécát, Auditoriumot, Muséum Physicumot láták. Kézítől azt kérdé Cumberland, hogy Göttingában Lichtenberget hallgatta e. Mayert, felele az; mert Lichtenberg már nem élt. *Rozgonyi*: Az a' Lichtenberg nem csak tudós, hanem igen elmés ember is volt. *Kézi*: Mint Kaestner; nagy Geometra és nagy Epi-grammatista. — Cumberland tudakozá az Auditoriumban: Sind das Damen von Patak? 's megnevezteté magának őket. A' Homér fordítója leánya elmarada a' nevezésben. Cumberland kérdé, ki az. 'S felé vetette ujjáról csókját. Igy lesznek, a' Krisztus szava szerint, elsők az utolsók.

Rozgonyi itt bepecsételt Copertában nyújtá a' Herczegnek a' Berzeviczy posthumus Munkáját. — Ugyan mire való volt az? — A' Herczeg rövid látású, 's által fogta adni Ferdinandnak. — Nem támad e az a' gyanu, hogy ez azért nyujtatott-be, hogy Cumberland szölljön a' mi Urunkkal? — 'S hogyan lehet illyet remélni?

Ámbár úgy hívéim, hogy a' Cumberland Herczegnek minden szavát elmondám, még eszembe jutott egy toistja. — Meine Herren, Ungarn hat 51 Comitate. Wenn ich für die 51 eben so viele Gläser trinke, so wird man mich von hier wegschleppen müssen. Also die 51 Comitate sollen leben.

Szépen nőtt, vig kedvű Úr; arczban hasonlít Vay Miklóshoz; azt hinné az ember, testvérek. Külömben állások épen nem hasonlít.

Sept. 13dikán, 1822.

Félbe szakadt levelem sok gondjaim 's bajaim, egymástól nagyon különböző dolgozásaim miatt, 's így ez a' levél úgy néz-ki, mint a' Mailáth által említett Sibyllai falevelek. Engedj-meg a' levél rendetlenségének.

Tegnap késő estve vevék bizonyos hírt a' *falsa lacrymula* felől. Nur nicht betrügen! — Mir springt das Herz wegen Sophie — ezt mondogatják, 's vessd öszve a' tettet a' szóval. Engem vadsággal vádolnak, 's azt mondják talán, mert az igazságtalan mindég tud mondani valamit, hogy én miattam kénytelenek azt tenni a' mit tesznek. Ha jónak látod, kérdezzed őket, hogy az én vétkem miatt szenvedjen e a' szeretettnek *mondott* Sophie és 7 gyermeke? — De hiszen Te mind azt elmondod a' mi dolgomat segélheti. Sis mihi et heic Deus.

Öllelek forró tisztelettel. ¹

¹ T. *Kazinczy* Ferencz Úr levele. Jött Oct. ... ikén 1822. (A nap száma ki van hagyva.) — Dúlházy M. jegyzete.

Rolly, Homonnán, 1822.

Bogovics Zemplény Vármegyei Ingenieur magát Martiusban meglátta. Lyányait a' Homonnai Gróf Csáky Antalné vette gondviselésé alá, 's így kótyavetye által eladandó jószáginak árokat is. A' Vármegye e' végre Főszolgabíró Mauksch Urat, a' Grófné Direktor Kutka Urat küldék-ki, 's a' kótyavetyéhez Homonnán a' sok özvecsődüll nép előtt hozzá fogtak.

Rolly jött, 's el akará akasztani a' Munkát annál fogva, hogy Bogovics neki 600 fntjával adós. Kutka elébe terjeszté, hogy pénzé el nem vesz; a' Vármegye kótyavetyét rendele, 's Rolly azt nem ellenezheti. Rolly Kutkának születését veté szemére, hogy ő csak egy Orosz Pap' fíja. Kutka felelt, 's nem szeliden, hanem a' hogy a' buta bántást a' becsületes ember szenvedni szokta. Rolly páleczáját a' Kutka szeméncé irányzá, hogy azt kiütthesse, az egyik szemét a' himlő vette volt el, 's Kutka a' páleczát szerencsés vala félre csapni nehány izben. De most Rolly ököllel csapta-meg a' Kutka szemét, 's ez neki esett Rollynak, pofon vágta, eldőltötte, dögönyözte, verte, 's páleczával is akará verni, de Mauksch Úr nem engedé, 's az öreg embert a' földről felemelte, talpra állította.

Ferdinánd Kir. Fő-Herczeg és a' Cumberlandi

Újhelyben 1822. Sept. 4d.

Epen dél vala, midőn a' puskaszó jelenté, hogy Vendégeink közelítnek. A' kirendelt Deputatio felvezeté a' grádicson a' Fő-Ispán szobájába; énram vala bizva a' felvezetés, míg a' velek jövő V. Ispán Szögyéni fellép 's a' praesidiumot áltveszi. Meg vala tiltva a' Dictióval köszöntés, és így némán hajtánk-meg magunkat, én pedig magyar nyelven kértem a' Fő-Herczeget, hogy jöjjön.

A' szobában a' Commissarius állott. A' Fő-Herczeg ezt gondolá köztünk a' legfőbbnek, 's már figyelmet akará éreztetni, de ez olly formán fordúlt-el, mint midőn a' Vendég a' csinos szobaleányt a' ház Kisasszonyának gondolja. Mosolygánk magunkban. A' két Herczeggel a' sokaság is jött, 's a' szoba csak hamar tele tőlt.

En veték véget a' némán állásnak, minekutána a' Herczeg két három Katona-Fiszittel elvégezte a' maga kikérdéseit, arra kérven a' Fő-Herczeget, hogy az Emléket az ablakból tekintené-meg. *Kicsiny*, mondtam mindég magyarul, *de első nálunk*. — Fő-Fiscális Dókus Úr megnyitá az ablakot, 's kezéből kiesett a' jaloux. Midőn

ez hozzá kapott, a' Fő-Herczeg is megkapta azt; így a' jaloux le nem esett.

Dokus Úr félt, hogy az ebéd késő lesz, 's a' Herczegek elúnják vární; inte tehát, hogy mennék az Archivumba, ő majd utánam vezetí. Jöttek, 's a' zászlók fogták-el szemeiket. Ferdinánd tudni akará, melly esztendőben csinálák a' gazdag kéket. Esztendőszám egyyen síncs, mondám, 's az nagy hiba; de a' mostani uralkodó alatt készült Insurrectióinkhoz, eddig magyarul; itt pedig németül a' Cumberlandi Herczeg miatt: Die rothen aber haben Feuer gesehn, und diese da ist auch durch Schüsse geziert. — A' Cumberlandi látni akará. Mutattam a' lyukat; elébb én, azután a' rövid látású Cumberlandi Herczeg üténk által ujjainkat. Ja, das war gewiss eine Kugel, mondá a' Cumberlandi Herczeg.

Most némelly füstös Nemes-levelet tekinteténk velek. Ferdinánd tudakozá, melly esztendón kezdődik az Archivum. — 1558., felelék, mert a' Török járásokban minden régibb írásink elvesztek. Látni akara egy régi Protocollumot. Mutattam. 'S tudják ezt olvasni? Mint a' mostani írást; ahhoz hozzá szokik a' szem.

Egy csomó Autographokat tevék elébe, 's előmutatám azt a' Leirást, mellyben M. Theresia tudósítja a' Megyét, hogy meghalván atyja, ő vette által a' kormányt. A' Herczeg tisztelettel néző Nagy Anyjának kezét, 's végig olvasta a' parancsolatot, pedig az két egész lap in folio. Azután sok Austriai Generálisokét mutattam, de a' Caraffiáé hirtelen nem akada kezembe. Igen a' Bocskaié, Bethlen Gáboré, 's Rákócziaké. — 'S ez a' Rákóczi írása? — Az. — Van e valami nevezetes benne? — Kevés; csak folyó parancsolatok, a' mint a' környülmények kívánták.

Most ebédhez ülénk. Mind a' két nagy Vendég praesideált. Ferdinándnak baljánál Szögyéni, 's e' mellett Koskowszki, Cumberland mellett egy Huszár Generális, úgy Viczmándi Prépost, Gajzler, én, az Újhelyi Orosz P'ap, 's ez mellett a' Fő-Notárius helyén Matolay.

A' káposzta mellett Cumberland felkölt. Meinc Herren, das Zempliner Comitát soll leben. Szögyéni visszonozta, 's nyomban ivott Ferdinándért, 's ez vissza. Cumberland megkedvellé az ürmöst, 's megmondta hogy ez mellett fog maradni mind végig. Beszélé a' Generálisnak, hogy 18 sebe van; egy golyóbis bal szeme alatt ment keresztül, 's ezt azért nem nyithatja-meg; mutatta jobb füle táját is, és a' bal keze csuklyóját. Én, az egész asztal felett, nem szöllék

közhez, igen egyszer Cumberlandhoz, hogy örvendünk hogy az esztendő olly részében látjuk, a' midőn a' szőlő megért. Nem látta a' maga előtt álló gyönyörű muskatály fürtöt, mert látása olly rövid, hogy mindég kérdé a' Generálistól, mi az, a' mit a' Cseléd benyújt, 's vele rakata tányérára. Két portio tehénhúst, mondá, denn das gibt Kraft, 's a' szót mit Kraft mondá.

Meine Herren, ich sehe Ungarn jetzt das erstemahl, aber ich bin gesonnen, es nicht das letztemahl zu sehn. Ekkor dicsérte nemzetünket, 's egyet ivott értle, olly formát mondván, hogy ez és az Anglus sokat hasonlítanak. — Matolay Úr felkele. Kir. Herczegséged azt mondá, hogy a' kettő hasonlít. Igen is, mert mind ez mind az szabad. Itt úgy öszve zavarodék, hogy magát és Nemzetünket a' Kir. Herczegnek Freundschaftjába ajánlá.

A' Herczeg eggy kevés pausa után vette a' poharat. A' velem általellenben ülő Urat ismerni nincs szerencsém. Ez azt mondá, hogy az Angol és a' Magyar Nemzet szabad. Aber meine Nation liebt ihren König, weil er der beste Ausleger der Gesetze ist. Wir bringen in unsere Zusammenkünfte keine Politik, und sprechen von dem, was jeden Menschen, ohne Unterschied der Nationen, interessirt. Es leben also die Schönen. —

Ezen szó előtt kevéssel jött az ebédhez az Angol Tiszt, ki elmaradt volt, mert a' Cumb. Herczeg szekérének tollai eltörték. Én azonnal felugram és helyt adék. Gajzler csak minekutána én, 's bona fide elfoglalá széketem, 's a' magáét adá a' Vendégnek. Szerencsére Fő szolgabíró Kolosy oda hagyá Matolainak a' szomszédját, 's így csak ugyan vala helyem. Herczeg Schwartzenberg a' Második V. Ispán helyén ült, 's nagyon rá mereszté Matolayra szeméit. Azt hittük, nem ért magyarul. Dél után nem csak azt látánk, hogy magyarul tud, de én azt is, hogy ismer bennünket. A' Kávét körül Gergelyi Esküdt és én a' Fő-Ispán belső ajtaja mellett állánk, mert a' másik mellett temérdek volt a' sokaság, hallani akarván mit beszél a' Cumb. a' Ref. Pappal, kit Dókus mutata-be. Történetből épen mellette állának az Orosz és a' Cath. Pap. A' Herczeg első kérdése ez volt: Waren Sie in Deutschland? und wo? — In Jena etc. Schwarzenberg és Gergelyi a' bajuszlól szóllának, hogy azt hord a' Magyar. — Auch ich halte mich dafür; aber ich kann nicht verhehlen, dass es mich viel kosten würde den Bart zu tragen. — Schwarz. erre: Sie! Literator! — Le voltam forrózva, mint mindég mikor bűneimet hozzák-elő. Én is magyar vagyok, monda.

Schw. magyarul, de igen németesen; 's jószágom Krassóban van. Mondám, hogy ismerem azt, 's Plenipotentariusát Asbóthot. Épen erre Ferdinánd hozzánk jött Cumberlanddal. Bey welchem Regiment haben Sie gedient? mert meglátá a' Canonen Kugel pántlikáját dolmányán. Gergelyi igen jól felelt, tisztelettel, de zavarodás nélkül. Cumberland ezt kérdé: Und warum sind Sie ausgetreten? — Én, felele ez, Al-Hadnagy voltam a' Regimentnél, az Insurrectionál Kapitány; voltam Dijonnal is. Aber der Ungar ist auch mit grauen Haaren Soldat; ich bin es wieder, wenn es nöthig ist. — So recht! mondá Ferdinánd, Cumb. pedig: C'est pour mieux sortir. 'S ezzel búcsúztak.

Elfelejtém egy nevezetes toistját: Meine Herren, der König, mein Bruder, liebt ihren Kaiser wie Bruder den Bruder, davon versichre ich Sie. Es lebe also der Kaiser von Österreich und das ganze Haus.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4108.

Kazinczy — Döbrenței Gábornak és Igaz Sámuelnek.

Döbrențeinek.

Édes barátom, Barátnak baráttal épen¹ velem utolsó leveledben: szabadon, és köszönöm ezt tehát, mintha elmentél volna a' meg, 's óhajtom, teljesedjék-be óhajtásod. — Én nem hiszem hogy kedvetlenül vegye jelentésemet; mert hiszen neki kedves lesz, ha minél előbb bizonyossá teheti magát a' neki oly igen szükséges birtokban. Ez által purisál birtokaiban sokat, mert Sávolynek néhány helységei inclaválva vannak jószágaiba. De pénzt kiadni nehéz. Igen, de én jószágért jószágot kérek, 's az neki nem lehet kedvetlen. A' Majoratus fundatoráról is ezt mondhatom, 's nem szükség hosszan magyaráznom a' dolgot. —

De én még sem szűnök meg hozzád kéréseket intézni. Engedd mind az által ritka barátságodtól várnom, bizonyosan várnom, hogy ezt teljesited. Alkalmatlan, de lehetetlennek nem nevezhetem.

¹ A kipontozott helyeken az eredeti levél felső jobb sarka leszakadt.

1. Sallustnak Kiadója Burnouf (Collectio Auctor. Classic. Romanor. Paris 1721 in 8.) pag. XXIII. azt mondja, hogy Dussault a' Sallustiana dictio virtusai felől valami tökéletest irt azon munkában, mellyet így eítál: *Annales littér. t. 3.* Én, a' ki Salluston dolgozom, 's 30 esztendő olta, úgy hiszem, hogy alkalmasint ismerhetem a' gyermekségem olta szeretett nagy Író't, a' ki (magunk közt legyen megvallva) engem arra taníta, hogy rontsam a' nyelvet, mert azt szabad, ha beszédünk hasznára van; én, mondom, Sallustom praefatiójában öszve hasonlítottam Szallustot és Cicerót, 's elmondottam, ennek is annak is miben áll *suját arcza*, 's ezt a' št felolvasám Beregszászinak, 's megküldém Szent Miklósynak. De mikor valami nagyot akarunk mondani, 's olyat a' mit a' sokaság hinni nem akar, mert nem tud; akkor meg kell olvasnunk, más mit monda ugyan e' felől. Kérlek tehát, szerezz nekem eggy francziául írni jól tudó embert, 's írasd-ki nekem az említett Articulust, 's fizessd-ki, 's számlald előmbe, mi kell érte, hogy neked megküldhessem. Te Bécsben vagy, szükséged van az utolsó filléredre is. Ne csinálj tehát vele ajándékot barátodnak. De írasd mingyárt, sűrűn, olvashatólag, és vékony papirosra. Parancsolj rá azon felül, hogy a' deák és talán görög citatiókat igen híven írja-ki.

2. Járj végére mi az ára az Alfiéri által olaszra fordított Sallustnak. Firenze, 1810. in 8. Erre is szük[ségem] van. Sőt ha a' könyv nem a' drágák között való, vedd-meg mingyárt számomra, 's mind azt, mind a' Dussault Copiáját add-által a' mi Igazunknak.

..... Bibliopoliumokba kell lépned, egy [leh]etne e kapni eggy Sallustot curante Lemaire, Paris, 1821. in 8. az az, magát Sallustot, a' Collectióból; mert ez tudnillik a' Lemaire Collectiója már 40 Kötet, 's az ára Bécsi értékű papiros-pénzben 683 f. 50 x. azt pedig én nem bírom. —

3. Wirtembergben e, vagy Stuttgardban adnak-ki a' Németek eggy hasonló Collectiót. Lehetne e a' Jelentést nyomtatásban kapni? és megjelent e már abban Sallust? 'S mi ennek magának az ára?

Ezek a' kéréseim, barátom. Teljesítsd kérlek. 'S feleletedet, és a' mit talán küldhetsz, add által a' mi Igazunknak.

Nálunk semmi, semmi újság, még literárius sincs. A' Pestiek felől semmit nem tudok. Stagnál minden. Melly szerencse, hogy Hébének van! Az még is életet hoz belénk. Szüretünk jó lesz, ha az eső ki nem pótolja a' rettenetes szárazságot. De csak borunk lesz

jó, úgy is; azt senki sem veszi; mert a' Lengyelnek nincs pénze. Dédács felől semmi tudósításaim nincsenek, 's úgy el vagyok fogva gondjaimtól, hogy nem is érek a' levelezésre. Éljen szerencsésen, édes barátom. Boldogítsa Isten minden igyekezetidet.

I g a z n a k.

Édes barátom, Vidd által ezt kérlek. Egyéberánt halld kérésemet. M[ária] Th[eresiát] újra megolvassam. Nem kell kivágnod a' levelkét. Jól van nyomtatva. Szemem Második Józsefet olvassa az Első helyett, 's a' Bajor [!] VII. Károly veje volt az Elsőnek. De igen kedves dolgot tennél Gróf D[essewffy]nek ha a *cathegoriet* a *Tegoriának* nyomtattatnád.¹ — Még mindég nézem Sz. Jánost, de holnap ez és minden hozzá való megyen Gr. D[essewffy]hez. Öllelek szívesen. —

Döbrenteitől tudd-meg: 1. hol Yorickom magyar fordítása a' három darab könyvvel, melyet tőlem 1820 elvitt? 2. Vele van e Bécsben a' Donát által ovalis figurájú fatáblára festett képem? Ez a' legjobb a' mit találni lehet, et de anno 1795. — 'S tudósíts e' két czikkely eránt.

Kolosa Öcsémnek itt a' levél.²

Nézd a' Coperta belsőjét.²

[1822. szept. 15.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

4109.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmics Izidornak Kazinczy Ferencz

tiszteletét, baráti idvözetét.

Melly lelkes, és melly lelkesen, melly szépen dolgozott Értekezéssel ajándékozád-meg a' Tudom. Gyűjtem. Olvasójit! 's mint dicsőítéd-meg Nyelvünket az Elmélők' (Denker) pályáján, hol új fényben ragyogsz, mint példányod, a' nagy Herder, ki a' legkopárabb mezőket is gyönyörű virágokkal hintette-el. Örvendek hogy elhunyt

¹ Eredetiben tollhiba: nyomtattadnád.

² Nincs meg.

tom előtt fényedet láthatám, 's hozzá vethetek, mit fogsz nekünk ezután adni. Fogadd-el ezért köszönetemet, sőt fogadd általam a' Nemzetét; mert ha erre felhatalmazva nem vagyok is, 's ezt hagyása nélkül tennem kevély merészség: félelem nélkül teszem a' mit javallani bizonyosan fog. Te és Klauzál — legújabb Íróink között. Ez véletek kevélykedik leginkább. Élj szerencsésen, 's légy elhítelve, hogy fényed' gyarapodásának mindég nagyon fogok örvendeni. Széphalom Septemb. 15d. 1822.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában; Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4110.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Széphalom Sept. 15d. 1822.

Hasonlíthatlan férjfiu,
nagy érdemű barátom,

Megpillantván leveledet, képzeltem mint gazdagodok-meg mingyárt ismeretekben, képzeltem mint kap lelkelem fenntebb lángot, és hidd-el, letévén azt kezemből, 's látván hogy mind lelkelem mind fejem több táplálékot kapott mint a' mit reménylettem is, eltöltem erántad szent tisztelettel. Tudja e Erdély, tudja e a' derék Jósika, melly kincsét bír ő 's Erdély benned? Mert én úgy hiszem, hogy Jósika lesz Gubernátortok. Mikest nem ismerem, sem Nemes: de ha meg nem csal sejditésem, Nemes nem örömet hagyja-el Bócsét: Mikes pedig olly polczon áll, mellyet nem keveselhet. Mint Vice-Praeses Jósikának mintegy jus Quaesitumja van, 's ötet Fejedelmünk látá Erdélyben, Primásunk pedig nemesak ismeri, hanem kedveli is. Én Mikest és Nemes: nem ismerem: igen Jósikát. Így nem veheti nekem balúl a' kettő, ha kérem Isteneinket, hogy nektek Jósika legyen Gubernátortok.

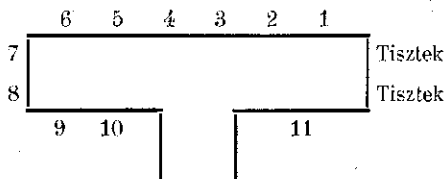
Bánffy nem felejté, hogy rokoni között van, 's én szeretem az ollyat, a' ki ezt nem felejtí. Látám is, azolta is hallám, hogy Erdély ötet kedvelte: de azt is látám, hogy ötet elerőtlenité az öregség, holott Teleki mind végig nem öreg volt. Telekit nagyon tiszteltem és szerettem mindég. Ismét olly Cancelláriust kívánok nektek, 's olly lelkű Gubernátort.

Engem, édes barátom, és Gróf Dezsőffy-t velem együtt, el fog ölni az élet' terhe, ha valamely Isten segédemre nem kél. Sem szerencsésebb sem szerencsétlenebb embert, mint én, nem ismerek. Hét gyermek testvére és hét gyermek atyja minden öszveszorulás mellett el kell sülyyednem. Feleségem testvére nagyítás nélkül mondhatom, istentelenséggel von-el tőlem usus fructusban mintegy negyven ezer forintot, mellynek mintegy felét még így is meg kell kapnom ; de mikor? Feleségem egy 50 esztendő előtt ragyogó 's gazdag ház gyermeke mindéddig egy fillérben sem succedált. Az Ipam atyja Referendárius 930 ezret költe-el gazdag birtokai' jövedelmein felül. — Success. Divisionalis peremben az Eperjesi Tábla (Districtualis) Martz. 20dikán hozta a' legigazságosabb Sententiát. Sógoromnak már csak revelálni, liquidálni kellett volna. Transmissionaléért esedezett a' Cancellárián. Azt neki ott megtagadták. Ez sem rettentí-el. Hallom revocál. E' napokban indúlok oda, hogy lássam mit mivel. Oly szüléknek gyermeke, 's illy Angyalnak testvére mint a' feleségem, 's illy ember! 'S oh az a' grimace, hogy még a' Szentet játsza, 's más oldalról minden fortélyt elkövet, hogy hosszúvá tehesse a' pert. —

A' mi Dezsőffynk temérdek birtokú ; nem pompáz ; de szerencsétlen. Tavaly 35 levelet vágta-ki Oecon. Könyvéből Tisztjei 's meglopták. Gyanússá tétetvén, senkinek nem hiszen ; új Tisztjei új móddal lopják ; maga viszi a' terhet, 's végre nem fog Tisztet találni. Elmérgesedett a' caractere. Szánd mind ötet mind engemet. Melly időket hozza ráuk ez az Európai változás!

Az elmúlt holnap végével felolvastatott az Illyricum visszaadása eránt szóló Kir. Rescriptum Ujhelyben. Vívatozánk. Két valaki azt tanácslá, hogy meg nem kell köszönni ; a' harmadik hogy meg kell, de a' Dietán. Én öszvehasonlítám magunkat és a' jó Királyt a' jó magzatokkal és jó atyával, kettő más velem tarta, 's Második V. Ispánunk eldöjté a' dolgot. — Ennek testvér öccse a' mi kedves Personalisunk ugyan ezt a' Kir. Rescriptumot olvastatá fel Pesten (igy hallám tegnap egy jelen volttól). Vice Notar. Kubinyi felette hosszan, vakmerő bátorsággal perorált, még az Európai állásokat 's a' Carbonárikat is emlegette. A' Personalis nagy haraggal hallgatá, 's megintelle. Ketté szakaszták Beszédét. Más nap felolvastatván a' köszönet, Kubinyi felállott : «Nekem annyi igazam van itt szállani mint mindennek. El mondom tehát, a' hol tegnap félbe szakasztám.» 'S elmondá. — Mire való az ilyen? Árt, nem használ.

Sept. 4d. Ujhelyben ebédle Ferdinand Fő-Herczeg és a' Cumberlandi. Ez hajdúi növésű, arca mintha Generalis B. Vay Miklósnak testvére volna ; mint egy Huszár Kapitányka, pedig van 50 esztendő. Minden dignitás nélkül populáris: a' mi Herczegünk modestus, gravis. Én valék Praesese az őket elfogadó Deputationak a' grádcsnál, mert első Vice Ispánunk Nagy Mihályban maradt, hol katonai gyakorlatok volt, a' második, Szögyéni Ferencz pedig velek jött. A' szobából mutatám neki Emlékünket. Kicsiny, mondam, de a' hazában ez az első a' mi köz névvel állítatott. Az Archivumba jöttek. Azt 2 esztendő óta én revideálok. A' zászlók tűntek szemekbe. Cumberland általuté ujját az egyiken hogy lássa, ha igaz e a' mit mondék hogy lövés van rajta. — Ferdinandhoz mindég magyarul szölkék. — Melly esztendőben kezdődnek az Acták? — 1558. — Hát a' régibbek? — A' Török háborúk elpusztíták, 's akkor még nem voltak Vármegye házaink. — Látni akara egy régi Protocollt. Lehet ezt olvasni? — Mi folyvást, mint a' mait. — Nehány füstös levél, de nem régi Armális, Cumberlandit figyelemre vont; azt hívé, hogy II. Rudolf Arthurral egy időben élt. Tetszett neki. — Látván hogy Ferdinand örömmel mulat itt, előhozék egy Csomót, 's mutatám neki. Ez az a' Levél, mellyben a' Fels. K. Herczegséged nagyanyja jelenti, hogy az atyja megholt 's általvette az uralkodást. Kevély tisztelettel nézte nagyanyja subscriptióját, 's a' két lapnyi Levelet csendesesen végig olvasta. — Azután a' Bocskayét, Bethlen Gáborét, Rákóczyakét. — E' névre sok vitéz ember elholt, 's Isten tudja mitől rettege. Én félelem nélkül mutogattam. — Ez az ő írása? — Az, Fels. K. Herczeg. — Mi van ezekben? — Currens materiák; hány szekér fourrage etc. etc. Ebédre hívának.

1. Generalis Koskovszki.
2. Vice Ispán Szögyéni.
3. Ferdinand. 4. Cumberland. 5. Generalis Gorskovszki. 6. Viczmáncsi Ujhelyi Prépost. 7. Báró Geizler. 8. én. 9. Ujhelyi orosz Esperest a' fejér ősz szakállal. 10. Csákyak Directora. 11. Herczeg Schwarzenberg Adjutans.

Cumberland a' bal szemét csak félig tudja megnyitni, a' másikkal csak az orráig lát, minden ételt a' szomszédja neveze-meg. Midőn a' tehénhúst hozák, *2 portiót, denn das gibt Kraft*, mondá mit Kraft. Fő Fiscalisunk vala a' ház Kisasszonya, mint ifju legény. Megtölté ürmössel a' Cumberland poharát. Az 1811diki Tokajival volt gazdagon elegyítve. Cumberland azt mondá, hogy annál marad, 's másit nem iszik. A' káposztánál talpra állott. *Meine Herren, das Zempl. Comitatus soll leben.* — Szögyéni felállá: *Éljen a' Fels. Angol Hercege! Kérem az Urakat, magyarázzák-meg, mert én nem tudok németül.* Le sem ült, azonnal mondá: *Éljen Fels. Ferdinand K. Hercege!* Ez vissza adta.

Azt hívénk vége a' toistoknak. De Cumberland elkezdé. *Uraim. Magy. Orsz. 51 Vármegyéje van. Ha mindenikért külön iszom, engem innen más viszen-ki. Éljen tehát az 51 együtt.*

Te, édes barátom, csudálkozni fogsz, hogy én mind ezeket neked illy nagy gonddal mondogatom. De hát ha megérdemli a' mi következik. Cumberland ismét felkele. *Ich habe Ungarn jetzt das erstemahl gesehn, aber ich hoffe es nicht das letztemahl gesehn zu haben. Én e' Nemzetet megszerettem, sokban hasonlít az Angolhoz. etc. Vivat M. Orsz.*

A' Csáky ház Directora megszóllala: *Fels. K. Hercegséged azt mondá etc. Az onnan jó, mert a' két Nemzet s z a b a d Nemzet etc. Addig beszéle rosszul és akadozva, hogy pro coron[at]ione minket a' Hercegnekné *Freundschaftjába* ajánla.*

A' Hercege ismét felkölt. *Der Herr der mit mir vis a vis sitzt, hat die Ähnlichkeit zwischen den 2 Nationen darin gefunden, weil beide freye Nationen sind. Aber wir lieben unsern König, und halten dafür, dass er der beste Ausleger der Gesetze ist. Auch bringen wir nie Politik in unsere Zusammenkünfte, sondern sprechen von dem, was jede Nation ohne Unterschied interessirt. Das sind die Schönen. Es lebe also das Schöne Geschlecht von Ungarn.*

M. H. Der König *mein Bruder* liebt Ihren Kaiser wie Bruder den Bruder. Davon versichere ich Sie. Es lebe also der Kaiser und das Haus Oesterreich. — Felkelénk.

Én a' Kávé alatt egy szép Culturájú Esküdtünkkel szóllék. Hercege Schwarzenberg hozzánk jöve 's ezzel mint ismerős szólla. Én nem tolom magamat a' Világ Nagyjaihoz, de nem is vonom el. Bajusz illet Magyart, mondá Schw. — Auch ich halte mich für einen Ungarn; aber mich würde es gewiss viel kosten den Bart zu

tragen. — Sie! Literator! mondá Schw., 's elholtam bűneim' említésére. Ekkor a' Herczeg magyarul szólla hozzánk. Ferdinand meglátá az Esküdt mellyén a' Canonen-kreutzot. Wo haben Sie gedient? Szerencsém volt Herczegséged alatt is, Dijonnál. — Was waren Sie? — Al Hadnagy a' Regimentnél, Kapitány az Insurrectionál. — Cumberland: Und warum sind Sie ausgetreten? — Der Ungar ist auch mit grauen Haaren Soldat. Hat es Noth, so bin ich wieder dabey. Cumberland felém fordúlt: C'est pour mieux sortir. Ferdinand c' szóra búcsúzott, ment. Én felkiálték: Maria Theresiának unokája éljen, 's mindnyájan ezt kiálták. Öllelek.

Cumberland azt beszélé Gorskovszkinak, hogy neki 18 sebe van. Huszár, 's nagy vagdalkozó lehet. Eggyik sebe balszeme alatt van, egy a' jobb füle mellett.

Tisztelom Mélt. Kenderesy Urat, 's ajánlom neki a' szegény Nagy Fer. Özvegyét. — Mit csinál oily sokáig Farkasunk Bécsben? -- Neki írni nem merek. Haza szeretném.

A' Mélt. Grófnénak 's szép leányodnak kezeiket csókolom. Tartsanak meg kegyes emlékezetekben. Hát nemes-lelkű Püspökötök mint van?

A borítékon¹: Kormányszéki Tanácsos Méltóságos Nagy-Ajtai Cserei Miklós Úrnak. Debreczen, *Kolozsvártt*.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4111.

Kazinczy — Pápay Sámuelnek.

Széphalom, Sept. 17d. 1822.

Édes barátom!

Eggy oeconomicus kéréssel alkalmatlankodom Neked; de barát barátoknak illyennel is mer alkalmatlankodni. — Szomszédodban sokan tartanak Spanyol juhokat, én tavaly November elején egy csoportot találtam-elő, mellyet Gróf Csáky László Váradi Nagy Prépostnak vagy Veszprém, vagy Fejér Vármegyéből hajtottak, párját az anyajuhnak 14 frton papiros pénzen; a' kosok' árara nem emlékezem. Méltóztassál engem haladék nélkül tudósítani, kinél kaphatnék én

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

ott igazán szép fajtájú 200 anyajuhot, és remélhetném é, hogy még olcsóbban, mint 14 fl., mert csak tavaly olta is drágább a' pénz, a' juh pedig bizonyosan olcsóbb, mind a' pénz' drágábsága, mind a' szertelen szárazság és a' széna' ritkasága miatt. 16 frtjával itt is kaphatok a' B. Brudern fajtájából; de 200 darabon szeretnék valamit nyerni, noha onnan hajtadni fel, telik valamibe. Talán a' Pápa Urának is van, és szép fajta. De a' dolgot barátságodra bízom 's kérlek, tudósíts, mi volna az anyajuh ára, mi a' kosoké? 'S csak dögleni való ne legyen, a' mit adni akarnak. Talán a' toklyó (így hívják itt azt, a' mi tavasszal két esztendő lesz, és már elleni fog) olcsóbb, mint a' nem öreg anya, 's így jó lesz, ha az ilyeneknek is tudatod árát.

Gróf Dezsőffy József arra ajánlá magát, hogy nekem *felező* Juhászt szerez. Nem tudom, ha tudod e te, mi az a' felezés. A' Juhász egy nyáját hajt a' birtokoshoz; ez őtet is, nyáját is kitarthatja, 's a' haszonnal esztendőnként, a' nyájjal a' harmadik eszt. végén felezve osztóznak. Akkor a' nyáj fele a' Juhászé, a' fele a' Földes Úré. Írd meg, kérlek, mit fizet a' jószág birtokosa esztendőnként és conventiónként az illy Juhásznak, 's mi kötelességei vannak a' nyáj eránt, 's te nekem olyat szerezhethnél e? D. szerezne, de nincs itthon.

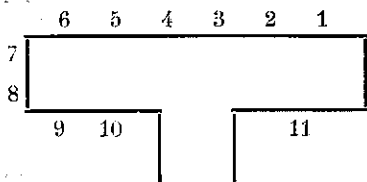
Mit mondasz, édes barátom, a' *Guzmics* Értekezésére a' T. Gy. Augustusi Füzetében? Én nem tudom eléggé csudálni, 's örvendek Nemzetemnek, örvendek magamnak, hogy *Guzmicsot* és *Klauzáll* ismerhetém, minekelőtte elköltözöm. Ezek két új csillagai egünknek, 's ők éreztetik velem legújabb írónk között, hogy nem hiába reméltem. Barátom, sógoraink nem mondják továbbá: Wir kennen sie nicht!

Az Hlyricum visszatérésén Vivátozánk az Ujhelyi Gyűlésben. Három jó fejű találaték azonban, a' ki a' köszönetet Dietára akará halasztatni. Én az ideát csak akkor hallám. Én valék első, a' ki kívántam, hogy köszönjük-meg, mert azon *viszonyban* (relatio -- vox Guzmicsia) állunk a' Fejedelemhez, a' mellyben a' jó magzat a' jó atyához; ennek az kötelességeit is köszöni. Utánam Boronkay Gáspár, tovább Szulyovszki Menyhért szólla, 's utoljára az előlülő Második Al-Ispán, a' Personalis testvérbátyja, 's az én Mótión állam-g. Fejedelmünket ez új szép fényben ragyogtatja.

Sept. 4d. Ferdinand Főherceget, ki Vármegyénk Ungvár felé fekvő szélén tarta katonai gyakorlást, és Cumberlandot látánk Ujhelyben. V.-Ispán Szógyéni velek jött, 's én valék meglisztelve

azon Deputatio praesességével, melly a' Vendégeket a' grádicsná elfogadja, de Megszóllítás nélkül. Bévezetém a' szobába, 's azután, hogy Ferd. néhány Extisztekkal szólla, kértem, 's magyar nyelven, hogy az emléket [az] ablakból tekintse-meg. Kicsiny, mondám, de első a' hazában. — Hogy el ne unják magokat, 's észre ne vegyék, hogy a' szakácsnak még dolga van, az Archivumba hozák. Két eszt. oltá azt én revidealom, mert az Udv. Cons. Szirmay Antal által alkotott rend öszve hanyódott 's holmire rá nem tudnak akadni. Was sind das für Fahnen? kérdé Ferd. — Mind az Insurrectióké; ez a' gazdag kék legújabb. — Mikor készült? Az eszt. nincs rajta; de 1796. Cumb. látni akará, mert vaksi. — Das sind Wappen? — Ja, das hier von Ungarn, u. dieses da des Comitats. — Und diese *rothen* haben Feuer gesehen; eine ist durch einen Schuss geziert. — Cumb. látni akarta. — Szent Tamásként elébb én, azután ő, általüténk a' lyukon újjainkat. — Ja, monda, das war wirklich ein Schuss. — Ferd. tudni akará, hányadik eszt. kezdődik az Archivum. — 1558. — Hát a' régibb irások? — Mind elvesztek; a' Török pusztíta; 's még akkor nem vala Vármegyeház, V.-Isp., Notar. Klastromok valának leveleink őrzőji. — Mutasson egy régi Protokolt. — Lehet ezt ma olvasni? — A' mi szemeink hozzá szoktak, mi folyvást olvassuk. — Én egy nagy csomó Autographont szedtem öszve, hogy el ne hanyódhassanak, öszve ne tépődhessenek. Előhoztam. Fels. Kir. Herczegségednek kedves lesz látni azon Levelet, mellyben az általunk szeretett Nagy-Anyja M. Theresia jelenti atyjának halálát és hogy átvette a' kormányt. — Tisztelettel pillanta és érzékenyen az aláírásra, 's végig olvasta a' 2 lapnyi levelet. Azután a' Bocskaiét, Bethlen Gáborét, Rákócziakét mutatám neki. — Ez a' Rákóczy írása? — Az. Archivumunk sokat bír tőle. — 'S mik vannak itt? Nichts von Belang; Currents Befehle; Fourrage etc. A' Fő Herczegnek e' tetszett; némelly félénk ember csudálta, hogy azt neki mutatni *mertem*.

Ebédhez hívtak:

1. Generalis Koskovszky.
2. Szögyéni Fer. 2-ik V.-Isp.
3. Ferd.
4. Cumb.
5. General. Gorskovszki.
6. Viczmándi prépost.
7. B. Geizler.
8. Én.
9. Orosz Esperest.
10. Matolay.
11. Hercz. Schwarzenberg' Adjutans.

Cumb. megszereté az ürmöst, mellybe 1811-ki Tokajit egyveliténk. Ich bleibe bei diesem. Lassen sie mir keinen andern Wein

geben, mondá a' Generalisnak, mert olly rövid a' látása, hogy nem tudja mit nyujtanak. — A' tehénhúsrá: 2 Portionen; *das (gibt) Kraft*, mondá mit Kraft. A' káposzta mellett felkölt: Das Zempl. Com. soll leben. — Szögyéni felkölt: A' Fels. Angl. Hercz. éljen. Kérem az Urakat, magyarázzák-meg ezt, *mert én nem tudok Németül*. Le sem ült, hanem ivott Ferd.-ért és Ferd. viszonzta. — Meine Herrn, Ungarn hat 51 Comitate, Trink' ich für jedes insbesondere, so wird man mich von hier wegschleppen. Also alle 51 zusammen sollen leben. — Ismét: M. H. Ich sehe Ungarn das erstemal; aber ich hoffe es noch mehrmal zu sehen. Ich finde zwischen dieser Nation und der englischen viel Ähnlichkeit; sie ist brav, freundlich etc. etc. etc. Ung. soll leben. — Matolay megszóllala, de magát rútol összezavarva. Ungarn gleicht der englischen Nation darum, weil beide *freye* Nationen sind. A' többit akkor sem tudtam, mert az értelem nem jól folyt. Azon végzé, hogy minket a' Cumberland' *Freundschaftjá*-ba ajánla. II. Schw. általellenbe üle vele a' válláról lefolyó Adjutánsi övvel, 's rá meresztette szemeit, 's azt 2 félekép lehet érteni. Cumb. felkele: M. H. Der Herr da vis à vis mit mir; ich habe nicht die Ehre ihn zu kennen; hat gesagt etc. Aber *wir lieben unseren König*, weil wir glauben, er sei der *beste Ausleger der Gesetze*. Auch bringen wir nie Politik in unsere Zusammenkünfte, sondern sprechen wir von dem, was jeden Menschen ohne Unterschied der Nationen interessirt. — Es leben also Ungarns Schöne. — Még egyet ivott: M. H. der König *mein Bruder*, liebt Ihren Kaiser, wie Bruder den Bruder, davon versichere ich Sie. Es lebe also der Kaiser und das ganze Haus Oestreich!

Azon ajtónál, a' mellyen belépénk a' Fő Ispáni szobába, sokan állának, senki a' túlsó fal mellett. Én oda. Utánam Esküdt Gergelyi. Ezzel szóllék, 's ime jó Schwarzenberg 's Gergelyivel úgy szólla, mint tábori ismerősével. Bajuszen zieren den Ungarn, mondá Schw. Én nem tolongok a' nagyokhoz, de hogy ne mindig hallgassak, mondám, hogy én is M. vagyok, azonban megvallom, nekem nehezen esik azt hordani orrom alatt. — A' Herczeg erre egy Complimentet monda, mellyet szégyellek leírni. Még folyt a' beszéd, 's Schw. magyarul; midőn Ferdinand meglátá, hogy Gergelyinek a' dolmányán a' Canonen + pántlikája függ: Wo haben Sie gedient? — Szerencsém vala Fels. K. Hgs. alatt is; én Dijonig voltam. — Was waren Sie? — Unterlieutenant bey dem Regiment u. Rittmeister b. d. Insurrection. — Und warum sind Sie ausgetreten? kérdé Cumb. —

Ew. K. Hoheit, der Ungar ist auch mit grauen Haaren Soldat ; es war Friede und ich trat aus ; hats Noth, so bin ich dabey. — So recht, mondá Ferd. ; Cumberland pedig felém fordult : C'est pour mieux sortir.

Ferd. azon pillanatban búcsúzóék, én pedig felkiáltám : Éljen a' M. Ther. unokája ; 's utánam kettő vagy három elmondá a' szót.

De elég ennyi. Ez megérdemli, hogy nekem juhot csinálj. — Öllelek tisztelettel és barátsággal.

Ez idén elég lesz talán 12 frt. párjáért papiros pénzben.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1900. évf. X. köt. 211—213. lapjain.]

4112.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Wien am 20/9 XXII.

Ihren Brief vom 6/9. erhielt ich vorgestern, ich benüze die heut' abgehende Post um ihnen sogleich meinen Dank zu berichten, dass sie sich so lang mit der Ummodlung meiner Geisteswechsellänge befasst haben. Drücken Sie meinen lebhaften Dank auch dem geistreichen Grafen Dezsöffy aus, der thätig Hand ans Werk gelegt hat. Die beiden Übersetzungen haben mir aber die traurige Überzeugung verschafft, dass die ungrische Sprache noch einer sehr hohen Ausbildung bedarf um der deutschen nur nahe zu kommen, ja mir dünkt, dass sie im gereimten Versmass, selbst wenn die Sylben nur gezählt werden, nie die Biegsamkeit erlangen wird, derer sich die Deutsche mit vollen Recht rühmt. Es giebt zu wenig Reime. Da der Herr Graf so gut war den Herbst zu übersetzen, wäre es mir noch weit werther gewesen, wenn er sich *nicht an die Form* des Herbstes, sondern an die *Idee* gehalten hätte. Die ungrische Sprache kan keine Stenzen bilden, die den deutschen gleich kämen. Wenn manchmal einzel[n]e Stenzen gut gelingen, so ist das Zufall. Ich glaube mein Herbst würde sich ungrisch am besten im elegischen Versmass ausnehmen. Ein hexameter ein Pentameter. Der Grundton des Gedichtes ist ja Wehmuth. Und die griechischen Versmaase [!] sind für die ungrische Sprache wie erfunden. Erinnern sie sich nur, wie vortrefflich Sie «das schlafende Kind» übersezt

haben, weil sie von meiner Form abweichend eine andere, aber passende erwählt. Sind sie so gut meinen Herbst um zu giessen in eine Elegie?

«Der Winterstrom» ist vortrefflich übersezt. Die erste Strophe ist herrlich. Die Übersezung des 3. Verses 2. Strophe zeigt von der genialität des Übersezers.

«Des Schmerzes Lodern wekt das Dichterreis»
«A keserv lobogva tollat akar»

Wunderschön!

Ich bin mit der poetischen Sprache Ungerns nicht so bewandert um sagen zu können, ob im vorhergehenden Vers das Wort «vakar» ein poetischer Ausdruck. Ich würde es nicht wagen in deutsch zu gebrauchen. — Der 4. Vers 2. Strophe giebt meinen Sinn nicht. Ich will sagen: das Gedicht habe der Schmerz gewekt, die Menschen aber glauben, die Brust, der es entstieg, sei ruhig.

«Es flammt dort Weh', wo Ruhe sie vermuten»

Die Übersezung aber sagt das nicht, sondern wiederholt [!] den Gedanken der zwei ersten Verse derselben quatrine

«S lángol a' Jaj fagy alatt, titkolván rezgését»

liesse sich hierin nicht helfen?

Der erste und die zweite Terzine sind vortrefflich wieder gegeben, nur die zwei lezten Verse scheinen mir die Entschlossenheit der Verzweiflung, die im deutschen herrscht [!], nicht mit derselben Kraft des Ausdrucks zu geben.

«Doch sterb' ich eh', eh' ich mein Inn'res zeig,
Drum blute Herz, verblute — aber schweig.»
«Ám de halok meg élébb mint szívem árja
Belsőböl a' sebet 's a' vért kitárja.»

Ich unterbreite dis [!] sehr gern ihrem Urtheil, da ich mit der Handhabung der ungrischen Poesie, und mit dem, was in ihr poetischer Ausdruck ist, bei weitem nicht so bekannt bin, als Sie, mein werther Freund.

Wenn Sie und Desöffy sich denken: der Mensch ist schwer zu befriedigen, er sollte zufrieden sein, wenn man sich mit seinen produkten einigermaßen befasst, so haben Sie recht. Aber Sie wissen ein Poet ist noch eitler als ein Fräulein, und welchen Lerm [!]

machen die nicht oft einer einzigen Stecknadel wegen. Überdem sind sie so gut und mild, dass sie mich gewiss entschuldigen, und auch bei dem mir wenig bekannten, aber von mir hochverehrten Grafen vertreten.

Der Kongress wird in Verona [sein]. Unser Kaiser reist den 1/10 dahin ab. Sonst ist nichts neues, weder literarisches, noch politisches. Wer verlegt ihre Siebenbürger Briefe und den Sallust? Sie glauben nicht, wie ich mich darauf freue. Ihr Freund

Mailáth mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4113.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

1822. Sept. 26d.¹

Kazinczy Ferencznek

Guzmics Izidor

tiszteletét, és szíves köszönetét.

Egy kedves barátom látogatásából érkeztem-meg a' pusztáról, Sept. 25. midőn épen a' vacsorához üléskor vevém az Újhelyről hozzám indított levelet. A' külső felírás előre megmondhatta volna — Kazinczy [!] vonásait régtől ismerem — mely drága kezek között indult légyen; de nem tudom, a' helyen lett fenakadás e, vagy az, hogy Kazinczytól levelet várni még csak nem is bátorkodtam, akadályozta szemeimnek itéleteket. Bizonytalan nyitám tehát meg azt, és siettem az aláíráshoz, hol az írónak nevét véltem lenni. Ez ugyan ott nem volt, de helyette állott Széphalom; 's lelkemet rendkívül elragadtatva érzém. Szívemnek szűk volt, valót mondok, a' különben tágos ebédlő, 's magamat vissza kívántam oda, honnan csak most érkeztem, a' határtalan pusztába. Attól tarték, hogy örömmel nem bírhatván társaim előtt gyengeséget fogok elárulni. Szerencsémre korán megindult a' beszéd a' synodusról; 's mivel egyki csak most érkezett Posenből, minden szemek 's fülek rajta veszték magokat 's nékem

¹ A kelet Kazinczy F. kézírása.

időm volt összeszednem magamat, 's a' drága levelet csendesebb vérel, de annál nagyobb gyönyörrel olvashatnom. — Kázinczy tehát, gyakran mondam magamban, 's még most is mondom, Kázinczy méltatta az én csekélységemet figyelmére? — Ah, nagy Férfiu! ha tudnád mi volt Kázinczy nekem régtől fogva? Vágyaim teljesedve, 's néhány keservim, mellyek olykor ügyedért szorongáltak, eléggé jutalmazva vannak leveled által; nem hogy megdicsértél, — bátor tőled dicsértetni nem hiú nyereség — hanem hogy iparkodásomat helybenhagyád. -- Nem tudom, szerencsésnek tartsam e magamat, hogy példányaimat három nagy Férfiuban történt fellelnem, kiknek lelkeik úgy lebegnek felettem, mint a' dicső nap lebeg az apró csemeték felett. Ha elgondolom, mennyire vagyok alattok, egészen elcsüggedek, kétségbesve hozzájok valaha felemelkedhetnem! Csak nagyra termett lelkek találhatják szerencsésen ideáljokat magas lelkekben; a' középszerű vesztére választja azokat. De ugy tetszik — bocsáss meg gyermekes önhízelőkenységemnek — az aethetikus magyar mester valamennyire megismerte bennem az utána nyavalygó tanítványt; kinek ha magában mosolyogja ütközéseit, dicséri azokat, hogy erét feszítve bátrabban keljen, 's kettőzze szorgalmát. — Ha Herdert jól választám, örvendj: Herdert Kázinczy nélkül Guzmics alig fogta ismerni. Hogy reátok előszer felpillantottam, ugy jártam, mint Astyanax, ki *dajkája felé rettegve vonult-el atyja sisakjának ércz ragyogása előtt*. Így vonultam vissza én is Faludi 's Kisfaludy felé. Azolta folyvást iparkodom Herderrel gondolkodni, 's Kázinczyval beszélni. Mennyire közelítettem hozzátok, nem tudom; azt tudom, hogy még igen messze állok; honnan tovább mernem bátorit, ösztönöz lelkemen leghatalmasb szavad. Élj még hosszú időt köztünk, 's utainkat egyengessd, 's örvendj esuda munkásságodnak gyümölcsén. Engem pedig vegyen-körül barátságos lelked azokkal egygyütt, kik a' hazát nem szóval, hanem tettel szeretik. Pánonn hegyen September 26kán 1822.

U. I. Horvát Endre' hozzád szőlő levelét már jó ideje, hogy postára én adtam, 's Trattnerhez adresoltam. Vetted e? — Endre Kázinczynak valódi tisztelője.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4114.

Pápay Sámuel — Kazinczyna.

Pápán Oct. 5d. 822.

Különösen tisztelt Barátom!

Spanyol anyajuhokat kívánsz hogy szerezzek. Kész vagyok minden szolgálatra, mely tőlem telhetik. Fejér Vármegyébe utasítlak tehát, de meghatározás nélkül, mert nints ott olly biztos esmerősöm, kihez igazíthatnának. Az ott való Gen. Perceptor rokonom, szíves ember is, de illyest tőle nem várhatunk. Ott nagy gazdagságú arendások vagynak, 's gyönyörű és igen számos Juhokat tartanak. Nagy okom van azt hinni, hogy ott legbizonyosabban, 's legoltsóbban lehetne 200. anyajuhot, 's pedig megnemesített fajt, kapni. Küld emberedet egyenesen Fejérvárra, 's ott egy kis tudakozódás után azonnal elfogják jó Majorokra utasítani, 's bizonyosan nem fog híjába járni; párját 12 f. alkalmasént megveheti.

A' mi Grófunk nem tart juhokat ezen Uradalmaiban, tsak egyedül Csákváron. Itt minden Majorjait Arendások birják. Ezek szép juhokat tartanak ugyan, de nints eladni valójok, mert az 1816iki dög úgy elsepette egész Vármegyénkben, 's a' szomszéd Győr, Vas, Szala Vármegyékben is a' juhokat, hogy azolta szüntelen szaporítani kellett, 's a' mustrán kívül mást eladni nem lehetett, még most sem lehet, mert a' tavaszi rossz esztendőben is sok elveszett. Nekem is két Majoromból, mellyekben rend szerént 400. darabot tartok, a' legszebb fajta juhaim 816ra következett télell mind kivesztek, 's azolta sem tudtam hasonló szép fajtára szert tenni, tsak lassanként nemesítgetem. Mi itt Pápa körül leginkább Mosony Vármegyéből bold. eml. Albert, most Károly Hg. Majorjaiból, mellyekben a' legszebb 's legegészségesebb Spanyol anyajuhok tenyésztetnek, szoktunk juhokat szerezni; de már ott minden eladni valót eladtak még Septemberben. Tegnap volt nálam az az Arendásunk, ki a' legutollyát elhozta: az ideji bárányokat, párját 12 f. anyajuhot 14. f. eleinte a' válogatott javát 16. f. De Fejér Vármegyében sokkal oltsóbb, 's pedig nem igen alább való.

Kisf. Sándor a' múlt héten vala nálam. Maga hozta elő, mikor irtál Kaz.nak? Mikor írta ő, a' szép lelkű? Ne feledd soha, hogy őt ölelem, a' hazafiságnak 's barátságának ölelésé-

vel. Balúl ne vegye, hogy nem levelezek, mert Irói izlésünk sokban különbözvén, tartok hogy a' Levelezés félrebb vinne bennünket. ismét. Ölelem őt minden Leveleiben most és mindenkoron és mind örökkön örökké.

Ílát Horvát Endre irt e Neked? Megfogadta ő nekem Levelemre, mellyel Idvezítőnk Feltámadását ditsóítém meg nála, hogy fog Téged tudósítani azon felbonthatatlan barátságról, mellyet több esztendők előtt ajánla, 's mellyet azolta sem változtatott, ha bár nem irt is. Ne mérjük, Édes Barátom, barátságunkat tsupán a' Levél-írásról. Ebben nem mindnyájan vagyunk egyaránt buzgóok, ha barátságunkban buzgóikodunk is.

Köszönöm, igen szívesen köszönöm, a' miket Cumberland Hgről velem közlél. Ő még erre nem járt. — Illyricumot mi is megköszöntük, de tsak írással és nem Deputatio-küldéssel, mint némellyek. — Vallyon mit tart az 8br. 15ikén felnyitandó Levél: örömet-e, vagy uj elkeseredést? —

Indúl a' posta. — Adieu. Öllelek 's vagyok

tiszta szívű barátod Pápay mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4115.

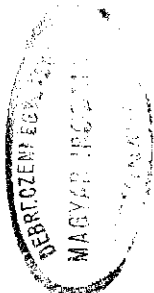
Horváth Endre — Kazineczynak.

Pázmándi magányomb. October 12én 1822.

Nagytekintetű Kazinezy Ferencz Urnak

Horvát Endre baráti üdvözetet!

A' muítt Aprilisben bocsátottam Hozzád levelet válaszul azon írásodra, mellyet Pápay Sámuel barátunk tőled vett, 's vélem husvét napján közle. Már szinte aggódom, hogy az utat vesztett, 's csak a' meszszeség vigasztal még. Nem juta eszembe az utolsó posta statio Széphalomtul, azért másra bizám az elküldetést. Ha talán elmaradna, mihelyt tudomra esik, sietek helyre hozni. Sokszor mondottam és sokszor fogom még mondani: áldott a' nap, melly szivedet Kisfaludyéval öszeengesztelte! 's boldog én, ha vagy

távuhrul részelkedhetem is ez új szövetségnek gyümölcsebul! Miként örülné Takács, ha ezt megérte volna!

Most a' szüret ideje körül többnyire magányomban töltöm a' napokat; mely minthogy a' Pannonia hegyének éppen oldalára dül, majd mindennapi vagyok a' derék Szerzetes Úraknak, a' téged buzgón tisztelő 's szerető hazafiaknak társaságában. Rólad 's enyészhetien érdemeidről folyt vala beszédünk, 's mint szokás itt is, egyik szó a' másikat szülte. Elő került lakod vidékének, azon kívül, hogy téged bir, természeti boldogsága, híres bortermő hegyei. Innen az, hogy irigyletre méltó jelesbb természetményeinknek javán nagyobbadon idegenek nyalákkodnak. 's a' t.

E' féle nyájaskodások közt a' Prior Úr jelenté óhajtását: vajha meghitt kéz által szüz Tokai borhoz juthatna. — Megengedgy szerettem barátom, hogy én voltam, ki e' teherre téged választani és szerezni bátorkodtam: mert nyíltan vala előttem jószívüséged, 's ezen derék Szerzetnek tetszésére járó készséged.

Helytállott a' javallat, ha az az ellenvetés nem lépne közbe, hogy ezt felválalnod szeméremnek, vagy alacsonynak is vélhetnéd. Ez ellen én híred nélkül is kezesnek ajánlám magamat, és az Elöljáró Urakat a' bizodalomban megállapítam.

Ők tehát meghatalmaztanak engem arra, hogy téged ezen szíves tételre barátságosan megkérjelek. Két anfalag a' mennyit kívánnak. Tudasd meg vélem vagy vélek: mennyi lészen az árra? honnan, és miképp intézzék az ide szállítást? Vagy ha te, tőlünk nem ismértt okokbul ezt tenni nem foghatnád: mi utat és módot javallnál legalkalmatosbnak a' megszerzésre?

De ha mind ez elmaradna is: kérten kérve vagy általam a' Szerzetnek főbbjeitül: szakaszsz üdöt, 's szánd' el magadat Pannónia szent hegyének meglátogatására: hogy azok, kik eddig nevedről, munkáidról, 's szép lelkedről ismérnek, képedet is szívekbe nyomhassák, és még most serdülő ifjaik is vénségek korában azzal dicsekedhessenek: Láttam Kazinczyt!

Mutasd be, kérlek, Nagyságos Hölgyednek mély tiszteletemet. Élly boldogul! Árpád Istene véled!

4116.

Szentgyörgyi József — Kazineczynak.

Kedves Drága Barátom!

A' közelebb múlt két vásár alkalmával nagy reménységgem volt Debretzenbe jövedeledhez: annyival inkább, hogy midőn levelemben lett izenetedet Inspector Kis Imre Kedves Barátunk Fiscális Nagy Gábor Úrnak által adta, ezen Úrnak idegen és különös dolognak tetszett, hogy azon emlékeztetést nem magad, hanem más által teszed, és említett Kedves Barátunk úgy láttatott észre venni, hogy arra mintegy számot tartani láttatott. Én a' dolgot nem tudván, és ahhoz nem értvén, kívántam ezt a' maga valóságában tudodra adni.

Véghez mene tegnap előtt a' mi régen várt Restaurációnk is. Fő Biráknak választatott T. Böszörményi Pál Úr: de a' ki még most Várkonyon betegen fekszik. Polgár Mester lett T. Fáy János Úr; Senátorok a' Catholicus részről T. Markos és Miklósi Urak, a' Reformátusok közül T. Komlósi és Fodor Urak. Fő Notárius Poroszlai Friderik Úr. A' Fiscusok meg maradtak. Olly számos külföldi Urak keresték a' Debretzeni Senátorságot, hogy még egygy egész Tanácsot lehetett volna belőlök állítani.

Az én Jó Feleségem a' Szalárdi savanyú vízzel és feredővel egy hónapig való élés által szépen meg erősödött, és testesedni kezd: gyermekeim is egészségesek; betses Neved mindnyájunk' szájában gyakorta forog, kik most is igaz szivességgel tisztelnek, és velem egygyütt a' Méltóságos Grófnét Ő Nagyságát.

Igen ohajtanék már kedves gyermekeidről és azoknak nevelése felől bővebben érteni, még eddig, a' mennyiben tudom, oda haza tanúltak, kivéven az el-ragadtatott Musicalis Geniet. Én is Eleket még most ide haza tanítgatom, neki szentelvén a' számos hivatalbeli bajoktól maradó pihenő óráimat. Még eddig jó reménységgel bíztat.

El felejtém oda fellyebb említeni, hogy Restauráns Commissariusunk T. Assessor Pálfi József Úr volt.

Eklésiai tsendességünk láttatik lassanként helyre állani, még egy kis nyughatatlanság maradt hátra, a' mennyiben T. Senior Földvári Úr a' Generális Notáriusságot fel nem vállalta és még új választás rendelődött, melly szinte Szent-György napig haladván, a' dolog mind addig bizonytalanságban marad.

Ajánlom, kedves Barátom, magamat és az enyimeket igen tisztelt szívességedbe, és sok örömet, boldogságot, egészséget, megelégedést tiszta szívből kívánván, maradok Debretzenben Október 13-án 1822.

igaz tisztelő barátod
Szent-Györgyi József mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4117.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Pest, Octóber 19d. 1822.

Szeretett jó Barátom,

Tudtodra adom, hogy Erdélyi leveleidet a' mult Hétfőn, ugymint 14dikén Bécsi Nagykereskedő Megyaszai emberei által felküldöttem igaz barátunknak, kit azok jól ismernek. Megyaszaival magával is szólottam a' pakéta iránt 12dikén, 's meghagyta biztosának a' vigyázást, mert ő elébb indult. Vártam ugyan elébb választatot hogy engedelmed szerint irjak holmit leveleid közé, de végre, e' jó alkalmatosságot elbocsátani sem akartam. Felszabadítám magamat egyre még is, hivén hogy nem lesz ellenedre 's kérlek ne is, ez az én M. Németi és Dédácsi kedves mulató helyeimnek említése, ohajtván hogy érzésem hálája a' jó házhoz fenn maradjon. — Gróf Teleki József mutatá, hozzája Szeptemb. 15dikén irt leveledet 's én ajánlám a' Grófnak Kéziratod az általolvasásra, de nem fogadható-el, mivel fahra készült.

Ezekből látod, hogy megint Pesten vagyok, visszatérve ide Október 6dikán. Utam igen kellemetes volt sok tekintetekre nézve a' Bánátban is, Hunyad Vármegyében élt örömeimet pedig nem tudnám eléggé festeni. Petrozáról a' Statutio harmad napján ebéd után indulék, 's romantos helyeken menve, egy óra alatt már Erdély határán voltam... Mintha előre érzetlem volna kedves óráimat, kiülék Kossovitzánál a' stajer szekér bakjára posta kocsisom mellé 's magam hajtottam a' lovakat. A' Grófné levele Dobrán várt, mellyben tudtomra adá hollétét 's én másnap a' Bézsáni szőlőkben, Németivel tudod által ellenben, együtt ebédlék Ő Nagyságával, Lottival, Stanczival és Gróf Vass Tamásnéval szül. Gróf Mikes Rozáliával,

ki Gr. Gyulainéval együtt jött-ki a' Zarándi Váczaí feredőről. Másnap Dédácsra mentünk által 's ott valék Szeptember utolsó napjáig, tizenkét napot töltvén Azokkal, a' kik körül magam szokás és jószág által leginkább otthon érzem. A' hogy elébb a' Grófné és gyermekei leveleikben hívának vissza közikbe, úgy most szóval. A' Grófné szabad választást engede, laknám a hol inkább tetszik, legyek úgy mint Házának barátja minden lekötelezés nélkül, 's íme mit ír Lajos Bécsből, hozzája innen, megérkezésem után küldött levelémre.

«Leveledet vettem és igen nagy örömmel olvastam, midőn szándékat láttam benne Erdélybe való meneteledre néztt, nekem az kimondhatatlan öröm, és büszke vagyok rá, hogy Németit választottad lakóhelyednek.»

Ujra köszönöm itt Neked, kedves Barátom, hogy engem 1807ben ilyen házhoz küldöttél. Visszamenetelemre nagy kedvem van, 's ha az Arpádia írása és Erdélyi lakás 's ott csendességben dolgozás közt kérdezettem magamat, több okokra nézve is inkább talán oda hajlom. Arpádiára kevés kedvem marada holmik elé adván magokat, a' pesti lakást is részszerint nem fogom győzni, részszerint némelly pedantot, a' kikkel lenni még is kell, megúntam. Most még egy útat kell tennem Vass [!] Vármegyébe, Atyámhoz, 's az ott lévő terhes bajomnak eldőlése fog végképen meghatározni. Nyolcz ezer f. adósságot kell magamra vállalnom, hogy ősi birtokocskámat Hógyészben megtarthassam 's ez nekem az itt való költséges élest nem engedi. Osztán én más társalkodókhoz szoktam.

A' Personalisnak szóllott leveledet épen Petrozára indulásunk előtt való nap kaptam, 's mingyárt vittem Hozzája. Jelenlétemben nem olvasta-el, hanem úgy hiszem eddig felelt. Én nekem ezen derék Urat, a' mult télen B. Podmaniczky Jósefnél több izben volt szerencsém tisztelni, de nagy öröömre vált, hogy most házához is mennem alkalmatosságot nyujtottál.

A' Petrozái Statutiót 's a' Lugosi Vármegye Gyülést olvasni fogod Kulcsár Tudósításaiban, kinek tegnap előtt beszéllém-el, ebéden lévén nála. Azért én itten elhallgatom.

Kisfaludy Károly Aurórája 1823ra két nap olta árultatik. Nyomtatása Budán az Univerzitas mûhelyében ment véghez, a' képek Bécsben készültek, rossz kötése itt foly. Igaz Hébéje még nem érkezett-le. Meglássuk, ha mind a' kettőt el fogja é úgy kapni a' Publicum hogy ezutánra is fennmaradást ígérhessünk.

Mit csinálnak Barátaidhoz irt Leveleid? Eszembe se jut hogy már most azokat új általtekintés nélkül hagyd magad után, sőt a' béálló télen el is fogod végzeni.

Lajos azt írja, hogy B. Jósika János Gubernii Praesesnek van kinevezve 's hát még nem Gubernatornak.

Grófnéd kezét tisztelettel csókolom, 's gyermekeidet rendre. Véletlenül Lúgoson a' fogadóban megismerkedvén Sógoroddal D'Ellevauxval, nagyon megörvendék, hogy feleségét is tisztelhetem Petrózán a' Statutió'n, mivel megígérte hogy Azzal együtt fog eljönni, de nem jöttek. Leginkább örvendetem volna pedig Thaliod látásának. Visszajövet nem meheték-ki Lugosról hozzájuk, mert én Október elsőjén estve érkeztem Erdélyből Lugosra 's másnap jöttünk.

Öllek, kedves szerettem Barátom. Végzem leveletem mert sietnem kell ebédre Nagy Benczéhez, hol Helmecci is jelen lesz. Ez a' Helmecci derék becsületes jó ember. örök barátod:

Döbrentei Gábor mk.

Leveledet csak addresszáld ide.

[Eredetije a M. Tud Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

4118.

Kovacsóczy Mihály — Kazinczynak.

Tekintetes T. Kazinczy Ferencz Úrnak

Kovacsóczy Mihály tiszteletét, Baráti üdvözlését!

Örömmel fogtam volna a' reám bizottat tellyesíteni, ha közös Barátunk ügyei rendelése miatt körünkbe mulatna; mindazonáltal hamari visszatértét sejttem, és akkor végben viendem az elmulasztottat. Ujjonnan lelket öntött belém a' buzditás, és állapotá feltétem a' kezdett ámbár szirtes pályáról le nem lépni, hanem hatósb bátorral előbbre sietni. Szivessen közlenék a' Litterariai Világból, ha találta volna némely újat, de e'korig, mind az Almanachok Recensensei, mind egyéb tudomány 's szép kedvellői 's előmozdítói téli álmodat szunyadnak, imitt amott mutogatja dongva néhány darázs fulánkját, de ügyessen rejtegeti, retteg hogy kieresztése léte utolsó percze. Bátorodom ismét némely munkácskáim levelemhez csatolni 's itéletet felöllök hallatni kérek.

AGGÓDÁS.

Kit karjaim láng közt körülvevének,
 Mikor rám gyűlni láttam bukódót,
 Kit lelkem ismért mennyhozó felének,
 Midőn e' szív áldozva küszködött,
 El! messze tűnt bálványja más tüzének,
 Frigylánca más körül erősödött.
 Keblem forró vágyában olvadozgat
 Életreményt gyötretve, dúlva mozgat.

Tündér itallal Istenség gyulasztott,
 S most élek álmom szét nem dult képeim,
 Virágzatom nem költ fel olly malasztot,
 Melly harmatozna búmnak éjjeim.
 Az Édentől vad sorsom el szakasztott,
 Tövis termett a' Myrtusz fürtjeim.
 De bár sebző láng a' Hűnek keserve,
 Ah még is édes kénnyel van keverve!

AZ ÉPÜLŐ.

(Die Genesende)

Szemléltém arczod rózsáit leszedve,
 S tüzét szemednek ködbe mint borúl,
 Virányod félhalál tiprá orúl
 S elalkonylék létem korányi kedve.
 Aludt enyhítő bús könyüm meredve,
 Érzém a' kín belém miként szorúl,
 A csüggedést felhőzni komorúl
 És lelkem más vidékbe ált' sülyedve.
 Csend lön, — szent borzanat kezdett lebegni,
 Lassúdan egy szellem közelgete,
 Reményt szállita báj tekintete,
 Intett! és visszalobbant édelegni
 Az édes élet vidor Angyala
 S szívembe kedv, gyönyör, kéj szárnyala.

AZ ÉLET.

Elfoly éltünk
 Játszi habja,
 Nem nyil ég, nem
 Hajnalong idv.
 Elhunyt a' nap,
 Pirja oszlik,

Nő az árnyék,
 S gyászba süllyeszt,
 Zord vidékre
 Száll szerelmünk,
 Pártosúl a'
 Hű Barátság.

Bús viharra
Ébredünk fel,
Csónakunk vesz
'S a' vezérfény

Báj Honunkból
Messze úzve,
Éktelen part
'S éj körülünk.

AZ ELSŐ CSÓK.

Lassú sohaj lágyan repült felém,
Gyönyört lövelt villámszemek' sugára,
Tied! sug a' kegyes leány, 's szavára
Nyílt karjaimban arctűzben lelém.
Zord éjre szebb nap tündöklött elém,
Diszelg a' mit vágyam sejte, vára:
Melly idvezítő szenvedésim' ára!
Titokzáró gyászom szét tépdelém!
Érzésünk szent könyükben áradott,
Varázsolt lelkünk egybe olvadott
'S éber*) halál között ujjá születtem.
Vállára folytak a' selyem hajak,
Megnylt félénken a' forró ajak, —
A csók ki lobbant és az ég felettem.

Egyébként midőn boldogságot, nyugodt napokat ohajtanék,
Baráti szívébe 's kegyébe ajánlott maradok Pesten 8ber 23án 1822.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4119.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Ujhely d. 25. Octobr. 1822.

Kisnek Kazinczyja.

Van e boldogabb, van e tiszteletesbb ember a' hazában, mint
Te! Új fényben ragyogva jelensz-meg Hébében, 's két fiakkal! Mint
írígylem sorsodat, 's mint örvendek sorsodnak! Mint örvendek Litera-
turánk' emelkedésének, 's mit köszönök az én kedves Igazomnak!
Erre vala nagy szükségünk, mert ez a' maga külsőjével is végre meg-
kedvelteti szépjeinkkel az Olvasást.

*) ha vagyon adverbium, lehet és kell substantivumnak lenni, *bátran*-ból
lett a' bátor, annak Analogiájára merészlém használni az ébert is — vajha lel-
hetnék Nyelvünkben ezen szükséges Német szavakra is hason értelmüket u. m.
'Gemüth, Grille, bang, mild, Anmuth xc. — Kovacsóczy M. jegyzete.

Hébe nagy szépségű darabokat ád. Illyenek a' Te dalod és a' két fiaidé. Jánosod felől eddig semmit sem tudók, 's annál kedvesebb volt meglepsettetésem. Non sine dis animosus infans. Ezeken kívül nekem igen kedves a' Székely Epistolája Döbrenteihez; 's a' Szent-Miklós Musicába is vett dala; a' Vitkovics dala Czenczihez, és az a' Rác izlósú lap 254; 's lap 288. a' gazdag semmire kellő sirjánál; de a' mellynek még csak első lapját vevém.

Erdélyi leveleim Igaznál vannak. Mi történik velek, nem tudom. Leveleink újra dolgozásához hozzá fogtam. Nehéz munka. Te engem e' részben is nagyon elpirítasz: a' tiédben kellem, erő, rend van: az enyém merő rendellenesség. 'S melly sokat nem lehet elmondani nyomtatásban. — Élj szerencsésen, édes barátom. Én holnap után kezdem 64dik esztendőmet. Peremben újra csalni akarnak, 's Lajos fiam 2 esztendő s volt Octóbr. 20dikán.

Kivül: Fő-Tisztelendő Kis János Superintendens Úrnak Pest, Győr, Soprony.

[Fredelje Kis Gyula birtokában.]

4120

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, Oct. 29d. XXII.

Mind csak az Erdélyi Leveledben bujálkodom. Én, ki minden Levelcidet nyomtatásra méltóknak tartom, felette ohajtom, ezeknek megjelenéseket 's felette fájlalom környülállásaimat, hogy magam nem adhatom ki.²

[Fredelje a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4121.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, Oct. 30d. 1822.

Édes barátom,

Egy hete hogy kezemben leveled, 's én, a' ki olly nagy gyönyörűségeimet lelém eggykor a' levelek' irásában, most ennyi időre sem felelek még, és *Néked* nem felelek. A' hiba magam ellen

¹ A levél zárlatán kettétört piros pecsét.

² A levél még többet is tartalmazott, de — úgy látszik — Kazinczy F. a többi részét levágta.

van inkább elkövetve, mint ellened, 's annál kevésbbé remélhetném megboesátását, mert te bizonyosan engedékenyebb vagy erántam mint magam: de én tudom, mint kapkodtatom-el mind attól a' mit leginkább szeretnék tenni. Életemnek utolsó esztendeji -- az elmúlt Vasárnap léptem-be a' 64dikbe — el vannak terhelve, keserítve a' legkedvetlenebb gondokkal, 's semmire nem érek kevésbbé, mint a' mire érne leginkább szeretnék.

Köszönöm a' Restauratio felől adott híreket. Már az Ujságlevélből is tudom mi történt, és hogy Markos *György* az, nem *Mihály*, a' ki a' Debreczeni zsiros hívatalt elkapá. 'S a' Prókátor Nagy Gábor e az, vagy más ezt a' nevet viselő, a' ki az Ujságlevélben említetik? Fáynak örvendek, ha helyén érzi magát: de ő nála létekor nem szeretett Debreczenben lenni. Már akármit mondunk Pápistának lenni jó dolog, ha Pápistává lenni nem a' legtisztességesebb is. Item az sem beestelen néha. Duo cum faciunt idem, non est idem. — Beszéljünk okosabbról és okosabban.

Mit mondasz Hébére? — Én abban élek egészen, 's mintha csészéjéből engem itatna a' szép istenlyány, megijfodtam bajaim között általa. A' Szent Miklós dala *Szépemhez*, a' Vitkovicsé *Czenczihez* és *Pirálj, rózsá, pirálj*, 's az Édes Gergely *Petri Gulyása* nagy szépségű darabok. Könnyebb nehezett írni mint lágyat és pajkost. Egyébránt az Unitárius Rákosi Székely Sándor Epistolája Döbrenteihez, és a' Döbrentei Díráji Gróf Batthyáni Ferencznek sírjánál egy más nemben talán a' legszebb darabok az egész zsebkönyvben. Csak nézzd, melly erőt ada Nyelvünknek Székely. Kevélykedjenek szomszéd Urainék, ha tetszik, hogy az Angol crével csak az ő Schillerek tudamegmérkezni, 's nézzék ezt az Epistolát. Nyelvünk geometrica gyarapodással emelkedik, 's még így is távol van a' tetőtől. Majd, majd!

A' mi Kisünk új fényben ragyog; scandált rímes versezettel jelene-meg, 's kézen fogva lép két fíjával a' Haza élébe.

Lakos és Pap gyönyörű töredéket adának, 's Thewrewk egy jól gondolt, de nem hibátlan Sonettet 's szép Epigrammákat.

Aurorát még nem láttam.

Házad népének óhajtott állapotban létét úgy hallok, a' hogy azt nekem kell hallanom, a' te beneficiátusodnak, barátodnak, tisztelődnék. Hogy lyányod és vőd Kassán volt, sajnálva hallottam, vagy inkább irígyen. Nagyon szeretném vődöt is ismerni, szerethetni, mind magáért mind atyjáért.

Igaz a' Cumberlandi Hercege felől szólván, nem állhatá-meg, hogy becses barátsága szerint engem is ne említsen, a' mi engem egy bizonyos gyanúba hoz, melly gyanút nem szeretek. Rendesen múlattatánk egymást. Ferdinánd tiszteletre ragadozta lelkemet: az a' másik csak vig ember. Midőn Ferdinánd a' szobába érvén, elvégzé a' maga kérdéseit három katona Tiszttel, én vezetém az ablakhoz, hogy nézze Emlékünket. — «Kicsiny, mondám, de első a' hazában.» — Az Archivumban a' zászlók vonták magára szeméit. Mutatám az egyyiken a' lövést, 's minthogy Cumberland látni akará, a' szent Tamás példája szerint a' lyukba ütém újomat. Ő is követé a' szent példát: Ja, das war ein Schuss. —

Ferdinánd kérdé: Mit welchem Jahr beginnt das Archiv? — Mit 1558. — Und wohin sind die früheren Schriften hin? — Nem akarám elmondani hogy Homonnai István Fő Ispánunk I. Ferdinánddal tartá, a' bátyja Ferencz Zápolyával, 's ez azt a' Csicsvai kis várban ostromlá, 's akkor az Archivum elégett. Azt mondám hát, hogy nem volt Vármegyeházunk, az írások hol a' V. Ispánnál, hol a' Notáriusnál, hol Klastromokban tartattak, 's a' hurczolás és Török járás elpusztítá. — Egy régi Protocollt akara látni, 's kimutatám azt. Kann man das lesen? — Unsere Augen sind dazu schon gewöhnt, und wir lesen sie fast so fließend, wie die heutige Schrift. Ekkor adám kezébe a' Nagyanya' legelső Rescriptumát Zemplényhez, tudván hogy ő kevélykedhetik azon hogy a' szeretett Asszony néki is nagyanyja volt. Két pagina in folio sűrűen, 's elolvasá. — Ekkor a' Boeskey István, Bethlen Gábor és Rákóczyak kezeikkel subscribált írásokat adám kezébe, 's a' sok Cob, Wallseg, Nigrelli, Nádasdi 's más Austriacus (Generálisokét (a' Caraffáé kezembe nem akadt, pedig ezen csomóba volt). Megpillantván a' Rákócziét, ezt kérdé: Ist das seine Schrift? — Ja, Ew. Kön. Hoheit; in Schriften dieser Gattung sind wir reich. — Und was enthalten sie? — Currente Befehle, wegen fourrage etc. etc.

Ha nekem egy 3dik valaki által küldene egy barátom hírt, vagy egy szelet papirosat, nem apprehendálnám, nem csudálkoznám rajta, hanem azt mondanám magamnak, hogy ez a' barátom sieté, vagy megúnta mindenfelé egész levelekben írni a' hírt, 's tudta hogy ez engem interessálni fog, 's azért követé ezt a' módot. Be sok különőség, be sok gyengeség van az embereken! Csaknem elúntam őket. — Egy valaki azt gyanítja, hogy én a' mi Igazunknak azért vagyok barátja, mert ő is Kalvin embere. —

Ha Sógoroddal V. Ispán Isaak Urral léssesz, kérlek, tudassd vele, hogy Sógorom a' Sententia által el nem ijeszteté magát, — — — a' Cancellariára recurrálni pro Transmissionali. Én csak Fő Ispánomnak 's Szűcs Agens Úrnak írék, 's sem egyike nem volt Bécsben sem másika. Azonban a' Cancellaria a' Sógoromat a' keregettől elmozdítá. Még itt sem álla-meg; az utolsó terminus utolsó napjaiban revocála mindent. Barátom, olly dolgok ezek a' miket én soha sem vártam. Csaknem kifakadok a' gondviselés ellen; mintha meg nem elégedhetett volna ennyi szenvedésemmel. De én készebb vagyok veszni, mint a' Gondviseléshez való hitet elveszteni. Tiszteled a' Tek. Asszonyt, 's csókold kedves gyermekeidet, kedves vödet, és szeressetek mindnyájan.

[Megjelent a «Kazinczy Lev.» III. kötetében.]

4122.

Kazinczy — Horváth Endrének.

Horvát Endrének Kazinczy Ferencz
szíves tiszteletét, baráti idvezletét.

Trattner el nem küldé leveledet, talán mivel Petrószai készületei közt nem marada ideje, nyugodt elmével rendelni el dolgait: de az utóbbat, 's a' Guzmicsét és Pápayét, Kisfaludynak kedves izenetével, együtt vettem, 's azon nekem nevezetes nap', Október' 27-dikén, melly engem 64dik évembe léptete. Az illy örömek' nagyságában elnémül a' legbeszédesbb ajak is. Mondjad, kérlek igen nagyon, Kisfaludynak, hogy szerencsétlennek tartanám magamat, ha addig kapnának-le a' földalatti Istenek, míg neki jobbját megszoríthatom. — Ha valaha, most vagyok meggyőződve, hogy a' fej' tévedései elébb utóbb eloszlanak, ha helyén van a' szív, és hogy az egyenes bár bántó menetel jobb mint azok az útált mesterkelt csavargások. Adjunk példát, barátom, azoknak, a' kiket forró vér vagy valami egyéb össze talál háborítani, mi illik jobb lelkekhez, 's tegyük ez által is feledhetlenné magunkat. Hüljenek-el a' tűztámasztók 's piruljanak-meg, látván a' szép Eggyességet.

Engem most Hébe tölt-el nagy örömeikkel; mert az Auróra idei kötetét mindeddig nem láttam. — Az én Kisem itt két fiával

jelene-meg, maga új fényben ragyogva. Klauzál hallgat, 's az, nekem ugyan, nagy veszteség. De Szentmiklósy és Vitkovics két édes éneket éneklének, Rákosy pedig Schilleri lélekkel viva-meg a' Nyelvel, 's némelly vonásokban nagy szerencsével követé Homéert. Lakos és Papp, 's a görög és olasz izlésnek indult Ponori tiszteletes nevek lesznek közöttünk. 'S szöjjak e a' gazdag Haszontalan' sírjánál mondott Átok felől;?

'S te — Csúszta!!!!

Adják Isteneink, hogy Hébe és Auróra sokáig, hogy örökké fennmaradjanak, 's baráti szeretettel igyekezzenek mindég elébe hatni egymásnak.

A bor indulni fog, 's oly jó bor, és oly áron, a' millyet a' Fő-Tisztelendő Prior leghívebb eselédjétől várhatott volna. Magamnak, kit oly sok gond és baj, pör és költségek terhelnek, és a' kinek pinczójét fel is verék, régi most nincs: de kedvezvén a' szüret, három első rendű szőleim terméséből csináltam valamit. — Feleségem érzékeny tisztelettel vette izenetedet, 's ajánlja magát, 's egész csoport gyermekeit kedvező emlékezetedbe. Éljen szerencsésen, tisztos férjfi, kedves barátom, 's örvendj, hogy fellegeim elmultak, 's egem felderült. Kín volt nekem azt a' megtévedést látnom, de reményltem, vártam, hogy el fog oszlani. —

Széphalom Octób. 30d. 1822.

A borítékon: Tisztelendő
Horvát András
Téti Plébános Úrnak.

Pest,
Győr.

Téth, bey' Raab.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában; fogalmazványa vagy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r 27. sz.]

4123.

B. Wesselényi Miklós — Kazinczyna.

Béts Oct. 30kán 822.

*Londoni és Párizsi útja után.*¹

Tisztelt, szeretett Barátom! Egy Bátyám, Cscrcy Farkasnak írt Levelédbe rollam emlékezel, — nem felejtetted tehát még egé-

¹ E sor Kazinczy F. kézírása.

szen el azt, a' ki 'Téged gyermekségétől fogva oly igazán szeret, oly hiven tisztel 's a' ki 'Atyai örökségül birja barátságod' szentelt érzését. — Mely sok történt bennem, körültem, — menyi változásokon ment át az önnön magával gyakran visszszázó sorsom, érzéseim, — fájdalmok, csalódások szét zúzták sok nyílt virágait a' teljesen érző Ifiúnak azon évek alatt, melyek utolsó találkozásunk olta létem felett mint egy hév nyári nap többet fonyasztva mint érlelve lebegett által. — Mely nagyon ohajtanám a' 'Te hiv kebledbe régebben érzett szenvedéseimtől enyhülni 's ujjabban kostolt valódi örömeit éltemnek újra veled kettőztetve érezni. — 'Tsak a' jó Anyám karjai közzé valo Sietés lehet egyedül arra elégséges ok 's akadáj, hogy innen le menő Utomat feléd nem vehetem. — Élj szerentsésen, — ajánlj Sophied tisztelt emlékezetébe, 's irj nem sokára Sibóra

hiv barátod

Wesselényinek mpr.

A borítékon: †

À Monsieur Monsieur François Kazinczy — p. Ofen,
Sátor Ujhely, à *Széphalom*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4124.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Tekint. Döbrentei Gábor Úrnak, Pesten.

Édes barátom,

Nem tudván szállásod úczáját 's Numeróját, mindég rettegve eresztém hozzád leveletem, 's most élek az alkalommal, 's ezt a' Kovacsóczyhoz írottba zárom, képzelvén, hogy Néked oly kedves lesz őtet látni, midőn általnyújtja, mint Neki, hogy, ügyünknek tiszteletes férjfijával ismét szállhat. — Hébe kezemben van, 's el vagyok telve örömmel. Barátom, hatalmasan gyarapodik, 's geometrica gyarapodásban, nem arithmelicaiban, az a' kedves ügy, a' mellynek te is, én is élénk. Ki hitte volna ezt akkor, mikor én kezdettem Theresiának utolsó éveiben? Örömmel olvasám itt is Za y Klárádat: de semmit sem annyira mint Átkaidat.

† A levél zárlatán ép piros pecsét.

Szabadságot adott neked is Hazád' törvénye,

'S te — csúsztal!!!

Ez az igazi lélek! — Egyéberánt a' nekem leginkább tetsző két darab a' Szent Miklósý dala Szépenhez, és a' Vitkovicsé Czenczihez.

Októb. 26dikán Gróf Dezsőffy és a' fíja Aurél öszve akadának velem Patakon; ők Ujhelybe jöttek, én az alsó Hegyaljára mentem. Kiszökénk szekereinkből, 's én azonnal olvasám nekik Dirádat. A' címre azt mondá: das ist a pizsl zu stark. De a' tőkét vonó ménekre *felhúszva nevetését* nevetett. Ismered azt az ó Grátziai nevetését. Aurél tudni akará, ki' sirja lehetett az, 's megsugtám nekik. A' Semmirekellők, vagy hát Haszontalanok, a' Dirákkal nem gondolnak. — Felkeresém e' sort Rákosiban:

Seythák, honszerzők, hadrontók, népeket őrzők etc. etc. 'S Auréira pillanték, ha kitalálja e, hogy az kire emlékeztethet? — Hiszen az Homér! kiáltá Aurél. — Épen ezt akarám tudni, mondám, ha a' Gróf rá ismer e?

Igaz írja hogy az Erd. Lev. kezében vagynak. Én hozzád útasítom a' Toldalékot. — Bár az én kedves Thaliemat is láttad volna, 's megmondhatnád, millyennek letted. Azt írja a' kedves gyermek, hogy nagyon megnőtt. Értte megyek, és felhozom, mihelytt lehet. Tántja tiszteletes Asszony, de a' gyermeknek legjobb anyja körül lenni. 'S osztán feleségem vágy ötlet látni, ő is minket. — Nem írod, millyennek leled azt a' kivel a' Lugosi fogadóban találkozá. Egészen katonai spiritusú ember.

Erdélyi szerencsés napjaidnak szívesen, szívesen örvendek. Én is vevék Lajostól egygy igen szép levelet. Miért nem olyan minden mint ők, te és én? Pedig az igen könnyű volna. Egygy úgy nevezett igen becsületes embert ismét egygy rüt tetten kapék. *Pejusque leto flagitium timet.* Ez kevés ember érzése.

Születésem napján vettem a' Pápay levelét egygy reconciliatus* embernek forró izenetével, 's a' Guzmicsét és a' Horvát Endréét. Guzmics felel egygy levelemre, mellyben neki megköszöntem gyönyörű Értkezését a' Tud. Gyűjt-ben. H. E. pedig úgy ír, mint az a' Pápayhoz írt levelem kívánta, mellyet Pápaynál te olvasál. Meg van tehát az Egygyesség, 's az a' sokak által gyűlölt, általam nagyon szeretett,

* A' reconciliatus alatt azt értem, a' ki tőled valamit tudakozá, midőn tőle eljövél. — Csókold helyettem Helmezt. — Kazinczy F. jegyzete.

mert szükségesnek látott harc megszerzé a' békét, 's egyedül a' sicáriusok pirúlnak. Úgy kell nekik.

Trattnernél egy levelem van H. E-től, úgy írja. Tedd hogy vehessem, 's mondjad neki, hogy Szathmár és Krassó Vármegyében lett megtiszteltetésének úgy is örvendek mint Magyar, úgy is mint neki 's atyjának örök hive, hálás barátja.

A' mi Kisünk scandált rimes sorokkal ragyog Hébében; de még inkább az által hogy két fíját vezeté a' Haza oltárához; én a' kis Jánost eddig nem is ismertem, 's sokat várok tőle. — Őlellek édes barátom, forró tisztelettel. Széphalom Nov. 3d. 1822.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4125.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 9. November 1822.*

Theurer, verehrter Freund,

Ihr interessanter Brief erinnerte mich an meine alte Schuld. Zwar erinnerte mich darauf mein Gewissen genug; aber das war alles umsonst: lange ist es schon, dass ich mir auch in diesem Punkte ungleich ward, und meine Freunde haben ohne Unterschied die gerechte Klage zu führen, dass ich sie auf meine Briefe lange, oft auch vergebens warten lasse. Meine Sorgen, meine ewige Reisen, und die vielerley Geschäfte brachten mich aus meinem Gleise ganz heraus. Im Geiste unterhielt ich mich aber sehr oft mit Ihnen, und bey der Schuldeputation in Patak, während des Lesens der Berzeviczischen Schrift, die leicht die beste aller seiner Arbeiten hätte werden können, so wie der berühmten und berüchtigten Predigt des Superintendenten Bátori, waren Sie mir gegenwärtig. Und dieses ist die Predigt-mässige Partition meines heutigen Briefes; wozu noch die Erzählung vom Erzherzog Ferdinand und Herzog Cumberland kommen soll.

Eine Woche vor dem Examen in Patak hielt Obergespann Lónyai eine Deputation, die die Norma Studiorum ausarbeite. Es

* A levél kelte alá Kazinczy F. utólag ezt írta: Meine Erdélyi Levelek sind bei Igaz in Wien. Sie haben seinen Beifall. Nun werden sie also gedruckt.

waren dorthin meistens Leute durch ihn geladen, die zu allem Ja sagen sollen; dann sollten die Operata Deputationis während des examens dem Publico vorgelegt werden, wo dann auch das Ja erschalle. Wir Zempliner kennen diese Methode des Obergespanns, die zu *seinem* Zwecke sicher führt. Ich allein schien der, der *nein* sagen würde. Aber wozu *nein*, da Pluralität decidirt, und ich fast allein war? Vay drang darauf, dass in kurzem alle Wissenschaften *ungrisch* vorgetragen werden sollen. Ich kenne die Meinungen unsrer jetzigen Männer; latine debent proponi, quia nostri studiosi *nesciunt* latine, sagen sie. Um diese irrige Meinung zu bekämpfen, recensirte ich Kézys lateinische Gedichte. Patak, 1822., und bat Igaz die Recension ungesäumt aufzunehmen, dass sie noch vor der Deputation gelesen werden kann. Es half nichts; Lónyai sagte: der Hof will *lateinisch*, einige sagten *nescismus* latine, ergo discamus etiam ex praelectionibus; Prof. Kövy, der gar sehr viel auf seine Latinität sich einbildet, überschrie [!] alles mit seiner stentorschen Stimme und seiner Menippischen Redseligkeit. Rozgonyi leidet das *neungarische* nicht, und sah, dass die Sache ohne neue Wörter nicht gehn würde: und so war es nicht nöthig, dass ich spreche. Ich stellte ihnen doch vor, dass wir Protestanten sind und also Wissenschaften in der Muttersprache vortragen sollten; ich erzählte ihnen, was Fejér mit dem rothen Gürtel bey der Marczibanschen Praemien-austheilung über diesen Text gesagt; aber diese Herren wissen von Fejérs Rede eben so wenig wie von Fejér selbst; wir sind unglaublich stark darin, dass wir von dem, was im Ausland und hier auf dem Felde der Wissenschaft geschieht, *nichts*, aber *nichts* wissen. Ich würde da umsonst gewesen seyn, wenn ich das Vergnügen nicht gehabt hätte, zu sehn, dass Lónyai in Schuljahren sich sehr schöne Kenntnisse gesammelt hat und sogar von Logarithmen spricht, jetzt aber alle Schulbücher der Monarchie und des Auslandes zusammengesammelt und überblickt hat, und die bessern opera Secretarii sui Budai (einst Lehrer seiner Söhne und Verwandter des Superintendenten Budai) kennt. Er theilte zwischen den Professoren die Ausarbeitung neuer Schulbücher aus; ich erhielt den Auftrag ein Compendium der Geschichte der Ungr. Sprache und Literatur zu arbeiten. Professor Kövy erlaubte sich vieles wider seine Collegen. Itt senki sem tanít, csak én; sagte er. én tanítok declinálni is, mert tanítványaim semmit sem tudnak. Némelly Prof. 3 hétig sines cathedrán (auf den alten Rozgonyi zielend, der oft wegen seinen Güterchen

verreist). — Lónyai sagte: dem *alten* Herrn Prof. Szombati werde ich seine Last erleichtern; die Hist. Univers. soll ein Praeses vortragen, de minthogy meghalna, ha nem taníthatna, meghagyom a' Magy. Orsz. Historiát nála. Egy héten 3 órát elbír. — (Also die Vaterl. Gesch. nur 3 Stunden in einer Woche!) Szombati fing an in seiner Demuth zu recalcitriren, u. L. rennte ihn wieder [an]: Édes Prof. Úr, ma már senki sem hord Zopfot (weil sein Auctor *Classicus* Zopf war) und zeigte mit dem Finger auf seine Hinterhaare. — Dem Prof. Nyíri nahm er die Mathematik ab, und gab sie dem Kézy; mert Kézy azt a' kalapot is meg tudja a' Mathezisre tanítani. — Nyíri sagte, dies falle ihm unendlich schwer, weil Math. sein Lieblingstudium war. *Aber ihre Schüler wissen nichts.* Ich lehre seit 25 Jahren mit Beyfall und meine Schüler wissen, was sie sollen. *Egy sincs, a' ki csak egy theoremat is tudjon.* Nyíri strebte wider. *Itt az orrom, vágják-el, ha csak egy is van.* — Ich schreibe Ihnen dies bloss, damit Sie sehn, wie *auch bey uns* die Sachen gehen.

Berz.'s Werk habe ich bloss im Wagen durchgeflogen. Wahrlich hatte der Kaiser halb recht, wir sind *intolerant*, das ist wir treiben unsere sehr gerechten Klagen zu weit. B. hätte seine Schrift zu einem Werke *erheben* sollen, das neben dem *symbolicus liber* und der Bibel in jedem protestantischen Hause stehe. Das wäre geschehn, wenn er die *Historia Reformationis* vom Anbeginn bis jetzt, und das mit allen Documenten (Pacif. Vienn. Nickelsb. Linz. Szathm. dem Toleranz Edict Josephs, und die Religions Artikel sammt den merkwürd. Intimaten) hätte abdrucken lassen. Die Parallele zwischen Irland und Ungarn ist excellent. — Bátoris Predigt wird hier allgemein geliebt und gehasst. Selbst Denker halten ihn für einen Indifferentisten. Ich las sie sehr flüchtig. Mir gefällt nicht alles: aber gewiss ist das ein sehr gelungenes Werk. Nur hätte er den heil. Augustinus u. den (vielleicht auch) heil. Tertullian nicht so impertinent derb angreifen sollen. Wozu war das? Es gab wirklich ein Ärger. Manchmal ist auch das gut. Jetzt ist nicht die Zeit dazu. —

Was von der Synode manche Bischöfe denken u. im Voraus gedacht haben, weiss ich; aber ähnliche Dinge muss man dem Papier nicht anvertrauen. Haben Sie das Votum des Jászberényer Archidiaconus gelesen? Ein protestantischer Prediger kann nicht schöner schreiben.

Den 4. September kam Erzherzog Ferdinand und der Herzog von Cumberland nach Ujhely. Das Comitatus beehrte mich mit dem

Auftrag, sie bei der Stiege zu empfangen, doch ohne Anrede. Als der Erzherzog 3 Officiere ausgehört hatte, führte ich ihn *ungrisch anredend* zum Fenster um das Monument anzusehn. Der Erzherzog trat mit Freude dorthin. Damit die Gäste nicht merken, dass die Köche noch Zeit brauchen, erhielt ich den Wink, sie im Archiv zu erwarten. — *Was sind das für Fahnen?* fragte der Erzherzog. — *Insurrectionale.* — Von welchem Jahre ist die schöne da? — Von der 2-ten. — Ich nahm die Fahne, und liess die schöne Stickerey sehn. — Und diese rothe sah Feuer, und ist mit einem Schusse geziert, sagte ich. Der kurzsichtige Cumberland wollte den Schuss sehn. Nach dem Beispiel des heil. Thomas steckte ich meinen Finger in den [!] Schussloch. Cumberland that das nemliche. *Ja, das ist ein Schuss.* Nun zeigte ich ihnen einige vom Rauch schwarzgefärbte Armales, von Rudolph II. Cumberland glaubte gewiss, sie seyen von den Zeiten des Arthur mit der runden Tafel. — Ferdinand fragte: *Mit welchem Jahre beginnt das Archiv?* — Mit 1558. — Und wo sind die ältere Schriften hin? — Das Comitatz hatte damals noch keine domus praetoria, das Archiv war bald bey dem Vicegespann, bald bey dem Notaire, bald in diesem, oder jenem Kloster; hin und her geschleppt gingen sie in den unruhigen Zeiten verloren. (Non est verum. Franz Homonnai Tavernicus und Supr. Comes de Ung et Sáros war für Zápolya; sein Bruder Stephan Supr. Comes Zemplin. für Ferdinand I. dieser hielt sich mit dem Archiv in dem kleinen Schlösschen Csicsva fest, und Franz nahm den Ort in Sturm; das Schloss und das Archiv brannten ab.) — Zeigen Sie mir ein altes Protocoll, sagte der Erzherzog. Ich legte ihm eins vor. — Kann man das lesen? — Unsere Augen sind dazu geübt; wir lesen sie fast so fliessend, wie eine heutige Schrift. — Da ich sah, dass dieses den Erzherzog interessirt, so nahm ich den Fasciculus Autographor., die ich zusammenbinden lassen will, hervor, und zeigte ihm Unterschriften von berühmten und berüchtigten Männern. Caraffa fiel mir nicht in die Hand; wohl aber Cob, Spandkow [!], Nigrelli, Caprara. Szerencsém van kir. Herczegségednek a' Nagyanyja első levelét Zemplénhez előmutatni, mellyben jelenti, hogy atyja VI. Károly meg-holt, 's az uralkodást áltáivette. Ich blickte ihn verstohlen an, und sah, wie es ihm wohlthat, die Handschrift der grossen, von mir gewiss sehr geliebten Theresia zu sehn. Das Rescript ist 2 Seiten lang; der Erzherzog las es *durch*. Unterdess zeigte ich Cumberland die Handschrift von Stephan Bocskay, Gabriel Bethlen etc. Er sieht

nichts, und er wusste von einem Boeskey, Bethlen nichts. Der Erzherzog gab mir das Blatt zurück. Boeskey, Bethlen machte auf ihn keine impression, als er aber Rákóczy sah, fragte er mich mit Hast: Ist das **seine** Hand? — Ja, Ew. Kön. Hoheit; in Papieren dieser Gattung sind wir reich; es sind ein paar starke Fascikel da. — Und was enthalten sie? — Currente Befehle, wegen Fourrage etc. — Einer von unsern Trepidanten schlug vor zu Tisch zu gehn. Wie sehr fragten diese mich, was mir denn einfiel, dem Erzherzog das zu zeigen? — Ich glaube, der edle Herr sah sie mit Vergnügen. — Die Tafel war wie ein T gedeckt, und die 2 kön. Prinzen präsidirten. Ich war der 4te von Cumberland, der rechts neben Ferdinand sass. Ich sehe nichts, sagte Cumberland zu General Gorskovszky; sagen sie mir also immer, was präsentirt wird. Teig wollte er nicht; aber Fleisch: *zwey Portionen*; denn das gibt Kraft — sagte er mit Kraft. Beym Wermuthwein: *Ich bleibe bey diesem: lassen Sie mir keinen andern geben.* Er sagte zum General: *ich habe achtzehn Wunden. Die eine unterm linken Aug, welches ich darum nicht aufmachen kann. Die zweyte über dem rechten Ohr, die dritte am Gelenke der linken Hand.* Ein schöngewachsener Hussar, in seinem rothen Spenceer, nach dem Schnitt unserer Hussaren. Seine Physionomie ist ganz die des General Vay, nur voller, und um sehr vieles jünger. Sie sehen sich wie Brüder gleich. Sein erster Toist [?] war: *Das Zempl. Com. soll leben.* — Vicegespann Szögyéni, Bruder des Personalen, stand auf: A' Fels. Angl. Kir. Herczeget az Isten éltesse. Kérem az Urakat jelentsék ezt, mert én nem tudok németül. Und stans pede in uno selzte er hinzu: Ó Kir. Herczegségét Ferd. Fő Herczeget az Isten éltesse. Der Erzherzog stand auf und trank um die Gesundheit des Comitats *ungrisch* sprechend. — Wir glaubten, die toists haben nun Ende, sie fingen erst an. *Meine Herren, Ungarn hat 51 Comitate. Trinke ich für alle 51 insbesondere, so wird man mich von hier wegschleppen müssen. Es leben also alle 51. — Meine Herren, ich habe Ungarn jetzt das erstemahl gesehn, aber ich hoffe es wird nicht das letztemahl seyn. Diese Nation hat mit der meinen viel Ähnliches. etc. etc.* Ein gewisser Herr bey der Tafel, aus dem Neusohler Com., aber hier als Director eines gräf. Hauses wohnhaft, spricht weder deutsch, noch lateinisch, noch ungrisch gut, hat aber Wuth zu sprechen. Er stand auf und sagte: Die durch Ew. Kön. Hoheit erwähnte Ähnlichkeit komme daher, weil beyde Nationen *frey* sind etc. etc. — Cumberland: Meine

Herrn, der Herr, der vis-à-vis von mir sitzt, habe nicht die Ehre ihn zu kennen, hat gesagt etc. Aber **wir** lieben unsern König und halten dafür, dass er der beste Ausleger der Gesetze sey. Auch bringen wir nie Politik in unsere Zusammenkünfte, sondern sprechen von dem, was jeden Menschen ohne Unterschied der Nation interessirt: das sind die Weiber. Ungarns Schönen sollen also leben. — Meine Herren, der König, mein Bruder liebt Ihren Kaiser wie Br[uder] den Br[uder], davon versichere ich Sie. Es lebe also der Kaiser u. das Haus Östreich. — Ferdinand ist ein stiller, ruhiger, Bildung äussernder Herr - ich fand den andern ohne dignität. Ein guter Handegen.

Takács's Tod war die Epoche meiner reconciliation mit den Transdanubianern. Ich schrieb an seinen Freund Pápay als die Zeitung von seinem Tode sprach. Es war mein Feind, sagte ich; er hat mich ungerecht u. hart gekränkt: aber er war *treu* der Sache, und so bedaure ich seinen Unfall wie ihn niemand mehr bedauert. Dieser Brief wird meinen Feinden die glaucoma abgezogen haben. Auch wirkte die Apologie des Neologismus viel, und mein Epigramm (griech. Sinn) in Igaz's Zsebkönyv an Kisfaludy. Manche glaubten, dieses Gedicht sey ein neuer Spass wider Himfy, und werden sich gewundert haben, als es erschien. Auch Batsányis brutalität in seinem programm über Faludi mag gut gewirkt haben. Kisfaludy liess mich durch Pápay freundlichst grüssen, und Horvát Endre schrieb mir warm wie noch nie, schwieg aber von dem Geschehenen. So siegt Unschuld. Ich schrieb ihm sehr warm zurück, und bewies es, dass mir nicht um mein armseliges Glänzen zu thun war, sondern das ich für die Sache stritt. Und diese Sache hat wirklich triumphirt. Sehen Sie nur *Hebe*. Die progression der Sprache ist in ratione geometrica. Wo wäre sie ohne mich und ohne mein Gezänk? —

Mein Schwager verlor seine Sache vor der Tafel in Eperjes. Er supplicirte bey der Canzley. Auch dort verlor er sie. Nun *revocirte er alles, was er im Processe allegirt hatte, um durch diesen Kniff neu allegiren und den Process länger ziehn zu können*. Thut so etwas ein *Ehrenmann*? ein Bruder? Leben Sie wohl, theurester geliebtester Freund. Lieben Sie mich, wenn ich gleich schweige. Das Leben wird mir bitter.

4126.

Kazinczy -- Guzmics Izidornak.

Guzmics Izidornak Kazinczy Ferencz
tisztelétét, baráti idvözlötét.

Szenteljük-meg örömeinket — te, mivel leveletem vevöd, én, mivel magamat szeretettel látom elfogadva — annak végigtekintésével, hogy Nyelvünk 's Literatúránk mint emelkedik, és hogy a' szeretett Nemzet mint akada végre azon útra, hol nem most még, hanem nem sokára bizonyosan, nagy fényben fog ragyogni, 's elfeledtetí szomszédinkkal azt a' kevély beszédet, hogy bennünket nem ismernek.

Melly szerencse, édes barátom, hogy Tudom. Gyűjteményünk van, hogy van Hébének, Auróránk, és hogy a' Marczibáni jutalmak osztogattnak! Áldás érte Fejérnek, Trattnernek, Igaznak, a' két Kisfaludynak; áldás, szives áldás Verseghynek; mert hogy Marcziban ezt tevő, én Verseghynek köszönöm. Félre azzal a' gyalázatos, azzal a' balga gyanúval, hogy én vagy irigységből, vagy gyűlölségből, az érdemet érdemnek nem vallom, és a' mit köszönni illik, forró köszönettel nem veszem. Nem ismeri az az én láng lelkemet, a' ki engem így ismér. Ellenkezni, a' vélekedésekben különbözni, szabad: de az ügy' híve szereti az ügy' hívét, és az ügynek nyujtott szolgálatot dicsőségnek tekinti. Közöttünk egy sem bíra még mindent, 's a' legutolsó sines érdem nélkül; 's a' legutolsó nem ritkán nyujta már olyat, a' mit a' legelső is irigyelhet.

Hébe, igaz' barátságából, ki hozzám atyja által is, iskola társam által, szoroson vagyon csatolva, előttem áll; nem még az ezidei Auróra. Tekintsük tehát ezt. — Melly szép a' könyv' külsője! melly szép a' Hébe, a' Zay Klára', 's a' Zemplényi Emlék' reze! és a' Dévai váré! Melly becses dolog, hogy igaz, tavaly és most, némelly Nagyjainknak köz tiszteletül tevő-ki írásaikat! Bár hamar vehetnénk a' Szócsényiét, Festeticsét, Marczibanét. -- A' poetai művek közt nekem a' Szent-Miklós' gyönyörű dala lap 152. tetszik leginkább, 's a' Vitkovicsé l. 286., 's a' Szent-Miklós' és Ponorí Sonettje. l. 243 és 61. Szép, 's igen szép az is, a' melly l. 43. áll. Rákosi és Döbrentei l. 62. és 288 csudálást érdemlenek; örvendő irigységgel nézem az ő fényeket, mint a' tavalyi Aurórában a Szép Linka' [!] Éneklőjéét; 's mit ígér a' *Székelyek'* Éneklője a' jövődre? Gróf

Dezsőffy Józseffel 's 14 esztendő's Aurél fijával öszve akadék minap-Patakon; kiszállánk szekereinkből, 's én a' görögül folyvást olvasó, Hómérnak három első Könyveit megtanúlt Aurélnak olvasám fel e sort:

Scythák, honszerzők, hadrontók, népeket-örzők,
's rá pillanték a' gyermekre. Ez Homér! kiáltá Aurél, 's öszvecsókolám a' rá-ismerésért. Tudom én, hogy nagy Író't nagy szépségeiben kell szem előtt tartani: de nekem minden emlékeztetés kedves, 's ha valami felől, az eránt vagyok meggyőződve, hogy akkor leszünk osztán ott, a' hol lennünk kell, a' midőn tulajdon virágainkat úgy fejtjük-ki, hogy azok a' tetőig jutottakéhoz iljenek. Jaj annak, a' ki a' magyar szép arczot megtagadja! de ez a' szép magyar arcz sokat nyerhet az által, ha az idegenek' szépségeiket a' saját arcz' szépségének nemesítéséül általhozzuk.

Gyönyörűségekkel eltelve olvasám a' Lakos' Nápolyi Levelét is, és a' Papp Bevezetését Római Leveléhez. Édes barátom, a' Te leveledet, 's a' Horvát Endréét, 's a' Pápayét Kisfaludynak köszönésével, én az nap' vevém, melly engem életemnek 64dik évébe léptete, (Okt. 27d.) — sokáig köztetek nem maradok löbbé. De ha majd Literaturánk illy virágokat fog termeni, mondd ezt kérlek: Mint örvendene Ő, ha ezt láthatná! 's csókold-meg képebben, a' ki nemzetünkre így vonand fényt. Ha a' föld alatt jutalmak és örömek várják a' Jókat, én azt fogom kérni ott Isteneimtől, hogy nekem hozassák-meg a' legújabb jobb Magyar Munkákat, 's örvendeni fogok, ha magamat feledésre taszítva látandom.

'S mi is az én egész érdemem, mellyet Te is nagynak nevezel? Én egész életemet nehéz munkában töltém, 's melly kevés az, a' mit tevék, míg péld. Kisfaludy, a' maga csudalást-érdemlő geniuszával, mintegy játszva futá-meg az egész nagy és nehéz útát? Nem itél az igazságosan, a' ki ezt, az ő legelső Munkáját tekintvén is, nem mondja. Én e' részben ismerem magamat; ismerem a' mi jó bennem van, de ismerem hiányaimat is. Tizenöt esztendő's koromban vesztvén-el atyámat, még valék fosztva Vezetőmtől; iskoláinkban öt esztendőt olly tudományra kelle elvesztegetnem, mellyet később akarva felejttem-el, mert Patak akkor nem az volt a' mi most; Abaujnak Vice-Notáriusává neveztettem-ki, 's félesztendő múlva azután bejöttek a' nem várt idők; Vice-Ispánom 's elsőbb társaim nem tudának németül; én, 's én magam vivém mindeniknek terheket, még pedig olly tüzzel, hogy a' Munkába azt is tevén mind ezek felett,

a' mit tőlem nem kívántak, a' Levéltár' jobb rendbe hozását, megbetegedtem. 1786. az Iskolák' igazgatására mentem-által, hogy a' kedvetlen dolgoktól megmenekedjem, 's segédtársak nélkül vittem az új nagy terhet, örök utazásban folyván minden időm. Ezután 2387 napom vesze-el minden haszon nélkül. Egyedül házasságom' elsőbb esztendeji folytak-el óhajtásom szerint. Angyali lelkű feleségem általvette a' ház' gondjait, 's engem vagy író-asztalom vagy az ő karjai között lehetne látni. Mit tehetek vala akkor, ha Tud. Gyűjt., ha Hébe és Auróra, ingerlette volna lelkemet! Hét gyermekeim' nevelése, 's egy igazságos per, mellyet sógorom gyűlöletes mesterségek által tartóztat, 's a' nehéz idők, lelkemet leverik; mert én 7 gyermek' atyja 's 7 gyermek' egyike vagyok. Ha ki mind ezeket tudja, kénytelen lesz megvallani, hogy sokat nem tettem, de ez a' kevés, illy kedvetlen környülmények között, hősi erőlködés volt. Erdélyi Leveleim 's Szallusztom, mellyen harmincz évek olta dolgozom, azonban, magammal is azt fogják talán hitetni, hogy nem éltem haszon nélkül. Erdélyi Leveleim másoknak nyerek-meg javalltokat, Szalluszt a' magamét.

E' leveletem házasságom' 19dik visszafordulóján írom hozzád, hogy ennek örömeit neveljem. Légy Te feleségemnek is, 's Emil, Antonin, Bálint és Lajos fíjaimnak, 's Eugénia, Thalia és Iphigénia leányimnak, barátjok, 's engedd nekem azt az örömet, hogy szereteteddel állandóan dicsekedhessem. Élj szerencsésen. — Széphalom, Novemb. 11dikén, 1822.¹

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4127.

Kazinczy — Gr. Gyulay Lajosnak.

Édes barátom!

A szüret bajai s néhány rendbeli utazásaim nem engedék, hogy kedves leveledre azonnal felelhessek.

Elhaladván egyszerc az idő, a mai napnak, házasságom 19dik visszafordulójának, akarék adni új gyönyörűséget az által, hogy veled

¹ Vettem Novemb. 20kán. — Guzmics I. jegyzete.

szóljak s azt mondjam, hogy azon nagy mértékben szeretlek, a melyben azt érdemled. Melly szent érzések azok a tieid, édes barátom, és melly kevély volnék én, ha gyermekeim valaha hozzád hasonlitanának. Ehhez a te leveledhez járula a Döbrentecié, ki nekem mindazt elmondá, a mint tiszteletre méltó anyád s testvéreid által fogadtatott, mind hozzá írt levelednek egyik czikkelyét szóról-szóra dicsekedő örömmel kiírta. Barátom, te és jó Anyád s angyal testvéreid a Misanthropust is megengesztelhetnék, a Philanthropust gyönyörűséggel töltitek el. Illy lelkek körül örülnünk kell, hogy emberek vagyunk.

Ha az én fő kevélységem Miklós még körültevé múlát, mondjad, hogy veltem levelét s feleségem sírt örömeben, mikor neki levelét felolvastam. Barátom én october 27dikén léptem 64dik esztendőmbe, de miattatok rettegem a halált. Hogyan hagyhatnám én el csendesesen azt a világot, a melyben ti maradtok el tőlem? Melly boldog vagyok én, hogy henneteket ismertelek, hogy ti engem szeretetekre méltóztattatok! — Miklós Zsibón fogja venni leveletem, nem tudván, ha az ötöt ott érhetné-e, a honnan te haza vitetnéd hamvaiddat.

Hebe kezemben van. Abban a te honod két fija, Rákosi és Ponori nagy fényben ragyognak. De miért hallgat a mi kedves Farkasunk, ő, a ki olly nagy reményeket támaszta? Az olly ifjakkak mint Rákosi és Ponori nem lehet nem kedves a gerjesztés; mutass tehát tekintetet erántok és köszönd meg nekik az én képemben is, hogy Hébet megdiszesíték. Csókolom mind az egyiket, mind a másikat kevély örömmel s kérem, hogy légyenek s maradjanak barátim, s egymásnak barátjai. Vetélkedjenek, de szeretetben s hűgység, hogy a haza őket szemmel tartja.

Te, édes barátom, mind nékem, mind Literatúránknak forróbb barátunk vagy, minthogy elhallgathatnám, melly véletlen szerencse ért engem születésem napján. Egy posta hozá hozzám a Horvát Endre Téli Plebánus, a Guzmics Benedictinus, és a Fiscális Pápay levelét, s ez az utolsó Kisfaludy Sándornak kedves izenetével. Horvát Endre és Kisfaludy Sándor tehát, kik nekem sok ideig ellenségeim voltak, meg vagynak engesztelve erántam. Én elejétől fogva úgy hittem, hogy azt a ködöt, melly egünket elfogta, semmi sem verheti el sem hamarábban és könnyebben sem bizonyosabban, mint egy jóltevő zivatar s nagy magam elszánásával harczot kezdék írónk között.

Azt hitték, hogy belőlem irigység és dölyf szóll, s meglakoltatának érte. Sicáriusokat küldének ki ellenem, barátimat elijesztették, erántam elhídegitették, s a Tudományos Gyűjteményben Pápay, Verseghivel és Batsányival kezét fogva, kikölt ellenem, Fűredi Vida költött név alatt, hogy Verseghi Ferenczre essék gyanúm. Én megrettenthetetlenül költem ki velek, mert az igazság az én felelmen állott. Esztendő mulva azután hogy feleletem megjelent, Takács elhala. Én azon órában, a melyben halálának híre hozzám elhatolt, írtam az ő kedves barátjának Pápaynak, s megírtam, hogy ha Takács nekem ellenségem volt is, s kegyetlenül és igazságtalanul bántott is, halálát szívesen kesergetem; mert ő meglévedésben tette a mit tett, az ügyet igazán szerette. Midőn csak levelemben küldém meg túladunai barátainak azt a verset Himfyhez, mely a tavalyi zsebkönyvben áll, azt hitték, hogy az csalfaság, és csak pajkos játékot engedek magamnak Kisfaludy ellen, kinek ragyogását nem tűrhetem: de midőn azt igaz lenyomtatattá, látak, hogy belőlem szív szóll, és nem pajkosság. Így oszlott el a tévedés, s ellenségeim megvalának enyhítve. S íme már most béke van közöttünk, melyet én ugyan egész erőmmel fenntartani igyekszem. Én úgy hittem mindég, hogy az írónak különbözni értelemben s vélekedésben szabad, de sziveknek egyezni kell.

Hogy a tiszteletes Jósika csak Praesese leve a Guberniumnak, és nem Gubernátor még, az, a mint gondolom, onnan jó, hogy ő Fels. tiszteli a törvényt, s Gubernátort *választatni* akar. Jobb embert Erdély alig kaphatott volna. Hát Cancellárius valljon ki lesz? Nem ismerem Mikest és Nemest, s felőlök van a beszéd.

Kérlek édes barátom, ne vedd rossz neven, ha kérlek, hogy az ide zárt levélkét juttasd kezébe Igaznak. Egymás után néhány levelem indult az ő adresse alatt postán. Félek, szemet szúr a postaembereknél a gyakor irás; s egyedül ezért választom most ezt a módot.

Feleségem köszöni barátságos emlékezetedet s gyönyörűséggel olvasá a mit nekem írni méltóztattál. Maradj az magadra és ránk nézve a mi vagy s engedd nekünk azt az örömet, hogy szereteteddel tovább is diesskedhessünk.

örök barátod

Széphalom, Nov. 11dikén 1822.

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent a «Gróf Gyulay Lajos naplótöredékeiből» című mű 250.—253. lapjain.]

4128.

Kazinczy — Bay Györgynek.

Az Uram Öcsém kedves levelét e' pillanatban veszem. Azt mondják, Fő Notárius Comáromyné Assz. adta-be a' Zsidómnak, meghagyván, hogy a' válasz készen legyen, míg Ujhelyből visszajő. Irok tehát, 's nagy örömmel. Uram Öcsém e' napokban, a' maga és az én társaimmal, úgy is sokat forga lelkem előtt, 's így levelének megjelenése nem minden értelemben vala meglepő.

Igen is, édes Uram Öcsém; Uram Öcsém, a' mi társainkkal, e' napokban sokat lebege előttem. — Igaz nekem megküldő Hébet a' maga egész szépségében; mert egyenként már vevém az ivoket. — Nagy öröm azt látni, hogy az az ügy, mellyért én egész életemet éltem, mint gyarapodik, és hogy közelít az az idő, mellyben a' mi kedves szomszédink nem fogják olly hangosan mondani mint eddig, hogy bennünket nem ismernek.

Hasonlítsuk-öszve Nyelvünk 's Literatúránk' mostani állapotját azzal, a' mellyben ez előbb Maria Theresiának, azután Józsefnek, továbbá Leopoldnak halálával állott, 's kérdjük, hogy nem esuda-e, hogy ennyire menénk? Míg másokat vagy az Udvar, vagy a' környülmények segéllének, minket sem az Udvar, sem Nagyjaink, sem a' nem Nagyok, nem segélgetének; alkalmasint el lehet mondani, hogy az Irok' köre van, ha az Olvasók' köre is, 's könyveinket csak azoknál kelle keresni, a' kik azokat csinálák. 'S mi mardostuk egymást, nem segélettük, 's a' kinek jó dolga volt a' maga kuczikjában, bosszankodva nézé, hogy mások ismervén a' Terra Incognitát, 's tudván, hogy az olyat mások is csak: úgy találának-fel[!], hogy oda hagyják a' kuczikot, kiljebbre terjeszkednek. Végre ott vagyunk, édes Uram Öcsém, hogy a' kuczik férjűjai nem mernek zúgolódni, azok pedig a' kik igen is bátran szaladozának-ki a' kuczikból, 's gyakorta orra is buktak, mint jó magam, látják, hogy kell, kell *merni*, de a' kuczikból kialtozókra is kell hallgatni, mert olykor ők is jót mondanak. 'S a' Nyelv — ezt bizonyítja az Igaz' Hébéje — ime a' maga Eggyszínűségéből kilépe 's a' maga Sokszínűségében ragyog. Mert lássuk az Uram Öcsém darabjait és az Édes Gergely genialis Petri Gulyását, vagy inkább a' Petri Gulyás *Variatióját* (a' szót a' Musicusok' értelmében) — lássuk a' Szent-Miklósy' általám irigylett, csudált dalát: *Leányka, hő tekintetem*, lássuk a' Vitkovics

szép énekét *Czenczihez*, 's a' rácz ízlésű dalt: *Pirúlj, Rózsa, pirúlj* — lássuk a' Rákosi Epistoláját Döbrenteihez, 's a' Döbrentei' Átkát a' Batthyáni Ferencz sírjánál: melly erő ez az Epistola, 's ezek a' Dírák! Itt kérddhetnénk bátran a' Rettgőket, hogy ott állanánk-e, ha őket hallgatánk vala, a' hol állunk?

Ponorinak az Angyala, némelly darabosságokat ide nem értve, valamint a' Szent-Miklósý Sonettje is, nekem kedves darabjaim. Ponoritól az Epigrammokban is sokat várok. Nem keveset ígér Kovaesóczy is (ez 22 esztendő's ifjú) — mint Schédel, a' ki talán 18. — A' Rákosi Epószának több telj kellene (Fülle); de örvendek, hogy mere, mert az azt hiteli velem, hogy merni ezután is fog. A[ranyosrákosi] egy kis Krisztustagadó (Unitárius) Deák, 's Tordai Professornak van designálva. — Szép nyereségeink lesznek a' Nápolyi 's Római Levelek; valamint a' Mária Királyné, Igaztól, valóban az.

Az ezidei Aurórá't még nem látám, de visszás indulatokkal fogom látni, mert a' tegnap érkezett Ujságlevél szerint Kölcsei, valamint Szemere is, hallgatnak. — Nem örömet teszem magamat barátim bírójokká, kivált a' nélkül hogy ők magok mellett szólhatnának: de akármi miatt hallgatnak, nem jó hogy hallgatnak. Mi lesz dolgunkból, ha mindnyájan elnémülünk? Egy Pestről érkezett levélből azt látom, hogy ott az egyenetlenkedés még mindég tart. Mire való az? Hála legyen az egeknek, az én fellegeim elmúltak. Sok barátom neheztelt, hogy veszekedem; sok, hogy azoknak kedveket keresem a' kikkel veszekedem 's ezt kiáltozák nekem Góthével:

Thöricht auf Besserung der Narren zu harren!

De én mindég mentem a' magam utamon, akármit kiáltozának személyem' vagy ügyem' barátjai; akármit mondogaták magokban: «Úgy kell neki; nem engede mikor kérünk!» — 's ime most ott vagyok, a' hol lenni vágytam. Kisfaludy Sándor 's Horvát Endre meg vannak engesztelve, 's látják a' mit nem hívének. Egyedül Verseghi és Batsányi az a' kik a' koszorúba befonva nincsenek, 's az ő megengeszteltetéseket keresni soha nem fogom.

Erdélyi Leveleim Bécsben várják a' Censura engedelmét, 's azt mingyárt Sallust fogja követni. Ezek után Verseimből kellene csinálnom egy Egészet. De édes Uram Őcsém, én Octób. 27dikén léptem a' 64-dik esztendőmbe, 's int az idő, hogy gondolkozzam lelkem' idvessége felől is már valaha; elég volt ennyi a' haszontalanságoknak. Csak várja Uram Őcsém, elhül rajta mikor meglátja, mit csinálók én is.

Prof. Beregszászi Urral Ujhelyben igen kedvesen mulatám magamat minden estve egy hétig; 's azon örömeimnek nagy része abban állott, hogy az Uram Öcsém szeretett Vice Ispánját, szeretett Fő-Notáriusát, sokat, sokat emlegeténk. Ugyan mi lelte azt a' vagy Jupitert, vagy Prometheust, hogy midőn magokon állott több jót csinálni mint rosszat, ennyi galád, ennyi esztelen, ennyi akasztófara való emberekkel borították-el a' föld' színét. Prometheust méltán eszi a' keselyű, Jupitert pedig méltán detronisálta az új Vallás. — De hagyjunk békét az isteni Oeconomiának, 's tiszteljük azt. Így kelle annak lenni. Tűrjük, a' mint lehet, 's szaporítsuk a' jók számát, mint én, kinek 7 nevededik, 's mint Uram Öcsém, a' ki, a' mint örömmel látom, con amore lát az emberi nem' szaporításához. Bár Uram Öcsém az idvességes igyekezetet kedves Vice Ispánjával is megkedveltetné. —

Az én perem, és így erszényem is, nem engedé hogy ezidén szavamat álljam; de ha úgy tetszik Istennek, a' jövő tavasszal Surányban leszek, 's az ősz hajú ember az Uram Öcsém Marieját és fiját őszve fogja csókolni.

Novemb. 16-án 1822.

[Megjelent a *Remény* 1851. évf. I. köt. 371—2. lapjain.]

4129.

Kis János — Kazinczynak.

Ugy van, édes Barátom, én szerentsés atya vagyok, vagy legalább Veled együtt én annak tartom magamat; mert huszonhatod-fél esztendő Lajosom és minden órán tizenhét esztendő Jánosom mind ketten jótermészetűek, jóindulatuak, mély erköltsi érzésűek 's idejekhez képest szép ügyességűek. Ugyan azért atyai szeretetem tsak nem határtalan is. De a' mit a' szerelemről a' költő mond: res est solliciti plena timoris amor, az az én atyai szeretetemről is tökéletesen igaz. Ritka nap, talán egy nap sem múlik el, mellyen ezt ne gondolnám, mit téssz, ha két fiad meghal életedben, vagy reményedet eltsábitatás miatt megtsalja, vagy igen mostoha sorsal fog küzködni: 's így készülök kitsinyenként a' megtörténhető 's reám nézve talán legnagyobb bajnak elviselésére. — Most mind a' két

fijam Bétsben van. Lajos Udvarnoký Udvari Agens Urnál első Secretarius, János a' polytechnicum Institutumban hall Physicát, Chemiát 's a' t, hogy a' M. Törvény hallására annál jobb készülettel mehessen. Ez nem volna törvényesen szükséges, mert a' philosophicus Cursust eminentia calculusával elvégezte minden studiumban; de minthogy igen fiatal 's a' bátyját rendkívül szereti 's tőle is igen szerettetik, engedtem kívánságának, 's hogy a' bátyjával együtt lehessen 's annál többet tanulhasson, egy esztendőre a' Polytechnicumba adtam.

Leveledet közlöttem vele, mellyre tegnapi levelét így kezdi: «Legelsőbben jelentem Uram Atyámnak forró köszönetemet azon bizodalomért, melly szerént érdemesnek tartott oly nagy embernek, a' milyen Kazinczy, levelét velem közleni. Kazinczynak rólam hozott ítélete új ösztönt ad annak megbizonyítására, a' mit Uram Atyám felőlem s. a' t.

Magamról tudván mi legyen az atyai szív, Neked szeretett tisztelt Barátom, forró indulattal kívánom, a' jó Isten életet is, szerentsét is adjon minden gyermekeidnek felneveléséhez, és hogy ellenfeleidnek ezeknek szerentséjét gátolni akaró igazságtalan igyekezeti hajótörést szenvedjenek, még pedig mennél előbb.

Elméd' szüleményei eránt nagyon mostoha vagy, midőn leveleid ellen panaszkodol. Én mindenkor azt mondtam, most is azt mondom, hogy leveleidnek minden betűi méltók volnának a' kinyomatásra. Hanem az már igen igaz, hogy felette sokat nem lehet úgy sajtó alá adni, a' mint írva vagyon.

Hébének és Aurorának én is örvendek. Szép és betses jelentekek ezek is; de melly sok van, a' mit még ezeken kívül Literatúránknak óhajtanunk kell, és a' mit, fájdalom! egy esztendőről másra hijában várunk, 's talám még maradékaink is hijában fognak várni!

B. Lakos, a' ki Nápolyi levelein folyvást dolgozik, jutalmat akar feltenni a' következő kérdésre: «Vagynak-e oly eredeti magyar munkák, mellyek nemekben a' tökéletességhez közelítenek, és idegen nyelveken azon tárgyról írt legjobb munkákkal mérkezhettek?»

Jutalomnak legalább 1000 forint v. tzedulát akar tenni 's e' végre Bétsi esmerőseit megszóllította, hogy fogjanak vele együtt kezét. Ha egyszer részvevő társai elegen lesznek, akkor plánját és kérdését kiakarja nyomtattatni. Azt írtam neki, hogy én sem elég

társakat nem reménylek e' jutalomhoz, sem minden szükséges tulajdonokkal bíró írókat a' dolgozáshoz.

Élj szerencsésen és boldogúl, forrón tiszteltt Barátom, 's emlékezzél-meg néha

Sopr. Nov. 19dikén 1822.

hív barátodról,
Kisről.

[Éredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4130.

Kazinezy — Nagy Gábornak.

Különös bizodalmtú Drágu Jó Uram,
nagy érdemü Barátom,

Eperjesről sok barátimnak feldicselkedtem a' Kázméri per megnyerésével; mert ha a' Revelatio és Liquidatio hátra van is, a' Sententia olyan, a' millyet magam írtam volna magamnak, ha reám bízták volna. Sokaknak csak a' hírt küldém, és azt is csak mások által; mert annyinak írni nem győztem. Most közlöm magát a' Sententiát, tudván hogy az Úr becses barátsága szcrint, mind abban részt veszen, a' mi engem illet. Sógorom recuráia a' Cancellariához pro Mandato Transmissionali. Én dolgomat Szűcs Agens Úrnak ajánlám és Fő-Ispánomnak Gróf Eszterházy Józsefnek. Sem egyik nem vala Bécsben, sem a' másik, és így mellettem senki sem szólott. És még is a' Sógor elmozdítaték keresetétől. Az lévén minden igyekezete, hogy a' pert vonhassa, Septbr. utolsó napjaiban a' Comparitióon kívül mindent revocála. Képzeltetni melly adósságokba merit-el engem ez a' makacs és irtóztató bánás. Elront engem, de magát is.

Zempl. Vármegyei Első V. Notárius Kossuth András Úr azt beszél, hogy az Acsádi perben semmi dolgozás nincs, és azért, mert én a' kívánt Geneal. nexust meg nem küldöttem. Ha az a' mit küldöttem, nem volna elég, aláz. kérem, méltóztassék az Ellenféllel tagadtatni. Maga Ő Exc. B. Wécsey Miklós Úr vette ki Abaujban a' Test[imonia]list, hogy az Ipam Wécsey Susánának unokája. De ezen lehetetlen hogy akadozzanak. Nagy barátságúl venném, ha az Úr engem tudósítani méltóztatnék, miben van a' per állapotja, 's mi kívántatik tőlem, hogy azt kivehessem 's megküldhessem. Én úgy

hiszem, ott is a' Sógorom áll útamban, a' Wécsey Miklós leánya lévén felesége.

Hébét látta e már az Úr? Én még Aurórát nem, tudniillik az 1823dikit. Gyönyörű productum ez a' Hébe, 's reményilem Auróra is az lesz. — Feleségem tiszteli az Urat. Én nem sokára lemegyek, 's egy általag borral kedveskedem. Örökös tisztelettel 's barátsággal vagyok Széphalom Novemb. 22d. 1822.

alázatos szolgálja

K. F. mpr.¹

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4131.

Kazinczy — Patay Jánosnak.

Sepsi Predikátor (eggykor Pataki Theol., továbbad Phys. Prof.)

Patay János Úrhoz.

Széphalom Novemb. 29d. 1822.

Atya szól, de Atyához. Elfojtom tehát fájdalmamat, 's az előadást kémelve teszem. Végye az Úr azt tartozó tiszteletem bizony-ságaként, 's esendességemet ne nevezze hamisságnak, színességnek.

A' melly órában az Úr tőlem elment, az Úr' fijával (Istvánnal) visszaléptem előbbi barátságos tónusomba, 's a' Szerenese annyira megkoronáza igyekezetimet, hogy valóban az voltam a' mi lenni akarék. El vala felejtve minden a' mi megtörtént, 's a' legteljesebb bizodalommal eresztém Patakra gyermekeinket. Feltevém magamba, hogy Karácsonig be nem megyünk hozzájuk, 's így fiamat az utánunk vágyakozásról leszoklatom.

Az Úr fija Novemb. 19d. gyönyörűségekkel tölte-el. Imhol levele:²

Novemb. 25d. Bodrog-Keresztúrba vala siető útam. A' mint a' Prof. Kézy Ur gradicsán fellépegeték, inaskájok kijöve a' szobájokból, 's elsikoltván magát: Emil! Emil! itt vannak.

Emil jó, mosolyog, 's elfakad sirva. — Fiam, örülök hogy szeretsz bennünket: de minek ez a' mindenkori pityergés, ez a' minden-

¹ A levél tiszta lapjára Nagy G. ezeket jegyezte: Török és Wécsey. Kazinczy. Jött Dec. első napján 1822.

² Az eredetiben is hiányjelek.

kori izengetés hogy jöjjünk-be? — A' gyermek hallgat. — Elíjedtem arczát látván, midőn a' sírás után az elcsendesedék. Te beteg vagy? — Nem vagyok. — Hát mi bajod? — Nincsen semmi bajom. — Ujabbí kérdésemre, a' gyermek ismét mindent tagada, de sírni kezd-e. — Szaplonezai, mondám: ezt a' gyermeket talán megint verik? — Szaplonezai nem felele, 's kiszökött a' szobából. — Megfogtam a' gyermeket, 's nem gondolván ellenkezésével, kifejtém ruhájából.

Szent Isten! Jobb lapoczkáján egy tenyérnyi veres, kék, zöld, sárga folt, melly mutatá, hogy az nap, tegnap, tegnapelőtt, 's még régebben verve volt. Jobb karja két csontján hat folt, bal kezén tiz. Oldalai kékek. Szaplonezai mondja hogy fara is csupa folt, és hogy a' gyermek a' sok fejverés miatt szüntelen szenved fejfájást. De miért nem tudatád ezt velem? — Féltem megizenni, megírni; úgy még többet kaptam volna.

Mélt. Fő-Curátor Lónyai Úr egy fertály előtt érkezék-meg, 's már állott az Iskolai-szék. A' bűnös ifjak a' fijaim ablakjok előtt széledtek-el folyosóján. — Ekkor lépe-be hozzám az Úr' fija mosolyogva, örömmel, semmi jelenségével a' verdeső lelkiisméretnek.

Én az Úrtól igen kedves hirt vettem. Köszönöm igyekezeteit. — Oh Emil úgy viseli magát, úgy tanul, hogy ötöt nem lehet nagyon nem szeretni. — Mint érdemli tehát, hogy az Úr kinozza? — Én soha nem. — Kérem az Urat. — Bizony nem; miolta bejöttünk, egyszer ütém-meg a' lineával. — Előszóllítám a' reszkető gyermeket, 's parancsolám, vetkeznek. — Ellenzeni akará; nem kell; csak halljam. — Minek a' fül, midőn a' szem láthat?

Kifejtém a' gyermeket, 's levontam az inget róla. — Hát? Megszégyenülve álla ott, 's lelki isméretét kezdé emlegetni; hogy annak úgy kellett lenni. — Te gaz ember, te hóhér! így család e meg egy atya' bizodalma? Megszegéd az iskola' törvényét, melly még a' plágázást is tilalmazza, általhágtad atyád parancsolatját, az én tilalmam, a' te ígередet felejtve vannak. Ha atyádat nem tekinteném, a' gyermeket Mélt. Fő-Curátor Úr elébe állítanám, hogy szenvedd a' mit ő szenvedé. etc. etc.

Az ablak nyitva volt, 's az ott elmenő ifjúság csoportba verve hallgatá ordításomat. Másoktól hallok mind ezt, mind hogy a' bűnösök a' folyosón hallák a' mi itt történt.

A' Fő-Curátor egykor ülést bonta, hogy még az nap Ujhelyben tanácsot tarthasson a' Commercialis utak eránt. A' Professorok ebédhez ültek kiki magánál. Tudtam hogy szavaim nagyításoknak

fognak vétetni, mert ki hinne illy marhaságot? 's a' fiam' feltjait látatám Prof. Kézy, azután Rector Prof. Somosi Urral és Asszonyaikkal.

Elborzadának, 's az vala tanácsok, hogy ezt a' rettenetes embert toljam-el fiaim mellől. Nem engedém magamat erre rá vétetni. Meghagytam hogy maradjon veszteg, de Prof. Kézy Ur, mint házi gazdája gyermekeimnek, ötet tiltsa-el, hogy gyermekeimet ne privatázza, 's illetni többé ne merje. Midőn más nap visszajöttem Kereszturból, nem leltem a' háznál. Elment búcsú nélkül, úgy mondák gyermekeim 's Prof. Kézy Úr. —

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

4132.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, Dec. 3d. XXII.

Adjon az Ég sok boldog névnapokat érned Nagyszerű tiszelt Barátom!!!

Itt veszed Strausz betűjít, Auróranak egy Recenzióját, melybe Hébe rendesen van beszövegetve, 's a' Vezúv porából egy késhegynit [!].

Holnapután Censurára adom Erdélyi Leveleidet. — Pénteken küldöm a' Pichler betűjít is.

Vedd igen szíves köszönetemet Hébém recenziójáért. Sok van benne a' mit jó volt elmondani. Gróf Teleki kezét az után másoltatám, melly hozzám volt küldve, 's ahoz igen hasonló. De választ-hatám vala ifjabbkori irását a' Grófnak. Igazad van.

Többre most nem érek.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4133.

Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak.

Széphalom Decemb. 6dikán. 1822.

Tisztelt, szeretett barátom,

Öröm volt nekem hallani, hogy régi óhajtasod, meglátni a' külföldet, teljesezésbe ment; még nagyobb volt, azt hallani, hogy Londonból haza érkeztél. Miért nem lehetek Veled, 's miért nem

hallhatom, mit látál, mit hallál, mely becses ismeretségeket csináltál, 's mint szeretettel-meg bennünket a' kevély, az uralkodni-akaro Britusokkal! miért nem hallhatom, hogy örülsz ugyan hogy kiröppenhetél, de még inkább hogy itthon vagy 's ismét Magyarának érzed magadat! Úgy képzellek én ezen úladban Tégedet, mint magamat minden Bécsbe-menésemmel: égtem meglátni a' nagy Várost, de két hetet töltvén benne, alig vártam, hogy Farkasfalvánál a' Magyar földre léphessek; midőn pedig 1800. Júliusban a' hajóból léptem-ki Pozsony alatt, térdre buktam, megilletém újonnal a' földet, 's megcsókoltam azt. Nem kell semmi csillogás a' Hívnek, nem kell semmi boldogság: csak a' Honföld, 's itt nyugalom kell. 'S bár azt bírassuk rázkodások nélkül.

'S te, édes barátom, a' szeretett földön szeretett anyádat leled. Légy boldog karjai között, 's add neki mind azon örömöket, mellyekre számot tarthat csak azért is, hogy téged, eggyetlenét, magától távolra ereszte.

Ílat esztendeje annak hogy utolszor láttalak. Szemmel tartalak mindég, még mikor hallgattam is. Látalak hogy a' Császár és Császárné, hogy Gróf Bombell és egyéb Kisérőjük téged megkedvellének, 's az első mint olly példát, mellyet másoknak is kellene követni, emlegetett: látalak Gyüléseiteken, midőn mint méltó gyermeke nagylelkű atyádnak, szíveket rablál; látalak Bécsben, hol a' rád tolakodó öröm meg nem részegíte. Szenvedésidet emlegeted. Láttalak küzdésidben is, szívesen szántalak, de midőn a' küzdés meg vala viva, hálákat adék Istenidnek, hogy azt megküzdzeni segélnek.

Keresztül kelle azon esned Neked is, mint mindennek, 's szeretném ha ézenéd, hogy e' részben is használ a' viszontagság. A' Theodikaeai hit gyönyörű hit; kiállja e az ész' fagyprobáját, azt én nem kérdem; nekem elég, hogy a' szív' gyermeki-jámbor érzései azt hinnünk parancsolják. Igen is, Ész a' Való' criteriuma: de én nem csak Észből alkotottnak érzem magamat; nekem Szívem is van; és ha úgy viselem magamat, hogy sem az Ész' irtóztató fagya, sem a' Szív' melegsége nem veszi-el józanságomat, 's középen állok a' Scepticismus' vakságba vezető lángfényétől 's az Érzés' Mysticisnusra és több bolondságokra téveszthető setététől, -- akkor úgy hiszem, ott állok, a' hol belső és külső organisatiómhoz képest állanom kell.

Ifjainknak közönséges vétke, a' vastag Irreligio, engem azért is bánt, mert az őket nevetséges bohókká teszi. Nincs előttök semmi szent, semmi tiszteletes; és csak vedd az iszonyú romlást, a' ter-

mészet' ékessége, az asszonyi nem, nekik semmi. Csak a' megvetést érdemlőket ismervén, minthogy a' legjobb sem egészen *Angyal*, nekik minden asszony egyy!

Te, édes barátom, bizonyosan nem tartozol ezeknek számába, 's engedd megvallanom, nagyon óhajtánám tudni, hol akadál-fel. Nincs szerencsétlenebb állapot mint senkit nem szeretni, 's én azt óhajtom, hogy olly leányt találtál légyen, a' ki méltó a' te nődnek, szüléid' menyeknek 's Wesselényinének neveztetni. Neked azt is óhajtom, hogy házad' fényét és birtokodat nevelje. De engedj egyy jegyzést: Az igen nagy szerencse nem tartós. Ollykor az szerencsés igazán, a' ki nem látszik igen szerencsésnek.

Én élek feleségemmel 's négy fiammal, három leányommal. Az a' kis gyermek a' ki Erdélyben velem volt, már serdülő leány; 's az a' kis fiú, a' ki kemenczém mellett a' hol épen ezt írom, hátad megett aludt-el a' földön, már Patakon tanulja a' Grammaticát. Abból sok jót várok, mert lelke nemes, feje nem rossz. De az a' szegény gyermek is által ment a' tűzipróbán. Engedd azt elpanaszlanom, 's tiszteld bennem az atyai gyengeséget, melly gyermekei felől szeret szóllani, ha hallgatóját eluntatja is.

A' Professorok egyy ifju Deákot választának két fiaim mellé. Az ifjú sokat tanult, 's fija annak, a' ki Sipos Pál Tordosi Predik. után Physicát, elébb pedig Theologiát tanita, 's most is Theologia tanítására candidáltatott a' Bécsi Protestans Academiában. Feleségem minden héten bément Patakra, körülnézni, hogy az új ember mint viseli magát, de úgy hogy ő azt meg ne sejtse. A' gyermekek nem mertek panaszzkodni; azonban kisült az inasok által, hogy ez a' sámfával kínozza őket. Feleségem nem szólla, de elhozá a' sámfát. Nehány ízben esvén panasz, szóllottunk neki, de kímélve, 's az sem használnván, végre új Tanitót kértem. Azonban az ifjú atyjával lépe-be hozzám; ez kért, hogy én atya nézzem hogy ő is atya, 's Szent-Pál napig hagyjam helyén, nehogy az az ő fijának ártson. Mind az atya mind a' fija minket vádlának, hogy elkényeztetjük a' gyermekeket 's a' gyakori bémenetel hozzájuk árt nekik. Sanyarúbb atya, a' hol kell, nincs mint én, 's fijaik ugyan elkényeztetve semmiben nincsenek: de engedtem az atyai érzésnek, 's a' Tanitót megtartám, megígértetvén vele, hogy gyermekeim verve soha nem lesznek.

Azonban szüret oltá is mindég folyának a' kérések, hogy menjünk be. Fel vala téve hogy Karácsonyig bé nem megyünk, 's hallatlanná tevénk az izenetet. De novemb. 25dikén keresztül kelle mennem

Patakon, 's betértem a' fiúkhoz. Emilt magát lelém, elfogyva, zölden. Semmit nem panasza, sőt midőn kérdém is, mindent tagadott. Parancsolám hogy vetkezzék-le; látni akarom testét. Sirt, kért, ellenkezett. Megragadtam a' gyermeket. Képzeld édes barátom, jobb lapoczkáján egyg tenyérynyi nagyságú folt; a' veres, kék, zöld, sárga szín mutatá a' mai, tegnapi, tegnapelőtti verést; bal keze két szárán hat folt, jobb kezén tíz. Oldala kék. Szerencséje a' rossz embernek, hogy jelen nem volt. Végre jó mosolyogva.

Uram, az Ur nekem Nov. 19d. azt írá, hogy a' Publ. Praeceptor azt szokta mondani, hogy az ő Iskolájában Emil a' legelső a' tanulásban, erkölcsben is csaknem első. — Minden bizonynal, felele; Emil nekünk örömrünk, nekem gyönyörűségem. — Ha tanul is, jól is viseli magát, miért bántja az Ur az iskola tilalma, az atyja és maga fogadása, az én parancsolatom ellen? — Ő nem soha. — Kérem az Urat. — Bizony csak egyszer esapott hozzá szüret oltá a' lineával. — Vetkezzél-le, mondtam a' fiának. — Csak *halljak, ne lásak!* — Nem, Uram, a' hol a' szem lát, nincs fültre szükség. — Végre elholt látván a' foltokat, 's képzelheted, az én rettenetes tüzem miket hallata vele. Míg én akkor nap Tokaj szomszédjába jártam, elhurczolkodott. Azt én az ő atyja tekinteti miatt nem rendeltem; igen hogy vesztég maradjon, de soha ne leczkézze gyermekeimet.

Én későn fogám-be gyermekeimet, 's úgy hiszem, hogy az úgy jobb. Emil tehát nem portentum a' tudásban. De nemes érzéseiért felelek. Ilyenek történnek iskoláinkban; pedig ott plágázni sem szabad.

Ah, barátom, ez a' köz pénztelenség mindent elakaszt; engem az is, hogy sógorom mind eddig semmit sem ada-ki feleségemnek. Marcezius 20dikán az Eperjesi Táblán megnyertem a' pert. De a' Prókatori istentelenség ismét talált fortélyt a' vonásra. Nincs szerencsésebb és szerencsétlenebb teremtés mint én.

Farkasról a' Krasznairól örvendetes híreket hallék: de szeretném ha haza menne. Magyarak a' hon az elementuma. — Mint fogada téged Erdély? Mit mondanak Jósikának? Gyulai soká lesz e még Bécsben? Farkas Sándor hol van? Ezeket óhajtom tudni. De élj, élj, élj szerencsésen, 's fogadd-el feleségem forró tiszteletét. Don Carlós neki fő ideálja. Csókold képemben az Ő Nagys. kezeit 's ajánlj kegyességeibe.

4134.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Tisztelt kedves barátném,

Nagysádnak kedves levele új életet öntö belém. Ki valék kapva általa bajaim, gondjaim, kínjaim közzül az Erdélyben élt szép napokba, felejtettem mind azt, a' mi lelkemet el el szállasztja. Édes Lotti, nincs szerencsésebb, de egyszersmind szerencsétlenebb ember mint én. Octóbernek 27dikén léptem 64dik esztendőmbe; ilyenkor mások öregek már; én még ifjúnak tetszhetem; egy idegen országi ember azt mondá minap, hogy több elevenséget még senkiben nem látott. De ez az elevenség akkor vesz engem elő, mikor olly culturájú embert kapok mint ő, 's felejthetem bajaimat. Képzelve Nagysád, a' Sógorom sem az Eperjesi Sententia, sem a' Cancellaria által lett kérésének megvettetése által nem tér magához, 's most ismét olly mesterséget forral, a' mi feleségem osztályát hátrálja. Lehetett e a' természetnek nagyobb vétket elkövetni, mint az volt, hogy Török Lajosnak legyen illy fija?

De baja mindennek van, 's én bizonyosan nem gondolnék az enyémmel, ha gyermekeim nem volnának. Azonban túrni kell a' mit nem változtathatunk. Midőn Eperjesről haza jövék Septemberben, egy egész napot töltöttem Bérczán. Budamérban háltam a' tiszteletet érdemlő Újházy-nénál, Therézt Kassán nem leltem, Bérczán pedig elfoglaltak egész napra. Ferenczel sokat valék külön. Ő úszik a' gazdagságban, igen kedves leánya kedve szerint méne férjhez, fiját minden csudálgatja; és — lehet szerencsétlenebb ember mint ő? Azt én tudom, 's hallgatok. A' kinek az Isten pénzt adott, azt nem adott mellé, a' mi nélkül a' pénz is átok: a' kinek pénzt nem adott, Észtt adott; de valóban az nem elég. Hát még a' mi legédesebb lehetne ha jók volnánk: *az atyafi szeretet!* Rettenetes az, hogy ezek az ördögei egymásnak. — Nem neveték, hanem szívesen szá-nám ezt a' barátomat, mikor ki tört belőle 's mélyen sohajtva: ...¹ bolond voltam, hogy el nem vettem azt a' frajczimert, a' kit olly bolondul szerettem. —

Valóban azt kellene tanítatni az iskolákban, a' mire senki sem ügyel; azt, hogy mint kell férjhez menni 's házasodni okosan. Fraj-

¹ Az eredetiben is hiányjelek.

czíniert venni, az csak bajos, ha az Theréz vagy Generális Vayné volna is érdemben 's talentomban; noha ezeket, ha fő születéssel nem dicsekedhetnének is, bizvást elvehette volna egy oly tekintetű valáki mint Első Péter Czár. A' mesalliansz szomorú portéka, mert keserves látni, midőn némelly gágogó lúd az érdemes személyt kevély szemfintorgatással kínozza. Erdődy Cancellarius sem triumfálhata a' bévett renden. De a' ki csak pénzt keres, méltán lakol. Én a' jövő esztendei Hébében vagy Aurorában adok talán egy prózában írt Regét, melly intés lesz ifjainknak és leányinknak.

A' Nagysád kedves Lajosra mind Döbrentei eránt, mind hozzám írt levelében úgy viseli magát, a' hogy én óhajtom az Andrásfalvi háznak. Melly nemes-lelkű ifjú! — Báró Prónay Simonnénak a' úja, László, törvényt tanulni most Patakra jött. Én Simonnénak annyi vagyok mint testvére, a' feleségem pedig senkit úgy mint az egykori igen szép Ninit nem szeret. A' szép növésű, szép arczu, igen szép modú fiú kijöve hozzánk. Feleségem felkiálta: Melly különbség Wesselényi és Gyulai között 's ez között! — Mintha W. és Gy. minden sövény alatt termene. Azonban Prónay Lacziban is sok jó van. Az nem jó, hogy azt teszi a' mit a' mi közönséges ifjaink. Minden gondjok a' kravát, a' pipa, a' kávéház. Egyik napjok a' másik napjok után telik-el, 's ott maradnak a' hol voltak. Az én Lajosom nem azt teszi Bécsben. —

Látta e Nagysád már Hébet? Látta e Aurórát? Én mind a' kettő felől szóllok a' Magy. Kurír' leveleiben. Kötelesség vala a' köz ítéletet a' két megbecsülhetetlen Munkának megnyerni, 's kimutatni, mi érdemel becsülést. A' Szentmiklósy éneke szépemhez: *Leányka, hő tekintetem*, azoknak csudálásokat érdemli leginkább, a' kik magok is írnak verseket, 's tudják mi nehéz. Aurorában engem kivált Tollagi mulattatott a' maga lelkes bolondságával. Valóban haladunk 's nagyon haladunk, 's még inkább fogunk, ha a' könyv sok vevőket talál, és sokáig. Az Auróra rezei sokkal szebbek. A' Munka még jobb Hébében. Nekem legalább úgy tetszik.

Megengedi e nekem Nagysád, hogy elborzasszam az Emil történetével? Azt szegényt Patak elkinzá, elhóhérlá. De már túl esett rajta.

Praceptora, egy Professorságot viselt Predikátor fija, sokat verte. Kémélve bántam a' rossz emberrel; azt gondolván, úgy több haszna lesz. Végre más felől kezdék gondolkozni. Az atyja kért ne hozzam rossz hírbe fíját, hagyjam-meg; többet nem cselekszi. Meg-

ígérte a' Praeceptor is. Novemb. 19dikén azt írta nekem, hogy a' Publicus Praeceptor azt híreszteli Emil felől, hogy *az ő Classisában Emil a' legelső a' tanulásban, erkölcsben csaknem legelső.* En ismerem a' fiamnak mind jó mind rossz részét, tudom hogy igen jó talentom, de azt is tudom, hogy későn kezdvén, sokat nem tudhat. A' mi a' sziv nemes érzésit illeti, felelek, hogy az egész Collegiumban nincs tisztább lélek; ő valóságos mása Zseninek. Ötöd nap mulva azután hogy ezt a' levelet vevém, keresztül kelle mennem Patakon, 's betértem a' két fiamhoz. Emilt leltem az inással. Emil eljajdult hogy meglátott. Fiam, mondám, akarom hogy szeress bennünket; de minek ez a' pityergés mindég? Mi itt nem ülhetünk. Csak akkor látam mint van oda, midőn arca a' sírás után megnyugovék. — Beteg voltál? — Nem. — Hát mi baj? — Semmi. — Vernek megint? — Nem. Az inast kérdem, az nem felel, hanem kiugrik a' szobából. Levetkeztetem Emilt, noha ellenkezett; 's a' gyermek lapoczkáján egy terényyi [!] folt, jobb kezén 10, bal kezén 6, oldalai kékek. — Szent Isten! Szerencséje a' rossz embernek, hogy jelen nem volt. De íme benyitja az ajtót.

Uram, az Úr nekem azt írta, hogy fiaim jól tanulnak, magokat jól viselik. — Lehetetlen jobban; kivált Emil, ő nekem gyönyörűségem.

De ha jól, miért veri az Úr? — Nem ő soha. — Kérem az Urat. — Bizony csak egyszer csapott hozzá szüret olta a' lineával. —

Parancsolám hogy a' gyermek vetkezzék. — A' Deák ellenzé; né nézzek, csak halljak. — Már ekkor rettenetes volt haragom. Minek a' fül, a' hol a' szem lát? — Hát te gaz ember, így kell megcsalnod egy atya bizodalját? így kelle elhóhérlani a' fiamat, te marha? etc. etc. Ily kinokkal tetézi a' Sors az én szenvedésimet, édes Lolott!

Előmutatám a' gyermek hátát két Professornak, hogy hazugnak ne mondhasa vádat. Azok elrémültek, 's azt tanácslák, hogy vegyek mást mingyárt, 's ezt toljam-el. — Atyját respectálok, mondám, és magamat. Megigérttem, hogy Szent Pál napig együtt lesznek.

Maga hureczkodott-el a' rossz ember.

'S végye Nagysád az Emil lelkét, 's mondja a' mit én mondek, hogy az ő lelke Zsenii lélek. Midőn Antonin örvende hogy elment, 's pajkosságból valami élest monda, Emil szállítá meg, hagyná menni békével; elég úgymond, hogy többé nem szenvedünk; ez az

öröm csak bosszú. — Nem felejtettem e bajomat, mikor látom, hogy illy érzésű fiam van?

Az embernek van baja: de sokszor az a' legnagyobb, hogy a' dolgokat nem igazi érdemek szerint becsüli, 's egygyütt akarna bírni mindent.

Fogja e hinni Nagysád, hogy a' feleségem a' maga Lajos fíját, ki a' Nagyságtok Kassán léte alatt született, két esztendeig és eggy holnapig szoptatá? Harmad napja hogy fertelmes de kövér dajkájától elszakadt. Arcza egészen Sophie; elevensége egészen Emil. Adja Isten hogy a' Lajos név Török Lajossá tegye. Most anyja 's fíja Patakon vannak. Ma reggel mentek oda, 's holnap itthon lesznek. Patak ide két óra.

Kívánjon Nagysád Ő Nagyságának a' Méltós. Grófnénak ezer áldást az új esztendőre, végye abbeli óhajításomat maga is, és kedves testvérei, 's tartsanak meg bennünket megbecsülhetetlen kegyességbe. Örök tisztelettel maradok Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz mpr.

A' Wesselényi Miklós neve napján
1822.

[Éredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 5. sz.]

4135.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, Dec. 6d. XXII.

Tiszt. Patay Úr ki van nevezve Bécsi Profeszszornak. A' kedves hír már a' mult posta napon tudva volt, de hozzám a' Kurir expeditiója után jött 's azért nem irhatám-meg azon frissében. Hogy ennyire haladt a' Ref. részéről a' Profeszszor kineveztetése, az az oka, hogy itt fenn azt várták, jöjjenek elébb ifjak, majd akkor adnak Tanitót; oda lent pedig azt mondogatták, minek mennének ifjaink, ha nincs kitől tanulni. No van már, jöhetnek bátran. Én Patay Úrnak igen örvendek. Akkor látám először, mikor a' Miskolczi nagy templomban (az Avas hegyén) igen hatalmasan tevő Papi censuráját. De feljövén, reményilem bővebb ismeretségébe juthatok. — A Kurirban

még nem jelenthetém kineveztetését, mert az effélékben a' Bécsi Udvari Ujság után kell járnunk.

Tegnap estve Fő Strázsamester Cserey szép magyar áldomást adott Döbrentei születése napján. Szerencsém volt a' Te egészségédért s hosszas boldog¹ életedért egy poharat elkészönnöm, magam lévén szegről végről a' falu' szája, 's hangos örömkialtás követé szavamat.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4c. 28. sz.]

4136.

Döbrentei Gábor — Kazinezynak.

Bécs, Decemb. 13d. 1822.

Kedves Barátom,

Te elhallgatál. Meghagytam Pesten hogy leveleimet ide küldjék utánnam, Tőled semmi sem jó. Nem jól jártam é el Erdélyi Leveleid' dolgában? Itt vannak Igaz Sámuel barátunknál 's el nem késve? Vagy mi sért egyéb? Szívemig bé mélyen fájna, ha valami fél elhidegülés fogott volna körül. Én nem tudok semmit, Rajtad látszik.

November közepe olta vagyok itt, Gr. Gyulainál szállva — 's az ő szives társaságából való örönmömet az igazán Igaz Samuval való tréfalkodás, Cserey Farkassal 's Gróf Kornis Mihályal való kedves társalkodás, neveli. Itt van Gróf Majláth János is, itt Gr. Bethlen Elek, Bethlen Gábor német Irója Hormayr és Mednyánszky' hisztóriai Zsebkönyvében 1823. Gyakorta együtt lévén ezekkel 's Csaplovicsal, időm jól telik, egyedül levő órájimat pedig Shakespeareből való fordításommal töltöm.

Épen mikor Pestről reggel 8 óra tájban indulni akarék, találameg B. Wesselényi Miklós követe, ki az előtt való nap érkezék Pestre Párizsi 's Londoni utjából. Oly rég nem látván, az induló Landkutschert hagytam indulni, 's magam tizenkettőkor bajtattam utána fiakkerrel. B. Wesselényi igen nagy haszonnal tette utját, a' mint rövid ideig is Napló Könyvéből látám 's beszédein tapasztaltam. Számomra négy Shakespeari képet hozott, Machbethhez, Learhez,

¹ Az eredetiben tollhiba: *bolgod*.

Othellóhoz és Romeó 's Juliához. Igen sajnálom, hogy még itt nem marada hogy tovább gyönyörködhettem volna utja elbeszélésében.

A' két magyar Zsebkönyv megjelenék, hála! megint 1823ra is, bár fennmaradhassanak sok sok esztendőig. Ítéletedet mind a' kettőről láttam, de Te azoknál jobb recenziókat is irtál. Ohajtanám hogy valaki nem Együtt dolgozó 's párthoz nem tartozó szélesebben kiereszkednék a' munkákra 's megmutatná, mi szép, mi nem jó benne, mert csak nagyjában keresztül futni kevés leszen. Ítéletedben azt látom, hogy azokat, kik új szavaidat felkapák vagy ugyan neologizálnak, felettébb dicséred, 's ifjainknak lobogtatott tömjéned árthatna. Székely Sándor éposza ugyan nem homéri, hexameterai sem tiszták mint a' Te Virgyili fordításod sem. Sédel Rizziója csalo fény. Kisfaludy Károlyról jól ítélsz, Helmecezy előttem Taszszóban több, mint 1823ra tett kisebb fordításaiban, ámbár Ideáljait becsülvén. Miért nem szóllasz Tollagiról, az oly humorú, millyen még nekünk nincs. Miért nem Horváth Endre Grittiójáról? Az én Kláram 's Ilkám 's Fantaziám Neked nem kell a' mint látom, 's ez eszembe juttatá a' mit Horváth Endre íra hozzád. Kérlek légy nem részre hajló, recenzióban. Ezt azért írom illy egyenesen, mert szeretlek.

Barátod Döbrentei G.

Vajda Hunyadod felséges mív.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4137

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, Dec. 13d. XXII.

Auróra Recenzióját közlöttem Döbrenteivel; de már az előtt is arra határozám magam' hogy nem nyomtattatom addig míg iránta újabban nem veszem tudósításodat. Én feledékenységgel mentélek az alól, hogy Döbrenteiről szót nem tevé. Azonban ezt Rólad alig lehet feltenni. — Sajnálom a' dolgot. Miként tegyük jóvá?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4138.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

1822. Decemb 15.¹Kázinczy Ferencznek Guzmics Izidor
tiszteletét, baráti idvezletét.

Ha első leveled, nagy Férű, büszkévé tevé, a' második, mellyet Novemb. 20kán vettem, büszkeségemet egészen megneemesítette, olly Férűnak közölvén velem bizalmát, kitől már csak ismertetni is dicsőség. — Te abban nekem nem csak ítéletedet mondád-el néhány most virágzó magyar írókról, hanem be is vezetsz bajosan, de dicsóséggel folytatott éltednek, 's tisztelettel koszorúzott házadnak szent röjtökébe, 's beavatod a' még nem látott idegent, annak szent titkaiba. — Első leveled megengedé nekem azzal hízkelkednem magannak, hogy arra nem egészen voltam érdemetlen; a' második megpirított, azt tevén előttem bizonyossá, hogy koránt sem olly nagy érdemünk, mellyet becsén fellül jutalmazni ne lehessen. —

«Szenteljük meg tehát örömünket!» — én: mivel téged megnyertelek; te: mivel a' nemzet szebb 's jobb részét nyerted-meg; te: mivel hősi erőlködésed' gyümölcsét szedhetd, 's lefutott vas pályádat fényvel látod borítva magad után; én: mivel bátran léphetem a' kezdett pályát példád, 's javallatod után. — Részemről a' viszont bizalom légyen az ünnepi áldozat, mellyet a' barátság' oltárán örömmel mutatok-be. Te itélj, mit várhatsz az áldozóból!

Az én 35. éveim majd minden tövés[!] nélkül folytak-le, három utolsó esztendeimet vévén-ki, mellyekben egészségem' hirtelen változása kemény próba alá vete. Szüleim kiket az ég kevéssel, de eléggel, álda-meg, egy a' helységtől elvált malomban adtak életet, 's hét esztendőös nevelést: magány szült tehát, 's magány dajkált. Anyám testvérje, Budai József, ekkor Sárvári Káplán, alig várta hogy plébániát nyerjen, 's szerette Lacziját magához vehesse. Meglett, 's engem hét esztendőös gyermeket szüleim' dajkáló ölkéből, Vasból Szalába, Göcsej sz. György-völgybe, ragadott. A' szép vadon a' víz melletti rónán nevelt gyermeknek valódi Éden lön: a' ház körülvéve gyümöl-

¹ A kelet Kazinczy F. kézírása.

esős kertekkel, mellyekből innen csak három négy száz lépésnyire egy fiatal szálamba, onnan bátyám által ültetett szőlőbe, 's ebből ismét egy tér mezőségen által a' végtelen erdőségbe, részint tölgyesbe, részint fenyvesbe. Gondolhatd, mint fejlének itt hamar ki érzéseim, 's mint avatott légyen korán be a' természet templomába tudtom nélkül. — Bátyám magyar nemes lévön szerette hazáját, és hogy ennek akkor fészlő litteraturáját is kedvelte, onnan gondolom, hogy magyar Kurirt olvasott, és kisded Könyvtárában néhány uj magyar Könyvek is voltak. Innen adta-ki nekem előszer is Faludi Fer. énekeit, mellyeken olvasni tanultam, olly előmenettel, hogy mire jól olvasni tudtam, tudtam az énekeket is Könyv nélkül. Mennyire hatottak ezek szívembe, azt én neked le nem írhatom, csak azt mondom, hogy már most kedves volt nekem: *«erdőkből kitérni mezők térségére, a' lenyugvó napnak nézni szekerére stb.»*; nem különben tudtam már a' musákkal 's erdei nymphékkal beszélgetni. Harmadfél esztendőt folyvást itt tölték, bátyám társaságán kívül majd egyedül magán. A' harmadiknak közepén Lendvai deákocska levék; szállásom a' várban tisztességes személyeknek társaságokban történt lenni, mellyben a' szív észrevehetetlenül képződik. Szünnapjaimat ismét, és ezután is mindég, bátyámmal töltém; 's nézzed! most Kasszandra jelent-meg előttem, mellynek olvasásában a' 11. esztendő's gyermek egészen elveszté magát. Most már uj theatrum nyílt-meg előttem; phantaziám erősen kezde dolgozni; az előbbi pásztor, nymphea képek eltűntek, 's helyeket szittya, persa, görög hős férfiak, 's asszonyok foglalák-el. A' közel álló szálás leve az Eufrat' partján Babylonhoz közel fekvő erdőség, hol annyi váratlan esetek, csudák történtek. Nem egy fának kérgén állnak talán ma is a' szerencsétlen Kasszandra', 's Euridicze' tölem bemetszett neveik. Mikor csak ellophatám magamat bátyám' oldala mellől, a' szálásba osontam, és szent borzadással léptem a' titkok, 's csudák' ligetébe, mellyben mind azt megtevé a' fiatal phantazia, mit a' történethez képest megtehetett, a' nap s' hold-köszöntést sem feledvén, melly utolsónak az elsőnek alkonyodásakor történt kelte ellentállhatatlan' ragadt a' szálásba. — Kasszandra tölem annyiszor olvasva, és a' phantazia' játéka annyiszor űzve volt, a' hányszor visszafordultak az őszi szünnapok deákoskodásom alatt. «Ha nagy, izmos volnék — mondám mint már humanista bátyámnak — ha Kasszandra' világa volna most is: semmi egyéb, mint katona!» de érzém, hogy belőlem sem Orontates, sem Artaxerxes vagy Arzáczes nem fog vállalhatni. Engedtem a' magányhoz vonzó indulatnak, 's szer-

zetes levék. Kasszandra feledve még itt sem volt, még egyszer olvas-
tatott, és kétszer beszéltetett-el tőlem.

Szerzetem' Kormányának tetszett engem a' Pesti universitáshoz
küldeni, hogy theológiámat ott végezném. Itt olvastam erkölcsi meséi-
det, és Herder' szép litteraturáját, melly egészen elfoglalt. Mint *poetának*
Rájnis Kalauza nyitott utat a' magyar verselésre Sopronban; utóbb,
különösen Pesten, többekkel ismerkedtem-meg. Jött Berzsenyi, Dajka,
's a' te Berked, végre szép litteraturád, mellyből Bácsmegyei' gyötrel-
meit Bilkeivel, — a' szerencsétlennel! — Trattnertől ivenként kaptuk,
's mohón olvastuk. Herder, 's 'Te emeltétek-fel lelkemet, 's Kasz-
szandrát kezdém feledni; próbául mint fogna tetszeni, kezdém a'
te Kiadásodat olvasni: nem végezhettem; de a' gyermeki érzés még
is azt vallatja velem, hogy Kasszandrának Románban párja nincs,
és Homér hősei ezé mellett kicsinyek.

Kedves barátom, nagy Férfiu! te örvendsz, hogy litteraturánk
szépen hat-elő; ezen örvendek én is: de engedje meg nekem a' te
szerény szép lelked azt vallanom, hogy ez különösen a' te míved.
Mit is örvendhetnénk Hebének, és Auróranak, ha még a' 20 esztendőök
előtt uralkodott vadsággal volnának tömve? És ki üzte-el különösen
ezt a' vadságot, mint az, ki Herkulest követvén, *az ől marhájinak*
szemetjeit ki hányni nem szégyenlé? Az általad behozott szebb íz,
's esin az irásban levé ezt, barátom. Döbrenteinek tavali Kenyér-
mezeje, és az idei Klárája fogott volna e oly esinban megjelenni, ha
Osszian nem fordítatik? 's úgy nem fordítatik, mint mester kezéd
által fordítva van? És Döbrenteinek e' két szülöttje éke a' tavali
Auróranak 's az idei Hebének. Engedd vallanom, hogy az a' esin,
kellem, melly későbbi íróinkat kharakterizálja, a' te míved; mellyben
még azok is követnek, kik ujtásodat gáncsolják, ha izzel írni akar-
nak. Te nyelvünkön egy boldog fordítást tettél, mellyen neki előbb
utóbb áltetni kellett; 's ezért ezer hála fog követni a' kései maradék'
szívéből is.

Bajlódásaid engem keserítnek, de úgy hiszem, nagy lelked nem
fog alattok elcsüggedni, sem kedvedtől, hogy a' hazának tovább is
használj, nem fognak téged megfosztani. Életedet még hosszúra ter-
jesszék az egek hazádnak 's házadnak javára, dicsőségére, -- Szent,
kedves előttem, valami csak Kázinczyra emlékeztet; még kedvesbek
azok, kikben Kázinczy-vér folydogal, 's kivált ha ezt benne Kázinczy-
lélek is hevíti. Legyenek általam idvezlettek, a' te napjaidnak édes
boldogítóji, életed' nemes párja, 's gyermekeid; legyen rajtok az ég

áldása, 's a' rény 'ársalkodjék velek szüntelen. Te pedig az ismeretlennek nyújtott barátságos szivedet tartsd nála szakadatlanul. Élj boldogul.

Páannon hegyen Decemb. 15. 1822.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4139.

Kazinczy — Dúlházy Mihálynak.

Bizodalmas Drága Jó Uram Secretárius Úr,
nagyérdemű barátom,

Csak kevés pillantatom lévén az írásra, rövid leszek:

Fő Notar. Comáromy Ur 13dikban a' Mikóházi réteken tulajdon lovai által felforgattatott. Kocsija darabokra törtetett. Homlokán a' bőr a' csontig felszakasztatott szinte a' jobb szem pillájáig; jobb kezét eltörtnek gondolta; bal térde kék foltokat kapott. Kétszer ajúlt-el míg haza vitték. De már tegnap olly vig elméjűnek, olly erős hangúnak találtam, mint mindég másszor.

Sepsi Pred. Tiszt. Patay Ur Bécsi Teol. Prof. lett.

Zemplén Vármegye a' maga előbbi végzése mellett marada a' Contributio pengő pénzzel leendő fizetése dolgában. Wécsey Pál, Matolay Gábor, Fő Fisc. Dókus és Soos Pál Urak vitték a' szót. — S ezekből áll minden hírem.

Kinek hívják azt a' Bécsi Typographust, a' ki a' Landerer Kassai Műhelyét megvette?

Erdélyi Leveleim Bécsben Censura alatt vannak, 's talán Kassán fognak nyomtattatni.

Tud e valamit Secret. Ur a' felől hogy Gróf Sztáray Vincze megvette e Klopstockot és Emiliát, 's kifizette e Lassgallner Urnál a' Czedulákat?

Nem tennék e kedvetlen kérést az Urhoz ha arra kérném, hogy méltóztatnék elmenni Gróf Sztáray Vincze Urhoz ezen jelentéssel: «Széphalomra bizonyos alkalom van, 's az kivihetné a' Kazinczy Ferencz által a' Gróftól kölcsön kért L e m a i r e (olvassd L ö m é r) Szallusztját.» Ha tehát a' Gróf azt kölcsön adni méltóztat-

nék, adja által az Úrnak, 's az Ur jól papirosba tekergetve, a' Széphalomra menő ládába maga bepakkolja, 's így a' Gróf nem félhet a' könyv elveszésétől, elromlásától.

Ha ezt megkapja az Ur, méltóztassék által adni az Özvegy Prof. Antalffy né Assz. Ujhelyben lakó leányának. Forgács Úcza, a' kapunál, a' második házban, a' Városba belépőnek baljára. Ez *szerdán korán reggel* eljő Kassáról.

Bár az Úr hozzá tehetné a' Gróf Dezsőffy Bibliothecájából ezt is:

Kotzebüs Reise nach Paris.

Nagyon óhajtom ezt látni.

Prof. Bálintffy Urat 's az Ur érdemes hitvesét a' legszívesebb barátsággal tisztelem 's maradok Széphalom Decemb. 16d. 1822 alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

Kivül: à Monsieur Monsieur Michel de Dúlházy Secrétaire du Mss. le Comte de Dezsőffy à *Cassovie*.

A levél 4-ik lapjára Dúlházy M. a következőket jegyezte:

Mottónak való:

A' Történet írónak az a' kötelessége, hogy híven elbeszélje, a' mi történt, és hogyan történt; a' Román írójé pedig az: hogy minden madárral úgy danoltasson, a' mint a' torka engedi. A' ki azt nem akarja, vagy nem teheti, annak jobb Román helyett, valamit egyebet írni. Az olvasónak pedig az a' kötelessége, hogy a' közt, a' mit az Író beszéll, és a' mit az ő emberei beszélnek, külömbiséget tegyen, 's ezt az utolsót nagy előre vigyázás nélkül, az elsőnek ne tulajdonítsa.

Lásd: *Miklós Sógor-Budán Történet. Kassán, Fűskuti Landerer Ferentz költségével 1802.* — Pag. 80 és 81.

A' hol a' férjfit az esze a' sorban hagyja, a' hol a' meglepés és a' szégyen, minden inait ellankasztja, ott' az asszony ravaszága ritkán van függőben. — *Miklós Sógor pag. 97.*

Némely emberek élesebben gondolkoznak, mikor nagy mozgásban vagynak; mások akkor, midőn tsendesesen egy szegletben húzzák meg magukat; mások ismét az ágyba fekszenek, vagy egyéb a' féle szokások vagyon. — A' nemes az első közzé tartozni látszik, mert nem olyan ember, hogy ember, hogy a' szobában az a' lehet-

ségig szerentsés gondolat juthatott volna eszébe; a' melyre a' szerelem géniusza (a' melly; köztünk legyen mondva, sokkal szerentsé-
sebben szokott sugarlani, mint sem Apolló, és mind azok a' kilentz
vén szüzek, a' kik a' Pinduson laknak) lelkesítette az alatt, míg
nyargalva kergette a' kotsit. — *Miklós Sógor pag. 91.*

1822.—18. Tettes *Kazinczy Fer. Úr Levelé.* Jött Dec. 17ikén Széphalomról
Kassára 1822.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4140.

Toldy Ferencz — Kazinczynak.

Verseghy nincs többé. Tegnap korán reggel elaludt örökre. Betegsége, a mely vízkórság, már rég kinozta, de csak két hétig nyomta az agyat. Nem volt okunk őt szeretni... még is megilletett a halálhír. Mert még is fájdalmas azt, ki közöttünk oly sokáig élt és munkálkodott, elnémulva örökre, a gyászágyon kiterítve látni. Holnap délután temetik. Nyugodjék csendesen.

A múlt hónap kezdetével léptem új pályámra, az orvosira, s eddig is örömmel tapasztaltam, hogy kedves honni nyelvünk az orvosi tudományokra is mily alkalmatos. Egyebek közt prof. Schordann, egy igen ifju férfi, de minden tudományokban nagy jártasságú, az, ki a legszebb magyar leczkéket tartja. Ő a chirurgusokat tanítja, de gyakran bejárok én is óráira...

Nem derék dolog ez, Tek. Úr, hogy Kultsár az írókat *kéri* újságában, hogy a nyekkenést *elísio nélkül* kerüljék? Ily eszközökre szorúlnak ellenségeink.

Prof. Czinke pedig kérte (taval) hallgatóit a cathedrán, hogy szeressék, mert, úgy mond «jó szívem van, ha ostoba *vagyok* is». *Volnék*-ot akart talán mondani,¹ de zavarodásában felcserélte az ige-módokat. Méltó *Seitenstückje* a' Bécsi bajazzónak. Ezek egy *halálra neveltetőbe* illenének.

Végéhez közelgvén évünk, nem csak az hiu szokásnak engedek, midőn kívánatimnak jövök elejébe a' T. Urnak. Adná az a' ki ott fenn vagyon, hogy még sokáig érzemök T. Urat köztünk élni, s

¹ Innen kezdve az eredeti töredékéből pótolva a Kazinczy G-féle kiadás.

munkálódni, jó egészségben 's szerencsében. Hogy kedves Emiljét az hon' jóvára nevedetni, 's gyümölcseit sok fáradozásinak teljökben lássa. Ha szabad végtére ennemről is szólni, megbecsülhetetlen hajlandósága- 's jóakarataéért esdem a' T. Urnak. Erről bizonyos lévén, vidámúl lépem az új évbe. Pest. Decz.' 16. 1822.

[A levél első fele megjelent a Kazinczy Gábor kiadásában; második felének eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4141.

Kazinczy — Toldy Ferencznek.

Ujhely Decemb. 20d. 1822.

Szivesen köszönöm tudósításodat, 's szeretlek szép érzésedért hogy ámbár V[erseghy]t nem szerethetéd, szánod halálát. Kell e gyűlölnünk a' ki másként gondolkodik mint mi? Az olyat csak szánunk szabad, legfeljebb kerülnünk, ha makacskodik és gonosz játékokat űz; a' mit űzni, V[erseghy], igen is, szeretett. Osztán hol látál valaha rosszat jó, 's jót gyarlóság, erőtlenség, hiba nélkül? V[erseghy]t hűsége, akarása, igyekezete, legalább a' Marczibán' buzdítása örökre tiszteletessé tették. Nagyobban szerette magát, mint kellett volna; nem mindég látta, a' mit láthatott volna; 's ezek engedhető hibák: nagyon tudott egyébnek látszani mint volt; 's ez soha meg nem engedhető vétek, sőt istentelenség, 's engemet őtöle ez tolt mindég vissza, szintén a' borzadásig. De hát ha ez, legalább egy nagy részben, következése volt az ő sok és nagy 's külömbféle szerencsétlenségeinek? V[erseghy] és én ritkán tudánk közelíteni egymáshoz: én azonban gyönyörködöm annak érzésében, hogy jó oldalait, a' rosszak mellett is, szerettem.

Jó az, hogy te tüzzel szereted a' mit szeretsz. A' Laodiczeai Gyülekezet ki vala pökve (vagy hogyan is van), mert sem meleg nem volt, sem hideg. De a' szeretet vagy gyűlölés csak akkor szabad, mikor javallja az Ész, 's nem a' személyt gyűlöljük, hanem a' dolgot. Engedd, hogy Neked, virítani csak kezdő ifjúnak, ez intést adhassa ősz fejű barátod. A' te és az én lángelkém, mi szeretnénk, ha minden olyan volna, a' mit javallhatnánk. Pedig az is öröm, mikor nevetünk ha más ezt mondja: «Szeress, mert szívem jó, ha fém kábácska is.»

Kulesár Urnak igaza van, ha azt mondja hogy szebb a' vers elisio nélkül, mint elisióval: nincs, ha ezt mondja: szebb a' vers hiátussal mint elisióval.

Mikor látjuk-meg egymást, nem tudom, Novemberben reményleni kezdém azt, 's még most is úgy reménylem, hogy iskolai félévekben megfoglak. De meglátjuk, ha élünk. Élj szerencsésen 's a' Haza örömére. Ujhely Xbr. 20d. 1822.

[Eredeti fogalmazványa a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 134. sz.]

4142.

Gr. Majláth János -- Kazinczynak.

Wien, am 20/12 XXII.

Ihr Brief vom 8/12 ist mir gestern abends als ein willkommen, werther Bote erschienen, einmal schon weil er mir die Versicherung der Fortdauer ihrer freundlichen Gesinnungen brachte, dann aber vorzugsweise, weil ich das Ende ihres langen und odiosen Streites mit den transdanubianern erfuhr. Es ist gut, es ist sehr nützlich für die heimische Sprache gewesen, dass dieser Streit gestritten wurde, aber es hat viel Kraft und Standhaftigkeit, viel Liebe für die Sache von ihrer Seite dazu gehört um diesen, gegen Sie mit unwürdigen Waffen gekämpften Kampf nicht aufzu geben, doch jetzt ist die Sache vorbei und ich bin froh, dass nun nichts im Wege steht, wodurch die gerechte Würdigung ihrer Verdienste um uns und unsre Literatur bereits durch die Mitwelt gehörig gewürdigt werde.

Für die Mühe, die sie sich mit dem Übersezen meines Sonettes <der Wag> gegeben, bin ich ihnen recht sehr verpflichtet. Übersetzungen haben immer viel Schwierigkeiten, wie viele erst eine aus dem Deutschen ins Ungrische. Die Deutsche ist unter allen lebenden Sprachen diejenige, die zum poetischen Ausdruck am meisten gebildet zugleich im Wortausdruck die reichste ist, wie wollen wir denn in der unsern dasselbe hinreichend geben? Ich verstehe hierunter grosse Gedichte, denn mein Sonett ist sehr schön übersezt, ich möchte sagen Zeile für Zeile, bis auf die letzten zwei, und liegt hier es wol in der Sprache selbst, welche das <drum blute Herz verblute> nicht geben kan. Dürfte der letzte Vers nicht so steh'n können:

Türj szív, hasadj, de titkold gyütreimeit.

Antworten Sie mir hierüber, ich bitte Sie und auch warum ein nicht skandirtes ungrisches Sonett 12. Sylben haben muss statt 11. Ich sehe den Grund nicht ein.

«Des Armen Vaterhaus» ist von Kisfaludi übersezt, Ferdinand II. ich weis nicht von wem.

Da Sie sich meiner poetischen Sünden annehmen und sie nazionalisieren wollen, bitte ich sie den «Herbst» in hexametern, eigentlich in eine elegische Form umzugießen, er lässt sich in Reimen nicht geben.

Nun habe ich eine Bitte auf dem Herzen: Ich habe meine Gedichte selbst übersezt ins ungrische, wie ich denn überhaupt zur magyarischen Schriftstellerei übergehen will: «Grajo sermone Scribere parantem corripuit Musa», ich finde aber, dass ich der magyarischen Sprache bei weitem nicht so Herr bin wie der deutschen, ich kan mich also nicht auf mich selbst verlassen. Darf ich ihnen meine Übersezungen zusenden und um ihre Zurechtweisung bitten? deuten Sie mir nur an, was fehlerhaft ist, ich werde es schon herum zu drehen suchen, dass es ihren Wünschen entspricht.

Meine Adresse ist: Kärntnerstrasse zum goldnen Greifen Nro 968. 1. Stock beim Hofagenten Niksche. [!]

Die Gedichte, welche ich aus dem magyarischen ins Deutsche übersezt, will ich auch ungrisch heraus geben so bald sie deutsch erschienen sind, man kan die Übersezungen dann vergleichen. Was ich von ihnen übersezt, habe ich alles bis auf eins: Der Dachs und das Eichhörnchen. Ich bitte Sie recht sehr mir es zu schiken.

Über ihr tyroler epigramm habe ich herzlich gelacht, es ist sehr hübsch. Ihr Freund • Mailáth.

Noch ein Wort: glükseliges neues Jahr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4143.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.*

Széphalom Decemb. 23d. 1822.

Édes barátom,

Igazhoz irt levelemben, mellyet olvasni fogsz, megmondám, hogy Auróra felöl küldött Jelentésem elmaradása által mind én, mind Igaz barátunk veszte, a' mint ugyan én hiszem. De valamit

* Ezt másképen irtam, de az értelem marada. — Kazinczy F. későbbi jegyzete.

felvenni vagy fel nem venni teljes szabadságában van annak a' ki valamit kiád, 's azért a' mit csinál, azt számadásra senki sem vonhatja; Igazt én még arra is kérem ezenfelül, hogy higgye, hogy ámbár nekem mindég igen kedves mikor valamimet felveszi, bizony az is kedves, ha küldésemmel szabadon és baráti bizodalommal bánik. Mindent sem én, sem más nem láthatunk, 's a' felelet' terhe nem a' Küldőt, hanem a' Kiadót nyomja.

De neked, a' mint leveledből látom, ellenem sok kifogásod van. Nekem viszont vádjaid ellen van vagy kifogásom vagy feleletem. Egyik leveledben Te olly szót szalasztál-ki, mellyből azt látom, hogy Pest neked el van keserítve az ott lakók mesterezni szerető pedantismusa által. Pest felől, higj nekem, senkitől nincsenek híreim; annyira nincsenek, hogy csudálkozva látám Aurórában, hogy ott sem Szemerének, sem Kölcseinek nincsenek darabjaik. Az ügy' lángoló szeretete, 's talán a' makacs és egyyoldalú izlés is, 's az önszeretet, melly nélkül soha nem vagyunk, soha nem lehetünk, engem sok ideig el-el-kapott, hogy én is elkescritém így a' mások és a' magam életét: most nem mondom-ki nyomtatva mi van izlésem ellen, hanem csak azt, a' minek örülhetek, 's azt tartom,

Haec res et jungit, junctos et servat amicos.

'S mi következnek abból, édes barátom, hogy nekem, a' mint irod, a' te Klárád, a' te Ilkád, a' te Phantasiád *nem kell*, mert felőlök hallgaték; hogy a' Helmecezy Ideáljai 's Matthissoni dala felől is *hallgaték?* de ennek Tárogatója és a' te gazdag Semmire kellőd felől *nem hallgaték*. Hiszen még az nem baj hogy ennek vagy amannak ez vagy amaz nem kell, mint Neked a' Rákosi Epósza 's az én Virgili Orpheusom. Te is tapasztalod, Helmecezi is tapasztalta, én is tapasztaltam, hogy a' legjobb Munka sem kap mindég javallást, 's kap a' rossz is néha még a' legjobbaknál is. De hát kiknek javallásokért írunk mi? Nem a' tulajdon magunkéért e, úgy reménylvén, hogy a' sokaságban csak lesz valaki, a' ki úgy érezzen mint magunk. Klárádat és a' Matthissoni dalt már olvastam, és így nem csuda, hogy az nekem, legalább a' meglepettetés örömét nem adta. Minthogy Auróra nem enyém, hanem azt csak kevés órákra kapám kölcsön, csak végig lehet rajta futnom, 's így vallást teszek, hogy a' Schiller Ideáljainak egyy sorát sem olvastam meg, a' hosszú Ilkának pedig csak mintegy egyy harmadát. Te és Helmecezi a' magatok általam elhallgatott darabjaitokat szint úgy szerethetitek, mint én az általad nem szeretett Virgili Orpheusomat.

Ennek valamely vétkes sorát (Máglyajokra rakott hamuvá égett, színtelen ifjak — és a' vége felé, hol Eurydice olly sokat ferog szóban) nagyon óhajtom megigazíthatni, de még eddig hasztalanul igyekeztem azon: de ha kérded, mit tartok ezen fordításomról, kimondom tartalék nélkül, hogy azt legszerencsésebb dolgozásaim közzé számlálom, 's jobbnak vélem minden össze hasonlíthatás nélkül mint a' Rájnisé. Hexameterai neked nem tiszták. De nem rosszabbak mint a' Buczyhoz írottak és a' miket Epigrammban írtam. A' Hexameternek bizonyos folyása van, mellyet érzünk ha jó vagy rossz, de regula alá zárni talán nem lehet. Én csak két törvényt adhatnék: 1. hogy Caesurája legyen és 2. hogy 4 syllabáju szó ne rekessze-be, melly görögben szokás volt, de már a' Rómaiaknál 's az Ujajknál kedvetlen. E' kettő ellen Orpheuszom nem vét.

Sédely felől szóllék az Auróra felől tett Jelentésben, 's Te azt hiszed, hogy én azokat szeretem magasztalni a' kik szavaimat felkapkodják és a' Neologia felőn állanak. Hogy azokat szeressük, a' kiknek érzések, gondolkodások egy a' miénkkel, nem az önszeretet, hanem a' Természet munkája; de az a' másik gyanu, engedd hogy kimondjam, üres gyanú. Hiszen nekem semmi szükségem a' győzedelemnek ezen újabb jelére; Hébe és Auróra végtől végig azt kiáltják, 's a' kérdés örökre el van döjtve. — Én az ifjakat, 's az olly ifjakat, a' kik még huszadik éveket el nem érték, és már Stuartot és Multat és Jelent adnak, nagyobb örömmel nézem mint öregeinket. Belőlem és társaimból nem lesz többé több mint a' mik vagyunk: de Sédelyből és Kovaacsóczyból még mi lehet? Az ő idejekben én nem írtam Stuartot, és Multat és Jelent: és így az én időmben ők nem egy két Sonettet és Epigrammát fognak adhatni. Meglehet, édes barátom, hogy a' Virgil Georgiconát Sédely fogja úgy adni a' hogy én adtam Orpheuszt. Ez a' remény szeretői én velem az ifjakat, inkább mint a' mi magokat elhitt Öregeinket, kik az arannyal salakot is adnak, 's sokszor a' salakot nagyobb mértékben mint az aranyat.

Rákosi nekem igen nagy reményem. Sonettjét (Hunyadi) nem felejtetem, valamint azt sem felejtém, a' mit hozzád írt, 's Hébe felveve — nagy bosszúságára talán e—i—s Úrnak, ki azt is Alkalmi Versnek fogja hihetőleg venni. Epószában nem Homér — de hát az a' Tiéd Homér e? Azonban való csakugyan, hogy Rákosiban *egynehány* Homéri vonás van, és csudalom hogy az Utólérhetetlent

abban is nem utánlotta, hogy spékelt volna fel a' kis Épószti similékkal. Rákosiból idővel sok lehet.

Tollagi Jónás nekem egy két órámát *igen kedvessé* tette. Sok helyeit felolvasám feleségemnek és lányomnak. 'S ezen érzéssel szölkék Jelentésemben, nem Recenziómban. Ha mindent akar a' Recensens dicsérni a' mi dicsérést érdemel, ha mindent feddeni, a' mi feddhető, 's ha a' Takács kívánsága szerint még okát is adni ítéleteinek; úgy a' Recensio olly hosszú lesz mint a' Munka. Én maradok a' mellett a' mit Auróra felől mondek, 's azt vitatom hogy az nem rosszabb, mint a' mit Hébe felől mondtam, 's úgy hiszem, ezt mondták volna az Olvasók is nagy számban; 's te édes barátom és Igaz ítéltetted arról a' mit tetszik, de én úgy hiszem, hogy mind én, mind Igaz veszte, hogy az meg nem jelent. — De elég a' barátságos versenygésnek. Melly szerencse, hogy legalább a' gondolkozás és érzés zollfrey. —

Örvendek hogy olly szép napokat élsz a' mi kedves Lajosunk körül, 's a' Cserei, Kornis és Mailáth társaságában. Tiszteld mindenikét a' legszívesebb köszöntéssel. A' Mailáth szegény Útasa gyönyörűen van fordítva, 's csudáлом azt a' szerencsét; én úgy bizonyosan nem tudok. Ugyan ki az a' Makáry? Én mindég azt gyanítottam, hogy az ő igazi neve Boldog és hogy maga göröglötte el magát. Hát Szalai Beniamin kicsoda és micsoda? Ha vele lészesz, mondjad hogy Tollagiját senki sem olvasta több örömmel mint én. Sokat nem tudok a' mi a' mi világunkban történik, 's egy részről jó hogy nem tudom. Sajnálom hogy egymást nem szeretjük. Nincs e elég a' szent körön kívül, a' kiket méltán gyűlölhettünk: Gyűlöljük azokat, ha a' gyűlölés érzése bánt.

Élj szerencsésen, édes, édes, édes barátom. Hozzon ezer örömet, ezer áldást reád az új esztendő. Csereihez is megyen egy levelem ezzel együtt. Tudakozzd, vette e, mert a' levelen nincs feljegyezve szállása. Öllelek tégedet és barátinkat forró szeretettel.

(NB. Szalai Beniamin költött név, és Kisfaludy Károly van elrejtve alatta. Szalai, mert Szalából ered, 's Beniamin talán mert legifjabb testvér.)¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

¹ Ez az utolsó pont Kazinczy P. későbbi jegyzete.

4144.

Kazinczy — Kisfaludy Károlynak.

Tisztelt kedves barátom,

Minthogy Igaznak bővebben küldöttem dolgozásimból mint Neked, 's minthogy Hébe felől a' M. Kurir' Leveleiben magasztalva szóllék, de hallgaték Auróra felől, nem lehet részre-hajlással nem vádoltatnom, 's nem csudálom, ha azok, a' kik engem közelebről nem ismernek, vagy inkább, a' kik titkaimat nem tudják, nevetik, midőn én magamat mind a' Hébe mind az Auróra' barátjának hirdetem; nem csudálom, ha Helmecezyvel és Döbrenteivel együtt, kik engem barátságoknak egész melegségében szeretnek, tisztelt kedves barátom, Te is vádolsz. Keserves illy férjfiak által vádoltatni mint ti hárman vagytok, 's bizonyos tekintetben még keservesebb, vétünk nélkül vádoltatni. Engedd tehát, hogy Neked titkaimat felfedezhessen, 's vádolj osztán, ha lehet; vagy a' mit reménylek is, kérek is, szeress. Higyj szavamnak, édes barátom, Tőled szerettetni nekem dicsőség; higj szavamnak: én téged már a' Kisfaludy név miatt is szeretlek. És gondolhatsz e engem olly tompának, hogy egész érdemet, és nevezetesen azt, hogy te, mint egy igen szerencsés órában született Próteusz, minden formába olly lelkesen tudsz általömleni, a' hogy azt még egy Magyar Író sem tudta, ne értsem, ne becsüljem, ne csudáljam, ne irigyeljem?

Hogy Igaz velem atyja (iskolai társam) által szoros összefüggésben van; hogy midőn Zsebkönyve kiadásáról gondolkozott, tanácsomat kérte és azt mind Zsebkönyvében mind Hébéjében követte, hogy Verseim' Csomóját neki felküldöttem, hogy én nem vagyok igen termékeny Verselő, és így sokat nem adhatok — mind ezt fogod tudni: de nem azt, hogy valamint Hébe felől szóllék a' Kurir' Leveleiben forró ömledezéssel, úgy szóllék, 's talán még forróbban, Auróra felől is, 's nem az én hibám, 's *nem egészen az Igazé*, hogy ezt az utóbbat a' Kurir fel nem vette. Mi történt Bécsben ezen szólamlásommal, azt a' *becsület* (Morality) nem engedi elmondanom: Téged azonban bátor vagyok arra kérni, hidd, hogy nem csak én, de még Igaz is, vétketlenek vagyunk. Az illynemű Munkákban minden nem lehet eggyeránt jó; hiszen a' Zsebkönyvek valóságos g y e p s z ö n y e g e k, v i r á g m e z ő k; 's a' mit én mondék Hébe és később

Auróra felől, az nem Recensio volt, hanem örvendező Jelentés. Takács azt kívánta, hogy a' Recensens ne csak javaljon vagy kárhoztasson, hanem hogy okait is adja miért nézi ezt vagy amazt jónak vagy rossznak, 's ne csak a' vagy jót vagy rosszat, hanem mind a' jót mind a' rosszat adja-elő; melly szerént a' Recensiónak olly hosszúnak kellene lenni mint maga a' Munka volt. Én az Auróra felől tett Jelentésben épen úgy nem mondek semmi kedvetlent, mint llebe felől nem; és minthogy semmit nem óhajtok inkább mint azt, hogy a' két Munka minél tovább fenn maradjon, képzelheted, hogy midőn a' Jelentést papirosra öntöttem, nem felejtém czéломat. --- Igazt újra kértem, gondolná-meg, hogy Jelentésem kieresztése által mind én nyerek, mind velem egyyütt ő; ki nem eresztése által pedig mind ketten vesztiünk. Jó a' mások vélekedését, tanácsát érteni: de én ugyan azt hiszem és vallom, hogy a' sok Szakács, a' sok Kuchta [!] a' levest elsózzák. Ha akkor piszkálnak dolgozásimban, midőn azok elhagyták a' sajtót, nincs panaszom: de midőn valaki tilt, hogy ezt vagy anaazt ne tegyem, az nekem alkalmatlan, még ha barátságból ered is, a' miről becsületes ember kételkedni soha nem fog. Egy arezet kell e mindnyájunknak viselnünk? Hiszen úgy a' Természet nem tudta mit csinál.

Aurórádnak mind külsője mind belsője gyönyörű. A' bátyád' Regéjinek rezei meghaladák minden reménységimet. Magadnak csak szabad lesz mondanom, mert Jelentésemben elhallgattam, hogy a' két legelső réz igen rossz: de Hébében is igen rossz, igen igen rossz Gara, szent Lászlót pedig csak a' *Kovács* neve menti. --- A' bátyád' Regéje, a' Te vissza vissza néződ, a' Guzmics tüzes és szépnyelvű Ódája, a' Makáry Juliája, a' Szathmáry lelkes éneke, a' Szalay Beniamin Tollagija nagy fényei Literaturánknak. Helmecczynek Tárogatója festi lánglelkét. Döbrentei, Horvát Endre etc. felől nem is szöllok; hiszen arról kérdés sem lehet. Én mindég szemesebb vagyok ifjaink' érdemének kilesésében, mint midőn ismert férjfiaink' darabjait látom; mert nekem kibeszéllhetetlen öröm látni az illyek jelenését és fényét. Sédelynek Stuartja sokat ígér. Az ő korában mi Öregek, kik az ifjakra kevélyen szoktunk tekinteni, nem írtunk illyeket. És még is én azzal vádoltatom, hogy midőn az ifjaknak örülök, csak imádókat vadászok. De hagyjuk a' Vádolókat.

Be jó volna, édes barátom, ha a' két Zsebkönyv nem eggyszerre jelenne-meg, hogy a' pénzetlen időben mind egyyike mind másika kapna Vevőket, 's ez annak, az ennek ne árthatna. De ez a' Te

gondod. Csak azt a' kérést engedd tennem, hogy engemet személyed és fényes igyekezeteid legforróbb barátjának higgy.

Melly Istenek' csudája az, hogy Szemere sem Aurorában sem Hebében meg nem szólalja? Ez nagy veszteség, és így véték a' Nemzet ellen. Hedvigem egy sorral sem szaporodott, sőt némelly sorait kitörlöttem. Perem, melyet gyalázatos és istentelen ravaszkodásokkal vonnak, gondjaim ezekkel a' szeretett sok gyermekekkel, gyakor ide oda járkálásom, az Ujhelyi nagy Archivum' rendbe szedése, előregedett napjaim, nem engedik hogy én csak azt is adjam, a' mit ezelőtt tiz évvel adhattam volna. Eltűntek azok a' szerelemnek és csendben élt boldog napok, 's kis szekrényem ki van ürítve, kivált hogy—e—i—s, felejtvén Pindart, Horátzot, Klopstockot Köszöntő-Verseknak 's Alkalmiaknak nézi a' mi nem az. De élj boldog napokat az új esztendőben, édes barátom, 's szeress mint eddig.

Széphalom Decemb. utolsóján 1822.

örök tisztelőd

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 138. sz.]

4145.

Cserey Miklós — Kazinczynek.

Kedves Barátom!

Gyönyörűséggel olvastam Kenderesinek irtt Leveledből rollam való meg emlékezéset. Rég az ideje hogy nem irtunk egymásnak. Én a Te utóbbi Leveledre, melyet ez előtt esztendővel vettem vólt, azért halogattam válaszolni, hogy hosszasan és fontosan, feltett kérdéseidhez képest, felelhessek. Úgy jártam vélle mint a legfontosabb Referádáimmal, azokis hevernek. A sok elegy belegy aprólék tárgyagnak özöne úgy omlik reánk hetenként, hogy a legjobbakra nem jut üdönk. És itt nem az érdemére, hanem a sokaságára vigyáznak a dolognak. Schlendrián az egész Igazgatásunk, — realis jobitást semmit se teszünk, tsak arra dölgozunk, hogy az elrevesedett Machina öszve ne omólyon — és hogy minden nyomton [!] érezzék az országbeliek, hogy van a ki nekik parantsólyon, s mindenbe belé szóllyon. Tsakugyan ezt Neked irom, nem másnak. —

A Publicus Spiritus úgy el költözött közüllünk, hogy alig vagyon 3—4 ember köztünk, a kivel jó izűn lehessen magossabb tárgyakról beszélgetni, olyan pedig, a kinek fő gondja a Haza ügye legyen (mélyebb értelemben) az egész Országban alig van 3, 4; a sem tehet semmit. Már tsak nézd el! — A Leopoldinum Diploma szerént Gubernatort, Cancellariust, Statuum Praesidenst, Tabulae Praesest és Consiliariusokat s Itilő Mestereket az Ország Gyűlésén kellene választani. Ha igaz volt ennekelőtte hogy ő Felsege nem érkezik egyéb dólgaítól Országot gyűjteni, most tsak nem lehet mondani, én legalább nem látom által. De senki sem kéri. Se egy Vármegye, se egy Székely Szék, említést nem teszen arról, hogy *legyen Ország Gyűlése, mert meghölt a Gubernator, meghölt a Cancellarius*. Lethargiában vannak s félek nehogy rángatódzással serkennyenek fel. — Mü pedig úgy vagyunk szoktatva, hogy e' félét magunktól ne merjünk mozgatni, ha mozgatunk valamit, leszidnak. — Így állunk. — Hát Ti? azt hallom hogy ott a Vármegyék energiát mutatnak.

A Piatzi nagy Templom Cinterme körül hólmí apró házok vannak, emlékezhetel; s egyik szegleten a Mészárszék. A múlt hónapban a Plebános két olyan házikót, éppen a Mészárszék szomszéd-ságában, lerontatván, — s pintzét kezdvén alájok ásatni, hogy új épület emelkedjék, szép régiségekre találtak. Elébb egy nagy oszlopra, mely le volt dölve. Hoszsza 9 Schuh, vastagsága egy felől $2\frac{1}{2}$, másik felől pedig $1\frac{1}{2}$ Sch. és 3 Zoll. Azon alól nagy kőablakból padozat volt, s alatta egy aquae ductus, melynek magassága 5 Schuh, bé takarva. A fenekín Cserép tsők öszve botsátva. — Későbbben felfedeződött, hogy ezen az alsó pavimentumon túl hosszára nyuló 2 gráditus van, és azon fejul más rendbeli magossabb pavimentum. Ennek szélyén találtattak az Oszlopok postamentyei. Hármat takartak ki. Egy Capitellus kaptak, — és 2 kisebb s vékonyabb oszlopokat. Kaptak egy rézből öntött bikátskát, igen szépet, — s két féle pénzeit Philippus Imperatornak. Egyfelől volt az ő Mejképe s körülötte Philippus Imperator Aug. — másfelől a Dacia Símboluma, s körüllette Dacia Provincia. — Én elébb erre az ásásra, a nagy oszlop feltalálása után, praenumeráltam 100 flot, azután collectát gyűjtöttem. — Már azon leszek hogy a mészárszék aláís ásassunk, és az uttza felé. — Megvállik mit kapunk. — Porticus volt, láthatólag, de hogy miféle Porticus? még nem tudjuk.

El vesztök két nagy Urunkat. Sokan azt mondják hogy mind a kettő valóságos nagy ember volt: én (de tsak Neked) úgy magyarázom,

hogy az egyik tsak *jó ember* vólt sok részben, vagyis sokkal jobb mint mások, — a másik *jó is nagy is*. — Telekit ezentúl fogják megismerni. Én felettébb sajnálom, s fogytig fogom tisztelni emlékezetét. — Sokkal udvaribb vólt Bánfy, — de a grandessivel, a gravitássával elkábitotta a' Népet. — Békével nyugodjék hamva mindeniknek! — Jósikát ő Felsege fenn marasztotta. — Meddig? nem tudjuk. Elhiszem praelectiókat veszen a Gubernatorságra. Most megtanítják hogy Erdélyt ne Erdély, hanem más Ország számára igyekezzék kormányozni, s a miből tsak Erdély nyerne, azt kilsinek tartsa. De én czekezt tsak Kazintzinak írom, s legfejebb még Desófy tudhattya.

Barátod Cs. M. mpr.

[K. és h. n.]

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4146.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Az én Lottimnak.

E' szókon kezdem az írást a' beállott esztendőben, hogy tiszteletemet bizonyíthassam azon kedves barátném eránt, ki régen nem vette ugyan levelemet, de a' kinek emlékezete engem soha el nem hagyott. Öntse-ki a' Mindenható Nagyságodra, édes Lotti, 's imádott anyjára 's kedves testvéreire minden áldásait, teljesítse minden óhaj-tásaikat, 's adjon váratlan örömekeket is. Sophie 's itthon való hat gyermekem Thálieól fogva a' kis Lajosig, 's a' September olta Virginienél patvaristáskodó Zseni ugyanezt óhajtják, 's ajánljuk magunkat mindnyájan a' Mélt. Grófnénak 's Nagyságodnak 's kedves testvéreinek kegyességekebe, barátságokba, kedves emlékezetekbe. A' Nagysád barátsága, édes Lotti, nekem megbecsülhetetlen kincsem, és olyan, a' mélyet én a' siron túl is birni óhajtok, reménylek.

Zseni tehát, a' mint mondám, September olta Virginienél van patvarián. A' két gyermek szerette egymást míg Kassán volt, 's Gróf Dezsőffy megszólította, hogy adjam Szent-Mihályra Zsenit, hogy lányának ott társasága legyen, 's ezt tevé hozzá: ha neked tetszik, tovább is, hogy Kassára is bevihessem. Minthogy a' Gróf Klaviermestert is tart, 's Virginie vagy magyarul beszéll vagy francziául, kaptam az ajánlason, 's ámbár a' dolog esztendőnél továbbra halada, végre

Septemberben Zsenit levivém Szent-Mihályba. Azolta Zsenit nem láttam; de sem nem kételkedem hogy jó dolga van, mind tudom azt [hogy] Mádon a' Hegyalja' tánczó helyén, sokat tánczola, a' mint az ott voltak beszéllik. Az neki elementuma, egyszersmind pedig forsza, mert könnyen tánczol, és (ha szabad úgy szóllani magyarul is, deakül szabad) *tudósan*. De mit mond Nagysád arra, ha azt hallja tőlem, hogy Zseni nem nő, 's az ő bosszúságára, nagyon hizik. — Hogy Thalie itthon van Aug. oltá, megírtam Nagysádnak. D'Ellevauxnének akkor fel kelle jőni, hogy Eperjesi pörünkben a' Sógorom ellen ő és a' nénje Sophie, valamint a' Sógorom is, esküdjenek-meg Biráink előtt, hogy kiki mit vett szüléji után. 'S itt lévén egyszer Thalie, megtartóztattuk. Ez sem külsőjében sem lelkében nem hasonlít Zsenihez, mint többere minden testvér a' világon; de azért a' nem eggyező testvérek is mindnyájan jók lehetnek. Nekem hét gyermekem van, 's egyik a' másikhöz nem hasonlít, vagy keveset. Lajos mind szép növésében mind nem szép arczában egészen az anyja. — Emil felől azt a' jelentést tehetem, hogy a' múlt héten egy császarmadarat löve, és egy szájkót, jó lesz tehát Jágernek, Antonin, minthogy nagyon szereti a' lovakat, 's úgy nyargal nyereg nélkül is, mint akármelly paraszt gyermek, kocsisnak.

A' tréfák után hadd mondjam-el mi történt Decemberben a' mi Zemplényünkkel. — Tudni fogja Nagysád, hogy Ungvári Fő-Ispán Mélt. Lónyai Gábor Úr Aug.-ban mint Kir. Commissarius küldetett hozzánk kivinni, hogy az adó ezüstben fizetessék, 's katonákat adjunk, és hogy a' rettentő számú Nemességnek az a' része, melly nem űlt a' Tábla mellett, a' Kir. Commissáriust azon pillantat oltá a' mint belépe a' palotába 's székéig ért, visitó szitkokkal illette, úgy hogy le sem űlhete, 's visszatért. Most Decemb. 15d. ismét megjelent; egy Regement gyalogsággal, melly a' Vármegeye háza előtt lobogó zászlóval álla-meg; jobbjá és balja mellett a' Prussziai Király nevét viselő Stipsics Huszárjai fogtak helyt. Én szüret oltá mindég beteg lévén, meg nem jelentem ott. Ágyban fekszem inkábbára szintén máig, 's erőhöz nem tudok jutni. A' Kir. Commissarius most bement a' Gyűlésbe, felolvastatá a' parancsolatot, 's az Augusztusi Protocollumot a' parancsolathoz képest széllyel tépte. Akkor széllyel-bontá a' Gyűlést, 's a' két Vice Ispánt, két Perceptort, 18 Szolga-bíró, 18 Esküdőt [!] magához parancsolta. Mind ezek ott is declarálták, hogy ők magokat a' Státustól külön nem szakaszthatják. Így Mélt. Lónyai Úr legelebb is Consil. Szemerét kísérteté-le mint fog-

lyot. A' sokaság ellepte a' folyosókat, gradicsokat, az udvart, látni mi történik. Midőn láták, hogy Consil. Szemere fogva hozatik, mert magát a' Státustól külön nem engedé szakasztatni, Viváttal fogadtatott, 's ez mindaddig tartá, míg szobájáig nem ért. Így történt ez a' többivel is, valamíg a' Vivatozásba nagyon belé nem úntak. — Másnap a' foglyok magok szabadíták-fel magokat, azt jelentvén, hogy az erőszak megtörtént. — A' katonák épen most fogdosztatnak.

Mit mond Nagysád az ezidei Hébére és Aurórára? Én úgy képezem, hogy Nagysádnak is legkedvesebb lesz Hébében a' Gróf Mailáth Zunigája. Irigylem neki azt az igen nagy szépségű költést. Bár Nagyságod a' Gödörházy Lauráját is olvasná. A' politicus újságban nincs mit olvasni, 's hogy mi is kapunk Újságot für die elegante Welt, az ugyan nagy szerencse. Fejedelmünk belé úntak a' vérontásba, 's a' had' mesterségei helyett a' béke' mesterségei vetelnek gyakorlásba, 's ez szerencséjére van az emberiségnek. De bár pénzt is adnának.

Éljen szerencsésen, édes Lotti. Ajánlom magamat Nagysádnak kegyességébe 's maradok hű tisztelettel Széphalom Január' elsőjén 1823.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4147.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Nem mindenkör azoknak irunk a' kiket leginkább szeretünk és betsüllünk; nem is mindenkör azoknak írni mulattyuk el, a kiktől idegenyek vagyunk. Ezer öszve függései és szövevényei vagynak életünknek, mellyekből néha éppen a' következik, hogy a mire leg-hajlandóbbak volnánk, azt mulattyuk el. — De miért mentsem több szóval előtted hosszszas halgatásomat? Te magad önként meg itíled hogy hozzád való szivességem avál semmit sem vesztett. Most ujjobban elkezdem veled a levelezést, — könnyebben is fojtatom egy ideiglen, a meddig t. i. rendszerént való foglalatosságimra vissza térek, melyek kevés hasznot hajtanak, s mégis sokból állanak. Most rendkívül való dologban járok, de olyanban, a melyben reménységem szerént, három hónap alatt többet használok Erdélynek, mint

a zöld asztalnál három esztendeig. Mert tudnod kell, hogy mű olyanok vagyunk mint a meg avúlt és hibás órrának pondussai; jártattuk az órát, de mivel megbomlott, csak hibás járásának vagyunk eszközei, — mint nekünk adatott hogy hibáit megigazíthassuk. A ki nállunk a szokottságon fejl emelkedik, nem kedves; — sőt könnyen unalmassá válik. — Az Ország állapottyának ABCjéig kellene a nagyobb részt, — a megszokott képzeletekhez ragaszkodót vissza vezetni, hogy az órra hibájának mind szükségét, mind lehetőségét elhitesseük velle! — S ki hinné? hogy némely magossan ki mívelt észis ebben a nyavalyában sindik [!], — melynek csak rendkívül való körülállások hozhatnak órvosságot. Ezt mindazon által csak Neked mondom, -- közre nem botsátanám; mert, bármí szent kötelességis Hazánk bajain segíteni, de bajainak okait üdó előtt fel fedezni még sem tanátsos. Eljő mindennek az ideje.

Viszsa térek arra, hogy *rendkívül való foglalatosságba léptem*. Az Udvar, az Aulica Commercialis Co[m]m[un]i[ssio]; — az ő Erdélyi Tanátsossának az éles eszü Wajjának serkentésére, ki nyitotta szemét; s által látta: hogy Erdélynek napkelet felől nyertes kereskedése lehetne, ha illó gond fordítatnék reája. Egy Comissio rendeltetett tehát, melynek az Udvar engemet Praessessévé nevezni méltóztatott, és a melynek az a kötelessége, hogy tanólya ki vóltaképpen a napkelet felől való kereskedésünknek tárgyait, eddig elé fordúlt akadályait, — hárintsa [!] el ezeket, szaporítsa meg emezeket, — vagyis inkább, ezeknek miképpen lehető el hárintásáról, amazoknak mí módon lehető sokasításáról, — s arról az egybeszorított nagy kérdésről, hogy *mivel és mí módon lehetne részünkről a napkeleti kereskedést hasznosabbá tenni?* adjon ő Felsőgéhez vélekedést. Egy nézéssel észre veheted, hogy ennek a munkának minémüségétől, s az Udvar előtt nyerendő foganattyától, függ mostanság Erdélynek a pénztelenségből való kiemelése, — vagy eddig való szigorúságában bagyattatása. — Sokkal tartozom az éni régi barátomnak, hogy kezemre juttatta ezt a tárgyat; — elsemis mulatok semmit a mí Hazám javára tehetek. A' Comissióm helye Brassó, mínt legfőbb fészke a napkeleti (eddig nem nevezetes, de mégis hasznos) kereskedésünknek. Kemény Simón vólt mellém nevezve, az éles látásu; — Duldner, a ki a Jassi Agentiánál Secretariusságot viselt, most Erdélyi speculans; — egy éles elméjü nyughatatlan ember, a' kinek hasznát veszem, — Ventzel Jósef Brassai Senator, és Notarius; — két Szebeni, két Brassai Senator Ventzelen kívül, — és mindenféle

Kereskedők közül azok, a kiket hozzánk utasítanak, s a kiket felveszünk, mint jártasabbakat a Kereskedésben, s kivált a napkeletiben. — De, gondold el! eztis szinte meg akasztja az irigység. — Kemény ki mentette magát; s a Gubernium meg tiltotta hogy hozzá ne fogjunk a meddig az Udvar helyébe mást nem nevez! — Tudod mitől fél némely ember? nehogy igen szép nevet készítsék magamnak; — és csak [hogy] ezt meg gátólhassa, kész a Haza javát késedelmeztetni. Ez a panaszom is olyan, melyet legfejebb Desőfinek lesz szabad meg tudni; mások ha meg tudják is, ne úgy mintha én adtam volna tudotokra. Nekem nem kell ditsőség, hanem Hazám áldása.

Tsak a minap olvasám a Hebében reám arányzott verseidet. Látnék belőlle a barátság pösisse, nagyobbinak mutatn mint lehetek. — Döbrönteis belé nyomtattatá a leányom levelit, — meg pirúlt, mikör mutattam. Döbrönteis tsak úgy tett mint jó barátom, — azoknál érdemesebb darabokatis választhatott volna. — Tsókollak hozzánk való szeretetekért mind kettőtöket, de méltatlanságunkat megvallom. Éljj egészségben, és tudósíts, Brassóba utasítván leveledet. Tiszta szívből vagyok igaz barátod
Szebenben, Jan. 5én 823. Cserei Miklós mpr.

P. S. Az újj esztendő hozzon neked ujjult napokat, örömekeket, — Hazádban, Házodban — Szivedben!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4148.

Kisfaludy Károly — Kazinczynak.

Pesten 10-dik Januar. 1823.*

Tisztelt Barátom!

Őszinte feleletre buzdit utolsó leveled: Hogy Te Igaznak bővebben küldél dolgozásaidból, sajnáltam ugyan, de nem vádoltalak, mert valamint magam szabad lenni kívánok, úgy másban is tisztelem ezen tulajdont. A' szép 's Jó itt is ott is egy szent célra vezet, 's bár minden Kiadó a' Szép után nyul, még is irigységre nem vete-medik, 's ha ezt forral, tehetetlenséget, alacsony lelket mutat. Vannak ugyan emberek (sajnosan tapasztalám), kik minden ügyekezetbe

* vettem Július elsőjén, a' levél Helmecczinél eltévedvén. — Kazinczy F. jegyzete a kelet alatt.

baráti részvételt színezve mérget kevernek; de illy tompa fullánkok nem hatnak az egyenes útra.

Én soha nem akartam Igazzal vetélkedni, sem ügyekeztetét gátolni. -- Három évek előtt, nem is sejtván hogy Zsebkönyv készül, már szedegettem az Auróra számára, ennél fogva senki sem vádolhat, hogy góg, vagy fényvágy, vagy nyereség szomja birt ezen gondolatra — nyilván kezdettem és nyilván fogom vinni, míg kedvem, míg környül-állásaim engedik. Minden intézetnek támadnak sokszor hivatlan pártfogói, kik ezt amannak kárával emelni törekednek, azonban hiheted, hogy a' sok buta dicséretek, vak ócsárlások tudtom nélkül történtek. Két Zsebkönyv becsülettel megállhat Hazánkban, mind-egyiknek vagyon Publicoma; csak azt ohajtnám: hogy közjóra, ne ellenséges indulatokra vezéreljenek.

Hogy ezen Munka által nem vágytam egyedül nyereségre, halljad Auróra' történetét: Kis jószágomban utazván, Sándorral értekeztem szándékomról: hogy tudniillik Literaturánkat egy zsebkönyv kiadása elősegíthetné, 's én eltökélém annak eszközzését. Ő Doboziát általadta, azon felyül az ugyan akkor nyert 400 ftot a Marczibányi fundációjából ezen czélra szánta. Pestre jövéen, több nyelvünk' kedvelőji öszverakánk 2000 ftot Auróra kiadására; ez elegendő nem lévén, a többi költségeket magamra vállaltam, azon lekötelezéssel, hogy én évszerint a nyereségből 1000 ftal ezen fundust megszorítom. Ezen tőkepénz egyedül a Magyar Literaturára fordittatik. Igy kell magunknak áldozni, midőn elfajult gazdagjaink szunnyadnak.

Ebből látod, hogy nem haszonért fáradok. A Munka sokba kerül, 1000 jön fundusra, húzd le a procentumokat, marad — semmi. Nem kérkedésből nyíltam ki előtted, hanem szíves baráti ösztönből, hogy Te, ki annyit áldozál, szenvedél nyelvünkért, aggodt napjaidban láthassad, hogy fényes nyomdokodat bár gyöngébb erővel követni törekszünk. Én neked sokat köszönök, és ha valaha olly szerencsés lehetek jót teremteni, lelked sugallása vezetend előre.

Vajda-Hunyadod előtt térdet hajtok. — Ez Hébének koronája — 's bátor erős sasként vál ki a' többi szárnyalók közül. —

Mit Ifjainkról írtál, egészen nem igazolhatom; a koránti dicséret többszer önhittséget szül, 's ez mindég hátra taszít. Kémélve felfedezni hijányokat úgy tartom hasznosabb.

Légy boldog!

Örök Tisztelőd
Kisfaludy Károly mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4149.

Ferenczy József — Kazinczynak.

Tekintetes Tábla Bíró Úr!

Érdemem felett való Kegyes Jóllévő¹ Uram!

Szinte kevélynek kellene lennem megtiszteltetésemem; ha fontos okaim nem vólnának reá, hogy a' Kevélységet bűnnek hídjem. De hogy a' 'Tekintetes Úr' becses Levelén való határtalan örömemet kijelentssem, nem tsak szabados, hanem kötelesség is. Én hát alázaatosan köszönöm a' 'Tekintetes Úrnak' hozzám való kegyes leereszkedését; szívesen köszönöm Kedves Testvérem képében előre is, az ő Graphidionára irtt igen gyönyörű Epigrammát. Képzelem melly igen fog örvendezni ezen váratlan meglepettésén. Más részről bizonyossá tehetem a' 'Tekintetes Urat' a' felől, hogy nem kis ösztön lessz reá nézve, hogy a' Magyar Hazát ezután is olly forrón szeresse, mint eddig. Most két rendbeli Leveleit van szerentsém általküldeni. Mind kettőnek datumában hiba van, elkeltett vólna maradni a' Calend.-nak, — de még nagyobb a' hiba a' Graphidionra tett felülírásban, Buda' visszavételeől fogva ugyanis még csak CXXXIII esztendőket számláltunk, továbbá az AUG előtt a' SEM úgy vélem elmaradhatolt vólna. De már azon változtatást tenni nem lehet.

A' Graphidion-t Rösztler Úr igen megditsérte a' XLVII darab Hasznos Levelekben: Külsár Úr pedig oly szűken ír róla, hogy itéletem szerint jobb lett vólna az egész Tüdősítást elmellőzni. Én ezen Újjság-darabot azután láttam, minekutánna Édes Atyámnak ide rokesztett Levelé² által reá figyelmetessé tétettem. Kedves Atyám egy világos fejű, de azért alázatos szívű Öreg, az egész Magyar Olvasó Közönséget, legalább a' Németül nem értőket megcsalatottuak véli, 's szeretne rajta igazítást tenni, megvalloim, magam is óhajtanám, az Édes Atyám Levelében említett okokon.

A' 'Probavisgálások' alkalmatosságával lessz szerentsém a' 'Tekintetes Úrnak' személlyesen is megköszönni Testvéremhez 's hozzám mutatott kegyességét. Most pedig a' 'Tekintetes Úrnak' kegyes Úri gratziájába ajánlván magamat, a' 'Méltóságos Asszony' kezeinek alá-

¹ Ferenczy J. a hosszú ő ű hangokat ö ű-vel jelzi.

² Nincs a levél mellett.

zatos csókolása mellett, minden lehető megkülömböztetett tisztelettel
vagyok

Tekintetes Tábla Biró Úrnak

S. Patak Jan. 16. 1823.

alázatos szolgálója
Ferenczy József mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4150.

Kazinczy — Ferenczy Istvánnak.

Ferenczy Istvánhoz, Romába.

Széphalom, Január. 17d. 1823.

FERENCZY' GRAPHÍDIONÁRA.*

Lyányka, találva van ő! 's te mosolygva csudálad, hogy arczát

A' homok illy híven szökteti-vissza feléd.

Szóllj, ki vezette karod'? ki sugallta kebledbe hogy azt merd?

Néked ez elhevülést egygy kegyes Isten adá.**

«Ámor nyújta segélyt, 's munkám' kedvelni taníta;

'S a' leczkét eggyütt vette Ferenczy velem.»³

Epigrammámnak harmadik Distichona, általöntve a' poetai (sokat hallgatva mondó) beszédből a' prózai (mindent elmondó) beszédbbe, ezt jelentheti: — Ámor vezete e' találmányra, 's biztata, hogy szeren-

* A' Művészek' Mythológiája a' rajzolás' feltalált Leánynak még nem ada nevet, a' nélkül szöllani pedig felőle bajos, körülírással ízetlen. Kénytelen valék tehát annak nevet csinálni. Rajzolni görögül γραφειν, 's innen gráphisz; ennek diminutivuma Graphidion, melly *kedves kis Rajzoló*t tehet. — Kazinczy F. jegyzete.

** Ez s a köv. két sor helyett előbb így volt:

Mert e' bátorodást Istened adta neked.

néked egy Isten adá. —

«Küprisnek fija vont a' kezem', 's hagyta Ferenczynek is.»

'S a' mit nékem hagyott, hagyta Ferenczynek is.»

E két utolsó sort ismét kijavította Kazinczy, a mint következik:

«Mit tegyek, Ámor hagyá, 's munkámra szeretve tekintett;

'S most kedvezve, ugyan-azt tészí Ferenczyvel is.»

Széphalom, 1823. Január. 16d.

csés leendek, ha munkámat con amore dolgozom. Ferenczy meghallá a' leczkét, követte azt, 's úgy lön szerencsés az én képem' dolgozásában, mint én valék az arcz' rajzolásában.

Ezen Epigrammára gyúlaszta engem az, a' mit az Úr' lyánkája felől az Igaz' barátom' Ujságlevclében olvastam, mert még nem látám a' szobrot. A' Szobrász Antik világban él; 's így illő vala felőle nem rímes, hanem scandált sorú 's görög izlésű versben szóllanom.

Melly dicső pályát fut az Úr, édes barátom! Az Úr az első Magyar, a' ki fényt von ezen a' maga Nemzetére. Neve örök emlékezetben marad közöttünk, míg az enyém, ki Nemzetünkre tollam által óhajtottam volna fényt vonni, egy két tízed mulva feledve lesz. A' márvány és a' görög izlésben dolgozott Művész' Munkája kaczagja az idők' ostromát: a' Nyelv és a' Nemzet' izlése mindég változni, nemesedni fog, 's ifjaink bennünket öregekel egészen el fognak 's nem sokára, homályosítani. Azonban mi, az Úr és én, egy időben élünk, 's illő, hogy egymást ismertük és szerettük legyen, mert egy Haza gyermekei 's egy pálya Futóji vagyunk.

Az Úr a' maga nagyobb Munkájit nem kezdheté szerencsésebb tárgyon, mint midőn, kezdő Művész, a' Művészség' kezdete' Mythószát dolgozá. Képelem, a' bájos leány mint mosolyog a' maga plasztikai nyugalmában, komoly bájjal, hogy keblének Istene igyekezeteit boldogította.

Egyedül azt óhajtottam volna még érteni az Igaz' tudósításából, hogy a' szép leány mit csinál bal kezével. Az Úr izlésétől azonban várom, hogy ennek franczia, théatrumos mozdúlatot nem ada.

Szerencsés gondolat vala az is, hogy a' Csokonai' válla meztelen vagyon ugyan hagyva, de lepelként rá veté* a' mentél. Ez fog mentségére lenni a' bajusznak, melyet szakál nélkül csak skláv és Mirmillo visele. A' ki Csokonait ismerte, azt a' kövön fel nem leli, mert rézbe vésett képe, melly után az Úr dolgozott, hozzá ugyan nem hasonlít. De a' Plastica' Műveiben nem hasonlítás, hanem nemesítés kívántatik. Socratesznek csak az orra rút büszjtjén, 's ha ő ilyen volt volna, nem mondhatnánk hogy rút volt.

Az Úr Rómában él, 's ötödfél eszt. olta. A' Virgilek és Cicerók árnyékaik ott még lebegnek. Vének volna Munkájikat ott nem olvasni,

* Itt e két szó ki van törölve: az Úr.

vagy a' magok nyelveken, vagy olasz, francia, 's kivált német fordításokban. Ha az Úr talán nem vett volna annyi iskolai neveltetést, hogy őket a' magok nyelveken olvashassa, vegye a' Ciceró Levelleit a' Wieland fordításában, Virgilt, Horátzot, 's a' mi leginkább szolgálhat Plasticusnak, az Ovid Metamorphosisait a' Vosséban. Homért* bizonyosan ismeri, 's testvére talán megküldé a' Vályi Nagy fordítását. Azt addig kell olvasni, míg megszeretjük. Egyéb eránt azt óhajtanám, hogy* a' Barthelemy' Anacharsisát tegye gondos olvasásává. Nagy becsű Munka mindennek, 's kivált Művésznek.

Van e az Úrral M. országi História? Ha nincs, én küldöm a' Gebhardiét, magyar fordításban. Látom az időt, midőn hazám az Úrtól venni fogja a' Gubernátor Hunyadiét és Primás Cardin. Martinuziét is, 's a' Mátyásét. Az első vékony testű, sodros haju, hosszas nyakú volt: ez húsos, erős. Bajuszt szakált horda mindegyike. Mátyásnak a' természet azt nem ada. A' melly képe neki az Igaz Zseb-könyve előtt áll, nem lihetem, hogy hív képe volna. A' Maros-Vásárhelyi Bibliothécában egy jobb lesz.

Mikor ismét megjelen majd a' Vaticanus Apolló' szobra előtt, kérem, emlékezzék rólam, 's azt fogom mondani, hogy nekem is juta az a' szerencse hogy azt imádó tisztelettel illethessem. A' fel nem avatott szem nem érti, miért az olly tiszteletes. Én bizonyosan értem, 's nem mások után. Éljen szerencsésen, édes barátom, és szeressen.

[Eredeti fogalmazványa a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4151.

Kazinczy — Gr. Gyulay Lajosnak.

Gróf Gyulay Lajosnak.

Kedves barátom! E levelemet nem mertem itt postára adni. Maga a Róma neve is veszélybe ejthette volna. Bátorkodom tehát hozzád tenni azt a kérést, hogy tégy te rá borítékot, írd rá az adreszt:

à Monsieur

Monsieur de Ferenczy

hongrois

à Rome.

chez Mons. Thorwaldsen, statuaire.

* Itt e két szó ki van törölve: az Úr.

s ereszd el postán. — Ha a mi kedves barátunk Döbrentei még nálad múlat, csókolj őtet képeben, valamint Kornist is, és Csereyt.

Igazgal engedd látni leveletem s add által a czéduláját. Éljszerencsésen, kedves barátom. Feleségem, lányom, gyermekeim tisztelnek, csókolnak, tégedet és Döbrenteit.

Január 17d. 1823.

[Megjelent a «Gróf Gyulay Lajos naplótöredékeiből» című mű 254. lapján.]

4152.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Széphalom Január 18d. 1823.

Tisztelt barátném,

Tegnap indítám leveletem a' kedves Lajosunkhoz, 's csélédem vissza jövéen a' postáról, a' Nagysádét hozza, édes, édes, édes Lotti. Ha egy öreg embernek ezt a' szavát hallaná az isméretlen, azt mondaná, hogy őtet kora teszi gyermekessé: de mi szükség nekem azon aggódni, hogy más az én érzésem felől mit ítél; én magamnak érzek, és barátimnak, 's magam magamat, 's azok engemet megértenek, 's az nekem elég. A' mi Lajosunkat arra kérém, hogy egy Rómába szálló leveletem tegye Bécsben postára. Attól tarték tudnilik, hogy itt a' levelet vagy hibásan viszik a' posták, vagy valaki tudni akarja, mi bajom nekem Rómával, 's a' levelet felbontják, el nem eresztik. — Egy Rimaszombati (Gömör Vármegyében) Lakatos a' maga fiját úgy nevelte, hogy ismét Lakatos legyen. A' legényke egy két esztendeig atyja körül tanulta a' Mesterséget; most Pestre küldé hasonló véggel; ott az ifjúnak a' Rajzoló Professor alá kelle Vasárnapokon feljárni, 's a' Prof. észre vette hogy ebből valami válhat. Az ifjú azután Bécsbe ment-fel. Ott az Academiában meglátá, hogy más hasonló korú ifjak Statuákat faragnak, emberi figurákat rajzolnak. Ha ezek tudhatják ezt, miért nem én? kérdé magától, 's atyjának híre nélkül elkezdé magát ezekben gyakorlani. Idő jártával Praemiumokat nyere az Examenben, 's ez annyira felverte lelkét, hogy eltökélé meglátni Rómát és Canóvát. Canóva őtet nem bocsátá maga elébe midőn azért könyörge, hogy őtet műhelyébe venné-fel, elrettenvén talán annak hallására, hogy ő Magyar. Mert mi a' Mesterség embereinél olyyaknak tekintetünk mint a' Kozák és Tatar.

A' szegény ifjú tehát Thornwaldsennél [!] jelenté magát, ki második Statuárius Canóva után a' világon, 's meghalván Canóva, most az első. A' mi szeretett Palatinusunk Rómában mulatván Thornwaldsent is meglátogatá, 's Ferenczy István megszóllítá a' Palatinus egyk Kamarását Gróf Pállyt magyar nyelven. Ez elcsudálkozik 's jelentést teszen a' Palatinusnál. Minthogy Thornwaldsen sok szépet monda az ifjú tehetségei felől, a' Palatinus neki esztendei segílyt ígére, de azon lekötelezés mellett, hogy Ferenczy hét esztendeig Thornwaldsent el nem hagyja. Ferenczy most küldé a' Palatinusnak a' maga Munkáját Carrarai márványban, 's az Budára megerkezett. Egy leány jobb térdére bocsátkozik, 's a' fővenybe vonja szeretőjének arczvonásait, az az profilját. Ugy beszéli tudnillik a' Festők Mythosza, hogy a' Képirást egy szerelmes lyány találta-fel, 's az által, hogy a' kedvelt Ifjú profiljét a' fővenybe rajzolóa. Lehet e szebb gondolat mint az, hogy egy kezdő Művész azt adja-elő, mint kezdődött a' Mivészesség?

Ennek az új Statuáriusnak a' testvére Pataki Deák, 's eddig a' Kazinczy Sophie (Vay Ábrisné) gyermekeit tanította. Vay nekem elbeszélé, hogy az ő Praeceptora micsoda leveleket veszen Rómából, a' testvérétől. Nem tudtam hinni. Végre a' Deák olvastatá velem a' leveleket. Született az ifjú 1792. Febr. 24d. 's Rómába ért 1818. Jún. 15dikén. Olly tekintetben van, hogy Canóva sokszor meglátogatta, és hogy Bonaparte Luciánnak a' leánya is vele faragtatá képét. Lelki Culturája, Grammaticája, Orthographiája, Epistolographiája valóban Lakatosi még ma is: de én sok nagy Mivész ismerek, ilyen Wutky Bécsben, 's Braun, a' ki felől épen ezt lehet mondanom.

A' Művészek Mythológiája a' Leánynak nem ada nevet, név nélkül szóllani pedig a' Státua felől bajos. Én Graphidionnak nevezém el, melly görög szó *kedves kis Rajzoló*t jelent, 's imhol Epigrammám.

FERENCZY' GRAPHIDIONÁRA.

Lyányka, találva van ő! 's te mosolygva csudálod, hogy arczát — —

[stb., mint a 4150. számú levélben.]

Az utolsó versben azt teszi a' márvány leány felelete, hogy valamint a' merés, reménylés által juta ahhoz, hogy czélját érte:

úgy Ferenczy is. A' Nagysád Erdélyi hírei nekem kimondhatatlanul kedvesek voltak, 's édesen nevettem a' katuskálkodó Úron. Bár csak Schurzot kötnének elébe, a' mit mindég érdemel az a' férjfi, a' ki illyenekbe avatja magát. De Keményen és Keménynén nem nevetek. Én semmit sem utálok annyira mint a' Mesallianszokat, csak hogy az igaz, és nem képzelt Mesalliansz legyen. Ila péld. ok. Keczer bátyámék azt hiszik, hogy ha nem Keczer, nem ember (Sárosban ez példabeszéd) vagy a' Kállaiak Szabolcsban, hogy minden becsületes ember rajtok kívül semmi, mert ők Ubul kapitány' maradékai, vagy némelly Gróf vagy Báró, hogy ő magát degradálja, ha Nemes leányt veszen; úgy tudom kit kell nevetni, 's nevetem édesdeden. De midőn némelly fiatal ember, a' kit anyja úgy őrze az asszonyoktól és leányoktól, mint a' kis Keményt az anyja, kiszabadulva végre az anyai őrzés alól, in das erste beste Mädchen belé szeret, 's azt gondolván, hogy az a' világ remeke, oltár elébe áll vele -- az ennek a' bohónak 's Nevelőjének a' vétke. Keserves dolog *nevetségessé* tétetni, a' ki Mesallianszt tesz, pedig így jár. Belép imádott felségével azok közt a' kikhez tartozott, 's minden vagy nevet, vagy megbántva felugrik, 's ott hagyják a' Vendéget. Az illy lépés csak a' legnagyobb ragyogású embereknek szabad, kiket a' világ kénytelen imádni. Így Cancellarius Gróf Eszterházy, midőn elveve egy Theatralistát. 'S ez is csak az által szabadúla meg a' bántásoktól, hogy Maria Theresia leülteté a' kártya asztalhoz. Azonban, édes barátném, itt is vannak kifogások, mint minden regula alatt; 's én akárki voltam volna, el mertem volna Therézt, ha frajezimer volt volna is; mert kiki értette volna, hogy az nem vad szerelmeskedésem következése, hanem érdemeinek becslése. A' világ kevés idő mulva imádta volna feleségemet, 's akkor nem nevettek, hanem irigylettek volna.

Én felőlem is azt szerették volna egyszer elhítni testvéreim, hogy ezt akartam tenni egy frajezimerrel. De Puffendorfné Asszonyom, kit Nagysád ismerni fog, mert sokat emlegeté, tudja, hogy az fundamentom nélkül való vád volt, mert én épen akkor égetem Puffendorfnéért, mind addig míg látám, hogy abból egy vas bába lesz idővel. Elrettenvén a' szolgaság' jármától, szépen kivonám magamat a' hálóból, mellyet most egy Gróf hordoz sirva, és sohajgatva.

A' Nagysád által szánt és dicsért Einil betegen fekszik Patakon, 's anyja körülfele *krankenwärterines* kedik. Valóban az igen nemes érzésű gyermek. Képzélje ezt Nagysád a' mit beszélek. —

Elöttem lévén a' szomorú példa, hogy a' Kozmai Úr az által romla meg, hogy fejébe verék, melly gazdag ő: én mindég azt beszélem az enyéimnek, hogy ők melly szegények. Emil egyik levelében azt írja az Anyjának, hogy ő könnyen szenved, hogy kérése nem teljesíthetik, 's azt óhajtja inkább, hogy az Isten nekem azt engedje, hogy Thaliért mehessek-le a' Banátba Delvónéhoz. Még eddig szabad gyönyörködnöm gyermekimben atyai gyengesség nélkül. De Nagysádnak Zseni is akar írni,* és így véget érek. Csokolja Nagysád tisztelt, imádott anyja' kezeit, 's ajánljon gratziájába, kegyes emlékezetébe. Tisztelje nevemben Dr Gyarmathy Urat is, 's jelentse, hogy nekem az irtakat felőle értenem igen kedves volt. Örök tisztelettel maradok. Sz. Január. 18d. 1823.

[Fredetije M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4153.

Kazinczy — Dúlházy Mihálynak.

Széphaom Január. 19. 1823.

Bizodalmas Drága Jó Uram Bibliothecarius Úr,
nagy érdemű kedves barátom,

Vádol az Úr, hogy szükségemet más által teljesítem, 's bizatlankodást mutatok az Úr eránt. Hogy lehetne nekem az utolsót tennem, holott hálásan vallom-meg annyi tartozásomat az Úr megbecsülhetetlen barátságaiért, mellyeket olly sok izben bizonyított erántam? de' viszont a' sürgetőt, a' halaszthatatlant, hogy bizzam én arra, a' ki felől azt hiszem, hogy távol van házától, 's levelem nem éri ott? Ez minden mentségem, és, a' mint ugyan hiszem, olly tekintetű, hogy az Úr ezért minden vádjai alól felszabadít. De az Úrnak még vádjai is olyanok, a' mi [!] miatt tőlem köszönetet várhat, kívánhat, 's azt az Úrnak a' legforróbb szívvél adom.

Fischer Könyvkötő, kivel én Klopstockomat bekötetém, mert csak cartonirozva lévén, a' levelek szélei romlani kezdettek, nekem azt

* Kazinczy Eugenia, atyja levele után, csakugyan ír néhány sort gr. Gyulay Karolinához; s e sorok után Kazinczy ezeket írja: Nem leli e Nagysád, hogy a Zseni írása hasonlít az ő szeretett Kisanyjához?

mondá, hogy azt a' 3 Darabba kötött hat kötetet Gróf Sztáray Vincze megvenni óhajtaná. Én tehát a' Grófnak megírtam, hogy ha ezért és a' még pompásabb Emiliáért 150 fntot nem sokall, vitesse-el Fischer-től, 's a' pénzt fizesse-ki Lassgallner Urnak. Tudnillik én úgy gondolkozám, hogy ha a' Klopstockomnak 's Emiliámnak árát felteszem Ernsdorffra, úgy nekem a' pénzért 10 czédulát adnak, 's egyet azon felül ingyen, az lévén a' Kijátszó tett jelentése, 's tizenegy czédula között inkább lehet reményleni hogy leszen eggy, a' mely nyer, mint ha csak egy czédulát vásárlók. Napoleon a' lotteriázást Bolondok' portziózásának nevezte, 's meg kell vallani, hogy az. De mondja-meg nekem Napoleon, bolond e az, a' ki 15 fnttal portziózott egy czéduláért, 's Január. 7dikén a' maga 140379 számával százezret nyere Ellgot által? bolond e a' ki a' maga 74900 számával húszezeret nyert? 's a' többi; 's bolondnak nevezetném e én, ha a' magam 127986 számommal, mellyet vettem, Febr. 27dikén megnyerném Ernsdorffot melly 400,000 fntot adna gyermekimnek? A' mérő serpenyő egyik csészéjébe tehát Klopstockot és Emiliát tettem volna, a' másikba azt a' reményt, hogy 2719 nyertes között én is nyerhetek valamit, és vagy csak 20 fntot, vagy 400,000-t is, 's a' mi e' két szám között közben áll.

Azonban Gróf Sztáray Vincze nekem azt felelé, hogy a' Fischer-től vett hír egészen hamis; ő azt soha sem akarta 's így a' dolog elmúlt.

Vévén a' Gróf levelét, megkövettem, hogy váratlan jelentésem megbántotta; de bizonyossá tevém, hogy a' hírt nekem Fischer adta. Most emlékezvén, hogy Fischer nekem ezt is mondá: «De a' vételnem általam kell megtörténni» — nem gondolhatok egyebet mint azt, hogy az ember részt akara venni a' vételben, vagy hogy a' Gróf ocsóbban akará, mint én szabtam árát.

A' könyv ára ez:

Klopstock I—VI Köt.	46 thaler 16 g.
Emilia	8 » — »
A' Kötő' munk. 15 ft.	10 » — »
	<hr/>
	64 thaler 16 g.

A' tallér ezüst forintra reducáltatván

64	16
32	8
<hr/>	<hr/>
96	24.

• 96 ezüst forint tészen papiros forintot így

96

96

48

240 a' gute Groschenek nélkül, mellyek ismét 1 f. 36
ezüs pénzt tesznek: 1.36

48

4.00

És így 244 papiros forint. Ebből vegyünk-ki ¹⁵⁰/₉₄ fntot, látni, hogy én 94 fntot engedtem volna, 's ez olyannak, a' ki Klopstockot és Emiliát venni akarja, nem rossz vásár.

Eggy Képiró, nálam a' Klopstock előtt álló rezecket látván, kész volt volna nekem a' pénzemem minden diminutio nélkül megadnom [!], azt mondván, hogy ő belé sem fog soha nézni a' Munkába, de a' Munka előtt álló rezek megérik a' pénzt, 's még akkor nem vala kedvem eladni. Most is csak az a' kinézés vive arra, hogy eladjam, hogy nem látám *lehetetlennek*, hogy az gyermekeimet igen boldoggá teheti.

Az Ur tehát, édes barátom, azt lehetné, hogy szállana Fischerrel, 's mondana ne egyebet, mint azt, hogy Gróf Sztáray nem akarja venni többé (ne magyarázzunk neki semmit; hogy ha gyanúm méltó gyanú, ötlet el ne pirtsuk): de ha ő akárkinek Klopstockot és Emiliát 150 fnton eladhatja, adja-el szabadon, 's a' pénzt adja az Urnak. Cselekedje ezt az Ur, szokott barátsága szerint.

Miolta az Urat szerencsém volt itt látni, mennyi bajokon vive által a' Gondviselés! De a' panasz haszontalan, 's én a' pokol szélén is remélni fogok még, mint az a' kit a' fejvevő székre ültetnek, 's ijedelme miatt remél. Nappal enyhítem bajomat olvasással, dolgozással: de míg elalszom 's mikor felebredek, mindég kínoz hóhérom. Istentelenség a' mit az a' jó embernek látszani vágyó ember velem, testvérén, 's gyermekeimen elkövet, 's még haragszik, hogy nekem fáj a' mit tesz.

Az ujságokból tudja az Ur, hogy a' Rómában lakó Rimaszombati születésű Ferenczy István (szül. 1792. Febr. 24.) beküldé a' Palatínusnak a' Csonkoi képét alabastromban, 's a' Rajzolás Feltalálóját márványban. Én a' leányt Graphidionnak nevezém (gráfein görögül rajzolni; festeni, innen gráfisz, 's ennek diminutivuma

Graphidion, az az kedves kis Rajzoló) 's ezen Epigrammat küldém Rómába Ferenczyhez :

Lyányka, találva van ő! 's te mosolygva csudálod, hogy arczát — —

[stb., mint a 4150. számú levélben.]

A' próza mindent elmond: a' Poeta sokat elhallgatva szeret mondani. Az utolsó versben tehát ezt feleli a' márvány leány: Amor vezette kezemet, 's arra taníta, hogy szeretve dolgozzak.* Ferenczy ugyan ezt tevė; 's a' mint én voltam szerencsés, hogy a' szeretett ifjú képét a' fövénybe mertem rajzolni, 's az által levők szerencsés, hogy jó sikert reméltem; úgy leve szerencsés Ferenczy is. Éljen szerencsésen, édes barátom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4154.

Gr. Sztáray Vinceze — Kazinczynak.

Hochwohlgebohrner Herr!

Es war wohl gar keiner entschuldigen[den] Erwähnung werth wegen des Ansinnens vom Buchbinder Fischer zu sprechen, da aber Euer Hochwohlgeboren davon sprachen, so kann ich nicht umhin Sie zu versichern, dass mir keine andre Erinnerung als jene, der sehr schönen, mit superben Kupfern gezierten Auflag des Klopstocks, und jene seines geistvollen Besitzers übrig bleibt — erstere bewundere ohne Sie zu beneiden — letzteren Schätze als einen Mann, dessen Grundsätze und Litterarische Känntnisse mir im gleichen Grad behagen — ich habe übrigens die Ehre mit aller Hochachtung zu sein

Euer Hochwohlgeboren!

unterthänigster Diener

Sztára den 21 Jäner 823

Graf Vincentz Sztáray mpr.

P. S. ich bin bey der 1-ten Ziehung v. Ernsdorf mit einigen Tausend Numern hinter der *Wahren* Zahl geblieben, bey der 2ten werde wohl um so viel über die Wahrheit hinausgehn?! Aber so,

* E két szó helyett előbb ezt írta: merjek, reméljek.

und nicht anderst, ergeht es gewöhnlich im menschlichen leben, und mit den menschlichen Projecten!

Kivül: à Monsieur Monsieur de *Kazintzy* de Kazincz — p. Ujhely — à *Széphallom* [!].

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4155.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Régen óhajtott feleletedet ez előtt egy héttel elragadó örömmel vettem, 's még nagyobb lett volna örömöm, ha Leveledben állapotról kellemesebb rajzolatot írnál, mint irsz. Forró szívvel részt veszek vesződéses processusod által okozott keserűségemben, melyet annál elevenebben tudok magamnak képzelni, minthogy kisebb formában nékem-is hasonló sorsom van, a' mennyiben én-is kénytelen vagyok nehezen és lassan keresett pénzbeli kevés értékemnek egy részéhez törvénykezés által jutni vagy — nem jutni. Elevenen eszembe juttatja ezen közös állapotunk Báró Barnak az Epitres Diverses Irójának ezen tárgyról szóló Verseit, mellyeket (minthogy a' könyv talám nincs kezeid között) számodra-is itten leiratok.

Külömben én mostani sorsommal alkalmasint meglegegedhetném, kivált ha szemeim' gyengesége naponként nem nevedednék. Fijaimban még mind eddig nem kevés örömöm van, kik között az egyik Bécsben mint Udvarnokynál lévő Agentialisz Secretariusz meglegegedve él, a' másik pedig Po'sonyban a' Második esztendőbeli Just hallgatja, 's maga felől mind eddig jó reményt mutat.

Hébében munkáidat nagy gyönyörűséggel olvastam, 's nem győztem csudálni azt a' szép tüzet, melly azokat melegíti. Én, azon kívül, hogy a' Muzák' megjelenésével nem igen dicsekedhetem, kettős hivatalom által-is úgy el vagyok foglalva, hogy, kivált szemeim' gyengesége mellett, a' Literaturával alig foglalatoskodhatom többet, mint a' mennyi szükség pihenésemre. Mindazáltal a' folyó esztendőre csak ugyan készítettem a' legközelebb mult hetekben egy pár Értekezést

1 A levél zárlatán ép piros pecsét.

a' Tudományos Gyűjteménybe, és egy pár verset Hébébe. Talám még Auróra' számára is fogok valamit dolgozni, jóllehet nagyon sajnálom, hogy ennek részére a' Pestiéknél olly szembetűnő részrehajlást kell látni. A' mi a' fiatalabb Iróknak előttem esmeretes munkájit illeti, nagy örömmel látok minden szép igyekezetet és törekedést; de Előtted nem titkolhatom el, hogy minekutánna az út már előttök valamennyire meg vagyon törve, tőlök sokkal többet várok és jobbat, mint a' mennyit és a' millyent rend szerént adnak.

Sallustodat, Erdélyi Leveleidet, és Cicero' némclly munkájit, mint Literaturánknak bizonyos nyereségét óhajtvá várom 's megjelenésökhöz jó szerencsét kívánok. Még forróbb szívvel 's szívemnek egész teljességéből kívánom azt, hogy ügyödnék mennél elébb szerencsés kimenetelét érhesse 's házodnak boldogulásán sokáig örvendhess, s ez sokáig tisztelhesse benned őrangyalát és követésre méltó remekét a' Szépnak és Jónak. A' legszivesebb tisztelettel és barátsággal vagyok

Soprony, Januarius 24dikén 1823

örökös Hived
Kis János. ¹

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4156.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt barátom,

Vaynak a' halálára Prof. Kövy és Kézy Urak verseket írtak: az elsőbbé kész, 's íme küldöm azt, a' másiké még nem kész, és így nem küldhetem. Vetted e levelemet a' Tokaji postáról? Azt ott tétetém-le számodra, és így nem szeretném ha fizettél volna értte. — Élj szerencsésen, édes barátom, 's töltsd vígan a' farsang' napjait. Hogy Aurél érezze mi ő nekem, mondjad neki hogy csak őtet idvezlem. Irigyeném azt a' gyermeket, ha neked tudnék valamit irigyleni.

Széphalom Január. 29d. 1823.

örök tisztelőd
Kazinczy Ferencz mpr.

¹ Csak a névaláírás Kis Jánosé.

Ha láttad már Aurórá, engedd nekem is látnom.¹

E levél mellett van egy elkezdett, de be nem végzett levél, mely itt következik:

Méltóságos Gróf Táblai-Bárá,
nagy tiszteletű Uram!

Tegnap haza érkezésemmel itt találom Gróf Dezsőffy József Úrnak ide zárt levelét azon hírrel, hogy betegeskedik ugyan, de élete veszélyben nem forog. Nem csak az a köz jó, mellyet ez a nagyon nemes gondolkozású ember, nem esa . . .

[Itt félbeszakad a levél.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4157.

Kazinczy — Dúlházy Mihálynak.

Sz. — Január. 30. 1823.

Különös bizodalnú Drága Jó Uram Bibliothecarius Ur,
érdemes barátom,

Az ide zárt leveletem Eperjesre menő emberem visszahozá, mert Szaláncznak, Rozgonyinak vevé útját, nem Kassának, 's azolta nem volt módodom beküldeni. Bár most lehessen reménylenem szerencsés sikerét.

Gróf Sztáray Vinczének azolta is vevém levelét, 's egy melegen írottat. Úgy tetszik, a' Gróf is érzi az idők terhet.

Comtesse Virginie a' leányomnak írt, de Zseni Regmeczen múltat egy hét oltá az ösémnél. Feleségem Emil körül anyáskodik Patakon, ki két hét oltá fekvő beteg. Ha Zseni haza jó, válaszolni fog a' megbeesülhetetlen levélre. Bár azt érhessem-el, hogy Zsenit levihessem Szent Mihályra nyaralni. Neki a' Comtesse társasága nem csak öröm, hanem haszon is, mert ő nagyon elmaradt az általam szándéklott nevelésben. Erszényem nem engedi, hogy Mestert tartsak; magam pedig ezerszer inkább görbendezem terheim alatt mint a' Mélt. Gróf

¹ T. Kazinczy Ferencz Úr levele. — Jött Febr. 2ikán Sz.-halomról Kassára 1822 [1]. — Dúlházy M. jegyzete.

a' Szent Mihályi Epigrammára tett válaszban panaszolja. Ott pedig volna Klavír-Mester, 's így Zseni leczkét is vehetne.

Igaz nekem a' Mélt. Gróf számára egy Hébét küldö. Szirmay Adám Fő Notar. Ur meg látta nálam, elvitte, hogy megtekinti, 's még mostanig sincs a' könyv, hogy azt Comtesse Virginiének küldhetném. Mihelytt visszakapom, azonnal küldöm. A' más könyvét látatni sem kellene, mert így járunk.

Tisztelje az Ur édes barátom, az egész Mélt. Házat, 's jelentse hogy most nincs időm írni. Régen nem írtam; de felejttem minden örömeimet, 's igazán, nem is tudtam, hol van a' Mélt. Gróf. — E' napokban felhántam régibb papirosaimat, 's kerestem a' *Pillangóhoz* írt Verset. Mihelyt rá akadok, azonnal küldöm. Az Erdélyi Levelek felől hireim sincsenek. E' napokban Bethlen Farkasnak VI. kötetét forgattam végig, hogy a' Bévezetésben hibát ne ejtsek. Oh melly keserves azon dolgok felől valamit mondani.

Maradok a' legszivesebb tisztelettel. K. F.)

4158.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, Jan. 31d. XXIII.

Nagyérdemű igen tisztelt 's szeretett Barátom!

Közlé velem Gróf Gyulay, Ferenczynek írt leveledet. Graphidionjára írt soraid igen szépek; 's szép és tanúságos az egész levél. Nem tudom, ismered e Ferenczyt, én ismerem, és néki éppen úgy kelle írni. Gróf Gyulay 's Gróf Kornis vorik a készülőlt Olasz Országba, ha elsül menetelek, küldöm tőlök a' Ferenczyt illető Kurirt. Őtet, a' mint hallom, meghívta a' Primás, Basilicajanak faragott-munkájira. Gyönyörű dolog, kivált ha káros nem lenne az ifjú művészek hamar elhagyni Rómát.

[Itt megszakad a levél, bevégtetlenül.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

¹ 1823—20. T. *Kazinczy Ferencz* Ur levele (kettő egyszerre jött) febr. 4ikén 1823. — Dúlházy M. jegyzete.

4159.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 7. Febr. 1823.

Theurester, geliebtester Freund,

Mir ward nicht wohl, als ich einen Brief von Ihnen gegen Recepisse und frankirt erblickte. Doch gedankt sey es Gott, dass Ihnen und den Ihrigen nichts schlimmes begegnete¹ und dass so der Brief nichts unangenehmes für Sie enthielt. — Schreiben Sie mir nicht mehr so; lassen Sie Ihre Briefe, wie bisher, frey laufen. Ich habe wider die Post keine Klagen.

Dass Herr Prof. Patay Sie besucht hat, freut mich sehr. Als er ging, war er einige Augenblicke bey mir, und versprach bey der Semestral-Censur in Patak, den 28. Januar, zu erscheinen, und mich wieder zu besuchen. Er blieb aber aus. Ich glaube, er hat sich verspätet. Ihm ward gewiss ein sehr schönes Loos. Er ist befreyt von dem Elend, das Wort Gottes Zischmenmachern in Szepsi zu predigen, und ist nun in Wien. Ich glaube, er wird oft Gelegenheit haben mit dem Kaiser zu sprechen, und seine Gnade zu erwerben. Ich machte ihn auf das Beyspiel des Superintendenten Kis aufmerksam und bat ihn dieses Beyspiel zu befolgen. Mein Rath war, dass er auch bey dem Erzbischof Firmian sich präsentiren möchte. Es ist so schön, wenn Männer, die verschiedenen und mit einander streitenden Corporationen vorstehn, sich lieben, mit einander umgehn.

Herrn Prof. Magda kenne ich bloss aus seiner Schrift, die er herausgab; ich habe ihn nie gesehen, ich habe an ihn nie geschrieben. Sein Unglück geht mir aber sehr zu Herzen, und drückte mich nicht die Härte meines Schwagers, ich würde ihm gewiss beispringen. Mir scheint nach dem, was Sie mir schreiben, sein Unglück hat er nur seiner Unklugheit zu verdanken. Bey ruhigen Zeiten sieht man das Ding über: aber in gefährlichen Conjunctionen wird Unklugheit wie Verbrechen gestraft. Edlere Menschen fallen leicht in dieses Unglück, und vergessen, dass das *famosa morte inlarescere* (Worte des Tacitus) oft eine Narrheit ist. Ich glaube, wäre mein Haynóczy unter uns, er würde das nemliche sagen. Diesen stolzen Tod wünsche ich bloss so verderbten Menschen, wie es Martinovics war.

¹ Az eredetiben tollhiba: begnete.

Der Name Haynóczys bringt mich auf den Punkt von dem Congress von Verona und den von Spanien. Ich habe die Beschlüsse von Verona mit der letzten Post in den Blättern des M. Kurir erhalten. Was in Spanien geschieht, weiss ich kaum. Fragen Sie mich, wie die Generale der Royalistischen oder Constituellen Parthie heissen, und ich werde Ihnen vielleicht nicht viere-fünfe nennen können. Als dieses Feuer entstand, wer hat es geglaubt, dass in Spanien etwas werden könnte, das die Augen Europas an sich ziehen wird? Ich erinnere mich nur, dass der König viele tausende gefangen hielt etc. und das empörte mich. Da ich weiter nichts las, sondern bloss hörte, dass die Monarchen des heil. Bundes ihn in ihren Zirkel nicht aufnehmen wollten, so glaubte ich, es sey nicht werth, dass ich mein zu Ende gehendes Leben mit so unwichtigen Nachrichten mir verkümmern lasse. Nun es ist nicht Zeit das Versäumte nach zu holen, und ich lese aus den Blättern des M. Kurir selten etwas anders, als was Oestreich und unsere Litteratur betrifft. Ich bedaure das einst so stolz glänzende, jetzt tief gesunkene, und nun durch die Revolution sich entnervende Volk. Eine Parthie schlachtet die andre. Weg, weg mit den Bildern des Gräuels! Statt dieser Nachrichten lese ich lieber Acten im Archiv des Zempl. Comitats, oder die Geschichte Ungarns von Istvánffy, Wolfg. und Johann Bethlen, und die Autobiographie von Kemény. Dieses ist ebenso gräueltvoll: aber das ist doch die Geschichte *meiner* Nation; ich sehe längst geschehene Gräuelt, und mich tröstet der Gedanke, dass dieses nicht mehr ist.

Glauben Sie mir, es ist doch nichts über die Classiker und über Poesie. Das hebt uns aus dem elenden Kreis der Wirklichkeit hinaus. Haec studia — — senectutem oblectant — — (Cicero.) Und höre ich auch von andern, was in Catalonien und in Morea geschieht, so vergesse ich [es], wenn ich den Cicero, und die abscheulich schöne Zeiten des Caesar und Augustus lese.

Ja, Freund, die Menschheit denkt und träumt jetzt nichts als von Republikanismus und von Constitutionen. Das letztere lasse ich, als Ungar, der sich über sein Loos mit Grund erfreut, gelten; aber wünschen Sie oder wer immer Republiken wie in Athen und Rom? Nord Amerika führt keinen Krieg, legt sich ganz auf Industrie und Impopulation, straft keinen Socrates mit Schierling und keinen Aristid mit Ostracismus. Bleibt also Nord Amerika bey diesen Grundsätzen, so lob ich es mir; würde aber dorthin, wäre ich auch noch

jung, nie hinauswandern. Aber in Athen und Rom lebe ich nur in der idee gerne. Was gäbe ich drum, wenn ich selbst in meinen alten Tagen Rom und seinen classischen Boden, seine heiligen Ruinen, und seine Gemähle und Statuen und neue Gebäude sehen könnte! Aber bleiben wir ruhig hier zu Haus, und drückt uns so manches, ertragen wir es mit Geduld, und denken, der Mensch entgeht diesem Unglück nirgends. Ich bin kein Minister, kein homme publique, und weiss nichts von dem, was die Götter der Erde im Sinn haben. Aber die Götter des Himmels werden von ihren Gesetzen nie abweichen, die Natur wird stets *vertrümmernd, bauend* fortschreiten, und ich bin froh, dass ihre Stellvertreter dafür sorgen, dass endlich dem abscheulichen Blutvergiessen ein Einhalt gemacht wird. Der [!] Arge werde ich darum nie zum Guten stempeln: aber Ruhe ist doch das Beste, wie das Wasser beyrn Pindar das Beste ist.

Den 29sten Jänner fällte die Tafel zu Eperjes neuerdings eine höchst gerechte und günstige Sentenz in meinem Prozesse. Stellen Sie sich vor, mein Schwager war bey der Publication gegenwärtig. Wie kann man das Gefühl der Schande in sich so sehr ersticken? — —

Haben Sie meine Recensionen der Hebe und der Aurora in den Blättern des Magy. Kurir gelesen? Sie sind mehr Anzeigen als Recensionen, aber ich glaube gerechter als manches Lob in Posaunenton, und mancher Tadel mit Fuchteln. Auch auf diesem Felde will ich Ruhe haben, denn gedankt sey es den Göttern, der Kampf wegen Neologismus ist ausgekämpft, und Hebe und Aurora sind meine Vindices. Kisfaludy Sándor hat, meinem Gefühle nach, keine schönere Romanze, als die, welche hier in der Auróra steht,¹ und sein Bruder Károly ist wirklich in den verschiedensten poetischen Formen glücklich. Szalay Beniamin ist ein erdichteter Name; der Verfasser des humoristischen kleinen Romans Tollagi Jónás ist Kisfaludy Károly selbst ingenii benigna vena. (Horaz.) — Makáry ist Jurat, und Sédely (von mir so untauft, denn er heisst eigentlich Schedel) studiosus Medicinae in Pesth. Auch Kovašóczy Jurat. Wer von uns allen hat in ihren Jahren so erträgliche, ja so gute, geistige Stücke gegeben? Und unsere alte Herren glauben, sie seyen Alles in Allen. Man hat mir vorgeworfen, ich lobe diese jungen Leute bloss, dass ich sie meiner Lieblingsidee (der Sprachverderberey) gewinne. Das mögen sie, wie es ihnen beliebt, sagen. Ich besorge nur, dass das Ding zu

¹ E szó fölé Romy K. Gy. ezt írta: Dobozy.

weit gehen könnte. Ich könnte Ihnen einige Stücke zeigen, a' mellyek oly kegyetlenül borsosok, hogy a' veszett kutya is elveszne tőle. Und freylich ist das zu arg. Aus dem Wässrichten, das uns eigen war, müssen wir nicht in das Brydonsche springen. Es ist genug, wenn wir die apis matina das Schönste der Fremden nachahmen, und ihre liebliche tinte uns eigen machen, mit dem vaterländischen amalgamiren.

Die Recension des e—i—s der Aurora¹ hat mir Igaz geschickt. Ich bin nicht der Meinung dieses Ungekannten. Dass Igaz meine Sonette aufnahm, wiewohl sie schon gedruckt waren, verdienten die *Verbesserungen*. Dass er von dem poetischen Feste in Keszthely sprach (aus einem Gesichtspunkte betrachtet, sehr ehrwürdig, aus einem andern betrachtet, sehr kleinlich) das that er auf *meinen* Vorschlag; dass er das Zempl. Fest *wieder abdrücken* liess, das that er aus eigenem Antrieb. Dass er meine éloge des Festetics aufnehme, daran habe ich wahrlich *nie gedacht*, und wusste es bloss als ich diese schon gedruckt las.

Ich werde Ihnen von dem Bildhauer Ferenczy István in Rom schwerlich etwas gesagt haben. Er war zu Rima-Szombath 1792 den 24. Febr. geboren. Sein Vater war dort Schlosser, und dieser Sohn bestimmt, sein Nachfolger im Handwerk zu werden. Er kam nach Ofen, und zeichnete in der Normalschule. Nun kam er nach Wien, besuchte die Akademie der bildenden Künste, und zeichnete Gatterwerke. Er sah dort junge Leute zeichnen, graviren, in Marmor arbeiten. Warum sollte ICH das nicht, und ebenso gut, wie diese da? sagte er zu sich selbst.

Er fing [an] Statuen zu zeichnen, und gravirte einen Solon (profil.). Er erhielt das praemium. Nun loderte er erst fort. Er erhielt ein zweites praemium. Sein Vater drohte ihn zu enterben. Er ging nach Rom, um Canova zu sehn. Dieser wies ihn ab, als er in seinem Attelier um einen Platz anhielt. Muthlos kam er zum Thorwaldsen. Par bizarrerie, um zu sehn, was doch aus einem Ungar werden könnte, nahm dieser ihn auf. Eine marmorne Platte ward ihm in sein Zimmer gegeben; er mache, was er will. Seine Commilitonen kamen in ein paar Wochen erst in sein Zimmer, um zu sehn, was der Bär macht. Erschrocken liefen sie zum Meister. Dieser liess die Platte Canova sehn, und Canova bedauerte jetzt

¹ Ezt a szót kihúzta Romy K. Gy. és ezt írta fölé: Hebe.

erst, ihn abgewiesen zu haben. Nun wissen Sie, wie ihn sein Glückstern in die Bekanntschaft des edlen Herzog Palatin gebracht.¹ Als Thorwaldsen nach Krakkau reiste, um den Platz, wo Ponjatovszkys Statue stehn soll, zu besehn, war Ferenczy bei Canova, und dieser besuchte ihn nach Th.-s Wiederkunft einigemahl; nahm auch seinen Abschied, als er Rom verliess, von ihm. F.-s Bruder ist in Patak, Publ. Praeceptor Abe . . .² distar. Ich las des Bruders Briefe aus Rom an diesen. Ein Mensch ohne alle Cultur. Schlechte Schrift, schlechte Orthographie, schlechter Styl, ungerregelte Logik. Doch wie viele Künstler in Wien sind eben das. Hören Sie Wutky und Braun, so glauben Sie, Sie hören zwei fiacre Kutscher; und Wutky, so sehr gross in seinem Fache, (Landschaftsmahlerey) fällt in meiner Gegenwart im Belvedere Urtheile, dass mir die Galle überfloss, und ich rückte nun hervor, und erklärte ihm und Grassy und noch einem Dritten, warum der von ihnen getadelte Kissling (der abwesend war), und noch mehr die ersten Meister der ital. Schule *Recht hatten*. Canova arbeitete für den Herzog Albert in Wien mit dem Meissel in der Hand, und sein Bruder, ein Abbé, las ihm vor, und explicirte was er nicht verstand, weil er seine Schulen entweder nicht, oder nicht gehörig absolvirt hat. Ein Statuarius sollte doch Homer und die Metamorph. des Ovid und wenigstens Barthelemys Anacharsis Tag und Nacht vor sich offen haben. Ich schrieb an Ferenczy, mit einem Epigramm auf sein Marmormädchen³ in Ofen, das ich Graphidion getauft, und bat ihn dieses zu lesen. Ich umarme Sie herzlichst, theur. Freund.

Ide, a levél aljára ezt írta Romy K. Gy.: (In der Antwort, von der Aufführung des Drama von Schedius.)

Die Biographie des Berzeviczy ist äusserst anziehend und zeigt von dem Adel ihres Verfassers. Schade dass B. so fleckigt war! Auch sein opus posthumum hat Stellen, die mich zurückstossen.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

¹ E szó fölé ezt írta Romy K. Gy.: (Tud. Gyűjt. 1821. November p. 114.)

² A szó közepe a kötés miatt nem olvasható.

³ E szó fölé Romy K. Gy. ezt írta: Hirtenmädchen aus Marmor in Ofen.

4160.

Zsiday Sándor — Kazinczynak.

Pesten 9dik Febr. 1823.

Tekintetes Ur,

Különös Tisztelettel való Drága Jó Uram!

A' Tekintetes Ur 22dik Januariusról hozzám bocsátott Beesés Levelének egyik tárgyát lévő Ingessio felől adandó Véleményemnek biztosabb voltára nézve, ki hozattam magamnak azon Tabularis Pert, mellyet Gróf Török József Ő Nagysága az Ónodi Jószágokrol tett örök bévallás megerötelenítése iránt Gróf Erdödyné ellen folytat, s meg olvastam azt. Látám mindjárt az Actiobol hogy a' Felperes Grófnak keresete csupán tulajdon ratajára legyen szorítva, és hogy e' szerintt valamintt senki más ahoz közit nem tarthatlya, úgy az ez irántt folyó Per is ezen Ingessiót ezen tekintetből meg nem szenyvedi. De láttam egyszersmind magából a' Perből azt is, hogy valamintt ennek környülállásai, ugy a' Gróf Török Nemzettség Leány Ágon lévő Tagjainak is Jussaik Ónod irántt olly helyheztesbe vagynak, a' mellyhez képest nevezetes ezelt lehet el érni az Ingessióval, ha szintén azt nem is, a' mellyre az rendesen vezetni szokott a' maga helyén. — Ugyan is, én azt hiszem, hogy a' mind két Ágra szöllő Fassióval szerzett Ónodi Jószágok természete a' Successio rendjeire nézve a' csupa férfi Ágról szöllő Királyi Consensus által, a' Férfi Ág fentt maradása idejéig meg nem változott külömben, hanemha magának az Impetránsnak is e'beli akarattya valahonnan ki teltzene. Ha tehát ezen Tárgyba sem különös Rendelése ninesen; sem pedig azon Folyamodásba, mellyet a' Királyi Consensus meg nyéréseért a' közös Nagy Atya tett volt, a' Fassióba kített Successio rendének meg változtatásáról s csupán Férfiakra lejendő szorításáról maga szót nem tett, úgy az egész Consensualis csupán a' Férfji Ág el fogyta esotére, a' Fiscus Successiojára nézve értetődik, mellynek ideje míglen eljönne, addig a' Fassióba ki tett Successio rendjének kell megállani. E'hez képest lett az, hogy 1777dik Esztendőbe mindjárt a' legg első Osztály alkalmatosságával az egy Leány Testvér az Ónodi Jószágokhoz is közit tartván, azokbol illető részit kívántta, s a' Férfji Testvérek is figyelemmel voltak azon keresete irántt, a' mennyibe a' Quartalitium szinlett Neve alatt

Sávolyból elégitették ki Eszther Testvérjeket Onodi Jussára nézve is, mellyhez képest már csak ennyibe is Substitutuma az Onodi Jóság a' Sávolyinak az akkor osztozott Fijak Leány Maradékira nézve azon esethe is, midőn Onódnak nyilván Férjfi Ágra lett reguláztatása semmi kécséget nem szenvedne. Nem csekély haszon leszen tehát, a' Leány Ágnak illy helyheztetésű Jussán felől a' Fő Törvény Székeknek gondolkodások módját az Igazság ki szolgáltatása uttyán az Ingressio mellett rövid szerrel ki tanulni, mellyre hogy a' Per fekvése szerintt jó alkalmatosság nyílt, onnan világos, a' mennyibe a' Felperes Gróf által kereset alá vett tulajdon rátalításának mennyiségét, a' Leány Ág Jussainak helyes vagy helytelen voltára való tekintet nélkül Itélet által meghatározni lehetséges nem leszen. Én most látván legg jobb Idejét azon Ingressionak, azt a' Perbe immár valósággal bé is tétettem a' Mlgos Grófnék neveikbe Fundamentomaikkal együtt, 's mivel a' Procuratoria Constitutio elő mutatása nállunk ritkán szükséges, elég leszen a' Mlgos Grófnék részéről alkalmatosság szerintt valamely Szolga Biró 's Eskütt előtt a' Prokator vallást meg tévén, azt a' Vármegye Gyűlésén szokott módon referaltatni, ha szintén a' rólla ki adandó Bizonyosság Levél most mindjárt nem expedíaltathatnék is.

A' Gróf Almássy Ignác szándékáról itt senkitől semmit ki nem tanulhattam, ha valami e' részbe tudomra fog esni, felőle jelentést tenni el nem mulatom.

A' Bossányi híres Perbe is azonnal bé tehettyük az Ingressiót, mihelyest a' Juris et Sangvinis Communio irántt Probák jönnek Kezemhez, mivel ezek nélkül haszontalan dolgot cselekednénk, ezek mellett is azonba olly számos Ingerensek között kevés haszonra lehet számot tartani a' Pernek leggjobb kimenetele esetére is.

A' Gróf Károlyiak Proportionalis Perekbe nem régen vitelle el a' Királyi Tábla a' Vágásiak Prohibitajokat, melly ezen Pernek elő mentét soká késlettette. Itt már csupán a' Proportio Clavisáról az ide tartozóknak vagy nem tartozóknak meg határozásáról leszen szó. E' részbe Széphalomnak Alsó Redmecztől való külön Corporitása irántt Probákra lenne szükségünk, mellyek nélkül bizonyosan ezélt nem érünk csupán annak emlegetésével, hogy a' Széphalmi Legelő és Fajzas az Alsó Redmecziakkal nem közös, mivel a' mellett még a' Helységnek Osztály által regulázott része vagy hozzá tartozó Diverticulumuma lehet Széphalom.

A' Herczeg Brettzenheim ellen a' Hartai Curia irántt folyó

Per az Actoratus kérdésébe submissio alatt vagyon. A' Herczeg ez irántt kész volna a' barátságos Egyezésre, 's arra nézve a' Tabularis Prokátora Engemet két izbe is már meg szállított. Ezt én jelentettem már Tettes Kazinczy István Urnak, de semmi feleletét ez ideig felőle nem vehettem.

Becses Gratiajába ajánlott, különös Tisztelettel maradtam
A' Tekintetes Urnak alázatos szolgálja
Zsiday Sándor mpr.

[Eredetije Beeske Bálint birtokában.]

4161.

Kazinczy — Gr. Gyulay Lajosnak.

Gróf Gyulay Lajosnak.

Kedves barátom,

Már minap is hasznomra fordítám barátságodat, midőn arra kértelek, hogy Ferenczy Istvánhoz Rómába szálló leveletem eresszd útnak: most ismét alkalmatlankodom, mert Cserey Farkasnak nem ismerem szállását s tartok tőle, hogy Igaznak, kit dolgai egészen rabbá tesznek, nincs elég ideje leveletem neki megvinni. Kérlek ne vedd balúl terhelésemet, s képzeld, melly öröm nekem, hogy veled ez úttal is szólhatok. — Te, a mint hallom, meglátod Rómát, s Kornissal. Miért nem mehetek én veletek! Ez volna legfőbb óhajtasom, ha ifjabb volnék, a római történetek, s az Architectúra, a faragás, a festés, a musica miatt, és hogy látnám azt a meleg érzésű népet, melly a fentebb Poesist még a kalibákban is kedveli — valamint Párizst látnám, ha lehetne, a puhultság gazdagságaiért, s a Schweitzot a természetnek rettenetes szépségei miatt. De nekem azt csak képzelnem szabad. Ti, általam olly forrón szeretett két ifjaink, menjetek, járjatok szerencsésen és térjetelek haza magyar lélekkel, de a mellyet az újabb Dea Roma látása megnemesített. Te, édes Lajosom, s te édes Kornisom, ne felejtsetek ott a kísértetek szempillantásaiban, hogy Anyátok dőbögő szivvel várja visszajövetelteket.

Ferenczit látni fogjátok. Én olvastam Patakon tanuló József testvéréhez írott leveleit. Nem tészem fel felőle, hogy a hiúság hazuggá tette volna; mert köz embert Thorwaldsen nem magasz-

talt volna a palatinusnak, s a Bonaparte Lucián leánya Rómában más által is faragathatá vala képét. Azonban ezek az ő levelei azt mutatják, hogy lelke vadan, sivatagon maradt, és hogy csak a szeme s keze művész. Eggy 12 esztendőös gyermek szebben írja leveleit, s Orthographiája olyan mint eggy szép Burgerlyánykéé. De én Bécsben sok művészt ismerek, a ki nem több mint Ferenczy s ő azért nagy lehet a maga nemében.

Döbrentei nálad van e még? Ha ott van, csókold a legforróbb szeretettel. Mondj ezer meg ezer szépségeket a mi kedves Farkas Sándorunknak is; és a másik Krisztus tagadó Sándornak is, kit Rákosivá kereszteltem el, mert ez a Székely nem eléggé bélyegző név. Nekem minden örömem azok az ifjak, a kik már most is díszei a nemzetnek, s nem sokára bennünket egészen elfelejtetnek. Hidd el, mi öregek nem sokat érünk; ők jöttek elő a szebb korban. Ha Rákosival lészesz, kérd, feküdjön egészen a Homer olvasásának; adjon ismét Epopéácskát, de tönkje tele similékkal. Minél többet szed ki Homerból, annál szebb lesz költeménye. — Eperjesi peremben ismét igen jó sententiát kaptam; de félek, hogy a sógorom ismét elkínoz. — Élj szerencsésen, édes barátom, te és a mi igen kedves Kornisunk. — 12. Febr. 1823.

[Megjelent a «Gr. Gyulay Lajos naplótöredékeiből» című mű 254—256. lapjain.]

4162.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Febr. 13d. 1823.

Tisztelt barátom,

Azon nap irom ezt, a' melly Téged a' hazának és nékem is szült. Ágyamban mászkáló gyermekeimnek leteltem képedet fejem mellől, 's megcsókoltattam azt velek, hogy már most kezdjék ismerni azt a' nagy férjfiat, a' kit atyjok szeretett, csudált. Élj igen hosszú időki, 's légy kevelységem ezután is. Kevés ember életéért esedeznek olly forrón az emberek, mint én a' Tiédért.

Dulházy Úr azt írta minap, hogy Te felakadál hosszás hallgatásomon, 's elhülésemet kezdéd gyanítani. A' szerető szívnek kedves hallani az illy gyanút. Én nem hülhetek-el erántad: igen az élet örömei eránt, és ha ez a' baj véget nem ér ez idén, én leszek talán

a' legposhadtabb ember. De nem! nem poshadhatok-meg egészen. Páratlan terheim közt megpillantom Hébet, megpillantom Aurórat, 's vége szenvedésimnek, bár kevés időre. Haec studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis..... tudod a' többit, és érzed Te is. — Ugyan, édes barátom, mi volna az én életemből, ha feleségem, ha ez a' sok szeretett gyermek, 's ha könyv 's tinta és papiros nem volnának?

Egyike az engem leginkább electrizálhatott dolgoknak az a' hír volt, a' mellyet a' Ferenczy István Rómából Budára érkezett Márvány lánykájáról vettem. Ez a' derék ifjú ember született Rimaszombaton 1792. Febr. 24dikén. Az atyja Lakatos Mester, 's ezt a' fiját úgy nevelé, hogy halála után ő legyen Mesterségében örököse. Az ifju felnőtt tudományos neveltetés nélkül; minek is Lakatosnak Római Nyelv és Literatúra? Nehány esztendőök előtt Budára küldetett Vándorlóba, 's ott vasárnapokon rajzolni hajtá Mestere a' Normalis Iskola Tanítójához. A' rostélyok, Cartouchok, és egyéb semmiségek csak hamar csinosan el voltak találva, 's a' Prof. magasztalni kezdé az ifjat. Onnan Bécsbe ment a' Lakatosság Candidátusa, 's ismét feljára rajzolgatni. Meglátá, hogy más ifjak nem Cartouchokat rajzolnak. Ha ezek tudják ezt, miért ne tudhatnám én, ha hozzá fognék? mondá magában. Nem! érzem én, hogy valami jobbra vagyok teremve, mint hogy lakatokat csináljak. Nem szűnök-meg, míg felölem szóllani fog a' Világ. — Így beszéllé ezt később egy leveleiben, mellyet Prof. Vályi-Nagy olvasott, és az ifju vad kevélységét nevéte. — Most tehát, lopva, elkezde egy fejét metszeni vasban. A' próba nem volt rossz, de senkinek nem mutatta. Mindég azt forgatván, hogy öbelöle idővel egy Canóva válhat, feljárt az Academiába, 's fejeket 's szobrokat kezdé rajzolni 's végre metszeni. Atyja előtt titokban tartá, hogy ő Szobrász akar lenni, nem Lakatos. Saepe pater dixit, studium quid inutile tentas etc. etc. etc. Ezt végre, végre neki megírta. Az majd megholt a' hírre. Lakatos, és Kálvinista Lakatos, mit is ítéltetett volna az egyebet. Intése, haragja, fenyegetőzése semmit sem használtak. De Lakatos Uram most praeniumot nyere a' Solon feje metszése által; most egy másik praeniumot a' Császáruk fejéért. — Az Öreg elpirúla, 's nem bántá többet a' fiját.

Ferenczy most Rómába ment, nem Rómát látni, hanem Canóvát. A tanulatlan ifju talán nem is tudta, hogy a' Mesterség mostani egy ápolója Róma. Canóva beteg volt, midőn szomorú alakban beküldé hozzá leveleit, 's kéré, hogy fogadná műhelyébe. Canóva maga

elébe sem ereszté, 's megizente neki, hogy menjen tovább. Talán nem várt semmit a' hyperboreus ifjúból.

A' vak szerencse nem mindég vak. Most Thornwaldsennek [!] az aytájánál kopogtata-be. Ez maga Izlandiai ember, 's nem vala olly kevély. Befogadta. Legénytársai két hétig felé sem mentek szobájának, hova Thornwaldsen egy darab márványtáblát küldé-be, hogy csináljon rajta a' mit akar. A' burnyasz ember egy Vénuszt kezdé metszeni en bas relief, 's rettegett, hogy Th. elveri, ha rossz lesz. Be jó dolog néha a' szegénység. De csak *néha*. Egyszer társai közül eggyik bémegeyen hozzá, megpillantja Vénuszát. Szalad, hírt ad a' többinek. Th. meghallja hírét, bejő, 's látja, 's parancsolja, hogy a' márványt vigyék utána. Egyenesen ment Canovához, megköszönni, hogy neki engedé a' derék tanítványt. A' Palatínus ott léte következcseit tudod. — Ferenczy nem sokára olly hírt szerze magának, hogy a' Bonaparte Lucián leánya is F. által faragtatá melykőpét; 's ez sok, mert B. Lucián ismeri a' Művészség' munkájit, 's Rómában más embert is kapott volna Ferenczyn kívül, a' kire ezt bízza.

Én ennek minden leveleit olvastam, mellyeket Pataki Togátus Öccsének ír. Valóságos Lakatosi levelek. De hány Művészt ismerék Bécsben, a' ki illy leveleket ír, és még is nagy a' maga nemében. Wutky, talán első Tájfestő egész Európában, olly culturájú ember mint eggy Fiaker. — Én neki Epigrammom mellett eggy Levelet írek, mellyben arra kérék, hogy olvassa Homért és a' Metamorphosisokat, 's Anacharsist. Olaszúl, németül megtanulhata, 's így őket olvashatja. 'S olvassa míg megérti, 's magyaráztassa, a' mit nem ért. Canova mellett, míg dolgozott, mindég olvasott eggyik testvére, az Abbáte. Nem hiszem, hogy szavam fogadja. De próbát tevék még is.

Rendes, mint írja-le az Öccsének, hogy elútván a' Munkát, Palestrinába ment-ki és Tivoliba onnan eggy öszvéren. Hallotta valakitől, hogy ez valaha Praeneste volt, és Tibur. De hogy mi volt valaha Tibur, 's ki bíra ott kerteket, azt a' Lakatos nem igen tudta; ha tudta volna, nem hallgatta volna el. Édes barátom, ezen az úton is fényben fog ragyogni Nemzetünk. A' Primás két Angyalt faragtat vele Temploma grádicsának ékesítésére, még pedig 15 lábnyi magasságút, 's magyar fejr márványból. Ferenczy már megküldé neki a 1 1/2 lábnyi magasságú modelt. Vivat Rudnay! —

Comtesse Virzsininek ajándékozom azt a' Hébé-t, mellyet Néked küldé Igaz, 's azért a' Comtessznek, mert én az Asszonyi nemtől várom Literaturánk gyarapodását. Döbrentei Bécsben van. Hivatalt

keres, 's az Udvertől kéri azt. Gyulai Lajos Gróf Kornis Mihállyal indul Rómát látni. — Erdélyi Leveleim szerencsésen kiszabadulának a' Bécsi Censor kezéből; de azt most Gróf Batthyány Vincze superrevideálja. Szerencsémre igen melegen említém a' Grófot a' Bevezetésben. Így hát a' Munka ezidén nyomtatva lesz. De pénzt, pénzt, pénzt, pénzt. — Január 29d. ismét jó Sententiát kaptam Eperjesen, 's a' Sógorom nem pirult jelen lenni, mikor az publicáltatott. Én elbűjtam volna. Öllelek forró tisztelettel.

Igaz kért fog, úgy írja, hogy segéld Hébéjét dolgozósaiddal. Csak Gelegenhitsgedichtet ne adj. Most is megcsipkedé ezért Recensense.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4163.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt, kedves barátom,

Epigrammám azt hiteti Veled, hogy nem vagyok rosszúl. Sőt valóban rosszúl vagyok lélekben és testben. 'S ez a' verselgetés és írogatás csak enyhítésére van testi lelki bajaimnak. És bár a' Músa mindég megjelenne, mikor az ember hozzá imádkozik. De ő is futja a' szenvedőt. Aurélhoz is készül egy Epistolám. De csak eleje kész még. Ő Nagysága is Te is nem szeretitek hogy nagyon éreztetem vele hogy ötlet csudálom, nehogy az ifjúság' tüze elkapja, 's praefidenssé tegye. Ezt atyja 's anyja nagyon bölesen teszik: de én Aurélnak szeretője vagyok, 's a' szerető nem győz mondani eloget. Követem még is szülőji kívánságokat, 's neki intéseket szeretnék adni — — — quae censet amicus. Még nem tudom mi lesz az Epistolában; de imhol a' nagy képekben gazdag kezdet.

Serdülsz atyádnak gondjai közt, miként

A' csermely' szélén kél a' büszke nyár (populus),

Reménye még, majd díszé a' szent ligetnek (szent, von Göttern

Ha testes ágait fellegeknek öltvén,

[bewohnt]

Királyi kesselyőknek ad tanyát,

'S a' pusztá' vándorát nagy-messze földről

Kétségei közt P'harusz gyanánt vezérli.

De nem *fa* még a' szép sudar, 's mi azt
 Akkor csudáljuk majd, ha kesselyők
 Tanyáztatnak — — — — —

(nem jut eszembe a' többi)

Veszed e észre, édes barátom, itt a' 4dik sorban, mely szép az, ha az ember a' Régiek olvasásától elmelegedvén, azt teszi a' mit ők tettek; az az változtatják a' tempusokat, a' particulákat. Ine fellegekbe nyújtván és fellegeknek öltvén quantum differunt! 'S ezek az új emberek még haragszanak, ha az Író *novè* szól. — A' Gróf Sztáray Vinceze Sallustja arra teve figyelmessé, hogy Sallust a' gloria szót plurálisban vette gloriA E 's ezt írja mellé Burnouf: nove locutus est hic. 'S az effélékéért volt Sallust novator verborum.

De fogva van a' lovam, fiaimért mennek Patakra. El kell végeznem leveletem. Kísérjen áldás minden lépteden és dicséret és magasztalás az Újhelyiektől.

Vim temperatam di quoque provehunt
 In majus! idem odere vires
 Omne nefas animo moventes

vagy hogy is van.

Érted e *czélzásomat*?

Kivül: à Monsieur Monsieur le Comte Joseph de Dezsöffy. à Újhely. (A város nevét idegen kéz kitörülte s helyébe írta: Sz. Mihály.)

[Kredetlje a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4164.

Kazinczy — Dúlházy Mihálynak.

Széphalom Febr. 16d. 1823.

*Kassára jutott Febr. 20dikán 1823.*²

Különös bizodalomú Drága Jó Uram Bibliothecárius Ur,
 nagyérdemű barátom,

Ha az Ur Bibliothecárius Úr Klopstockot és Emiliát 150 fnton eladhatná, a' mint nekem igérni méltóztaték utolsó levelében, annak

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét s fölötte Dúlházy M. jegyzete: T. *Kazinczy* Ferencz Úr Levele. (De az érkezés éve s napja nincs följegyezve, a mi eligazítana a levél keltére nézve.)

² E sor Dúlházy M. jegyzete.

ugyan igen nagyon örvidenek. Ezen esetre kérném alázatosan, hogy az egész pénzt méltóztatnék Lassgalner Urnál a' Montpreissi Nagy Lotéria czédulájira feltenni. Egy czédula ára 10 fnt. W. W. lévén, a' pénzért 15 czédulát fognának adni, 's nem lehetetlen, hogy ennyi közzül én is vonnék valami jót, 's ha vonnék valami illet, uzsórával meg volna fizetve vakmerőségem vesztegetése. De szeretném, ha akkor, sőt ha lehetne, bár most Fő Notár. Ur által, egy nyomtatott Jelentést, melly talán itt is in Quarto lesz kiadva, kaphatnék.

A' Nyomárkai Director Urhoz teendő kérést el nem fogom felejteni.

Az én lányom Kassán vala utolsó farsangkor. Szintén nehezen várom tőle a' hírt, mint találta az egész általunk szeretett házat. De ő csak Husvét után jó haza. Addig mindig Krainikné hűgomonál leszen.

Sietek, és így rövid levelem. De ne higgye az Ur, Bibliothecárius Ur, hogy hideg is. Sőt szívem tudja mivel tartozik egy szeretetre méltó embernek, kinek minden cselekedeteiből hűség szóll és megbecsülhetetlen barátság. Éljen szerencsésen az Ur, 's szeressen.

A borítékon: à Monsieur Monsieur de Dulházy, Bibliothecaire du Comte Joseph de Dezsöffy. à Cassovie.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4165.

Kazinczy — Pónori Thewrewk Józsefnek.

Megbecsülhetetlen az a rongyos ajándék, mellyet nekem küldél, s a történet esztendejét és napját ez után fel fogom jegyezni Erdélyi leveleimben. De pszichologiai tekintetekre nézve is igen becses az nekem; azt mutatja, hogy mocsok a legnemesebb halandóban is van; és, a mit a világ elhinni vagy nem akar, vagy nem tud, a legnemesebbekben olykor olly fekete, mint a legrosszabbakban. Wesselényit nem ok nélkül nevezé ismert Epigrammám fene Cátónak: de ő lágyszivü Brútusz is volt; s valljuk-meg, a megbüntetett Wesselényi inkább érdemli, még gondolatlan tettében is, tiszteletünket, mint Haller, a ki Wesselényi két cselédét lopta el, s midőn ez őket visszakívánná, hazudott; s már elébb barátjának igen nagy áron ada el titkolt hibájú lovat. Törvényeink csonkák és hibások,

hogy a becsületes embereknek látszani akaró gazembereket érdemek szerint nem büntelik; és az erkölcsök romlottsága cselekszi, hogy bizonyos bántások panasza még nevetségessé is teszi. Nőd s leányod elcsábítója nevetni fogja, hogy éltedet elmérgesítette, hogy házadat mocsokba hozta; ha panaszlod, nem kapsz elégtétet, sőt minden nevetni fog. Ilyenkor az okos ember vagy elfojtja iszonyú fájdalmait, vagy maga lesz magának bírójává, mint az áldott Wesselényi.

Köszönöm a nyomtatott ívet is, mely engem a pórzej történeteivel s tiszteletes anyáddal ismértete meg; és még inkább leveledet s Verseidet. Ezeket el kelle tennem valamely Csomómba, mert nem lelem. De meg fogom bizonyosan; légy gondok nélkül. — Te, édes barátom, szép virágokat szedsz pályádon, s örvendek hogy izlésed a görög Epigramm és az Olasz Sonettek mezejére vonszolt. Némely darabod valóban gyönyörű; s mi lehetsz Nyelvünknek s Literaturánknak, ha dolgozásidon addig igazgatsz, míg azok mívelt izlésednek teljesen megfelelnek! A mi Íróink most megint neki indultak a köz tapson kapkodni. Lehet e ennél nevetségesebb örvöngés? Én részemről senkinek nem kívánok inkább tetszeni mint enmagamnak, s nincs bizonyosabb mint az, hogy minden javallás közzül épen ezt legnehezebb megnyerni, hanemha azon szerencsés bohók közzé tartozunk, a kiknek minden jó, a mi náluk terem. Szemere téged szeret. Ennél szebb szerencsét neked nem kívánhatok. Bírd azt mind végig, baráti tiszteletem mellett; és ha majd Hazánk örömmel fogja említeni nevedet, s én már nem leszek, emlékezzél arról, a ki fényedet megjövendölte.

Széphalom Február 17d. 1823.

[Megjelent az *Athenaeum* 1874. évf. 1875. hasábjain.]

4166.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Horvát Istvánnak Kazinczy Ferencz

baráti szíves tiszteletét.

Az ide tett pénzre Munkásaim akadának, az én jelenlétemben, midőn velek kitisztítatám kertem' végében álló bokraimat. Kedveskedem vele, 's óhajtanám, hogy a' pénz a' nem ismertek' számába

tartoznék, hogy a' csekély ajándéknak ritkasága adhatna becset. Czimer és Körülírás azt Selavoniai pénznek mutatják, a' Kettős Kereszt, Magyar-országhoz kapcsolt Selavoniáénak.

Sietve írom soraimat. — Élji szerencsésen, édes barátom, 's szeress. Nődnék jelentsd tiszteletemet, Árpádodat pedig csóköld nevemben. Nem sokára magam tészem azt, úgy hiszem. — Széphalom Február. 19d. 1823.*

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4167.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kassa, Február. 19ikén 1823.

Édes Barátom!

Iványod csak megtűnt közöttünk — nekem pedig éppen akkor elkelte tűnnöm Eperjes felé, hol ügyes-bajos dolgok nevelék szokott keserűségeimet. Itt most egynehány napig nyugalmat fogok érni, de tartósság nélkül, mert valamint a' felhők nyárban, úgy torlódnak megint új meg új bajok fejem felett. Távolságban látom azokat — azonban türedelemhez szokva nem szepegek; si fractus illabatur orbis, in pavidum ferient ruinae. — Azt mondja valahol Ajáksz az Iliászban :

Zósz Atya! tedd, múltjék a' setétes éjtszaka, engedd
A' kiderült, Tőled szült' nappalt nézni szemünkkel,
És mivel úgy tetszik: csak fénynél rontsd meg e népet.

Nem engedem setétbe borúlni lelkemet.

Ált' futottam a' két ez idej Magyar Zseb-könyvet. Több, vagy feszes, vagy finnyás Darabok között, mellyek sehová sem illenek, leg-kevésbbé pedig egy Zseb-könyvbe, némely kellemetesek-is találkoznak. — Legjobban tetszett nekem Hébében a' mi tőled van és Döbrenteitől. Meglehet: hogy a' barátság kísérti ízlésemet. — Szép valóban a' mit Vajda-Hunyadon írtál, kivált ezen vers: *Hol van az egykori fény, hol van az egykori zaj?* és Martínúziusz kápolnájáról: *A' kápolna le-dől, de az útas látja hol állott.* Sok szép egygyűjűségre találtam Székely Sándor' hat lábasaiban is; de azért nem

* Vettem Sz. György hava 17-dikén 1823. — Horvát István mpr.

kell azt Hősi Költeménynek nevezni. — Az Aurórában Gritti Lajos Horvát Endrének nagy gyakorlottságát mutatja a' hat lábuakban, noha mesterebb ő a' részletek' kigyalulásában, mint az egész' rajzában. A Szent-Mihályi-hegyi Remete Kis-faludynk' szokott együgyű természetiségével van elő adva. Így kell a' régi Regéket, kivált versekben. — Be keresetlen p. o. e' négy vers :

Tetején egy kápolnának,
És remetek' lakásának,
Omladéka látszik még ; —
Mohos, mesés régiség.

Jól sült-el Döbrentei Nándor-fejérvára-is. Nem tölti úgy kedvemet Döbrentei Barátunk, mikor prózában Oszsiánkodik. — Helmetzink a' Költői szabadságot némelykor a' féketlenségig viszi, p. o. *mindenható iparral feszülöngé, — iramt*; az effélék, ha nem hibázom, sem most, sem idővel nem igen fognak tetszeni. — Nem ily' erőszakkal kell a' Községet a' fellengőshöz szoktatni. — Helmezczyt heve még az Eufonia' érzetén is olykor túlviszi, jobb lenne, ha belé ragadna — de elég — nem szeretek rostálgatni; azt azonban nem hagyhatom Jegyzés nélkül: minő gondatlanul nyomtatják még a' csinos külsőjű Magyar Könyveskéket is. *Kellőbb* helyett *kelőbb* — *tünöde* helyett: *tünődne kelle olvasnom a' magam Darabjában.*

A' minap ismét egy kis értekezést olvastam Berekszászitól a' Tud. Gyűjteményben, melyben felette rossz és nevetséges okokkal azt akarja elhíttetni: hogy az articulus *a* mindég hosszú. — Ugyan mit avatkozik ez a' fásült Grammatikus a' szó-tagok mértékébe? *Sutor non ultra crepidam.* A' másik grammatikusunk K**, kire szintűgy soha sem mosolyogtak a' Grátziák, meglátogata Sz. Mihályon — egy pár hordó borral kedveskedém néki — ez talán folyóbbá teszi nehezen menő véré. egyébaránt derék ember — tsak hogy szerentsétlen fülü és ajakú, mint Berekszászy. — Egy Sir-írásokát készítettem Verseghire. —

Megkapván két hasonló példányban Schubart' híres munkáját Göthéról, bátorokodom néked egyikevel kedveskedni; sok tekintetekkel bővölködik az új Eszthetikára nézve, de igen gyakran homályos — a' homályosság pedig nem tömörség. A' Németek csak akkor tudnak Görögtsélni, mikor a' Görögöket követik. Oda minden Görögtselés, mihelyt önn' szárnyaikon repkednek. Igazán mondja Honnosok, Lichtenberg: nagyobb része hazámfiainak jobban tudja utánozni a' természet'

utánozásait, mint magát a' természetet. Mi nagy és ritka művészség kívántatik ahoz: hogy valaki Görög lélekkel fogja-fel a' mostani élet képeinek színeit — sokat viszünk többnyire által a' tárgyakra magunkból, 's keveset szívunk a' tárgyakból magunkba; nem annyira a' dolgot, mint annak érzetét szoktuk festeni; és azért fogyatkozik a' képesség' elevensége dolgozásainkban (die Lebendigkeit der Anschaulichkeit). Kevesebbet kellene olvasnunk, gondolkoznunk — nem kellene oly tudósoknak lennünk, egy szóval: fiatalabb lélekkel kellene bírnunk:

Mert a' tengerben mosdott Nap fénye derültebb
Reggelként, mint már délkor, mikoron heve süt, főz.

Vale.

Imé, egy új Latán dolgozásom — tsiklandós, nem kíván dobra ütést — szántszándékkal ejtettem egy két poetikust, nehogy könnyen a' Szerzőre ismerjenek. — Van még egy más-is, mely egy részét életemnek, és sirírásomat-is magában foglalja — de ezt máskorra: talán jobb és rövidebb a' Magyar:

Itt De'sófi porán sétálgatsz; vólt neve József,
Lelke Görög, 's olykor Római; — szíve Magyar.

Vale, iterumque vale.

hív Jóskád mpr.

U. I. Ajállom az Erdélyi Leveleket. Be késik a' Cenzúra. Esenkedem Pillangómért-is. — Úgy-é eltalálta Barkláj in Icone animorum, midőn azt mondja a' Spanyolról: Hispanus politicus. Nincs több oly nemzet, — a' többiek férjfiútskákból álló nemzetetskék. — Minő felséges, álhatatos, és eggyetértő elszánás! A' pulyák, a' rövid látásúak vakmerőségnek nevezik a' mi a' legnagyobb és legmélyebb politikai. — éppen ezen mostani környülállások kívánják-meg ezt e' nemes és méltósággal telyes bátorságot. — Nem fellobbanó láng ez, hanem az egész lelket általjáró tűz. A' mit a' Németek mindég és mindenütt teli torokkal prédikállanak, t. i. «Dasz Leben an die Idce setzen» az az: élni halni a' lelkületért; azt a' Spanyolok nem szóval, hanem tettel gyakorolják. Olthatatlan a' Spanyol lelkében a' gyűllás — elébb utóbb Európa' tanítója lészen — eltalálják ők majd a' valót, nem vakbuda követői ők a' Francia revolúciónak — még a' revolúzió theoriája is clebb ment a' nagy példa által; közelíteni fognak vég-tére az emberek társasági rendeltetések' céljához.

Febr. 20ikán.

Éppen most veszem leveled! — Tisztelem, szeretem emlékezeted. — Lyányom csókol a' Zseb-könyvért. Írd-meg Igaznak köszönetemet. Ő nékem még felelettel tartozik Tavalyi levelemre. Ismét írok majd néki; 's küldök egynehány Darabokat. Nem értem azt a' Critikát, mely feszes szemöldökkel néz az Alkalmatossági dolgozásokra. Hiszem, valamennyi rövidebb lehelletű, mind az. Egy Ódája sínes Horátnak, mely ne legyen alkalmatossági. — Most elhadja a' hűségtelen Neaera, és kezdi a' maga Nox erat et coelo fulgebat luna sereno — most, egy fa szakad fejére, és olvassuk a szép ódát: Ille nefasto te posuit die. — Ha pedig Innepekre és inneplésekre készített verseket értünk az alkalmatosságiak alatt, azok kétség kívül ritkán érnek valamit, car ce sont pour la plupart de vers de commande — de még-is ezek sem rosszszak mindég — attól függ, ki írja, 's hogyan? —

Örülök új Szobrászunknak. Nem éppen sok tudományt kívánok ugyan a' Szobrászban; azonban még sem akarnám egészen tudatlannak. Áthénában, hol a' képfaragó Szokrátból leghíresebb böltse leve Görög Országnek — különös jelenetnek tartathatnék: ha a' Szobrász képtelen lett volna egy becsületes levelet írni; de nem kell az efféléken csudálkozni a' hýperboleusoknál [!]. A' minden oldalos Cultúra nem hatotta még által Európa Északi népeit.

Rendes öszsze ütközése a' sorsnak: hogy a' nékem ajállott Erdélyi Leveleket Barátom, és régi Fiumei pajtásom bírálja ex Offo. Jó kézbe jöttek. — Minap a' Cancellaria egyik Ülésében fontos szemrehányásokat teve Almássy Ignátnak, így szólván hozzá: «Ha Ekszellentiád' hevessége az Országot és a' Királyt e' zavarba tudta hozni, tessék most böltességével mind a' kettőt kisegíteni.»

Többet most nem írhatok. — Csókollak és öllelek ezerszer.
hív Jóskád mpr.

Febr. 27ikén 1823.

Feleségem Auréliussal és Virginiával N.-Mihályon van — tartok az essözésektől és az Áradásoktól — Kértem, ne veszedelmeztesse magát, emlékezzen meg nényéről Bukovszkinéről. — Húgom, Geótz Consiliáriusné Budán, feleségem igen nagy barátnéja, talán meg-is holt már eddig. Budára akartunk látogatására menni jövő Tavaszszal. — Ez éjtszaka a' folyosómon, két órakor éjfél után, minden kitapogatható ok nélkül, egy még ez idén nem égő lámpás röktön

leszakad't és számtalan darabokra tör't. — Oly töredékeny életünk és örömeink, mint ennek a lámpásnak az üvege — én nem vagyok babonás, de még a' babona sem árt, midőn elkészíti az embert a' csapások sejdítésére, és az által enyhülésekre; mert tele lévén az emberi élet sok fájdalommal, és csak kevés örömökkal, minden idvességes, a' mi az első fájdalomnak ledöfő hatását valamennyire mérsékeli. Feleségednek, és Leányodnak kezeiket csókolom; fiaidat pedig ölelem.

N. B. Kevés volt 13 levél mára, ezt, igen sietve, pótolékül.

Ad Caesarem Franciscum II-dum

dum tributum, haecenus in Chartacea moneta depensum, non secundum Cursum, sed secundum valorem nominalem in Conv. monetâ in posterum dependi extra Diaetam jussisset, et re ipsa etiam auxisset.
1822.

Semper sustinui non mendax dicere verum,
Debentur Domino candida verba meo.
Nec quia, vel clavis, vel crux, vel purpura splendens
Non ornat fucis corpora nostra suis,
Sincerum pectus minus est, et mens magis arcta
In Patriae et Domini commoda vera mei.
Accedo titubans in limine poene sepulcri
Parvus ego, ad Magni Caesaris usque pedes.
Verbaque Deserti fulgentem obscurus ad Aulam,
Vera magis comptis, plena salute fero.
Quo magis obsessum Caesar Te fraude Tuorum
Assentatorum territus aspicio;
Atque malas artes mellita per ora volare,
Hoc magis officium candidiora jubet.
Hoc magis et civis fortis, purusque, fidusque,
Nonque tacens Rectum, subditus unus ero.
Sal, Postam, Titulos, tandem portoria, tantis
Censibus auxisti ut crescere vix valeant.
Praeclare titulos; pendat qui captat Inane,
Pro vento inflatâ millia gloriolâ.
Plebs gemit ast numero quae longe maxima, quando
Salis eget lacrymans, cum bove saepe suo.
Quanti! qui dulcem scripto solatur amicum,
Jam redimenda aliquot verba salutis habet!?
Nunc ubi tam quaestor, quam pressus langvet arator,
Annua creverunt aucta Tributa quoque.

Si charta aeri impar cursu, cur illa, metallo
 More pari chartis pendere fixa jubes?
 Cur quot signa aeris totidem mendacia specto?
 Partio decretis nec caret ulla dolis.
 Quando deminuis chartas populatio crescit,
 Dum fis Croesus ovans, illa fit Irus egens.
 Ex quo tot vivunt luxum cur hiscere gestis,
 Vulnere si vaccae multiplicas homines?
 Infauste natos cur vis male vivere Caesar?
 Aerumnas inter Te prohibente mori.
 Consiliis cedis pravis dum quod potes audes,
 Ut constet, scimus quid, quoad usque? pati.
 Nutu, non ferro, Leges disscindis easdem,
 Quas nobiscum olim ferre Tibi placuit.
 Quarum deberes violamina cuncta punire,
 Rumpis, et invitus rumpat ut alter, agis.
 Ah! quoties Tu jam mediâ pace extra Diaetam
 Tendebas populum cogere ad arma Tuum?
 Sat jurare putas, sat Tu promittere Caesar,
 Nec pudet Imperii verba carere Fide!
 Quo ruis ah Caesar! quorsum nos projicis et Te
 Dum nos praecipitas, praecipitatus agis?
 Tolle fidem pactis, totidem sunt sceptrâ, bacelli.
 Perjuris manibus sella casura, Thronus,
 Quid memorem quae jam nuper transcurrimus orbi
 Tot fortunarum tristia naufragia?
 Hoc quia pertulimus, nos omnia ferre paratos
 Nunc censes, et jam cuncta licere Tibi.
 Sed mensuram Ictus veluti patientia certam
 Debent, ac etiam semper habere solent.
 Utut jam vinclis praesens matura sit aetas,
 Ex nobis geniti mascula corda trahent.
 Non quia nos Aquilae, sed quod sic saecula poscant,
 Saecula quae cunctis jura dabunt populis.
 Cur successorum nostrorum corda Tuis, Tu
 Pignoribus Caesar! non retinenda putas?
 Ah quae posteritas, Judex verissima Regum,
 Promet de factis candida verba Tuis!
 Crede mihi, populi sunt libertatis amantes,
 Exitus atque malos servitus omnis habet.
 Dum nos indignos nostrorum credis avorum,
 Antiquas bene Tu non legis Historias.
 Multa diuque pati populi scivere fideles,
 Dum ruat à longo pressa dolore Fides.
 Cernis ad ingentes ut tandem mole columnas
 Herculis, Imperii victa libido cadat.

Turba adulatorum Te laudat, Patria plorat,
 Patria me madidis tristior usque genis.
 Hanc ergo relevas, per laudes perge Tuorum,
 Et cum sis Caesar, sis Pater et Populi:
 Et male svasorum vindex, mereare Coronam,
 Quam Tibi virtutes nativitasque dedit.
 Intono jam moriens morituro; Stentor ad aures:
 Ambo fatiscemus: pulvis et umbra sumus.

Abbas Török.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4168.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Febr. 23d. 1823.

Tisztelt barátném,

Ő Nagysága 1816. valamelly erdejét akará eladni a' Kamarának. Ha az eladás megtörtént, híjába teszem a' kérdést: de ha meg nem történt, 's Ő Nagysága az erdő birtokát most is kevés hasznúnak tekinti; aláz. kérem Nagysádat, méltóztassék az itt következő kérdésekre minél pontosabban felelni, 's minél előbb.

1. Melly Vármegyében fekszik az az erdő? 's melly falu határában?

2. Mennyire fekszik vagy Dédácestól, vagy Maros-Németitől, vagy Fejérvártól, vagy Abrudbányától; ha talán ezek körül fekünne?

3. Millyen oda az út Maros-Németitől, vagy Dédácestól, vagy Fejérvártól?

4. Van e az erdőben kő?

5. Van e az erdőnek olly vize, a' mi Malmot hajthasson?

6. Melly nemű fát terem az erdő? tölgyet e, vagy esert, vagy bikket?

7. A' fák vének e, vagy fiatalok?

8. Mintegy melly nagyságú az erdő?

Én úgy hiszem, hogy Ő Nagysága hasznát fogja venni kérdéssemnek, ha még az erdőnek birtokában vagyon; de míg a' hírt veszem, el vagyok tiltva megmondani, miért kérdem azt. Az én

¹ E név Kazinczy F. kézírása.

tisztelt barátném el fogja nekem hinni, hogy engem itt sem hágy-ek az Andrásfalvi ház eránt vonszó hűség. De kérem, 's igen nagyon kérem, ne halassza sokára feleletét.

Zseni Krajnikné húgomnál van, 's ott marad húsvétig. Ennek gyermekeivel vala Kassán farsangban. Generális Márjásinál vala bál, 's ott találta kedves barátnéját Virzsini. Kevélyen írja nekem Zseni, hogy ő olly nagy épen mint Virzsini, — mert nem képzeli Nagysád, mint bosszankodik Zseni hogy nem olly magas mint lenni szeretne — 's hogy Virzsini első pillantással rá sem ismert, de akkor szaladtak egymásfelé, 's Virzsini vitte az anyjához, 's a' Grófné sem ismert rá, de akkor háromszor csókolta-meg, és ismét negyedszer, ötödikszor. — Ez a' rá nem ismerés bizonyosan nem a' megnövés munkája volt, hanem az, hogy Kassán főkéntiben járt, kopasszá téve a' Rothlauf (folyosó) által, most pedig font hajjal jelent-meg; mert én assecurálom Nagysádat, hogy Zseni még eddig kicsiny, de faggyas; ha csak ezután nem nő-meg.

Ha Nagysád nekem az erdő felől kedves hírt küld, úgy én Dédácson látom-meg e' nyáron Nagysádat. Nagyságtokat látni-meg, azt a' nekem felejlhetetlen helyet és tájt látni meg! melly örömvolna az édes, édes Lotti! Az Isten nekem olly sok jót ada: de olly sok rosszakat is ada. Illó, hogy éltem utolsó esztendejét tégye örvendetesekké.

Alázatos kézcsoksomat a' legtiszteltelesebb Anyának, a' szeretetre-legméltóbb Asszonynak. Eljenek szerencsésen, tisztelt, imádott barátném.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4169.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt barátom,¹

A' Sógorom hajthatatlansága engemet nem csak szükségbe ejte, hanem gyalázatokba, megaláztatásokba is. Illyen az, hogy egy Kassán lakó Majoros Márton nevű Úrtól borokat vevék, 's ez most citáltata.

¹ T. Kazintzy Ferencz Ur Levelc. Jött Febr. 28ikán 1823. Kassára. — Dúlházy M. jegyzete.

Részemről az a szerencsétlenség történt hogy nem compareálék, az ő részéről hogy nem convincáltatott per contumaciam; 's így most már másodikszor szándékoznak citálni. Az Isteneknek csak még is van gondja a jó emberekre; csak az a baj, hogy a gonoszokat késő éri a veszély. Ezen dologban kénytelen vagyok a Te nemeslelkű Dúlházydat kiáltani segédemre, 's arra kérek itt, hogy leveletem neki általadni méltóztassál.

Ez a sok gond, ez a rettenetes elakadás a miben vagyok, nem csak azt cselekszi hogy házamból ki nem fordúlok, hanem azt is, hogy itt munka nélkül töltöm napjaimat. Hová levének azok a szép esztendők, édes barátom, a midőn engem vagy író asztalom mellett vagy feleségem karjai közt találhatott volna a Vendég? Eltűntek, 's bár visszajöhetnének!

A Teleki László képe gyönyörű a Tud. Gy. Januáriusi darabja előtt, 's Biographiája nagyon jól illik a Megholthoz. Azzal együtt vevém a Hormayr Archivjának 18dik darabját, mellyben Hébe felől van szó. Magasztalás és gáncs engemet ritkán illet-meg; melly felette különbözök a leglelkesebb emberek' ítéletei is! Hébet egy más Recensens gyalázta, ez magasztalja, 's ugyan a nyomtatott Recensio nem annyi e mint a mi csak írásban tétetik? De szeretem hogy a Publicum figyelemre vonszatik Literatúránk új virágai vagy gyümölcsei eránt.

Gustermann idvezűle. Én nem neheztelek hogy írt; igen, hogy meg nem csáfolták.

Ezen eszt. én Istvánfit, Bethlen Farkast és Jánost, 's a Kemény János Biographiáját olvasgattam. Kín a haza történeteit olvasni. Hol itt valamelly nagy character? És melly undokságok! —

Mit mondasz a Spanyol dolgokról? Meg sem álmodhatván hogy ők valaha figyelmet vonhatnak magokra, dolgaik elejét nem is tudom, 's csak a M. Kurir 31. Januáriusi darabja olta olvasom. Maga Napoleon is meg vala verve, pedig hogy ő katona volt, senki sem tagadta még. Mit nyerhetnek a Fejedelmek ellen felázadtak olly sok, olly nagy hatalmasságok ellen, midőn magok közt is egyenetlenkednek? Semmit; a Constituziósök úgy járnak mint a Nápolyiak. A mi Fejedelmeink most azt teszik a mit a Collegium Amphictyonum, 's gyönyörűség olvasni Verónai Jelentéseiket. Így sok ember vér marad ontatlan, 's az Országok nem rontják egymást.

Zseni a táncz után igen álmosan nem írt többet egynehány sornál Kassán léte felől. Fogadd-el szives halámat kegyességedért,

mellyet eránta most is bizonyítani méltóztatál. Öröm, nagy öröm szöll belőle azon hogy Comtesse Virginiet látá; de édesen nevetém, mint írja *kevélyen*, és a' mint gondolom *nem igazán*, hogy a' Comtesse nálánál *épen nem magosabb*. Zseni nagyon bosszankodik hogy kicsiny 's innen jöhet megcsalódása.

A' Tud. Gy.-ben egy előttem ismeretlen Szerényi Vilmos a' Geniuszt Gyén-nek keresztelé-el. Minden bizomnyal jobb mint láng ész; és ha némely jobb Írók a' szót par convention elfogadják, mi kár benne, hogy azt gyénnek, mondjuk? Én hajlandó leszek elfogadni; csak meg egy keitő értsen egyvet velem.

Harmad nap alatt vagy Ernsdorff Ura leszek, vagy — nem leszek. Be jó volna elnyerni, édes barátom, ennyi inség után. Ha elnyerem, gondom lesz az én legtiszteltőbb barátom' terheinek megkönnyítésekre, azt fogadom. Jelentsd alázatos kézesókomat Ő Nagyságának és Comtesse Virginienek; a' leglelkesebb gyermekeket pedig, és az én fő reményemet, Aurélt, esókold nevemben. Mi lesz ő hűsz eszt. múlva. Azt én csak előre képzelem, mert elérni nem fogom. Élj boldogúl! boldogúl!

Febr. 23d. 1823.

Erdélyi Leveleim szerencsésen által estek a' Censúrán Bécsben. Jung Juris Hung. Prof. in Univ. Vienn. censurázta. De pro super-revisione Gróf Batthyáni Vincze van kinevezve. Így hát majd nyomtatják.

[Éredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4170.

Kazinczy — Dúlházy Mihálynak.

Jött Febr. 28ikán 1823. (T. Kaz. F.)¹

Bizodalnas Drága Jó Uram Bibliothecárius Úr,

Majoros Márton Uram Kassán nekem bizonyos borokat ada-el, a' mint az illy nemű Uraknak szokások, véghetetlen praecautio mellett Zsidói uzsorával, mellyet azonban nincs időm most emlegetni. Kallós Ur által megkéretém hogy váraoznék perem végéig, mellyet az Eperjesi Táblán a' Sógorom ellen csak megnyerek már valaha,

¹ Dúlházy M. jegyzete.

's Kallós Ur biztata, hogy dolgomat szerencsésen elvégezé Majorosnál; azonban Majoros engem citáltata. Eggy bizonyos történet által az leve, hogy én nem compareáltam, de Majoros Úr nem convincáltata per contumaciam, 's így most kénytelen citáltatni. Kérem az Urat, méltóztassék Kalós Urat nevemben tisztelni, 's arra kérni, hogy menjen-el Majoros Urhoz, 's kérje hogy nekem ne okozzon költséget, magának kedvetlenséget; én nem sokára amice végzem el a' dolgot, 's nagy reménységgel vagyok, hogy még ez idén megszabadulok e' terhemtől. Majoros Ur olyan ember, a' kivel nehéz boldogulni: de Kalós Ur talán ismer valakit, a' ki erre rá bírhatná. Mindenek felett nekem az volna kedves, ha Majoros Ur compromittálna Tek. Comáromy Fő Notár. Urban, hogy ez a' dolgot pro justo et aequo végezze-el köztünk. Így a' per nem kerülne pénzbe.

Kalós Urnak ezen barátságát megnyerni reménylem: de ha talán volna valami ok, a' mi miatt ezt nem tehetné, nagyon kérem az Urat, menjen-el maga az Úr Majoroshoz, 's elhallgatván mind azt a' mi levelem elején áll, bíjja rá, hogy tegye Arbitr Birónak Fő Not. Comáromy Urat.

Mire ment az Ur Klopstockal és Emiliával? Ha eladhatja, az egész pénzt tegye fel a' Montpreiszi Loteriára nevemben, 's a' czédulákat tartsa magánál pecsét alatt; de nekem megírván postán, mik a' választott Numerusok. Ha vesztek, könyvet vesztek, bár kedvest: ha nyerek, vissza lesz fizetve a' könyv.

Maradok a' legszivesebb barátságos tisztelettel. 23. Febr. 1823.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4171.

Baykor József -- Kazinczynak.

Béts Febr. 24. 1823.

Tekintetes Tabla Bíró Úr,
nekem igen jó, 's felette Tisztelt Hazám fia!

Olvastam, 's édes örömmel el telve olvastam a' Tettes Urnak Mélt. Cs[erey] Kamarás és Fő Str. Mester Urhoz írott utolsó betses Levelét is (szabad legyen meg-súgnom, el nem árúztatás reménysége alatt, hogy az elebbieneket is, mióta itt vesztegtek, hasonlóképp velem közölve részvétellel olvastam), annál nagyobb kívánságtól ösztönöz-

tetve annak foglalatja eránt, mivel a' velem előre meg pillantatott sorokban, a' Tettes Úrnak rólám való egyenes meg emlékezése felől meg-győződnöm szerentsém lehetett. Engedje meg a' Tettes Úr, hogy igen rövideden én is eggyet 's kettőt szólhassak az eránt, a' mi a' Tettes Úrnak szives óhajtása lévén, erántok fent Tisztelt nagy és Magyaros Lelkü Barátunk közben járását ki-kérni méltóztatott. — Ha mit sikeresen elővinni 's vihetni reményleni lehet, abban Tehe-tössége Karikája ki-terjedéséhez képest (ez pedig a' Császárnak és a' Császár egy Meg-hitt (nem Magyar) *Titkos* (a' szónak tellyes értelme és legszorossabb Jelentése szerént) *Tanátsossának* ezen nagy Barátunkba vetett határtalan bizodalma után, melly az Elsőnél eggyügyü jó szívből foly, a' másiknál pedig szükségből, udvariságból, és az Elsőnek Ajánlásából úgy látszik nem egészen a' szívnek belső 's tiszta érzéséből gyakoroltatik, mondhatom, mert látom, nem kitsiny, noha nem primaire, hanem tsak secondaire Meg-hittek sorába tartozó) ha mit mondom ezen jó szívü Barátunk tehet, azt a' Tettes Úrért bizonyosan megteszi. De *ad Ium* Pásztó eránt A. I-tól ezen Loyola' meg testesült 's tsak ugyan nevét is viselő buzgó Követő-jétől, a' kinek ha Ládájában Milliomok be pókhálózza hevernének, 's világi több több Uradalmak' szerzésére éhező Lelkét Mámmon 's Plutus, sőt Pluto is ismét nem Pásztónak meg-örökösíthetésével, de tíz Pásztónál többet érő 's oltósága miatt kapó Jöszággal — egy másik Sarkaddal — melly maga egy Hertzegséggel vetekedik — ketsegetnék is, még is nehezem hiszem, hogy Cs[erey] F[arkas] Barátunk is Eretnek' javára, bár barátságos szent és lelkes Követtségét maga Mercurius vezérlené, valamit ki-eszközölhetne; most pedig annál inkább nem, mert tudni kell, hogy A. I-nak nem tsak pénze nints, de szinte nyög adósságai alatt, sok és nagy Acquisitiókat tévén, mellyektől tisztulni dolgot ad Maradékainak is. E' mellett ezen gögös, Hazája, 's Themis, a' Constitutio és nemzet eránt minden nemes érzéseket ki-vetkezett nagy Marhához, még Cs. F. Barátunk is állall minden udvari Tekintettel fel-ruházva is, illy privat bizossággal be 's fel-lépni, tartván durvaságától 's gorombaságától, (isolálva van ő még azon fő Kormányszék kebelében, 's fejénél is, a' hol ül, Mindentől); de hijjába is menne hozzá, mert a' hol pénzt kell ki-adni, ott A. J. meg-szűnik Ember lenni; — még a' Bétsi Mester-Emberrel-is, a' ki Contója szerént munkája bérét kéri, szinte kardra kél 's kész 200. ftért minden motskokat magára venni 's gyalázatokat el-nyelni. — (ez való Történet.)

Ad 2um. Gróf F-nek 1000. ftos jó 's intabulált Obligatiojával magam is meg-kináltattam egy harmad rész értékebe számlálva, tsak venném által, sőt azt bizonyosan 100. fton is meg vehettem volna: neki az Attya ad annyit esztendőnként Kegyelemből, a' mennyiből itt mint Secretarius ki-élhet, szállásán nints többé mit találni, minekutánna a' Creditorok minden Házi bútorait már nem egyszer el foglalták. Tart egy más szálláson, ide való szokás szerént, egy kezes Nimfát, vagy is nyerges szűzet, hámos paripa gyanánt. Mikor Bureau-jában nints, ennél lakik, időzik, eszik 's mulat. A' mit erre költ, 's itt ki-adni módja van, arra az Igazság' Karja ki nem terjed. A' Magyar Korona alatt még most praeter virtualitatem indivisam semmije sínts.

Ad 3um. Néha napján a' Gr. T. L. idejében talám még sikerebben lehetett volna említésbe hozni azon Arcanumot, mellynek a' jó Gróf valamint Feltalálója vólt, úgy legjobb meg-magyarázója is lehetett volna. Most már más idők, más principiumok uralkodnak, 's a' Genericum Arcanumnak 's universalis orvosi szernek tsak nevezete említésére is meg-döbbenve hátra vonódik az ahoz értő és szólható, akár praejudiciumból, akár nyomós meg-győződésből. Erről talám majd bővebben is írni fog Cs. F. úr, mint előttem ki-jelenté; kinél majd mindennap meg-fordúlok 's annyira ditsekedhetem Barátságos Bizodalmaival, hogy leg-belsőbb személlyes Titkaiból sem tsinal előttem Titkot: mellynek Tanúságául fel-hozhatnék egy olly állapotot, mellyről majd tsak Husvét után óldodik fel a' Titok Lakatja; 's egy igen interesszans Metamorphosisát fogom közölhetni a' Tettes Urral fent Tisztelt Barátunknak.

Hogy M. Malonyay Administrator Úr, mint Referendarius ide fel jön, már nem Titok; igen jó, sőt szükséges ezen változtatás; de nem jól teszi Urunk, hogy ha Emezt ide fel-lépteti, tisztelettel nyugodalomra nem teszi azt, a' kit Ez Zemplini Fő Isp. székéből ki-nyomott. Itt léendő be-köszöntésével az ujj Referendarius Urnak, el-képzelem, millyen szemeket fog reá vetni Amaz (ha ugyan-ezen szégyen-széket ki fogja álhatni), a' kinek bizonyosan még ekkor is Belsője rejtve fogja élesztgetni elébbeni ezen ki-buzgásának: *der verfluchte Krucifixbeiszer!* gyökerét, 's focusát. Egyébb eránt meg kell vallani: a' venalitsanak 's az Igazsággal való kereskedésnek, azzal való nundinationak B. Mal. Úr lessz itt fenn első Antidotuma. Minden többi activa 's referens Tagoknak Bureauját, Spartáját tsak úgy lehet nézni, mint egy minden Controleria nélkül való Bankier-

háznak v. Agenteurnek méh-rajként szorgos műhelyét, a' hol a' sok ezer meg ezer Tárgyak mechanico-politice egymás után el-taszigáltatván, a' Referensnek ezer módja van a' nemes érzésre 's Igazságra való minden tekintet nélkül egészen Systematice a' leg-Égrekiáltóbb Istentelenségeket-is el-simitani, 's az igazságosan v. rendesen el-menő Tárgyak sorában el-keverve olly mesterségesen 's jó haszonnal el-tsúsztatni, hogy ugyan tsak hiúzi szemek és fortélyakkal meg-esmerkedett vizsgálók legyenek, a' kik el merjék mondani, hogy nem boszorkányság a' reájok esmerés. Hasonlók ők — a' jó Fejedelemre nézve, a' ki ezen Kártya-Játéknak szemfény vesztő fogásait nem esméri — az olly gyakorlott 's a' kezek közzé kerülteknek Értékére tsalt vető Kártya keverőkhöz, kik biztosabban ki-vetkeztetik a' kezekbe kerülteket az utolsó fillérig minden Javaikból, mint ha a' Hegyi Tolvajok' kezébe akadtak volna. 'S Amaz Eggyügyű, Egyenes Lelkű Jó Fővel nehéz el is hitetni, hogy a' körülötte lévők mind ollyan jó 's gyakorlott Kártyások, a' kiktől üress zsebbel sirva megy ki, 's tér vissza minden, ha szint[e] meg meg olly tömött erszénnyel lépett is be hozzájuk. (ezeket nem Wielandnak Goldene Spiegeljéből költsönözöm — experto crede Ruperto — Atzél, Lányi, Márkus etc.) egy Ember idejétől fogva, mint illy boszorkányos Kártya-játékosok kotzkáznak Hazájok fíjainak erszényére a' Kettős Sas tizerü Magyar Bétsi Házbán.

A' jó Cs. és Király szeretett, szelid és Kegyes Urunk, már gyengül, 's Wrba el-vesztésével érezni látszatik, hogy napjai hanyatlanak, 's unatkozik is. Ámbár most egy időtől fogva hetenként Audientziákat ad, de a' kik az Olympuson Jupiterrel az Istenséget 's Hatalmat meg-osztják, épen amannak gyengülésével erősödnek: 's napról napra ritkúlnak az Energiát mutató Fejedelmi Rendelések, épen azon mértékben, a' mint a' halhatatlan József Cs. idejétől tovább tovább 's messzebb messzebb jutnak.

Az én dolgomban még sints *Leg-felsőbb* Helyről Resolutio, pedig sokat dolgoztam 's erős munkákat tettem: de az Udvari Censura útján 's annak Paizsa alatt. — Változhatatlan Tisztelettel maradván

a' Tettes Fő Tábla Bíró Úrnak

alázatos Szolgája

B.— J.— m. p.

P. S. Az Eperjesi ismét jó Sententiát jelentő tzikelyét a' Tettes Úr Levelének majd el-is mellőzém. Örvendek ezen igazságos

Keresetnek Per útján is tapasztalható elő-haladásán. Vajha a' Tettes Úr még Maga is meg érné tökélletes jó végél ezen Perének! az igen hosszas és sok rétű Magyar Igazságnak szövevényes útján! 's csak nem halhatatlan fonala folytában! tudom kettős Atyai örömet érezne a' Tettes Úr, fáradhatatlan igyekezete után, önnön Munkája gyümölcstének meg-érésében. Adják az Egek, hogy ezen vigasztaló óra se messze ne maradjon, sem a' Pernek jó kimenceteléshez lehető biztos Remény véletlen esetek által meg ne zavartasson.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

4172.

Kazinezy — Gr. Gyulay Karolinának.

Ujhely Martz. 6d. 1823.

Tisztelt barátném,

Itt dolgozom ismét az Archivumban, 's tegnap délben a' Traiteurhoz mentem ebédelni együtt Vármegyénk Vice Notariusával. Egy sугár növésű szép arcú fiatal Fő-Hadnagy leszálla szekereéről, sárosan, alkalmasint megázva, de jó kedvvel. Csak négyen ülénk asztalnál. Vice Notarius Reviczky csak hamar beszédbe erede vele, 's a' Tiszt elmondá, hogy ő Gróf . . . 's Terebesen, Ujhelyhez 3 órányira, lesz quartélyban. Eddig a' József Fő Herczeg Palatinus Huszárajai közt volt, 's Enyeden vagy Enyed körül. Első óhajtasom ezeknek hallására az vala, hogy Nagyságtok felől halljak valamit, de az okosság úgy kívánta, hogy elébb lessem-ki emberemet. Őszve vissza szökdellének a' gondolatok, 's a' szép Nina volt az első a' mit hallék. Eddig is tudtam valamit a' dolog felől, de most illy véletlenül magát a' Személyt — ez mégis váratlan szerencse vala. A' Lengyel duelluma legkevesebbé interesszált, de interesszála még is. — Neki vetemedtem a' kérdésnek, ha látta e Andrásfalvat. Megnevezé Nagysádat és Comtesse Stanzit, 's Czapat, Búnt, Fejéregyházát, de mind ezeket az ifjúság tüzével, melly sohol nem keres egyebet örömnél, 's a' régibb képeket egyszerre eltörletti az újabb örömek képeivel. Emlegeténk Naláczit is, 's most értém, hogy az Asszony meghala, 's holmijét nem férjére hagyá, hanem egy Kapitányra. Eggy bizo-

¹ Az eredetiben is hiányjelek.

nyos Úr felől azt beszélle hogy letette a' Fő-Ispáni méltóságot, 's nagyon megcsalá magát calculusaiban, mert a' honnan oltalmat olly igen várt, ott rá nézve most hallgatnak. Többet akartam volna érteni, 's az el volt volna mondva ha tudta volna, de hogy tudhatna többet a' ki illy örömmel éli életét? — Szánjon-meg kérem alázatosan Nagysádat, és első levelében mondja el nekem mi éré a' Nina atyját. Ne nevezzen meg Nagysád senkit; érteni fogom én kiről van a' szó. Igy Nagysád annál szabadabban írhat, én pedig minden kár nélkül hallhatom. Higyen nekem Nagysád, ez az ismeretség nekem pszichologiai okokra nézve is igen kedves. Ritkán láttam boldogabb embert mint ez az ifju Tiszt. De én még ifju koromban sem szerettem az illy nemű boldogságot. Immer oben, ohne Tiefe.

Ila Nagysádat interesszalhatná az a' hír, hogy egy Magyarra vált Herczeg meghala, csak elmondanám, hogy Herczeg Breckenheimnak a' teste tegnap hozatott-le Bécsből Patakra. Szeretetre méltó Úr volt, noha igen sok lelket nem kapa. Az ő atyja a' megholt Carl Theodor Bavariai Elector volt, az anyja pedig egy szép Perekz áruló leány. Az atyja szép nevelést adata neki, Maltheser-Lovaggá téteté, 's elébb Gróffá, tovább Herczeggé, 's gazdag birtokot hagyta rá. Azt ő a' Pataki és Regézi Várakkal és Dominiumokkal cserélé-fel. Egyik leánya Vice Cancellarius Gróf Almásy Ignáznak, a' másik az előbbi Vice Cancellarius Somogyinak fijaikhoz mentek, 's még van egy; 's két fija, kik között az egyik Vice Notarius lesz nálunk.

Vette e Nagysád leveletem az erdők eránt tett kéréssel? — A' Mélt. Grófné' kezeit szent tisztelettel csókolom, 's magamat ajánlom Nagysádnak minden becsset felül múltó kegyességeibe.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4173.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Tisztelt kedves barátom,

Boldog haza az, a' hol olly fejek vagynak becsben, és a' hol olly fejeknek mint a' Tiéd, mező nyittatik! Nem tudom, hogy Te mennyire közelíthetél a' Császárhoz, midőn Kolozsvártt múltatott, 's osztán a' Fejedelmek sem mindég Istenek, hogy kilássák egyszerűen,

kiben mi van. Te a' magad kineveztetésedet Vajvának köszönöd, kit szerencsém van valamennyire ismerni: én pedig azt hiszem, hogy Téged a' Császár magától is méltónak találja a' megkülömböztetésre. Ennek az Urnak a' mi két Hazánk sokat köszönhet az Erdélyi Püspök, a' Gubernii Praeses, a' mi kedves Personálisunk, és még több mások vagy megválasztásáért, vagy megkedveléséért. Szeretném azt hihetni, hogy Te is kedveltjei között vagy. Bár úgy legyen, és bár egyik lépcsőről a' másikra hághass, míg egyikét a' legfőbb tetőknek eléred.

Úgy tetszik, a' nem jóknak most nehéz a' mi Urunk' kedvébe jutni. A' híres Drevenyák, halála után leve azoknak a' kik ötet jónak gondolták, mert derekasan pergette nyelvét, 's sokat tevé a' mit nem javallt, az, a' minek ötet én is mindég hittem. Ha életben volna, ő most nem merné mutatni magát. Alacsony imposturák 's zsarlások süllek ki rá. Ellenben melly tiszta a' mi Personálisunk. Midőn ötet maga a' Császár kinevezé, Metternich gratulálta Ő Felségének, 's ezt mondá: Sz ö g y é n i ist gediegenes Gold. És valóban az. Halld egy szavát, 's ismerd belőle a' nagy embert: — A' gazdag Szécsényi emberei kérték, szállana az ő Pesti házokba, 's a' Personális kérdésére, hogy mennyi lesz a' házbér? elmondák. «Nem kell, úgy mond; nagy, és olcsó.»

Az atyám testvérének fija, István, elméne hozzá, 's ajánlá perét. Kihallgatta. Látván a' Personális, hogy Vendége búcsúzni akaró mozdulást teszen, hozzá fordul: «S Pista, te felejtet, hogy mi barátok valánk az iskolákban?» — «Ha a' Mélt. Úr arról emlékezik, az nekem grátzia: nekem az nem szabad», felele ez. — A' Personális összeesókola.

Az én Erd. Leveleim, édes barátom, megnyerék Bécsben a' Censor' engedelmét. De az illy nemű Munkák egy Super-Revisor' kezébe adatnak, hogy ha az első' szeme valamin elsiklott, ez észre vehesse. Az vagy Kanonok Májér lesz, vagy Referend. Batthyáni Vincze, a' Kemény Farkasné testvére. Én ahhoz Febr-ban készítettem egy Geographiai, 's talis qualis Statisticai, 's Historiai Bővezetést, újra megolvastván annyi eszt. után a' két Bethlent, Farkast és Jánost. Azt most küldöm utána, 's mihelytt ez is censurázva lesz, nyomtatattatik a' Munka. A' két Bethlen előtt nyitva volt az Ország Archívuma, 's nem is kevés az a' mit nekik köszönni lehet: de nekem sem egyike sem másika nem emberem. Az első (Farkas) alig emlékezik a' Protestansok által gyűlölt, általam csudált Martinúzi

felől: János bosszút álla az Első Rákóczy Györgyön (kit én sem nézek valami igen nagynak), nyilván mert bántotta a' Bethleneket. A' ki Történetet ír, fojtson-el minden indúlatot. Valljuk-meg, becsületes embernek kin olvasni a' Haza' dolgait. Sok csudált semmit lát, 's az olly nagy emberek, mint Bátori István és Boeskey, 's kivált Bethlen Gábor, kárpit alá vagynak dugva, hogy az Olvasó őket ne ismerje. — —

Mint ti perorálgatótok az Urb. Commissariusok alatt, úgy bánik most nálunk sok Vármegye. Mi vége lehet annak? és kell e az? Igazán mondá a' Császár a' Pest Vármegye Kiküldöttségének: *Mutua fiducia inter Populum et Principem firmissima basis est felicitatis publicae.* Az Udvar csak azt a' katonát várja tőlünk, mellyet 1813. megígértünk, nem pedig esztendőről esztendőre, 's minekutána a' Fejedelem olly világosan biztat bennünket, hogy együtt fog velünk tanácskozni, én részemről nem tudom, miként lehet kételkedni az ő megbántása nélkül. De így van az, mikor a' minap idézült Gustermann a' maga Ungr. Staatsrechtjében azt beszéli, trucezára a' Corpus Jurisnak és a' talán szemé előtt tartott Dietáknak, hogy itt minden a' Király, 's a' Népnak nincs szava, 's itt az uralkodás rein monarchisch. Így van az, mikor ő nem azt nézi, mit mondának minden Királyaink, 's maga II. Leopold is, hanem azt, a' mit az Anonymus *Belae Regis* Notar. mond, hogy a' Magyarok Árpádnak mondtak. A' könyvet sok ember olvasta, 's rettegés tölté el az elméket. Engedje Isten, hogy a' felhevült elmék elesenedesdjének. Nálunk álmodni sem lehet bajról, de én azt szeretném, ha senki nem rettegne. Ugyan minek az? 's mi jót szülhet az? *Ego vestram Constitutionem amo; tueamini illam: ego etiam illam tuebor;* ezt mondá a' Cs. Pesten, 's látta melly igazán szerettetik. Látta 1809., 's ki szólhat mi ellenünk? Miattunk mások bolondoskodjanak, ha tetszik; mi szeretjük boldog csendességünket.

Tegnap a' Traiteurnél egy Erdélyben quartélyozott fiatal szép növésű, szép arcú Tiszttel ebédeltem, mert eső esvén, resteltem egy barátomhoz menni, a' ki adott volna egy falat kenyeret. Enyeden, vagy Enyed körül feküdt, 's Nínát kezdé emlegetni. Nem tudtam én még, hogy a' leány atyja letévé a' hivatalt, nem hogy kedvetlenség éré, 's örvendek egy szeretett ifjúnak. Nagyon kedves dolgot tennél nekem, ha megírnád, mi baja Imre Úrnak, 's a' lyánya mit csinál; hogy mit csinál az én Útazottam.

A' Rákóczyak Patak és Regécz Várai és Dominiumai mostani

birtokosát Herczeg Brezenheimot tegnap hozák halva Patakra Bécsből. Ő a' Bavariai utolsó Elector Carl Theodor fija volt egy szép pereczáruló leánytól; Malthéser, és Generális. Az atyja neki talán két Urodalmat hagyta, 's ő azt nekünk adta-el Patakért és Regéczért, mert az egyik, Lindau, a' Kosztniczi lengerecske' szélén, a' hadi operatiókra szükséges volt. Két fija 's három lyánya maradt, 's ezek között az egyik V. Cancell. Gróf Almásy Ignátnak leve menyévé; a' másik V. Cancellarius Somogyinak Gróffá lett fijához ment. Én a' Herczeget nagyon szeretetre méltónak találtam. Fijai, lyányai jól beszéllnek magyarul. Statuáltatá magát, 's így az Indigenatusra nincs szüksége. — Elj igen szerencsésen, édes barátom, és ha ismét ér valami jó, ne felejts.

Ujhely, Martz. 6d. 1823.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4174.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kassa, Mártz 6ikán 1823.

Kedves Barátom!

Aethiopem lavas, midőn Sógorodtól nemesebb érzéseket vagy óhajtasz vagy reméllessz. Báró Mednyánszky Milton, a' ki igen sokat olvasott, igen sokat tud, és a' mellett elmés és igen jó kedvű ember, elbeszélé nékem egykor, miként fosztá meg őt vagyonyjától, és miképp' játszotta meg bizodalmit bizonyos V a g y o n nevezetű Úr; a' midőn ezt igen tréfásan előbeszéli: hozzá tevé: hogy Vagyon Úr hat gyermekes ember — hogy következőképpen merő atyai szeretetből leve gazember. Ezen történet nem vigasztalhat ugyan Téged, mert Te nem vagy gyermektelen, valamint B. Mednyánszky; de legalább megfogsz győződni, hogy Gróf Török nem az első, ki magának virtust gyakorolni látszik, midőn a' legnagyobb istentelenséget követi el.

Tudod: minő ellensége vagyok minden despotizmusnak, akár az egy, akár három, akár több emberektől származzék, és akár az egy vagy több nemzet, akár egy különfogott személy iránt gyakoroltassék. — Gyaníthatod tehát, mit érzek, mit gondolok, és mit kívánok Európának mostani környülményeiben. — Nagy figyelemmel valék minden-

kor a' Korbeli hisztóriára. Úgy látom: hogy a' forduló pont elkövetkezett, és hogy szintűgy megfogja törni a' Spanyol Oroszlány a' Sasok' hatalmaskodását, valamint egynehány esztendőök előtt az egyfejű Sas' hatalmaskodását a' Kremmeli gyűlladás megemésztette. Iszonyúk a' czélyok, irtóztatók az eszközök -- esztelenek a' kinyilatkoztatások. — Hallatlan dolgok fognak elébb utóbb következni mindenütt, ha a' józanész valamiképpen el nem fordítja a' legbutább és legalább való indulatosságoknak kitsapongásait. Utoljára mi is részt fogunk venni. Adja Isten, hogy eszünk legyen akkor, és hogy igazi nemzeti függetlenséget szerezzünk magunknak. Úgy feláldozhatnók a' feudale szisztemát -- de nagyon kételkedem akár okosságunkban, akár nemes szívűségünkben -- az egoizmusz rozsdája eszi szívűeinket -- nem vagyunk mi többé Aristokraták, hanem cacocraták.

Keveset tartok a' Recenziókról. Egy részre-hajlás nélkül való Recenzió oly ünemény most mindenütt Európában, mint a' fejár holló lenne. Mindenek és mindenütt gyűllölik a' részre hajlatlan embereket. Így van ez a' Literaturában, Politikában, Theológiában. Egy új könyvet bocsájtott-ki a' minap Jouy: «la Morale appliquée à la Politique»; diadalmasan mutatja-meg az igazgatóknak alávalóságát, és minden erköltsi principium nélkül való lépéseiket. A' mellett vív, és méltán: hogy csak akkor lesz boldog az emberi nem: ha egy lessz az igazgatók' morálja a' különfogott emberek' moráljával. Teli van ez a' munka észszel, tudománnyal és helyesen öszsze szövött nagy gondolatokkal. Alkalmasint oda törekedik a' világ, a' mit ő kíván; de nem csak az igazgatók' nagyobb része, hanem az igazgatottaknak szerencsére nem többsége velejig meg van romolva; azonban, mivel azok rontották meg ezeket, megigazodnak ezek amazoknak megigazodásával. -- Nagy és közönséges lessz a' pezsgés, a' zavar, mert ez nem egy Országi, hanem Európai Revolútzio lessz, — azonban ki fog vitetődni — mert megtanúlták az emberek a' Frantzia revolútzio hibáji által: mit kell eltávoztatni a' revolútzio' haladásában. — Ismétlem: nagy dolgokat fogunk érni: ha valami közben jövő Fátom vagy az okosság és józan-ész' szelleme nem fogja végképpen eloszlatni a' tornyozkodó fellegeket.

Noha nem pontos szó a' lángész a' Genienek kitételére, de ha azt gondolom: mikor mondom, a' mit gondolok: mikor ezen szóval élek: genie, értelmesebb szó a' gyén-nél; mivel az Analogia segíti nyelvünkben értelmét, mert mondjuk: láng-liszt. -- Genie a' Frantziában mind Gyénioszt, mind láng-észt tessz; ez szó-szegénység. —

tsak ott kell új szót teremteni, a' hol elkerülhetetlen, akár az értelem, akár a' rövidítés, akár a' hathatóság, akár a' jó hangzás miatt. *Sobrietas itaque hoc in genere maxime necessaria.* Egyik oka Literatúránk' nehezebb terjeszkedésének az új szók' sűrű szaporítása. ... Itt jobb a' lassúság a' sietésnél, és a' kiméllés a' vakmerőségnél. *Retincamus, quod est difficillimum in sapientia, modum.* Tsak a' fontos gondolatokkal és szép képekkel tellyes nagy Iróknak szabad olykor vakmerüsködni. *Quod licet Kazinczio, non licet Helmeccio. Quod licet Jovi, non licet Bovi.*

Vale.

U. I. Mindent elkövetünk hogy eltoljuk Klopstockot. — Uram Istenem! Klopstockot kell igyekezni eltolni! de reméllem, eltoljuk mégis utóljára, nem azért mert Klopstock, nem azért, mert Te az által segíteni akarsz magadon; hanem azért, mert szép a' Könyv' kötése és pompás a' kiadás — de még a' gazdag venni vágyók-is alku- doznak egynehány frt kedvéért — mondom: elfajúlt, elkortsosodott a' Magyar.

In des Herzens heilig stille Räume
Muszt du fliehen aus des Lebens Drang,
Wahrheit thront nur in dem Reich der Träume,
Und das Schöne blüht nur im Gesang.

Úszd ált' az élet-zajt, keresse magában
Csendjét buzgó szíved, szelíd szent rejtekben;
A' való Trónt ül csak álmak' országában,
És a' szép ömledez csupán az énekben.

Pipsz mpr.

Mártz. 12ikén

U. I. E' levél lepecsétlése előtt közlenem kell veled azon Levél tartalmát, mellyet tegnap a' szaboltsi Adminisztrátortól, Fáy Barnabástól vevék. Deák nyelven Ő Felsőge parancsolatjából *complacenciam Regiam mihi significat*, mivel a' Szaboltsi Gyűlésben 500 ftot ígértem a' kívánt katonák kiállítására. Tudnod kell: mikép folyt ez a' dolog. Tanátskozást tartott Fáy, melyben én valék egyedül hol ügyesebben, hol ügyetlenebbül össze font és béburkolt sofizmáinak kifejtője és feltakarója. Sokaig tartott ez a' vita, melyben az első Al-Ispány' fére csóválásai, és Pálfy hivatal vágyása Fáy célzásait támogatá. Kitétszék azonban, hogy nem igen bizának ügyökben, és

hogy csak szinként csetépatéznak. A' löbbiek többnyire halgattak, a' pulya leikek' szokása szerint, kik a' bizonytalan kimenetelű alkal-
 makban a' viszszenos bizodalmatlanságok érzésének eredve okossá-
 got vélnek elkövetni, midőn gyávaságok által a' vezér' bátorságát
 meghűtvén, önnön magokat rontják-meg legjobban. Ilyen vala Ibrányi
 Antal, és több hozzá hasonlók, kik úton útfélen, és minden szobának
 minden szegleteiben kimondhatatlan vitézek, de az ütközet óráján önni-
 magokról nagyon elevenen megemlékezvén, azt akarnák, hogy a' hartzkor
 a' vezér egyedül állja-ki a' veszedelmet, és csak ő maga bírjon az egész
 ellenséggel. Sejdítvén ezen férjfiatlanságot az Adminisztrátor, emel-
 getni kezdé tönussát, azután ismét valamivel alább szállítá, a' Nán-
 dor [!] helyheztesését említvén, buzdító Levelét felolvastatván, Ő
 Felsege neheztelését barnába festvén; szóval, a' már kopott ugyan,
 de mégis mindég sikeres mesterkedéseket kitalalván. Kevés hatással
 vala rám a' mézes málé a' mézes madzagon. Vén légy levén, nem
 szállék a' mérges édességre, de, nem is repültem-el. Több izben be-
 akartam vinni a' köz vitézket a' csatába, haszontalan — ők azt
 akarták mindég, hogy csak én egyedül viaskodjam mindenkor; meg
 nem győzöttetéseket győzedelemnek vélték; meghatározás nélkül
 oszlott-el a' tanakodás, mellyet a' nyughatalanúl halavány Zoltán
 V. Ispány legkevésbbé sem bolygata szavával; hanem olykor olykor,
 és váltva tüzesedvén képében, és hol fel-állván, hol ismét leülvén,
 ülés közben pedig székén szüntelenül némán fészkelődvén, vögre
 zsémbesen és berzenkedve oda hagyta. Más nap, már a' Gyűlés nap-
 ján, midőn az Adminisztrátornál fölöstökömlének, bé suhan Zoltán,
 sűrű, mély fő hajtások között engedelmet kérni tegnapi egynehány
 perczenetig tartó testi buzgásáért; képzelheted: miképp' gyűlének
 ajkaimra a' pajkos mosolyok, de még az Adminisztrátor-is száját
 akarolja ellen esipkézte; azonnal még jobban megerősödém sejdí-
 téseimben a' Gyűlés' kimeneteléről, előre látván, kivált Notár. Ördög,
 Pálffy' mátkája Kállay Pistáné vejének szakadatlan némaságából, mit
 lehessen várni a' mostani Szabólti Magisztrátus többségétől az
 efféle környülményekben. — Majd az egész Magisztrátus halgatott a'
 Conferentziában; kiveszem Bónist, és Sebest, kik nem egyedül mostani
 hivataljokra emlékeztenek meg. Dési György nem csak hogy a' törvény-
 telen ügyet támogatta, hanem még az is kitetszék minden szavából:
 hogy szívét szaja meghazuttolja — mely ellenkezés más környülmények-
 ben vagy mentségül vagy becsületül; de ebben valóságos gyalázatjára
 szolgálta. Pataj a' volt Sz. Biró, jól viselte magát mind a' Conferentziá-

ban, mind a' Gyűlésben. Legjobban Gencsi; de kivált a' Gyűlésen, mert a' Conferentiában ingadoza, és ő volt az első, ki, minekutánna bizodalman a' Magisztratus' egytetérlésében csökkenni kezdé, a' Státus' egytetértése iránt-is ezen csökkenést bennem támasztani kezdette. Megnyitván az Adminisztrátor a' Gyűlést, legalább egy fertály egy fertállyaig halgatás uralkoda a' tömött sokaság felett — minden szemek rám valának függesztve; mintha reám akarták volna bízni az értekezés' elsőségét. Felkelék végtére, és előadám véleményemet, a' kívánságnak világos törvénytelenységéről, még abban az esetben-is, ha a' törvény' magyarázása a' Diéták közben a' fejedelmet illeti, mivel, egy más törvény szerint, minden harmadik esztendőben országgyűlést köteles tartani a' Végre-hajtó hatalom — ebben [a], esekély iteiletem szerint, véghetetlen erős argumentumomba, melly minden ide 's tova forgatható okoskodásokat megelőzött volna, nem kapaszkodlak a' Státusok, hanem ismét olyan halgatás lón, melly még tovább tartott mint az előbbi — még az Adminisztrátor sem szólott egy szót-is — gyanítom: újságán meghökkent. Meglehet az is: hogy természeti ellensége lévén mostani környülállásaiban a' Personálisnak, szerette volna: ha az egész kívánság hajótörést szenvedne — mivel azonban nem akarta megbántani a' Nándort, a' ki fél még alább szállani az Udvar' bizodalman, vagy pedig perei miatt Pálfiyt, Szógyényi Personális' barátját, mentől elébb lehetni fog a' Debreczeni Prézességre, onnan pedig a' Királyi Táblára által vitetni kívánván, és mintegy homályban, Szógyényi fellyebb vitele után Personálisságot romélvén, hihető: Fáy azt akarta: hogy vagy tellyességgel ne süljön-el az Udvar' kívánsága; vagy ha elsűll, Pest Vármegyének módja szerint süllyön-el. — Több okoknál fogva méltán gyanítván, hogy a' Szabolcsi Magisztratus' többsége maga akarna verbuáltatni — újra felkelék, és minekutánna előadtam volna: hogy egy olly országban, hol a' Törvényhozó-hatalom közös a' Fejedelemmel, maga magával annyiszor ellenkezik a' Fejedelem, valahányszor a' világos törvények' megszégésére törekedik; de, mint végrehajtó hatalom is ezen tekintetben kétféleképpen általhágja tisztjét a' mennyiben azon törvényeket, mellyeknek megtartására alattavalóit kényszeríteni kéne, nem tsak hogy maga megtörni, hanem másoktól is megtöretni kívánnya, kéréim a' Státusokat, ne engednek a' Magisztratus által esni a' verbuálást, mert ez világos részvétel lenne a' törvénytelen kívánság' eszközlésében, mellyet ha már eszközteni kell, a' már eddig több ízben, több helyeken történt törvény általhágások példája után, kerültessék-ki inkább a' törvény,

hogysem újra felforgattassék, és ajáljon a' ki akar és a' mennyit akar pénzbe Ő Felségének a' Katonai verbung sikeresebb felsegellésére — kifejtegetóm osztán miért és miképp' czélyraütöbbs ez a' mód, mint a' Magisztrátus által rendelendő verbuálás — de nem boldogúltam — ekkor mutaták-ki némely V. Sz. Birák fogok' fejrjét, mert a' Fő Szolga Birák hallgattak. Oda vivé a' dolgot egynehány Vitze Birák' tüzeskedése, hogy kéntelenítém nekik értékre adni, mennyivel lenne illendöbbs az ő részekről, mint Magisztrátuálisoknak, részt nem venni ezen értekezésben. (Gencsi és valamennyi tehetősebbek mind velem tartának; mert látták nem csak a' nagyobb sérelmet, ha a' Státus Magistrátussa a' verbunkba avatkozik, hanem azt is, hogy nagyobb lessz a' válogatás a' katonaság részéről a' verbuálandók közt', több pénz fog kelleni a' ki-állításra, 's könnyen kötél lehet a' vége a' szabad vállalkozásnak; hogy az illetén verbuálás több alkalmakat szolgáltathat a' bosszútöltésekre némely földesurak emberei ellen; hogy végtére így kevesebben fognak és kevesebb pénzt ajállani, és megint az lessz belöle: nesze sem mi, fogd meg jól. Hogy ezen nemtelen és káros politika vezetett sokakat, abból is tudom: mert Pálffy, a' mint vele haza mentem a' Conferenziából, azt mondta nekem: ha nem lehet egyenesen, oldalaslag kell kijátszani a' Kormányzék' törvénytelen kivánságát; én részemről nem esmerek ennél rosszabb politikát; — Azölla idegenkedik tölünk a' Király, miölta az ajállott 6ik része a' jövedelemnek 30 milliom helyett (a' mint elhiteték Ő Felségével) Szcat sem ütött. Nines rongyossabb és pizkossabb ruhája a' hazafiúságnak a' fősvényiségnél; ennek lelke teste olyan szikár, hogy semmi sem illik rá rosszabbúl a' paszomántos ruhánál; vagy merni kell tudni megtagadni, vagy nem kell fősvénykedni — ezekben a' környülállásokban én 500 ftot ígértem, ha nem a' Magisztrátus fog verbuálni. — Felszóllalt az Adminisztrátor, és tört akarván vetni, kérdé: nem adandok e semmit, ha a' Magisztrátus verbuáltat? Be könnyű lett volna őt' megszögyenitenem, és be méltán érdemlette volna meg — nyelvemen völt a' felelet: Ngod' példáját fogom követni; azomban inkább tekintvén mi illenek hozzám, mint mit érdemlene ő, azt felelém: hogy szivesebben fognék adni, ha a' katonák verbuálandanak, mert tudom: hogy minden tekintetben czélt ütöbbs lenne a' verbuálás; de hogy azért nem szoktam vissza húzni a' mit egyszer ajállok. Erre egy nagy éljent kiáltottak magok a' tüzeskedő Sz. Birák-is, hihető örömökben; azt vélvén, hogy czinke módjára kelep-

czébe ejtődtem ; de nem esmernek ; ha valaki, én tehetek ajállásokat, mert nem vágyom semmire, nem kérek semmit, és ha ajánlnának-is, el nem fogadnám -- csak az ily embernek szabad tenni ajállásokat, mert az a' törvény lelke a' privátusokra nézve : ut extra Diaetam nec petantur, nec dentur subsidia, hogy az ajállók az ajállás által magoknak érdemeket ne szerezzenek a' végrehajtó hatalomnál ; a' Jurisdicciókra nézve pedig az, hogy a' Jurisdicciók ne adjanak és ne segítsék semmi módon az adást, ut votum constitutionale, idest : legalis Diaetarum servatio pro debito tempore obtineatur — ha mint privátus nem tartozom adni a' törvény szerint, vagy a' törvényen túl, vagy kívül, az adás' feltételeinek tölem kell függetni : és így Ő Nga kérdésére ezen néző pontból is könnyen lehetett volna felelnem. — Most talán azt gondolja Ő Nga, hogy az én keblemet duzzasztja a' Complacentia ; hibázik : én nálad kívül még nem is szóllok erről valakinek. — A' jó hazafiak' bizodalmtól megakarának fosztani — híjjában ! becsülnék engem az emberséges emberek az egész hazában — helyheztetésem nem javasol függetlenséget, és még is, a' mennyire csak lehet, azt mindenkor fentartottam, — a' felőlről, alólról, és minden oldalról való nyomogatások mellett is, reméllem, ezután-is fenntartandom. Minekutánna Pálffy' emenes rossz politikája győzött, Dési Vitze-Ispány az Adminisztrátort kinálta-meg a' Prészésséggel a' felírást kidolgozandó kiküldöttségbe. Fáy pedig elfogadta a' kínálást -- én szótlan maradtam a' Gyűlés' végéig. Más nap ahogy elmentem, a' Contribúzio dolgát véteté fel az Adminisztrátor, és oly' könnyen vitte keresztül a' repartitziót pengő pénzben, mintha valami Circuláréről lett volna a' szó. — Eleget tudsz — halgass. Senes prope ad ipsos exactae aetatis terminos per silentium veniamus. Cura ut hoc legal posteritas ; erunt documenta infestorum virtutibus temporum.

Vale.

UU. II. Még egy szót: Kállay Kristóf, kit nem tudom miért, ha csak azért nem, hogy nemesebb és férjfiásabb lélekkel bír sok másoknál; némellyek buta embernek tartanak Szabolts Vármegyében, azt kívánta: mutatná elő az Adminisztrátor azt a' Királyi parancsolatot, mely' őt' a' megtagadás esetére Királyi Commissáriusnak kinevezi ; megtámadák némellyek mint a' legembertelenebb embert — ita nos vera rerum nomina jam perdidimus — én ezt a' parancsolatot mind Fáynál, mind az előtt egy más Fő Ispánynál is már láttam, 's ez a' látás nem tartóztatott volna meg engem a' tör-

vényes megtagadás' sürgetésétől, ha remélhettem volna, hogy a' mostani Szaboltsi Magisztrátus többségének hazafiúságával boldogulni lehessen. Akkor kaptam Complacentiát, mikor legkevesebbé érdemlettem, és mikor merő kéntelenségből a' kisebb rosszát kelle választanom. Így igyekszik a' Kormányshék megrontani a' jobb hazafiakat, és őket hasonlökká tenni azokhoz, kiket már megrontott, vagy esztelen és szivetlen gyávaságok miatt megijesztett.

Az aláírást, hívásonra sem akarta meg tenni Grófom Ó Nga, azt mondván: hiszen csak *U. I. ez. Dúlházy*, mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4175.

Kazinczy — Majoros Mártonnak.

Copia.

Ujhely die 7-a Marti 1823.

Perill. ac Generose Domine, Domine singulariter Colendissime!

Literas amici mei Domini Bibliothecarii Dúlházy ante duas horas accepi, et filius meus acuta feбри correptus inter vitam et mortem fluctuat, mihi ergo pro 10-a hujus comparere, ut rem nostram finiamus, impossibile est. Sed brevi certe adero, et quidquid necessum fuerit, faciam. Adest mihi spes, Praetitulatae D. Vestrae etiam interusurium, imo fors Capitale deponendi. Id tantum rogo Praetitulatam D. Vestram, ut a mediis ingratis et onerosis abstinere velit; ea non sunt necessaria, et cui bono inanes expensas causare. Ceterum amicis favoribus commendatus omni cum cultu persisto.

Perill. D. Vestrae

humillimus servus

Franc. Kazinczy.

Perillustri ac Generoso Domino Martino Majoros — Cassoviae.

[Dúlházy M. másolata¹ a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

¹ Dúlházy e levelet a Kazinczynak hozzá 1823. mart. elején írott levele végére másolta.

4176.

Kazinczy — Dúlházy Mihálynak.

Édes barátom,

Az Ur kedves levelét tegnap vevém, midőn a' fiamat hozták haza Patakról. Az forró nyavalyában fekszik. Így lehetetlen Kassára mennem és dolgomat Majoros Urral elvégezni. Adja-meg az Ur az itt menő levelet neki,¹ 's tegye bizonyossá, hogy nem sokára megjelenek, 's dolgomat végzem. Kell e ide per? 's minek költetni velem ok nélkül?

Ha Klopstock el kél, adja az Ur a' pénzt Knaut Urnak. Isten látja, hogy pénzem épen nincs. Itt hozzá a' levél.² Ezt sietve írom azon perczen, midőn hírt veszek, hogy Újhelyben egy vén asszony gyermek nélkül ma megholt. Nekem kell eltemettetnem. Eszemen sem vagyok tehát.

A' Melt. Grófhhoz félben áll egy levelem. Könyvét vettem, 's kimondhatatlanul örvendek az ajándéknak. Egészen az én lelkemben van írva a' könyv Göthe felől, 's én régen haragszom azokra a' megbódult Aestheticusokra, a' kik magok sem tudják mit mondanak. Magának a' Grófnak fogok írni. Köszönöm, nagyon, nagyon köszönöm az Ur meghecsülhetetlen barátságát.

Tartsa meg az Ur nekem Emiliát. De Klopstockot vagy az árát adja Knautnak. [1823. Mart. 7.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4177.

Szivák István — Kazinczynak.

Brassóból 10 Marty 1823.

Nagy tekintetű, nagy érdemű Úr!

Gubernialis Consiliarius Mgos Cserei Miklós Ur Ő Nagysága a' Fels. Udvarból ide Brassóba küldtetett Commercialis Commissio Praesesének; holott ezen Oratió, mellyet a' tisztelt Consiliarius Ur

¹ L. a Majoros Mártonnak 1823. márcz. 7. írt levelet, 4175. sz. alatt.

² Hiányzik.

Kolosváron 1811 esztendőben az Ország' Rendjei előtt el mondott, kezébe akadván, mindjárt fel tette magában, hogy Széphalomra egy nagy Magyar Litteratorhoz el küldje; a' számlálhatatlan sok dolgai által pedig el lévén foglaltatva, maga Levelet nem irhatott; hanem nékem, mint Secretariusának meg hagyta, hogy küldjem el: ezt meg is tselekszem, oly reménységben lévén, hogy ezen Oratióból meg lehet érteni, hogy Erdély is tart kebelében jó Magyar Litterátort: gratiájában fogytig maradok

A' Tekintetes Urnak

alázatos szolgálja
Szivák István mpr.

Azok az Újjítók, a' kik a' Régiség' Institutumának, Formalitásának vég tzeljät nem veszik fel, Spiritusát nem penetrálják, a' Magyar Judicialis Stylust, mely hosszas Mandatumokból, Testimoniumokból áll, nem kedvellik: vagynak itt' is olyanok. --- Ez a' Mandatumokkal való élés nem tsak nálunk van. Anglia, a' tudós Anglia, maig is él hasonlókkal, 's nem tartja szükségesnek meg változtatni. Menthető vagyok tehát, ha én se tartom se *szükségesnek*, se *jónak*, és okaimat elő adom:

1. A' Törvénynek *élőnek*, *szüntelen beszéllőnek* kell lenni, olyan-
nak, a' *melly maga magát meg szűnés nélkül hirdesse*, és *applicative*
hirdesse; az az *mindenik részében akkor hirdesse magát, mikor annak*
a' részének munkálódni (virkolni) kell, és azok előtt, a' kiknek éppen
akkor szükséges a' Törvénynek ahoz a' részéhez érteni, 's magokat hozzá
alkalmaztatni. Így kell élni, így kell hangzani a' Törvénynek; nem azok
előtt a' kiket nem interessal; nem a'kor, mikor tsak Historica vagy
Theoretica cognitívót adhat; nem üress és hideg Hirdetmények' meg
ujjításával, mellynek hosszas hallgatásától únalommal fordítják el fülöket
a' hallgatók. Ez az élősége, az az a Propos beszéllése, 's Maga maga
hirdetése a' Törvénynek a' Mandatumokban és Testimoniumokban, a'
vélek való élésben áll. Mikor p. o. valakinek *esketni* kell és Compul-
soriumot vált, hogy tészí élővé, miképen hirdeti maga magát a' Tör-
vény? — Így:

1-o. Eszébe kell jutni annak, a' ki eskettetni akar

a) Hogy néki nints' Jussa a' Civilis Társaságban senkit a' Maga
Házából, nyugodalmából a' *maga Hasznáért* kimozdítani; hanem a' Tör-
vény az, és a' *Publica Auctoritas*, a' melly egy Mandatumba öltözve a'
Király Nevét Zászlóképen a' kezébe véve, reá szorittson akárkit, hogy
Polgár társának ügyében az Igazságot, a' mint tudja, vallja meg.

b) Hogy a' Törvény' Képviselői, Kiszolgáltatói, Executori tartoznak

ötet Igazságának ki keresésére reá segélleni; azért néki nem kell könnyörögni; nem Kegyelemül kell kérni ezt a' Segedelmet; hanem három Marias le tétele mellett Jussa van praetendálni.

c) Hogy a' Király a' Törvény' *Symboluma*; hogy néki Personificált Törvénynek kell lenni; az Ő akaratjának állandónak, és Törvénynek kell lenni, hogy Ő tartozik szóllani, parantsolni, Hatalmat gyakorolni akárkinek törvényes fel segéllésére, ha egy szót sem tud is rólla. Hogy az Ország' rend szerént való Birái, a' kik a' Mandatumokat osztogatják, szóllhatnak az Ő Neve alatt, parantsolhatnak az Ő Hatalmával, az Ő Petsétjével, valahol a' Törvény kívánja. —

d) Hogy azok a' Birák Magok Nevek alatt nem parantsolhatnak; Szolgái a' Törvénynek, nem *éltetői*; nem Magoktól fenn álló Valóságok; hanem tsak *Substitusi* a' *Fő Hatalomnak*, a' melly a' *Királyban*, a' *Nép Fő Repraesentánsában*, a' *Törvény' Symbolumában* concentrál.

e) Hogy az esketés nem mehet végbe *akárki* által; hanem *tsak olyan Személyek által*, a' kiket a' Törvény a'ra szabadít, hogy *eskelhesenek*, *inquirálhassanak*.

f) Hogy nem minden ember *Bizonyságtétele bé vehető*; mert benne van a' *Stylusban: Parce tamen famae et Conditionis* — hogy a' jó hirt nevet a' Törvény *conditiójává* tette a' hitelességnek, a' *Polgári Activitasnak*.

g) Meg látja továbbá, hogy Erdély mitsoda Részekből áll: a' Hazája *Statisticájának* egy kiss *Extractusát* kénytelen az *Író le írni*, a' *Revisor meg olvasni, repetálni*; az *Exponens és a' Praetendens meg tanulni*.

h) Az Ifiúság, ha *Geografiát* vagy *Statisticát* nem olvas is, meg látja hány *Jurisdiction* van a' *Vármegyékben*, hány a' *Székelység*, hány a' *Szászságon*? hány a' *Királyi Város*, hány a' *Privilegiált Oppidum*? hogy hívják ezeknek *Hivatalait*? mert

1. Meg látja a' *Procedens*, ha el felejtette volna is, hogy néki kötelessége a' *Fassiókat igaz Hite szerént bé venni, le írni, és a' Mandatummal együtt az Exponensnek vissza adni*.

Hány jó dologra nem emlékezteti egyetlen egy *Mandatum* az *Exponens*t, az *Írót*, a' *Procedens*t, a' *Tanút*, a' *Tiszti Feleket*, a' kikhez a' *Mandatum* szóll? — hány *Tudományt* nem újjit? és *épen a'kor*, *mikor kell újjitni* a' *Propos* a' mit *hoszszas és únalmas Instructiók*, mellyeknek tsak az *Indexe* is *Árkosokat* foglalna, ki nem pótolnának!

2-o. Az embernek a'ra *hogy jó légyen* (kivált az ifú embernek) *munkásnak, foglalatossnak* kell lenni, hogy ne igen érkezzék a' *henyélés-*

nek rendetlen foglalatosságában keresni munkásságát. Miben foglalhatná jobban a' Cancellista magát, mint olyan Stylusok' írásában, melyekből Hazája' Törvényét akarhatja ellen is tanulni kell? Nem veszi észre, hogy kénszerítik a' tanulásra; mert egy kiss Taxát kap, 's annak örvend; ez az illusio is igen hasznos.

3-o. Érzi a' Nemzet, hogy Ő szabad, az az: Hogy az Ő Királyjának Nevét minden igazságos Ügyében adplicálhatja, és hogy a' Király az Ő Majestása mellett is szüntelen hirdeti, hogy *Justa petentibus non est denegandus assensus*; hogy Ő tartozik minden igazságos Kivánságát bétölteni.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4178.

Szemere Pál — Kazinczynek.

Martz. 11d. 1823.¹

Édes Uram Bátyám!

Gyönyörű elégtételt nyer Kölcsey az Uram Bátyám sorai által, egyszersmind pedig a' derék Vályi Nagy is kimentve vagyon. Megengedi e Édes Uram Bátyám, hogy Kölcsey kivánsága szerint, az Uram Bátyám tanúbizonysági kinyilatkoztatását a' Tudományos Gyűjteményben kinyomtattassam? Péld. o.

Vályi Nagy Ferencz'

ILIÁSZA

felől.

KÖLCSEY és KAZINCZY.

Szemere Pálhoz.

I.

Cseke etc. etc.

II.

Széphalom, Martz. 11. 1823.

Kedves volt nekem az Uram Öcsém levelét venni, kedves a' Kölcseyét is Uram Öcsémhez, 's ez felől, ki eggyetlen a' maga

¹ Kazinczy F. jegyzése.

nemében, megint tudni valamit. — Repositiót kíván, 's a' legnagyobb igazsággal; én leszek tanúja. — Tudja Uram Őcsém, hogy én az ő Iliásza első Könyvét magamnak leírtam volt; mutatám azt V. Nagy Ferencznek, 's azért mutatám, hogy *használja*, tudnillik, hogy *kövesse az ott mutatott példát*. V. Nagy annyira érzé a' Kölcsey dolgozása érdemét, hogy a' maga fordítását a' Kölcseyének feláldozta, 's készebb volt nem a' magáét adni, csak hogy Homéért jobban adhassa.

Én V. Nagyban becsülöm ezt a' szép érzést. Más fordító a' más szép helyeinek nem áldozta volna fel a' maga nem szép helyeit. Plagiarius egyikünk sem szeretne lenni; de valamint minden regula alatt van kifogás, úgy ebben is. Bizonyos tekintetben minden később Író plagiarius a' őtet korban megelőzteknek. Homérnak VI. Énekét Voss és V. Nagy Ferencz után én is fordítani kezdém, de csak hamar mennem kellvén valahová, abba hagytam; 's miolta gondjaim az idők sanyarúsága, az Archivum rendbe szedése és az Eperjesre futkározások által megszorodtak, kevesebbet ülök íróasztalom körül mint eddig. Megtörténhetnék, hogy azt a' nevezetes VI. Énekét egészen lefordítom. Nem gondolok én vele, akármit ítél majd a' Publicum ezen igyekezetem felől, mint azzal nem, hogy mit ítél még egy Döbrentei is, ki nekem kedves barátom 's kérdésen kívül nagy érdemeket szerzett Írónk, Orpheuszom, 's Eurydicem felől. Valamint kézírása különböz minden Írónak, úgy különböz mindeniknek stylusa is. 'S bár sokan dolgoznának ugyan-egyvet, hogy a' Publicum ezt a' különbözést láthatná.

Igy és eddig közölném. Azért írák le itt egészen, minthogy tudom hogy ezen sorok Uram Bátyámnál mássokban nincsenek meg, 's a' miatt a' kinyomtathatásra nézve meghatározott feleletet adni nem lehet. Nem szeretnék úgy járni mint Prof. Beregszászi a' Penna Csatában, hol az Uram Bátyám hozzá írt levelének még azon czikelye is ki van nyomtatva, melly Berettőt illeti.

DOBOZI.

Rabló jön, és Dobozi már

Hölgyél nyeregbe vette — — —

[stb. mint Kölcsey F. költeményei között.]

Rákos, bolyongék partjaidon, 's vized'
Hullámit ittam, 's keblem emelkedett — — —

[Istb. mint Kölcsey F. *Rákos* című műve, költeményei között.]

Én mintegy négy nap, vagy öt múlva indúlok. Lasztócz,
Martz. 11. 823.

[Eredetije a Szemere-tár VIII. kötetében.]

4179.

Kazinczy — Szemere Pálnak.

Széphalom, Martius, 1823.

Készen álla válaszom az Iliász' tolvajságaira, 's magam akarám azt általadni, hogy szóval még bővebben magyarázhassam a' titkot. — Kölcsey meg van lopva; de Vályi Nagy és az ő maradékai kimélést kívánnak, parancsolnak. — — V. Nagy mutatá nekem több izben a' mit dolgozott, 's én azzal ugyan nem igen valék megelégedve. Húsz sort sem olvastam el dolgozásából. Jobbnak láttam, mutatni neki a' Kölcsey' fordítását, mellyből nálam az egész Első Ének le vala másolva, és azon kevés helyeket, a' mit én fordítottam. V. Nagy eléggé nemeslelkű ember volt megvallani, hogy mind a' Kölcsey' fordítása, mind az a' kevés a' mit én mertem, jobb mint az övé, 's a' mi jót Kölcseynél, 's nálam talált, általvévé, nem mint tolvaj, hanem mint az, a' ki nem szégyenel mástól is venni csak hogy dolgozása nyerjen. Plagiáriusnak vennénk e őtet, ha a' Kölcseyé ki volna már adva? Én Sallustban Szentgyörgyi Gellértet még dicsekedve követtem a' hol lehetett. Legjobbnak látnám tehát ha az Iliász' meglopdosott Első Könyvét a' Hébének adnánk, úgy hogy a' titulus pagina' hátulsó tiszta felén akar Uram Őcsém, akar én, akar Igaz elmondanánk, hogy azt Kölcsey 1813. fordította, elébb mint V. Nagy, 's én adtam V. Nagynak, ez pedig annyira javallá a' Kölcsey' módját, hogy azt a' fellyebb említett okoknál fogva nem átallá elfogadni. Tegye Uram Őcsém a' mit az Igazság, egy megholt barátunk' emlékezete 's egy élő barátunk' becsülete kíván, szabadon 's nemes lélekkel!

[Megjelent az *Élet és Irodalom* 1826. I. évf. 269—270. lapjain.]

4180.

Kazinczy — Dülházy Mihálynak.

Bízodalmas Drága Jó Uram Bibliothecarius Ur,
nagy érdemű kedves barátom,

E' pillanatban veszem Fő-Notár. Komáromy Urtól az Ur levelét és a' Grófét. Nem csudálom én, hogy a' Gróf annyi gonddal írta ezt; mert illy lelkes, illy dolgokban gazdag levelet nem lehet sok igazítások nélkül írni még az olly fejnek is mint a' Grófé. Nem hazug szó az énbennem, mikor én olly sokat mondogatom, hogy ezt a' páratlan nagyságú férjfiat csudálom. Ugyan kit lehet így csudálni? Tiszta fej, mélyen belátás, és tiszta lélek a' caractere, a' bélyege. 'S mi az illy férjfiat nevetgetjük. Mert, a' közönséges tisztelet mellett is, nem nevetgetjük e? Azokat értem, a' kik nem méltók, hogy csak saruja szijait is füzögessék. Bár a' Gróft az a' gondolat érné, hogy minden idejét a' maga kora Történeteinek megírására fordítaná. Nem írhat a' Gróf olly szép verseket, hogy azok e' Munkájával távolról is öszve hasonlíthatnának [!]. Versecskéket mások is írnak: de azt a' Munkát nem más senki.

Klopstock eránt elkövetett gondjait az Urnak a' legszívesebb hálával köszönöm. Adja az Ur a' mint lehet, csak hogy a' pénzt a' szegény Knaut megkapja. Szívesen örvendek, hogy Emília nekem maradt.

Az én Ernsdorffi Nróm 127986 semmit sem nyere. Nem vártam semmit, és így csendesen veszem, de most sem hiszem, hogy 15 fntot szerencsétetni akkor, midőn 400,000 fntot kapni lehet, bolondság. Emil fiam halálosan beteg volt, de 48 óra oltá javul egéssége. Eggy gilisztát a' száján, négy gilisztát az alsó úton eresztett-el. Ezen felül epehideg volt a' baja. Úgy ki van száradva mint a' holt. De csak hogy él.

Bálintffy Urnak gyönyörűséggel fogok írni mind magáért érette, mind az én olly érdemes barátomért.

Sietek. Éljen szerencsésen édes barátom, 's fogadja-el a' leg-háládatosabb ember szives köszönetét.

Martz. 15d. 1823.

A' nagy sietésben majd elfelejtém a' mit az Úr kérd, és a' mi engemet nagyon interessál.

Ila Werfer, a' ki a' Landerer Kassai Typographiáját meg-

vette, szép betűket hoz Bécsből, úgy Kassán nyomtattatom az Erd. Leveleket. Kérem az Urat, járjon végére, hol van Werfer, hogy neki írhassek, 's tudósítson. Talán Werfer már küldé is betűket Kassára. Szeretném látni, millyenek azok a' betűk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4181.

Zsiday Sándor — Kazinczynak.

Tekintetes Úr,

Különös Tisztelettel való Drága Jó Uram!

A' Gróf Török József Ő Nagysága Tabularis Perébe bé iktatott Ingessio mivolttát, kívánsága szerintt a' Tekintetes Urnak itt mellýekezve küldöm.¹ Szükségesnek látnám a' néhai Referendarius Gróf Török Józsefnek a' Királyi Consensus irántt tett Recursusát Bécsbe a' Cancellaria Archivumába ki kerestetni s hiteles formába expedialtatni azon esetre, hogyha tudniillik a' Leány Ág Jussainak megszorítása s Successiojainak reguláztatása irántt az Impetransnak kijelentett akarattya abból ki nem tettzenék. Ekkor nekünk igen nagy oltalmunk lenne azon Recursus mássa, 's célunkat is az Ingessio által biztosabban el érvük a' Fundamentomúl vett Juris Communioinak minden lehetó erősségekkel lejendó támogatása mellett.

Gróf Károlyiak a' Proportionalis Perbe vett Erdőségekre nézve Oculátat és Geometrica Delineatiót kívánnak közös köleségen vétetni és ezt Birói Itélet által is meg állapittatni. Bár csak valami Documentumnal lehetne elő állani Széphalomnak külön Corporeitást tévó állattýára [!] nézve.

A' jelentett Originalis Osztály Levelet annak Idejébe Reversalisomnak vissza vétele mellett, ha a' Tettes Urto! vettem kezemhez, akár mikor vissza is fogom adni a' Tettes Urnak.

A' ki többire becses Uri Favoriba ajánlott iránttam Testvéremtől vett tudósittatásom szerint bizonyított Szívességét a' Tettes Urnak alázatossan köszövnén, s azt meg érdemleni igyekezvén, állandó Tisztelettel maradtam

A' Tekintetes Urnak
Pest 18a Martii 1823.

alázatos Szolgája
Zsiday Sándor mpr.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

¹ Nincs a levél mellett.

4182.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Tisztelt barátném,

Hat esztendeje hogy elakadtam azon Epigrammámon, mely által Dédácson lételem' emlékezetét fenntartám 's a' maradéknak általadni igyekeztem. Már nem reménylém, hogy elvégezhessem, de ime az éjjel, álmatlanul forogván ide 's amoda ágyamban, 's ez a' félbe szakadt Epigrammám eszembe jutván, a' vers megelve, 's olly könnyen hogy szinte csudálkozám annyi magam elkinzásain. Ez történik a' Festővel, ez a' Musicussal, 's innen jó, hogy ők azt költék, hogy a' szép Mesterségck' Munkáját nem ember készíti, hanem a' Múza sugallja. — Ha lakóhelyet kellene választanom, 's élnének a' kik ott éltek, Dédács volna az. Gyönyörű fekvés, kivált ha az Ország útja Dédács és Kemend közt menne-el, hogy az Útas szem előtt tarthatná mind a' helyet, mind azt a' szép tájt, melly a' Szilas és a' Strigy és Maros öszve ömlése közt fekszik. Közel azon fához, a' melly alatt Ő Nagys. a' Mélt. Grófné a' híd és a' Maros közt ülni szokott, állítson nekem egyszer Nagysád édes, édes Lotti, egy pompátlan követ, ezen felülírással; KAZINCZY. 1816. —

De most az Epigrammát: Igy fog megjelenni a' jövő esztendei Hébében:

DÉDÁCS.

Gróf Gyulai Ferencznéhez.

Strigy 's a' Maros' Istenei, kiket a' gyep' szőnyege szállit
 Tánczra, és ti, kiket az agg szilas' éje fődez;
 És te kies völgy itt, sziklás vadonodnak ölében,
 Mellyre a' Dévai vár' orma kesergve mosolyg,
 Vendégtek megyen; ő titeket most lát-meg utolszor:
 Óh, de ti hagyjátok zengeni néha nevét!
 És mikor Ő ide lép, 's a' viz' szélére hanyatlik,
 És mikor a' szeretett Lotti kiáltja Zsenit,
 Zúgjátok neki: Távozik az, 's messzére! de lelke
 Hozzád, élte' kegyes Angyala, vissza sohajt.

'S imhol németül:

Götter und Göttinnen des Strigy und der Maros, die ihr an dem Rasenteppich zum Tanze gelockt werdet, und ihr, die die Nacht des alten Ulmenwaldes deckt!

Und du liebliches Thal da hier, in dem Schosse der felsigen Wildnisse, wohin die Anhöhe des Bergschlosses von Déva, traurigend ihr Schicksal, lächelt!

Euer Gast geht; er sieht euch das letztemal. Oh lasset aber seinen Namen hier manchmal erschallen!

Und wenn Sie hieher tritt, und wenn sie sich hier an der Rand des Flusses niederlässt, und wenn die geliebte Lotti ihre kleine Freundin hier sie rufend nennt,

Dann rauschet ihnen zu: Der Fremdling geht, und geht weit, weit hin! aber seine Seele senft zu dir, Schutzengel seines Lebens, zurück.

Nagyon szeretem ezt az Epigrammámat mind azokért, a' kik itt említetnek, mind a' szépségekben gazdag táj' szép képeiért, mind azért a' forró utolsó két sorért. A' tavalyi Hébe darabjai közt, azt mondják, az én Vajda Hunyadom érdemli leginkább a' palmát: a' jövődőben óhajtom ugyan ezt mondják a' Dédácsi felől.

Badinage à part, édes Lotti, hogy valaha a' Dédácsi gypszönyegen, közel oda a' hol a' Strigy és a' Maros öszveömlenek, egy kő álljon e' szóval: KAZINCZY. 1816. Nem kell nekem semmi czifra. Azt óhajtom egyedül, hogy emlékezetem ezen a' nékem kedves, ezen a' nekem felejthetetlen helyen fenn maradjon. Ha tetszik Nagysádnak, faragtasson mellé egy lantot, hogy a' ki akkor látja-meg, mikor nevemet ismerni senki nem fogja, kitalálhassa, hogy az poetai emlék.

Éljen szerencsésen Nagysád.

Ujhely Martz. 22d. 1823.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4183.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Wienn am 25ten März 823.

Beiliegendes Briefcouvert¹ sende ich Ihnen als Beytrag zu ihrer Schriftsammlung. Es ist die Schrift des Russischen Staatsraths

¹ Hiányzik a levél mellől.

Adelung, der auch in der Litterarischen-Welt durch seine Sprachforschungen und die Geschichte Herbersteins berühmt ist. Auf jeden Fall sehen Sie, dass ich mich stets ihrer erinnere [!].

Mit Ende dieses Monaths ziehe ich aus, wenn Sie mir also schreiben, so adressieren Sie auf die Freyung Nro 102 in 2ten Stock bey der Gräfin Berchtold.

Wird ihr Sallust nicht bald erscheinen? Ich erwarte ihm [!] mit vieler Ungeduld.¹

Ihr Freund
Mailáth mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

184.

Cserey Farkas — Kazinczynek.

Bécs 25dik Mart. 1823.

Igazán tisztelt Kedves Barátom!

Valamint utolsó pihenésemig mindenkor egy formálag, úgy most is tökéletes készséggel törekedtem meg felelni bennem heljheztetett nagy becsű Bizodalnodnak. A miljen egyenes és bizony igaz volt igyekezetem úgy meg felelni te czésednek, a mint aszt minden időbe leg méltábban kívánhattya töllem nem csak el nem enyészhető, de még csak nem is gyengülhető Barátságunknak — és az esztett szünet nélkül élesztő Szent *Ösztönnek* imádott Rugója — annyira sainállom: hogy meg nem felelhetek várakozásaidnak; ugyanis:

a) Vice Cancellarius Gr. Almási Ignácz Urhoz Éretted, és a Te Dolgodba szives készséggel elmentem volna — de élve tudakozódván hiteles Heljeken eő Exjának környül álásirul — úgy tudósítottam, hogy valamint *én* adósságokkal — úgy eő Kegyelmessége is igen nagyon meg vagyon terheltetve. Én nyugodt lélekkel mondhatom — hogy nem szégyellem megvallani, miért vagyok a d ó s — és egész életembe magamrul itélvén, másokrul is hiszem — hogy ezen Ur is többet, mint a mennyit be vett, azért költött: hogy J ó t — in latis-simo sensu — tégyen. E'hez képest tudósítatván, által láttam magam is, a mit mások is állítanak: hogy eő Exja iljetén környül álásai

¹ A levél idegen kéz írása, csak az aláírás Mailáthé, a ki a levélben itt-ott javításokat tett.

közt inkább neheztelésit, mint készségeit fejezné ki, midőn Superaditio kívánását hallaná — hogy ha csak a Neheztelés forogna fen, avál nem gondolnék — de a lehetetlenség is a játékba egyeledvén [!] — mit tehetek?

b) A Gr. Török által fel találtatott, előttem is ismeretes szamos Tincturanak a Muszka Czárri meg kínálandó fel fedezése iránt a Találmánynak — beszéltem leg előb itt lévő ismerős Muszka Barátimmal — minden tekintetbe érdemes férfiakkal — ezek, bizonyossá tettek: hogy az ők Uralkodások [!] iljéténekre nem költ semmit is — probat akarek továbbá tenni az orosz, most egykorig itt lévő követ Senator Tatitchen Urnál, de előb el mentem az Oberste Politzey Hof Stellénél egy nevezetes Uri emberhez és meg kérék, adná nyilván tudtomra: Reád nézve a felséges Uralkodás előtt nem léend káros iljetén tárgyal idegen Uralkodást meg kínálni — aszt a feleletet kapám ad amicus aures: hogy ilj színü meg kínálásait idegen Uralkodásoknak a Mienk ignorálni szokta, de jó szivel soha és semmi esetbe nem vévén, jónak láttya azon Ur, hogy én Tégedet, mint Barátomat Magadra és Gyerekeidre nézve az Uralkodás kegyelme tekintetébül további lépésekkel meg kiméljelek. Egyéb arántis u. m: Valamint a mi Uralkodásunk, ugy minden nyilt Uralkodások mai világba az Universale Medicamentumokrul nem tartanak semmit is — és valamint nálunk a Status Consiliumba ezen Fachot vivő Báró Stíft Ur egész erőbül az ellen vagyon — ugy minden más Európai Uralkodásoknál hasonló gondolkodás van divatba, egyéb aránt pedig a XIXdik századba nem is illő, hogy a kit a fentebbi Miv és Isteni providentia avál áld meg, hogy az emberiség javára valamit fel talál — abbul titkot csináljon és nyereségre törekedjék a hejjet: hogy éppen a miért fel találni fáradozott, annak, az az emberiség javának tégyen avál áldozatot. Szórul szóra e vala mondása azon érdemes Uri embernek, és eszt egybe hasonlítván a Muszka Barátomtúl hallottakkal — nem tettem semmi mozdulatot.

c) Itt a Magyar Cancellariánál mint honor. Secretarius szolgáló Gr. Forgach nyakig van adóssággal terhelve — meljet oldala mellett hívázkodó német czofrával gyarapít naponként, gyalázattyára Nemzetünknek és dicső hírü régi Össökrül le száló szép familiájának. Beszéltem én Baikor fiscalis urral, és más Barátimmal is e tárgyba — de Pénzednek meg kaphatása iránt nem nyuitanak semmi reményt is. Nékie nincsen semmi Birtoka, még életbe lévő attyátul esztenden-

ként appanaquirozva vagyon bizonyos Summaig — nincs tehát ötet se úgy mint Camerariust, se úgy mint Secretariust egyebütt hely meg szállítani, és rövidebben fogni, hanem ott: a hol mint Magyar nemes ember, mint Gr. Forgách virtuale Possessorium van, ott jó körmősen meg szólíttatván — az Apja által adandó feleletbül lehet arra utat nyitni, meljen tovább keresni mód és alkalmatosság lehet ezen korheltség ösvényén fetregő embert. — Sainállom szivbül, hogy ennél jobban nem lehetet szerencsém meg felelni nagy bizodalmu kívánságodnak.

Gr. Kornis Mihály egy fura Caravánba utazék el Olasz országba. Vetturinoval a szekérbe ül egy vén generalisné — szoba leányával Kornis és Gr. Eszterházi Laczi, az Erdélji — a Bakkon az Eszterházi Vadássza, a Kocsis és egy titularis Muszka Consiliarius — jó utat — Döbrenteink itt van és éppen most vala nállam, tisztel. Gyulay Lajos frissen van, itt van a Bán is most. Parancsolj velem, mint az életen tul is meg nem szünő

Am Graben in Trattner
2-ten Hof, hintere 3te Stiege,
2-ter Stock, die Thüre Nro 7.

Tisztelő hiv barátoddal
Cserey mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

4185.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

1823. Apr. 4d.¹

Kazinczy Ferencznek Guzmics Izidor
tiszteletét, baráti idvezlését.

Mint vétkes tele bánattal járul hozzád levelem, ura' levért lelkének viselvén mássát homlokán; ki a' legjobb alkalmatosságot hagyja üresen menni ahoz, kinek tiszteletével lelkét annyira eltelve kiáltja. Én tőled ezért pirongató sorokat vártam, valamint az előbbi sokat csevegő, üres, lélektelen levelemért is; 's te nekem ambrósiát, Endre' dalja szerint, Istenek italát, küldesz! Igen, gondolám magamban, ennél jobbat nem küldhete, hogy megpiritson. De vedd a' mesének

¹ A kelet Kazinczy F. kézírása.

kulcsát, 's szánakodj inkább rajtam, mint megyess. Régtől kérdezősködtem én, mikor indul Tokaira az alkalmatosság; feleletül csak azt vevém, hogy «majd ha az utak megjavulnak», 's hogy «ez husvét-előtt nehezen fog megieni». Én tehát gondtalan mind csak a' husvétet vártam; böjt' utolsó hetében készítém hozzád a' levelet; 's csak most újítám-meg kérdésemet Administratoraink előtt; ezek a' kegyetlenek kinevettek azt felelvén, hogy «eddig már ott is van». Haragomban a' már kész levelet össze téptem, 's vártam tőled a' pirongatól. De te jobb vagy, hogy sem ezt tehetted volna; a' helyett édes köszöntést, 's édes italt küldesz. Ezért is, azért is vedd hálasköszönetemel.

Édes Kázinczym! Te mind inkább azon vagy, hogy az erántad régen fogantatott tisztelet bennem csupa szeretetté változzék. Kényszeritesz nem csak mint édes hazánk' barátja, 's ebben az enyém, hanem mint szerzetemé is hármasan szeretnelek [!]. Igaz hogy vonzódásom lehet ahhoz is, ki szerzetem eránt részvétlen; de szerzetem ellenségét nem szerethetem; 's ilyen a' Hübner' Lexiconjának magyar szerkezetője. — Előbbi csevegő levelemből egy környúlallást, melly nekem kedves is, fájdalmas is volt, kifeleltem. Te engem soha nem láttál, 's azt hiszed, én sem láttalak téged, 's téged én még is láttalak; 's akkor igen fáj szívem, hogy csak láttalak. Pesten létemnek utolsó esztendejében (1815.) talán már Juliushan voltál te Helmecczivel a' seminariumban Bilkeinél. A' Museum, mellyben Bilkei lakott, ellenébe állott egy üvegházhoz hasonló dormitoriumnak, mellyben én épen akkor készültem rigorosumaimra; a' dormitorium egyik ablakja ellenében volt a' Museum' ajtajára szolgáló folyosó-ablaknak. Innen lestelek én meg kijöttödben, remegve, hogy idvezletedre nem repülhettem. A' megsértett barátság' kötele köztem, 's Bilkei közt ekkor már szétszakadt. —

Hogy második leveledet vettem, az Aurora előttem állott, de olvasva még nem volt. Hébet jóval későbbben olvastam. Igen örültem, hogy vezér-lantodat ebben is hallattad, adja az ég, hogy még sokaig zengjen közöttünk! Hébenél Blaschkétől szebb metszést nem láttam; Jónéi finomabbak. De én ehhez keveset értek. — Hallottam (köztünk Kurirt senki sem olvas) — hogy Aurórához küldött verseimet érentéd, 's hogy «miért nem többet?» kérdezed. Ez ugyan kedvez inkább, mint ha sokallani fogtad; de csak vád ez mégis, 's mentnem kell előtted magamat. Examenek voltak, hogy a' tavali Martziushan Kultsár, hogy Aurórához irnék valamit, felszöllitott. Tüstént dologhoz

nem foghattam; e' mellett a' felszólító alig engedett két hetet. De hiszen a' Redactio sokallani látszék a' keveset is, kihagyván e' strophét:

A' büszke külföld korcs leleményivel
 Megnyilt szemünket már nem igézheti:
 Nem fogja pénzünk' 's nevünket
 Tenni bitangra csalárd eszével.

nem hiszem pedig, hogy a' censor ezt tiltott portéka gyanánt vette légyen. A' Redactio többet meg is változtatott, mellyek közzül egyet, a' szabadabbat, említek, 's ha a' te ítéleted is a' Redactiójéra hajlik, hinnen kell, hogy a' változtatás helyén esett. Ez az:

Itt a' hazának bölcs Aristarkhjai
 Patvarkodók közt jussokat osztanak,
 'S megszerzik a' szép egyeséget
 A' rokonok hidegült szívökben —

mint légyen elváltoztatva, láthatd Aurórádban. — Ugy hiszem Arcopagnak kelle be jönni, hogy a' vers hajótörést szenvede. — A' mult nyarat 's őszt vallásbeli dolgokban töltém-el, theologus lévén magam is hivatalom szerint; de még mint illyen, megelégedném az iskolában theologizálni; de egyki legforróbb óhajtasimnak egyikét, — a' vallásbeli egyesülést — támadta-meg. Már ekkor végzém a' nyelv hármas befolyásáról értekezésemet, 's készültem hasonlót írni a' religióról, minden dogmatizálás, és polemizálás nélkül, midőn Báthori praedicatiojot vettem, 's Trattner felszólító levelét, hogy azokat recenseálnám, ne talán olyan valaki kapjon bele, ki többet szokott vastag stylusával rontani, mint építeni. Báthorihoz intézett leveleim nem csak kalholicus, hanem protestans hazafiaknak is tetszének, 's még egy protestans felől sem hallottam, hogy ellenek kifogást tett volna.

En, barátom, semmit ugy nem ohajtok, mint az egy nemzeti nyelvet, az egy nemzeti religiót, azt hitetvén el magammal, hogy csak e' kettő egyesülve egyesítheti a' hazafiak' lelkeiket. E' tárgyra vetett gyakrabbi figyelmem hátráltatja Theokrit' magyarosítását. Már negyedik évi munkám ez; tizennyolcz Idylle le vagyon fordítva; 's ha fejem gyakor érfeszülésekkel nem küszködnék, eddig tisztázva volna az egész Theokrit. A' Skaliger 's Cafaubon' Reiske által kiadott görög 's latin textjek mellett Woss' [!] németjével élek. Legtöbbet vesződöm a' virágok', öltözetek' neveikkel, nem találván a' magyarban azokat rövid esinossággal kiejtő szavakat. Majd minekelőtte a' tisztázáshoz fogjak, néhány eránt [veled], ha terhedre nem esik, értekezni

fogok. Ugy hiszem, a' fordítónak szabad egy species helyett mást venni, csak hogy a' görögöknél is ismerettest. Theokritnek vagynak itt 's ott jó ízt, 's erkölcsi érzést sértő disztelen kifejezései: ezeket is talán szabad a' fordítónak, vagy a' mostani finomabb izléshez simítani; vagy ha ez nem lehetne, egészen elhagyni. Tedd, nagy érdemü Férfiu! édes Barátom, hogy ne csak lássalak, de ölelhesselek is hová hamarább; addig is tartson az ég nemzetednek, barátidnak, tisztelt fámiliádnak életben, erőben, vidámságban. Pánon hegyén April 4dikén 1823.

U. I. T. T. Kézi Professor Ur' emberünkhez mutatott jószívűségét köszönd-meg az egész szerzet' nevében. Emberünk együgyü ugyan, de mint magad is észrevetted, hív és értelmes gazda; irni sem tud, még is ratioiban kitesz deákos, 's udvarias ispányainkon. Tudom, nem egyszer adott alkalmat magadat eggyügyűségén mulatnod. Endre hallom szólójében van; vele még nem szólhattam, de bátran tisztellek, 's idvezellek nevében.*

[Eredeti je a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4186.

Kazinczy — Bálintfy Józsefnek.

Bálintfy József Urhoz Kazinczy Ferencz.

Copia.

Különös bizodalmú drága Jó Uram,
nagy érdemü barátom!

Dúlházy Úr úgy hiszi, hogy neki az Úr ajánlása, pártfogása, a' Nemes Magistratus előtt sokat fogna használni. Dicsekedve emlegeti mindég, hogy az Úr már akkor is sok kedvezésekkel vólt eránta, mikor még iskolás gyermek, az Úr felvigyázásától függött, azolta pedig az Urat hozzá és ötet az Úrhoz meleg barátság is kaptolja. Szükségtelen dolog tehát, hogy az Urat ezen kedves Barátom' segélésére megkérjem; de azt annál bátrabb vagyok tenni, mert tudom, hogy mind az Úr örömet teszi, mind a' köz jó nyer általa. Tisztább lelki esméretű, pontosabb, fáradohatatlanabb embert találni nem lehet, és midőn az Úr Dulházy Urat fogja boldogítani, egyszersmind azt a' barátját kötelezi-le, a' ki nem tudja 's nem akarja felejtteni, hogy az Urat mindég szerette, mindég becsülte. Tégye meg az Úr a' mit tehet 's

* Kazinczy a levél végére ezt jegyezte: (Nem írtam-le válaszat e' levelére.)

a' környül állások engednek. Az oly férjfi, mint az Úr, gyönyörűséget talál az érdem' elősegelésében. Ajánlom magamat becses barát-ságos indulatiba 's maradok szíves tisztelettel

Bizodalmas Drága jó Uramnak az Úrnak

Széphalom April 12ikén 1823.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

[Dúlházy M. másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4187.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Igen kedves Barátom !

Ugy tudom, hogy a nagy Zrinyi Biographiáját irod — kérek, el ne feleltkezzél ebbe az ő Vezérlése alatt Siklosnál el esett Cserey Párrul emlékezni — a Poeta Zrinyi tézzen említést rolla. — Benkő Transsilvaniajába is, a hol familiamrul ir, a 2ik darabba említettik ezen Cserey Pál, ki akkor Horváth Országi vice Bán volt Zrinyi Miklós alatt, és ennek cum 200 Equitibus cristatis ment H. Országbul segedelmére. Itt tudnod kell, hogy mikor 1393ba [!] Nikopolisnál Sigmond Császár és Király életét Cserey Balás megtartotta, jutalomul nyert Erdélji Jóságokon kívül a Szerémségbe is nyert *tria opulenta oppida* — eszt is Benkőbe bővebben meg láthatod — és innen következik az, hogy Cs. Pál H. Országi vice Bán volt. Ezen rövid jegyzést kívántam Veled közleni olj kérés mellett, hogy méltóztassál ezen érdemes Dicsőségét familiamnak fen tartani, mely szerint annak egy derék tagja a nagy Zrinyi alatt vitézketet.

Vagyok örökre

tisztelő igaz barátod

Bécs 15dik Apr. 1823.

Cserey mpr.

Tekint. Kazinczy Ferencz urnak.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

4188.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy Ferencz

szíves tiszteletét.

Édes barátom ! Igen kedves Vendégem vala nekem Prand tiszte-
tetek, mert tiétek volt, mert velem felöletek szólla, 's nektek felölem

vihete híreket, 's így egymást addig is valamivel bővebben ismerhetjük, míg hozzátok mehetek. Reményem szerencsésen ért haza, és hogy Szerzeted meg volt elégedve vásárlásával. Valamikor a' Hegyalja levét inni fogod, áldjad annak lakóját, és gyúladj újabb szeretetére. — Ohajtanám tudni, nem bánta e meg a' Mélt. Apát a' vásárlást.

Mi itt gyülesezünk; ma a' lármában hozzád irt leveletem újra kell írnom, pedig éjfél van, 's esztendeim az álmod minden egyéb felett megkívánják. Nem lehetek tehát hosszú. De lássuk, inkább meg fogok e elégedetni újabb írással, mellyet itt elégeték.

Te nemzetemnek egy Vallást óhajtanál adhatni. — Reménylhetni e azt? Nem hiszem. Berzeviczy Gergely is törte az effélén magát, 's kívánta ítéletemet. Ő nekem ifjúságomban barátom volt; csuda gondolkozása, érzése (csak nevében volt M a g y a r) 's egy nem csak gondolatlan, hanem egyszersmind hazug, noha gyönyörű tendenciájú Írása (de conditione indoleque rusticor. in Hungaria), mellynek bűneit egy Recenzióban felfedeztem, 's elébb neki, azután másoknak is megküldöttem (Ungrische Miscellen, aus Hormayrs Archiv gezogen, nem tudom hanyadik Füzetében) elvászta egymástól. Az említett kérdésre ez vala feleletem: Eszes emberben megvan az Unio: a' nem eszes soha el nem fogadja. 'S ezt mondom Néked is.

Nem, édes barátom, Unio soha sem lesz. A' Római Anyaszent-egyháznak egyik oszlopa az, hogy magán semmit nem változtat: 's mint gondolod, hogy így a' Protestáns uniáltathassék! — Ezeknek Vallása progressivus: a' tiéd nem az. Ha az illy komoly, az illy tiszteletes dologban enyelegni szabad volna, azt mondanám-el neked, a' mit egy impertinens Protestans monda az Uniót emlegető Eszterházy Károly Egri Püspöknek: Excelltok fogadják-el a' mi tanításunkat az Ur Vacsorája felől: mi pedig bevesszük az Orgonát. — Illy alkura hívná az egyik felekezet a' másik felekezetet.

Egészen új Vallás alkotásáról semmi eszes ember nem gondolkozik, valamint arról nem, hogy a' Magyar a' Természet Jóltevőségét a' források mellett imádgassa, mint hajdan. — Ez azért sem jó positiva Vallásnak, mert semmi Mythológiája nincs. Tehát ott kell maradnunk, a' hol vagyunk, legalább AZ MELLETT.

'S mit ártana, ha ott maradnánk, csak azt tehetnénk, hogy ne ottotta volna magyar kar a' magyar vért, mint 1500 oltá Leopoldig a' Vallás' ürügye alatt. Ha ki úgy ismeri Történeteinket a' mint kellene, látná, hogy Wesselényi Ferencz Papista 's nagyon Pápista Palatinusnak volt igaza, arra intvén Zemplényt egyik levelében, hogy vigyázzanak,

nehogy a' Religio miatt a' Regio elveszen. Boeckay és Bethlen kény-
szerítve voltak tenni a' mit tettek: Rudolf, Ferdinand, Leopold Alba-
lelkű Vezéreket küldé-be. Nem a' Vallásért folyt a' vér, hanem a'
meum et tuum miatt. Zápolya, Martinúzi, Második Rákóczy Ferencz,
Nádasdi Ferencz, Zrínyi Péter úgy Antiaustriacusok voltak mint
Boeckay és Bethlen Gábor, — Nádasdi Tamás, Enyingi Török Bálint
's mások Protestansok és Austriacusok. Így Protestans Zrínyi Miklós
is, a' Szigethi Hős. — Én úgy hiszem, hogy okosan bánt a' hajdani
Róma, midőn a' meghódolt népek Istencit a' maga Istenei közzé
bévitte, 's szabadon hagyá, hogy azokat tisztelgesse, a' kinek tetszik.
Egyé nem válhatunk: de arra nincs szükség; elég volna, ha igno-
rálnánk, ki mint gondolkozik a' Vallás dolgában, 's ha ez a' punctum
teljes szabadságában hagyatnék mindennek, 's róla szó sem lenne többé.

A' Protestánsoknak egy czifrán hangzó, teljesen hamis szavok
van: «A' mi Vallásunk Religio Examinis: a' Catholikusoké Obedientiae.»
— Hány Matadórunkat akasztottam-el már, midőn így akará a' Pro-
testans Vallásnak megadni az elsőbbséget! Minden Positiva Vallás
Obedientia Vallása. Gradu tantum differimus. A' Pápista boldogabb
mint a' Kalvinista, de vannak ismét tekintetek, mellyek szerint ez
boldogabb, mint amaz. — —

A' Báthori Munkáját csak egyszer, 's kevés perczekig láttam.
Sok jó van benne, de nem mind jó a' mit mond. A' tiédet soha sem
láttam. Iskoláimban öt esztendőmet lopta-el ez a' haszontalan Tudo-
mány, mert azt mi világiak is kénytelenek vagyunk tanulni. Nem
mosolygál e, midőn a' Pápai Moralis Catech. dolgában írt Recenziómat
olvasád? Azt én idegen segéd nélkül íram. A Religio szívet kíván,
nem fejet, és ha a' ti Religiótoknak holni baja 's alkalmatlansága
nem volna, az jobb volna, az az célra vezetőbb, mint a' miénk.

Nékem Pápista lyányaim vannak. A' legidősbbet magam vivém
a' Kassai Püspök elébe, hogy bérálja-meg. Magam kértem egy
imádkozni szerető Ujhelyi Káplánt, hogy készítse Communióra: de
megirván neki, mit óhajtok; 's midőn a' gyermek az oltárhoz ment,
az egész templom láttára nyomtam áldó esőkomat homlokára. Utá-
lom a' francia libertint, a' francia Philosophust, 's magam a' leg-
religiosusabb embernek ismerem magamat. De az én Vallásom nem
Anti-Catholicismus, hanem tiszta Protestantismus. A' Világ Vallás-
talannak néz, mert nem irtózom a' gyertyától, oltártól, orgonától,
's midőn egyik húgom azt kérdé, hogy fogom nézhetni hogy egyik
gyermekem Pápista, a' másik Kalvinista, azt feleltem, hogy úgy, mint

midőn az egyik nadrágot von-fel, a' másik szoknyát. — Ha barátom lehet Pápista, miért ne feleségem? 's ha ez, miért ne a' lányom?

De hanyadik az, a' ki a' gyümölcs' kövén fel nem akad, 's a' magig hat-el! Nem szeretek beszélni Vallásról. Ha az, a' kivel szólok, nem azon a' lépcsőjén áll a' Culturának, a' mellyen én, csak botránkoztatni fogjuk egymást. 'S minek kell azt?

Élj szerencsésen, édes barátom!

Ujhely April 24d. 1823.¹

[Eredetije a Sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4189.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Bizony fontos dolgok, a mikről e h. 15én irsz nekem. A Szala Vármegyei dolgokról láttam vólt tudósítást, — az az Uri Aszszonyok tettek olyant a milyent a mü értünkre tsak Theatrumokon láttunk; — de a Nyitrabeli dolgokat nem tudtam. Én úgy tudom hogy ezt a fogást vagyis bánásmódját G. Almásy Ignátz még akkor adta vólt fel projectumba, mikór a Magyar Országí Vármegyék a Neapolisi hadra kivánt katona álitást tagadták meg; de Urunk a Hertzeg Metternich censurája alá botsátván a javallást, e' vissza vétette Almásyval, 's ő Felségének azt javallotta hogy ilyen diffidentiát támasztó javallásokra semmit se hajtson, — hanem hirdessen Diaetát, adja vissza Hórváth Országot s a Magyar Littoralét, és provocálja maga ő felsége a Magyar Nemzetet a Gravamenek feladására, hogy ne maradjon semmi kovászsza a Ház és Nemzet között a diffidentiának. Ennek következésiben a vissza adandókat viszsza is adta ő Felsége, — Diaetát pedig ígért, de nem gyűjtött, mert G. Stadion nem tartotta addig tanátsosnak, a meddig a papiros pénz egy lábra nem jó a Conventióssal. Nem tudom miként elevenítette fel esmét Almásy azt a vissza vett projectumot, gyanitom hogy az alatt a meddig a Császár és Hg. Metternich a Congressusban vóltak. — Vagy rosszszúl calculál, vagy rosszszat akar, egyik a kettő közül igaz. Ditséret és ditsóság G. Cziráknak hogy fel nem

¹ Vevém Máj. 4kén 1823. — Guzmics I. jegyzete.

válolta a R. Commissariusságot. — Hidd el nekem hogy a Magyarot nem a Német Ministerek rontják, hanem a roszz Magyarok. — Már ezt a Palatinus kötelessége eligazítani, est enim Intermediator in contraversiis inter Regem et Regnum exortis. —

Bethlen Imre aval kedvetlenül meg, hogy elébb a Fő Provincialis Commissariusságot nem nyerte el, Brukkenthal kapta el, — azután a Guberniumban a Judicialis V. Praesességet sem. Sokszór megmondottam neki, hogy hibázott, mert bé jöhetett volna közinkbe, Referens Consiliariusnak, és ha béjött volna, elkapta volna valamelyiket, vagy a Tabulae Praesességet, de ő meg bakóltta magát hogy nem fog referálni, egyszeriben akart Cardinalis dignitásra lépni. Talám a vége mégis a lesz hogy bé ül közinkbe, s azután, mikór nyilás leszsz, megkapja a magáét.

Hogy G. Bánfy György abban az üdőben mikór Gubernator Brukkenthal Samuelt József Császár le tette, a Magyar és Erdély Országi egyesült Cancellarián V. Cancellarius volt, a bizonyos. Pálfi Károly Fő Cancellarius volt akkór, előtte pedig Eszterházi Ferentz. Telcky Samuel Regius Commissarius volt a Bihari Circulusban, s a József halála előtt nem sokkal lett volt V. Cancellarius, mikór pedig a két Cancellariát elválasztották egymástól, Erdélyi Cancellariusnak maradt. Nina nem régen mátkásodott el B. Bánfi Sigmondal, megis hűteltek, de még nem költék öszve. Benn vannak Bethlen Imréék, éppen tegnapis volt Imre nállam.

Wesselényit bé tsinálám vala fizetés nélkül Secretariusnak a Guberniumhoz, s nem tudám reá venni hogy kérje. A gazdaságával menti magát, mintha egy Dominiumos Ur nem kaphatna alkalmas Praefectust. Esztendő alatt Administrator, s abból Fő Ispány lett volna. Akárhogyis, a Hazának Hivatalban löbbet lehet szolgálni. Jó gazda lehet azis a ki egyébre nem alkalmas. — Irj neki és vedd reá hogy jelentse magát.

En bé végzem a Commercialis Comissiót. Meg van mutatva : hogy Erdély ki emelkedhetik a pénztelenségből, a nélkül hogy a Német Tartománybeli Fabrikák nyerességét megszorítsa. Állandóul maradtam

Kolosvár. 24-a Apr. 823.

igaz barátod
Cs. M. mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4190.

Kazinczy — Dúlházy Mihálynak.

Édes barátom,

Imhol a' levél Bálintffy Úrhoz.¹ Méltóztassék megolvasni, lepecsételni, 's általadni. Óhajtom hogy sikere légyen, hogy az Úr elérhesse a' mit kíván, sőt többet mint kíván.

Ha Klopstock el nem költ, és ha a' szegény Knauton az segíthet valamit, adja által neki az Úr: ha nem segíthet, tartsa magánál Emiliával.

Majorost csak tartóztassa az Úr a' mint lehet. Ha bémegeyk Kassára, végzünk. De én alig tudom hogy élek; alkalmatlan vagyok mindenre. Várazozhatik ő, mert ő gazdag ember.

Prof. Rozgonyi József Úr ma reggeli 9 órakor meghala. Egyéb híreim nincsenek, a' mit az Úr is ne tudjon.

A' Mélt. Grófnak igen régen nem írtam, sem levelét nem vettem. Bár Szent Mihályra mehessek nem sokára.

Emil és Antonin fiaim egymás után halálos betegségben feküdtek. A' giliszta kínozta. Az elsőtől 30 ment-el: a' másiktól 13. De voltak olly napjaim, hol öt gyermekem feküdt.

Éljen szerencsésen, édes barátom! Újhely, Apr. 25d. 1823.
alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.²

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4191.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Május 2d. XXIII.

DÉDÁCS, az első táblájára megy a' Hébének — az eleje ezüst, a' vége arany betűkkel. Velem beszéljen osztán a' Recensens.

De semmin úgy nem örülök mint a' Therezia életén Te töled kedves Barátom. Leveleidet 's Biographiájidat oh melly erősen szeretem én Sonetteid 's néhány Epigrammjaid 's Dalaid mellett. — Most már a' czimkép M. Therezia leszen a' Pozsonyi Dietán. Várom

¹ L. az 1823. ápr. 12. írt, 4186. számú levelet.² 1823—25. T. Kazinczy Fer. Úr Levele. — Dúlházy M. jegyzete.

a' képhez is ideádat. A' Graphidiont egész nagyságban adom 's versedet vele együtt.

Plánunod szerint jókor elakarok készülni; azért a' dolgozások beküldésére jövő hónap közepét tettem terminus praeclusiúl [!].

Schadehoz hólnap megyek.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4192.

Szemere Pál — Kazinczynak.

1823. Máj. 4d.¹

Drága Kedves Uram Bátyám!

Az Uram Bátyám becses levelét és a' Kölcsey Feriét a' mai Crim. Sedria alatt adá kezembe a' káplár, 's bár most, két órával a' levélvétel 's ebéd után, Úri székre indulandó vagyok, 's tele a' legheterogénebb ideákkal — küldöm a' választ; mindezekelőtt jelentvén hogy az Erdélyi Levcek Előbeszédét nem vettem, hogy Édes Uram Bátyám szavamban bizhatik, 's az általunk tudva lévőt, Vitkovics Miska levele mellett a' Sógorom Gyuri által tellyes bizonyossággal veendi Kedves Uram Bátyám.

A' plagium satisfactiójára nézve közlöm Kölcseynek sorait, 's instálom, édes Uram Bátyám, méltóztassék valamelly tanáccsal felsegíteni. Eddig Prókátornak voltam meghíva, most pedig Birónak: nem örömet sérténém-mog akár a' szegény idvezültet, akár Ferit, akár Uram Bátyámat.

«Tudni, hogy a' kiadott munkának eleje tölem lopatott; azt declarálni az előbeszédben, hogy ezen V. Nagy próbája nem jó; azt ígérni hogy a' Publicum később, 's másoktól jobbat várhat; Kölcseynek kezdését meg is nevezni; Szemerétől a' Kölcsey fordítása közlése eránt levelet venni 's arra nem is válaszolni; a' V. Nagy tolvajságát még is nem csak önként fel nem fődezni, de a' felfődezésnek ennyire ellent állani: valld meg édes Palim, hogy mind ez rám 's írói böcsületemre nézve nem nagy kímélés. És micsoda gondolat a' Hébére való igazítás? A' tudományos Gyűjteményt minden Magyar literatura kedvellő olvassa; 's hanyadik olvassa pedig a' Hébet? Osztán, az én Homérom Hébére való e? Lehet e azt philologi 's kritikai jegyzetek nélkül ezen régi színben közleni? Ha

¹ Kazinczy F. jegyzése.

*Kazinczy igéri magát most a Hébében tudósítást tenni az Esett [!] felől: miért nem tette azt minden provocatio nélkül magában az általa kiadott munkában? Ennyit az igazság egyedül is kívánhatott, hogy a barátságot ne említsem. Ha jobb az én Homérom (Kazinczy maga vallja azt), mint a V. Naggyé: miért tehát a megholt rosszabb Verselőnek több kímélés, mint a jobb élőnek? Én láttassam e tolvajnak, ha egykoron megjelenendek, és pedig a V. Nagy tolvajának? Ez a gondolat, édes Palim, elszenvedhetetlen. Prókátornak hívtalak az ismeretes levélben, most **Bíró**nak teszel. Ha ajándékon kérték volna el tőlem Homéert, örömet oda adtam volna, 's te tudod, hogy nem ez lett volna első munkám a mit elajándékoztam: de minckutána a harang felkötöttet, az egész dolog más ábrázatot vesz. Sokan tudják, mit kezdék, Kazinczy maga is az előbeszédben jelentette azt: 's a jelentett munka ne legyen egyéb mint V. Nagy után firkált sorok? Meghatalmazlak, édes Palim, azt tenni a mit legjobbnak látsz. Kazinczy a V. Nagy részére sokkal inkább interessálva van, mint az enyémmre. Én magam pedig lehetetlen, hogy a magam részére interessáltabb ne legyek; mint a V. Nagy és Kazinczy részére. Tehát te légy a Bíró, 's tudd a mit akarsz. Én előre többé nem is akarom tudni mit teszed, csak akkor mikor már megtéve leszen. 'S declarálom, hogy akarmit teszed most és jövődében, jóvá hagyom.»*

Ugyan ezen alkalmatossággal írok Kölcseynek is, jelentvén neki, hogy sorait Uram Bátyámmal közlöttem. Ha mind az Uram Bátyám, mind a Feri levelét venni fogom, minden esetre teszek valamit, mert V. Nagy is érdemel kímélést, de Kölcseyt sem lehet igazságosan elégtétel nélkül hagyni. Hiszen Uram Bátyám maga is úgy akarja.

Alázatosan köszönöm Szemere István és a Congr. felől közlött hirt. Nem haragszik e Uram Bátyám, hogy Jankovics Miklós mellett ülvén, a levelet nékie is mutattam? Ó tisztelője 's forró tisztelője Uram Bátyámnak, 's bár éreztetnék vele a viszont szeretet...! Ollykor ollykor egy két sorocska! egyéb semmi!

Pest 4-a Maji 823.

Szemere Pálupr.

Kivül: *Pestről.*

Tekintetes Kazinczy Ferencz Urnak.
per Tokaj, Sátoralja Ujhely, **Széphalom.**

[Eredetije a Szemeretár VIII. kötetében.]

1 A levél zárlatán kettélőrt piros pecsét.

4193.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Ujhely Májusnak 5dikén 1823.

Tisztelt kedves barátom,

April. 24d. írt leveledet most veszem. Látván hogy előtted kedvesek voltak hireim, elmondom a' mit tudok és talán még nem mondottam. Annak a' férjfiúnak, a' ki hazája kormányánál ül, illő tudni mi történik, kivált midőn illy váratlan 's kedvetlen történik. Adta volna Isten, mind Fejedelmünkre mind reánk nézve, hogy ez soha ne történt volna. Mutua fiducia (mutuus amor) inter Principem et Populum firmissima basis est salutis publ., ezt mondotta Ő Fels. a' Pest Vármegyei Követeknek, kik azért menének-fel Bécsbe, hogy e' Statutiót és pengő pénzben leendő Contributiót declinalják, 's ezt mondja minden Magyar. Épen tegnap volt kezeim közt itt az Archivumban az a' gyönyörű Beszéd, mellyett Ő Fels. 1807. a' Dietán monda a' Rendekhez. Melly kedves volt ollyat hallani Fejedelemtől!

Meg van e nálatok a' Repraesentatio, a' mellyet a' Magyar Cancellaria teve a' Statutio eránt kiadandó Parancsolat ellen? Ha nincs meg, parancsolj, 's megküldöm. Tudom melly nehéz illyet várni: de miért irjam-le, ha meg van? Osztán az illyenek megküldése ezen fertelmes időkbén, hol non hospes ab hospite tutus, gyanús, 's oda magyaráztatik, mintha az ember az illyeknek örülne.

Hát Brassóba küldött levelemet vetted e a' Kolozsvári Sándor Veszprémi Kanonok Dictiojával? Szivák Urhoz volt addresszálvá.

De már most a' hírek mint egy Olla potridában minden rend nélkül, a' hogy eszembe jutnak.

Abauj Várm. Fő Ispán és Korona Őr Báró Ötvös Ignátz Exc. eggyzersmind Philos. Doctor, volt az, a' ki minden Kir. Commissariusok közt legtüzesebben vitte az erőltetést, holott Gróf Amade, Gróf Cziráky, és a' mi kedves, igen kedves Administrátorunk Báró Malonyai (ezelőtt Septemvir, most Referendárius) resignálák inkább hivataljaikat, mint hogy hazájok fíjaira katonákat vigyenek. (így beszéli a' köz hír — de Te tudni fogod, mit kell az efféle híreknek hinni.) — Ez a' B. Ötvös a' maga Vármegyéjében (Abaujban) csak privatim tett ijesztésekkel vitte ki a' dolgot, segélve ebben a' maga V. Ispánja Szent Imrey Gábor által, kit ezen szolgálatjáért

a' Consiliariusi Characterrel tiszteltete-meg, és a' Kassai Püspök Mélt. Cseh István Úr által. — Pontban, hol ismét otthon volt, mert annak Administrátora, a' Rendeket Kufsteinnal és Munkácsal ijesztgeté 's így az ott való V. Ispán már Consiliarius lévén, Udv. Consiliariusá tétetett. Onnan Nyitrába küldetett, 's talán megírtam miként. Ha nem írtam volna, elmondom. — Öt fertályig szólla Ő Felségével, 's mindent ígért. Budára 's Pestre ment-le. Ő Exeját a' mi nagy, a' mi tiszteletes Ürményinket kérte, parancsolná-meg Septemvir Giczinek, hogy ez a' Statutio kivitelét az Őcesének a' Nyitrai V. Ispánnak kötné szívére. Giczi a' levelet megírta. Ötvöstől levél méne ehhez, hogy ő Martz. 17dikén az előkelő Assessorokkal conferentiát akar tartani. A' V. Ispán közlé a' levelet az előkelő Assessorokkal. Azok azt felelték, hogy nincs előkelő Assessor, előkelő Földes Úr, előkelő Nemes, ők mind egyenlők, 's senki sem jelene-meg, 20dban két Batallion katonaság rukkola-be Nyitrába, 's a' Kir. Commissárius felragasztatá a' Vármegye ház ajtajára, hogy másnap 9kor gyűlést tart. A' Nemesség a' Jezerniczky Úr házától meg tudakolták (!), mit akar a' katonaság? Azt felelte, hogy azok csak az ő tiszteletére jelentek-meg. — Nem hittek szavának. Itt Kir. Commissárius volt Kir. Herceg Primás Carolus Ambrosius, — és a' volt Cancellarius Erdődy, a' ki Aur. Velleris Eques — és még sem tisztelte katonaság. — Ha lesz e salvus conductusok? mert különben senki sem megyen gyűlésbe. Lesz, felele a' Báró, 's a' katonaságot szállásaikra eresztette. Mondják azonban, hogy két Tisztnek parancsola, hogy jönnének-be a' gyűlésbe. Ezek azt felelték, hogy ők ő Excnek csak katonai dolgokra vagynak alája vetve; parancsolja, hogy vágjanak, löjjenek, fogjanak, fognak; de ez nem katonai kötelesség. — Azonban a' Rendek még a' kirendelt óra előtt öszve gyűltek, 's egy beteges, egy öreg, (de nem 80 esztendőös) Forgács leánytól született Báró Gabelhoffen Pap, Vág Ujhelyi Plebánus kezdé a' buzdító szót. Ezt követte Gróf Berényi Ferencz. Midőn ez szólla, a' nem invitált Kir. Commiss. belép, székbe ül, 's a' Rendeket megszólítja. Lárma. Berényinél a' szó, hadd végezze. Ez után tchät a' Kir. Comm. hozzá foga dolgaihoz. Mi vala a' resultatum, tudod. A' két V. Ispán 's a' Sz. birák katonákat kaptak. Ezer meg ezer parasztság gyűlt öszve. Ezek tumultusra készen voltak. A' Nemesség eloszlata. A' hiteles hírek szerint a' Rendek rá izentek a' V. Ispánokra 's Sz. birákra, hogy erőszak követtetvén-el, tegyék a' mi parancsollatik. — Ő Exeja innen Trencsinbe ment. Ott azt a' gyermeki illetlen pajzán-

ságot követék rajta, hogy előbb egy két szó ezt suttogá: crepet Ötvös, de tovább hangosan zúgott a' szó. Ő Exeja nem confundáltatá magát, 's ezt kiáltá: Ötvös autem non crepabit, quin imo fidelis sua servitia suae Matti Ssmae etiam praestabit. Valamint Nyitrában volt Cancell. Erdődyhez, úgy Trencsiben Gróf Illésházy Istvánhoz izent, hogy tiszteletekre lesz. Mind ez, mind az azt izenék vissza, hogy nem lesznek otthon. Erdődynek az Aspasiája pedig tele torokkal harsog mintha ő is Magyar szülék 's Nemes szülék gyermeke volt volna. (Mayer Liserl.) — B. Ötvös Herczeg Kohárynál volt Bécsben, mint Cancellariusnál és Hont Vármegye Fő Ispánjánál, mellynek ő Administrátora. Ott találá Gróf Saurau. Ez mondá: Exednak a' Honti Commissio szerencsés kivitele sokba került? — 3900 fntba, ugymond, mert három nap adtam ebédet. (Hont nem nagy Vármegye.) Ő Exeja az Eperjesi Tábla elébe van citálva 200,000 ft. adósságért. Elfeledém mondani, hogy nem tudom melly Vármegyébe valaki arra a' szemtelenségre vetemedett, hogy Ő Exejnak emlékezetébe juttatá, hogy a' Camcrac Vice Praesességből kedvetlenséggel mozdítatott-el.

Gróf Cziráknak kérése el nem fogadtatván, kénytelen vala Sopronyban a' dolog végrehajtásához fogni. Közleté a' dolgot. Minden Járásba maga ment-ki, 's össze hivatván minden Helység Birájit, velek maga statuált, a' Vármegye befolyása nélkül.

A' mi Fő Ispánunk Referendarius Gróf Eszterházy József Exc. azt mondá (ha igaz — 's ezt minden hírre elmondhatjuk, mert audita refero), hogy ő nem tanácsolta ezt: de minekutána parancsoltatott, úgy hiszi, hogy az Udvar kénytelen a' dolgot végrehajtani.

Mit fog csinálni nálunk a' mi kedves Administrátorunk, azt még álmodni sem tudjuk. Ez az Ur nagy moralitású Úr, és így bizonyosan híven eljárand abban a' mit vagy ígért, vagy parancsoltak neki. De én azt hiszem, hogy mindent elkövet majd, hogy declináljuk a' veszedelmet, 's a' mit olly szokszor szükségből tevénk, most tegyük bizodalomból a' Fejedelmi szó eránt, 's az én ítéletem szerint ez volna a' legjobb. A' magunk negativa viselése renitentianak nevezetik, 's Szala azt hallá ő Felsőjétől, hogy ök constitutionis vestrae immemores. — Nem ezt tevée Nyitra, midőn a' V. Ispánokon volt a' katonaság (1 Hadnagy, 2 Káplár, 18 legény)? 's ezt a' mit a' bé nem folyás által muta-

tunk, nem mutatná e egy *Repraesentatio cum cautela*, hogy ez a' Dietán mint gravamen vétessék-fel. Ez az egész történet talán még kedvetlenebb a' Fejedelemnek mint nekünk.

Barátom, Ő Fels. sokszor mondá: *ego constitutionem vestram amo*; (s bizony méltán. 1740, 1805, 1809.) *tue amini illam: ego certe tuebor.* 'S mit mutat az *Illyricum* visszaadása? De midőn a' Fejedelmeket azzal rémitik-el némellyek, hogy Európa tele van Carbonárikkal (Veronai Nyilatkozat), minek kell nézni Gustermannt, a' ki az Ungr. Staatsrechtben azt mondja, hogy Magyarország *rein monarchisch*, holott előtte a' *Corpus Juris*. Minek kell nézni Berzeviczy Gergelyt, a' ki a' Hormayr Archivjában azt mondja hogy, minden nagy Fejedelem felforgatja a' törvényeket, és az neki kötelessége. — Ezek az igazi Carbonárik, mert ezek támaszthatnának bizodalmatlanságot a' Fejedelmek eránt. Az illy firkákat a' Censorok nem tiltják, az ellenkezőt nagyon tiltják. Adja Isten, hogy ez a' zavar a' Király és az Ország javára hozza-fel a' tökéletes eggyességet, nyugodalmat, bizodalmat, szeretetet.

Köszönöm Bethlen felől a' hírt. Miklósnak bizonyosan írok, 's még ma. Bár sikere légyen szavamnak!

Én igazságos perem eldőlését úgy várom mint a' Zsidó a' maga Messziását, 's tudom bizonyosan, hogy az én Messziásom eljő; de a' Sógorom mindent elkövet, hogy időt nyerjen. Elront engem egészen, de magát is. — Büntetni kellene az illy vakmerő perlőt, az illy gonosz testvért. Most ingerálám magamat Aspremont Mária (Gróf Erdődy Györgyné) ellen folyó perében, 's talán az fog nekem használni, hogy ötet elakasztottam. — Élj szerencsésen, édes barátom.

E' pillanatban jó a' hír, hogy Bars Vármegye repraesentál a' katonai erő ellen Nyitrának pártját fogván.

Egy Nyitrai Urnak eggyetlen eggy gyermeke van. Fiscalis a' Vármegyében. Erre az atya rá izent, hogy magára vigyázzon, mert ha nem a' törvény szerint fog szállani, exhaeredálja. — Hát, a' Spártai anya e csak hazaleány?

A borítékon: * Méltóságos Nagy-Ajtai Cserei Miklós Guberniális Consiliarius Urnak, alázatos tisztelettel. Debreczen. *Kolozsvártt.*

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

* A levél zárlatán ép piros pecsét.

4194.

Kazinczy — Szemere Pálnak.

Széphalom, Május, 1823.

Hála Istennek, még eddig semmit sem íra Uram Öcsém a' Tudományos Gyűjteményben V. Nagy ellen Kölcsey mellett! Tetszik e tanácsom?

[Megjelent az *Élet és Literatura* 1826. I. évf. 270. lapján.]

4195.

Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak.

Édes barátom,

Nekem az én Wesselényimmal kerületek nélkül kell szóllanom, ha tiszteletem bátorságomnak határt szab is. Ki tehát a' szóval: — Barátom, vállalj szolgálatot. A' Tisztviselő nagyobb hasznot hajthat, mint a' legérdemesebb privátus. Úgy hiszem, ezt kívánná Atyád, ha szóllhatna; erre buzdítana Patakid, ha élne. Én szóllok lelkednek e' két hálványa' képeben. A' Fejedelem téged ismer, és a' mint hiszem, szeret. Mi csudálunk, mi bizunk, mi szeretünk. Gazdaságod gondjai nem szorítanak Zsibóra. Elviszi azt más 's te felvigyázhatsz. 'S mi szükség Néked a' csillogás? Csillogsz te ott nem csillogva is. —

Mik történnek nálunk, alkalmasint tudod. Ki nem beszélne az illy váratlan dolgok felől? Némelly Vármegyéink egyszöri megszólításra statuáltak, némelly mások a' másodsözöri, némellyek bezárták az erővel élest. Szala, Nyitra, Trencsin, Nógrád, Hont, Soprony, Vas, Veszprém, Zemplény voltak, a' mellyek nem akartak a' törvény ellen semmit tenni, de az Ő Fels. parancsolatjának magokat ellene nem szegezték. Nem tudom ha láttad e Veszprémi Kanonok Kolozsvári Sándornak azon Beszédét, mellyel az oda küldött Kir. Commissarius Septemvir Almásy Józsefet a' Vármegye háza gradicsánál elfogadá. Gyönyörű Munka, 's egyezteteli a' jobbágyi hűséget és a' törvényhez ragaszkodást. Zemplény kétszer íra-fel, a' leghívőbb tisztelet' hangzatjaiban, hogy ezt nem tehetik az infamiával büntető törvény ellen. Administratorunk Báró Malonyai (Referendarius) jó hozzánk pünkösöd

előtt való nap, 's az innep harmad napján gyűlést tart. Én úgy hiszem, hogy mindent el fog követni, hogy az erőt megelőzzük. Ez az Ur igen kedves ember Bécsben, itt pedig imádtatik. A' legtisztább moralitásnak francia nyájassággal, simasággal ad még fenntebbi díszet. Soha én szebb Praesest, és lelkesebbet nem láttam. Atyád ötet nagyon szerette volna. Azt mondja felőle a' hír, hogy Gróf Amadéval és Czirákival kérték Ő Felségét, méltóztassék inkább elereszteni szolgálatjokból, mint hogy polgártársaikra katonákkal menjenek. Nem acceptáltatott kérések. Cziráky Sopronyban megjelent, katona nélkül, 's úgy közleté a' dolgot, hogy maga ment-ki a' Megye mindenik Processusába. A' sz.bíró által egy helyre rendelt Falusi Biráknak maga ő, nem a' sz.bíró segedelmével kiadá a' parancsot, hogy ennyi 's annyi legényt állítsanak. Mi fog itt történni, megírom.

A' kir. Commissariusok közt senki sincs, a' ki oly közönséges neheztelést vont volna magára, mint Báró Ötvös Ignátz Abauji Fő Ispán, Honti Administrator, és Koronaőr Excja. Midőn mások híven, de fájdalmasan követték az erőszakot, ez annak mintegy örülni mondatik. Abaujban (segélve Vice Ispánja Szent Imrey Gábor rokonom, barátom, és a' Kassai Püspök Cseh István által) privatim ijesztgette a' szöllani készülökre. Hontban (ott H. Koháry a' Fő Ispán) a' Gyűlésben Munkácsot és Kufsteint emlegette. Nyitrába katonákat vitt, mert ezek nagyon éreztetik az ellenkezést. 'S itt új paragraphust kell kezdenem.

Őt fertályig szölván Ő Felségével Bécsben, Pestre ment-le. Megkérte Ürményi Exct, irasson Septemvir Ghiczyvel levelet az öccséhez, ki Nyitrában Vice-Ispán, 's köttesse ennek szívére az Ő Fels. szolgálatját. Ez meglévé, maga is Ötvös írt, hogy Márcz. 16d. Nyitrában lesz; akkorára gyűjtse össze az előkelő Assessorokat. — Itt nincs előkelő Assessor, Földes Úr, Nemes-ember; mindnyájan egyenlők vagyunk; 's senki sem volt jelen. Márcz. 20d. két batallion gyalogság begyűlt Nyitrára, 's Ötvös kiragaszlatá a' Vármegye háza' ajtajára, hogy 9 órakor másnap Gyűlést tart. A' Rendek Jezerniczky házánál gyűltek össze, 's Deputatio kérdé, mit akar a' Vármegye háza előtt a' fegyveres nép? — Azt felelte, hogy az Ő tiszteletére van ott. — Nem hitték; itt Primás Carol. Ambros. Kir. Herczeg, itt Fő Ispánunk Erdődy József Arany Gyapjas és volt Cancellarius is volt Kir. Commis., és még sem tisztelé katonaság. — Lesz e salvus conductusa a' Gyűlésnek? — Lesz, 's parancsolá, takarodjék-el a' katonaság. Azonban a' két Stabálsnak parancsolá, kísérik

Gyülésbe. Ezek így feleltek: Mi Excdnak katonai szolgálatul vagyunk subordinálva, parancsolja hogy fogjunk, vágjunk, löjjünk, 's fogunk; de Gyülésbe-menés nem katonai szolgálat. — A' Rendek 8 órakor elkezdék a' gyülést. Vág-Ujhelyi Pleb. és Kánonok Báró Gabelhoven beteg és öreg megszóllala. 20 eszt. hogy itt nem voltam. De bár öreg és beteg, felhozatám magam e szent helyre, hogy kérjem a' Rendeket, el ne alljanak törvénytől, Constitutionktól. — Utána Gróf Berényi Fer. perorála. — A' Kir. Comm. nem invitálva, belép, széket fog, szóllani kezd. Lárma. Nem! Nem! Végezze Berényi. 'S ez elvégzé. A' Gyülés semmire rá nem állt. Tehát 1 Tiszt, 2 Káplár, 18 (vagy 24) legény rendeltetett minden V.Ispánhoz és Sz.bíróhoz. Ezt látván a' Rendek, megizenék ezeknek, hogy meglévén az erőszak, tegyék a' mit kíván a' Kir. Commissarius.

Ötvös Exc. megizente volt Cancell. Erdődynek, hogy tiszteletére lesz. Felelet jöve, hogy nem lesz otthon. — Ugyan ezt tevő Trencsinben Gróf Illésházy István. —

Trencsinben gyülesezvén, sutlogni kezdé néhány szózat: crepe t Ötvös. Ezt a' Kir. Commiss. hallatlanná tevő, végre megszóllala, mert most sűrűn és hallhatóan zenge a' szó: Ötvös autem non crepabit: quin imo fidelis sua servitia suae Matti Ssmae postmodum etiam praestabit. — Ott, vagy Trencsinben Báró Tetvesnek nevezgeték és Caraffának. Nem méltó hogy az illy alacsony petulantiákat megírjam: de mindent írok a' mit hallottam.

Erdélyben tudják, mit tevének a' Szala Vármegyei Asszony-ságok. De nem tudják mit tevé Nyitrában egy Úr. Ennek nincs több gyermeke eggynél, 's az Fiscalisa a' Vármegyének. Midőn a' Magistratus itt resignált, 's B. Ötvös őket nyaggatta, ez az Atya rá izent a' fíjára; magára vigyázzon, mert ha a' törvényt ellenkezőt teszen, exhaeredálja. Az illy emberek Nemzetébe kelle e valamolly gonosz léleknek konkolyt hinteni a' Király és a' Nép közzé? — Épen tegnap volt kezemben az a' Beszéde a' Császárnak, mellyel 1805. a' Nemzetnek ajánlotta házanépét és az örököst. Miért nincs az a' lélek még most is! Annyira jutánk, hogy a' Hormayr Archivjában Berzeviczy Gergely ezt a' tanítást hirdeti: A' nagy Fejedelem mindég felfogatja a' törvényeket, és az neki kötelessége; Gustermann pedig az Ungrisches Staatsrechtben ezt írja: Magyar-Ország rein monarchisch. Szegény ember, nem tudja, hogy Urunk 's az Atyja, 's nagyanyja 's fel Szent Istvánig nyolcz

százakon végig mindég dietáztak, 's a' két vastag Kötet Corpus Jurist soha sem látta, felőle soha semmit nem hallott. Csudálhatni e osztán, ha a' Magyar megszeppen, 's félti törvényes lételét? Az illy firkálók mind a' Népnek ellenségei, mind a' Királyi hatalomnak; ezek az igazi Carbonárik.

A' mint hallom, Te édes barátom, nagy örömmel akadál öszve Erdélyben egy Magyar Huszár Tiszttel, a' ki Hiberniai fi. Én is gyönyörű délutánt tölték vele Eperjesen, a' Prókátoromnál, 's szerettem volna vele egész heteket élni. Sokat tanultam tőle, mert ő szeret beszélni, én pedig az illy beszélni szerető körül hallgatni szeretek. De hát én mikor látom meg valaha Zsibót és a' te Cátódat? Mig perem el nem dől, nem; azután igen. Sógorom elront egészen. Most a' gazdagnak sincs pénze, ő pedig 13 esztendő oltá egy fillért sem ada még a' hűgának, 's én 7 gyermekkel a' magamét emésztgetem, noha a' legszűkebb öszvevonulásban. — De félre a' panaszokkal. Minek keserítelek én téged. Élj szerencsésen, édes barátom! Ő Nagyságának jelentsd alázatos tiszteletemet. Újhely 6. Máj. 1823.¹

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görcsöni levéltárában.]

4196.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Újhely Máj. 8d. 1823.

Tisztelt barátom,

Nem érezhetem én nyomorúságaimat még *inkább* mint érzem. De minek keserítsem-el elmémet akkor, mikor Te veled szóllok? Az illy szempillantás az élet' legkedvesebb perczei közzé tartozik. Érdemetlenek vagyunk az illyet a' Gondviseléstől megnyerni, ha veled élni nem tudunk. Félre tehát a' gondokkal, 's engedd hogy lelkemet Veled elébb felvidámítsam.

Archívumunkkal talán kész leszek Adminisztrátorunk' elérkezéséig. Három esztendő oltá dolgozom benne. Egy vagy két Kötet lesz az Autographok Gyűjteménye. Abban van a' Napad levele ipad halála felől; abban a' Te leveled a' Vármegyéhez, melyet Komlós-Keresztesen íráll 1807. Martz. 22-d. meghallván hogy ismét Dietai

¹ A levél végére Wesselényi M. ezt jegyezte: Received the 17 th. of Mai. W. —

Követnek választatál. Mely szép levél! Ajánlod imádást érdemlő hitvesedet, a' ki első gyermekét szive alatt hordá; 's a' levelet a' Grófné írta, Te csak subscribáltad. — Millyen volt örööm midőn rá akadtam. Leírtam magamnak is tulajdon Gyűjteményembe. A' maradék azt nálam párban, az Autographok Kötetében itt, tisztelettel fogja olvasni. Te nagy Hazafi valál, és szerető férj. — Beköttem az Archiv számára az 1805 és 1807diki Diétai Követ-ségtek Relatióját is minden oda tartozókkal. Így két kötet is tartja-fel Archivumunkban tiszteletes emlékezetedet.

Barátom, én azt a' charaktert kaptam áldásúl, a' mit Iphigeniájában Göthe ad Pyladesznek. Soha sem hágy-el a' remény. De az én Pyladeszi könnyű vérem együt jár az Oresztes dühével, 's nem bízom magamat az Istenekre, mint Cato javallá. Két perbe idéze Eperjesen két gonosz ember. Ha meg nem szűnnek, egész dühhél nekik esem. Eggy Zsidótól nem félek, igen még is Majorostól, kivel egytet akarok érteni. Ez is Zsidó. Az a' legnagyobb baj, hogy az Úrsorásoknak nagy a' pártfogások. De erről csak szóval.

Írja Dulházink, mint szorongattatol. Hát én, a' ki aratás után kénytelen vagyok eladni életemet, 's már Januariusban piacról élek, 's mivel sem pénzem, sem gabonám, sem semmim nincs, sokszor koplalok? D'Ellevaux egy xrral sem segíti peremet: én költök, én fáradok. 'S ezt Dellvó nem ok nélkül teszi, mert neki gyermeke nincs, 's ha beteges felesége elhalna, ok nélkül fogott volna költeni. Lehet e tehát vertebb ember a' földön, 's nem én vagyok e az igazi Laokoon, a' kinek vérét két kígyó szívja: az öcsém egykor, most a' Sógorom. Úgy tetszik, az Ónodi perbe tett Ingessióm megszeppentette, mert Prokátora (talán hogy a' Juramentum Revelatorium declináltassék) azt ígérte a' tiszteletes Aszalaynak, hogy Máj. 3dikáig olly feleletet ad be, mellyet örömmel fogunk venni. De a' ki illy sokáig látá szenvedésimet, és fortélyait még sem hagyta abba, az talán most is megcsal. Ha a' Sógorom igazán akar békélni, két kézzel fogadom-el az én kedves ipam' fíját, az én kedves feleségem bátyját, 's el lesz felejtve minden. Ő legalább meg nem üttete a' gutával mint az öcsém.

Köszönöm részvételedet, hogy a' Majoros Eperjesi Prokátora Deductióját megküldéd. Kérlek, küldd hozzá Dúlházit, és vedd rá hogy várja megjelenésemet. — De félre teszem a' szemérmemet, édes barátom, 's arra kérlek, hogy adj nekem Contractusra 50 köből gabonát.

Sem pénzem nincs most, sem a' mit magam és cselédim egyenek. Megfizetem, ha pénzem lesz; pedig lesz vagy Kázmérból, vagy Erdődytől. Hidd-el, hogy nincs mit ennem. Tanta saevitia foeneratorum et affinis mei (Sallust).

Sokat szenvede a' Mélt. Grófné, sokat gyermekeid, sokat magad is. Nem szükség mondanom, ha szántalak e. Nekem két fiam vala halálosan beteg a' gilisztában, 's volt napom, a' midőn őt beteg gyermek kiálta segédet. Lyányom, a' te Virszinid kedveltje, Krainik-nénál van farsang oltá, 's ott nem koplal, és nem nézi szüléjinek szenvedéseket. Anyyira jutottam, hogy én, a' ki mindég magam körül szeretném látni gyermekimet, kénytelen vagyok őket mással tápláltatni. E' nyáron legyen Zseni a' te Kosztosod Sz. Mihályon, 's tanuljon Virszinijétől, és szerezzé vissza a' Klavirban a' Te mesterednél a' mit felejteni kezd. — Ha a' Gondviselésben nem hinnék, a' mi nekem favori ideám és egyetlen istápom, kétségbe esnék, curarent superi terras. De az a' szép hit engem minden bajaim közt támogat, vigasztal, e mel. Élj szerencsésen. Még egyszer kérlek, higj-meg az 50 köből gabona árával.

Ujhely Máj. 8d. 1823.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4197.

Kazinezy — Dúlházy Mihálynak.

Dulházy Urnak.

Bizodalmas Drága jó Uram Bibliothecárius Ur,
érdemes barátom,

Fogadja-el az Ur a' legszivesebb köszönetet tegnap vett levelemben megbizonyított újabb barátságáért. Nekem egy levelem az Urhoz sokáig annak kezében hevere, a' kinek azt az által küldésre adtam volt; mert postán nem örömet írok, ha lehet alkalmak által. Azt ma viszi Megyasszóra az ide való Predik. Úr. —

A' Majoros praetensioja irtóztató. De ne engedjük magunkat elijesztetni. Szervedjük a' mit megváltoztatnunk nem lehet; a' hol pedig rés nyílik könnyíteni magunkon, könnyítsünk. Itt egy levélke hozzá. Méltóztassék neki elvinni.¹

¹ Hiányzik.

Werfer urat a' legszívesebb köszöntéssel tisztelje az Ur. Jelentse, hogy ha olly betűji lesznek, a' millyeket én óhajtók, nagy örömmel fogadom-el ajánlását. Erdélyi Leveleim — Sallusztom — Verseim szolgálatjára lesznek. A' Verseket olly formatumban szeretném mint a' Döbrentei Munkáji. A' többi Median Octávban kívánja a' nyomtatást. Hogy tehát tudjan mihez tartani magamat, jó lesz, ha W. Ur nekem a' betűk' mustrajit megküldi. Sallust alatt a' deák textus apró betűkkel fog lenyomtattatni, fordításom a' deák textus felett C i c e r ó betűkkel. Az Erdélyi Leveleket még is tartóztatja nem Gróf Batthyáni Vinceze, hanem valaki az Erdélyi Cancellarián. — Ne higye az Ur, édes barátom, hogy a' verscsinálás és könyv csinálás szenvedelmengem gondolatlanná teszzen magam, feleségem, gyermekeim java eránt. Egész éjjeleket álmatlanul töltök én sokszor, midőn magamat Sógórom és az istentelen Uzsorások által elkínözva érzem, 's a' verselés, mellynek lelke igen ritkán jó ráu, nekem nem ollyan mint másnak a' kártya, hanem v i g a s z t a l á s a n y o m o r g á s i m n a k. Cantantis pariter, pariter data fila trabentis Fallitur ancillae decipiturque labor.

Knautot nagyon szánom, de lehetetlen hogy most értle valamit tegyek. Teszek mihelytt lehet. Balintffy Urnak régen írtam, de a' levél itt hever. Éljen szerencsésen édes barátom; az Isten az Urnak fizesse vissza megbecsülhetetlen barátságát.

Ujhely Máj. 8d. 1823.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4198.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Münket a Magyar Országi dolgok interessálnak. Kérlek, tudósíts azoknak állásáról. Hány Vármegeye tagadta meg a Tyró adást? hány a Conventiós pénzbeli adózást? Hány állott reá egyikre vagy a' másokra?

Erdély engedelmes, de tartok tölle hogy kevesebb kára ne legyen ő Felségének a Magyar Országi engedetlenségben, mint az Erdélyi engedelmességben. Innen a Nép tsopórtoson takarodik ki

Móldovába. Mindent elkövetünk, hogy tartóztassuk, de nints sükere. — A régi kötelékek el vannak szaggatva, — az erőszakos tilalom keveset fog, — sok rosztól lehet félni.

Ide foglalok egy Tudományos Jelentést.¹ — Szerezz előre fizetőkét. — Desöffy Jósefet tiszteld szómmal ha látod, és tartsd barát-ságodban

Kolosváron Május 12én 823.

Cserei Miklóst mpr.

P. S. Tegnapelőtt irtam ezen Levelet, ma pedig, 14én, vettem a Tiédet. Arra most nem felelhetek sok dolgaim miatt egyebet, hanem hogy a Palatinust kellene felszólítani, a kinek kötelességében áll componálni az ilyen zavarokat. De ujjabban azt kérdem: Hány Vármegye tagadta meg a Tyrók álitását? hány engedelmeskedett?

Kivül: * à Monsieur Monsieur François de Kazintzi — à p. *Ujjhely—Széphalom.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4199.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

1823. Máj. 13.³

Kazinczy Ferencznek Guzmics Izidor.

Prand büszke lehet, kit leveled olly gyakran nevez. Ő April' utolsóján toppana-be hozzám azzal a' nem várt kérdéssel, levelet hozzád mi módon, 's uton küldhetne. Bravó! gondolám, Prand Kazinczyval már levelezni fog, — a' betűt nem ismerő Prand! — Várom hogy velem irasson, de ugy vélem, nem tarta elég embernek, kire titkait bizhatná. 'S mit akar hát Kazinczynak irni? — Sziveségét, mond, 's Kézvét, 's a' Borárusét, megköszönni. — 'S olly sziveseknek tapasztalta hát a' nevezetteket? — Igen, különös szívü- ségeket tapasztaltam. — 'S én az embernek szavát igazlottam, mert az ismeretlen Közvt e' tájon nehezen fogta volna akarkiben is fel- találhatni. Adressedet irásban adám néki, 's a' rövidséget ajánlám. —

¹ Nincs meg.

² A levél zárlatán kettétört piros pecsét.

³ A kelet Kazinczy F. kézírása.

Egy nappal ezután vevém leveledet, épen midőn az engem látogató agg atyám, 's testvérem' 's néhány barátim körökben a' vacsora utáni időt enyelgve rövidítém. Levelednek tárgya véletlen lepelt-meg. Tőled religióról szót nem vártam, legkevésbbé egész levelet; 's im egész leveled religio. Engedd rövid, velős mondásodat hasonló rövidségüekkel felváltnom, 's ezekkel, hanemha neked különben tetszik, rekesztnünk egymással a' religióról szavunkat. — Ha eszesben meglesz az unio, a' nem eszesben nem lehet nem meg. —

A' Romai anyaszentegyház' minden oszlopa, barátom, az, hogy tanítását isteni tekinteten építi, 's azért abban semmi változtatást nem tesz, 's tenni nem enged. 'S az isteni kinyilatkoztatást hívő Kereszt. protestansnak nem hasonló oszlophoz kell e magát csatolnia? — Az én vallásom épen úgy progressivus, mint a' protestansé; 's ezének épen ugy nem kell progressivusnak lenni, ha az lenni megszünni nem akar, minek lennie kell, mint az enyém nem az. — Az az Eszterházy Püspöknek impertinens protestánsa nem akarta tudni, quid distent aera lupinis; 's ezt azért nem, mert nem akart uniáltatni. — Ott, hol vagyunk, nem csak nem kell maradnunk, de *nem* is maradhatunk; 's az, ki csak az mellett marad, semmiben sincs.

Ha a' vallás' ürügye alatt nem ontotta volna is magyar kar a' magyar vért, még is az ott maradás valamint eddig sokat ártott, ugy sokat árt ma is, 's ártni meg nem szünik: a' hazafui szeretet lankad; nevededik az irigység, az alattomoság, bizalmatlanság; a' haza' boldogságára czélzó lörekedések fenakasztatnak (vessd szemedet vagy csak ez idére), úgy hogy Vesselényi Palatinusnak intése olly jövendölés volt, melly naponként siet a' tellyesedés' pontjához. — A' mi megtörtént, azt meg nem történtté nem teheljük; igen azt, hogy ezután ne történjék: de csak ugy, ha egyesülünk. — Igazad van, hogy a' vér a' meum 's tuum miatt folyt inkább, mint a' vallásért: de nem fogott volna e az nagyobb kéméléssel, 's csekélyebb árral folyani, ha egy lett volna a' religio? A' suumot, 's alienumot kereső hatalmasnak religiót harsogó szava hány ezret vitt a' vér' mezejére, kik a' szent ügy hallása nélkül békében fogták volna ugarikat hasítani, 's a' fényleni kívánól magára hagyni? —

Róma Istenei közzé vévén a' meghódolt népek' Isteneit, igen consequenter cselekedett, mindjárt kezdetben idegen nemzetől kölcsönözvén Isteneiket. Athéné még az volt, a' mi lenni akart, kitiltá az idegen Isteneiket; utóbb a' religióban is luxust keresvén, elfogadta azokat; 's a' nemzet veszni indult. — De mi közök az egy istenségi

Keresztényeknek a' sok istenségű Rómával? A' ki csak két Istent fogad is el, nem látom, miért ezeket el nem fogadhatja.

Ignorálnunk azt, a' mi fő ügyünk, sem lehet, sem szabad; 's a' tellyes szabadság azok között, kik reveláziót hisznek, Khimaera. 'S tennem is igen jól jegyzéd-meg, hogy minden positiva vallás obedientia-vallás, 's azért ott a' tellyes szabadság meg nem állhat. Még abban is hazug a' protestánsok' czifrán hangzó szavok, hogy a' Katholikusoknak religiójok épen nem examinis religio: a' Katholikus, ha hozzá ért, nem különben vizsgálódik, 's nem különben teszi religióját próba köre, mint a' protestans; hogy ha azt kiállja, megnyugszik rajta az első; a' második még azután is vizsgálódik, még ekkor is keres benne jót, rosszat, hogy ezt elvesse, amazt megtartsa. Ugy tetszik, ez igen insequenter, az igen consequenter cselekszik.

Én barátom azt, mi Báthoryban jó volt, méltánylani tudtam, 's méltánylottam is; de valóban sok van ott, mit Keresztény tanítónak írnia nem kelle, még kevésbbé mondani a' sokasághoz. De én ezeket csak gyengén érentém, nem akarván az embert gyűlölség 's üldözés tárgyává tenni. Írásom tárgya egyedül az volt, hogy azt, mit hazánk' boldogságára sokan óhajtunk, a' vitatott lehetetlenségnek semmijéből kivivjam; 's legalább a' reménységet addig is éltessem, míg a' Gondviselésnek tetszik azt valóvá is tenni. -- Nem, barátom, nem mosolygék én, hallván Márton mellett szavadat; inkább fájlalám azt, hogy Kazinczy tollat méltatlan mellett fogott. Igaz, hogy a religio szívet kíván; de hogy fejet is nem kíván: az nem igaz. Előttem ugy fél ember a' fejetlen ember, mint a' szívetlen; 's ki csak szívvel religiosus, és nem fejjel is, azt a' németek schwärmernek mondják (magyarul nem találok neki alkalmas nevet).

Erősen hiszem, hogy azt, mit te a' mi religiónkban bajosnak, alkalmatlannak vélsz, ha az unio munkába vétetnék, a' Kath. anyaszentegyház ma már kész volna elbocsátni, vagy legalább kinekkinek szabadságára hagyni. -- Hogy te religiosus ember légy, én arról soha sem kételkedtem; 's csak a' minap a' tavasznak egy gyönyörű reggén egyedül sétálván a' kertben, buzgó andalgással olvasám Hébében kisdéd dalodat a' religióról. 'S midőn Prometheusz odában sokan megütköznének, én meg nem ütköztem, 's allegoriáról gondolkodtam. Azt is bizonyosnak hiszem, hogy te előttd, 's a' hozzád hasonló széplelkűségnek fiai előtt a' Katholicizismus triumphál a' protesztantizmuszon: mert annak intézeteiben aesthetica vagyon, nincs

ezében. 'S hogy a' mit leányod communiójakor tével, szived' melegével teted, mintegy érczteted velem.

Barátom! én neked az egyesülésről irt dolgozásaimból akartam küldeni, de barátim ellenzék; 's én barátim javallatok ellen nem örömet teszek valamit. Legyen szabad ohajtnom, hogy olvassd-el azokat; 's reméllenem, hogy javallatod itt is részemen fog állani. Nem valóságossá tenni, nem felfujni akartam én az egyesülést, ez ostoba megbizottság lett volna; csak előmozdítani azt, 's a' sziveket ébresztetni kívántam. 'S hiszem, nem minden haszon nélkül dolgoztam.

Úgy hiszem a' Convent' Priorja megköszönte már a' borvásárlásban mutatott barátságodat. Apátunk annyira becsülte a' Tokaj' levét, hogy két általaggal Tihanyi apátságába tétetett által. A' Pincze mester igen köszöni a' közlött oktatást. Egy szép teted, mellyet mi tétetni nem akartunk, kétszerezte erántad tiszteletünket. Jöj, édes barátom, hogy láthassuk, 's ölelhessük egymást. Addig is Isten veled, 's a' tőlem igen tisztelt familiáddal.

Pannonia hegyén Május 13kán 1823.

[Eredeti je a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4200.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Cjhely, Máj. 15d. 1823.

S ó v á r i S o o s J á n o s, egy igen régi familiából szül. rokonom, ezelőtt Abaujvármegyei Fő Fiscális, excellens fejű 's nyelvű ember, ki V. Ispánságot várhatott, elvevé Gróf Andrásy István Borsodi volt Fő Ispán Excell. unokáját, pénzéért, vérségéért, 's büszkeségből, mert az asszony törpéske, rútacska, 's gyenge elmécskéjű volt. Ez nem felejtethé hogy Excell. Ur unokája, 's beteggé tette magát hogy Kassára vissza mehessen, 's szerelmeket űze. Soos tartóztatá, hívta falura, nem használt. Megszóllítá Gróf Amadét, a' Septemvir fíját, ki Obristlieutenant a' volt Stipsics Huszárjainál, hogy tenne le feleségéről, 's házi boldogságát ne zavarná-meg. Nem használt. Panaszt teve a' Generalisnál; nem használt. Végre Amade reversalist ada, hogy csak Vasárnap megyen az Asszonyhoz, és soha sem maga. Soos ezen makacszkodás miatt maga is gyakran Kassán múlata, 's látta mint lesz oda nyugodalma, erszénye, 's elkeseredett. — A' mult

Vasárnap Máj. 11d. Amade reggel is, délután is az Asszonynál vala, ott vala szombaton is. Tartóztatnia kellett ezt, hogy férjével ne menne Pestre, hova az Asszonyt férje hívta. Jelen vala egy Dornfeld nevű Kapitány is. Soosnak apró gyermekei össze vesznek, 's az anyjok inti, menjenek a' más szobába. De hagyd itt őket, mondá férje harag nélkül. Addig váltják a' szót, míg össze vesznek. Amade az Asszony mellett fog. Soos tüzzel kérdi, mint meri ő magát az ő dolgaiba avatni. Az Asszony a' szomszéd szobába megy Dornfelddel. Addig foly a' beszéd, hogy Soos előveszi két esőjű pistolyát. Amadé szöll: Ide löjjön az Ur ha mer, 's szívére teszi kezét. Soos tüzet ad, 's kéz és a' melly 2 golyóbist kapnak. Dornfeld megnyitja az ajtót: Hohó, hohó! az ilyen rendes tréfa. Amade földre esett. Az Asszony sikoltva borul rá, vagy fájdalomában, vagy hogy felemelje. Akkor Soos a' másik töltést 3 golyóbissal Amadénak fejébe lövi, 's a' zavarban szerencsés volt kiszökhetni. Bárczaig gyalog ment (fél óra); cselédjei utána 's felvették. Senki sem tudja még eddig hol van. — (Most jön a' hír. Házánál van, Zemplényben.)¹

Most ez a' hír hány bennünket. Jure, ommes: Galba negabat. Rettenetes hogy a' ki ökrömet ellopja, büntethetem: a' ki többet lop-el mint száz gulyám, nem; 's a' világ még nevet mint bolondot, ha bajomat panaszlom. Ennek hírét ti is meghalljátok, azért írom.

Máj. 16d. —

Most halld mi történt Barsban. Nincs időm leírni a' Repraesentatiót, mert a' posta mingyárt indul, 's a' Repraesentatiót csak most hozzák.

Bars már egyszer igen keményen megdorgáltatott a' bátor Felírásért. Most ez, meghallván mit teve Nyitrában Kir. Commissarius B. Ötvös, Május 2dikán ismét felirt. Imhol extractusa:

Mikor azt hinnénk, hogy annyi áldozat után, revocata pace, gyümölcseit fogjuk szedhetni annyi fáradozásinknak, recrudescunt antiqua gentis vulnera, prostrata jacet legum Auctoritas, armatus violat Curias et Praetoria miles, suprema est votum libertas, capti Magistratus, verba ipsa Constitutionalis existentia in discrimine posita.

Stupor insolitus perculit animos nostros, dum audiremus quid in vicino nobis Comitatu Nitriensi factum est. Revolvimus tentamina

¹ A zárjel közli mondatokat a levél bevégezése után írta Kazinczy F.

P[rinci]pis magni, sapientis, justi (II. József), quam praeceps boni fervor defixos lege Cancellos siverunt perrumpere. De az meg nem esküdött, feltevéen hogy ezeket tenni fogja. — Felséged megesküdütt, 's az a' Fejedelem, quem orbis Clementissimum depraedicat, quem Europa religiosissimum veneratur, eo progredi cernimus, stupemus non tamen credimus.

Indolendum judicamus P[rinci]pibus nostris, qui a fidelium suorum subditorum cordibus amoveantur. Mindég voltak rossz tanács-lók: soha sem annyi mint most, kik in propria viscera cum inevitabili posteritatis odio et contemptu saeviunt.

Ki nem hallgattatunk, kérésink ad Acta rejiciálatnak.

Igy eltiltatván Felségedtől, íme újra előadjuk sérelminket.

Verum est novationum adesse pericula, thronus Maiestatis D. Vestrae succiditur personam etiam Augustam discrimini expositam esse non abs re suspicamur. De ezeket a' gonoszokat nem idegen földön keressük, kiknek magokkal is elég bajok, nem inter provinciales nostros, qui pacem desiderant; adversarii hi circumspirant regiam sedem.

Az Udvarban vannak ezeknek a' Novatoroknak, Secretariusoknak csoportjai. Ha tudtak etc. quare consilia non desumserunt a legibus? cur sanctam auctoritatem regiam in conspectu Europae violentis modis sustentare, crisi objicere pergunt? Si quis dictiones refractarias nominant, cur non perferunt illarum preces? cur vi, quae semper defectum juris pandit, utendum esse arbitrantur? Commissarii cur disperdunt praemia, odia, minas, favores?

Ha ez a' Classis hominum bizodalmat nyerhete Felségednél, légyen szabad nekünk is felhordani okainkat. — Emlékezzék mit teve 's nyere Theresia. Memoremus Augustum M[aiestatis] V[estrae] genitricem, cujus sapiens rerum publicarum moderamen adhucdum benedicit provincia. Ille naevos administrationis non ope Commissariorum, verum tractatu Diaetali correcturus, q[uan]ta praestiterit, acta 1791. depraedicat.

Per sacros itaque horum Manes, hogy a' rossz embereket tiltsa-el magától.

A' mi nevezetesen ezt a' Vármegyét in tristi hac tentatarum executionum periodo adtinet, mi ujobban declaraljuk, hogy mi épen azért, mert Felségednek hívei vagyunk, nec adhibita per Commissarios vi, neque illegali militum exemplo ad id permovendos ut objecta Statutionis et Contributionis extra diaetam effectuari procuremus.

Mivel pedig látjuk hogy hozzánk is jöhet Commissarius, quod Deus clementer avertat, tehát a' mi Magistratusunk officia sua, quae testantibus ipsis solutoribus, ceteroquin tantum honoris causa geruntur, et quae evoluta jam legali triennio, nullam strictam serviendi obligationem important, una cum actis suis officiosis in medium nostri deposuit.

Ezen utolsó szakaszt szóról szóra írom le.

Dolenter cogimur Maiestati Vestrae detegere Comitatum nostrum hac ratione Magistratualibus orbatum, plurimis in manipulatione publicae justitiae iter administratione perplexitatibus exponi. Quibus ut tantisper medeamur, sigillum publicum, Acta item officiosa, una cum scriptis Magistratualium resignationibus Archivo publico inferri curamus, Claves ipsae archivi compluribus sigillis obseratae majoris securitatis ergo, in Tabularium Conventus S. Benedicti *de et juxta Gron* illatae; objectorum denique inevitabiliter urgentium cura nonnullis e medio nostro delectis Tab. Judr. Assessoribus credita habetur; provinciam hanc interea gesturis, donec ne fors Commissarius gremium Comitatus hujus intraret.

Berekesztés. Datum 2 Maji 1823 in Generali Congregatione in opp. Sancti Benedicti celebr. (külömben a' Gyűlések ott Léván vannak.)

Ebből áll a' Repraesentatio.

Épen most halljuk, hogy Gróf Amade, a' Septemvir, a' megöltnek atyja, szorosan fogá a' Szalaiakat, 's kimondá hogy investigálni fog, ki mit teve? ki küldé-kí a' Londoni *Times*nek a' hírt, 'stbb. — Camerarius Inkey hátra felelt. Mi titkon semmit. 's az Ujság kiküldését investigálni nem kell: én küldém. — A' Camerariusi kolcsot így adá vissza: Nem tudám, hogy azt csak azoknak adják, a' kik a' törvényt elárúlják. De az efféle csak mende monda.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4201.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Bécs 16dik May 1823.

Igen Kedves Barátom!

Itt létünknek legfőbb, legszebb, leg lökéltelesebb Aránnya és Kötelessége ösztöne ezen Levelemnek, és így meg vagyok győződve,

hogy abba ki feitet kérésem a Te Szivedbe éppen aszt éleszti fel, a mi az enyémet egészen el fogván — az Egek Irgalmához és véghetetlen Jóságához fohászkodván, vettem pennámot kezembe. — A mi szeretet és bizony érdemes Barátunk, Baikor Ur Hitvességétül közelebrül olj értelmü Levelet vett, melj szerint az ugy fejezi ki magát, hogy mivel láttya hogy Férje Dolgaiba nem boldogulhat és végre nem haithat semmit — eö, az asszony — el szánta magát gyerekeivel együtt fel á[]dozni életét. A derék Baikor tegnap estve vala nállam — egészen által hatódva önté Baráti keblembé ilj irtóztatos Sorsát, és szemeit teli sírva mondá, hogy eö felesége tüzes temperamentunát ismervén, van oka félni, hogy tett ki fejezésit teljesítésbe is hozza. Reszkettető gondolat, Barátom, hogy teljesithetne iljen nem példa nélkül való, irtóztató fel tételt — és így mi lehet szentebb előttünk, mint eszközteni egész eröbül asztot: hogy ne teljesese, söt ne is teljesithessc. Baikor Urnak Dolgai itten, a mint én nyilván és bizonyossan tudom, a legjobb, a legigasságosabb kezek közt vannak, de azoknak tárgyai el vannak ágozva, és a míg egybe concentraltathatnak, idő haladékat kíván, annyival inkább, hogy itten mind a Dolgoknak és Tárgyoknak öszve csoportozásokra, mind a szolgálat és manipulatio Systemisalt rende szerint bizony mindenek olj késedelmezve vannak, hogy a ki menetelt várni valójába probát ki álott Békéséges türés kívántatik. Uira mint bizonyost aszt mondom: hogy Baikor Urnak Dolgai itten igen jó kezekbe vannak, és oljanokba, hol az akarat az erővel és hatalommal egybe van kapcsolva az alacsonsnágnak és factionnak nyaka szeghetősire; ehez járulván az, hogy [olj] Uralkodóval vagyunk meg áldatva: ki az igaz ügyet el nyomattatni nem engedí és az az ellen törekedő alacson-szeny embereknek akkor üt le fülek mellett, mikor a gyávák nem is gyaníthatnák. Így lévén a Dolog, mindenre a mi szent, kérlek: tatáld módját, hogy Baikor Urnak Hitvesse hathatóson győzettesék meg abba, hogy ninesen oka magát olj epesztló képzeményekkel gyötörni, mert férje Dolgainak jó ki menetelit nem egyéb — csupán az itt szokásban lévő lassu, késedelmes manipulatio hátráltattya. A fejedelem kész és akar is raita segiteni — a kiknek kezeikbe vannak Dolgai, azok ügye igaz voltát — a mint én jól tudom — a meg győződésig által látták — tudom, érzem, és meg vagyok győződve, hogy Igazságunknak el nyomattatásába az orvos szert bajos várni; de Istenbe Hittel, Reménnyel bizni, a józan okosságnak hathatós javallatira figyelmezní — ezek foganatos erök olj Békéséges türésre, meljet

Emberiségünk szab előnkbe, kiváltkép pedig oly esetben, mikor Szentelt Szövecségek és kötelek a Természet Törvényei iránt is annyira le köteleznek, mind [!] egy Hitvest férje, és azon ártatlanok iránt, kiknek önnön keblébe adott életet. Ne késsél leg kevesebbé is — és a leg hathatossabb, leg fogamatossabb eszközök által heljheztesd meg nyugtatásba Baikor Urnak Hitvessét, és az által érdemes Férjét.

Magam részére is bátorodom egy kéréssel terhelni. Néhai Atyámnak Magyar Valeriusz Maximussát és magamnak holmi apró jegyzéseimet kéz írásba ez előtt néhány esztendőkkel közlöttem volt Veled; hova lettek azok, nem tudván és kezemhez keríteni ohaítván: kérek, kapd módját, hogy kaphassam mind két kéz írást. Ide gyakran gyönnék fel környékedről, és egy ily bizonyos alkalmatosság által vehetném leg jobb móddal. Szálva vagyok: *Bau graben, im Trattner Hause 2ten Hof 3te Stiege, 2-te Stock, die Thüre Nro 7.* — Döbrentei Barátunk atya látogatására volt, a napokba vissza került és most itt van szálva Gyulay Lajosnál a *Jäger-Zeüba, Nro 502 im 2ten Stock.* Igaz is a Leopoldstadtba Nro 1. vett szállást a 3dik emeletbe. — Nagy és nemes Lelkedre, szived leg szentebb érzéseire kötöm Baikor ügye iránt való igen szorgos kérésemet — öllelek és vagyok örökre

tisztelő hív Barátod
Cserey mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

4202.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Ujhely, den 18. May 1823.

Theurester, geliebter Freund,

Rozgonyi Joseph, Prof. der Philosophie zu Patak starb den 25ten April, wie Sie dies aus meinem Bericht im Magyar Kurir lesen werden. Obergespann und Ober Curator Lónyai reisete hier vor drey Tagen durch, und sagte mir, dass die Superintendentional Zusammenkunft in Meggyaszó (Zempl. Com.), woher er eben kam, ihn aufgetragen habe, in Rozgonyis Stelle den Prof. Márton in Pápa zu berufen. Mit ihm waren concandidirt Kérészi; ein junger

Mann, der erst jetzt von Wien kam, Doctor Balog in Pesth, und ein Student in Patak, Csengeri. Da diese zu diesem Studium sich eigentlich nicht vorbereitet haben, so wünscht der Obergespann Márton möchte sich erbitten lassen. Zu was, Márton? fragte einer, der mit dem Obergespann und mir darüber sprach: * er komt [!] ja, um in Patak zu *sterben*. — Wenn er zwey Jahre hier lebt, so hat er sich schon einen Nachfolger erzogen, war meine Antwort, und Lónyai sagte: *Das ist's eben, was ich andern in Meggyaszó gesagt*.

Gewiss wird Lónyai diese Schule bald zu einem Flor bringen, wegen welchen ihn unsere Nachkommen ewig segnen werden. Szabó, bey General B. Vay Miklós erhält Vocation pro Cathedra Historiar. et Paedagogica, ihr Papp in Pressburg pro Cathedra Linguae Ital. und vielleicht Gall. Er will auch einen Arzt, und Szent-Györgyi (seit 7 Jahren in Wien) lehrt Mahlerey und Architektur. Zum Glück der Schule starb eine blinde alte Frau v. Klobusiczky in Szomotor, bey Ujhely, und hinterliess dem Collegium ein starkes Capital.

Ich bin mit den Politicis im Archiv fertig; die Juridica sind bald abgethan. Der honorable Auftrag des Comitats hat mir unendliche Freuden gegeben: aber er zog mich von allen meinen *nähern* Geschäften zu stark ab. Wohl mir, dass meine ungeschwächte Natur so vieles ertragen weiss. Selten speiste ich zu Mittag, und ging nur des Abends aus, da ich völlig matt war.

Die Ungr. Geschichte unsres Engel war eine Zeit lang mein Studium. Der Mann hat seine Vorgänger, und gewiss auch Joh. Müllers Ungr. (ungedruckte) Geschichte zu benutzen gewusst, und der *kühne, gereizte Protestant blickt aus jeder Zeile stark, oft zu stark heraus*. Die das nicht sind, werden ihm *das* zur Last legen, was wir in *ihren* Geschichten beklagen. Hätte er doch *besser, nicht so eülfertig*, geschrieben. — Fessler's Geschichte kenne ich gar nicht.

Für die Hebe arbeite ich die Biographie unserer Theresia. Mein Wunsch ist mehr *sie selbst*, als ihre *Regierungsgeschichte*, oder vielmehr die *Kriege*, welche unter ihr geführt wurden, darzustellen. Ich verweile stets mit Vergnügen bey dem Bilde dieser hohen Frau. Einen Augenblick habe ich 1777 in der Hofkapelle in Wien *sie selbst* geschn, und ich kann und will die Gefühle nicht ablegen, welche in mir die Erzählungen solcher edlen Kuruez, als mein

* E szó után creditileg ozt írta Kazinczy: u. ich fiel ihm ins Wort; de utólag áthúzza.

mütterlicher Grossvater Franz Bossányi, Biharer Nuncius ad Comitata 1751 und 64. erregt haben. Sie war eine edle, und liebende Frau und Franz und ihr Onkel Jos. der I. oder vielmehr der Geist dieses edlen Kaisers und seiner Mutter Eleonora Magd. sowie der des Eugen, haben auf sie, trotz des düstren Alters, gewirkt.

Sie antworteten mir auf meinen letzten Brief nichts. Doch Sie und ich, wir kennen uns. —

Von dem¹ *schönen* Mord,² aber leider *Mord*, des Herrn Joh. Soos von *Sóvár*, haben Sie manches gehört. Die Gerüchte sind bunt. Lassen Sie sich darüber von mir *authentisch* unterrichten. Ich will das mit meiner gewohnten Mikrologie thun, die andere von mir so gerne annehmen, die aber dem gelehrten Grafen (Teleki László) in meinem Erd. Levelek so sehr widerte.

Paul Soos und Theresia Szirmay, katholisch, erzeugten 3 Söhne, Paul, der lebt und eben hier ist, er war Ober Stuhlrichter, da er aber durch die Blattern ein Aug verloren hatte, und mit dem andern wenig sah, so dankte er ab. — Der zweite war Ladislaus, hier Obernotär, † um das Jahr 1813. ledig, und einst Gardist: und Johann, vor einigen Jahren Ober Fiscal in Abauj. Alle drey talentvoll, und Männer, die viel gelesen haben.

Graf Stephan Andrásy Excell. und durch Joseph II, wegen seiner tarquinischen Regierung herabgesetzter³ Obergespann in Borsod hatte eine Gräfin Döry, Tochter des Pincern. Regg. Magister und S. Comes Zemplin. zur Frau. Er und sie haben sich Sittenlosigkeit und das [!] freye façon de vivre unserer fränzösirenden Magnaten angewöhnt, und alle Kinder waren, was sie nicht hätten seyn sollen. Eine ihrer Töchter ward von dem väterlichen Fiscal Balog geschwängert, und sie musste ihm [!] heurathen. Aus dieser Ehe sind ein Sohn Anton und eine Tochter Marie geboren. Soos, mit Fürst Steph. Bocskay verwandt, glaubte sich heben zu müssen, und heurathete das kleine, hässliche, halb narre Geschöpf. — Das Weib ging nach Kaschau unter dem Vorwand sich curiren zu lassen, kam und ging wieder, und établierte sich zuletzt in Kaschau.

Graf Amade, Sohn des Septemvir,⁴ bündelte mit ihr an. Soos machte Einwendungen, die aber nichts fruchteten. Sie gebar von

¹ Romy K. Gy. javításai: der.

² Mordthat.

³ E szóból Romy K. Gy. törülte a *her-t*.

⁴ E szó főlé ezt írta Romy K. Gy.: (obgleich Gatte und Vater).

Amade eine Tochter, welche dieser für die seine anerkannte, so wie Soos wider das Kind protestirt (aber aus Schonung, nur im Kreise der Familie protestirt) hat. Soos ging zum General Márjásy; dieser sprach mit dem Obristleutnant Amade (v. [den] Friedr. Wilh. Husaren), da aber dieses nicht zum milit. Dienst gehört, so hat Márjásys Befehl auch wenig gefruchtet. Amade und das Weib sannnen auf Flucht. Amade ergriff wider Soos das Messer, die Pistole. Endlich gab er den 2. Jänner dieses Jahres einen Revers von sich, dass er dem Soos durch seinen Eintritt in die Wohnung der Frau nicht mehr lästig seyn will. — Soos hatte eine Reise nach Pesth vor, und wollte seine Frau mitnehmen. Amade bat sie mündlich und schriftlich zu bleiben, und schreckte sie mit seinem Tod — (dem Tod von Amade). — Den 10. May, Samstag, kam Amade zur und zum Soos. Den 11. in der Frühe wieder, eben den Tag nach Mittag das 3temahl, und jetzt begleitet von seinem Freund, Hauptmann Dornfeld. Eine Kleinigkeit entweyte¹ Mann und Weib, und Amade ergriff die Parthie von seiner Geliebten. Diese nahm das eine Kind von Soos, Amade das zweite von Soos, und da Amade über eine Frage die Frau zur Entscheidung aufgefordert, so sagte diese: *Sie wissen ja, dass ich ganz von Ihnen abhaenge, oder dass ich die Ihrige bin.* Nun foderte Soos, Amade soll gehen. Das wollte dieser nicht, und trotzte, drohte dem Soos. Der gequälte Mann lud eine Pistole mit 2 Röhren im Abtritt, und kam nicht mehr im Frakk, sondern im Überrock. Dornfeld nahm ihm das Gewehr aus der Hand, und warf es unter das Canapé. Das Weib spielte Ohnmächte, und Dornfeld half ihr, während Soos drauf drang, dass Soos² gehe. Als er ihm Gewalt drohte, und dieser den Soos einen *Elenden* hiess und sagte, er sollte nur *her* schiessen, wenn er Mut hat (die Hand legte er auf seine Brust), so drückte Soos ab, und A. sank die Hand durchbohrt. Bravo, schrie Dornfeld in der Meinung, es sey *bloss* die Hand. Die Frau warf sich über A. Der zweite Schuss geschah, wie man sagt nicht aus Soos Hand, sondern von der Erde, wohin Soos die Pistole hinwarf, und 3 Kugeln fuhren ihm durchs Gehirn. Soos nahm seinen Hut, und ging bis Bárceza zu Fuss. Dort holte ihn eine Gelegenheit ein, und er kam glücklich in sein Gut Szinnyér, Zempl. Com. — Sein Bruder ist hier, theilt

¹ Nyilván tollhiba: entzweyte helyett.

² A nyilvánvaló tollhibát Romy K. Gy. kijavította, fölébe írván: Amade.

uns die Abschrift einer Inquisition mit, wo Stubenmädchen u. die Mutter von dem Stubenmädchen aussagen, Amade habe ihr *Gift* für Soos aufgedrungen, welches sie dem Soos *übergab*. Binnen 8 Tagen sind in meiner Gegend so *ein* Mord u. *drey* Selbstmorde geschehn.

B. Malonyai Referendär und Administrator von Zemplén kam gestern abends, und wird den 20. May Congreg. in merito statut. et Contrib. halten. — Leben Sie wohl, geliebter Freund.

Meine Erd. Lev. sind noch immer nicht ganz frey. Die Superrevision ist jetzt bey der Siebenb. Kanzley.

Kivül: 1 à Monsieur Monsieur le Prof. Rumy, Docteur en Philos. etc. etc. Pressburg.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

4203.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Tisztelt barátném,

A' Dósa Úr levele alig ha későn nem jött. Azonban rajta leszek, ha még nem késő, hogy a' Mélt. Grófné hűségemet láthassa.

Dédácsi Epigrammom olly kedvességet talála Bécsben, hogy Igaz a' jövő eszt. Zsebkönyvébe azt akarja legelső darabbá tenni.

Ő Nagyságának itt egy rettenetes hír Soos János felől. Ezt azért jelentem mingyárt a' történet elbeszélése első sorában, hogy csendesen olvashassa Nagyságod és a' Mélt. Grófné. Senkit sem illet a' hír azok közzül a' kik Nagyságtokhoz tartozhatnak.

Soos János, Abaujban egykor Fő Fiscális, és olly tekintetű ember, hogy Viczispánságot várhata, elvette Borsod Vármegyei Fő Ispán Gróf Andrásy István Exenak unokáját Balogh Máriát, sem formáért, [!] sem mívelt lelkéért 's eszéért, mellyek ebben épen nem találtattak, hanem hogy magára a' vérség és pénz által fényt vonjon. Maga Soos igen tisztelt ház gyermeke volt: de a' nem szép, nem eszes, nem nevelt Asszonyra sok jószág vára.

1 A levél zárlatán kettétört piros pecsét.

Az Asszony elkezdé üzni szerelmeit, 's beteggé tevé magát, Kassára ment egy holnapra, meg tovább. Végre ott megtelepedék. Soos hasztalan terjeszté elébe, hogy kétfelé lakni káros. Az asszony elkezdé üzni szerelmeit, 's most Gróf Amade, a' Fried. Wilh. Pruszsiai Király Huszárjainak az Obristlieutenantjok, a' szegény Soos ellen, ki háza romlását 's gyalázatját ellenzette volna, kést és pistolyt kapott. Ez panaszt tevé Generalis Márjásinál, de ennek intése nem használt. Az Asszony egy leányt szüle, 's a' Gróf Reversalist ada Soosnak, hogy a' gyermek nem a' Soosé, hanem az övé. Új meg új historiák történetek mindennap, 's Amade ígéretet tevé, hogy többé az Asszonyhoz el nem jár, vagy ritkán, és soha sem maga.

Soosnak Pestre kelle menni, s magával akarta vinni az Asszonyt. A[made] kétségbe esett. Szóval is írva is kérte, ne menjen az Úrával, mert ha igen, vissza jövőben halva leli. Az elmúlt Szombaton, Maj. 10. A[made] Sooshoz jö egy Kapitány Dornfeld barátjával. Másnap reggel is, délután is. Soos emlékezteti ígéretére, 's kívánja hogy menjen. Ez nem akar. Soos fenyegetni kezdi. Ez Soost elender titullussal honorálja. Soos leveti frakkját, Überrockot ölt-fel, 's pisztolyát, mellynek két csője volt, az árnyékszékben megtöltvén, visszajő, 's kívánja, hogy menjen.

Dornfeld a' Soos kezéből kicsavarja a' pisztolyt 's a' kanapé alá löki. Az Asszony ájulgat. Dornfeld segélgeti. A' láрма foly, 's Amadé az asszonyt szállítja-fel, valamelly kérdés elintézésére. Ennek ez vala felelete: Sie wissen ich hänge von Ihnen ab, vagy dass ich ganz Ihnen anhehöre. Az Asszony megragadja a' Soos egyik gyermekét, Amade a' Soos másikat. Ez Soost még inkább tűzbe hozza. Kívánja hogy menjen. Nem. Ő löni fog. Bízvást; ha mer az Úr 's szívére teszi kezét. Soos lö 's Amade leroggyan. Bravo! kiált Dornfeld, azt gondolván hogy csak a' vérző kéz kapa sebet 's fut Borbélyért. Soosné Amadéra borúl. Soos lecsapja a' pisztolyt, az a' földön elsül, 's Amadénak feje is, mellye is, keze is keresztül vannak löve. Soos a' zavarban elfuthatott. A' Soos György szekere Bárczánál érte utól. Szerencsésen Szinnyerre ért, a' hol lakik, Újhelyhez 3 órányira. Innen írta Szent Imrey Gábor Abauji Vice Ispánnak, hogy ő jelen lesz a' tanúk kihallgatásán.

A' ház körül vala véve katonasággal, 's az Auditor és a' szolga-bíró eskettek. Egy frajczimer azt vallja, hogy Amade mérget ada a' lyánynak, életné-meg Soost. A' lyány anyja vele a' mérget Soosnak adatá által. Ki sül az is, hogy A. és az Asszony szökni szán-

dékoztak. Nagy esomó szerelmes levél van kéznél. Amadenak nyakán volt az Asszony *botránkoztató* képe, haja. — Az Asszony már kijőve a' férjéhez a' férje gyermekeivel. A' feljebb említett Reversalis költ 2dik. Január ez idén.

Rettenetes hír. De ha megtörtént valami, illő hogy tudva legyen. Bocsánatot, hogy Nagyságodat vele elkinzottam.

Templomba megyek Szemere István Vice Ispánunkkal és az egész hozzánk tartozó Magistrátussal.

Ajánlom magamat kegyességébe.

Ujhely Pünkösöd első napján.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4204.

Igaz Sámuel — Kazinczyna.

Bécs, Május 20d. 1823. Lepoldstadt No. I.

Irtam multkor hogy elhagyák az Erdélyi Levélek Censoraik' íróasztalait, 's most már a' mult szombat óta kezennél is vannak. Több három heténél hogy hajhászom mindenfelé a' munkát, azonban már Május elsőjén visszakerült a' Hivatalba, 's Sartori, szállásom változtatása miatt nem értesíthetett szóval. — A' Sententia keményecske: *Omiss. del. corrig. corrig. imprimatur.* Vom k. k. Ennt.-Büch. Rev. Amt. Wien am 1. May 1823. Sartori.

A' kitörölt helyek ún ezek:

I. 60. hol Gyöngyösiről tétetik emlékezet, végül ezen szavak «megelégedém azzal, hogy az Ember magát velem *annyira* megszeretteté, *a' hogy rettenetes Verseitől elejétől fogva undorodtam*». Itt a' kétszer alávont helyek töröltettek ki.

I. 76. Kitöröltetett Arankáról, mint köszönt nagy tisztelettel, példát akarván adni a' kofa aszszonynak — ki a' vers is: Aranka pediglen 's a' t. 's az, miként panaszolt nyelvünk' romlása ellen.

I. 90. hol a' Küküllő Vármegyei szász falukról van szó, kitöröltetett ez: «'s minthogy politicalai úton Erdélyi ember a' dologban nem tehete lépést». Consil. Puky küldetett-le Budáról «hogy a' dolgot mint királyi Biztos, vizsgálja-meg, 's e' *foglalatosság tartóztatja itt*». Az elvont hely ki van törölve 's alól ez a NB. NB. áll:

Puky ist gestorben, nach dessen Tode wurde die Beylegung dieses Gegenstandes, einem Siebenbürger, dem dermaligem Hofrath Alexius von Nopcsa übertragen.

l. 92. «a' francia *csók* és *szüz* francia nevezeteik nyelvünknek két mocskos szót adtak» kitöröltetett.

l. 112. Jupiter és Io veszéséből végül attól fogva «'s véknya meg van ragadva» mind a 7 sor le van vonva.

l. 115. «A' szászok Comese és a' Szeben Város' Bírája (Leopold. D. Art. IX.) azon egy személy.»

l. 149. az az öt sor, hol az van mondva, hogy B. Jósikát Joh. v. Müller megszerette 's közlötte vele M. Orsz. históriáját.

l. 150. «Melly kár, hogy az illy órák 'szerzeményeit papirosra nem tesszük» — a' mi itt következik, le van húzva: u. m. és mivel nyomtatásban mindent elmondani sem nem lehet, sem nem kell, legalább azokkal nem tudatjuk, kik a' közönséges olvasók számára nem tartoznak.

l. 171. hol Csolnokos mint Respublica rajzoltatik-le, a' Benkő citátumával együtt kitörletett.

l. 197. hol Benkőről az áll, hogy vagy szerencsés kérő volt, vagy hogy magánál felejteni és felejtetni a' mit kölcsön vett.

l. 207. a' Czigányokkal való ki elégitésnek 2d. argumentuma, hogy t. i. az atyafiságnál fogva uj Uraikban kímélő Urakat fognak találni, dto. hol Kordánét akarják Fő Ispánjoknak a' Székelyek — egy Székely tétetett a' többek helyett.

l. 220. Vesselényiről. «Ekkor feltevé magában, hogy elégtételt veszen», a' mi következik, le van vonva: *nemességgel de* itt az «érezhetőleg» megmaradt. A' többi: *minekelötte már egy Határlátó Kiküldöttséget elfogata* egészen addig: 400-at felparancsola emberei közül s a' tb. — Ismét törölve van ez: *Egyik paripáját leggazdagabb czafrangjával*, a'¹ szomszéd triumphusi fogoly sat.

«A' Kormányzék *annak nézé a' dolgot a' mi vala* 's kiküldé 's a t. 's *az ártatlanságában mosolygó* bántót öszve békéltesse. A' megvont helyek törölve vannak. — 'S ezzel a' résznek versei is ekképen vannak. —

Prof. Kerekes a' mult pénteken kerüle-viszsa ide 6¹/₂ esztendei külső Országi utazásai után. A' jövő héten megy Debreczenbe, rendeltetése helyére. Ő a' Georgicon próba árkusának fordítója.

¹ Olvashatatlan szó.

Debreczen ellenzé Csokonainak hajdan az oszlopot; most bétevé képét a' Bibliothecába, Ferenczyt 's a' Palatinust versekkel tiszteli. Utóbbihoz így szól a' többek között Szeél Sámuel Theologus Deák:

Azért babéros Nemzeti Dallosink
Virág! Kazinczynk! adjatok éneket,
Mellyel kegyelmét Nádorunknak
Minden igaz Magyar emlegesse;

Addig mi, a' hív Debreczen, a' kiket
Még gyenge téjjel tart, 's nevel, im csekély
Lantunkra veszszük nagy nevét, és
Virtusait leborúlva zengjük.

Így szól még Szeél egy helyt:

Próbál nemes tartózkodással
A' remekék' piaczán az ifjú

Mérgőzni tudós Mesterivel; teremt,
Fest, életet, díszít önt kitanúlt keze;
Simúl az önként engedő kő
Kése alatt, 's az aczél tagokra

Életvonást hint, 's játszi tekintetet;
Elhúnyt szerelmink hajdani tárgyait,
A' sír porából fölragadva
Helyheti tiszteletünk' ölébe.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4205.

Kazinczy — Cserey Miklósna.

Ujhely Máj. 23d. 1823.

Édes barátom,

Kérdéseidre még most nem felelhetek. Mi sem tudjuk igazán. El vagyunk tiltva a' hivatalos Correspondentiáktól, 's így csak privatus híreket vehetünk, azok pedig bizonytalanok, egymással ellenkezők, bővebb, újabb tudósításokat kívánók. Annyit írhatok, hogy Zemplény, Nógrád, Veszprém, Bars, Trencsín a' katonai szorítást várhatják, de még ki nem állották. Foglak tudósítani, mikor tudni fogom a' mit tudni kívánsz.

Nekünk tegnap előtt *vala az a'* Gyűlésünk, *a'* mellyen *a'* tyrók és *a'* Contributio eránt kiadott Kir. Parancsolatnak végre kellett volna hajtatni. Administrátorunk, (most Referendárius, tavaly még Septemvir Melt. Báró Malonyai János Úr, *a'* kinek az Isten, *a'* nevelés, *a'* tanulás, *a'* tapasztalás, és ön maga *mindent* adott, *a'* mit *a'* jők óhajthatnak, még pedig mind ezeket igen nagy mértékben) befüle székébe, 's kérte *a'* Rendeket, teljesítenék *a'* parancsolatot, mutassanak bizodalmat Ó Felségéhez, látják változhatatlan akarátját etc. Mind ez nem használván, kénytelen volt *a'* magával hozott két parancsolatot, mellyben Kir. Commissáriusnak nevezeték, felolvasatni, 's Gyűlést bonta. *A'* RendeK úgy kívánák, hogy az folytattassék, 's Consiliár. Ord. V. Ispán Szemere István Úr, látván *a'* közönséges akaratot, be üle székébe, 's folytatá *a'* Gyűlést. Az Dietai Gyűlésnek, vagy inkább Ülésnek, is beillett volna. V. Ispánunk nem hányta vetette magát, *nyugalmas erő* volt maga viselete; az *a'* hányás-vetés gyermekekhez illik. Gróf Dezsőffy József csudáltatá magát, mint mindég, de nem maga. Mindenek csudalást érdemlettek. Az volt *a'* kívánság, hogy *a'* Magistrátus magát *a'* statustól külön ne szakassza, 's azt most mindenik, egyike *a'* másika után, állva, fenn szóval cselekedte. Senki sem volt köztök, *a'* ki azt nagy készséggel nem tevé, 's hol hosszabb hol rövidebb előadásban. Kolozsi Fő szolgabíró ezt mondá: «Én egyik érdemellen szolgálja vagyok *a'* T. N. Vármegyének, de atya is vagyok eggyzersmind. Nem szeretném ha gyermekeim azzal yádolhatnának, hogy én raktam rájok *a'* lánczokat. Ekkor felemelé fenntre nyújtván jobbját: Arra az Istenre esküszöm, *a'* ki előtt *a'* törvénynek fogadtam engedelmisségét, etc. — Utána Vice sz. bíró Görgey szállala-meg, 's csak ezt mondta: *A'* nemzet átká szálljon rám, ha szavamat megszegem. Deputatiók rendeltetének, mellyek *a'* Repraesentatiókat *a'* Császárhoz, *a'* Palatinushoz, *a'* Judex Curiaehez etc. etc. készítsék. *A'* Cs.hoz Gróf Dezsőffy ír. Tegnap kellett volna lenni *a'* Gyűlésnek, mellyben azok felolvasassanak. De *a'* tanácskozás 21a későn éjjel oszlék széllyel, 22ben Dezsőffyre rá jött Tisztartója [!], s elfoglalá egész délig. Így Gyűlés tartaték ugyan, de csak azért, hogy Gróf Schmidég azt declarálja, hogy *a'* Munka nem kész, 's csak ma fog felolvasatni. Midőn *a'* V. Ispán (Szemere) belépe *a'* palotába, 's székéhez ért, háromszor kiálta neki Éljent *a'* Vármegye, 3szor mikor ki ment. Ez szokatlan, és így festi az érzést. Ma besétálék hazulról, 's Dezsőffyt kerestem. Inasa eltiltott. Reggeli öt óráig dolgozott, úgy mondá.

Barátom, szeretném ha Fejedelmünk láthatta volna mint bánánk Administratorunkkal, mint Szemerével. A' melly Nép így szereti Előljárájót, arról nem lehet egyebet feltenni mint azt, hogy Fejedelmét is szentül szereti. De hiszen azt Ő Fels. sok ízben látta, tapasztalta, tudja. Ki kételkedhetik a' felől?

Nyolcz Vármegyéből valának itt Vendégek a' Gyűlésen. Mindnyájan tisztelettel eltelve mentek-el, 's látták, hirdették, hogy Zemplenek olly fijai vagynak mint a' millyen a' bora.

Nem akarlak terhelni hasztalan posta portoriummal. De hiszen a' Bars Vármegyei Repraesentatiót ddo. 2ae Maji láttad eddig. Hát láttad e a' Primás levelét a' Nyitrai Sz. bírákhoz? 'S tudod e hogy ezért Fiscalis Actió rendeltetik Ő Herczegsége ellen?

A' posta ma jött, 's ma megyen, és így Isten hozzád.

Soos felől csak azt, hogy Kassa Városa a' tettet officiose jelenté be a' Vármegyénck, az Oberster pedig tegnap előtt küldé által a' széllyel repedt két csőjű pisztolyt, az 5 golyóbist és a' Visum reper-tumot 's Katonai Inquisitiót. — Soosnak kezében a' mérég, mellyet neki beadni akarának, 's a' mint mondják, készen van mentségeivel. Maga nyugalomban várja dolgai végét.

Ebéd után.

Ma felolvastatának a' Deputatio Munkáji. Első postával mind veszed. Terhére leszek erszényednek, de megérdemli hogy fizess.

Köszöntsé nevemmel a' derék Kovács Antalt. Még eddig csak 10 f. jöve kezembe. De több is lesz.

E levélhez van ragasztva Kazinczy F. következő levele, mely a' főntebbi levél borítékául szolgált:

[Tiszte]lendő¹ Professor Úr
nagy érdemű [barátom],

A' mai postán vevém levelét Fe[renczy Urnak] hogy Homér Júniusnak . . .¹ ik napján [elnyerte] a' Marczibányi jutalmat. Fere[nczy] Úr kér, hogy e' részben] keljek szolgálatjára az Assz.nak Profné Assznak; Méltós. Úr pedig, a' Fő Ispán és Fő Curátor, még tavaly parancso[ltak] hogy írjam-meg az Assz. Profné Assz. nevében a' Megköszönő Levelet, melly ott a' Palatinus és a' felsereglett gyüle-kezetben felolvastassék. Szerencsésnek tartom magamat, hogy e' részben tehetek valamit. A' felelet vagy inkább a' köszönő, *asszonynak*

¹ A szögletes zárjelek közt és a kipontozott helyeken az eredeti elszakadt.

nevében lévén írva, sem hosszú nem [lehet], sem Homérra és egyéb tárgyakra ki nem terjeszkedhetik. Asszonyoktól még több *modestia* kívántatik mint . . . k férfiaktól. Ha az Assz. Profné Asszony 's barátja is t közölni fogja, jónak látják a' levelet, méltóztassék . . . la írni 's postára tenni minden fizetés nélkül. Nem sajn[álja] azon költiséget a' lelkes és tiszteletet érdemlő . . . s Úr. De kérni kell, hogy azt Ő Cs. Kir. Herczegségének, vagy ha a' Palatínus Bécsben volna, annak a' kinek . . . haladék nélkül adja be. Ajánlom magamat becses [barátság]ba 's maradok szokott tisztelettel

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz

A borítékon:¹ Méltóságos Nagy-Ajtai Cserei Miklós Guberniális Consiliárius Urnak. *Kolozsvártt.*

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4206.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, Május' 23d. 1823. Leopoldstadt No. I.

Csak jobb szeretném én, hogy ne magad költségén adnád-ki Erdélyi Leveleidet, 's azontúl nyomtatandó Munkájidat. Szörnyű baj, a' nem éppen könyvel kereskedőnek pénzéhez jutni. Nálunk Magyar, és Erdély Országban, sok környülállások miatt a' Creditum mindenkor bizonytalan volt, 's ez idő szerint még inkább azzá vált. Még most is csaknem 800 ftom van kin első Zsebkönyvem árrából. Buriánál Budán 300-za 's számtalan sürgetéseimre még csak egy sor írásra sem méltóztat a' semmirekellő. — A' mit egykor írtam, hogy ha nem könnyű is, de nehéz itten Nyomtatót találunk, ahhoz mostan reménységem kezd lenni. Geistinger általvette Döbrenteitől a' Külföldi Játékszín 3d. és 4d. Köteteit. Semmi kétségem felőle, hogy az Erdélyi Leveleket is által ne vegye. Rochefaucaldod nála jött-ki 1810ben 's elég csinosan. Oly feltétel alatt, hogy a' Munkát kívánságunk szerint adja, micsoda alkura léphetek vele, annak minél előbbi megírására igen kérlek. De kérlek arra is ismét, ne francózd leveleidet. Bizony Te nem tudod, milly örömmel fizetek én azokért!

¹ A levél zárlatán szétfört piros pecsét.

Superint. Kis itten vala; tegnap együtt tölték az estvét. Ő sem marad-ki Hébéből, ígéré. Döbrentei el marad most. Én sajnálom; de erőltetni semmit sem szeretek.

Miért ne venném fel Versedet Helmeceyre? Laura' elférjesülését. őtöle tavaly fel nem vehetém, mert azt igen sok helytt magyarázni kellett volna. Ő igen lelkes ember, de választott útján kétlem, hogy szerencsével haladhasson-elő, 's javíthasson.

Gróf Dossewffy Józsefet ma kérem-meg Hebe iránt. A' Grófnak küldöttem egy Hébet Te hozzád, a' mi[n]t jegyzéseim mutatják. Valljon megnyerhetem e őtet?

Most újra egy Hébet merek hozzád küldeni, olly bizodalmas kére-ssel, méltóztatnád azt valami úton módon Bay Györgynek küldeni. I. S.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4207.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Köszönöm tudósításodat. Az Amadó szerencsétlensége példát adhatna másoknak, de a példák nem fognak az embereken. Ha fognának, sok dolog másként volna, még az Országok ügyében is. — Jól jegyzed meg, hogy a' ki kevés kárt teszen, bünösnek ítültek s meglakol, a ki nagyot, elhalad. Ennek okát könnyü által látni. Halgatva meg egyeztek benne az emberek hogy a feslettséget ne tartsák hünnök, — s készítsék a maradékot a házasságon kívül való étésre. Meg válik, miként fog az emberi társaság fenn állani.

A Magyar Országai Cancellaria Repraesentatióját ígérted, — kérlek, küld el, mind azt, mind pedig a Bars Vármegyéjét per extensum. A többitis szeretném. A Posony Vármegyéjét el küldtetted, vettem. — Szükségesek ezek nekünk, tudnunk kell miként vannak a dolgok a Szomszéd hazában. Nállunk tsendesen bé állott a Conv. pénzél való fizetés, — de annak következése, hogy a köznép tsopórtonként takarodik Móldovába. Erőszakos szerekkel élünk ellene, nem tudom, meddig használnak. — Azomban, G. Almásy igen rosszszül tette hogy ezeket a zavarokat okozta. — De mi leszsz ezeknek a vége? A Palatinus dolga lenne magát közbe vetni. — Hány Vármegye van egész Magyar Országban renitens? — ha kevés, megadja az árát; ha sok, Diaeta következik, - - vagy Orosz Regimentek érkeznek. — Eröss a Coalitio.

— Igazzak van in fundamento a Vármegyéknek, de nem politice tselekesznek. Jobb kissebb rosszszat eltűrni, és juris sustentatioval élni, mint olyan üdőben erőskedni, a mikór a nagyobb rosszsz könnyen következhetik. — Ő Felségének sints viszzont jó politikája. Most a Magyarok bizodalma többet ér 100/m katonánál, 500 ágyunál, s 15 millionnyi esztendei jövedelemnél. — Mihent ez a bojgás tart, elébb az Olaszoknak, azután a Cseheknek és Lengyeleknek felzudulásától lehet félni. — Frantzia Orzágnak is tsak olyan a tsendessége mind [!] az Aprilisi napfény. Tsupa Ármádával nem lehet egész Európát tsendességben tartani. Meg van tsalva ő Felsége. — De hogy van az, hogy az Aszszonyok s az Uralkodók többnyire azoknak a szava után hajólnak, a kik leginkább tsalyák őket? — Onnan, hogy mindenik hizelkedéshez van szoktatva, az Ászszonyis, az Uralkodásis, — s mindeniket e szokta szerentsétlenné tenni. Napoleon nem vólt hizelkedésben nevelve, de minekutánna a tetőre feljutott, ugy hozzá szoktatták, hogy élelmévé változott. A kik leginkább hizelkedtek az ő győzhetlenségének, azok vitték bé Moskovába, és buktatták.

Vané valaki, a ki szórgalmatosan authenticc és pragmaticc írná Magyar Orzágnak a Historiáját? Meg irtaé valaki impartialiter a M. Theresia és a Jósef idejét? — Igazané? criticcé? diplomacé? — Erről gondoskodni keilenék. — Félt valaki ki adni? — Nem nyomtatták ki? — A Lythographia segít rajta. Hanem, passionate nem kell írni, — se részre hajlólag. — A Historicusnak nem kell semmi tzélyának lenni, tsak hogy tanitson.

Mit tsinál Desőfy? t. i. Jósef? — Vágynám látni. Kár vólt neki Hivatalt nem válólni. — Én leg hihetőbnek tartom, hogy Diaeta leszz, s ott ő Felsége szép móddal mindent ki viszen, mert szeretik a Magyarok.

Hát Te Barátom most miben foglalatoskodól? — Mikór adsz ki valamely ujj munkát? — A gyermekeid hogy vannak? Szivemből ohajtanám hogy telyes örömed legyen benne. Nekem a két leányom után 8 élő Onokám van. Ketteje már oskolába jár, itt Kolosváron. Kenderesi köszöntet, én pedig vagyok

igaz barátod
Cs. M. mpr.

Engedelmet kérek hogy el tseppentém a levelet.¹
Kolosváron 24a Maji 823.

¹ A levél végében ejtett tintafoltra czéloz.

Uladisl. I. Decret. A. 1444.¹

Art. 7. Item, quia ex variatione monetae enarrabilia imo indicibilia Regno huic detrimenta provenisse visa sunt:

§. 17. Idecirco, ad obviandum hujusmodi periculis, statutum est, ut nullus ex Praelatis, Baronibus aut Regnicolis nostris monetam quamcunque cudat, nec cudere vel cudi facere p[rae]sumat, v. valeat.

§. 3. Sed solum nos, in locis seu Cameris ubi ab antiquo moneta cudi solita fuit.

§. 4. Nec nos habeamus facultatem indulgendi cuiquam ipsam Cusionem monetae, sub qualicumque colore.

§. 5-ta. *Et quod liga ipsius monetae, in qua cudi inchoabitur, non possit per nos immutari, absque voluntate et scitu Regnicolarum nostrorum.*

Art. 9.

Item de factis potentiariis conclusum est; quod nos ab illo qui Officia majora vel minora, puta *sive Palatinatum, sive Banatum v. Judicatum Curiae aut Comitatum* contulimus, v. contulerimus, talem obligationem recipiamus, quod *nec ipse solus injurias damna et nocumenta aut occupationes bonorum faciat, nec fieri per quempiam sub suo Officio]latu et honore consentiat, seu permittat, nec in hac parte alicui faveat.*

Quod si talis dignitatis v. Comes hujusmodi facta illicite perpetrasse, v. *aliis in faciendo consensisse, aut favorem impendisse, vel patrans non emendasse compertus fuerit, et tunc talis modi ipso honore privetur et privatus intelligatur, nec amplius ad tale Officium recipi aut promoveri valeat.*

Látszé az ujjabb törvények között ilyen? En egyet sem talállok.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4208.

Kazinezy — Cserey Miklósnak.

Tisztelt kedves barátom,

Imhol küldöm Gróf Dezsőffy Józsefnek a' Vármegye nevében irt 's Bécsbe a' Palatinus által küldött Repraesentatióját. Fő Notáriusunk a' Gyűlés alatt megszóllala, hogy más napra készen kell-

¹ Az itt következő törvényidézet idegen kéz írása.

vén lenni a' Determinationak, a' Császárhoz, a' Palatinushoz, a' Loc[um]l[en]entia]le Consiliumhoz parancsolt Felirásoknak, ő maga mind ezeknek megírására elégtelen 24 óra alatt. Ekkor tehát az végeztetett, hogy a' Császárhoz Gr. D., a' Palatinushoz és Loc[um]le [Consilium]hoz magyar nyelven a' Fő Notarius, Szirmay Ádám (jó fej és jó toll, mind Magyarban, mind deákban) írjon, a' Determinátiót pedig Fő Fiscálisunk Dókus László tegyék-fel. Dezsőffyvel nem vala Secretáriusa, kinek dictálni szokta mind azt a' mit dolgozik, mert maga ő myopsz, és sorait nem horizontaliter, hanem diagonaliter írja, 's úgy, hogy ha 3 lépésnyire nézi az ember papirosát, azt gondolhatná hogy oda valaki egy legyezőt akara festeni. Igy pénzen egy Író fogada, 's képzeled mint megyen a' dictálás egy Genie tüzes ember és egy reszkető, idegen Íródeákoeska közt. Ide járúla, hogy a' Gróf Tisztartója [!] utána jöve 's előhozta számadásait 's parancsolatait akará venni spanyol juhainak gyapja eránt, mellyekkel Pestre kelle indulni *haladék nélkül*. Ezek cselekvék, hogy beállá a' rendelt óra, a' nélkül hogy Dezsőffy csak egy sort is írhatott. Más napra rendelteték tehát a' felolvasás. — A' Repraesentatióban Szirmay 's mások irigylik azt hogy nem Notariális kaptára van ütve; csudálják a' franczia atticismust, euphemismust, a' magas political 's publicistai ideákat; de sok darabosság van benne a' szóknak nem szokott rendjeik miatt, melly a' Munkát sok helyein csaknem érthetlenné teszi. Ugyan azon szók, de másképen elrakva, mindent jönnek tennének. Ez édeskés keserűeske: a' Barsi mascula virtus, de néhol igen kemény, csaknem tiszteletlen. Megküldöm azt is ha visszakapom. Elvitték, 's rossz exemplar után nem akartám neked leírni.

Utolsó postával vevém a' hírt hogy Erdélyi Leveléin valaha kiállák a' Superrevisor' vesszejét is. A' Censura csak a' Politicát, Religiót, Morált félti: itt némelly helyeken oly dolgok is szenvedének törlést, melly e' 3 scopulusba nem ütődött; itt tehát nem a' Censura törle, hanem a' Censor, pedig Censornak nem szabad törteni, hanem Censuranak. Isten neki. - Élj szerencésen.

Ujhely Máj. 26. 1823.

Bars Vármegyei V. Ispán Adamóczi Ambró Károly hivataláról lemond.

Incl. SS. et OO! Moesti, qui in vicina nobis Provincia Nitriensi interventa Commissarii Regii nuperrime in publ. lucem editi sunt,

eventus, dum in merito benigne postulatae extracomitalis tironum stationis et contributionis in Conv. Mon. depensionis SSbus et OObus ad G[eneralem] Cong[regation]em convocatis consultatione et pertractatione legibus sancita nequidem admissa; Nobili Magistratui ideo quod in obversum latae per Univ. Determinationis citra influ- xum, annutum et consensum SS. et OO. procedere deprecabatur, tam ipsorum personis custodiam militarem datam, quam etiam ad Nobilitares Curias manum armatam imperio Commissarii Regii (proh dolor, Sacri illius Clenodii, Regni Coronae Custodis!) missam ad- signatamque, atque Magistratum ex Constitut[ion]ali Jurisd[ictio]num Regii coordinatione a SS. et OO. inavulsibilem, unum idemque morale corpus constituentem Nobilitaribus juribus gaudentem, prostratis prae- rogativis cardinalibus, violentem subire coactum fuisse militarem executionem conspexer[un]t plurimi, audiverint universi; non possunt quamvis Hungarum, qui erga regem suum non fucata, non ficta, non speciosa, sed reali fidelitate, erga patriam vera fertur pietate et amore, ad summam non conjicere consternationem.

Septimus supra 30mum proximus evolvetur annus, quod ego ab ineunte aetate mea in hac Incli]ta Barsiensi Provincia non interrupta serie obeam munia publ. Ita in patria mea rem publicam actam gestamque fuisse nec audivi, multo minus expertus sum. Imo ut pro ingenuitate mea me apertius explicem, ab Augustissimo Domino nostro, optimo amatoque terrae P[rinci]pe, qui non solum ab august. indole sua pius, clemens, mansuetus et justus est, verum etiam qui praeter Diplomaticam inauguralem assecurationem genti Hung. non una tantum occ[asi]one ore regio, verbo sacro enunciaverat, hereditatam a Majoribus Constitutionem Hungaris conservandam manu tenendamque esse, qui denique delegit gubernii sui symbolum *Lege et fide* idinodi, quae octingentorum et quod excedit annorum Sacram Constitutionem e cardine avertat, subruat, convellat, dari potuisse, credere nullatenus possum.

I. SS. et OO! nihil profecto cordi meo magis unquam invisum fuit, ac summo terrae P[rinci]pi homagiale semper contestari devo- tionem decursu numerosorum annorum, quos paulo ante memoravi, annorum maxima autem parte jam sub glorioso, primum quidem (ut in humanis fit) adversis procellis agitato, sed auxilio supr. Numinis, incorruptaque fide, aemulaque quasi contentione populorum sibi divinitus creditorum properatis multiplicibus sacrificiis, felici successu coronato regimine Maiestatis nunc regnantis, haud paucis

describenda intemeratae meae erga aug. domum adhaesionis et illimitatae fidelitatis dedi documenta; daturus eadem, usque quo in venis meis sanguinis gutta manaverit.

Ast dum in hocce proposito constans, eodemque spiritu animatus, moderna intueor adjuncta, tristis me subit cogitatio, animumque gravis sollicitudo occupat, impendere temporis periodum, ut officia summae eminentiae manifesto exponantur conflictui. Quapropter matura et exacta deliberatione constitui cam inire agendi rationem, qua cooptata persistere possim integer vitae scelerisque purus.

Probe memor de observandis I. Univ. Determinationibus, meique ad praescriptam earundem conformationem nuncupati juris jurandi, ni datam Deo Creatori meo fidem fallere velim, praelibatas utriusque ordinis intentiones Regias effectui mancipare non valeo.

Religio mihi est in omn. meis actionibus norma et dux; illa regit et dirigit interna mea. Religio est basis societatis civilis, max[imu]m ejus vinculum, certissimum omnis throni fulcrum, fortissimum salutis publ. praesidium. Non servata Deo integra fide, quis integre servandam terrae Principi fidem sibi persvadet? Languet ibi fidelitas, ubi religio et moralitas deficiunt.

Scio off[ici]a erga Creatorem praecellentia esse. Haec, ipsa jam divinae Maiestatis consideratione officiis erga creatos praeferri debent. Non ignoro Hungari off[ici]a subditalia erga suum coronatum P[ri]ncipem: erga patriam juris mihi connati obligationes juramento obstrictus non violare [!]. Sed etiam Civis patriae in obversum Constitutionis et avitarum legum operari non possum. Dictamine igitur conscientiae meae, convictionisque internae et ab omni vi liberae, ne inflexu officii mei quaqua ratione demum peccem aut peccare judicer: honorifico quod ex gratia, favore, benevolentia, et peculiari in me fiducia SSm et OOm nullo non tempore, intima gratitudine mihi recolendis nactus sum, Off[ici]o nunc nuncium mitto, in sinum Incl. Statuum et OO. depono, simul Auth. Comitatus Sigillum fidei meae creditum et mundis per me manibus tractatum, isthic demisse resigno; atque praemissorum in sequelam pro recipiendis off[ici]osis actis Deputationum exmitti peto. Quemadmodum autem isthacc resignatio mea in religiositate, moralitate, reali erga Regem adhaesione, et vero patriae amore radicator: ita palam et publ. profiteor ultro, residuis, quos mihi Supr. Numen concesserit, vitae diebus, nullam me praetermissurum occasionem, qua testatum reddam, me non-

minus fidelem regis subditum, quam sincerum patriae Civem semper perstitisse.

Tacitus praeterire adhuc non possum, me ab Incl. SS. et OO. Nobilique Magistratu, quibus tot titulis obstrictus sum, cum dolore divelli. Dissociorum officio, corde nunquam. Qui Incl. Statuum et OO. gratiis, ac dilectorum. Con-Magistratualium meorum Amicae memoriae me commendo. In Congregatione Generali in Opp. S. Benedicti 1823. die 2. Maji celebr.

Carolus Ambró de Adamócz.

Comitatus de Bars Ord. V. Comes.

Jún. 18d. — Ma veszem ezt. — Melly felséges, melly tisztalelkű férjfiu! melly Római ember e' pulya, ez elfajult világban! Kérlek, vedd-elő Sallustnak egy olly Editióját, mellynek végében megvannak a' Fragmentumok, és olvassd mellé *Orationem Cottae*. Melly kár, hogy Ambró Classicusokat nem olvasott, és csak ezt a' fertelmesen czifra deákságot tudja. — Csak nincs becsesbb dolog mint a' tisztalelkű ember. Ha Ő Fels. ezt a' Dictiót olvasná, talán felhívatná magához Ambrót, hogy lássa. Boldog az a' Fejedelem, a' kinek illy emberei vagynak. Nincs itt semmi abból, a' mit a' franczia esprit mutin-nek nevez. — Ugy tartom, édes barátom, te engem ma még inkább szeretsz, mint eddig. Az nekem nagy és édes jutalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

4209.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Édes Klárim,

Látom a' lyányom leveléből, hogy ti bővecskébben 's bizonyosabban akarnátok tudni, mint méne itt véghez a' Gyűlés. Én úgy hiszem, hogy az ollyat kevés ember tudja jobban megírni mint én; legalább sokan azt mondják; és így hozzá fogok elbeszélésehez 's örvendeni fogok ha neked 's az Öcsémnek vele kedvél tehetem. Ő ezt elébb fogja olvasni, mert hozzá adreshalom; 's így kérlek mind téged, mind őtet, hogy idegeneknek ne mutassátok, 's még inkább arra, hogy leírni ne engedjétek.

A' mi tiszteletes és méltán szeretett Adminisztrátorunk az innep előtt szombaton beérkezék, 's az innep harmad napján gyűlést tartá, de csak a' Cassák dolgában, mellyre még Decemberben Májust rendelte-ki. Más nap Máj. 21dben beült székébe, perorált, előadta a' megváltozhatatlan királyi akaratot, sőt azt is, hogy ha szükség lenne rá, ő kénytelen lesz két parancsolatot felolvastatni.

Gróf Schmeidegg szólla, mint szokott. Ezt Consil. Szemere követé, csudálást érdemlő nyugodalmas tűzzel. Nem ugratta paripáját; az Kadetnek való, nem Obersternek: de lelke rendíthetetlen volt. Hosszan beszélt, de erőltetett hang, erőltetett tűz nélkül. Sirt sok ember. Én székem nem kapek; későn jöttem, 's a' hátulsó ablak mellett fogtam székem, mert a' hang a' bolthajtáson oly tisztán jut el oda, mintha a' táblánál ülne az ember. —

Consil. Szemere után B. Wécsy Pál szólla, ismét igen gyönyörűen. A' legnagyobb tisztelettel, mérsékléssel, és még is tűzzel.

B. Malonyai ekkor publicáltatá a' két parancsolatot, 's minthogy most nem Adminisztrátor volt, hanem kir. Commissárius, Gyűlést bonta, 's hívta Szemerét. Ez felállott, mihelytt a' Kir. Commissárius. Hadik megkapta, megkapta más is. Szemere készen vala a' szözlásra, 's minden elakadás nélkül azt mondá egy végtében, a' mi itt következik: *A' Tek. Státusok tehát akarják, hogy folytattassék a' Gyűlés; no jó! tehát elfoglalom törvényes székemet.* Édes Klárim, nem képzelheted, melly szépen történt ez; az a' Szemere nyugodalma egyetlen volt a' maga nemében.

Most Cons. Szemere, Lónyai Pál, Dókus László, Matolay, Fáy Ferencz, végre Gróf Dezsöffy szólla. A' Gróf arra inté a' Magistrátust, hogy a' Státusoktól el ne szakadjanak, minthogy ők benne vannak a' Státusban, 's a' Státustól függenek.

Szemere szólla, 's megígérte. Felállá Szögyéni V. Ispán, 's ugyan-ezt tette magyar kedves lelkével. A' Fiscalis megköszönte az Adó-fizető nép nevében a' Rendek pártfogását, 's részéről ugyan-azt ígérte. Fő Szolgabíró Mauks beteg volt, nem szállhata sokat, de még is feljött, 's elmondá a' mit a' Rendek vártak. Kaszner, Büdöskúti, Tomsics ugyan így, de kiki hosszabban vagy rövidebben, 's mindenike tűzzel. A' sor Kolosyra jött. Ennek barsogó szava van. Halld mit monda: *Tek. Státusok! Én egyik érdemetlen szolgálja vagyok a' Tek. Státusoknak, de atya is vagyok. Nem szeretném ha gyermekeim azzal vádolnának, hogy a' lánczot rájok én raktam. Ekkor kinyújtá jobb kezét. Arra az Istenre, a' kinek a' törvényhez felesküdtém, esküszöm, el*

nem állok a' Tekint. Státusoktól. — Melly víg, melly tapsoló lárma. — Vice Szolgabíró Görgeyre jött a' sor. Ez ezt mondá: A' haza átka szálljon rám, ha szavamát meg szegem. Ezen annyira elragadtatott minden, hogy a' többtől nem is kivánták a' fogadást. Én az egész Gyűlésben nem Dezsőffy irigyletem, hanem Szemerét és Görgeit. a' többt tudod. Olly szép actus volt ez, hogy egy valaki, a' ki engem soha meg nem csókolt, hozzám jött, pedig feleséges, gyermekes ember, 's így szóllita meg: Tek. Ur, szálljon le arról a' székről, hadd csókoljam-meg. — Jöjjön Major Ur, mondám, 's öszve meg öszve csókoltam.

Édes Kedves Klárim, Zseni sokáig patvaristáskodik nálad, 's bizonyosan hasznára. Még egy levelével sem voltam így megelégedve. Ez az érdem talán Malíróról ragadt rá, mert ő gyönyörű leveleket ír. Bocsánatot kérnék [!], ha azt tennem illenék, hogy olly soká van a' nyakadon: de lehetetlen akár magamnak, akár Sophienak érte mennünk. Én Aprilis olta mindég itt vagyok, Sophie pedig a' sok gyermeket és a' pulykáját nem hagyhatja. Július 15dikén Gróf Dezsőffy veszi által patvariára, 's ott lesz egész télig. Már szenvedd-meg magadnál; hiszen öneki te is anyja vagy.

Soos János nincs itt. Szinnyérben van. Embert ölni irtóztató: de a' házasságrontót, az intésnek nem engedőt, a' nekünk mérget adni készültöt, a' feleségünkkel elszökni akarót, a' házukban az Urat játszani akarót, a' ki sem a' Generális, sem a' Püspök intéseiknek engedni nem akart, csak a' pistoly kergetheti-el. A' szegény Soos élete nagyon el van keserítve, 's nem lehete másként nyugodalmat. Ha kivettette volna, sorba duelláltak volna vele, 's élete magától a' szerenesétlen embertől sem maradt volna bátorságban. A' ki az ilyen baját panaszolja, nem talál bírót, igazítót, 's eifersüchtig Narrnak nevetik. Mihalyek órás és ez jó leczkét ada a' komondoroknak.

Menyhért azt mondja, hogy úgy kell Soosnak, miért házasodék gazdagságért. Felejtí hogy neki is azt lehetett volna mondani. Soost is bolondnak mondja most a' világ, azt is bolondnak a' ki pénzért nem házasodik. Mit tegyen hát az ember?

Egyéb hírünk nincs. Bár Dókus e' napokban jöven Eperjesről, jó hírt hozna nekem perem felől. Irtóztató a' mit Sógorom teszen. Most Pestre ment alkudni Erdődivel Ónod eránt. Nagyon fáj neki, hogy ingerálám magamat. Ahhoz teljes jusom van. 'S csudálkozik, hogy én ötet nem szeretem. Mintha lehetne nem éreznem azt

az iszonyú kint, a' mellybe az ő istentelensége engem, a' testvéreit 's az én gyermekeimet taszítja. Nem, édes Klárim, nekem ugyan kijuta. Az Isten megeléghette volna az eggyikkel is. De ezt túrnöm kell, míg az óra eljő.

Thalieról régen semmit nem tudok. Emil, Antonín Patakon vannak. Emílnak egy gyönyörű cselekedetét beszéltem el a' Zseninek írt levélben. Ha az Isten nyomorgat is, jó gyermekekkel áldam meg. Csak azok maradjanak végig. Ajánlom magamat atyafiságodba, édes Klárim. Az Isten fizesse-meg a' mit Zsenivel teszel.

Ujhely Június 2d. 1823.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

4210.

Kazinczy — Dúlházy Mihálynak.

Édes barátom,

A' Mélt. Gróffal kiéltem magamat, de akkor nem vala időm írni. Most is kevés pillantatom van, mert sok leveleket is kelle írnom, 's időm nincs. Nagyon kérem az Urat, adja által leveletem Werfer Urnak, kérje válaszát, 's Fő Notárius Tek. Comáromy Ur által küldje-ki. Werfer Úr láttassa velem minden betűjinek mustrájit, 's tudósítson 500 explarra egy árkuat mennyiért nyom. Utolsó árát kívánom tudni, hogy alkudnom ne kelljen. 'S láthatnám e a' papirost hozzá, Median Octávban?

Majorost tartóztassa az Ur, 's kérje segédemre Bálintffy Urat. Ez a' kedves barátunk örömmel fogja tenni a' mit tehet. Ez minden kérésem, még pedig igen nagy. Ne engedje az Ur, hogy rajtam szégyent tegyen, és bajt.

Maradok szíves tisztelettel Ujhely 2 Jun. 1823.

alázatos szolgálója

K. F.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4211.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

1823. Jún. 14d.¹

Tisztelt Barátom!

Sokkal későbbben felelek becses Leveleidre, mint sem kellett volna; de hosszszas hallgatásomat ne magyarázd balra. Mert se röst-ségből nem esett, se megvetésből, hanem egyedül abból, hogy barátságos szándékomban késlelő gátokra találtam.

Mi, kik Téged szeretünk, Munkáidat imádjuk, megegyeztünk abban, hogy Téged Erdélyi Leveleid' kiadására meg kérjünk, és segítséget nyújtunk. Össze tettünk háromszáz forintot, és ezeket Tettes Szemeréné Aszszonyom által Neked küldjük olly móddal, hogy a' kiadást siettesd, 's ajándékozd meg azzal a' Hazát. Ha elkészül, küldj hozzánk számos Peldányokat, hogy hamar eladhassuk és hasznosan. Ezen Lépésünket vedd azon Tiszteletnek és Barátságnak, mellyel Irántad viseltetünk.

Örültem, hogy Palinkat nálad ölelhetted. Ő a' Te egybejövedeledből lelket kap, és indúlgat az el hagyott úton.

A' Te Barometrumod, melly Pesti Triászodat annyira felmelegülésbe hozta hajdan, most már a' fagyfaló gradusig eresztett le minket. Le kellett ereszkednünk, mert sok házi, politicusi, és hűlt szívbéli dolgok jöttek közben. Feljöveteled el indíthatja a' Grolandi [!] Jegességünket, és vissza adhat minket, a' minek Te élve éltél, a' Literatúrának.

Thaisznak át adám Leveledet, mellyre, a' mint mondá, nem sokára választ fog adni. Az ősz Virág Horatius fordításában fáradoz. Már a' vége felé jár, és talán őszig elkészül. Szép nyereség a' Magyar nyelvre nézve!

Horvát erősen diplomatizál, és a' Könyvek közt tölti idejét, nem hajtván arra, hogy a' világ rosszszól fizet. Kis Faludi Károly Aurórárt önkényesen dolgozza. Kár benne, hogy a' Beavattabbakkal nem szeret tartani. Igaz Sámuelét én nagyon becsülöm, ötlet segíteni munkácskáimmal fogom. A' mi darabokat tölem Hébéjében felvett, azok Kis Faludinál heverték, és minthogy nálla a' próbát

¹ A kelet Kazinczy F. kezeírása.

meg nem ütötték, Igaznak küldém. Kis Faludi Velünk, kik Pestet lakjuk, monopoliumot szeretne üzni. Ezt én soha sem kedveltem, mint *Liberarum Artium* Kedvellője.

Múlt kedden Pest Vármegye' Gyűlése tartatott. Jankovics Miklós indította el, hogy Nyitra és Trencsén mellett repraesentálni kell, a' mint repraesentáltak is. Kubinyi Ferencz 2ik Vice Notarius szembe állott az Administrátorral ugy, hogy ez fel is állott székébül. Ez pedig mind a' viszzállítandó [!] Correspondentiák végett történt, a' mit a' kis Kubinyi nagyon sürgetett.

A' Ti Repraesentatiotokat olvastam, de megvallom előtted, nagyon nem tetszett kivált a' hitvány Deákság miatt.

Szépek azok róllatok, a' miket Szemeréhez jött Leveledben írsz. Megindúl az Ember, ha olvassa is; hát még látni!

Tarts meg, kérlek, tovább is Barátságodban, és légy állandón egészséges. Isten hozzád!

Pesten Junius 14én 1823.

Tisztelő Barátod
Vitkovics Mihálympr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

4212.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmics Izidórnak

Kazinczy Ferencz szíves tiszteletét.

Te el vagy telve az Unio' ideája' szépségével, 's azt Munkáddal igyekszel előmozdítani. Rég óta hallom én, hogy ez sokaknak forró óhajások; de mit tesznek barátjai, mind abból semmit nem olvastam, és nem tudom. Iszonyodom a' Theologiai Irásoktól, 's olly sok van, a' mit gyönyörűséggel 's haszonnal olvashatok. Azonban te, nemes-lelkű férjű, egész bizakodással nyitád-fel előttem kebledet, 's én neked a' hol bizakodás forog szóban, adósod maradni nem szeretnék. Visszonzom azt.

Óhajtod hogy egyesüljünk, de nem reményled. Én nem reménylem, nem óhajtom. Inkább ne, mint ne tisztán, mint ne egészen. Illy tekintetű dologban nem szabad játékot üzni. A' hypocrisis fenekig rongja az embert; az emberiségnek nincs iszonyúbb mótelye.

Dogmák nélkül Vallás nem lehet, 's te és én ezek által rettenetesen elvagyunk korlátolva. Lerontjuk e verőcéinket? vagy szaba-

don hagyjuk, hogy higgye ki mit akar és tud? Szép álmod tehát nekem hasonlít az Alchymistához; látja hogy nem fog aranyat főzni, de főzi, mert a' főzés és a' remény neki örömet ad.

Tekintsük, mint kezdhethénk a' dolgot. — A' Pápa Zsinatot fogna hirdetni, 's azon ígérettel, hogy a' mi jó, elfogadtatand, bár honnan credjen, hogy a' mi rossz, kihányatik, bár hol találtassék; hogy a' Vallás egykori tisztaságára fog vissza vezéreltetni. Mit ígérhetne Anyaszentegyházad, te tudod: én sokat e' részben nem várok; tudom, ez felségének egyik czímerét tiszteletes régiségében keresi 's találja, 's így változhatatlanságáról könnyen le nem fog mondani. Pedig ez ígélet nélkül a' Zsinatba kevés ember vinne bizodalmat, sőt ott is lest, kelepczét, erúszakot sejtene, a' hol az épen nem volna.

De adassék ez ígélet: mit vársz annyi embertől! annyi Theologustól! annyi Paptól! annyiféle akol', szín', forma' Papjaitól! Bábelt fognának építeni; Isten megzavarná Nyelvöket, 's képzelhetetlen gyűlölséggel térnének honjaikba. Csatazni, győzni, magát hallatni menne oda mindenki, nem hallani mást.

Már van példa, azt mondod. Igenis suppositus cineri doloso! Jobb külön lenni, mint így egyyüit. Jöhet egy idő, mellyben meg-sirathatjuk azt az Uniot velek. Pedig a' Protestans nem ez; 's ezek már elébb is közlebb állának hozzátok, 's az én felekezetem' emberei számosabban is, inkább is tudnák, mi forog szóban.

Nem kérdem én, kelle e elszakadni; nem, ha az elválás nem teve e kárt, midőn az Anya' nyugalmas kifejtődését elakasztotta. Ezt kérdeni most mind késő. Az elsőre világosan felel az Eccl. Historia; a' másodikra az emberi lélek' méltósága felől mindent fel lehet, mindent fel kell tenni. De ne higyd, kérlek, hogy Zwingli, Luther, Kalvin tevék a' szakadást. Elöttök ugyan-azt tevék Huss, Wiklef, a' Valdensisek; sőt teljes Egységben már az Apostolok' idejében sem volt. Nem boldogult volna Luther, ha az Anya' engedett volna valamit, 's Ilmur Kalocsai Érseknek védeni kelle a' Magyar szabadságot. Eلسzórt gondolatimat te egyyüvé szerkezteted. — Azt kérdem inkább: meg lévén a' dolog, 's ennyire menvén, mit lehet és mit kell ecelekedni? — 'S te nem ismernéd e a' Protestantismus' hasznait? akár mint Hazafi, akár mint Ember, akár mint Pap, 's Catholicus Pap? Nem; én ezt felőled nem hiszem. Én áldom a' Gondviselést, hogy a' kettőt egyyütt tartja fenn. De bár békében tartaná!

Az Examen és Obedientia eránt nem egészen egygez értelmünk.

Engedd kifejtennem az enyémet. — Isten az embernek két Vezért ada: Észet és a' Szent Irókat. A' kettő nem ellenkezhetik egymással, mert Egynek tolmácsai. Az elsőt nincs Sophista, ki megléveszthesse: a' másikat mind Sophismák, mind parallogismusok hamisan szállaltathatják, mert a' Könyv két 's több ezer esztendejű, idegen nyelven, nem mindenütt értett phrásisokkal van írva. Mi kétséginkben az elsőhöz folyamodunk, de a' mellyet az Exegéta a' Philológiából, Régiségekből, sőt a' Tudományok' egész Cyclusából világosit-fel, 's Vallásunk a' Vizsgálatot nem tiltja, hanem szoros tisztünké teszi, azt mondván, hogy ő maga is kész jobbra térni, mihelytt e' két Vezér' fáklája mellett az igazságra vezéreltetik: tinéktek a' ti Anyaszentegyházatok parancsolja mit higyjetek 's tiltja, mit ne higyjetek. Innen nevezi magát az enyém Vizsgálat', Szabadság', Haladás', innen a' tiéteket Engedelmisség, Parancs vagy Tilalom, 's Veszteglés' Vallásának. A' tiéd megtiltá Galileinek, hogy a' földet ne kerengtesse. — Ma már nem. — De felelsz e, hogy nem fog valamit egyebet? Az Autopsia nagy kincs. A' mit Isten szabadnak teremte, hagyjuk szabadnak. Nem kell ott tilalom és parancs, a' hol oktatni lehet.

Igen is, a' ki csak szív, fél ember. Fejem nincs czél nélkül adva. De fejemet olly dolgokkal kell e tele tömnöm, a' mit tudnom nem lehet, és mivel nem lehet, nem kell? Melly sok van, a' mit lehetne és kellene, és a' mit azért nem tanulunk, mert tőle elvon ez a' sok tudhatatlan. Miért nem tevék én nagyobb előmenetelt görögben, míg időmet a' Theol. Polemicával öldösök-el!

Szép ideával gazdagítál azt mondván, hogy nem folyt volna ennyi vér, ha nem volt volna a' név. — Meglévén a' dolog, a' név el nem maradhatta. De hogy vér ne folyjon többé, el kell e törölni a' nevet, 's a' névvel a' különbséget? Mit mondasz a' Fejedelemre, a' ki nyelvben, öltözetben, szokásokban különböző népeit egyé akarná forrasztani, hogy egymást ne bántsák? Currus auriga paterni, quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis. Az illyet olykor lehet előlről gátlani: mikor megtörténtek, nehezen orvosolhatod. Sőt én semmit sem hiszek olly erősen mint azt, hogy ha ez az Unio véghez mehetne, akkor folyna ám a' vér.

Washingtóniában az uralkodás nem tudja: ki melly templomba jár — így szeretem nevezni Éjszaki Amerikának Státusait — 's ott, míg a' mostani rend fenn álland, vér folyni soha nem fog; 's a' Pápistából ott nem lesz Protestáns, vagy nem több mint Protestansból Pápista.

Tekintsünk csak vissza a' borzasztó időkre. Lehet azt nyugalomban is; 's a' kik engem ismernek, tudják, hogy semminek sem születtem kevésbé mint Zelotának. — Az a' gyáva Király ablakából puskázgatá hazájának Hugonotta fíjait; 's ezek csoportosan hagyák oda a' hont, hogy mesterséget és népesedést egy vad földnek vigyenek. Alba tizennyolcz ezer embert mézszárla meg hóhér kézzel, 's hányat katonái által. Kalvin megégetteté Servétust. — Rosz idők! ezt mondod; 's pirulni fognak a' későbbek előtt! — Hát a' mostaniak felől mit mondasz? Tegyen egy Pápista bár melly szolgálatot Angliának, az ugyan ott Indigenátust nem nyer; álljon-elő bár melly Fox, Banks, Canning, György Király hasznát nem veszi, ha Plébánustól kereszteltetett-meg. Bernadotte Lutheránussá leve, 's a' Svéd nép örvendve fogadá hires declaratióját. — *Natio comceda est!* —

Eggy enyhit az Angoly' vétkén: — Nem vadász lelkeket! — Valóban, a' mit minden Gyűlésinken hallunk, az ugyan elméinket az Unióhoz nem igen készíti. Rettegésünkkel egygyütt nevekedik az emberekben idegenségek erántatok. A' mi törvény, jó vagy rossz, tisztelni kell, vagy eltörteni. De mi szükség keménykedésre, erőszakra, nem-szabados játékokra? — Közel jár az impertinentiához a' mit mondanom kell, de én azt, a' kit ennyire szeretek és tisztellek, nem akarhatom bántani. Ki tehát a' szóval: — Képzeld, hogy az én Vallásomnak adta a' törvény a' tiéd' elsőségét, 's te olly atya gyermeke vagy, a' ki egy vagy más okból általjöve az enyémre, de te, már serdült ifju, titkon Vallásodban neveltetél, 's most meglett embert, férjet, atyát, megszóllitanak, hogy mivel atyád Kalvinistává leve, neked is Kalvinistának KELL lenned. Mit mondanál? Mit mondanál, ha látnád, hogy a' Szeretet' Vallásának emberei a' te szenvedésidet hidegen nézik? mellyek ha csak képzelt szenvedések is, neked igazi szenvedések; hogy a' hat hét alatt addig állongtatnak, míg megdagadnak lábaid; hogy fejeskedőnek neveztetel; hogy kitöltvén egy Papomnál hat hetet, egy másodikhoz, harmadikhoz küldetel. — Én felette rossz Missionárius volnék, 's a' Berzeviczy Gergely' írásán nem kapok; bizonyos lehetsz benne, bizonyos vagy, hogy engedetlenségre a' törvény ellen tüzelni soha senkit nem fogom [!], sőt a' tanácsot kéröt elcsendesíteni igyekezném. De az illyenek nem esnek jól.

A' név semmi: minden a' dolog. De a' sokaságnál a' név a' minden, a' dolog semmi. Van olly ember, a' ki készebb volna soha templomba nem menni, mint olyanba, a' hol nappal gyertya ég.

Mindég gyönyörűséggel emlékezem azon óráimra, mellyen Primá-

sunkat Erdélyben az Oltárnál látám. Több kenettséget Papban nem találtam még, 's az a' ti tiszteletes régiségű, az a' ti mágiái ragyogású Vallástok a' jobb sárból gyúrt embert mindég meg fogja rázni. De nekünk azt verék fejünkbe, hogy a' Jézus' Vallásának pusztának kell lenni, 's hogy az örök ellenkezésben álla a' Mózes' czeremoniákkal teljes Vallásával; hogy az subordinált elsőség.

Tedd, hogy Papjaitok és az enyémekek, savaik légyenek az emberiségnek; hogy példajok 's tanítások javítsa az embereket; hogy általok tiszteletes és szerethető legyen a' Vallás; hogy mindenike szeresse a' más felekezetet is, 's akkor emlegessd az Uniot. Most híjába fognád.

Prometheusz Göthéé, nem enyém. Nagy character, 's Mivésznek az elég. Kapva kap az illyeken, 's annál nagyobb örömmel, minél többet lehet rajta nemesíteni. Botránkozóim hinnék e ha Medeát festeném, hogy gyermekölést tanítok? — Prand együtt veszi veled leveletem. Szeretem azt a' jó embert. Fő-Tiszt. Prior Ur levelét nem vettem, 's azon fel nem akadok; nem mindennek olly kedves a' levélírás mint nekem. Csak hogy Praelatusod javálja a' Zemplényi bort. De ennek emberei sem rosszak. — Élj szerencsésen, igen kedves barátom, örömem és kevélységem. — Ujhely, Június 14d. 1823. —

Megengeded, hogy ámbár nem tartozik levelezésünk' tárgyai közzé, Neked egygy figyelemre nem méltatlan történetet írjak. — Soovári Soos János, egyvik fényes házaink' tagja, 's a' Borsodi volt Fő-Ispán Gróf Andrásy István Exc. unokájának (Nemes) Balog Mariának férje, egykor Abaujvári Fő Fiscális, most Zemplényi lakos, mintegy 35 esztendő, nem nagy, de szép külsőjű, 's igen szép culturájú ember — Gróf Amadé Ferenczet, a' Septemvir fiját, Kassán Máj. 11d. ez idén keresztül lövé. Ez szerelcsemben volt Soosnéval, 's az Asszony férje jószágát elhagyá, 's Kassán lakott, játékainak üzések miatt. Amade Obristlieutenantja volt a' Prussz. Király nevét viselő 's Patakon stáboló Huszár seregnek. Soos panaszt teve a' Generalisnál; az intette, de mivel a' szerelmeskedés a' katonai szolgálathoz nem tartozik, az intés nem használt. Az Asszony ez idén Január. 2d. leányt szült, 's írva is vallá, hogy nem férjétől. Amade nem engedé magát eltiltatni, 's az Inquisitiókból azt látni, hogy szökni akara az Asszonnal, hogy az Urát törrel kergeté, hogy méreg készült az Ur ellen. A' lövés Vasárnap dél után történt Kassán a'

nagy uczára nyíló ablakú szobában, 's veszekedés közt. A' kétesőjtű pистoly 2 golyója Amadének jobbját és szívét verte keresztül, melly jele hogy kezét szívére tette, 's mondta Soosnak, hogy lőjön, ha mer. A' másik csőből, a' mint mondják, a' földről, hova azt Soos lecsapta, ment fején által a' 3 golyó. Szándéklott tette mutat minden. Soos szerencsés vala elillantani a' Városból, szekere utána jött, felvette, 's Szinnyérben van Ujhely és Lelesz között, honnan a' Megye Törvényszéke elébe fog idéztetni. — A' házasságot az Anyaszentegyház szenteli, 's a' tiéd elválaszthatatlannak tekinti. Sok a' panasz. Talán 3 eszt. most egy Kassai Mihalek nevű Órás a' Kassai piacon holdvilágnál srétező öszve egy Tremamonti nevű Hadnagy arczát, midőn felesége ennek karján sétálgata. — Nem tehetne e valanit a' Primás az illyek eránt? E' részben törvényeink csonkák, 's a' bűn mind inkább terjed. Zemplénynek is vannak szomorú példái, 's a' Magyar gyomor a' francia és olasz szabad életet nem igen tűri. Volenti non fit injuria: de insultáltatni nehéz. Noha eszes ember annyira jöni a' dolgot ritkán hagyja.

Máj. 31d. az Eperjesi Tábla engem ismét boldogita. Sógorom képzelhetetlen gyalázatosságú fortélyokkal igyekezett 15 holnap alatt megszabadulni a' Jurementum Revelatorium alól. Azt Biráim is elűnták velem, 's neki Aug. 25re szabtak napot, mellyen esküdnie kell. E' pénzellen időben nagyon elakaszt a' nem jó testvér és nem jó ember. Isten tudja mikor látlak-meg, édes barátom; de higyd, nagyon óhajtom azt. Öreg vagyok, 's 7 gyermekem tisztemmé teszi, hogy a' szenvedett kárt egész magam' összevonásával igyekezzem helyre hozni, kipótlani.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4213.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kolosvárt 18ik Junii 1823.

Kedves Barátom!

Én az ágyban fekszem, de még sem késhetem tovább megköszönni azokat a' miket velem közöltél. Várom a' Bars Vármegyei

Repraesentatiot in extenso, nem sokat gondolok én a Posta pénzél, a' mit más Kártyán elveszt, azt én arra fordítom.

Ugy látom, a' Magyar Országi Cancellaria Repraesentatiojátis megfontolva, hogy egész M. Ország meg van edgyezve Diaetát kívánni, és éppen azért nem ereszkednek a' Vármegyék a' Diaetale objectumokba, hogy Diaeta legyen. Igazzak van. A' Törvényhez ragaszkodni nem tsak nem hiba, sött Kötelesség. Eleitől fogva soha sem kellett volna elmulatni a' Diaeta tartásnak megkívánását, és ha Ő Felségít olyan emberek, a' kik valóságos jóvát nem kívánnák, az Uralkodók eredendő bünének, a' határ nélkül való hatalom kívánásának, kísérletivel elámitották, szükség lett volna a' Palatinust kötelességire szorítani, hogy Diaetát hirdessen, ha a' Király nem hirdet. Akár mennyi ditséretekkel legyenis ő Királyi Hertzegsége felmagasztalva, abból hogy ezt elmulatta, tsak ugyan mégis szembe tűnő, hogy edgyik főbb Kötelességinek meg nem felelt. Ezt a' Historia nem fogja megbotsátni. A kik a' Magyar Diaetát ellenzik, arra akarják a' Magyar Nemzetet készíteni, hogy utálja meg omladozó és erőtlen Constitutióját, 's állyon a' nap nyugotti Nemzetek ideaihoz. Mi lenne károsabb magának az országoló Háznakis? — Azért én azt gondolom, hogy azok a' Patrioták, a' kik ma a' renitentek Antesignenussainak [!] tartatnak, és üldöztetnek, nem tsak a' Hazától vagyis Nemzettől, hanem az Austriai Háztól is nagy köszönetet érdemelnek.

Reméllem hogy a' mü jólelkü Királyunk ha szintén az Autocratismus Spiritussából valamit beszivott is, böltsön észre fogja venni, hogy a' meg történt renitentia nem a' Magyar Király ellen való renitentia vólt, hanem a' rossz tanácsok ellen arányzot renitentia, melynek elmaradása igen sokba került volna az Ő Felsége Successorainak. —

Erdélyről kérdezőskedel. Minthogy Erdélyben a' Haza Historiája és Diplomatikája soha sem vólt olyan Divatjában, mint M. Országon, — minthogy itt közöttünk ezekre (melyek nélkül a' Patriotismus tsak valamely homályos Idecán épült indulat) tsak némely megkülönbözött emberek szokták reá adni magckot, — az ilyen megkülönbözött emberek pedig többnyire már elhóltak, — a' kik még életben vannak, rész szerént kevés számuak, rész szerént pedig Hivatalok igájába vannak beszorítva, — innen magyarázom én azt, hogy Erdély, a' ki ez előtt 15 's 16 's még több esztendőkkal habzott a' Patriotismustól, — a' közelebb mult üdökben egyébb jélet

nem mutatta, hanem az Urbarium ellen tett Repraesentatiókban. Megvallom Barátom hogy, ámbár igazok volt ebben a' tárgyban a' Vármegyéknek, mégis azt hogy éppen ebben mutatott olyan nagy buzgóságot, és a' Törvényes Szabadságnak egyéb sérelmeit az ujjain keresztül nézte, tellyességgel nem hagytam helyben: mert ugy jött ki, mint ha csak a' Köz népnek rendetlen szolgáltyában helyeztetné a' maga szabadságát, vagyis, jövedelmeit betsülné nagyobbra, mint szabadságát. — Hibának tartottam ezt, abból a' tekintetből, mivel a' népet idegenítette magától, a' mely nélkül nem élhet a' Nemesség. Én ugyan minden Urbariumot átaljában haszontalannak és egészségtelennek tartok, ott, a' hol a' köznép Szabad emberekből áll, a' kik el hagyhatták telkeiket, ha sorsokat meg unnyák. Haszontalannak azért, mert edgyik helyen a' Constitutumnak kimérséklése restségre vezetí a' tunya paraszt embert, másik helyen pedig nehezebbé teszi élelmét, mint az előtt volt: lehetetlenis ugy eltalálni a' Constitutumot, hogy egyenlő jót okozzon: — igazságtalannak pedig azért, mert se a' Nemes embert, mint tellyes hatalmu Urát a' maga Jöszágának, arra nem szoríthattya maga a' legislatio is, hogy kevesebbére engedje használni a' maga tulajdonát, mint a' mennyit önként igrne valaki érette, — se viszzont a' paraszt embert arra, hogy több szolgálatot tegyen egy bizonyos telekért, mint a' mennyiben a' Földes Ur azt neki önként kialkunná: — mert az első a' Jus proprietatis vagyis Jus Dominiit, a' második a' paraszt embereknek essentialis szabadságát *merces laboris est rustici* item gaudeat quisque suorum S. Stephani Decreto 2-o sértené. — Mind e' mellett mégis azt tartom, hogy minekutánna a' Statusok 1791ben nem a' libera contrahendi Facultást, hanem az Urbarium Ideáját állították meg (a' mire őket egy két nagy ember beszélte reá), Ó Felsége consequenter tselekedett, hogy az Urbariumot beállítani és a' praestatiokot a tenutumokhoz mérsekélni kívánta; és csak akkor ütötte volna ki magát ok a' panaszra, mikor a' Constitutum ugy lett volna ki mérve az Ország Consensusa nélkül, hogy a' Proprietariusnak igen érezhető lett volna az ő rövidtsége. — Ez az oka hogy én a' Patriotismusnak éppen az Urbarium ellen való kimutatását nem approbaltam, aztis hozzá téve, hogy sokkal fontosabb tárgyak vannak, a' mikre kellene a' Patriotismusnak kiterjedni.

Ezt csak világoseltásra hozám elé, a' Patriotismusnak Erdélyben való apadását pedig egyfelől annak tulajdonittám, hogy sokkal kevesebben vannak most a' Haza Historiájában és Diplomaticájában

jártas Férfiak, mint ezelőtt; de a' másik okátis fel kell fedeznem, hogy itt ennekelőtte a' leg nagyobb és leg tiszteltebb embereink, Uraink (Telekly Samuelt és Károlyt ide nem értve) gyűlölséget mutattak a' Pátrioták ellen, 's magok akartak szorossabb Hátárokat vetni a' Törvényes praetensióknak azoknál, a' mellyeket magok a' Törvények ki mutattak. Ha valaki meg nem állapodot abban, a' mit ők magok tartottak elég Patriotismusnak, azt exorbitans embernek declaráltak, a' miben lehetet, hátra nyomták, még privat dolgaiban sem könnyen boldogult; tsak azok voltak derék emberek, a' kik az ők tonussokon szollottak. E' szerént meg fojtották az emberekben a' nemes bátorságot, utoljára magokis megbánták. De maig bámulok én azon, hogy a' Guberniumban tsak ketten vagyunk vagy hárman, a' kik által nem állottunk arra a' Thesisre, hogy az Universitásoknak (mellyek nállunk némelykor alig 30 vagy 40 emberből állanak 's a' főbb rendüek közül elig van kettő v. három jelen) hatalmában áll pluralitate votorum Summakot repartálni a' Nemességre, Földes Uraságra, causa boni publici. Ezt én egy nagy társaságban, G. Cziráky Antal Úr Ó Excjánál, elé hoztam, 's ő Exclja által meg táfoltattam, 's mégis mind rajta lovagol a' Gubernii pluralitas. Végezetre azértis van¹ köztünk a' Patriotismus ellankadva, mert szegény az Ország, és egy néhány emberen kívül, kiknek száma alig terjed 40re, és a' kik közül leg alább 30-at vagy a' Gazdagulás gondja vagy a' Hivatal torhe vagy a' nagyobbaktól való félelem, vagy a' Hivatalra való vágyás elfoglalt, a' többi ugy el van nyomva az élet gondjától, hogy a' miatt a' közönséges tárgyakra nemis emelkedhetik bággyat elméje. Azért kívánnám én, hogy Erdélyben az Industria feléledjen, a' Török Birodalom felé való nyertes kereskedés felemelkedjek, hogy ebből a' pénztelenségből ki segítsük magunkot, 's Hazánk Fiainak érzeménnyei nemesedhessenek, a' miben valósággal nem tsak magunknak, hanem Fejedelmünknekis haszna volna és ditsősége, mert hasznosabb tehetős embereken, mint tehetetleneken, ditsősége-sebb nemesen gondolkozókon és értelmeseken, mint szolgálai érzésűeken és értetleneken uralkodni. —

Nagy fatum az Almási Jóseffé, nagy az Ifu Amadeé: illyeneket szül az aszonyok tsapodársága, mely mindenkor a' moralis érzésnek megvesztelegetésivel edgyütt jár. Itt közelebbről két ember ölte meg magát, meg indult az authochiria, de koránt sem a' kartál [!] Sen-

¹ Az eredetiben *vagy* tollhíba.

timentumától. Zilahon pedig Synodus tartatván, midőn mind a' Templomban volnának, menydörgés kezdődött: B. Weselényi Jóseff másod magával ki jött a' Templomból, nehogy ott érje a' menkő: de valami elmés, tréfás menkő lehetett, mert midőn őtet kerülve, a' Templomot oda hagyva, a' Házához ment, ott ketten ültek a' kanape két végibe, kettejek közé le tsapot 's be vágot a' konyhára. és ott a' réz edényeket mind meg olvasztotta, éppen a' Sórba főtt a' magyar káposzta és sült maradtak meg mint egy tanuságul, hogy nem kell a' menkő előll a' Templomból ki futni, nem kell sok étkeket főzetni magyar Urnak. A' Sogoromot G. Lázár Lászlót üsmered talám: veszi a' B. Bánffy László leg kisebbik Leányát. Egyébb ujjságunk nints. Ezen Levelemnek foglalattját közölheted ugyan igen derék, igen megbízható embereiddel, de barátságodra kötöm, hogy ne tudják, hogy tüllem van, az egy G. Desófi Jósefen kívül, noha semmi rosz sints benne, maradván Barátod. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4214.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Báró Ötvös Ignác, Nyitrába küldött Kir. Commissárius a' Nyitrai Szolgabírákhoz.

Nro I. de dato 21. Mart. 1823.

Spectabilis Dominatio Ord. Judlium,

Summa ac inexplicabili cum displicentia intellexi in hodierna Commissionali Sessione Officii sui Magistrualis resignationem. Inexpectata haec fuit mihi tanto amplius, quod eam potissimum iis de causis et fundamentis praetextuari observaverim, quae Praetitulatum D. Vestram ad similem resignationem jam die 22-a xbr. a pr. scripto porrigendam induxisse videbantur; ubi tamen Determinatione Comitatus per Suam Maicstatem cassata, nunc vero nulla facta, imo per Deputationem Incl. SS. et OO. mihi e hesternae Sessione nuncio perlato, quod nunquam se iisdem opponere in mente fuerit, omnia quae obvertebantur obstacula sublata habeantur. Cum autem Magistruales Comitatus Supremae potestatis Execut[ionis] membra et instrumenta sint, quorum intempestivae, et nec talibus circumstantiis nec tempori convenientes resignationes non parvam manipulandae rei publ. causa-

turae forent perplexitatem, adeoque nullo pacto acceptari, sed nec citra struendam Anarchiae viam tolerari queant: hinc suapte sequitur, quod ego factae per eandem D. Vestram resignationis usum capere nullatenus possim; sed eandem, si necesse fuerit, ultro quoque, ingratis etiam coactivis modis, ad potestati supremae parcendum stringere debeam. Unde pro eminenti Commissarii Regii dignitate P. D. Vestrae hisce demandare et imperare nomine Regio necessitor, quatenus perpensa gravitate delicti per id indubie committendi, quod supremae potestati regiae obsequi et obedire recusando commertam qua Maiestati Regiae, cujus potestati ex titulo 9ae 1ae subjectus, ejusdem executivae potestatis instrumentum est, inobediens, poenam pro Auctoritate Regia sibi ex Ar[licu]lo 14, 15, 1548. adtributa dictandam evitaturus non sit, ad me die hodierna hora vespertina 7ma comparare noverit; posteriores a me nomine regio recepturus, tanto quidem certius, quod si eo temeritatis prolaberetur, ut praesenti, nomine Regio dato, Decreto morem gerere et partitionem praestare ultro cunctaretur; nunc quidem coactivis mediis ad obediendum stringendus, ac insuper pro recipienda poena, qua potestati Regiae inobediens, et ingratus sequelas experiri volens, suae Maiestati denunciandus sit.

oblig[atissi]mus servus
Baro Ignatius Fölvös.

Nro 2. Idem ad eosdem sequenti die.
Spectabilis Dominatio Ord. Judlium,

Facta per me tironum statuendorum I. Comitatus hujus repartitione ad Processum utrumque Nitriensem, praeter restantes Nro. 37, statuendi 323, insimul 360. Quam repartitionem nomine regio sine eo P. D. Vestrae extradandam esse duxi, quatenus sub gravissima secus animadversione et inevitabiliter subsecutura in eum, qua jam nunc Suae Maiestatis Sacratissimae positivum Mandatum se erigentem, inobedientem potestatis executivae poena hanc habita ratione populationis ad gremiales sui Processus Communitates ejectare, ac dein scripta Mandata ad Locorum Judices nomine Regio dimittere noverit, eo cum positivo Mandato, ut die 2-a Apr., scopo statuendorum tironum, cum non omnes pro idoneis reperiantur, sine certius complendi numeri, ter tot, quot singulam Communitatem respiciunt, Nitriam adferre haud intermittant. Nec secus facturi et facturus. Nitriae die 22. Mart. 1823.

Ordines Militiae ad Judium in forma Executionis exmissae.
Offnes Order.

Nachdem Seine Excell. der hier als kön. Commissaire im Neutrer Com. anwesende wirkl. Geh[eine] Rath B. v. Ötvös im Namen Seiner Maj. unsres allergn. Kaisers u. Herrn u. vermöge von Allerhöchst Ihro Maj. ihm anvertrauten Vollmacht u. Gewalt angeordnet hat, den königlichen Herrn Obr. Stuhlrichter N. N. ein Executions Commando von 1 Officier, 2 Corporals und 18 Gemeinen des meinem Commando unterstehenden k. k. Erzherzog Kronprinz Ferdinand Curassier Regiments in seine Wohnung und Besitzung zu N. N. zu legen um denselben solchergestalt zu der verweigerten Ausfertigung der ihm aufgetragenen Befehle zur Rekrutenstellung an die Ortsrichter zu verhalten: so wird der Herr Officier N. N. des genannten k. k. Curassier Regiments mittels gegenwärtig offenen Ordres befehligt, diese auf allerhöchstem Befehl angeordneten Execution nach dem Sinn und Inhalt nachstehender Instruction unverweilt aus[zu]führen:

1.) Bleibt der Herr Officier N. N. unter persönl. Verantwortung, mit der Aufrechthaltung der strengsten Ordnung und Mannszucht beauftragt.

2.) Ist das ganze Executions Commando an Mann u. Pferd nach den regulamenter Gebühren durch den gedachten königl. Hr. Ober Stuhlrichter zu verpflegen.

3.) Wird der Hr. Offizier N. N. diese Execution nicht früher und unter keinem Vorwande aufheben, als bis der königliche Herr Ober Stuhlrichter ihm die schriftliche Erklärung vorgezeigt, und zur Einsendung an Seine Excell. den kön. Hn. Cominissaire eingehändigt haben wird; vermöge welcher er sich erklärt, die Befehle an die Ortsrichter wegen die Rekrutenstellung ausfertigen und absenden zu wollen.

4.) Sobald dieses geschehen wird, wird der Herr Offizier N. N. das Executions Commando zwar in der Station N. N. bey dem Landmann Quartier beziehen lassen können, zum gänzlichen Abmarsch aber den weiteren Befehl allhier erwarten. Neutra den 22. März 1823.

N. N.

Obrist. u. Regiment Commandant.

Imhol a' Barsi Repraesentatio is a' Császárnéhez.¹ Ezt ezen pillantatban vettem. Még senkinek sincs itt. Barátom, örömet adhatni másnak igen nagy öröm. Képzelem mint szeretsz te most engemet. De te is képzeld, mint kevélykedem én a' Te szeretetteddel.

24. Jun. 1823.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4215.

Kazinczy — Bay Györgynek.

Ezzel a' mi kedves Igazunk kedveskedik Uram Öcsémnek; én pedig ezt elidegenitem, 's kedves Asszonyom Húgomnak, az Uram Öcsém *vállas czombos Magyar fattyúja* szeretett anyjának ajándékozom — mert a' gyermeket így nevezé kedves Uram Öcsém. Ez velem egészen érezteti, melly boldog Uram Öcsém mint férj, és mint Atya. — Uram Öcsém hív magához; de felejtí, hogy én nem egy, hanem hét Magyar fiu és leány atyja vagyok, hogy dicsőséges Sógorom a' tavalyi Marcz. 20-án parancsolt Juramentum Revelatoriumot azolta három gyalázatos ugrással igyekezett kikerülni; 's ámbár az Eperjesi Tábla neki Aug. 25dikét tevé a' hit letétel terminusául, ismét meg fog csalni akarni. — Édes Uram Öcsém ezen *boldog* időkben bár oda mehetnék mindég a' hova mennem *kellene*, nem a' hova *akarnék*. Egyik lányomat gyermektelen Sógor Asszonyom Krassó Vármegyébe vitte-le három esztendő előtt; mi is égünk ismét bírni, ő is esdeklík bennünket látni, 's nem mehetek. Ez ki fog menteni. — Majd ha' pénzem lesz, édes Uram Öcsém, megyek, 's megcsókolom, megáldom, nem csak a' vállas czombos Magyar fattyút, de megcsókolom az anyját is.

Azonban megtörténhetnék, hogy én épen azért, a' mire Uram Öcsémet kértem volt, még aratás alatt Uram Öcsémnél termek, 's kérni fogom hogy velem oda jőjjön el. Tartsa titokban Uram Öcsém a' mire kértem, 's ne tegyen semmit.

Küldé e Uram Öcsém sokat Igaznak az új Hébébe? Én nem sokat, és kevés jót. Még a' Maria Theresia életét kellene kidolgoznom oda, de még hozzá sem fogtam. Pedig a' dolognak már kezében kellene lenni.

¹ Nincs a levél mellett.

Csudálja-e Uram Öcsém Ambrót? 's látta-e a' Császárhoz írt Repraesentátiót de dato 2-án Máj. 's a' Császárnéhoz írt német gyönyörű levelet? Én az utolsót tegnap kapám meg 's ma lefordítám, az Ambró búcsúzásával, Magyarra, 's viszik Consil. Szemeréhez. Szobránczon megkaphatja Uram Öcsém. — Hát azt nem sajnálja-e, hogy jelen nem vala a' Zemplényi Gyűlésen, meghallani 's látni, csudálni a' Consil. Szemere magaviseletét. Soha én szebb rollát nem láttam.

Ujhely Jún. 25-én 1823.

[Megjelent a *Remény* 1851. évf. I. köt. 372—3. lapjain.]

4216.

Kazinczy — Szemere Pálnak.

Széphalom; Június, 1823.

Ma veszem az Uram Öcsém' kedves levelét, 's azonnal felelek.

Félre értetni mindég keserves, soha sem inkább, mint mikor ezt azoknál látjuk, a' kiket a' legszívesebb becstülés', barátság', hála' érzéseivel szeretünk. Nem azt ohajtom én, hogy Kölcsey a' Vályi Nagy' Plagiariusának tartassék: egyedül azt ohajtam, hogy Vályi Nagy, a' mi *barátunk*, a' *megholt*, nevetségessé ne tétessék.

Kölcseynek nem javalja a' mit én gondoltam, 's hogy nem javalja, az engem nem bánt, sőt vallom, eggy részben igaza van.

Homérnak Első Éneke Hébébe való e? Erre ezt felelném: Mint a' Gierusalemé [!] liberatáé Aurórába. A' Tudományos Gyűjtemény bizonyos tekintetekben több mint Hébe: bizonyos tekintetekben nékem nem látszik kevesebbnek Hébében állani, mint amott. A' Tudományos Gyűjteményben sok szemet van: itt virágok, csak virágok, ha néha talán alakotlanok [!], színetlenek, vagy illatlanok is.

Egy szóval, tegye Uram Öcsém a' mit legjobbnak itél: adjon Kölcseynek teljes elégtételt, de a' lopástól mentse meg Vályi Nagyot, 's mondja tanítójáról, a' szebb verselés' Pataki terjesztőjéről, az igen jó emberről, a' szíves akaróról 's igyekezőről, a' mit ő ennyi czímmel kívánhat. Mondja, hogy Vályi Nagy a' Kölcsey' fordítását látta, 's sok helyeken a' Kölcseyét igen szerencsésnek találván, örömmel vette-által sorait, a' hogy a' Classicusok' később fordítója a' nyomtatott fordítás' jobb helyeit általszedi, nem hogy lopjon,

nem hogy a' munkát restelli, hanem azért, mert őtet a' mesterség' szeretete, 's nem hiúság vezérli. Valóban én a' Szentgyörgyi Gellérd' Sallustjaból sok helyeket átalvettem, nem rettegván a' plagiariusi nevezetet, mert a' mi jó, minek azt helyéből kimozdítani, mert már más mondotta?

A' mi Kölcseyneknek nagyon szivén a' dolog, és így nyugtassa meg Uram Öcsém teljes mértékben. Nem hiszi Uram Öcsém, meny nyire fáj nekem eddig is, hogy őtet erántam elhidegültnek képzelnem kelle, 's íme ez a' visszas történet őtet talán még távolabbra tola tőlem. Kövessen el Uram Öcsém mindent, nagyon kérem, hogy Kölcsey ne bánja, hogy egykor barátom volt. Ez nekem fáj.

— Én a' Vályi Nagy' Homérját nyomtatás alá készítvén, belé nem tekinték a' Kölcseyébe, mely akkor talán Gróf Dezsőffynél vala. 'S íme minden vétkem nélkül Kölcseynél lakolok. Kölcseynél.

[Megjelent az *Élet és Literatura* 1826. I. évf. 273—275. lapjain.]

4217.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Vettem aztis a' mit Jun. 24kéröl küldettél. Hogy örömet adtal mind nekem, mind legbizodalmasabb Pajtásimnak, az igaz, — de haszonrais fordul e' béli jóságod. — Hanem, — már mond meg, mi leszsz ennek a' vége? Ha tavaszra halad az Ország Gyűlése, a tavasznak mineműségétől függ annak haszna vagy hasznavehetetlensége. — Kétféle hypothesisból lehet itilni azokról a' tanátsosokról, a kik Urunkat elfoglalták: Hogy melyikből dólgoznak a két principium közül, nem tudom kitalálni.

Ki készítette a Bars Vármegyei munkát? ird meg a nevit ha tudod. — Itt minden ember a nagy pénzetlenséggel viaskodik. — Ha meg nem nyittya ő Felsege a Commerceium uttyait, minden munkásság meg áll. Gabonát nints miért vetni, — nem fizeti meg a munkát. A bõris óltsó. A marhának nints ára, s a hús mégis drága. — Hozzá szoktunk, [hogy] pénzes bólti pórtékák nélkül ne élhesünk, — azoknak árát a Német Tartományok adója, — s a Harmintzad, — fellhágtatta, — a mit eladnánk, azt nem keresik, és

igy az élet módja mind addig nehezedik, miglen magunkba térünk, s a külső árukról le nem mondunk. Akkor pedig a Fábrikák vesztenek. — Meg nem foghatom, miként lehet olyan rövid látása a Monarchia Financialis embereinek? —

Ujságunk nints, hancha az az egy, a mit beszélni kezdenek, 's a mit még nem hihetek, hogy a Gubernium vissza fogna menni Szebenbe. — Kenderesivel, Katonával közöltem leveleidet, és Cseri Mihályal. — Kedvesek voltak mindeniknek.

Nem régiben aztis beszéllették, hogy G. Almásy Ignáztot küldené ő Felsége ide Gubernatornak. Ez, és a Guberniumnak Szebenbe vitele, leg alkalmasabb módok vólnának az Erdélyi elmék fel háborítására. — Jól írja Bárs [!], hogy condolendum est Principibus nostris, qui a fidelium suorum cordibus removentur. — — Nints ártalmasabb az Austriai Házra nézve, mint a Magyarok elidegenítése, mert valaminthogy politice igaz, hogy egy Nemzetnek sints a Monarchiában elkerülhetetlen szüksége az Austriai Ház őrszáglására, tsak a Magyarak, — úgy viszzont aztis előre merem prophetizálni, hogy mikór a Magyar Constitutio és a Magyar Nationalitás elromlik, az Austriai Ház Birodalmis fel fog bomlani. — Akkor halottak feltámadása lesz nállunkis. A Görögök feltámadtak, — itt pedig a Thót és Oláh Nemzet fog feltámadni. Rettenetes Colossus lesz mindenik, — nem leszsz képes birni véllék. — Az ók elei soha sem deferáltak a Koronát az Országló Háznak, hanem a mű Eleink, ók tehát északra fognak támaszkodni, és akkór meg láttják, milyen szükséges és hasznos volt a Magyar Nationalitas és Constitutio. — Tsudalkozom hogy ezt a követkevést által nem láttya ő Felsége. — Szeretném meg mondani, ha alkalmatosságom vólna, tsupa hívségből. Én, ha ő Felséginek vólnék, a mennyi Tót és Oláh, mind magyarizálnám. Németet soha sem tsinálhat belöllek, Magyarat könnyen, a mű segedelmiünkel. — Ezt most tsak Neked írom, meg lásd, kive közlöd. A legjobb gondolatot is lehet roszra fatsarni. . -

Desőfyt köszönts szómmal. Ha ő elfelejtkezettis rollam, én rólla nem. Maradtam igaz barátod
Kolosváron 2-a Juli 823. Cs. M. mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4218.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, 15/VII 23, Leopoldstadt No. 1.

Mária Thereziát felette nyughatatlanul várom!!!

Fő Ispán Lónyay Úr itten van. Különös. Mikor Patakon oszló félben vannak az Apostolok!

Gróf Gyulay Lajos tegnap indult az anyja' látogatására. Döbrentei Pestig kíséri. Mind ketten tiszteltek, midőn tőlük elváltam.

Gróf Kornis Misi már volt Ferenczivel.

Az Újhelyi Patikárius fjjával a' minapában ismerkedém meg. Jeles ifjú ember, örvendek ismeretségének.

(igen igen sietve.)

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4219.

Kazinczy — B. Prónay Sándornak.

Méltóságos Báró, Csász. Kir. Kamarás, Gen. Inspector Úr,
nagy tiszteletű Uram!

Jelen valék azon kevés személyekből álló Censúrán, melly a' Patakon törvényt tanuló Ifjakat egyenként szállítá-elő, 's mennyire mentek esztendő alatt, megvizsgálta; 's minthogy abban a' Méltós. Úr testvér-unokája is elővétellett, 's én hűségemet a' Prónay ház eránt minden alkalmakban örömmel bizonyítom : ime hozom örven-deztető, de hív jelentésemet.

Censornak itt Tekint. Ragályi József Borsod Vármegyei Tábla-bíró Úr, egykor Ó Budai Camer. Fiscális, Septemvir Bernáth József Urnak veje, vala kinevezve, 's legelőször is a' Báró szállítatott-fel. Prof. Kövy Úr jelentést teve, még minekelőtte a' Báró fellépe, hogy ez esztendő alatt kétszer feküdt a' febris nervosában, 's mindöszve hét vagy nyolcz hetet tehet az idő, mellyben leczkéjit ezen beteges-kevései miatt hallgathatá : úgy hiszi mindazáltal, hogy ezen kihall-gattatás alatt reményeinek meg fog felelni. És valóban teljesen meg is felele, mert egy kérdést sem teve neki akár Censora, akár Pro-

fessor Úr, hogy arra készen, pontosan, 's értelmesen ne adta volna feleleteit, mellyek annyival inkább bizonyítják előmetelét, mivel Ragályi barátom olly kérdésekre is tért-ki, mellyek a' papirosan nem állottak, és hogy tétetni fognak, előre senki nem tudhatá. Ha fiaimról valaha illy kikérdezés után ennyit fognak mondhatni Censorai 's Professorai, én ugyan igen meg lészek elégedve. Irhatom ezenfelül, hogy erkölcsi 's egész maga viselete a' legteljesebb javalást érdemlik, 's az ifjú Bárót mind a' Corpus Professorum mind minden társai nagyon becsülték, szerették. Két három esetekben a' Báró veszedelmes környületek közzé vetődött, 's mindenikéből úgy vágta-ki magát, a' hogy születése, neveltetése, 's ész és becsület kívánták. Nem említeném ezt, ha talán szüksége volna a' szépítésre.

Fő-Carátorunk Méltós. Lónyai Fő-Ispán Úr nem vala jelen, Fels. Urunknak egy nem várt parancsolatja miatt Bécsbe menni kénytelenítvén. Midőn Körömnél belépe Borsod Vármegyébe, talán meghallá, hogy Ó Exc. Báró Ötvös Ignác Urat Július 5dikén ismét meggyújtották, 's 70 ölnyi juhállásában 500 darab Holicsban tavaly vett spanyoljuha mind elégett. Az elsőbb tüzet neki Május 19dikén vetették volt, 's akkor is temérdek kárt szenvedé. Ezenfelül elszórt irások ijesztetik, hogy mihelytt aratása a' szfirükön lesz, azt is fel fogják égelni. Ha Mélt. Lónyai Ur ezt tudta, midőn felment, nem hallgatta-el oda fenn, 's talán a' kedvetlen foglalatosságot lerázhatja magáról.

Nem hallgathatom-el annak elmondását is, hogy Patronátusunk a' Patakon múltató Herczeg Brezenheinhez 's tiszteletre méltó anyjához Deputatiót küldé, melly az Oskolát kegyelmekbe ajánlja. Mi, a' kik nálok valánk az ajánlást tenni, tegnap ebédlénk a' Herczegnél. Örvendezve látánk hogy a' Herczegné legidősbb leánya igen jól és örömet szöll magyarul, 's a' Prof. Márton Munkáját 's az Igaz Zsebkönyvét emlegette; nekem azonban nem vala okom pirúlni, ('s annak kimondhatatlanul örvendék) mert nevem itt meg nem neveztetett. Az asztalnál áttellenben jula ülésém a' Herczegnével, 's így módóm vala vele is, férjével is, ki e' napokban érkezék Patakra, szállani.

'S a' Nyelvről és Literatúránkról szölván, örömmel említem, hogy Erdélyi Leveleim és Sallustiusom nem sokára megjelenhetnek. Most várom a' Nemzet' nagy reményétől, Gróf Teleki József Úrtól, a' Teleki ház' Történeteire 's Elágazására tartozó tudósításokat, mellyek az Erdélyi Levelek végében elő fognak adatni. — Az Igaz Hébéjében

Maria Theresiának életét veszi tőlem Publicumunk, egy két Versezzettel.

Ajánlom magamat a' Méltós. Úrnak kegyes emlékezetébe, 's állandó hiv tisztelettel maradok

a' Méltós. Báró Urnak

Széphalmon Júl. 16d. 1823.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferenczmpnr.

A borítékon: ¹ à Monsieur Monsieur le Baron Alexandre de Prónay, Seigneur de Tóth Próna, Chambellan de Sa Majesté. Erlau, per Hatvan, Tó-Almás. (*Jász-Berény* kihúzva.)

[Eredetije a b. Prónay István péczeli levéltárában.]

4220.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Széphalmon Július 16d. 1823.

Tisztelt kedves barátom,

Most nem vészesz tőlem semmi Aktát, mert semmi új Aktám nincs; de igen némelly híreket, mellyek méltók a' tudásra.

B. Malonyai elbagyván bennünket Májusban, szerencsés vala Urunktól megnyerni azt a' kegyelmet, hogy a' Zemplény Vármegyébe küldetés alól felszabadítassék. E' kegyelmet Gróf Cziráky meg nem tudá nyerni. Hihető, B. Malonyai azt terjeszté elő, hogy ő több mint esztendő oltá szüntelen ide amoda járkálgat, mert Egerben is Commissiója van, a' Királyi Várossá emeltetni akaró Eger Városánál; Nógrádban, Zemplényben is Commissiója, a' katonafogás eránt; Referendáriusnak ez idén eskedetett-fel; 's gyakorta betegeskedik. Ő Fels. tehát két hét előtt staféta által küldé-meg Ungvári Fő Ispán, Beregi Administrátor, Szent István Rendebeli Kis Keresztes, 's Pataki Reform. Collegiumunk Fő Curátora Mélt. Lónyai Gábor Urnak kegyelmes Parancsolatját, hogy Zemplényben katonai erővel jelenjen-meg, 's hajtsa végre, a' mit B. Malonyai hujába próbált. Lónyai elrettent, 's éjjel nappal repüle Bécsbe. Le fogja e rázhatni magáról a' Commissiót, nem tudhatja még senki. Patakon egy hete hogy keresztül méne, 's nem titkolhatta-el remegését. Némelly barátjai bátran szóllának vele.

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

Nekünk ott Vasárnap kezdődtek exameneink, 's én is ott valék. Hétfőn estve megjelene Borsod Vármegyei Első Vice Ispán Ragályi István Úr is, 's én egyenesen az ő szájából hallám, hogy a' melly pillantatban Kocsisa elkezdé indítani szekerét, egy ember neki (Ragályinak) egy levelet ada kezébe, 's kérte, hogy olvasná-meg, mert a' dolog sietést kíván. A' levél in folio három lapot foglal-el. Felbontá tehát, de látván, hogy a' bajon segíteni késő, csak szóval tett bízattással ereszté vissza a' Levélhozót. A' levél a' Baró Ötvös Ignátz' Tarjányi Kasznárától jött, azon szomorú jelentéssel, hogy az ott lakos istentelen taxások, nem elégedvén meg azzal, hogy Pünkösdi napján Ő Excnak gazdasági épületeit meggyújtván, temérdek kárt tevének, most Julius 5dikén meggyújták a' juh istállóját is, melly hetven öl hosszúságú épület, 's öt száz tavaly Holicsban vett spanyol juhait egyfűl egyig össze égették. A' gonoszság annyira megyen, hogy senki sem ment a' tűz oltására, 's a panaszolkodó Kasznárt, ki erővel akara hánni a' lakosokkal, fenyegették, hogy a' tűzbe vetik. Libellusok szóratnak ezen felül szélyel, hogy mihelytt be lesz hordva az Ő Exc. aratása, azt is porrá 's hamuvá fogják égetni. Ezen felül a' miolta Ő Exc. a' Commissiókban forog, közel kétszáz ezer fntig való adósságai inactionáltattak az Eperjesi táblán. Ragályi István V. Ispán Úr látatá velem a' Kasznár levelét, 's a' mit írok, az abban talált jelentés után írom, Ragályinak igaza volt a' Levélhozónak adott feleletben, mert jelenti, hogy ő már két rendbeli Inquisitiont tétete.

De Ő Exera nem csak a' gonoszok, hanem az ég is bocsáta csapásokat. Kastélya, mint valamelly prodigium széljel ment; le kelle veretni a' boltozatokat, s az Architectus a' vas kapesokat és a' Munkát, mellyet ez a' történet kíván, tíz ezer fnta számolja.

Idé járúlnak némelly történetek: 1) midőn igen derék fija, (Consiliárius a' Budai Kamaránál) a' Pesti theatrumba belépe, szörnyű fűtyölés támadá, 's az mind addig tartott, míg Ötvös el nem tűnt. Ugy hozá tudnillik magával a' szerencsétlenség, hogy az igen derék Consiliárius egy ismeretlen öreg Úrral ment a' theatrumba, kit a' Nézők a' Consiliárus atyjának gondoltak.

2) Az ő Exc. leányának kisedet korú fiját a' Jurátusok Pesten a' hidon megkapták, 's fenyegették, hogy a' Dunába repítik, ha ezt nem kiáltja: Mein Grossvater ist ein Spitzbub, ein Landesverräther. 'S a' megijedt gyermek szót fogada. -- 3) Ő Excja az Asszony, egykor egyike a' vígacskán élőknek, sub anonymo egy levelet kapá, mellyben megköszönték a' haza' nevében, hogy fiját, az

említett Consiliáriust, nem bectelen férjével nemzetteté. Ezen utolsó pontot ne tudassd az Erdélyi Püspökkel, mert Ötvösné a' Püspökkel rokonságban áll, 's miért lakoljon ez a' tiszteletes ember másért?

Én tegnap Gróf Almásy Ignázt Excnak azzal a' fíjával ebédlek, a' ki eivevé a' Hercegec Brezenheim idősbb leányát, és a' ki felől az a' hír, hogy hivataljából el van eresztve, még pedig vég búcsúval. — Patak és Regécz Várait és Urodalmait az ez idén megholt Brezenheim Hercegec a' maga idősbb Ferdinánd fíjának hagyá. Még egy fíja van, annak egy milliót hagyá; a' három leányainak Gróf Almásy Aloyznénak, Gróf Somogyinénak, és Lembergi Gubernátor Gróf *Taa/enénak* pénzt, és talán még életében. Az öreg Hercegnét legidősbb leányával a' Canapén találánk; gróf Almásy mihelytt belépénk, elfoglalá V. Ispánunkat, Szemerét, 's én másodíknak estem a' kanape bal szárnyától, hol az ifju Hercegné ült. Az öreg Hercegné a' Superintendenssel szólla a' Collégium Bibliothecája felől, ki beszéll ugyan németül és francziától, de nem eléggé folyvást, 's így én kelék segédjére. Midőn székemre lctültem, az a' ki a' Hercegné közt és közöttem ült, magyarul szólla nekem, 's a' Hercegné igen tisztán és egész bátorsággal ereszkodék szavainkba. A' Superintendens ezen álmétkodott, 's az öreg Hercegné magyarázá, hogy leányai 's két fíja leczkéket Bécsi Prof. Mártontól vevének. 'S így előfordúla, még pedig az ifju Hercegné szájából, a' Zsebkönyv is, 's áldom az egeket hogy senki sem mondá-el, hogy abban nekem is van részem. Az asztalnál áltellenben ülék az ifju Hercegnével, 's így alkalmam vala vele, Anyjával, 's Almásyval megismerkednem. Az utolsó gyönyörű culturát mutat a' Polit. és Statist. tudományban. A' felette nagy palotájokban a' Rákócziaknak vibrált a' hang, 's a' Hercegec alatt esék az ülésben, 's így vele csak egyszer szállhaték, de magyarul. Ez is teremttézi a' etc. — Midőn vissza menénk a' Canapéhoz, Almásy megszöllita, 's így alkalmatosságot találtam, elmondani neki, melly csapások érek B. Ötvöst, melyet ő is, én is sajnálánk; 's ő annál szívesebben, mert atyja is elégett mind Pásztón tavaly, mind ez idén Kétegyházán. Ez gyönyörű növésű ember, talán kétannyi mint én. Hercegec Brezenheim csak kevésse kissébb. Az ifju Hercegnének nagyon szépen metszött orra 's szeme van, 's arca szenvedő, 's méltósággal szenvedő characteret mutat, 's így még eggyeszer interesszántabb. Mívelést nem csak nagyot kapott, hanem csilloghatót is. Azt azonban nem érezteti.

Trencsin kiállita a' katonákat, katonai erővel. Már csak négy

Vármegye van hátra: Zemplény, Nógrád, Bars, Veszprém. Hozzánk Lónyai, Nógrádba Wenkheim (a' Krassói 's Aradi Administrátor) küldetik; Barsba, Veszprémbe nem tudom kicsoda. — Barsnak Repraesentatióját a' Notárius P l a c h y tette-fel. A' nevet nem P l a c s ynak kell pronuciálnod, hanem a' görög χ hangján, 's mind a' két vocá-lisa rövid. A' német szép Repraesentatio ki tollából folyt, még sem tudom. Incertum, quo fata ferent. Az Isten könnyítse-meg aggodalminkat.

Zemplénynek hossza 27 magyar mértföld, 's 110 □ mf. van benne. Falu és Város 445. Az Erdélyi Vármegyék mind kiesinyek Alsó Fejért és Hunyadot kivéven. Úgy e?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4221.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, Júl. 18d. 1823.

Tegnapelőtt vevém Mária Thereziádat. Dolgozásod méltóságos és édes. Fogadd-el tőlem érette az igen szives köszönetet, míg a' Publicumtól vennéd azt. Így lévén az életírás, bátran adhatjuk There-siának özvegyi képét, a' szép tisztles Mátrona nem ütközik egybe a' róla itten mondottakkal. Blaschke fogja metszeni. Vignettnek Világos-vár jó. Rajzolatja igen szép. Ezt is Blaschkének adtam. Ferenczy Pásztor-leányát a' jövő héten kapom Pestről. Ezt Kováts metszi. Még 3 képről nem tudok bizonyost írni. Mindeneket Te fogsz leg-elsőben látni utánam. Schade nyomtatja Hébet. — Nézzd itten az ő szép próbáját. Ez a' munka 80 iv lesz; az ára 2 f. 24 xr. Ezüst. Igen jutalmas. — Az Erdélyi Levelek felől holnap szöllok Geistingerrel. Az autographokat vettem. — Fő Ispán Lónyay holnap reggel indul; nem tudá lerázni nyakáról a' Zemplényi Commissá-riusságot. — Még egy szót. Graphidionodat igen kívánnám adni, kérlek engedd-meg, 's írd, mint akarod változtatni.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4222.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

1823. Júl. 19.¹

Kazinczy Ferencznek Guzmics Izidór tiszteletét, idvezletét.

Nem, édes barátom, érzem, hogy mikor a' magyar nemzetnek vallási egyesülését munkálkodásommal előmozdítani törekedem, nem egy dolgot teszek az aranyfőző alkhymistával. Ez tudja, hogy képzelt arannya valóságos arany soha nem lesz, mert lehetetlen; az én ideám egykor valóság volt. — De te nekem nagyobb ideát látszol tulajdonítani, semmint valaha fejemben megfordult volna: mintha én az egész világot egyszerre egyesülve akarnám láni. Nem, erről én soha sem gondolkodtam; csak az egy magyar nemzet' egyesülését ohajtom, nem hirtelen, nem is egyszerre; csak lassanként, mintegy észrevehetetlenül. 'S azt mondom, hogy ennek eszközlésén munkálni minden hozzátudó hazafinak kötelessége; 's hogy az, a' ki ellene dolgozik, nem jó hazafi, nem jó ember.

Egy nemzeti religio épen úgy szükséges a' nemzet' boldogságára, mint az egy nemzeti constitutio és az egy nemzeti nyelv. Ez a' három-egy teszi eggyé a' nemzet lelkét, szivét; ha közülök megoszlik valamelyik, utána oszlanak a' lelkek és szivek. Nem szöllok én a' te religiodról, nem az enyémről, hanem a' nemzeti religioról. A' magyar constitutio összefűzve a' Catholicismusszal van, 's a' Catholicismus a' nemzeti religio. A' Catholicismus az ő principiumjaiban jó, jobb a' protestantismusznál; mint az a' nép között van, hijanos, hibás, mint minden a' mi emberi. A' magyar constitutio is hijanos, és hibás, elveszük e azt azért egészen? — Sokratesz és Plátó a' nemzeti religión jóval fellül emelkedtek lelkeikben, de tisztelték a' nép' religióját, 's térdjeiket meghajták a' haszontalanoknak vélt bálványok előtt. Te ezt hypocrisisnek kiáltod! 'S te a' te magasan fellengző szép lelkeddel nem tudnád e a' te Istenedet bármí symbolum előtt is gondolni? 'S nem tudnád e megkülönböztetni a' magas lelkü katholikusnak, ki az alacsony fogatú pórral ugyan azon egy oltár előtt áll 's áldozik, áldozatját emezétől? 'S miért kelljen itt hypocrisist sejteni? Egy az Isten, kinek áldozunk, csak fogatink nemesebbek vagy alacsonyabbak; végtelenek, vagy szűk határok közzé szorultak. Így van a' dolog, minden vallási tárgyokkal.

¹ A kelet Kazinczy F. kézírása.

«Dogmák nélkül vallás nem lehet» — te mondtad. De hogy te 's én ezek által oly rettenetesen legyünk elkorlátolva, mint te mondod, nem hiszem. Talán Leibnitz épen azt hitte, a' mit te, minekelőtte Bossuettel levelezne; a' levelezés' végével ellenkezőt tapasztalt, mint ezt kéziratban hagyott, 's csak nem rég nyomtatott systemája bizonyítja. És mi is az, mi fontosságu, a' miben nem egyezünk, és egyeznünk kellene? Csak értünk kell egymást, 's verőczeit magoktól hullanak. Az eszesek között meglesz az unio, a' nép lassanként utánok simul. Erre nézve én munkámmal egyebet nem akartam, — a' ki olvassa, látja — hanem hogy az egyesülésnek ellenségi szünjenek-meg, legalább némuljanak-el; baráti pedig mind a' három részről munkáljanak; nem fortélyal, nem erőszakkal, hanem szelidséggel, oktatással, a' dolog felvilágosításával. Ez a' tónus ha egyszer az iskolákba, a' kathedrákra be 's felvitelik, elkészíti lassanként a' lelkeket, 's feledteti a' verőczeit. 'S ha a' lelkek így elkészülve lesznek, merhet valamit a' kormány, nem is alattomban, nem is csupa zsinatban, legkevesebbé pedig pápa által gyűjtendő zsinatban, hanem a' magyar diaetán, hol nem a' dogmákat kell határozgatni, ezek a' tanító intézetnek változatlan tanításában elejétől fogva meg vannak állapítva, és benne a' hív oktatás, felvilágosítás észrevéhetetlenül szüli az egységet — hanem az isteni tisztelet' módját, a' külső szertartásokat, a' fenyték' törvényeit kell megvizsgálni, és a' nemzet' karakteréhez, a' kor' lelkéhez, és szükségéhez alkalmaztatni; hogy nemzetiség is legyen benne. A' katolikusoknak kell ezekből némellyeket vagy egészen elbocsátniok, vagy módosítaniok, a' protestansoknak elfogadniok.

«Dogmák nélkül vallás nem lehet» — 's épen ezért kell még a' vallásos protestansnak örvendni az egyesülést: mert a' protestantismus ma már minden dogma ellen protestál, — NB. Németországban, 's itt 's ott nálunk is. —

A' protestantismusnak hasznai! A' kártékony tűz hamuvá tön egy ó iz szerint épült várost; 's nézzd a' tűz után a' város a' legujabb iz szerint emelkedik. Többet mondok: az egymás ellen gyanakodó házastársak, barátok, rokonok közt haragos vita, háborgás, per támad, 's a' visszavonás sokáig válva tartja őket egymástól; lecsendesednek végre; felvilágosítva áll előttök a' dolog; érzik gyanújok semmisségét; kezet fognak, össze ölelkeznek, 's közöttök az egyeség, a' bizalom, szeretet olly lépesón áll, mellyen állni háborgás nélkül soha nem fogott. — Én a' protestantismusz' hasznait ismerem,

's megismerem: legalább félszázaddal előbb állunk, mint nélküle fogtunk volna; de miben? az erkölcsiségben ugyan nem, hanem a tudományokban; és ez is jó, csak a szeretetnek, az egyeségnek, békeségnek sértésével, áldozatjával ne kellene többet tudnunk! Hát ha támadás, erőszakoskodás nélkül, természetesen fejlettek volna ki a tudományok, mint már kezdtek is? A kifejlés ugyan lassúbb, de talán épen azért jótévőbb, 's bizonyosb lett volna. Mit használ hogy p. o. Németországot előnté a tudományok zápora? nem hozta e magával ez a zápor a mindent felforgató, pusztító scepticismuszt? Többet tudok e, hogy semmiről sem szabad bizonyosnak lennem? — De te tennen megismerheted, hogy az említett hasznok nem kirekesztőleg a protestantismuszé, akár eredeteket, akár a velek való éleést tekintjük; a katolikus azokkal nem különben él, mint a protestans, csak hogy nagyobb szerénységgel, vigyázattal, és azért bizonyosobban is. — Kipereltük magunkat; megismertük hibáinkat; fel van a dolog világosítva: ne nyujtsuk e végre jobbaikat a megbékélésre? ne ölöljük egymást a hitben és szeretetben egyesülve, egy hazának fíjai? — A szerény protestans, és az eszes katolikus ugy is közelebb állnak már egymáshoz, mint nem.

Ti könyvekben, régi homály lepte szent könyvekben keresitek a religiót, iparkodván annak homályát az ész világával elűzni; mi a religiót a Jézustól felállított, szakadatlan' fenálló, tanításában, a változatlan' principiumát hiven követő anyaszentegyházban, apostoli tanító intézetben találjuk azt. Lemondtunk e az ész világáról? behunytuk előtte szemünket? — épen ugy nem, mint ti. A' vallás', kijelentett vallás' igazságairól van szó. A' ti systématokban ennek a vallásnak hézagjai vannak, 's az ész tölti azt be; homályt szenved az, 's az ész ad neki világot; bizonytalan az, 's az ész nyujt neki bizonyosságot. De nem felfordult rend e ez? Mit akart Jézus? homályt hintni a világosságba? — bizonytalanságot a bizonyosba? — Így nekem az ő religiója nem kell; nem akarok, nem akarhatok Keresztény lenni. A' reformátorok legyalázták a ratiót, mint *seruum pecust*; követőjük a revelatiót gyalázzák-le. A' katolikus megadja mind a' kettőnek a' magát; egyiket ugy hallgatja mint a' másikat, 's a' kettőt szépen egyesíti. — A' kathol. épen ugy vizsgálódik religiója körül, mint a' protest. és az örök igazságoknak elvetések valóban nem haladás; — vagy hát miben haladtatok? — Szabadságokat gyakran olvasom a' papiroson, de a' millyent ekklesiátok enged prédikátorainak, valóban nem igen dicsekedhetek vele. Szegény

Vinyolai Praed. Pap István *Ideájában* csupán csak gyertyákat enged gyújtatni, és képeket bevinni a' templomokba, és térdet nem hajtott a' symbolikus könyveknek; és már, úgy hallom, Pestre van szent szék elébe idéztetve. — Angliának vétkén semmi sem enyhít: ő nem vadász lelkeket, csak gyilkol. (Azonban Angliában a' reformáta vallás a' constitutionalis vallás.) — És Helvetiában a' katholikussá lett Hallernek le kelle mondani fényes hivataljáról, a' törvény nyilván szava ellen. És a' boldogult Stolbergnek fanatikussá kelle lennie, és még halála után is gyilkoltatnia, hogy pápistává lett! — Az a' gyáva Király, ki a' Hugonottákat puskázgatta; és az a' könnyen hívő pápa, ki Galilei' könyvét átok alá vetette, nem kath. anyaszentegyház; 's tetteknek nem a' kath. religio, hanem ott a' rosz politika; itt a' rosz hermeneutika volt szerzője. A' protestantismusznak csak egy gyűlölt tárgya van: a' katholicismusz! — az atheusz vele megférhet, a' katholikusnak mellette békével élni nem lehet.

Kedves barátom! én mindent gyűlölök, a' mi religióm' szelid lelkével ellenkezik. Berzeviczy' Lipszében nyomtatott könyvecskéjét olvastam, 's utálattal tettem azt le, ellene, ha panassza, 's vádja költemény; a' tettek' szerzőjök ellen, ha igazok. De Berzeviczynek én a' mostani tetteket azért nem hihettem, mert nem-hívnek találtam a' multaknak előadásokban, nem, a' kath. anyaszentegyház' tanításának értésében, előterjesztésében. Nincs keservesb, mint ráfogásokat szenvedni. Te közel vagy oda, hol a' tettek történhetek; nálunk illyesek hallatlanok; igen szeretném tőled érteni, a' dologban mi van: Te engem bizonyosan igaz elbeszéléssel fogsz gazdagítani.

Soos és Amade szomorú esetekkel ez előtt hallók, de nem olly körülállásosan, nem olly bizonyosan, mint tőled. Kedves dolgot fogsz tenni, ha végét is megírod. Nálunk a' házasság minden esetben feloldhatatlan, de ez nem azok közzé számláltatik, mellyekben változtatni ne lehetne. Az eggyesült Görögök a' házasság' bűne után tellyesen szabadon válhatnak el. Csak az a' kérdés, ha ez a' szabadság hasznos lenne e, vagy talán igen is káros.

Nincs rosszabb a' rosz atyafinál, 's nekem nehezen esik, hogy egy olly Férfiúnak, mint Te vagy, e' féle perben kell avatkoznia, 's általa keserítetnie. Adja az ég, hogy hová hamarabb fejlődjél ki belőle, 's adassál vissza magadnak, hogy egészen a' tudományoknak élhess, 's a' téged tisztelő, szerető barátidnak Pannon hegyen
Júl. 19. 1823.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

SEBECZERI L. ...
MAGYAR IRASZOK

4223.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

22/VII. 23.

Ferenczy' Pásztor-leányát nem adhatom; mert a' Nemzeti Muzéumból magához viteté-fel a' Palatinus, 's távollétében nem lehet hozzá férni.

Régi Iskolák néhány remekjeit fogom ez idén adni. A' mik az egész világ' szépségei, szépségei azok a' Magyaroknak is. Ha nem így van, én róla nem tehetek. — Tanácsod szerint végig tekintem az Aglája régibb éveit is, ha ott Joh[n]tól valamit használhatnék.

Theresia gyermekeinek szül. és hal. idejét Genersichből pótolgatom. — Legnevezetesebb toll hiba vala az Antonia' élete megszűnésének esztendeje, melly nem 92, hanem 93. Megigazitottam. A' többi mind jól volt.

Geistingert szombaton nem találám, hólnap újra hozzá megyek.

Fő Ispán Lónyay Pápa felé vevé lefele az útját. Philosophusunkat a' mint látom csak megragasztjátok. Bölcsen!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4224.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom August. 5d. 1823.

Tisztelt barátom,

Leányom itthon van, 's viszem hozzád, mihelytt leveledet veszem hogy Bártfáról megérkezel, 's házad népe közzül senki nem beteg, melly miatt ő csak alkalmatlan volna házadnál. Várom tehát parancsolatodat eránta. Egyedül azt engedd ezekhez vetnem, hogy 20ban Eperjesre indúlok feleségemmel, kinek ott a' Revelatóriumot el kell mondani. Ez újabb bántása a' Sógoromnak, mert ő tudja hogy Delvóné épen semmit nem veve, feleségem pedig csak a' mit neki a' Sógorom adott; de légyen hát, minthogy ő úgy akarja. Mit fog tenni, nem tudom. Nincs eggy hete hogy keresztül méne Széphalom, 's kereke épen itt eltört. Az itt lakos kovácstól kére kölcsön

kereket, velünk nem is tudatta hogy itt volt. Mi azt csak más nap tudánk-meg.

Hogy Mélt. Lónyai Ur Bécsöt 19d. hagyta oda, hogy a' Zemplényi Commissiótól meg nem menekedhete, azt én tudtam e' földön legelőbb, mert azt nekem 18dban írták-meg onnan. Haza ért, 's Consil. Szemerét magához idézte. Aug. 18d. lesz a' nevezetes Gyűlés. — ennyit tudok, 's egy szóval sem többet.

A' Zemplényick Repraesentatiója Ő Felségéhez épen úgy nem javaltatik igen sokak előtt, a' hogy igen sokak előtt csudáltatik, szerettetik. Nyomárkai mondja hogy Fő Notárius Niczky, a' Sopronyi V. Ispán fija, azt mondá néki, hogy minden Repraesentatióinknak ez a' dísze; 's túl a' Dunán minden írta magának. Te tudod, mit ér az aura popularis a' jó vagy rossz dolgozások megítélésében, 's valamint a' magasztalást nagyobbnak mint illik nézni nem fogod, úgy a' feddésen fel nem akadsz. Jelentem még is, hogy ismerd a' téged illető hírt.

A' Pataki examen alatt a' Patronátus pompás deputatiót küldé Herczeg Breckenheimhoz és az anyjához, kegyelmekbe ajánlani az Iskolát. Superintendensünk Szathmári József Ur volt a' szószólló, 's ez a' tisztafejű, tisztaelkű, németül 's francziául jól de nem igen folyvást szólló ember szerencsésen járt-el dolgában, az az, igen jól szólla. A' Herczegné egy össze sorvadt, fogatlan, kisdud természetű, de herczegnéhez illő culturájú asszony; tiszteletet parancsoló, 's kegyes leereszkedősű. Mind azokat a' kik nála voltak, ebédre hivatá: sokan elmaradtak, én megjelentem. Ingyen, szemnek hízelkedőbb ebédet soha nem ettem. Felül tült a' Herczegné és Szemere; jobbra Kándó, a' Herczegné leánya Almásyné, Fáy Ferencz, Almásy, Szentes, valaki, a' Herczeg; — balra a' Superintendens és én, 's így mások. Ezt csak azért beszélem, hogy lászd, melly alkalmom vala velek megismerkedni. Tudva van felőlem, hogy én a' Nagyokat nem nagyon keresem, mert az szemtelenség és nevetséges gőg. — Mind a' két Herczegné eránt szivem tisztelettel tölt-el; sok és nagy nevelések van; az az, mind csillogó, mind jó. Az ifju folyvást szóll magyarul; az öreg ért, és szóll ha el nem kerülheti. Almásyné mondá Fáynek, hogy a' Kötelen tánczolóok 500 fton vettek-meg szülejítől egy gyermeket. — Fáy azt jegyzé-meg, hogy a' pénz szükében a' Hegyalján sok atyát találunk, a' ki ugyan-azt tegye. Én még inkább akarám a' Herczegné szép neheztelését említeni, 's azt mondám, hogy az talán Czigány volt. Midőn a' Herczegné azt akará tudni, ha a' Czigá-

nyokat nem lehetne e valami cultura által nemesíteni, a' Hercegehez intézém a' szót, ki tőlem távol űlt, és így, vibrálván a' nagy palotában a' hang, kiáltanom kelle, 's kértem, mentene-meg bennünket a' zsidóktól, kik miatt borainkat el nem adhatjuk. A' Herceg nem felelhete kiáltás nélkül; helyette Almásy szőlla, és úgy hogy politikai 's statistikai ismereteit nem lehetne nem irigylenei. A' kávénál elbeszélém neki, hogy két órával azelőtt olvastam a' B. Ötvös Ignácz Tarjányi Kasznárja' levelét Bagályi István Borsodi V. Ispánhoz, mellyben jelenti, hogy Urát Tarjányban pünkösöd másod napján először, Júli. 5d. pedig egy 70 öles juhaklát elégeték vetett tüzszel, 's fenyegetik hogy aratását is fel fogják, mihelytt a' szűrűn lesz. Ötszáz spanyol juha leve oda, mellyet tavaly Holicson drágán veve.

Erd. Leveleim még sem nyomtattatnak; de épen most dolgozom végső kézzel *Sallustot*, hogy a' kettő egyszerre jelenjen meg. Hebe már nyomtattatik. Igaz [Sámuel] örömmel vette a' *Te Verseidet*. Ez mind az a' mit tudok.

Élj szerencsésen, édes barátom! A' Mélt. Grófné és a' Virgínie kezeit csókolom, 's igen kedves gyermekidet. Bár láthatnánk Ujhelyben a' Gyűlésen. Ajánlom magamat megbecsülhetetlen barátságodba.

Kivül: a' Monsieur Monsieur le Comte Joseph de Dezsőffy.
Tokaj, Szent-Mihály.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 23. sz.]

4225.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, Aug. 8d. 1823.

Nem tudom én miként mutassam-meg háladatosságomat hasznos tanácsaidért 's szép és nagybecsű közléseidért; hálám csupán hiv követésből, engedelmességből 's szíves köszönetből állhat. Különben is Te nem vágysz sokra, 's a' mit a' hálás szív ad, abban becsét szoktál tartani. — Therezia képével különösen lekötelezél. Nélküled

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét és a levél külsején Dúlbázy J. jegyzete: *T. Kazinczy Ferencz Úr levele, jött Szépbalomról Kassára Aug. 9kén 823.*

Debreceni Polgáraszszony suta főkötőjébe kelle vala adnom a' képet. — Bouflers' Leveleinél csak a' Yorikéi lehetnek itt-ott szebbek. Ezeket is köszönöm, 's felveszem az idei Hébébe, bár mint kiáltsanak a' fordítás ellenségei.

Concipista Kolosi Úr Magyar Országon jár 's f. h. 20dikára váratik. Neked pedig sürgető a' Recursus. Én tehát tüstént egy jó Urhoz folyamodtam leveled vétele után; az mind Kolosinak mind nekem barátunk, Neked nagy tisztelőd. Ő azt mondja, hogy a' Recursus vissza-szokott rég' idők olta adatni a' kérőnek annak idejében; hanem a' miért recurrált Grófnéd' atyja, a' Cönsensust lehet expedialtatni a' Liber Regiusból! Ennyit tudék-meg a' múlt szerdán, hólnap többet tudok majd, 's jövő kedden megírom.

Szerettem volna tudni meddig lész Eperjesen hogy Ujságaidat oda útasíthassam.

Nagy Ferencz Úrnak is megadám a' levelet. — Szent-Györgyit nem találtam. De így már számtalanszor jártam keresésével. Őt' igen nehéz megkapni itt helyben is, hát Patak miként kapná-meg? — A Tisza Tarjányi dolgok itt nagy sensatiót tevének.

Prof. Márton József Úr viszszonozza tiszteletedet.

Bocsáss-meg hogy mindenkori tenger dolgaim között illy mázolóssokkal terhellek. — Major Csereynek meg adám leveledet. — Bajkor Urat mintha láttam volna még tegnapi.

[Eredetije a M. Tud Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4226.

Zádor György — Kazinczynak.

Duka, 1823. aug. 14.

Spectabili ac Perillustri Domino Francisco Kazinczy
in Széphalom.

Különösen Tisztelt Tudós Hazafi!

Ide zártt öt Sonettjeim három elsőbjét Tekintetes Tudós Kisfaludy Károly Urnak, az 1824d. Évi Aurora számára, Fenyéry Gyula álnév alatt a' mult Januariuszban beküldöttem. De, a' mint egy Barátom leveléből értem, közülök egyik is fel nem vétetett azon okból, minthogy a' Sonett theoriájának sérthetetlen törvényei ennek

szemmel tartva nincsenek. Nem reménylhetem hát azon kedves óhajtásom teljeseését, hogy a' Tekintetes Ur eránt rég ólta érzett buzgó tiszteletemet, melly egyedül sugallotta a' 3d. szám alatti Sonettet, a' Magyar Olvasó Világ előtt nyilvánozhassam. Engem ugyan sokkal kevésbé izgat a' hiúság dolgozásaimat nyomtatásban láthatni, és sokkal inkább érzem azon távolságot, mellyben állok Ideálomtól, minthogy ezen hátrátétetésem megszorodhatnám, sőt szivesen fogok örvendeni, ha az én Sonettjeim helyöket a' mint reménylem érdemesebb darabok töltendik bé; — óhajtanék mindazáltal rólok egy nyílt ítéletet hallani. Kihez folyamodhatnám pedig ezen érdemben nagyobb bizodalommal 's teljesebb hittel mint Honom első fényű Literatorai egyikéhez a' Tekintetes Urhoz, kit azon általjában ismeretes széplelkűség különösen bélyegez, mely szerént a' csekélyebbekhez való leereszkedést maga megalacsonyításnak nem véli, 's a' kezdő ifjaknak az Irói pályán példát, ösztönt 's atyai tanácsokat adni örömének tartja. Fogadja a' Tekintetes Ur kegyesen Sonettjeimet, mint legmélyebb tiszteletem tanujit, megbocsátván vakmerőségemet, hogy Levelemmel alkalmatlankodni bátorkodtam. 'S ha remélhetem, hogy ezt válaszóására méltatni fogja, méltóztassék válaszát Pápan és Kis Mária Czelen által Dukába utasítani. Többnyire bocsánatkérelmem ismétlése után állandó alázatos tisztelettel vagyok a' Tekintetes Tábla Biró Urnak alázatos szolgája Stettner György s. k.

I.

BARÁTSÁG ÉS SZERELEM.

(Dukában, Aug. 3d. 1821.)

Gondatlanul eredtem kis sajkámmal
 A' szenvedelmek' zajló tengerére;
 Vak éj borult a' vészes viz színére,
 Küzdöttem széllel, örvénnyel 's hullámmal.

Erőlködtem feszített vitorlámmal:
 De nem volt utamnak biztos vezére;
 'S szép vágyaimnak békés enyhelyére
 Nem kötheték ki zúzott vasmacskámmal.

'S ím szétoszlott az Éj, simúl a' tenger, —
 Tyndar' fiai ragyognak fényt pályámra, —
 Erosz áll a' kormány mellé sajkámra, —

'S egy szél Küthéra' révpartjai felé ver.
 Lilám! te vagy reményim árboczfája!
 Gábor! te légy sajkámnak vasmacskája!

II.

LILÁHOZ A' BIZONYTALAN SZERELMES.

(Duka, Deczember' 16d. 1822.)

«Miolta szép személyed' ismerhettem,
 «'S idvet mosolygott, kint lőtt r'ám szemed:
 «Félelmek üldözék reményemet,
 «'S örök kétben, 's bizonytalan szerettem;

«Félésfagyban 's reményhévben epedtem.
 «Oszlassd-el e' gyötrő kétségemet;
 «Viszonljad avvagy oltsd-el tüzeimet,
 «S' valld-meg, Kegyes Lélek, szeretsz-e vagy nem?

«Öt évek olta hordom lánczaid';
 «Elégeld már meg ennyi szenvedésem',
 «'S egy szóddal nyissd-fel poklom' avvagy mennyem'»

E' szókra nyitni kezdi aj'kait. —
 «Megállj, nemet ne mondj! ah reszketek!
 «Reménylve így édesbben veszhetek.»

III.

A' SONETT.

(Duka, Deczember 30d. 1822.)

Én a' Lovag-Közép-Korban születtem,
 'S a' Rhóne hallotta első dallomat:
 De elhagyám bölcsőmet, honnomat
 'S a' Sorgue' szelid Nymphájához siettem;

Vaucluse' varázs Tempjét megszerettem,
 Lányabbra váltva elsőbb aj'komat,
 Játzsám Heszpériai guitarr'omat
 'S Petrarcát és Laurát dicsőítettem.

Forró keblem' lángéreztetit daloltam,
 Cervantes, Shakespeare és Schlegel honába'. —
 Utóbb a Bodrog mellé vándoroltam:

Hol egy Költő-Bölcs felfogá lakába
 A' Vándor-lyányt 's Árpád nyelvén tanítja,
 'S ez Ót 's Sophiejét halhatatlanítja.

IV.

AZ ÉNEKLŐ MIMILI.

Visszaemlékezet

October' 8-dikára 1822-dikben Tót-Vázsonyban.

(Duka, April' 2d. 1823.)

Midőn ajkad rubin-parázsain
 Hó érzeményid hangra olvadának;
 'S Klavirod összezengő hangzatának
 A menny felé lebegtek árjain:

Szivolvasztó dalodnak lángjain,
 Érzelveim most tűzre lobbanának,
 Majd tiszta, mély, szent hangok áradának,
 Szívemnek csenddel rezgő húrjain.

A' könybe süllyedt szemcsillag' sugára,
 A' lángba-gyúladtt arcz, a' bájos ének'
 Kecsés zengése 's a' könnyüöd lepel — — —

Alatt hullámozó hattyu-kebel —
 Elűsiont nyitottak 's felvivének
 A' Kény', Gyönyör' 's Idv' legmagasbb fokára.

V.

HÓDOLÁS LILÁHOZ.

(Duka, Juliusz' 4d. 1823.)

Nem, lángoló fáklyáji tűz-szemednek,
 Nem, ajkad' harmatos pipaccsai,
 Nem, rózsá szád' gyengéd mosollyai,
 Mellyekben kiseded Ámorok születnek;

Nem is, bájai tündéri termetednek,
 'S holló-hajad gyűrűdző habjai,
 Nem, hó-pehellyel hintett halmái
 Szent gerjedelmektől hevült melyednek:

Hanem Valódnak csendes rényei:
 Szemérem, égi kegy, szerény alázat,
 Őszint'ség, melly nem ismer semmi mázat; —

'S lelkes kecséid' önkéntlen tórei:
 Jó szíved, és ártatlan kellemed —
 Bilincselék le hozzád szívemet.

[Megjelent a «Zádor György Levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 1—7. lapjain.]

4227.

Kazinczy — Bay Györgynek.

Néhány holnapja már hogy kedves Uram Öcsémhez írt levelemet 's az Igaz barátunk' Ilébjét egy Szobránczra menő valaki által a' hűgomnak Dercényinének küldém, hogy ő azokat juttatná kezéhez Uram Öcsémnek, 's a' hűgom semmit nem veve, a' mint írja. — A' levélben semmi egyéb nem volt mint az a' kérés, hogy tudva levő dolgomban méltóztassék semmit nem tenni, mert magam végzem el, mihelyt lehet; kedvetlen mindazáltal mikor leveleink és a' mit útnak indítunk, elvész. Ha ezek még a' hűgom' tudósítása oltá sem találtattak volna meg, méltóztassék kedves Uram Öcsém hallgatásomat vétkül nem venni nekem, sőt hinni, hogy én az vagyok a' ki voltam, 's teljes szívemből lelkemből óhajtom azt a' szerencsét, hogy az Uram Öcsém kedves fiját, atyjostól, anyjostól össze csókolhassam. — Méltós. B. Prényi és Fő Notár. Komlósy László Urnak aláz. tiszteletemet, azon jelentéssel az elsőhöz, hogy Versemet, melyről szó vala, nem találom itt. Kölcseynek sokat írnék, de az idő nem engedi.

Ujhely, Aug. 20-án 1823.

[Megjelent a *Remény* 1851. évf. I. köt. 373. lapján.]

4228.

Édes Gergely — Kazinczynak.

Ttes Úr!

Kedves barátom!

A' kit tökéletesen szeretünk ha élő szóval nem lehet-is, megkeressük azt Levelünkkel. és minden alkalom fölindít annak tudtára adni azt a' legédesebb érzést a' mellyre a' szív vala készítve a' jó anyatermészetől. Én hátt az új alkalommal élni akarván szeretném ha a' te szivedet ezen soraim újjá szülhetnék és ifjíthatnák vajha a' te munkás ereidet!!! Adom tudtadra, Édesem, hogy én egy előttem kedves munkát végeztem-el a' múltt ősztől fogva; Czimje: *A' Hit-Vallás' érzelmei Két Könyvbenn.* Vajha közölhetném veled! mind öszve kilencz vagy tiz ivre terjed. A' legszebb (itéle-

tem szerént) míveim. Közlenék belőle, de sokat nem írhatok! dirib-darab töredékekkel pedig nem terhelhetlek. Hanem a' mindenik darabnak célja: mi a' Hitvallás? lehető-e valaha a' (a' hamis) Vallás-egyesület? miért nem? és mellyik az egyetlen igaz? — mi egyesít hátt? annak igaz módját ama' nélkül megállapítani bátorodom. Már a' munka kész. Reménylem hogy a' Pápista-Vallás nem fogja megégettetni, oly csinjánm igyekeztem széljel ütni. Nem akartam én ezt, de furore percitus! a' Múzsza maga vitt! és kellett írnom és megvan.

Nem tudom, az én Barátom dolgozik-e még? — mit? hátt én heverhetek-e? Van vagy nincs haszna, én azt szinte nem ez időhöz mérem. Nincs egyéb bennem mint az a' *hiszem* hogy az én tiszta gondolataim valaha szárnyra kapnak! a' rossz elmarad, a' jó maga vonja magához a' szíveket. Élünk barátom és írjunk míg bírjuk. Az utolsók lesznek a' legjobbak. Élj kedveseiddel, kívánja Kúp. 20. Aug. 1823.

Édes Gergely mk.

P. S.

Mivel időm engedi, eme' más oldalra írom és ítéld-meg eme' Horátz szerént készültt Saffleumomat. Nem azért hogy ez volna a' legszebb, hanem —

A' TAVASZRA MÚZSÁMHOZ.

Jer, danolj Múzsám! az időnk derül már,
A' tavasz tőlünk öröm' énekét vár [!]:
A' komor tél szünt, levegőnk megújúlt:
A' zivatar múlt.

A' hegyek 's halmok' meleg oldalábann
Lélek és élet mozog a' csirábann:
A' mezőt a' Nap mosolyogva testi
Szinre kifesti.

A' szelíd halmok' vadas erdejébbenn
Gerliczék zengnek 's az egész megyébbenn
Hallik a' vídám csivogás körülünk,
Mellynek örülünk.

Jer te! jer Múzsám! ugyan-is magábann
Lantod a' pólezánn, minek áll hiábann?
Vedd-el onnan már! veregetni vedd-el
Gyenge kezedd.

A' tavasz kedves szeretőd tenéked,
 Ekkor a' zöld fák' gyöpös alja széked
 'S ott danolsz vígann cziterádhoz ülve
 Dalra hevülve . . .

Ímhol a' halmok 's hegyek énekelnek,
 Mellyre a' völgyek 's patakok fülelnek,
 'S a' raj a' rózsák' kies Édenébenn
 Dong örömébenn!

Ímhol édesdenn csicseg a' pacsirta!
 Ezt-is a' vidám nap öröme birta! —
 Mindenütt zeng a' ligetek' vadonja,
 Fűlmüle' honnja.

Ott ez a' kedves tavasz' énekesse,
 Hogy kinyíltt díszét szava, hangja fesse,
 Hanggal a' sűrű ligetet betölti,
 Végig üvölti.

Énekel vígann az idő Delének
 Nappal és, a' mint magas énekének
 Füttyel egygyűgyű sorait kifűzi,
 Éjjel-is úzi.

Most tehát illy víg kikeletre kelve
 Töltsd velem kedved' te-is énekelve,
 A' tavaszt zengvén diadalmi szókkal,
 Égre hatókkal.

Itt, hol a' berkek' gyönyörű vadonja
 Szívemet méltó figyelemre vonja,
 Hol midőnn minden halom ékes és zöld,
 Vígad az Ég 's föld.

Itt eme' zöldes halom' ellenébenn,
 E' szerelmes völgy' kies Édenébenn
 A' szelíd Órák' kegyes Istenének
 Zengjen az Ének.

Im. Törd-el B[arátom]! a' rímet az illy csupa játékokbann —
 Ejh a' Víg Danlosom kívánna kezemből kirepülni. —

Még ezt-is ide zárom.

Marczibányinak Fundatiójára íram. —

Tavasza! — te minden szépet előhozó
 Tavasz, szerelmek' Kedvese! — jer 's lehellj
 A' Déli szellők által édes
 Illatot éledező mezőnkre.

Zöldelljenek fák 's fűvek az Ég alatt,
 Azok között a' fülemülék 's rigók
 Sívöltsenek 's a' csendes erdőnn
 Víg madarak' csevegése csengjen.

Minden halom, hegy 's völgy Egekig ható
 Ének' szavával zengjen! örüljön a'
 Természet és szép öszveváltó
 Hangot ajánljon az Égnek a' föld.

Óhajtom én a' gyenge tavasznak illy
 Elandalító zengedezéseit,
 Hogy illy kevertt hangjának édes
 Zajja az Égig emelje lelkem'.

És én megúnvánn már kuczorogni benn
 A' téli fűjtött ház' szugolyáibann,
 Kívánok új napfényre menni
 A' ligetek' kies Édenébenn.

Hogy ott örömmel tétova föl 's alá
 Járvánn, miként a' víg madarak, szavam'
 Kényemre, mint a' szívem érez,
 A' nap alatt szabadonn kiöntsem.

Hogy Marczibányink' nagy 's nemes érdemét
 Hirdessem, úgy hogy hangjaimat maga
 A' tiszta nap, sugári között, a'
 Merre siet, vigye 's oszsa széljel.

Mert példa nélkül szép dolog az, miként
 Ó a' hazától kölcsönözött saját
 Édes javából áldozott im'
 A' szeretett Haza' templomábann!

Ímé Tudósink' feltüzelésire
 Tömjénezőleg talpfeneket vetett
 'S oltárt emelt, mellyről időnként
 Jó jutalomra reményt vehetnek.

De szűnj te Múzsám! szűnj te pacsirtaként
 Csevegni; mert lantom alá való
 Illy szép dicsőség' hirdetére!
 Menj te keresni Homéért helyettem.

4229.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczyja ezer áldást.

E' pillanatban hozza hozzám a' Tud. Gyűjt. lelkes dalodat, azzal a' hév érzéssel, azzal a' lyrai merész szép szállongással! Istenné tészesz, édes barátom, 's ennek vallása légyen egész köszönetem. — Indulóban vagyok Eperjesre, feleségemmel; 's épen most veszem, egyszerre énekeddel a' hírt Thalia keresztnevű leányomtól, ki három eszt. oltá anyjának testvérénél neveltetik, hogy ő, és ez a' Sógorasszonyom, bizonyosan megjelennek Eperjesen. E' szerint a' leányomat ma meglátom. Mely örömek! 's csodálhatnád e, hogy fejem szédül? mellyet lyrai repdesésű levelem eléggé mutat.

Tegnap dél előtt, elizzadva a' legrettenetesebb hőségben, gyalog lépe be hozzám Gróf Dezsőffy József. «Barátom, eltört a' kerekem; monda; adj egytet». — Míg szekere előjőve, mintegy két óráig múlata nálam. — Mutatám neki Szallusztomat, mellyet Júliusban és Augustusban tisztáztattam nyomtatás alá. E' Munkámon harmincz eszt. oltá dolgozgatom. Magamnak ez a' legkedvesebb dolgozásom, de másoknak az bizonyosan nem lesz. Összehasonlítánk némelly helyeit a' Német és két franczia fordításokkal és (úgy kívánván a' Gróf) a' Szentgyörgyi Gellérdével. — A' Gróf a' mi, itt Aug. 18d. tartott Gyűlésünkől térevissza Kassára, honnan 27ben indul Szent-Mihályba; 's itt most is gyönyörködteté lelkeinket, füleinket, bájos Beszédivel. Itt vala Báró Prényi Zsigmond is, az *εὐλαλοῦ*, Dezsőffynek Dietai Követ-társa. Erdélyből itt valának az Angliából és Francia-országból tavaly haza-érkezett Báró Wesselényi Miklós; — és a' kit most látek először, Gubern. Secretárius Báró Bánffy László. — Temérdek palotánk tele vala emberekkel, kiknek számokat hat vagy hét százra lehet tennem.

Kir. Commissáriusunk Mélt. Lónyai Gábor Ungvári Fő-Ispán 's Beregi Administrator Úr, egykor ezen Megye első Al-Ispánja, Aug. 16d. sötét estve jelene-meg itt. Másnap (Vasárnap) sokan meg nem jelenének ebédjénél, megizenvén, hogy érzések tiltja az illy küldöttségű személynél mutatni tiszteletet 's szeretetet. Hétfőn 18d. két óráig tarta a' rettenetes zajú Gyűlés, mellyet Consil. Első Al-Ispán Szemere István Úr haszontalan csendesíte. Sokára, igen sokára megjelené a' Commissárius. Alig pillantá-meg a' sokaság, 's mint a' méh

a' rajzás' első pillantatában, felzúdula, 's *Caraffát*, *Ötvöst* emlegetve, szidva, *ki vele!* kiáltozva, nincs az a' gyalázat, a' mit el nem követtek. A' táblánál ülők elholtak; de elholt maga is a' biztos, 's elsárgult képpel lépe széke felé. Ott Lónyai László lépe elébe, de személyét nem illetvén. Consil. Szemere, mihelytt ő Nsága belépe, félre rántá székét, hogy neki helye maradjon, sőt parancsolá, hogy a' szék tétessék oda a' K. Biztosnak. Ő Nsága, látván hogy néki, Lónyainak, Lónyai áll útjában, megfordult e szókkal: Solvám a' Sessiót, 's bennünket oda hagyta, 's sem az nap nem jelene-meg, noha hírül adaték a' kiküldött Fő-Jegyző Szirmay Ádám által, hogy jöhet, ha tetszik; sem másnap. Elméne Ungvárba, ma gyűlésez. A' csapás tehát minket később vár. Ekkor katonasággal jó majd reánk. —

Midőn szó vala, kimenetele után, hogy itt a' felső szék készen várta, csak maradt volna meg, 's élt volna Kir. Biztosi hatalmával, 's némellyek olly formán szóllának, hogy útja nem volt elrekesztve, Lónyai László szóllala-meg, hogy ő álla útjába, mert a' Gyűlés ötet nem Praesesnek nézi, hanem csak a' Kir. Parancs kihirdetőjének. — «Te is fiam, Brútus?» — ezt mondhatá ez a' tizenöt eszt. előtt itt rettegéssel tisztelt Fő-Tisztviselő. — De ő nem sokára ismét nagy lesz, 's még nagyobb, mint eddig volt.

Nagy tekintetű leveledre még nem feleltem, de fogok; most csak azt mondom, hogy előttem a' látásnak némelly új réseit nyitád-meg. — Soos eránt is csak azt jelenthetem most, hogy Aug. 25d. fog személyesen megjelenni mint perbe idézett rab a' törvényszék előtt. Ha majd az Aktákból fogom ismerhelni a' dolgokat, parancsod teljesítve lesz.

Itt a' Vármegye számosabb része, a' Consil. V. Isp. 's a' K. Biztos Kalvinnak tanítványai, a' Fő Notár. a' Lutheré; 's innen a' név gyűlölőji azt hívék, hogy Máj. 22d. hozott Végzésünk mellől (hogy *nem szabad*, és hogy *nem lehet*) Kalvin miatt elállunk. Ezek megtörtévnén, egy nem protestáns barátomnál évődtem, kérdvén, ha nem *salvifica e az én hitem is?* — Barátom, sok bajt csinál a' név a' balgagoknál, pedig illorum plena sunt omnia. És így Neked van igazod.

Azt hittem, hogy első lapomat sem töltöm-el egészen e' sietésben, és ime! — De ezeket szükség vala tudnod. 'S a' szeretet szint úgy beszédessé teszi az embert, mint a' bor. — A' Gyűlés felől szólj a' jókkal, 's mondd hogy nem képzeltetik azt a' szépet és rútat, a' mi itt történt. Kellett e ez? Kellett e ez? Kellett e ez? — Őllek tisztelő barátsággal. — Ujhely Aug. 22d. 1823.

Ő Exc. Szent Iványi Ferencz Sárosi Fő Ispán azt mondá egy kívánságára a' Vármegyének: Si petitioni huic deferendum esset, quia lex vult, Lutherani etiam essent comburendi, quia hoc etiam vult. — Felkele egy Sárosi Assessor, 's ezt mondá: Nagyon böles és igazságos törvény az a' mellyet Excd hoza fel példában; de az nem a' dogmaticus, hanem a' practicus Lutheranust (a' két színű embert így nevezik nálunk) parancsolja megégettetni; 's a' Lutheránusokkal tömve tömött Sárosi Gyűlés kaczejra fakadt.¹

[Ercdetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4230.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

26/VIII. 23.

Hol járt Aug. 5d. irt leveled, hogy csak 23d. vehetém? ki mondá, hogy Hébe Júl 6d. ment sajtó alá, holott még Sept. elsőjén megy? miként keserithetsz csak tréfából is azzal, hogy én Téged nem szeretlek?

Geistinger alattomos csalárd ember. A' múlt hét végén elhozám tőle a' Kéziratot, 's ma Grundnénak adám, de ő még hétfőre kaphatja meg accentusos betűjít. Saját kölcségemen jelenik-meg Hébe. Müllert Geistinger miatt elszalasztám. Már most nincs mást mit tennem, mert Hébének elmaradni míg élek nem szabad. Ebből láthatod, hogy a' Te Munkájidat sem adhatjuk Geistingernek. — Erdélyi Leveleidben semmit sem töröltt a' Censura. Változtatott azonban Mária Theresia' életében, a' mint a' XVd. Kurír mellett Eperjesre irám e szerint:

Nálad áll:

«Ha ki a' Baszták, Belgiojósók 'sat. idejére emlékezik 's elnézi mit teve Theresia, érzeni fogja hogy kegy és kémelés mindég czélra viszen, az ellenkező pedig mindég rosszat szül.»

Most így van:

— — érzeni fogja, hogy hívség és engedelem kegyet és kémélést szerez az Országnak, és mindég czélra viszen 's a' t.»

¹ Vettem Septemb. 13. — Guzmics I. jegyzete.

Most már vagy így kicsafarva kell hagynunk, vagy az egész pontot cassálnunk. Tőled függ. Míg akaratodat tudhatnám, addig az életírást nem nyomtattatom 's a' 2d. íven kezdetem a' szedést és nyomást.

Meg van végre az a' rég ohajtott örömöm hogy kedves képedet bírhatom. Szentgyörgyi jól találta Donát után.

A' Pápa megholt, mai privát hír szerint. Meg a' mint hallom az öreg Öry is. Szeretném Tőled venni róla a' jelentést.

Klauzálnak vedd forró tiszteletét. Tegnap jöve ide hosszszas utazásai után, 's ma reggel ismét elment. Nem akar írni.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4231.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Széphalom, 1823. aug. 31.

Tekint. Stettner György Úrnak Kazinczy tiszteletét,
baráti szíves idvezletét.

A' Bíráló szint úgy tévedhet-meg, midőn nem javalja a' más dolgozását, mint a' Dolgozó, midőn azt, a' mit csinált, ölelgeti. A' javalgatás és kárhoztatás különben is gyanus portéka. Aurora nékem fel nem vevé S a j k a című Sonettemet, a' mint hallom, azért, mert árboczoat adék a' sajkának: Hébe felvevé 's Gróf Mailáth János németre fordította által, 's sok lelkes embert ismerek, a' ki azt Literaturánk' legszebb virágai közzé számlálja. Eggy igen kedves barátom, látván Aurorában a' T a n í t v á n y nevet viselő Ódámát, kért, intett, égetném-el; nem méltó hozzám; 's ez a' barátom honunknak igen kedves Énekese; eggy másik barátom, hasonlóan igen kedves Énekese honunknak, ezt kiáltá midőn nyaláomban meglátá: Mennyi kép! és melly csín! A' Virgilből vett Orpheusz és Eurydicze magamnak tetszik, 's nagyon tetszik, 's talán csak magamnak. — Mit tegyünk tehát ennyi ellenkező értelmek között? Hallgassuk ki tisztelettel a' Jók ítéletét, de maradjunk osztán saját érzésünk mellett, 's igyekezzünk kisimítani a' mi darabos, megnemesíteni a' mi mindennapi, 's az énekbe nem illt. — De Te szeretetre-méltó társ, azt reményléd, hogy énekeid megjelenhetnek Aurorában, 's ohajtod,

hogy nevedet ismerje a' hon, a' mint azt minden jó óhajtja. Vedd tanácsomat: küldd fel a' Hébe Kiadójának. Ezért is akarnám én, hogy a' két Zsebkönyv össze ne olvadjon, 's egymással barátság-gal vetélkedve sok esztendőig fenn maradjon. Én részemről gyönyörködve nézem küldött Énekeidet. Forróság van benne, és igen szép Nyelv, verdesett (castigált) beszéd. Engedd azonban megvallanom, hogy vagynak némelly helyeid, melyeket kisikarolva látni szeretnék.

- I. 4. Küzdöt|tem szél|lel, ör|vényel hullám|mal.
nem jobban hangzanék e?
Küzdék örvénnyel széllal és hullámmal.
mert a' hol accentusos syllaba áll kemény syllaba mellett,
ezt kell rövidre venni nem azt.

5. Eröl|ködém — — — —

7. Szép vá|gyaim|nak bé|kes (nem békés) enyh ...

9. 'S im szétt|oszolt — — —

Ezen első Sonettedre ezek az én jegyzéseim. —

'S melly jól gondolt, melly képekkel gazdag szép ének!

II. 4. 's örök|kétben|

8. kegyes lélek, szeretsz e vagy nem?

Matt, und nicht genug edel.

10. 11. — — désem, mennyem. Rosz rím.

III. 1. Lovag-Közép-Korban, — inkább:

Lovag-középkorban. Elrettenti a' szemet a' háromból for-
radt szó.

6. Be szép! —

10. |Cervan|tes, Sé|keszpír| Schlé|gel|honjába'

Az angol szót angolul kell írni, mint Te írad; én itt magyar orthographiával, hogy megérttettem.

14. 'S ez Öt| 's Sophie|ját hal|hatat|lanít|ja —

nem jét, noha a' sok a az utolsó szóban ezt tanácslaná.

IV. Már a' czím elakasztja a Olvasót: Az éneklő Mimili. —

Miért nem Mimilihez? De ha jósolatom ér valamit, a'
német terminatióju név kevés barátot talál.

1. rubin-parázs — Mit teszen ez?

Nem értem.

3. összezendő — e' helyett más epithétet óhajtanék.

4. Nagyon szép szövés.

9. Szemcsillag — nem szem-csillag.

Szemem legalább a' szó' első megpillantására el nem érté.

11. 12. Ha a' két terzine el nem szakasztaná is a' lepel szót az alatt szótól, ha a' kettő azon egy Quadr. vagy terzine soraiban állana is, szenvedhetetlen volna.

A' kettőnek egy sorban kell mindég lenni. Sok jó van ebben is, de nem érzem tisztán, mi teszi, hogy nekem ez a' Sonetted igen üresnek tetszik.

V. Hódolás. Gyönyörű dal, és kevés igazítással bátran megmérkezhetik akármelly más Sonetteinkkel.

5. Nem is [bájai] . . .

Nem is kellem|jei tün|dér ter|meted|nek.

Igy is jobb.

13. Jó szíved és ártat. kell. — bágyadt, kivált az elsőbb hemistich.

Nekem azt öt Sonett között a' páratlan számúak kedvesek. — Örvendek hogy Aurora fel nem vevé. Ez nélkül nem vevém vala leveledet, 's nem szerethetném azt, a' ki felől úgy hiszem, hogy Nyelvünknek új és nagy dísze lesz.

Hol születél te és mikor? melly akolhoz tartozol? hol neveltél? Engedd ezeket tudnom. Az akolra semmi gondom, és bár ne volna senkinek; de minthogy másnak sok van, engedd nekem is ezt tudnom. Külömben, légy bizonyos, hogy én téged, ha az enyémhez tartoznál is, jobban, mint ha oda nem tartozol, nem szeretnélek. A' költőt tekintem benned, és az embert: nem azt a' hangot. —

Vasban lakozván, képezem hogy Malvinát és Tatayt ismered. Mondd mind egyikének, mind másikának, hogy őket híven szeretem. Hát Horváth József Elek hol lakik és mint van? Öleld őtet is nevemben. — Élj szerencsésen.

[Megjelent a «Zádor György Levelezése Kazinczy Ferencznel» cz. kiadvány 8—11. lapjain.

4232.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

3/IX. 23.

Nem képzelhetem, miként halgathatsz éppen, mikor nagy dolgok történnek körülöttem. Itten igen fatalis hírek szárnyalnak az Aug. 18dikai Zemplényi gyűlésről. Minden engem kérdez bizonyos tudósítás felől.

Gróf Kornis tegnap előtt érkeze-meg szerencsésen Olasz Országi útjából. Tegnap fél fertályt beszélék vele. Melly kevés ez most ő vele szólnani, még is reá ért, hogy felőled tudakozódjék, 's tisztel. Ma estve együtt leszünk.

Döbrentei mult pénteken* jöve meg Pestről. Tisztel ő is.

Hébét ma kezdették-el szedni Grundnénál.

Várom a' Therosia életében kijelelt helyre válaszodat.

Ferenczi nem vevé leveledet; az enyimeket sem. De ő irt, Kornis által 's ma megkapom levelét. Megírom, mit irt.

[Erodetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4233.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Septemb. 5d. 1823.

Kedves barátom,

Júniusi leveledre Septemberben felelek. De meg van az a' szerencsése a' barátságna, hogy annak szabad hidegnek is látszani, abba bizakodván, hogy barátjai barátok, 's nem lehet őket meg nem értenick. Miért nem repülhetek egyszer ismét hozzátok, hogy lássátok, ha én megváltozhatom e, ha nem az vagyok e, a' minek mindegy látszottam. De úgy szóllok, mintha az kérdés volna, kérdés lehetne. Hajain telet mutatnak: de szívem lángol még most is, 's erántatok csak végső lihegésével fog elhűlni.

Semmi nem keserít-el inkább mint az a' patvarkodás ügyünk' barátjai közt, a' mellyről te is szóllasz. Ez a' bolondság közönséges

* 29. Aug. — Kazinczy F. jegyzete.

vétke volt a' sötét századokban az Iróknak: de ma már nem kellene néki üzni szerencsétlen játékait. És melly szép, melly könnyű, nyugalomban lenni, 's vissza térni belé, ha valamelly történet abból kiejtett volna. Azt csak akarnunk kellene, és mingyárt meg van. Én legjobbnak látom a' nemjóktól egészen elvonni magamat, vagy úgy tenni, mintha nem látnám a' mit tesznek. Egy társunk Pesten nagyon rendesen jára velem nem igen régen. Nem tudá, hogy a' kivel szóll, gyermeke a' testvéremnek, 's kiönté ellenem rejtegetett mérgét. Az öcsém mosolyogva jöve-el az édes-keserű embertől, 's mosolyogva beszélle-el egy valakinek, az ismét nekem. Nagyon szeretném ha azt neki valaki elmondaná, 's esküszöm, ennél egyéb boszút ellene soha nem állok. —

Igaz, reménylen, nem lesz olly igen nehézkes felvenni Verseidet. Ezért is szeretem én, hogy Hébe és Auróra össze nem olvadának. Auróra makaes izlésű; épen azt tevő most a' Stettner György Dukán Vas Vármegyében lakó Prókátor öt Sonettjeivel, mellyek között a' három ugyan sokkal jobb mint sok olly darab, a' mit Auróra felveve. Azt tanácslám Stettnernek, hogy dalait küldje Igaznak, 's szeretném, ha ez felvenné. Nem jó a' Monopolium.

Köszönöm a' 300 fntot mind azoknak a' kik azt összetevék, 's kérlek, hogy nekik jelentsd hálás tiszteletemet. Így hozzá fogathatok Erdélyi Leveleim' nyomtatásokhoz Kassán, Werfernél, hogy az íveket láthassam, minekelőtte sajtó alá jutnak. Ez most hozatja betűjít és a' Bécsi Censor' kezéből szerencsésen megszabadult Kéziratot. Azzal együtt fog megjelenni Szallusztom, mellyet osztán nyomban követ Cicérom. Az Előbeszédben összehasonlítom a' kettőt, 's Szallusztom olly képét igyekeztem rajzolni, melly kevésnek nem fog nem tetszeni. Egy szóval sem említem a' Nyelvrontást, de ez az Előbeszéd a' Nyelvrontásnak leghatalmasabb Apológiája. A' kik azt tiltják, elhűlnek, hogy a' mi nagy példányunk Szalluszt. — Mint-hogy nekem talán ez a' legkedvesebb minden dolgozásim között, ennek elébe tészem Kreutzinger által festett képemet. Ha az hiúság is, engedhető hiúság. Senki sines a' ki a' jók' szeretetét ne óhajtsa, 's kevélységem azt hiteti velem, hogy az kedves ajándék lesz az illyeneknél.

Felcségennek és asszonytestvérenek a' múlt héten Eperjesre kelle menni, hogy ők is mondják-el a' Revelatorium Juramentumot, minthogy bátyjok, ki mindent maga foglalt-el, revelálni tartozott; 's a' mint vele Gróf Dezsöffy Józsefhez annak kápolna nagyságú Biblio-

thecájába beléptem (Kassán), cz a' barátom megnevezé nekem Resetát. Örvendek e' szerencsémnek; régen óhajtottam azt, 's ő beszéle holmit a' Pestickről. Talán őtet magamnál is fogom láthatni. Vele is szállánk veszekedő bolondságaink felől, melyet némelly gyávák még a' Vallásnál fogva is gerjesztgetnek. Hagyjuk abba, édes barátom, 's ne keserítsük-el egymást panaszinkkal. De kérjük Apollót, a' ki orvos is eggyszersmind, hogy betegeinket gyógyítsa.

Mint méne véghez Gyűlésünk Zemplényben Aug. 18d. már tudod, 's arról nem örömetest szóllok. De félvén, hogy szerencsétlen Beszélő festette-le előtted, elmondom még is egy két szóval: — Úgy kívánta a' Gyűlés, hogy Consil. és Első Al Ispán ne a' második helyre üljön, hanem az elsőre. Ekkor hozzá fogának a' tanácskozáshoz. Az két óráig tartta. Tele vala palotánk, 's sokan az Almáriomok tetejére is másztak hogy láthassanak. Én a' hátulsó ablak mellett téteték-le széket magannak, félvén a' hőségfől és összenyommasztástól. 'S íme nyílik az ajtó. A' székeken-álló rettenetes sokaság az ő meglátására elkezde sikoltozni, 's emlegette Karafát, Ötvöst, hazaárulót, és h--tot.¹ A' lárma olly irtóztató vala, hogy nagysága miatt csesendesült. Ne hidd, hogy játszom a' szóval; úgy van, a' mint mondom. Elsiketite bennünket, azért nem hallánk tovább. Csak a' száj mozgását és a' gyűlölséget festő mozdulást látánk. A' fő személy előre helyéhez. *Arca ex sanguis* volt; ezt még amoda is láttam; a' mellette levők mondják, hogy alsó álla vaczogott, mint a' kit lél a' hideg. Ott egy maga familiájabeli ifjú (László a' neve) akasztotta-el, jobbát melyére szorítván maga magának, balját szabadon leeresztvén. *καὶ οὐ τεκνον*; ezt mondá Julius Caesar Brutusznak; ez itt ezt: Eredj, Laczi. De ez nem erede. Ekkor megfordult. Solválom a' Sessiót, mondá, 's ment. A' lárma csak akkor szünt-meg, mikor az ajtón kilépe. Képzelheted azoknak érzését, a' kik csendesen ültek.

Élj szerencsésen, édes barátom. Ujjobban köszönöm segélésteket, Neked és barátimnak. Köszöntöm az én Palimat.

örök hived:

Kazinczy Ferenczmprr.

[Fredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

¹ Az eredetiben is így, hiányjellel.

4234.

Zádor György — Kazinczynak.

Duka, 1823. sept. 12.

Spectabili ac Perillustri Domino

Franciso Kazinczy de Eadem complurium I. I. Comitatum
Tabulae Jud[icia]riae e primariis Assessori domino peculiariter
colendissimo.

Tekintetes Tábla Bíró Ur, Különösen
Tisztelt Tüdös Hazafi!

Alig reménylett szerencsével, de annyival lángolóbb örömrzettek között vettem a' Tekintetes Urnak Aug. 31d. költt igen kedves levelét. A' Tekintetes Ur nem csak kegyel felett váratlan megszólításonra, hanem erőlködésem erőtlen szüleményeit figyelme is érdemesítette, mindezekon felül pedig engem ama' kevély szerencsében is részeltet, hogy leveleimmel ennek utána bátrabban merem terhelni. Vegye mindezekért alázatos köszönetemet. A' mely javításokat méltóztatott gyenge dalaimon tenni, azokat forró 's megismerő hálával veszi 's elfogadja ezennel a' Hierophántától a' Béavatandó, a' Nagy Mestertől a' Tanítvány nem csupán azért, mert «Ő mondotta», hanem mivel szembetünő okoknál fogva «mondotta».

A' «rubín-parázs»-ban nem gondoltam volna, hogy meg ne érttetsem, én ezzel a' «Rubingluth»-ot akartam kitenni, 's úgy vettem a' mint környükön kiki felakadás nélkül érti. A' Mimilihez írott Dal ürességének az lesz oka, hogy ez csak egy felhevületnek, nem való szenvedelemnek resultatuma. Én részemről nagy hálával tartozom az Auróra' Redactorának, hogy sonettjeimet fel nem vevé, ha talán ezen eset nélkül továbbra haladott volna a' Tekintetes Urhoz írott levelem 's erre vett becses Válasza, mert kevélyebbé tesz engemet a' Tekintetes Urnak dalaim eránt jelentett figyelme 's javallása, mintha ezek akármellyik Folyó Irásunkban bár minő magasztaló jegyzetektől kisérve adattak volna is ki; Szeretete pedig, mellyel mint ugyan-ezen alkalommal nyerettel magamnak hizelkedem, előttem minden hasonlításon felül való Kincs.

Sonettjeimet nincs szándékom mostanában nyomtatásra adni. Majd ha valamely lelkesítőbb óra ihletése vagy jobbnak szerzésére

buzdítand vagy legalább ezeket ki engedi simitanom, akkor lépve-felvek, nem lesz annyi okom pirulni ; — ha, nem ; úgy el sem indulok a' pályán, mellyen csak az nyerhet tapsokat, kinek a' Geniusz szerencésbben sugall. Egyéberánt is több út áll nyitva, mellyen a' Honnak tollal szolgálhatunk, 's jelesen én már 1819d. oltá fáradok a' Magyar Poesisz Litteraria Hisztóriája irásához való Előkészületek megszerzésében, de lakomnak minden nevezetesebb Könyvtáraktól távolestte 's azon elzárkózás miatt, melly Tudósainkat nagy részint fogva tartja 's nem enged közöttünk igazi Tudományos közösülést 's való Közzszellemet (Gemeingeist) óbredni, mind ekkorig kevés Materialekat gyűjthettem. Horányit és Wallaszkyt is bírom ugyan Pápay 's a' Széchényi Könyvtár Catalogusza 4 elsőbb kötetei mellett ; de Horányinál a' munkák czimjei részint deakul, részint Magyarul is nem egész pontossággal, Wallaszkynál pedig csak néhol lévén feljegyezve : jobbára Pápay 's a' Catalogusz voltak idaig Segéd Kézi Könyveim. Gróf Dessewffynek és Döbrenteinek egy kiadandó Egyetemi Biographiconról tavaly tett jelentése is felakasztotta egy ideig dolgozásomat : de meggondolván hogy e' mellett akármellyik egyes Tudomány-ágnak Literaria Hisztóriája is megállhat, most ujjalag felvettem munkámat.

A Tekintetes Ur kíván értesíteni életem körülményeiről : Fogadja hát kimélléssel ezen parancsolatjának legkészebb teljesítését, 's ha tudósításom néhol szerénytelenül hangzanék, azon igyekezetemnek méltóztassék tulajdonítani, melly a' Tekintetes Urat erántam egész világosságba óhajtja helyezetteti. Én az 1799d. Évi Juliusz 3d. Dukában a' Kálvinista Vallásban születtem. Atyámnak hasonlóul Györgynek Édes Anyja Nemes Krisztina, Atyai Nagy Anyja Szeremley Mária Gömörből, Anyai Nagy Anyja Halász Mária volt Pestből a' 3d. Károl alatti Török 's M. Therézia alatti első Porosz Háborúknban vilözkedett Obristlieutenant Halász Péternek lyánya 's Halász Zsigmondnak a' Porosz Ezredesnek testvér nénye. Édes Anyám Soós Sónia által pedig a' Berzsenyi és Antal nemzetségeknak vagyok Ivadéka. Ezeket azért kívánom emliteni, hogy ha a' születés német hangzásu nevet adott is, mégis a' származás utján is igaz Magyar vér foly ereimben. Atyám ki előbb katona utóbb Falusi Gazda vala, már 1805d. meg halt 's engemet öt testvéreimmal együtt egy Édes Anya gondjaira hagyta, ki a' mi hatalmában állott mindent elkövetett gyermekeinek jó neveltetések iránt. 1807diknek utólján a' német nyelv tanulására Kőszegre adattam, 's ott voltam két évekig. 1809ben

Pápára vitettem, a' grammaticalis Iskolákat 's a' Philosophiai tudományokat ottan 1817ben, a' Törvényeket pedig a' Győri Academiában 1818ban végezvén, az Ügyvédi Censurát 1821diknek elején (épen midőn édes anyám meghalálozott) állottam ki Pesten. Szüleimnek szűk értékjeken öt Testvéreimmal megosztózván, nekem a' Pestvármegyei Javak jutottak választásom szerint, de ezeket csak az idén vettem által 's két évек oltá egyik Testvéremnél ide fenn Vasban vendégképen mulatok a' jövő évig, a' mikor Pestre fogom tenni lakásomat 's ott akarom magamat a' Fő Törvény Székek mellett alkalmaztatni. Engedje meg a' Tekintetes Ur, hogy Pápáról még egy szót tehessek; — Pápán leginkább miolta a' mostani Superint. eszközlése által a' Fennebb Tudományoknak is Honi nyelven való előadások 1815b. megszűnt, a' Hazai Literaturával keveset gondoltak, — ha egykori Prof. Tót Ferencz urat kivesszem, ki valóban mindenkor szívesen buzgott mellette. Az iskolai Tanításmód tehát kevésbé vala alkalmas akárkiben 's bennem is a' Magyar Literatura eránt tüzet gyujtani: hanem igen is! a' Tekintetes Urnak Kassai Gesznerje, mellyet egy szerencsés történet legelől adott kezembe; 's utóbb Bácsmegyeije, Orpheusza, Herderje, Szép Literaturája 's a' Tekintetes Úr által kiadott Báróczy 's Dayka, Kisfaludynak Himfyje és Regéji. Ezek lettek kézi könyveim; de főkép' a' Tekintetes Urat választottam példányúl 's háladó szívvel vallom meg hogy ha mi jó ne talán van írásmódban és nyelvemben, azt mind a' Tekintetes Urtól vettem, 's a' Tekintetes Urnak köszönöm; a' mi rosz van, azt, hogy onnét nem vehettem, amúgy is értetik.

Nem leszek talán a' Tekintetes Urnak alkalmatlan, ha két történetet közlök, mellyek a' Magyar Bigóttizmusz Évkönyvében méltó helyet foglalhatnának. Pap István lelkes Papja a' Vilonyai Kálvinista Gyülekezetnek Veszprém vármegyében, irt egy kisdéd Könyvet a' Vallási Egyesület Ideájáról, 's ezt e' folyó Év elején Superintendenciális Censura alatt név nélkül adta-ki. A' derék férjfiú a' tárgyat philosophiai szempontból fogta fel 's csekély véleményem szerént jól ki is vitte. De megbotránkoztak a Sion' Órjai különösen két thezisében 1) hogy a' Symbolicus Könyveket tökéletesíthetőknek sőt tökéletesítendőknék nyilatkoztatta-ki, 2) mivel szerényen megvallotta, hogy ő neki egy időben az Istenség Dogmaticai létele eránt kétségei voltak; 's a' hibás tudományt hirdető ellen a' Superintendenciának Májusz' utolján Tataban tartott Gyűlésén vádat tevének. Itten ismételtetett a' Genevai Gyűlésnek a' szerencsétlen Servet

ellen hozott Itélete. Mert hogy az Igaztalanság semmi híjával ne lenne, a' józan Censor Tábla Biró Osváld Zsigmond Ur, — kit időközben szelítés talált, — már a' munka vizsgálatjakor elméjében homlottnak declaráltatott, a' Bevádlott ellen, minden kihallgatás nélkül, a' józanabb de kisebb rész méltó bosszúságára (a' mint maga a' Megitölt egy Barátomnak írja) az végeztetett: «hogy mind azt a' mi az Ideájában van, solemniter revocálja, hogy eddig való meggyőztetését 's értelmét átkozza-meg, és arra az esetre, ha arra visszatérne, még a' pokolra is kárhoytassa magát a' Helv. Confessiának eme szavaival: cum Auctore Schismatis habeam in futuro Seculo portionem». — De a' derék Üldözött azt határozta, hogy mintsem ezen alacsonyító Végzetnek magát alája adja, készebb hivataláról lemondván áldozat lenni.

Hasonló Fatum találta volna a' munkás Edvi Illyés Pált is a' Lutheranusoknak Augusztusz elején Palotán tartott Gyűléseken azon Verseiért, melyeket a' Posonyi Synoduszhoz intézve a' Tavalyi Szép Literaturai Ajándékban is közre adott, ha őt a' szelid és józan lelkü Superintendens Kis János meg ne mentse.

Malvinát ki velem nemcsak egy faluban született és nevelkedett, hanem közel-rokonom is, nagyon jól ismerem 's a' Tekintetes Ur barátságos köszöntését mind neki mind Horvát Eleknek is, ki mostan Szombathelyen lakik, legelső alkalommal által fogom adni. Tatayt nem ismerem személyesen, mert mire én iskoláimról Vasba visszerültem, ő akkorra kiment a' Lövői Plébániára Soprony Vármegyében.

Bocsásson meg a' Tekintetes Ur hosszúra terjedett Levelémért, 's higye-el hogy magát a' Tekintetes Ur szeretetére méltóvá tehetni legfőbb szerencsájének tartja

a tekintetes Tábla Biró Urnak

alázatos tisztelő szolgálja

Stettner György s. k.

[Megjelent a «Zádor György Levelézése Kazinczy Ferenczcel» cz. kiadvány 12—17. lapjain.]

4235.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Édes Húgom,

Az emberi életet az keseríti-el, hogy illy borzasztó történetek érik, mint ez a' tiéd és a' mi kedves Laczinké. Bajnak már az is

elég, a' mit a' Sors vete az emberre; hát még mikor a' rossz ember teszi az embert gonoszsága' játékvá, egyedül azért, mert neki úgy tetszik, 's hatalma van a' bántást elkövetni. És ha az ember viczkádozik, 's ellene kél bántójának, még neki van feljebb, 's azt mondják, hogy az ember maga oka a' maga bajának; csendesen kellett volna tűrni. Ez az én sorsom is. Megengeded, hogy a' mi köztünk esik, neked is panaszoljam.

Pepi a' Patakon lakó Tantjának ezelőtt több holnapokkal egy levelet írta, hogy várja csendesen a' mit kell; és, hogy az asszonyt elaltathassa, azt mondá, hogy egy családi concursust fog tartani, Kazinczy Ferencz sógora is itt lévén. — Épen illyet írta Delvónénak. Most én emlékeztetém Delvónét, hogy mindnyájan itt lévén, sürgetnénk a' Concursust, 's szorítanánk rá Pepit, hogy állja szavát, és minekutána 13 esztendőök oltá sem birtokhoz sem a' familia Archivumához nem juthatánk, 's ő csak maga teszi a' mit akar, 's nekünk nem is számol, tudakozzuk, mit tétünk saját javunkra. Delvó és Delvóné általmenének, 's egyszer veszem leveleket, hogy hívjam magamhoz a' Pataki Tantot, 's vele jelenjünk-meg.

Pénteken délelőtt a' Tante és én megjelenénk. Szépen meghajtam Pepinének és Pepinek magamat, midőn beléptem, felköltem az asztaltól, 's eljöttem. Nem csókolánk egymást. Pepi kínosan tudakozá Delvóekat és a' Tantot, mit akarok én? talán a' leveleket? Azokat nem regisztrálta még Kosuth. Azok felelének, emlékezteték a' Concursus eránt tett ígérétre. Hozzá fogánk tehát a' tanácskozáshoz. Ott tűzbe jöve, hogy én őtet esküvésre szoritottam, hogy miattam kénytelen a' családi leveleket a' világgal látatni. Ezekre könnyű vala felelni 's feleltem, 's én is, Delvó is emlékezteténk, hogy mind ezeket harag nélkül illik mondani. Sokat hazudott, még pedig vastagon. Semmire nem hajlik. Még az ő Kosuthja nem kész az Archivummal. Kénytelen lesznek terminust tétetni neki a' revelatióra, 's vagy a' táblával vagy a' Cancellariával arra szorítatni, hogy a' pert ne vonja. Soha illy nyakas embert nem láttam. Szenvedni, veszni lát, 's nem teszen semmit. 'S tilt hogy Almásy Ignácczal 's Koháryval végezzünk.

Kazinczy Péter és né épen most megyen-ki a' szobámból. Eggy fertályig mulatának nálam.

Bars Vármegye közlé Zemplénnyel a' Cs[ászár] parancsolatját. Verbung fog katonákat szedni, de segítse a' Vármegye. A' Contributiótól el nem áll. — Mi is illyet várhatunk.

Felcségem és Zseni tegnap Csörgön voltak, de üresen lelék a' házat. Thalienak a' szemei most kezdenek fájni, egy hét oltá; így ő velem marada. Én pedig tegnap jövék Patakról, 's késő estig 's ma virradta oltá írom a' sok leveleket. Az Isten tudja mit csinál; de ennyit én csak még is nem érdemlettem. Csak gyermekeim lehetnének boldogok.

237 napi diurnumom vala Zemplényben, mert három eszt. oltá semmit fel nem vevék. Eperjes meg Patak elemésztették. Eggyszerre akarám felvenni 's fundusba tenni gyermekeimnek, 's meg vagyok fosztva ezen atyai örömtől. 'S Delvó a' perre sem ada még semmit. Pedig az sokba van.

Gróf Dezsőffy-t holnap várom. Azután mingyárt viszem Zsenit Szent Mihályra. Thalit, Bálintot, Fízsit, sőt Antonint is által viszem hozzád édes Klárim, mihelytt lehet.

Thalie nagyon otthon ülni szerető, de munkás gyermek, 's örömet tanítgatja, szőlítgatja testvéreit. Örül, hogy valaha itthol van.

Tegnap estve Péchy Sándornénak vettem levelét. Tudni akarja mi történt igazán Zemplényben, 's írja hogy Beliczay cassálva van, 's Rhédey helyébe Biharban Zichy Ferencz lesz (a' mint mondják) Fő-Ispán.

Kazinczy Sándor Kadet Lugoson Krassó Vármegyében 's a' Schneller Svólezsérjei közt. Azt mondják hogy alig van szebb ember az egész Regimentben. Delvó, Delvóné, Thalie látták, de ezt mondja egy Patakon tanuló Jurista is, Asboth nevű, kivel tegnap előtt Nagy Ferencznénél szöllék. De ez azt is mondja, hogy Sándor nem örömet katona, 's ritkán van Tisztekkal. Szidja a' Németeket. Vigyázz a' levélre, 's azt égedsd-el.

Imhol a' levél az Obersternek. Köszöntsd nevemmel Laczit. Ne akadjon-fel az Oberster hírein. De németül a' nem katonának is tudni kell, azért [kövessen-el mindent a' mit lehet. Gyermekeidet szívesen ölelem. Sophie tisztel, csókol, 's velem együttl nagyon, de igen nagyon köszöni, hogy szereted Zsenit. Az nekem a' legfőbb öröm

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

4236.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Septbr. 15d. 1823.

Tek. Döbrentei Gábor Úrhoz.

Édes barátom,

Te nekem egy kisded fáradsággal egy igen nagy szolgálatot tehetsz; 's én a' kit a' gondviselés arra szoríta, hogy terhekre légyek barátimnak, illy kérést másokhoz is bátran teszek, de senkihez nem teszem bátrabban mint hozzád, ismervén mind szeretedet erántam és az enyémekekhez, mind azt, hogy Te az illy dolgokban eljárni nagyon tudsz. Imhol az.

Gróf Török József,

Ferencznek és B. Wécsey Susánának egyetlen gyermeke.

1. József, a' megvakult özvegye Patakon bír há- zat, Tarczalon, Szendrón jószágot.	2. Eszther, Báró Hennigerné Cseh-országban.	3. Lajos, Kázmérban. 1. József. 2. Sophie. 3. Marie, D'Ellevaux Jánosné.
1. Catharina.		
2. Sámuel.		

Esther Cseh-orzági Birtokoshoz menvén férjhez, a' neki osztályban jutott Sávolyi birtokot zálogba vetette [az] Almásyagnak. Gyermekei kiváltották, 's eladták Cancellárius Herczeg Kohárynak 150 ezer fnton Conv. pénzben. De a' Herczeg még idejében, azonban a' Tractátusnak még is utána, megtudá, hogy a' Sávolyi birtok' két harmada az Esther' két testvéreinek maradékít illeti, 's a' pénzből ötven ezret ki nem fizete Hennigeréknek, hogy ha impetáltatni fog, bennünket kielégithessen.

A' Sógorom, mint egyetlen egy életben maradt férjfi a' Grófi ágon, a' Herczeget citáltatá a' Nagy-Szombati Distr. Tábla elébe. De itt is szépen bánt velünk, mint a' Kázméri perben szokott: Török Józsefnétől is 400 fntot, Delvónétől is 400 ftot veve-fel előre tituloexpensar. processualium; tőlem semmit nem, — a' mint a' dolog nyilván mutatja, hogy ne is tudjam, mi történik — 's a' pert mégis

egyedül a' maga nevében folytatá a' Herczeg ellen, nem pedig qua frater natu major est reliquor. jura sustentans, és ezt azért így, hogy azt tellesse a' mi neki tetszik.

Én egy két esztendő előtt egy levelemben tevék neki kérdést, hogy mi történik Pásztó, Sávoly, Erdő-Bénye és Zsarnó eránt; szüksége a' magáéra mindenikünknek van, gyermekeim nevednek, én öregszem. Azt felelé, hogy hagynám azt az ő gondjának, ő frater natu major. Gorombaság nélkül felelék: Én nem vagyok tutelatus és minorennis; illő tudnom, a' mi engem illet. Azt felelé, hogy ő nekem nem számol, 's sajnálja, hogy leveletem felbontá.

Most Delvó és Delvóné is itt lévén, Török Józsefné Patakon, emlékezteték egymást, hogy Sógorunk Concursus familiae eránt teve nekünk ígéretet. Tartassuk-meg azt vele. Rá menénk mindnyájan: én, Delvóék, Törökné. Eljedd; a' Levelek nincsenek regestrálva. — «13 esztendei sürgetéseink után sincsenek? 's egy ládányi levelek?» — ő a' maga Fiskálisát kénytelen kémélni, mert a' ház' titkaiba initialva van. — Értettük. — Sokára még is elmondá, miket csinált. Semmit egyebet, mint hogy Herczeg Kohárit citáltatta. Törökné tette a' kérdést, hogy ki nevével foly a' per. Ekkor kisült. Nem tudá egyébbel menteni magát mint azzal hogy azt mondá, hogy én neki azt írtam: «Nekem nem kell Praeceptor.» Kértem, maradna az én expressióm mellett; és ha én ezt, sőt többet mondtam volna is, feleljen, miért hagyá-ki Töröknét és Delvónét, kik pénzt is adtak a' perre. Erre képzeled, hogy nem tudá egyebet felcni, mint azt hogy ő becsületes ember; mellyet ő mond ugyan, de az Eperjesi per legalább nem mutat. — Elvégzénk tehát hárman: Törökné, Delvóné, és én, hogy azonnal ingeráltatjuk magunkat a' perben, sőt a' Herczeggel tractálunk. Az Ingressióra szükséges dolgokat elküldém a' Nagy Szombati Táblához utolsó postával, 's míg ezen levelem kezembe ér, addig az én Ingressióm 's a' Törökné 's Delvóé, bé leszen irva. — De eggyzersmind a' Herczeg Udvari Secretáriusának is írtam, hogy szóljon haladék nélkül a' Herczeggel, 's jelentse-bé akaratunkat, melly ez, hogy mivel a' bennünket illető Sávolyi birtokok inclaválva vagynak a' Herczeg Murányi birtokaiba, 's előre látjuk, hogy Ő Herczegsége azokat kiereszteni nem fogja, én K. F. ugyan azt ohajtom, hogy nekem azok helyett adjon olly jószágot, a' mi nélkül jószágai ellehetnek. Ha pedig azt nem tehetné, megelégszem én is pénzzel mint Delvó és Törökné; 's arra kérem Secretárius Urat, hogy nekem írná-meg, akarja e a' Herczeg hogy

Octob. közepe táján Bécsben légyek. — Nem tudván a' Secretáriust kinek hívják, deák levelemnek német adresst adtam a' német nyelvű Postacseléd miatt: An des Herrn Secretärs Sr. Durchlaucht des H. II. Fürsten v. Koháry Hochwohlgeboren. Wien, im Palais der ung. Hofkanzley. —

Édes barátom, Te már most ezt leheled: Mennél el a' Secretáriushoz, tudd-meg tőle, levelemet vette e, 's a' Herczeg akar e tractálni velem, Delvóval, Töröknével, kik ő t hatod részt teszünk; — mert a' Sógorom (gr. T. József) tractálni nem akar; 's azért nem akar, hogy bennünket elszegényítsen, 's így arra szoríthasson, hogy *Kázméri részünket neki adjuk-el*. De meg lehetne mondani a' Secretáriusnak, hogy ha a' Herczeg őt hatodrészt tőlünk által vesz, könnyű lesz Pepi Sógorommal a' hatodik hatod rész eránt végezni. — 'Te itéld-meg, illik e, hasznos lesz e, 's nem alkalmatlan e neked, hogy Te magával a' Herczeggel szőlj ezen dologban. Ha biztató leveledet minél előbb veszem, akár hol csinálók pénzt, indúlok Bécsbe. De ha nem írsz sietve és teljes biztatással, nem indúlok, hogy hasztalanul ne költsek.

Jól tennéd, édes barátom, ha elmennél Gr. Almásy Ignácz Vice Cancelláriushoz is, ha Kétegyházáról már felment, 's jelentened, hogy Törökné 's Delvóné és én vele tractálni akarnánk, 's Pászthónak eladását (azt a' feleségem nagyatyja adta-el az Almásyoknak, Ő Exc. pedig belőle Majorátust csinált) confirmálnánk. Szeretném, ha ezen Bécsi, nekem utolsó útam alatt mind a' Fő mind a' Vice Cancelláriussal lehetne dolgomat végezmem.

Írj késedelem nélkül nekem, 's vigyázz, hogy velem haszontalanul ne költess. —

Aug. 25d. mind a' Sógorom, mind a' Feleségem, mind Delvóné letévék a' hitet az Eperjesi Táblán, hogy ki mit veve, 's a' két leány egyszerre revelált; bátyjok megesküdött 's ott hagyá Eperjest azonnal. Pedig már *tavaly Marz. 20d.* Sententiánk volt a' revelatio felől. Nem ért rá 13 esztendő olta a' leveles látát regisztraltatni. Ez az egy cselekedet is mutatja neki van e igazsága vagy nekünk. — Elront engem a' rossz ember, édes barátom, és még haragszik. Delvóné szerencsés: nincsenek gyermekei.

Csereinek is írok. Élj szerencsésen. Kér feleségem is, keresztfiadra emlékeztetvén.

4237.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Tisztelt Barátom!

Előre örvendek, és velem együtt azok, kik Munkáidat beesülni tudják, Erdélyi Leveleid' kiadásának. Szépek Fordításaid; de szebbek Eredetieid. Magyarabb, nagyobb Lélek czimzi ezeket. Így itélnek sokan, és én is bátorkodtam ezt Neked megemlíteni. Mihelyt kijön könyved, számos Példányokat küldess hozzám. Mi, kik régolta Tied vagyunk, szivesebb készséggel, hamarább, de hasznosabban is adjuk el, mint a' Procentóra ásitó Könyvárosok.

Leveledbe zárt 5 forinttal siettem Woltmann Szallusztját Kilián-nál meg venni; de se ennél, se Egenbergernél nem vólt. Meghozatni hagytam, öt hét mulva meg jön.

Szent Györgyi fordítását nyomtatós Papirosban nem leltem; Velinen 12 f. az ára. — Mentem Jankovics Úrhoz tőle számodra egy példányt kérni, ugy a' Don Gabrielét is olvasásra megkapni, de ő mostan Vadason tartózkodik gazdasága' vizsgálásában. Ha 24ikéig e' hónapnak meg nem jó; ugy csak october vége felé szollhatok Véle. Mert 25én megyek Tököly Péter Úrhoz, csanádi Al Ispányhoz, a' kinél szoktam Világos Vár állýában [!] a' szüretet tölteni.

Lemaire' Collectiojábúl eggyesen nem kaphatni Példányt. Remek kiadás, Páris Izlésének béllyege. Ha Jankovics volnék, be megvenném az Egészet. Utánna leszek kitudni, ha ösmerőseim közzül birja e valaki; 's attúl olvasásodra kikérem.

A' Zemplényi Tusakodást olvastam; Méltóságos Vay Ábrahám Úrtúl pedig hallottam. Ő Pars magna fuit, a' mint nyomos tüzes Oratiója mutatja. — Nógrád Prókátori fogásokkal kikerülte Wenkeimot [']. Mi jön Felőlről, még nem tudni. Meg van rázva a' Haza; és nem használ e ez, mint az elhagyott Könyvtárnak a' poroztatás? Ezt írva előtűne elnémben Ovénus Epigrammája:

Una salus sanis nullam portare salutem;

Non est in pota [!] vera salute salus.

Tarts meg szeretetedben, és a' mi ebbül foly, bizodalmodban. Isten Velünk!

Pesten 7ber 17én 1823.

tisztelő barátod
Vitkovics mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

4238.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt barátom,¹

Ma, szeredán, déltájban érkezém haza, 's szekereid épen indúlni akarának. Megtartóztatám, míg eselédednek elkészíthetem a' levelet. De nekem ilyenkor semmi érzékem nincs helyén, 's még kezem is mutatja, hogy nem vagyok nyugalmamban. Felejthetetlen napjaim, a' mellyekben Tégedet, a' tiszteletre legméltóbb 's leglelkesebb aszszonyt, nőt, anyát, 's az irigységet támasztó gyermekeket láthattam, csudálhattam. Uly háznép nem lehet több eggynél, az egész országban. Nem mondok felöletek semmit, hogy keveset ne mondjak. De érdemeteket egészen ismerem.

Feleségem magára vevé a' Bodnár eránt gondjaimat. Nem sokára tudósítani foglak.

Patak tele vala, hogy Sáros és Máramaros Vármegyéknek Administrátora Péchy János lesz az újabb Commissárius Zemplényben, 's Patakon ponceau színű Olasz születésű Német gyalogság van. Újhelyben senki sem tudá valamit sem Péchy János sem a' Cserepárok felől. Mennyi ezeknek számok, nem tudom: de láttam egy Tisztjeket. — Gyűlésünk nincs praefigálva. Szolgabíró Kozma Miklós hallván hogy tőled jövök, tudakozá, ha meg fogsz e jelenni a' Gyűlésen, ha lesz; mert ezek (a' mint mondá) attól félnek, hogy a' Schmidegg neheztelésében részt vészel. Neheztelék a' gyantúért, 's megmondám, hogy nem ismeri az a' Te gondolkozásodat, a' ki azt hiheti, hogy a' hol a' köz java forog fenn, Te privátus emlékezetek által izgattathassál.

Édes barátom, felejthetetlenek lesznek nekem ezek a' Szent Mihályon töltött napjaim, 's kevélykedem kegyességeitekkel. Bár meg lehetne azokat érdemlenem. Ajánlj Ő Nagyságának kegyességeibe, 's add által mind az én tiszteletemet, mind a' feleségemét. Ez alázatosan köszöni a' szappant is.

Spech töleték tanulta-el hogy engemet szeressen. Nem mondhatom, melly apró gondokkal igyekezett erántam minden kedvezőt mutatni. Én azonban ölet *csak magáért is* szeretném.

¹ T. *Kazinczy Ferencz* Ur levele, jött Szép Halomról Sz. Mihályra sine dato, 1823. — Dessewffy J. másolójának jegyzete.

Sietek, hogy szekereidet ne tartóztassam. Örök tisztelettel
maradok

hiv tiszteled
Kazinezy Ferenczmprr.

Zseni Gróf Emilnek egy csigát vive. Én mind küldöm a' mit
e' részben bírok. Adja Isten, hogy gyűjteménye valaha igen gazdag
légyen.

[Fredelje a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4239.

Kolosy István — Kazineczynak.

Különös tiszteletre méltó, Drága Kedves Uram Bátyám!
Szabadságomról Bécsbe lett vissza érkezősemkor, egynéhány
hetek előtt vettem Kedves Uram Bátyámnak becses sorait: örülvén
ezen alkalmatosságnak, melly engem Munkáiból már eddig is esmért,
's tisztelt, Hazánk Nagy érdemű Litteratorával régen óhajtott Esmerett-
ségre juttat; sajnálván más részről, hogy távol-létem miatt a kívánt
Tudósítás el haladt.

A Magyar Udvari Cancellaria Archivumába több Irományokra
akadtam, az Ónodi Dominiumra Nyert Consensus Reg. Targyába;
de azon Recursus, mellybe Néhai Mts. Gróf Török József Udv. Refe-
rendarius a Consensust kérte, itten csak ugyan nem találtaik.
Mivel pedig ezen Impetratio dolga az Udvari Kamaránál is elő for-
dult, azért azt az Imperialis Kamara Archivumába is, — a' hova
magam már nem járulhattam, 's e' miatt késett el válaszom eddig,
— ott levő Esmerőseim által kerestettem. De a nevezett Recursus
ott sincsen, bizonyosan a' Magyar Udv. Kamara Archivumába lesz
tehát Budán, hogy ha az Impetransnak még akkor vissza nem ada-
tott. Ebben az esetben leg jobb lenne, annak kiadása végett Kedves
Uram Bátyámnak Budán a Magyar Udv. Kamarához egy Recursust,
— melly nélkül itt sem lehetne azt ki kapni, — be adni.

Fő Tiszt. Öcskay Antal Udvari Káplán, Gelejtér-fi, e napokba
nagy tisztelettel emlékezett Kedves Uram Bátyámról; ---

Klauzál is tisztelettel visszonozza rolla való meg emlékezését;
most Pesten van Gróf Károlyi Lajossal, sok hivatalos foglatatosságai
's bajai el vonnyák ugyan minden más Munkától, de azon Nemes
Lelket, melly kedvezőbb sorsra volna érdemes, benne el nem altattyák.

Vegye tőlem is azon mély tiszteletet, mellyel egy igyekező Ifjú, Szeretett Hazájának esmeretlen Naggya 's Jöltévője eránt viseltetik addig is, míg személylesen lehetne szerencséje Drága Kedves Uram Bátyámhoz Bécsben 1ső Octób 1823. alázatos szolgálja 's Öttsének

Kolosy Istvánnak s. k.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

4240.

Döbrentei Gábor -- Kazinczynak.

Bécs, Octób. 3d. 1823.

Édes barátom,

Vettem Igaz Samu barátunk kezéből a' mult hónap 15dikén irt leveledet 's nagyon sajnálám hogy mingyárt utánna nem állhatam dolgodra nézve a' kérdezősködésnek, mivel épen rosszacskán voltam. A' mit tegnap bizonyos helyről kitudhattam, ebből áll.

Herczeg Koháry privat Secretariust nem tart, hanem maga viszi minden belsőbb dolgait, vagy Jószági Directorával Horváth Ferenczel osztja-meg. Ennél fogva kinek ment egyenesen kezébe leveled, nem tudhatni, Kolosyval azt gyanítjuk hogy bizonyosabban a' Herczegnek magának, mert Kengyelfutója szokta leveleit a' postáról elhordani 's mivel a' Tiéd a' Secretariusnak volt addressálva, azt is alkalmasint a' Herczeg bontotta-fel. Horváth Ferencz Jószági Direktora ugyan a' Magyar Országai Cancelláriánál lakik ennek harmadik emeletében, de mint nem Secretarius név alatt ismeretesnek a' levél nem adatott.

Kivánságod szerint, ezek megtudása után magamnak kellett volna a' Cancellariushoz mennem, hanem némelly okokból ezt nem tartom Reád nézve oly bizonyos jó következésűnek, mint azt ha Te, tudván Secretarius nem létét, magad irsz egyenesen Ő Herczegségének, jusodat előtte kimagyarázod, a' Nagyszombati Táblára való meghívattatását emlited, szándékat eléadod, 's maga kinyilatkoztatásáért megkéred, melly ha nem talál kedvező lenni, a' pernek ezután való nyomosabb folytatását hírévé teszed. A' Herczeg nekem oly ellenvetést formálhatna, mellyre, mivel egész tővéből dolgokat nem tudom, el kellene akadnom, 's végre is arra kerülne az ügy a' mit

ezenel ajállok. Erre a' gondolatra pedig azért jöttem mivel egy olyan ember, a' kivel kívánságodat közlettem, más oldaláról kezdé beszélni a' B. Hennigerné jussának 's ennek gyermekei által lett elidegeníthetésének, mellynél fogva kételkedik a' felől hogy a' Herczeg veletek tractába ereszkednék. De ezt Te legjobban tudod, 's a' Herczegnek mindent tisztán megírván, megmozdíthatod. A' Herczeg válaszához képest lesz azután tanácsos elintézni feljöveteledet, a' minek ugyan nagyon örvendének, mert tudnám hogy pénzért jössz, 's azt innen viszel — és Veled is lennem szerenesém adatnék.

Egyenesen írva — mert ez barátainkkal való közléseinkben megkivántatik — azért is kívá[n]nám engem elvonni a' Herczeghez való mcneteltől, mivel a' per 's pénz tracta kelletlen tárgy, én pedig in petitorio vagyok, de nem ezért nézem magam a' Herczeghez járulást nem jónak, hanem a' feljebb említett okból.

A' Vice Cancellarius még nem érkezett-fel, hanem várják. Neki is legjobb lesz magadnak írnod. Cserey Farkas azt mondá hogy ő tudakozódott a' vele való dolgod iránt, de azt felelék neki, hogy a' V. Cancellariusnak most pénze nincs, sőt új adósságokat csinált a' fija és mostoha leánya össze házasítására. Illyes mit mondhatnának majd nekem is. Ha pedig magad tudtára adod feleséged és testvérei szándékát, 's eszébe jut azzal Majoratusának még nem egészen crös lábón állása, gondoskodni-fog, hogy pénze akárhonnán is legyen.

Való az, hogy afféléket személyesen leg nagyobb sikerrel lehet megmozgatni. De kétséges kimenetelű utra sokat költeni is terhes lévén, csak levéllel, nyomos levéllel, mely mindent a' mitől a' két Úr félhet birtoka ingadozóságára nézve, fel-fed, állj elő édes Barátom. Én mint mindég úgy most és ezután is, lelkemen hordozom állapotodat 's ohajtom hogy boldogulj. Tudom hogy az illy ohajtás, ha jól esik is, nem elég 's pusztá részvétel színét váltja-fel, de hogy meggyőzzelek, erre ajánlom magamat. Irj, mikor a' két Cancellariusnak irsz, külön Igaz Samu által nekem is; vévén leveledet, ügyelni fogok annak kitudására ha a' két Úrhoz leveled megment é 's ha eltalálnának hallgatni, a' mit nem hiszek, látni fogjuk, min mulik kívánságod.

Grófnéd kezét tisztelettel csókolom 's rendre gyermekidet, különösen keresztfjamat.

Isten hozzád. Hiv barátod

D. G.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

4241.

Özv. gr. Török Józsefné — Kazinczynak.

1823. X. 7.

Drága Kedves Uram Bátyám!

Én ezideig betegeskedtem, és pénzt nem kaphatván, a' Bétsi utrol semmi bizonyost nem irhattam válaszképpen a hozzám intézet utóbbi betses levelére Drága Kedves Uram Bátyámnak. Most hála Istenek egészségemhez vissza jutván, egész készséggel akarám Delvo Uram Ötsémnek adot szavamat tartani, és utána Bétsbe fel rándolni, de tsak ugyan nagy költséggel jár az ollyatén nagy utazás, és még anyira öszve nem szedhettem magamat hogy bátran mehesek fel — mai napon tehát indulok ollyan készülettel és feltett czélal Szendrőbe, hogy ha ottan a régibb és mostani Arendámat is megkaphatom és azon segedelemmel elutazhatok, onnat egyenesen Bétsbe megyek, amelly esetre én Bétsbül tudósítani fogom Drága Kedves Uram Bátyámat, és ha szükségesnek és jónak fog tartatni, méltóztasson azon esetre Drága Kedves Uram Bátyám is fel jönni, avagy a maga részéről egy legmeghittebb Emberének egy Plenipotentiát fel küldeni. —

Tóth Pápay Doctor Urnak és T. Kaszner Fő Sz.biró Urnak a Leveleket a Vóm által adta; a kérdő pontokba változást szükséges lesz tenni, mert a környüállások másképpen voltak: Méltóságos Kállay Péter Ur a Néhai Grófomnak levelet irt és önkint hijta [!] az Actió felvételre, minthogy azon Józszágban valaki által impetoltatott. [!] Ő tehát azonnal Tótpápay Doctor urral Eszlárra ment és ottan az Auctionalis Levélnek erejével és értelmével fogvást a 700 ftokat felvették; — a Doctor Ur által világossabban fog ellő adatni a Dolognak miben létté. — ha meg találhatnám Mélt. Kállay Urnak azon Levelét, azzal is szolgálhatok örömet Drága Kedves Uram Bátyámnak. —

A Vóm az Ingessiót már harmadik hete hogy elküldötte T. Fogarasy Assesor Urnak Nagy Szombatba. —

Ki is egyébbr iránt a midőn Mélt. Kedves Ötsém Aszonyt kedveiseivel tisztelve tsókolnám, betses Atyafiságokban ajánlot áthatatosan maradok

Drága Kedves Uram Bátyámnak alázatos atyafi szolg.
Patak 7-a 8br. 1823 özvegy grof Törökné.¹

¹ Csak az aláírás gr. Töröknéé, a többi idegen kéz írása.

P. S. Anyival is inkább ohajtanám az adott szavamat tartani, minthogy Delvo Kedves Uram Ötsénnnek Temesvárról datalt levelét vettem, amellybe bizonyossá teszen hogy fel megy, és nagyon kér hogy szavamat tartsam.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

4242.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt kedves barátom,¹

Ha már találtam volna Bodnárt, nem halasztám vala eddig Levelemet. Volt gondom, és lesz gondom, hogy találjunk; 's találunk: de most, szüret előtt és alatt, mikor mindenik csinálja a' hordókat, az Ujhelyiek legalább, helyeikből kimozdulni nem akarnak. Ezt kelle legelébb is jelentenem, hogy ha talán még ez idén volna szükséged rá, reményedben meg ne csalatkozzál, 's kimondhatatlanul sajnálnám, ha megcsalattatnál.

Itt küldöm a' Hébe már odig elkészült íveit és képeit. Az a' Dominichino Jánosa, melly lelkes kép az! Arcz, 's az ifjúság' gazdag hajfirtje! Mint jelenti-kí magát a' Genie minden dolgozásával! Fügernek Magdolnája szép lehet vásznan és olajban: ha tudtam volna hogy Igaz ezt is fogja adni, kértem volna, hogy adjon mást. A' Magdolnák' képein némelly pajkos Festő azt a' mesterségét akarja nyilvánvá tenni, hogy perspectívában is tud adni szép *πυγμή*. Én itt valóban sok jót nem találok. 'S ha az igazi Connoisseur illy kicsinységeken fel nem akad is, sőt a' bizonyos nemű hibákat hibáknak nem veszi is, szeretném érteni, melly gondolatot támaszt az, a' ki a' fekvő Asszonyi figurákon a' két sarkot egymásnak ellenébe fordítja?

A' Kantra irt Epigrammában Dulházink egy rüt orthographi-cust ejtett, midőn a' caTegoriát CaTHegoriává változtatá, hihető a' caTHedra jutván eszébe. Tegnap irtam Igaznak, — 's kértem, vágassaki azt a' lapot, 's nyomtattassa újra.

Edvi Illyésnek az a' kis darabja nekem nagyon tetszik. Ezt annál szükségesebb vala megvallanom, mert eddig kevés darabját láttam, mellyel meg voltam volna elégedve.

¹ T. Kazinczy Úr levele, jött Széphalomról Sz. Mihályra Octób. 13án 823. — Dessewffy J. másolójának jegyzete.

M. Theresiámban a' Censor meghagyá a' mit a' Mélt. Grófné igazán nagy Nagyatya felől elmondottam, 's nagyon örülök hogy el van mondva. Nem vala szabad azt is elmondani, hogy II. József eltiltá a' Cancellariust a' vett parancs' teljesítésétől. De te és a' te gyermekeid, édes barátom, tartsátok-fel azt emlékezetben. A' Theresia Biographiáját talán nem is volt volna szabad illy igen tömötten adni; de a' hely körülben nem engedte; 's én úgy hiszem, hogy ebben is sok jó vagyon: nevezetesen a' mit a' koszperdecskék űában mondék.

Egy valaki kegyetlenül nevette a' Nagy Királyné gyermekeinek előszámlálásában ezt: megszűnt élni, holott a' többi felől ez áll: mh. az az *megholt*. De a' szerencsétlen Antonia halálát nem leheté másként jegyznem.

Nagyon szép dolog ez a' könyvesinalás. Eggyikünk 's másikunk vivit siliquis et pane secundo a' maga szalmafedele alatt; irkál, 's a' *bölcs* világ neveti a' balgatagot, hogy az azt kőpzeli kevélyen maga felől hogy ő is valami. De a' mit irkál, végre megjelen nyomtatásban, 's a' böles világ akkor látja, hogy ez a' balgatag kevély ember csak ugyan valami, mert egy egész nemzetre hatott, 's azt egy énekével, egy epigramjával, egy satyrájával etc. megneveztette, megjavította, nemesebb érzésekbe hozta. Örvendek gondolatomnak hogy Theresiának ezt a' Biographiácskáját adám, és annak a' jó asszonynak fenntartám, vagy inkább felelevenítém, emlékezetét. Legalább melegen van írva, 's látni fogják, hogy a' Brüni 's Kufsteini lakos szereti a' Theresiákat.

Tegnap reggeli 9 órakor Gróf Sztáray Vincze belépe hozzám, gyermekeinek Pap nevelőjével, 's hozá Sallustját, ex editione Lemaire, Paris 1821., mellyet tölem eggyszer megtagadott. Én ágyban feküdtem, 's fejem be vala keszkenőkkel kötve; nyakam csigáján hólyaghúzó volt. Tegnapelőtt estve kegyetlen rheumatismus vett-elő, 's minthogy ez nekem Orvosom intése szerint veszedelmes, rendkívül megijedtem, mert illy mértékben soha sem jött nekem még a' fájdalom. De quod accedit in intensione, decedit in extensione; bár mindég illy mértékben jöjjön ezután is! Ordíthatók vala, 's csak feleségemet akarván megkímélni, fojtottam-el kínjaimat: azonban éjféltől tájban nedvesedni érzém jobb fületem, 's reggelre nem vala a' bajnak egyéb nyoma, mint hogy csaknem megsiketít a' fejszűgás. — A' Gróf nálam hagyá a' könyvet. A' Nevelő képeket és könyveket látván szobámban, fél miatyánkig sem üle széken, hanem kutatni kezdé,

a' mit én mindenben nagyon szeretek, emlékeztén hogy ez a' neveletlenség (Unform) magamat is mint gazdagita ismeretekben. A' Pap belé ugrata Grófja' szavaiba, 's tudakozá, micsoda festés az a' falon. Elbeszéllem, hogy Originalját 1300 finton én vettem-meg Fáy Jánosnak, etc. etc. Ekkor a' Gróf is felkele székéről, 's láttam hogy a' Gróf a' Mesterséghez valóban ért. Szeme kivált egy Verneti Tenger-vészen akada-fel, 's azt sok izben nézegeté, azt vetvén mellé, hogy ha nem mondtam volna is, kitalálta volna hogy az Vernet Egyedül az vala váratlan előttem, hogy ablakomban függő Raphaeli Madonnának (melly a' Jénisch' szava szerint Homér és Sophocles felől, die Alte unter den Alten) elébe tevé a' Cignani Vénusát mezitelen testtel szinte a' könyök részeiig. Bizonyosan nagy, még pedig igen nagy szépségű darab ez a' Vénus is csak fél testben, 's Bause által mesterisen metszve: de mint Művészség' productuma a' Madóna mégis sokkal fentebb áll. A' Gróf Mihályiba jött, megtekinteni vásárlását, mellyel nagyon meg van elégedve, 's látván nálam némelly képeket, könyveket, mellyek közzül magam válogattam-ki holmit:

Gessznernek Munkájit, in 4-o Gessznernek rajzolásival,

— Tájfestéseit,

— Schweitzi tájait,

Don Karloszt, képekkel,

's kértem hogy vinné Mihályiba a' Grófné kedvéért is, elment, 's megígérte, hogy maga 's a' Grófné hozzák vissza. Hallom a' Gróf maga rajzol is. —

Bizony, édes barátom, nem felejtetem a' Mélt. Grófné szavait, hogy ha látni lehetne előre, hogy gyermekeiből valaha valamelyik nagy Művész lesz, szeretné ha azokká lennének. Ez nekem is szíves óhajtásom volna; eggyért, mert ez maga a' gyermekemnek a' legszébb Genusst adná, 's azzal eggyütt pénzt és tekintetet, a' mi szint úgy kell, mint a' mindennapi kenyér, mellyért az Oratio Dominica könyörgenünk hágy; másért, mert az ilyen gyermek az egész nemzetre fényt vonna; 's erre nézve (tudnillik a' hazára) még szebb volna, ha egy Gróf Dézsöffy festene, vagy faragna, mint ha egy Kazinczy, mert az elsőbről kiki látná, hogy hajlandósága, poetice szölván, *Istene*, vitte pályájára, nem a' kenyérkeresés. De hát ha a' reménység csak félig teljessednék-be? mit tennénk akkor? Mert *Mediocribus esse artificibus non homines, non di concessere.* — Marcell muzsikában valaha nagy lehet; Emil felől még talán nem

ítélhetsz. De Aurél hadd menjen a' néki kirendelt úton; és bár a' veszedelmes pályán szerencsésen járhasson. Hol látsz olly készülettű ifjat? 's ha házi bajaid megkörnyékeznak, ha elnézed, hogy útd elhibítottad, elnézvén kinek *főrije* 's kiknek *atyja* vagy -- mondd-el, kérlek, nem tartod e magadat a' legszerencsésőbb embernek, a' kit valaha láttál? Kinek van nagyobb oka irigyleni a' te Herczegi Szent Mihályodat azon a' szegény (pénzeten) gazdagság földjén, de azon a' gyönyörű síkon, mellynek a' Tokaj hegye ád, szükség nélkül is, nagy fényt; ki nem esudálja szűrűdet, granáriumodat, túbusaidat, szőlődet, kertedet, 's gulyádat, nyajaidat? de én téged, ezen nekem olly szükséges gazdagságaid mellett is, sehol sem esudállak inkább, mint házi körödben. Illy nőt, illy lelkest, illy tónusút, illy jót, ilyen idejeket véghetetlenül megelőzött szép négy gyermeket, ki mutathat az egész hazában? Több vagy te nekem ezek között, mint a' Dieta' és a' Vármegyék' riadozó Gyűléseiken; és ha van ember, a' ki áldhatja Isteneit, te vagy az. Di tibi formam, di tibi divitias -- -- és mindent! --

Zemplénynek dolgai felől semmi híreink nincsenek. Wenkheim felől a' Nógrádiak azt hiszik, hogy az ott törtéteknek egy részét hazafiúi örömmel szemlélte. — Mit ád Isten? nem tudjuk. Nem gonoszság volt e Fejedelmünket így compromittálni 's a' hazát illy veszedelmes sikra tenni-ki?

Engedd még mondanom, hogy ez a' Párizsi Sallust valóban becses kiadás. Én bírom a' Havercamp Sallustját, 's érte 25 fntot fizettem Conv. pénzben; 's összevettem ezzel és a' Corte-ével; amazokban sok lom van, de ez lelkes kiadás. Ezt a' Sallustot csak az birhatja, a' ki az egész Kiadást megveszi; az pedig 1823ban már 40 Kötet, és Conv. pénzben 273 ft 44 xr. (Virgil benne 9 Kötet, Caesar 4, Tacitus 6, Ovid 7.) Én sokat kiveszek belőle, 's belé nyomtattatom a' magaméba, hogy a' Magyar mind együtt kapja a' mire szüksége lesz. — Bajom ágyban tart, hogy testem örökös párázatban legyen, 's fekvé írom ezen levelemet is. — Jelentsd, kérlek, alázatos tiszteletemet a' Mélt. Grófnénak, és a' Zsenim Principálisnéjának, kiknek kezeiket alázatos tisztelettel csókolom, 's tarts-meg minden becsét felülhaladó kegyes emlékezetedben. Kevély vagyok én arra, hogy tégedet csak láthattalak is. Széphalom Octób. 11d. 1823.

örökös híved

Kazinczy Ferenczmpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4243.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, Oct. 11d. 1823.

Édes barátom,

E' napokban némelly félre tett papirosaimat nézvén végig, kezembe akada a' hozzád mingyárt utolsó leveled után írott válaszó. Isten tudja melly tévedés lehetett az, hogy leveletem nem postára küldém, hanem ide vetém-be. A' bottlás engem károsít inkább mint téged; azonban engedelmédért könyörgök, hogy hallgatásom talán gondokba ejte, ha leveledet vettem e.

Nem képzelhetem, melly pakét lehet, a' melyet hozzád adának. Kedves vöd, kit végre szerencsém vala látni, és a' kibe, nagyítás nélkül valónak vedd a' szót, belé szerettem, azt, igen is, felhozhatta volna Patakra. Így legjobb volna, ha azt Szent-Mihályra küldenéd Gróf Dezsöffy József Úrhoz. Zseni leányom most ott van Patvarián Comtesse Virginienél, 's általa venni fogom azt. De bizzd a' felhozóra, hogy őrizze a' megázás ellen.

Te édes barátom, tudatád velem fiad nevekedését. Adja Isten, hogy ez reményeidet úgy ne esalja-meg mint az előtte születtek, hogy életben maradhasson. Illó hogy az utánunk élendők is kapjanak egy második Szent Györgyi Józsefet. Nekem Emil és Antonin fiaim már Patakon tanulják az egyik a' Syntaxis, a' másik a' Declinálás bölcsességét; Bálint és Lajos még a' betűket sem ismerik, 's az utolsó derekasan előméne, cselédjeim örömeire, a' czifrán káromkodás' bölcsességében. Azon magam nem lelem igen nagy gyönyörűségemet, de nem is ijedek-el tőle, mint némelly rettegő atyák. Olyannak nézem azt, mintha azon akadnánk-fel, hogy gyermekünk sárba nyúl. Gyermekeim nevelésekre nézve mindazáltal mondanom kell, hogy azt most nem tehetem, a' mit ezelőtt. Akkor az a' kinézésem volt, hogy a' Napamnak közelítő halála feleségemet egyszerre birtokába fogja tenni az ötlet illető birtoknak; 's sógorom példátlan bánása azonban azt még a' hetedik esztendőre is vonja a' nélkül hogy csak a' jövedelmet is megosztaná velünk. Így én 7 gyermek atya 's ugyan anyyinak testvére szenvedem az idők sullyát. August. 25dikén mind a' sógorom, mind a' feleségem, mind Delvóné sógor-asszonyom letevék az Eperjesi Tábla előtt a' Revelatorium hitet, 's

a' két leánytestvér azonnal revelált is, bátyjok pedig csak megesküddött, és mingyárt ott hagyá Eperjest; melly maga is mutatja, kinek van igaza. Barátom, a' Jézus Krisztus megmondá az Evangyéliomban, hogy a' szerencsétlen sem maga nem vétkezett, sem szüléji nem; de tetszett Istennek magát ennek szenvedésiben megdicsőíteni. Én valóban ezt mondhatom mind mostani mind régi bajaimat tekintvén: de szeretném még is tudni, melly örömmel nézhetik a' Halhatatlanok...

A' mi kedves Igazunk ismét készíti Zsebkönyvét. Tegnap vettem az újnak két képeit. Gyönyörű a' Dominichino' Szent Jánosa; lehetetlen szebbet képzelni: de a' Füger Magdolnája nem teszi azt az effektet, a' mit vártam. Legfeljebb is [az] a' gyönyörűség van benne, hogy a' bűnhödni megúnt leány szép farát perspectivben is láttatja. Igaz ez helyett jobb darabot adhatott volna. 'S mit ítélsz az olly attitűd felől a' hol a' fekvő szép faru leánynak egymás felé van fordítva a' két sarka? Én 16 nap mulva beérek 65dik esztendőmbe; de az efféle még is szemembe tűnik. — De hagyjuk a' Magdolnákat. Nem nekünk valók.

Tegnap Gróf Sztáray Vincze (Jánosnak az Ungvári Fő Ispánnak és a' Cardin. Migazzi hugának fija) belépe hozzám, 's maga hozá Szalasztját, ex Collectione Parisina Lemairei. Ismeri e ezt a' gazdag Debreczen Collégiuma? Már 40 Kötet jöve-ki, in 8, velinre, 's árok 273 f. 44 x. Conv. Pénzben. Virgíl 9 Kötet, Caesár 4, Ovid 7, 's mennyi lészen még! Ez a' Párizsi Szallustius valóban jobb mint képzeltem, 's többet ad mint csak a' Havercampé, vagy csak a' Cortée. Használni fogom az általam fordított 's 30 esztendő óta készületben lévő Sallustomban. Bár a' Debr. Collégium Bibliothecája meghozattathatná: de osztán ki ne adná, mert az illy Munkákat bepiszkoltatni Szentlélek ellen elkövetett vétek. Vödöt, kit nagyon tisztetek, kérlek, tedd figyelmessé ezeránt.

A' Zemplényi híres szép és rút Augustusi Gyűlésnek hallád hírét; és így felőlc hallgatok. Jelen valék 's láttam mi történt. Még nem tudjuk mi lesz következése. Fejedelmünk méltán neheztel azokra, a' kik illy történeteknek adának alkalmat.

Élj szerencsésen, édes barátom. A' Tekint. asszonyoknak 's kedves gyermekeidnek add által tisztelő 's atyai kéz csókomat. Ajánlom magamat megbecsülhetetlen barátságodba.

Örök tisztelőd

Kazinczy Ferencz.

Reményem, Te nagy barátja vagy a' Munkába vett vallásbeli Uniónak. Én mind eddig csak valamely Convertita Balog talán Péter Urnak a' nyomtatott levelét látám. Az orgonán kezdi 's a' Primátuson végzi. Mind ezek helyett a' másik fél egyedül a' Keresztyén Martyromságtól (a' Papi Coelibátustól) állana-el. Nem jobb volna e eggy-szerre Pápastává lenni? Én az Uniónál inkább szeretném, ha senkinek sem volna gondja, ki mit hiszen, az az mit vall. Ez így van Washingtoniában. —

[Megjelent a «Kazinczy Lev.» III. kötetében.]

4244.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Wien, am 15/10 XXIII.

Wenn Sie beiliegende Fascimiles¹ schon haben, so bitte ich sie diese wenigst[ens] als Beweis zu nehmen, dass ich immer ihrer gedenke.

Meine magyarischen Gedichte werden in diesem Augenblick bei Cotta gedruckt, ich wünschte selbe auch im Original heraus zu geben, damit jeder die Übersetzung leichter vergleichen könne, auch will ich die historische Einleitung übersetzen und dazudrucken lassen. Nun fehlt mir aber eines ihrer Gedichte:

«Der Dachs und das Eichhörnchen»

Ich erinnere mich nicht aus welchem Buch ich es übersezt, ich bitte sie also mir selbes baldmöglichst zu zu schicken, damit ich mein Manuscript vollständig machen kan.

Meine Adresse ist:

Himmelpfortgasse beim kleinen Greifen Nro 968. im 1ten Stock beim Hofagenten Miksche. [1]

Aus Himfis Liebesliedern habe neuerdings 100 Lieder übersetzt, 50. aus der klagenden, eben so viel aus der glücklichen Liebe; ich will sie als ein selbstständiges Werk herausgeben.

Wie steht es mit ihrer Gesundheit? ihren literarischen Unter-

¹ Hiányzanak a levél mellől.

nehmungen? wann erscheint ihr Sallust, dem ich mit grosser Sehnsucht entgegen sehe. Es ist abscheulich von Ihnen, dass ich schon seit langer Zeit nichts von ihnen höre. Leben Sie recht wol.

Ihr Freund

J. G. Mailáth.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4245.

Gr. Dessewffy József — Kazineczynak.

Sz.-Mihály, Octob. 21én 1823.

Édes Barátom!

Azonnal Debreczennek indúlt Szent Györgyihez írt' leveled, akkor éppen midőn vevém, egy oda való Timár, Varga Professornak (Ki Sz.-Mihályi születés) veje, fordulván meg itt nálam. Zseninek, a' jó Lyánynak, szintúgy által adám kegyes Attya levelét. Csendesebb két teremtést nem igen ismérk, mint Zsenit és Virzsinit. Bár ne rabolná-el tőlek soha semmi is e' csendet.

Jó lesz ki-hagyni a' *h-t* a' Cathegoriából, mert össze van téve *ex xata*, et *áyoqevuv*. De még más hibákat is el-türt Igaz. A' Morált, tudni illik, mind a' két izben vagy nagy vagy kis betűvel kellett volna nyomtatni, nem pedig egyszer nagygyal, egyszer kicsinnel. Azt se szeretem, mikor az *a'* izetske mellől (melly nállam köz mértékű) valahányszor azt a' versben nem hosszan, hanem röviden ejtem, a' ki hagyva összefoglaló jel ki nem hagyódik. Tökéletlenségnek tartom én azt még a' mi írás módunkban, hogy a' ki-hagyva foglaló jel és a' csupán ki-hagyó közt nints különbség. Sokkal vellősebbnek tartanám a' metricára, sőt a' folyó beszéd harmoniájára nézve is az efféle meg különböztetést, mint a' tompább hangú *e* betűn, Versegi szerént, a' két pontot, mert ez a' két pont csupán a' hangot jelcli, nem pedig a' mértéket.

Az említett Zsebkönyvben leg-jobban tettett nekem a' Te *bücsüztató Epigrammád*, és Gróf Teleki-Sétálási *Fantaziája*, amazon ragyogóbb a' szín, emezen komolyabb és érzelmesebb.

Ah a' földi valót ha mi

Nem szépitgetnök álmainkkal,

Lenne e' még olly valami,

A' mit érzésünk szépnak vall?

S még ez:

Élte czélja szent és nemes,
Menyből származott szív heve,
'S még-is minthogy nem volt szemes,
Hasznos gyümölcse nem leve.

azután ez is:

Hajdan midőn boldogságom
Magamon kívül kerestem,
Minthogy sok volt kívánságom,
Sok volt a' mitől el-estem.

Végtére:

'S így magányúl élegetek,
Örömtől, jajtól üresen;
Síromhoz így közelgetek,
Nem mosolygva -- de csendesen.

ezek valóban nagyon együgyü, de a' mellett igazi szív faka-
dások. Nem annyira Fantáziák, mint érzemény szüleményei. Talán
azért tetteznek úgy nékem, mert számtalanul, és oly véghetetlen
formákban járták meg már mind eszemet, mind szívemet. Én ugyan
nem közelgetek síromhoz sem mosolyogva, sem csendesen, és talán
éppen azért érzem oly méjjen azon hijába remélt mosolygásnak és
csendességnek fogytát. Minél nagyobb lehetne az öröm gyermekeim-
ből, annál búsítóbbak ki-nézéseim, mind rájok, mind pedig azon
eszközökre nézve, melyek nélkül szükölködöm, hogy nevelésöket
úgy a' mint kellene és kezdettem, bé-fejezhessem.

Mária Thérézia biográfiája szép egy darab. Gyönyörű érze-
ménnyel végzed a' mit oly felcsemelkedetten kezdettél, és csinossan
folytatál. Tán kedved lelem, midőn közlöm itt veled e dicső Királyné
epitáphiomát, mellyet Somsich Lázár készített; csak magyar szív,
és Római fej írhatta illyet Nagy Fejedelem Asszonyunkra. — Nem
rútitaná-el talán biográfiádat, kivált ha végső epifonemád elibe
tennéd. —

A' sima pázsinton halottí veder mellett, sűrű árnyékok alatt
el-nyujtott 's a' Szent iráson könyökölve ábrándozó, félig meztelen,
félig pajzánul béburkolt Magdolna inkább láttatja velünk, miként
kétes még el-hagyni a' vétkeiséget, mint azt, hogy bánja vétkeit.
C'est l'image de la coquetterie d'une pénitence commencée, mais
pas du tout achevée. Arcza se mutat leg-kissebb ajtatos szomort.
A' feje hátulját bé-burkoló patyolat, a' keblére gyűrökbe folyó für-

tözetek, ki álló tomporája, nem igen mutat épületes Szentnére, és inkább emlékeztet bánatját meg-előző, mind [!] azt kísérő 's követő korára; jobban tettik nékem Corregio azon Magdolnája, melyl térdepelve, könyekbe lábbadott szemekkel az égre néz, és feléje emelvén két öszve tett tenyereket, az égről hívja-le a' bocsánat sugárjait, mellyek, sarkig érő hullámos arany haj fürtökön ragyogván, nem csak olly hathatósan magyarázgatják a' vétkes szép Asszony volt természeti gyarlóságát, hanem egyszersmind érdemesnek mutatják őt az Isteni kegyelem meg-nyerésére. A' Sz. János Originálját ösmerem. Egyfejű Sas hoz néki író tollat menyországból, mint Gusztermannak, Pilátnak és az eféléknek a' két fejű a' pokolból. Én is szeretném ha valamely ifjamból Művész válnék; leg-több reményt nyújt Marczy, de csupán a' hangok kerületében. Aurelodnak nints füle, de sok más van, mellyre talán idővel többen fognak szát, szemet, fület tátani. Mind ezt egygyüvé véve, leg-inkább szeretnék lenni Virginia. Emilt várják a' leg-több szenvedelmek, mert gyermekségétől óta leg-mélyebb bélyegüek indulatjai. — Ezen valamennyire kép írói, valamennyire pedig mind költői, mind erkölcsi észrevételek után, engedd a' darabos valóságba ugranom, és esedeznem nálad, nem tudnál é nékem valamely meg-lelt korú embert szerezni, ki Ispán név alatt mind az adásokat, mind az vevéseket vinné, mind pedig az udvari cselédet, és a' Ló, Kotsi és Szekér departamentumot itt jó rendbe tudná tartani; ein espee Ispan und Bereiter zu-gleich, aber kein Stallmeister: ezen hivatalra egy igen Józan, próbált, ügyes, és becsületes ember kell, azon kívül személyes is, hogy féljenek tőle, a' midőn tisztelik. Mostani Jágerem inkább vólna alkalmas ezen hivatalra, mint a' vadászira, így hát meg-clégedném, ha egy jó vadász embert szereznél, de nem kell azért tanult Jáger, hanem csak ollyan közönségs jó vadász, ki egyszersmind az erdei fák ültetéséhez, szaporításához, és meg-őrzéséhez ért; ein espee natürlicher Forst Jáger. De jó vólna még ezen kívül, ha egy becsületes kerülőt és hajdút-is szereznél, mert kívánatos, hogy vidéki emberek is találkoznának cselédjeim között: írj nékem minél előbb ezekről, Kedves Barátom. Maradok, Feleségemmel, és gyermekeimmel egygyütt, egész házodnak

örökös hív Barátja

Pipsz mpr.

U. I. Akár Jágerert, akár Bereitert szerezzél, jó lesz, ha nőtelen ember leend, mert a' mostani Jágerem feleségs ember, és akár

Jáger marad, akár Ispánná és Bereiteré válik, feleségét el-nem hajtandja; azzal is nagyon le-köteleznél, ha vidékeden minél előbb el-híresztelnéd, hogy ennek a' Hónapnak végével Korts mákat lehet itt nállam kapni, és hogy Keresztény, tiszta, és becsületes Korts márosokat igen szeretnék. A' Debreczeni úton fekszik Sz. Mihály, Miskolcz, Tokaj, Debrecen és Nyír-Egyháza közt; egy állástalan Korts mához két jugerum őszi, két jugerum tavaszi adódik. Egy állásoshoz három hold őszi alá, 3om tavasz alá. Az italt az uraság adja, bizonyos percentumra, a' zab, a' széna szint úgy percentumra adódik az álláshoz, valamint a' Szalma-is a' fűtésre, de az étel és gyertyázás egészen a' Korts máros java; minden hónap . . .

[Itt megszakad a levél.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4246.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt kedves barátom,¹

Sajnálád minapi leveledben sorsomat, hogy efféle dolgokkal, bajokkal kell küszködnöm, 's kit lehetne még inkább sajnálni mint engemet? 's kitől érdemlem ezt a' sajnálást inkább, mint a' legnemesebb lelkű embertől, a' kit az Isten a' maga mindenhatóságával is teremthete? De engedd visszaadnom a' kölcsönt, és elmondanom, hogy én szint olly igazán szánom a' TE sorsodat, hogy az az ember, a' ki Dietáinkon 's Gyűléseinken, tudományos kerületeinkben és szép társaságainkban, 's mint ember, mint Magyar, mint férj és atya 's földes-Úr *úgy* ragyog; embereidnek cabalájik 's fortélyaik miatt keserítetel, bosszantatol, ingereltetel? és hogy nemes-lelkű Urokat, a' ki jó lévén maga, másokat is jóknak néz, azzal kínozzák, hogy megcsalva lássa magát, 's szép hitét az emberiséghez kénytelen legyen elveszteni. Nem tudják ezek a' nem jó emberek, hogy az illynemű vesztés néked szint olly keserves mint ha pénzedet lopnák-ki erszényedből.

¹ T. Kazinczy Ferencz Úr levele. Jött Széphalomról Nov. 1ső napján 1823. Mádra.

Ez az utolsó nekem is keserves panaszom, és engem arra vittek, hogy az eránt a' ki megcsalt eggyszer, soha többé bizodalmam nem lehet. A' csalás alatt malitiosus csalást értek, és nem emberi botlást, mert ezt örömmel elnézem, magam is érezvén a' magam gyarlóságomat. S valóban ez nem makacs megátalkodás, hanem okosság.

A' mennyire alkalmatosságom volt embereidet ismerni, nékem úgy látszik, hogy Tisztartód [!] nagyon értelmes és alkalmatos ember. Neki igazsága van midőn azt kívánja, hogy alatta és mellette olly emberek ne legyenek, kik azt a' mit ő csinál és rendel, ellenségi módon lesegetik, sőt azon vannak, hogy igyekezeteit felforgatván, megszegyeníthessék, bár néked károddal. De ha csak ezt kívánja, igazságot kíván: épen nem igazságot, ha azt, hogy a' többiek vele egyet értsenek 's egy kézre játszanak. Ha ez mellé morális és munkás embereket kaphatsz, úgy tartom, minden jól lesz. Preceptorod felől e' napokban azt hallám, hogy Újhelyben szállásról gondoskodik. Ha ő mozdúl, olly ember felől kellene gondban lenned, a' ki szint olly munkás és alkalmatos legyen, mint Tisztartód, de hogy ne köszönhesse ennek a' nyert szolgálatot. Ohajtanám ezen felül, hogy Szent-Mihályi Tiszteid Magyar-nyelvűek és Kálvinisták legyenek, mint Zemplényi Tiszteid Tót-nyelvűek és Pápisták, hogy a' Nép bizodalját e' két tekintetnél fogva is megnyerhessék; mert a' köz ember nem emelkedhetik a' bölcseségnek arra a' pontjára, hogy a' más Vallásáról gondja ne legyen; 's az az Úrnak mindég jó, ha népe az Urához és Tisztjeihez bizodalommal viseltetik.

Korcsmárosnak tudok egy igen alkalmatos embert; leveledet tegnap vevém, 's ma megyen hozzá izenetem. Kávés Újhelyben, 's egykor nálam inas szolgálatot teve. Furfang ember, de igen alkalmatos. Van némelly neme a' szolgálatnak, a' mellyben nem kell keresni moralitást, csak köteleességét vigye; noha becsületes embernek mindég keserves összeérintésben lenni gazemberrel. Illyenek a' Királyoknál a' hadi-kémek. Korcsmárosodban nem kell egyéb tulajdonság, hanem hogy a' korcsmát tekintetben, virágzásban tartsa, és hogy az Uraság' pénze veszélyben ne forogjon. Ezt az én Ajánlottam megteszi. — Felesége felől jót épen nem mondhatok. De ezzel Spisák György úgy él, mint a' nagy Urak; nem gondol vele akármit csinál magával, 's maga is nem feleségénél keresi örömeit. Az ember nem öregebb a' feleségénél, 's ez inkább rút mint szép; de a' megszorúlt emberek Újhelyben, 's illyen vala a' két Tomsics is, a'

Főszolgabíró és a Director, kapnak az olenti in fornice stans Gyurkáné előtt. — Megyen e Szent-Mihályra, első levelemben megírom, 's ha megyen, leküldöm hozzád.

Ispánnak ajánlhatok egy olly embert, a' kinél én sem vagyok becsületesebb ember. Dicséreteire nem kell egyebet mondanom mint azt, hogy midőn nálam lakott ezen titulussal, sok ízben láttam szemeit elnedvesedni. *Salva res est, flet!* mondám. 'S ezt a' felsírást nem bosszúság, nem conscientia sceleris öntette vele, hanem conscientia puritatis. Hűsége, moralitása tántoríthatatlan, 's én csak erről felelhetek, a' mennyiben felelni valakiről, sőt önmagunkról is lehet, mert tudod, hogy idő 's alkalmatosság még TEGEDET is gazemberré ugyan nem tehetnének, de még is megváltoztathatnának. Mészáros Sámuelnek ezen tiszta és nemes érzésén felül még említhetem crántunk való hűségét is, mellyet azolta is mindig bizonyít. Bizz rá adást, vevést, alkut és a' mit akarsz; megcsalva magadat soha nem látod: de ő nem nagytestű ember, 's kocsis, béres reszketne e tőle, már azt nem mondhatom, mert alkalmam ezt tapasztalni nem volt. Nem vagyok én Gróf Dezsőffy, 's más eggynek keltőnek parancsolni, más ötvennek. Nálam az volt a' baja, hogy egy keresztre-feszítést érdemlő kevély Zsidó akara lenni Uram, 's a' mint látá, hogy ez lesz Ispánom, megesküdt, hogy megbuktatja. Nem is volt soha nyugta sem Mészárosnak, sem nekem; Mészáros tőlem elment, de tisztán: a' Zsidó utoljára is kiesett kedvünkől, 's átkozva általunk. Legjobb lesz ha őtet is hozzád küldöm. Lessd-ki; veheted e hasznát. Nemes-ember, Kálvinista, 's talán 30 esztendő; nem nagy testű, de zömök, egészséges; házas és gyermekes. Ha erszényem engedné, magamnak tartanám-meg; mert nagy szerencse, becsületes embert bírni; ő pedig ollyan, mint a' kiről az Evangyelium ezt írja: *εν τῷ δολοῦ οὐκ εστι*: Ebben nincs csalárd-ság 's annyi becsület-érzés, mintha egész életében Schönggeist akart volna lenni.

Ha Theresiám nyomtatva nem volna, a' Somsics Epitaphiumát mellé vetném, ha csak azért is, hogy látathassam a' Németekkel, mint szerettük mi azt a' bennünket-szerető jó Asszonyt. Közönséges vélekedés hogy az ő uralkodása több kárt teve mint a' Józsefé, melly bennünket eszméletre hozott. De köszönöm az illynemű jót. — Gróf Telekinck Versezete nekem is tetszett. Mint én vevém által nehány ízben már a' TE gondolatidat: úgy ő az említett helyeket Német íróktól vevé, 's az nekem és neki nincs gyalázatunkra;

tanúlni, elmondani a' mit másoknak mondásaikban megszereténk, nem szégyen. Ez a' Teleki valóban szeretetre méltó lelkes ember. Sajnálom, hogy nem látám.

Krajnikné Húgomnak a' gyermekei viszik e' levelemet, 's mingyárt itt lesznek. Így most véget kell vetnem írásomnak. Ágyban vagyok; forró nyavalyába akartam esni és tüdőgyulladásba. Mind a' kettőből feleségem kikapa. Tegnapelőtt léptem bödik esztendőmbe; őzzenem kell magamat. Három szőlőm Ujhelyben meg van szedve. Édesebb gyümölcsöt nem kívánhatni. De ki veszi-meg? Pedig az nekem nem használ, ha el nem adhatom, mert én félig bornemisza vagyok, 's Tokajit nem szeretek inni. Inkább tüzesíti még eléggé fiatal véremet mint akarnám. Mély tiszteletemet a' Mélt. Grófnénak és a' Zseni Principálisának, 's gyermekeidnek mondd-el, kérlek alázatosan, hogy mindenike felől gyönyörűséggel emlékezem, de még most fiaid között *Aurél* nékem az első. Irigylem őtet még néked is, 's óhajtanám hogy Te igen szegény, én pedig igen gazdag volnék. Melly öröm volna illy ifjúnak lenni atyjává non necessitate, sed bonitate.

Octób. 29d. 1823.

Ki van vágva 's újra van nyomtatva a' CatHegoria, épen most veszem az Igaz jelentését. — Octób. 30d.

Novemb. 2d. 1823.

A' húgom' gyermekei el nem jövének, 's így levelem elmarada. Azolta vettem a' Hébe utólsóbb íveit, 's valamit vettem ime küldöm. A' CatHegoriás lap újra van nyomtatva, 's most II nélkül jelen-meg.

Spisák ismét felvevé Arendába a' Kávéházat, és így nem mehet; külömben örömmel ment volna, a' mint izeni. De megígérte hogy szót ad egy *Veres* nevű embernek, ki talán ma jó vissza Ujhelybe. Nem tudom melly dologban, elment volt onnan hazulról. De hát ha már vannak Korcsmárosaid?

A' mi Kerülönk, ki itt esztendő oltá szolgál, 's nem rossz ember, (három testvér Kazinczy kerülője volt privativus erdőnkben) nem állhatván hogy Arendás Zsidónk őtet nem fizeti, hanem vele egész Conventióját megitatni akarja, lemondta a' szolgálatról, 's megértvén tőlem hogy cselédekre van szükséged, mégyen láttatni magát, hogy ha hasznát veheted és hasznát venni akard, beszélődjék. Terebesi születésű, s 12 esztendeig volt hajdúja a' Vármegyének.

Lemégyen hozzád e' napokban Mészáros Sámuel volt Ispánom is. Ismét mondom, igen becsületes ember, és az én szolgálatomra, mely kevésből áll, eléggé alkalmas. — Élj szerencsésen, tisztelt barátom.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4247.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Különös tiszteletű 's bizodalmú Uram,
kedves barátom,

D'Ellevaux sógorom és felesége mióta innen Septbr. első napjaiban lemenének, nekem egy sort sem írnak. Fel kelle jöniék letenni a' Revelatorium Juramentumot, 's azt Aug. 25kén mind a' három testvér le is tevé; a' két lány megesküdött és revelált; D'Ellevauxné hogy semmit sem vett által, familiai levelek nála soha sem voltak, és hogy annihiláltattak volna, nem tudja; — a' feleségem hogy semmi egyebet nem veve mint az anyja' rongyait, mellyek egy öreg és rég olta betegeskedő asszony körül nem lehetnek valamelly tekintetet érdemlők, és a' mellyet azért nem nevez-meg, mert a' bátyja adá neki, de meg fog, ha kívánni fogja. Levelek sem nála, sem *férjénél* (ezt én magamtól töldám hozzá, mert senki sem kérdé) nem voltak, 's így sem ő sem férje semmit nem cassált. Arról hallgaték, és nem ok nélkül, hogy tudom e vagy nem, hogy valamelly levelek más valaki által cassáltattak. A' Sógorom megesküvék, 's szekerébe veté magát, 's szaladt Eperjesről. 14 eszt. olta rá nem ére, rogestráltatni a' leveleket, azt mondja. — Az illy undok bánások nem lehetnek hallatlanok az előtt, a' ki az Igazság és Törvény férjűjai számába tartozik: de elmondom, hogy barátom tudhassa, mi történik velem. —

Én az Eperjesi perre költök 's azt viszem: D'Ellevaux a' mint látom a' Debreczenire 1820 olta semmit sem költe, 's nekem sem fizeté vissza Eperjesi költségeim' felét. Azon ígérettel vála el tőlem, hogy Debreczenen keresztül menvén, végezni fog az Urral. Méltóz-

¹ T. *Kazinczy Ferencz* Ur levele. Jött Széphalomról Máádra Nov. 3ikán 1823. — Dúlházy M. jegyzete.

tassék tudósítani miben van a' per, és Delvó volt e, 's mit csinált. Én rá nem érhetek hogy Debreczenbe menjek minden készületim mellett, de Kossuth András Ur azt beszéli, hogy Acsádi perünk rég olta hever. — Meghalván B. Wécsey Lőrincz, jól esett hogy a' per az Excellencia ellen volt intézve. De szörnyőség hogy nem halad. Én a' Genealogiai nexust megküldém az Urnak, 's egyébre nincs talán szükség.

Olly régen nem láttuk mi egymást, édes barátom, hogy ha dolgajnk nem volnának is, örömem volna kibeszélnem magamat az Úrral. Hébe néha engemet emlékezetébe hoz az Urnak, 's a' Literatúrai pályának ez a' szép jutalma van, hogy a' távollévőket egyyüvé vonzza. Erdélyi Leveleim és Sallustom Januariusban fognak, reménylem, sajtó alá jutni, 's amaz előtt a' Mátyás Király képe jelen-meg a' M. Vásárhelyi Bibliothecából; mert az Igaz Zsebkönyve előtt álló Mátyásnak épen nem képe; megtévedve nevezék azt Mátyásnak az Ambrasi Gyűjtemény emberei.

Ajánlom magamat becses barátságába 's örökös tisztelettel 's barátsággal maradok

alázatos szolgája
Kazinczy Ferenczmp.

Egész szabadsággal 's bizodalommal méltóztassék megírni, Delvó költ e 1820 olta a' perre? Mert akkor neki vissza fizettem felét.

A boritékon: ¹

Spectabili ac Generoso Domino Gabrieli Nagy, ad Incl. Tabulam Trans Tibiscanam Causarum Patrono, Domino peculiariter colendissimo. *Debrecini franco.*

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét. A levél tisztán maradt 4. lapján Nagy G. köv. jegyzete olvasható: *Kazinczy*. Jött Nov. 12ma 823 franco. Vél. Nov. 23n. D. post. Delvó volt itt, de semmit se végzett. Nekem nem adott többet 100 V. frtnál a' Per kezdetekor. Ebből Certif. 5 f. 48 xr. fél Taxa 36 f. Cit. 15 f. S[umm]a 56 f. 48 xr. elment. A' mi megmaradt, az a' B. V. M. ellen hólnap be adandó Actio és Cit. Taxájára em. elég lessz; m. Miklós ellen a' P. favora miatt a' Cit[ati]o megdependált. A' mi halgatásunk, az ellen n. subsumtio, mintha részbe promoveál[nám?], melyet nem szoktam, és a' Levelek n. léte n. halasztotta a' Pert. Hogy tehát haladjon, az ide várt leveleket sietve expediáltassa Leleszen és Vásárcor küldje el.

4248.

Gr. Dessewffy József — Kazineczynak!

Maád, Nov. 31kán 1823.

Édes Lelkem!

Ide jövék egynapra; Lyányod, enyéim egésségesek, tsak feleségemet bántja a' hurut. A' tegnapi Bál hemzsegett¹ a' sok embertől. — Úgy vagyunk itt, mint az Új Magyarok — sem idő, sem hely semmire.

En valahányszor megcsalatom, — azt húzom-ki a' csalásból, hogy az ember gazember vólt, nem pedig azt, hogy minden ember gazember — de egyéberánt is:

Si quoties peccant homines, sua fulmina mittat
Jupiter, exiguo tempore inermis erit.

A' közlött Almanach-ba csak egy Jegyzékemnek folytatását olvasom; de sem annak eleit, sem az *Ideálokat*, mellyekhez azon Jegyzék tartozik. A' minapi közlésben sem vevém észre az Ideálokat, sem a' Bor 's Szerelem című Ódácskát; — a' Teremtésben, mindjárt az elejin a' harmadik verset így kívánnám változtatni:

Szerzőik vagytok, kedvezetek és korok ólta..

A' Tisztartómról épp' úgy gondolkozom mint Te. A' ki jövendő leszsz tőled, nagy praejudicium leszsz az iránta, akár kortsmárosnak, akár Ispánynak jőjjön; de mivel többen jelentették magokat, 's én hólnap vissza indúlok Sz. Mihályra, a' tsak talán jövendők miatt az eljöttéket nem fogom elszalaszthatni, mert már többször rosszszúl jártam így, és két szék köz't maradtam. Vólt nálam Dávid, -- de én nála elébb; akarna is, nem is hozzám jönni — de fél a' felesége, és tapasztalásainak emlékezete nem ejteti el vele azon mértéket, mellyel mérni szokott másokat.

Vale.

Feramus uterque mala nostra aequo animo. Igaz az a' mit Caesar mond: quod cuique suae injuriae aequo majores videantur.

Csókol egész Ilázam, de Aurél ölel is. Zseni feleségemmel megy Kassára. En Sz. Mihályon maradok még egy darab ideig.

hív Pipszed mpr.

¹ Az eredetiben tollhíba: hemzsegett.

Leveléd érkezése előtt Krajnyik Lászlótól egy levelet küldék, melyet Szent-Györgyi küldött számodra. —

Kívül: ¹ à Monsieur Monsieur François de *Kazinczy* à *Széphalom*.

[Fredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4249.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

Guzmicsnak Kazinczy
baráti tiszteletét.

Róma Pápát választá, Pápát koronáza. Óhajtanám, édes barátom, látnád, melly elmélkedéssel olvasom én c' czikkelyeket az Újság-levelekben, holott sok Protestáns társaim nevetni fognak a' nekik érthetetlen czifrán. A' mi nagy, 's tiszteletnek érzéseit támaszthatja, előttem mindég kedves. A' Róma' hite szelíden sötét: a' miénk világos, józan, de pusztá. Ott tévedések: itt igazság. De melly sovány igazság ez, és melly jóltevők azok a' tévedések! Ez prósa, amaz poesis. A' tiéd a' jobb, mert inkább illik emberhez. — De végy ismét más tekinteteket! — Az áll ott a' hol kell, a' ki egyiknek is másiknak is szélén áll, 's minél közelebb a' másikához.

Septemberben öt napot tölték Szent-Mihálytt, Gróf Dezsőffy Józsefnél. Eggy nap éjféltor váltunk-el, 's a' Gróf bekisére szobámba. Eggy ifju ember, ki most jöve-ki iskolájiból, 's magával holmi apróbb nyomtatványokat hozá, még vetkezetlenült szobájában, mellyen keresztül kelle mennünk az enyémbé. Bekisért, hogy míg elnyom az álom, múlasson. Ne olvasson e valamit? De igen, mondám: a' Balog' levelét az Unio felől; mert a' Kopácsi Predikatióját és a' Rédl Odáját az Esztergomi Temp. köve letétekor olvastam már. — Az orgonán kezdi, 's a' Primátuson végzi. S mit ad érte? «A' Keresztény Martirságot.» — Balog dobolva megyen vadászni. — Mása ő az Egri Püspök' Protestánsának. — Nem alku tehát, hanem vizsgálatok. — Azok kellenek még! azok! Nem lesz ott soha eggyesség, a' hol az eggyességet a' Vizsgálatok' útján keresik.

A' czél Religio, nem Theologia; 's az elsőre hit és érzés kell; eszes hit és eszes érzés, de hit és érzés. — Midőn Erdélyben járék,

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

egy Papom dicsekedve emlegető, hogy Kolozsvártt a' Pápista, Kálvinista, Lutheranus és Unitárius Papok' egy sorban sétálnak igen gyakran végig az utcákon, 's sajnálják hogy ez nincs úgy többé. Napoleon Hollandiában járt. A' Plebánus és a' Kálv. Pap közbé fogák a' 80 esztendő's Rabbint ki alig tudá állani, 's így öszve kapcsolva léptek a' Császár elébe. Fels. Uram, mondá a' Plebánus, a' mi megjelenésünk legszebb triumphja Felségednek. — Hidd-el, barátom, a' szeretet régen ölelte volna a' dühösködni szerető Daemont. A' disputálás tartja életben.

De a' hon csak a' Vallásbeli egység mellett lehet boldog. — Láss, és mondd ezt, ha mered. Talál a' gonoszság módot, ha egy is a' Vallás.

Olvassd ezek helyett inkább egy Ódámát:

Az esztelen Bölcs titeket, istenek,
Tagadni akarna. De ti felette meg-
Dördítitek bosszús ütessel
A' ropogó tűzeket, hogy Újhely

És a' Hegyalják' bérczei rengenek,
'S fortyanva csap-ki partjain a' Tisza,
'S az sápadozva rogyan-össze;
Érzi hatalmatokat, 's — tagadja.

Ekként dühültek egykor az elfajult
Teilus' szülöttjei ellenetek. De Zeüsz
Felkölt; futának ök, 's az ádáz
Enceladuszra terüle az Aetna.

Engem szerény szív vonsz tifeleitek, és
Nem ingható hit, 's magzati félelem.
Áld szenvedésim közt nyögésem:
Áld poharam, ha virág övedzi.

Az éj' sötétét tiszta nap, a' fagyos
Telet tavasz 's nyár váltja-fel, és az ős,
Gerézddel ékesítve fürtjeit;
'S újra sötét jön-elő, 's fagy újra.

De jöjenek! ti gondotok az: nekem
Örvendeni illik, tűrni, reményleni.
Szakadjon ég föld egybe; szórja
Lángjait a' Phlegeton! *ti* védtek.

Mennyi Theologia éri-fel ezt a' s z e n t é r z é s t ? -- Hadd fesselem Dezsőffy, és az ő Szent-Mihályát.

Szent-Mihály Tokajon túl fekszik két órányira. Egyipti sík és termékenység. Tokajnak gyönyörű alakú hegye kékelleni kezd ide, a' Miskolcziak, Egriek alig látszanak. Beregig, Erdélyig, Belgrádig nincs hegy. — A' hely hat ezer lélekkel, Dezsőffy uralja. Szűrtis kertje tágasabb mint az a' hely, a' mellyen Kassa fekszik, 's tele van gabona asztagokkal, kazalokkal, granáriumai étellel, úgy tibuszai a' föld alatt. Kertjében három mintegy esztergályban faragott domb, mellynek egyike 22 hordó bort terme tavaly. Eggy ez idén kiszáradt 500 holdnyi tavának helyén 2000 köböl (4 véka) szóda (sziksó) földet separtete. Másik szőleje itt 500 hordó bort terme tavaly, a' bordézma ismét 500 hordót adott. Marháji felől nem szöllok. — És még sincs pénze! Pedig Zemplényben is bír két falut, és két másnak hason felét. Pedig nem veszteget! Pedig gondos gazda. Mit adna Szent-Mihály Németországban!

A' Grófné, (anyja leánya vala Cancellarius Eszterháznak) szép leány volt, az most is, de el van hívva. Maga a' Gróf ismeretes Dietáinkról és az Asszonyok circulusaiban. Volt egy idő, mellyben engem két különböző izben nézének Gróf Dezsőffynek, és csak hangom látatá, hogy nem ő valék, mert az övé musicalis zengésű. Most ő is hízik, és ifjabb lévén, még pedig sokkal, nem olly ősz, és nem olly ritka hajú, mint én. — Az 1808. születetett Aurél magyarul, deákul, németül, tótul, francziául, olaszul, angolul tud, és görögül úgy olvas mint deákul, legalább mint angolul. Marcell nagy Musikai talentom; a' 12 esztendősen Emil jó fej, de még magát nem ismeretheti úgy, mint a' nagyobbak. Mind a' három tud görögül is, még pedig a' mint hinni nem könnyű. Virginie való leánya atyjának, és lelkes, 's a' legtisztább moralitású anyjának. Én szebb házat nem ismerek. Imhol az éjjel csinált Epigrammám, mellyet, feleségem tanácsát követvén, csak új esztendei kedveskedésképen küldök nekik. Addig nem látják:

Eggy fija volt, a' mint mondják, és lyányai hármak: (Vénusnak.)

Itt három férjfi gyermeke, 's lyánya csak eggy.

Virgini most Érósz: Aurél, Marczellel, Emillel

Cháriszok; Uranidè anyjok; az atyjok Apoll.

'S a' gyermekek arcokra 's természetekre nézve is azok, a' kiknek lenniük kell. Virginia és Aurél egymásnak portraitjaik. — Gono-

szabb Calligraphot nem képzelhetsz, mint a' Gróf. Sok leveleit magyarul, németül, francziául, deákul a' szép Grófné írja neki. Zemplény Vármegyének Archivuma a' Grófné' kezétől bírja azt a' Relatiót, mellyet a' Gróf és én íránk, a' Zempl. Emlék eránt. Lásd azt a' Döbr. Muzeumában. 'S a' Grófné csak azolta tud magyarul, miólta a s s z o n y.

Illy háznál nem lehet gyermekeknek nagyokká nem neveltetni. Látnak, és hallanak. Az én szerelmem Aurél. Két Kötetet fordíta magyarra francziából; most eggyet Anglusból. Az első címje; Galérie Morale et politique par Ségur. Lelkes, szálás, lán-goló orczájú fiú. Szolgálni fog, 's talán Követeink körül.

Én ágyba estem, 's feleségemnek köszönöm életemet. Ó az atyja stámenjei által kapá Orvosi tudományt, vagy tapasztalást. Forró nyavalya jöve rám, tüdő gyuladással, 's 24 órával azután, hogy 65dik esztendőmbe beléptem. Megvan ölve a' nyavalya, de örzöm magamat. Az asszony nemesebben van teremve, mint mi, azt mondja Lessing Emiliában: 's a' természet csak abban téveszté-el munkáját, hogy nálok higan vette a' sarat. Nekem Sophie az áldás. Mi volna életem nélküle! Még jobb asszony, mint ő, nincs. —

Míg levelem hozzád ér, láttad Hébet. Kezemben van. Én Gróf Mailáthnak nyújtom a' Szépség' almáját. A' bosszuló kard gyönyörűen van költve 's beszéllve. — Mit mondasz Boufflers-emre? mit Theresiámra? Ezt nem szabad nem magasztalnod, mert sietve irtam ugyan, de melegen buzga-fel szívemből. — Ha Nyelvünk sokszínűség-gel nem bírna, nem bírnánk a' Boufflers Leveleit. Ám mérke-zék össze velünk e' részben a' Német, 's adja bár Göthe úgy, mint én. És mégis neheztelnek némellyek, hogy a' Nyelvet sokszínűségben akarjuk megtartani!

Hadd valljam-meg előtted, édes barátom, hogy én Octób. első napjaiban azt kezdém reményleni, hogy téged véletlenül öllelek-meg. Bécsbe készültem, 's láttam volna a' Pannonhegyet, Pázmándot, Pápát, Zirczet, Sümeget, Miklát, Keszthelyt. Feleségemnek Herczeg Koháry és V. Cancell. Almásy kezekben álló birtokaiért akarék eggyezésre lépni. A' V. Cancell. nem vala Bécsben, 's attól függ, hogy akar e alkudni. Várom tehát a' tudósítást. Ha kell mennem, Pannon hegyét el nem kerülöm. De bár ezt April. előtt ne kellene-tennem. Télben utazni nem jó öreg és rheumás embernek. Emil fiam velem jön, hogy magam mutathassam neki, mit kell látni Bécs-

ben. Nekem ott nem kell egyéb, mint a' Belvédére, a' Festők, és Faragók Academiaja, a' Festők' szobái és a' kertek. Estve a' Játékszin.

Ez az esztendő még jobb bort ada mint a' tavalyi. Derünk Octób. végéig nem volt, 's a' szem ép vala és sárga mind a' négy szőlőmben, a' szem teljesen megérlett. Lesz e borra szükségték? Ha lesz, előre küldöm a' mutatót üvegekben, mihelytt a' bor kiforrja magát. És ha ti is érzitek a' pénz szükségét, veszek én áraban akár juhot, akár szarvas marhát, akár lovat. Szeretném a' többek közt, ha egy mént kapnék tőletek. A' hetven felé járó kis ember próbát tenne még, ha úgy nem hányná e le csődöre, mint 1818. midőn lovászsomat kétszer repíté-le, engem soha nem, pedig voltam veszedelemben.

Élj szerencsésen, kedves barátom. Reménylem, ez a' melegen fecsegő levél érezteti veled hogy forrón szeretlek. — Széphalom Novemb. 4d. 1823.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4250.

Kis József — Kazinczynak.

Gáltó. November 4kén 1823.

Imre napján.

Tekintetes Ur,

különös tiszteletű Jó Uram!

A' nemes Zemplény Vármegye lelke oly bájoló erővel bír, hogy nemcsak a' tiszteletet, hanem a' valóságos szeretetet, és szívbéli örömet is felgerjeszti, és megtartatya. Lehetetlen azon Lelket nem betsülni, mely personificált részessei a tiszteletet, és szeretetet magára is anyira érdemlik, mint azon Nemes Vármegye Socratesse. Méltóztatik ezt tőlem nem hizelkedésnek, hanem a' háladatosság legforróbb ki nyilatkoztatásának venni és megengedni, hogy a Nemes Vármegyéhez viseltető háladatos tiszteletemet a' Tekintetes Ur személyével, és hozzám bizonyított barátságos esmertetésével kössem öszve. Nem érdemltem én a' tts. Vármegye Rendeinek hozzám bizonyítani méltóztatott kegyességeket, és éppen ezen érdemtlenségemet tekintem, mikor a' ttes. Ns. Rendei kegyességét anyira tisztetem. Igyekezem birtok szerzése, és annak jó célra lejendő fordítása által ha nem éppen méltó, de türhető taggá tenni magamat.

Az Erdélyi Leveleket megolvastam. Jegyzéseimct is megtettem reájok és a' közelebb vett rendelés szerint Betlen Elek Urnak által is fogom adni, még Karátson előtt.

Azon Nagyszerű Hazafiakról, kik engemet ott létembe barátságokra méltóztattak, számtalanszor emlékezvén, Ttes Dókus Urat mindenkor úgy képzelem magamnak, mint a' kinek érdemei nemcsak a' ttes. Rendek, hanem az egész Ország figyelmétis magok után fogják vonni, kinek hogy barátságos tiszteletemet megmondani méltóztassék, kérem.

El felejthetetlen előttem azon estve, melyet Nemes Zemplény Vármegye oly érdemes Fiaival volt szerentsém tölteni; nemis maradott nekem még tsak kívánni valómis a' Közönséges Gyűlés, és a' G. Dessőfi Jóseff Ur esmeretin kívül hátra, megvallom, hogy mikor a ttes. Urat esmerni szerentsém van, nagyon ohajtom azt az Urat, a' kit a' Ttes. Ur anyira szeret.

Én az élet theorijába azt tartom, Sapere aude, a practicumba Consilio adde moram. Az első magunktól, a' második az élet sorátólis függ; kívánom hogy bár anyi Mora legyen, hogy egymást ölelhessük. Azon Jó és Igaz Principiumok, mellyek a' társalkodás által az ifiak szivekbe plántálódnak, meg fognak ugyan gyökerezni, de ha mora lenne, nevednénekis.

Erdélybe ujság nints. e tsak úgy az Ujságok Országá mint Irland — a szomorú Nótát azért sem kell fúni, hogy más ne búsuljon. Az én tiszteletem nem papirosra férhető.

Kis Jósefmr.

Czímzés:

Tekintetes Nemzeti Kazintzi Kazintzi Ferencz Urnak, több Nemes Vármegyék nagyszerű Tábla Birájának. különös tiszteletű Jó Uramnak a' Tekintetes Urnak barátságosan.

Sátoralya Ujhely.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4251.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom, den 6. Nov. 1823.

Theurester, geliebteter Freund,

Wann komme ich endlich dazu, dass ich an Sie schreibe? Es scheint wirklich, als wenn wir gegen einander abgestorben wären.

Gestorben kann ich früher oder später seyn: aber bis ich lebe, bin ich Ihnen nicht gestorben. Aber welche Zeiten! ist es Wunder, dass ich schweige? Der Starrsinn meines Schwagers liess sich bis jetzt nicht beugen, und Sie können sich nicht vorstellen, in welche Unordnungen dieser unedle, ungerechte Mensch mich bringt. — Die Sentenz vom 20. März 1822 leitete den Process schon ad depositionem juramenti Revelatorii. Er fand durch rabulistische Künste Mittel, dass dieser Eid erst am 25. Aug. 1823. gemacht ward. Er wusste sehr wohl, dass seine Schwestern nichts empfangen, aber Marie musste aus dem Banat hinaufreisen um zu schwören, dass sie nichts erhielt und keine Familien Schriften hat. Sophie war an einem epidemischen Augenübel krank, und musste auch hinreisen. Beide Schwester waren in Eperjes, schwuren und revelirten: der Bruder schwur, und ging gleich; ohne zu reveliren. Er sagte, sein Fiscal habe die Familien Schriften noch nicht registrirt. — Diese sind in *einem einzigen* freylich nicht kleinen *Koffer*. Und 14 Jahre sind es, dass ich die Mittheilung fordre. — Wer hat recht? Er? oder die Schwestern?

Ich ging den folgenden Tag zu Sennowitz, und fand seine Tochter am Gang. — «Finde ich Herrn Prof. zu Hause?» — Wen? meinen Vater? — Ja! — Ach wissen Sie denn nichts? und sie fieng an zu weinen und zu schluchzen. — Sennowitz war todt. — Er begleitete eine pensionnaire nach Biharer Com! Der Vater des Kinds (Nadányi) war reconvalescent. Sennowitz und das Mädchen erbten die Krankheit, und sind gestorben. — Den 5ten October starb Prof. Szombathy János in Patak. Er war 24 Stunden krank. Ein gelehrter Mikrolog; furchtsam im höchsten Grad, nicht aus Klugheit, sondern aus Hypochondrie. Übrigens ein biederer Mann, auf den man sich ohne Sorge verlassen konnte, und mit hellen Augen. Patak hat also zwey Vacanzen. Obergespann Lónyai that alles um Prof. Márton statt Rozgonyi nach Patak zu gewinnen, und da er in Jul. von Wien kam, nahm er die Reise durch Pápa. Andre arbeiteten daran, dass Marton die Vocation abschlage.

Und es gelang ihnen der Schlangengang. Nun haben wir in Patak keinen Alten. Denn Kövy ist an Kraft und Fleiss jung. Woher wir Professoren zur Philos. und Geschichte nehmen, weiss ich nicht.

Graf Dezsöffy forderte von mir den 18. Aug. in Ujhely, dass ich den 29sten beym examen seiner 3 Söhne in Kaschau gegenwärtig sey. Ich war es. Der Bischof Csch, der Supr. Stud. Director,

der mehr als 80 jährige Szukányi waren auch dabey. Die Kinder werden durch den reformirten ex-senior von Patak Németh József unterrichtet. A Jove principium ; also vor allererst ex Doctrina Relig. Kein Catholik hätte sie besser unterrichtet. — Nun die fautores scholar. publ. hätten sehn sollen, was hier diese *privatim* unterrichteten gelernt haben. Dezsöffy zählt in Szent Mihály 6000 Seelen, und hat 36,000 Robotten, ohne Vieh. Seine Fechsung war dieses Jahr 8000 Kreutz Winterfrucht, Sommerfrucht wird mit der Sense geschnitten, und wie Heu fuhrweis nach Haus geführt, und sein Trettgarten ist [von] einer weitern Capazität als der eingemauerte Platz von Kaschau. Ich beneide ihm diese drey Söhne und seine herrliche Tochter Virginie mehr als sein Szent-Mihály. — Um solche Kinder zu erziehn muss man ein Szent-Mihály und eine Frau, wie die Gräfin (Elconora Sztáray) haben : unterdessen muss ich sagen, mir ist leid, dass meine zwey Söhne Patak gesehn, und wenn es so geht, so ziehe ich sie nach Haus. Und das gauche Wesen, diese pimaszság. Sie wissen nicht, wie sie stehn, sitzen, gehen, sprechen, sich beugen sollen ; und das *égó certé schtzió*. Könnte ich doch mehr zu Haus sitzen ! Aber der Process ! — Ich wünschte einen alten Lutheraner, der Prediger war, und das nicht mehr seyn kann, wie Baldowszky. Aber dieser ist todt. —

Meine Erdélyi Levelék verlieren zuletzt alles Interesse, solange verzieht sich die Ausgabe. Aber diese Arbeit soll zugleich mit meinem Sallust erscheinen. Hier wird man meine Sprache tadeln, weil sie sallustisch-manierirt ist : dort lieb gewinnen, weil sie natürlich ist. Das Manuscript von Sallust lag fertig, als Graf Vincenz Sztáray (Neveu von Cardinal Migazzi) bey mir eintrat, und mir den Sallust von *Burnouf*, (Prof. Rhetorices in Collegio Lud. Magni) ex Collect. scriptor. Romanor. des *Lemaire*, Paris 1821. mitbrachte. Kennen Sie diese schöne Ausgabe ? Viele Anmerkungen sind bloss für Kinder da. Aber manches können auch *gelehrte Männer* nöthig haben. Dieser Burnouf führte mich zur Kenntniss mancher Dinge, die ich lesen muss, ehe ich meinen Sallust herausgebe. — So ist Alfieris ital. Übersetzung, und Dussaults Abhandlung über Sallusts Diction. — Beide Werke (Sallust und Erd. Lev.) erscheinen 1824 gewiss.

Wenn Sie mir vielleicht sagen können, wer alle die Übersetzer Sallusts ins Deutsche sind, nennen Sie sie mir, ordne chronol. dass ich sie alle (mit den Titeln ihrer Werke) anführen kann. (Ich besitze Abbt, Schlüter, Höck, Meissner, Weinzierl, Frölich, Woltmann)

und wenn Sie es ohne Mühe thun können, belehren Sie die Deutschen, dass wir Ungarn zwey Übersetzungen von Sallust haben.

1596 Szeben (Hermannstadt in Siebenb.) bey Joh. Fabricius
8 . . .¹ Sallusts Catilina u. Jugurtha, übersetzt von *Baronyai Decsi János*.

1811. Ofen, in der Druckerey der Universität von Pesth. Alles, sogar die Fragmente (und dieses ohne Ausnahme) von *Szent-Györgyi Gellérd*, Expauliner.

Im Württembergischen (wo ich nicht irre) wird jetzt auch eine *Collectio Auctor. Romanor.* gedruckt. Ist Sallust da schon erschienen? Und sahen Sie diese Sammlung schon? Kann man den Sallust daraus, *allein*, haben? —

Lemairs Ausgabe ist bey Didot, auf Velin. Sehr nett, correct. Burnouf warf den Schwulst der hollaend. Philologen weislich weg und gab manches ex suo. Kunhardt war ihm lieb. Ich habe Havercamp, Corte, Teller, und halte meiner nicht unwürdig, auch in den Minellius hineinzublicken.

Igaz's Hebe ist erschienen. Mailáths schöne Novelle verdient den Kranz.

Ich bin reconvalescent. Meine Frau rettete mich aus dem Anfall eines Nervenfiebers und Lungenentzündung.

Ich umarme Sie mit allen Gefühlen der innigsten Freundschaft.

Kivül: ² À Monsieur Monsieur le Professeur Romy Docteur en Philosophie, Membre de plusieurs Sociétés etc. à *Pressburg*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

4252.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

1823. Nov. 9.³

Kazinczy Ferencznek Guzmics Izidór.

A' te, nékem kedves, és már régtől ohajtott tárgyú, leveledet akkor vettem, mikor Baronyai 's Bácskai utamból megérkeztem,

¹ Olvashatatlan szó.

² A levél zárlatán szótört piros pecsét.

³ A kelet Kazinczy F. jegyzete.

Septemb. 13kán; 's minthogy még tavaszkor tett ígéretem szerint atyám, testvérem 's unokáim közzé iparkodtam, 's ezeknek karjaik közzül csak octob. 17kén fejtődzhettem-ki, a' választ mind eddig halasztottam; ennek egy oka az is volt, hogy tőled utolsó levelemre, tett ígéreted szerint, feleletet vártam. 'S mit is feleltem volna? 's mit felelhetek most is egyebet, minthogy, a' mit magad is elgondolhatsz, minthogy kedves, egyszersmind szomorú leveledet vettem, és — szívem fájt, 's még is a' fájdalom édes volt. Én neked e' körről hasonló édes keserűt nem irhatok: itt hallgat minden; leütött fejjel, földbe szegzett szemekkel jár-kél az ember. Különös isteni áldásul kell vennünk a' tavali igen rossz termésre következett bő ideit majd mindenben. Igy is Isten tudja mi lesz a' szegény földnéppel! pénz nincs, 's a' termés, mert bő, veszendő; 's a' jobb gazdák is nyögnek a' muít idők hosszú sulyok alatt. Alig arat, szür, már készen vannak az elmaradt magókétfoglalók: vármegye, uraság, pap, mester, zsidó stb. Melly szomorú, barátom, a' való emberiség' képe, mellyet a' magába vonult philosophus vagy költő oly szépnek, oly nagynak, oly boldognak képzel! — Pozson, Győr mint hódolt; ellenben mint küszködött Sopron, Szala, Veszprém — jobban tudod, semhogy tőlem várj tudósítást. Mi lesz a' vége, ki tudja? Prudens futuri temporis exitum caliginosa nocte premit Deus! —

Én, nagy érdemű barátom, éltemben annyi utat sem tettem egyszerre, mint ez idén. A' barátság, 's csupán csak ez hívott-meg Baranyába, 's Bácskába; 's mindenhol jó, igen jó emberekre találtam; 's ez nekem elég! — Sopron Vármegyében lévén, meglátogattam a' már Pesten ismert Tatay Jánost, most Lövei plébánost; 's nála láttam azt, a' mit néki egyedül irigylek — a' te képedet. — A' fiatal embert sajnálhatni, ki a' mohó vadászatok által magát felette meggyengítette; szerencse ha a' phthisis el nem ragadja őtet. Itt hallottam azt is, hogy Edvi Illést, nagy Geresdi predikátort, a' Posonyi Zsinatról irt versei, és Szalaival, vámos családi plébánossal kötött barátsága miatt az intolerantia hivataljától megfosztá, bátor, mint mondják, predikázióji elég lutheranus lélekkel voltak mondva. Oh, barátom, vajha egyyek volnánk! — September' közepén nálunk volt a' Méltóságos Pécsi Püspök ordinálni; egy clericusunkhoz bevetődött, 's ezt a' te szép litteratúrád' olvasásában kapta. Csudálhatd velem együtt a' különben nem finom izlésű öregnek jó, 's erántad kedvező ítéletét: megdicsérte a' fiatal embert, azt mondván, hogy tőled tanulhat igazán magyarul. Minthogy illy dicséretet felőled illy

törzsök agg magyartól, ki legfőbb Gvadányit fogná érthetni, 's dicsérhetni, nem vártam, azt gyanítám, hogy: latet anguis in herba — de az Olvasó ironiát nem vett észre.

Írj, kedves barátom, mint vagy! Horvát Endrének egy igen különös álma volt; az álom csak álom, de az ember még is tart tőle, ha kedves tárgyát kedvetlenül mutatja. Az egek oltalmazzanak minden rossztól téged, 's a' tőlem igen tisztelt tiéidet.

Pánon hegyén novemb. 9. 1823.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4253.

Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak.

Széphalom den 11ten Novembr. 1823.

Verehrungswürdigster Graf,

Ich schrieb an Sie mit letzter Post, und komme wieder. Aber ich habe Ihnen eine Nachricht mitzuthemen, die Sie gewiss interessiren wird, und zugleich eine Ode von mir, welcher Sie Ihren Beyfall vielleicht nicht versagen werden, weil diese Ode dem Epigramm gleicht, das Sie vor zwey Jahren seines Inhalts wegen gütig aufnahmen. Sie stellt meine religiösen Gefühle dar, und ist nicht ohne lyrische Wendungen und Schwung. Ich gebe die Ode früher:

Az esztelen Bölcs titeket, Istenek — —

[stb. mint a 4249. számú levélben.]

Und noch ein Epigramm, über die Familie des Gr. Joseph Dezsöffy.

Egy fiya volt ottan, mint mondják, 's lyányai hármak — —

[stb. mint a 4249. számú levélben.]

Ich weiss, dass dieses Epigramm Leser, welche die Familie nicht kennen, unmöglich interessiren kann, aber in einer Gallerie finden auch nicht übel gerathene Porträte Platz. Kalt ist die Bemerkung dass Venus einen Sohn und drey Töchter gehabt habe, und bey Dezsöffy der Fall umgekehrt ist. Wenigstens ist aber das zweite Dystich sehr glücklich gewebt; es hat kein *müssiges* Wort. —

Und nun zur Nachricht, die mir wichtig genug scheint, um sie Ihnen und durch Sie, mein Herr Graf, meinem Freund Döbrenteil und Igaz mitzutheilen.

Vorgestern erhielt ich ein Paquet aus Debrecin, welches da fast ein ganzes Jahr abgelegt lag. Es war das Manuscript der Eredeti Mesék von einem Szigethi Gy. Mózes, Procurator bey der kön. Tafel in Siebenbürgen. -- Was das Gy. deute, weiss ich nicht; ich habe von dem wie es scheint, jungen Manne nichts gehört. Die Zueignung war an mich, mit ein paar Zeilen, die mich erröthen machten. Ehe ich das Blatt umwendete, nahm ich die Scheere, und schnitt es aus. — Ich erwartete nicht viel Gutes, und bin in meiner Erwartung selten glücklicher betrogen worden. Erfindung, Erzählung, Sprache ist reizend. Ich wünschte dass das aus 124 Fabeln bestehende Werk elegant gedruckt werden könnte. Es sind nicht blosse Thierfabeln, sondern er nimmt seine Dichtungen oft aus Regionen der Kunst u. Philosophie, Geschichte. Der Mann muss reich an Kenntnissen seyn. Hier eine solche:

A' Rhóduszi Colossz és Oceán.

Elkészült a' nagy munka, a' remekmiv, millyet nem láttak többet az idők, 's magasra nyúlt-fel századok' trucezára a' Rhóduszi Colossz; 's idő, természet, mesterség rá bámultanak.

'S miért nem lehetnék én is egyike az Isteneknek Olympon, mellyhez, ennyi sajtáságokkal, olly közel állok? büszkélkedék egykor.

Hm! rengé Oceán; eggy magas, de üres érez!

PINDÁR ÉS A' GÉNIUSZ.

Hasztalan zengettem, sóhajta Pindár az élet' küszöbén, eggy félig elmúló pillantatot vetvén vissza lefolyt életére. Nem használatlan ugyan, de hazántól félre-ismerve tűntek-el óráim, 's hijába törekedém eljuthatni, az olly igen magas, de tiszteletes tetőre.

Rózsaszínnel árnyékolt felhön lenge-elő a' halhatatlanság' Géniusza, égő faklyát tartott magasan kezében, 's olly koszorút emelt a' Költő' feje felibe, mellynek virányai csak a' Dicsőség' temploma körül tenyésznek.

Fija eggy szebb századnak, monda a' búsongóhoz, a' te időd még még nem születék. Az eggykor kikeresi nevedet a' feledségből, 's azon

tetőre emelend, melyet érdemlél. Ekkor felrántá' a' jövendők bájleplét, 's Pindár álmélva nézé a' miket az elfedett vala.

A' nagy századok' nagy fiai hallgató innepet ültek a' Dicsőség' templomában, 's az ő széke körülfonva borostyánnal, készen álla a' Halhatatlanok köztl.

'S Pindár nyugodtan lenge-fel a' földről.

*

A' Kazinczy' százada az idők' méhében még csak készül megjeleni, melynek előpostája Ő.

Die Zueignung habe ich herausgerissen, denn übertriebenes Lob und unverdienter Beyfall beschämt; aber das, was hier in der Application steht, höre ich gern.

Eine zwey Seiten lange Fabel A' Méh és a' Lepe hatte in der Anwendung ein Compliment an Döbrentei. Ich strich diese, gab aber den Gedanken anders. Döbrentei! érzé hazám, mit köszönhet neked, 's köszönte azt, 's maradékunk is fogja köszönni: de a' kiknek hazám semmit nem köszönhet, azt mondák, hogy te nekünk a' másokét adád (Erdélyi Muzéum).

Aber so genialisch diese Fabeln sind, so gemein sind seine Verse, (S. 159—235.) 1.) Megdobbanás a' nagy Teleki József sirhalma felett. 2.) Hymnusz a Jubileumra 1818. — 3.) Ősz utolján. — 4.) Sirhalmi gondolatok. — 5.) Ének a' Teremtőhez. — 6.) A' Sorshoz. — 7.) B. — barátomhoz. — 8.) A' Holdhoz. — 9.) Eggy szív, magához. — 10.) A' Remete. — Eine poetische Erzählung, die schaurig werden wollen. — 11.) A' Sir. Salis után. — 12.) A' Sírkereszt. Erzählung sechzehn Seiten, und nicht in Stanzen, sondern in fortlaufenden, gereimten Zeilen. — 13.) A' Vándor. Nach Schiller.

Még létem' első tavaszán

Valék, 's kivándorlottam,

Az ifju kor' örömeit

'S atyám' házát elhagytam.

in 4 Zeilen blos zweye gereimt; und in Reimen gereimt wie -lottam, hagytam. Die Zeilen nicht scandirt. — 14.) A' szerencsés vadászat. Erzählung in Prosa. — 15.) Laura betet [!]. Nach Matthisson. Elend, ideálja, borítja — felette, égre sind ihm Reime. 16.) a' Phantasiához. — 17.) Mein Wunsch. Ein Pendant zu Gessners Wunsch. —

Das ärgste ist hier, dass der neuere Geschmack und der ungrisch-ältere, die schöne Sprache u. die erbärmlichste Reimerey hier abscheulich vermischt sind. — Unterdessen studiere ich auch in dieser seiner Verirrung den achtungswürd. Mann, um begreifen zu können, wie man sich so sehr ungleich seyn kann.

Ich bitte Sie, mein Herr Graf, durch Ihren mächtigen Einfluss und weit ausgebreitete Kenntnisse zu machen, dass dieses Werk, das nicht mehr als 12 Bogen stark seyn kann, gedruckt werde. Die Verse werde ich zurückbehalten. — Igaz könnte Ihren Rath erholen, was er in dieser Absicht thun könnte, und ich bitte Sie unterthänigst, ihm das beygelegte Blatt zuschicken zu wollen.

Mit Ungeduld erwarte ich Ihr Urtheil über meine zwey Vorreden.

Mein Herr Graf

Ihr unterthänigster Diener

Kazinczy Ferenczmp.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

4254.

Kazinczy — Guzmics Izidornak.

1823. nov. 19.

Guzmicsnak Kazinczyja szives tiszteletét.

Még nem vevéd levelemet, mellyben Dezsöffyrol szölkék ; de az, a' mellyet én vevék töled ez estve, nem engedi, hogy válaszod után várjak. Barátom, Horvát Endre *álmodik felölem*, nem kedvest, és minthogy illyet, *elretten*. — Ö tehát engem szeret. — Oh hagyd a' *Te kebledbe* öntenem e' híren támadott örömmet. Melly gonosz Istenség az, a' mi közzénk illy ködöt húza! vagy inkább melly útálatot érdemlő emberek, a' kik a' magok ezéljaik miatt úgy keserítik-el másoknak életeket! De feledjünk mindent, 's emelje-fel lelkeinket az a' szép érzés, hogy az igazság (veritas) végre is triumphál; bár azt mondhatnánk, hogy triumphál az igazság (justitia) is. De ez még ritkábban jut-el ahhoz a' mi ötet illeti.

Hogy Tatai bírja képemet, nem tudtam. Kevélykedem annak a' derék embernek barátságával, 's ma fogom azt neki magának is mondani. Én igen sokszor vagyok festve, 's néhány izben igen jól, még többszer felette szerencsétlenül. Bécsben 1791. német barátim láták hogy az, a' ki (mind maga érzéséből, mind kivált a

-capite deminutus Haynóczy' tanácsára) a' strimflisek között örömet jelent-meg veres nadrágban, zöld mentében, széles karddal, ért a' festésekhez, és azt úgy szereti, mint ők, a' mit ők a' barbarustól nem vártak ('s H. ezért tüzele, hogy így öltözzem): engem egy Koppenhági születésű Festőhöz útasítanak, a' ki igen szerencsésen dolgozik. Ide engem az is vonzza, hogy kérddhessem tőle, ha látta-e Klopstockot és a' két Stolberget. Benyitám az ajtót, 's úgy szóllék a' soha nem látottal, hogy szemeim mindég a' falon repdestek. — Ki ez a' szép asszony? kérdém. — Herczeg Eszterháznak a' maitresse. (Képzeled, mint örültem hogy magyar vagyok mint Eszterházy.) — Uram, mondá Stunder Jakob, én olly feltétellel jövék Daniából, hogy Rómába menjek, de elébb egy betegség, azután pénzem elfogyása itt tartóztatának; hazádba akarok lemenni. Kérlek, festessd magad, hogy abból ismerjen hazád, míg meglát; de bizzd rám a' festést egészen, 's még azt is, hogy olly nagyra mint magamnak tetszik; árát akkor szabjuk-meg, mikor a' kép kész lesz. Még akkor a' haza is, én is gazdagabbak valánk, 's vaktában rá állék. A' kép olly nagy vala mint az ajtó, 's hűsz aranyat fizeték értte. A' rajzolás nem volt igaz, de St. a' festéklés által olly igazzá tevé az igen szép képet, hogy teljesen hasonlíta hozzám. Midőn Szarvason 1793. Martiusban farkas-bundában léptem-be Tessedikhez, ez így szóllita meg: Untert. Diener, Hr. v. K. — Uram, én azt hittem eddig, mondám neki, hogy én az Ur látásához mindeddig nem kaptam szerencsét. — Igen is, Uram, felele, én az Urat soha sem láttam. — Hát hogy ismer rám az Ur, holott senki sem mondhatá még, hogy itt vagyok? — Két hétig háltam egy szobában az Ur' képével Stundernél. — A' John által rézbe-metszett képem nem jó, — de igen jó annak Kininger által dolgozott előképe tuschban. — Dónát szokszor feste, 's mindég igen rosszul. Hív képem csak a' Kreutzingeré 1808. és a' mellyet Döbrentei bir tőlem ezen Kreutzingeré után. Ha e' tájon volna Festőnk, azt neked lemásoltatnám. De ha ez halad is, megkapod; 's higj állításomnak, úgy fogok vele kevélykedni, hogy ágyad mellett függ majd, mint Rhédey Lajos a' maga Leopoldi keresztjének örül.

Én ismét újra írom Sallustomat, de már most nyomtatás alá, 's annak a' jövő eszt. meg kell jelenni. Ide zárom Előbeszéde' elejét,¹ hogy lásd, mennyire szeretem őtet; ha izlésemnek 's eszemnek nem becsületére is, kénytelen vagyok vallást tenni, hogy még inkább, mint

¹ Nincs a levél mellett.

Cicerót. Ennek Epistolájával tegnapi estvémet tevém ismét gyönyörűvé. Melly boldogtalan ember, a' ki azokat nem ismeri. És miért eléglé- meg a' tiszteletes Grosser, hogy azokból olly keveset fordíta! Ha gazdag volnék, nagy praemiumokat lennék a' Görög és Római Classicusok' fordításira, 's egy Író tizzel is fordítatnék. Sokaknak merések után bírhatjuk őket jól.

Egy történetet; te tudod minek. — Midőn II. József ellenzé, hogy a Pápa veres kalapot adjon Eszterházy Károlynak, az Egri Püspöknek, ez magához hivatá Eszterházyt, 's fájdalomosan jelenté neki, hogy a' megígért Cardinalisság elműla. Ennek helyébe meg- parancsolá Card. Garampinak, hogy a' Püspököt Egerben látogassa- meg. Belépvén a' Cardinalis Egerben a' Püspöknél, így kiálta-fel: «Mi áldott föld ez a' Magyar-ország!» — Bizonyossá teszem Eminentiadat, felele a' Püspök, a' Magyar-országnak nincs panasza Teremtője ellen. — Értem Excedat, mondám, midőn nekem ezt maga beszéllé az asztalnál, 's megesókolám kezét, még pedig forrón. — A' Püspök engem nagyon szeretett, noha (a' mint maga mondá jelenlétemben Cons. Fáy Bertalannak) mi ketten mindég veszekedünk egymással.

Öreg embernek egyik vőtke a' történetek' beszéllése; hallj hát még egyet. Eggykor az asztalnál szokott helyemen, a' Püspök baljánál ülék. Consil. Taródi, később a' Helytartó Tanácsnál, akkor Subalterni Judicii Hevesiens. Praeses, a' Püspök másik felén, tőle második ült. Helyet fogván Taródi kezdé a' szót. «Kegyelmes Uram, mi ma egy rabot száz esztendei börtönre kárhoztatánk.» — Tek. Úr, mondám, bántás nélkül légyen kérdeve: mikor a' Tek. Urak neki az ítéletet felolvasák, nem néze e körül a' szerencsétlen, ha Birájinak nem ment e el eszek? — A' Püspök előtt még nem vala a' leves, és még is bort parancsola. Komornikja nem érté, 's állva maradt. — Bort, mondá a' Püspök másodsor. Azt rám köszöné [!]: Édes K. Uram, az Isten éltesse Kelmedet! — Megesókolám ismét kezét. Engem akkor ez az egészség-ivás tartott vissza a' veszedelemtől; a' hágdosni vágyó pöffeteg ember bizonyosan feladott volna. — Melly sok vakmerő lépéseket tévék egész életemben, pályámon, és pályámon kívül! De bár többen is tennének. Gróf Lázár János Erdélyi Statuum Praesidens azt szerette mondogatni, hogy ő nem J.. Chr., a' ki magát az emberi nemért megfeszítesse; 's a' világ az illy érzést tartja okosságnak. Én az illyekért szeretném a' nem J.. Chr.-usokat keresztre feszíteni. De hagyjuk folyni a' világot, a' mint akar és tud. Neptunum e terra

longe spectare furentem! Őillek tisztelettel, szeretettel, téged és a mi Endrénket, kinck szeretetét, nagyon kérlek, nekem nyerd-meg teljesen. —

Ágyban írom ezt.

Széphalom Nov. 19d. 1823.¹

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4255.

Kazinczy — Gr. Gyulay Lajosnak.

Tisztelt kedves barátom,

Egy posta hozá hozzám mind a Guzmics levelét azon óhaj-tással hogy képemet bírhasa, mind az Igazét azon jelentéssel, hogy te, kedves barátom, az én képemet valamelly Erdélyi festő által, kinek neve, ha az Igaz sietve tett írását hibásan nem olvasom; Simó, másoltatod; s így neki — bátorkodom arra kérni, hogy ha te azt másoltatod, melly Döbrenteinél Bécsben van, (azt Kreutzinger után ovális formában, tölgydeszkára, Dónát festette) méltóztassál ezen Simó által az én számomra is lemásoltatni, s Simót ugyan kifizetni, velem pedig tudatni hogy neki mit fizetél. De túl ezen még arra kérlek, hogy a képhez véless egy fiatal fenyőből feszített deszkájú skatulyácskát, a millyenben asszonyaink hordják fichtüjiket, s küldd a Dilizenszon Guzmicsnak minden levél nélkül, ha úgy tetszik magadnak. Az adresse ez lesz tintával írva a skatulyára:

Tisztelendő

Guzmics Izidor Úrnak

Raab

Pannon-hegye.

Ez által mind Guzmicsnak nagy kedvét teljesited, mind engem újra lekötelezel azon sok örömeken felül, a mellyeket nekem te és az anyád és a te Lotlid adátok.

A tieid nekem régen nem írtak, s felőlök semmit nem tudok. Reménylem mindazáltal hogy őket kívánt állapotban találád s

¹ Vettem Decemb. 1. napján. — Guzmics I. jegyzete.

hagyád. Mit mond a kedves Lotti a Dédácsi Epigrammra a Hébe új darabjában? És mit mond az én Lajosom, kit Literatúránk barátjának mind hiszek mind óhajtok, Hébére és Aurórára? Én az utolsót még nem láttam; igen a Hébet, s ebben a Gróf Mailáth szépen beszélt novellájának adom a pálmát.

Ölelem a kedves Döbrenteit, s általad is kérem, hogy nékem az Alfieri olasz Sallustját és még inkább a Dussault értekezését minél előbb küldje. Én az enyémet most tisztázom nyomtatás alá. 30 esztendei gondjaim talán nem teszik méltatlanná hogy a külföldiek Sallustjával egy sorban állhasson. Éljen szerencsésen, igen kedves barátom, s mondjad Gróf Kornisnak, hogy ő nekem örökre felejtetlen marad.

tisztelő híved
Kazinczy Ferencz.

Széphalom Novemb. 20d. 1823.

[Megjelent a «Gr. Gyulay Lajosnaplótöredékeiből» című mű 256—257. lapjain.]

4256.

Kazinczy — Tatay Jánosnak.

Kedves barátom,

Guzmics láta, 's láta nálad engemet is. Képem így egyesíté három barátot, kik egymást szeretik. Nem tudtam hogy ezt bírod, 's óhajtanám tudni, melly képem után van az másolva. Engem sokan festének, 's Kreutzingeren 's Kiningeren kívül mind szerencsétlenül; ez 1803. 's ezt metszé John, elég szépen, de rosszul: az 1808. olly híven, mintha képemet a' tükör kapta volna fel, 's nem sokára ez fog rézben megjelenni. Dónát Pesten ezt Gróf Gyulai Lottinak és Döbrenteinek másoló, de többen is bírják; 's szeretném ha a' tiéd ez után volna levéve. — Kevélykedem én azzal, hogy képeim olyaknál állanak, mint Te, 's Gyulai Lotti, Döbrentei, Báró Prónayné, Vida, Prof. Sípos, és még nehanyak.

Hol lakol, csak a' Guzmics leveléből tudom: Döbrenteitől csak azt, hogy volt veled. Bár lakásod olly tájon volna, melly örömeiktől megfosztott életednek poltolékot adjon. Soprony nem nagy Megyénk, 's így Városoktól távolra nem lehet laknod. Az sok tekintetekben szerencse, de eszes ember alig ha örül neki. Az élet' örömeit a'

falusi csendes lakás adja, 's én falun lagnám, ha egy Tündér olly gazdaggá tenne is, a' millyenné így négy fiu és három leány atyja lehetni méltán szeretne.

Élj szerencsésen, édes barátom, és érezzd, kérlek, melly öröm, melly gyönyörfiség nékem azt mondhatni Néked, hogy Ielkem Téged a' barátság legszentebb érzésivel szeret, a' tiszteletnek legigazabb érzésivel tisztel.

Széphalom Novemb. 20d. 1823.

Örök híved
Kazinczy Ferenczmp.

[Eredetiye a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4257.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

21/XI. 23.

Gróf Mailáth közlé velem Előbeszédeidet. A' közönséges hasonlíthallan szépségű 's engem nagyon el is érzékenyített. Oh melly felséges gyónás ez, alig hiszek olly Olvasót ki javallani nem fogná. — Sallust Előbeszéde szép és tudományos. De nem értem benne, hogy *Tacitus is Cicerót csak úgy tudta meghaladni, hogy utolérni ugyan távolról sem tudta.*

Pap Gábor Vice Fiscalisa Fejér Vármegyének; Rusztay Pozsonyi Procátor; Nyáry Pap Gábor Szerdahelyi, az a' Lőrincz ki már adottki valami Verseket. Ezeknek 's Edvinek kézíratait meg fogom küldeni.

Én kihirdetém a' Toldalékot. De nem öl e el majd a' munka, ha Materialékat mind magamnak kell előteremteni.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4258.

Nagy Gábor — Kazinczynak.

Tekintetes Ur

Kedves Barátom!

Hosszszasan hallgattunk 's ideje a' szóllásnak. Hogy nem irtam, a' mások tetézett bajai 's két esztendő óta minden télen ágyba fek-

tető Rheumatismus okozták. Most is arany érrel bajlódok; de már a' gyógyulás felé közelgetek. Kedves Cornéliámat pedig a' hideg leli, még pedig a' sorvasztó hideg, (Auszehrungstieber) melly böldegült Anyja öröksége. Fájdalmam' olly leánynak legfeljebb egy két esztendő múlva leendő elvesztésén elgondolhatja minden, a' ki igazán Atya. Mert elég tán sok Atya is van a' Világon physisch; de nemesebb értelemben kevés. Kár olly leánynak ideje előtt elhalni, a' ki Banks-t, Sloanét etc. esmeri és szíve is jó!

Az Eperjesi Per eddig való huzásán bámúlok. De már meglévén a' Revelatio, talán hamar vége leszsz.

Delvo Ur volt itt; de semmit se végzett. Nekem nem adott többet a' Per kezdetekor 100. Váltó forintnál, 's azolta semmit. Én se kívántam, nem is kívánok. Csak a' költséget ne tegyem a' magamból, mert nekem is gyermekeim vagynak; a' szolgálatom jó Barátomnak kész. A' költségre pedig még elég volt. Két Certificatoria Pecsét és Levata Taxája 5 f. 48 xr., fél Taxa 36 f. Citatio 15 f. Summa 56 f. 48 xr. Váltóban. A' mi még maradt, kitelik belőle a' hólnap B. Vécsey Miklós ellen (mert ámbár meg volt citálva, de Lőrincz lévén az usus fructuarius birtokba, a' Citatioja a' Pálfi favora miatt condescendalt) beadandó Continuatoria Actio és Citatioja pengő pénzben, mellyben kell már fizetni. Hogy nem haladt a' Per, a' mi halgatásunk, 's nekem azzal, mintha részbe keresném (mellytől idegen Perekbe is mindég távol voltam) subsumáltatásom, volt az oka legfőképpen pedig az, hogy a' Felperes tagadván azon Jóság avititássát, Levelem rá nem volt. A' Zemplin Vármegye előtt legitimált Genealogia nállam lévén 's abba már az alperes nem kötekedhetvén; hogy azon Jóság Parlaghiano-Chapiano-Vécseyanus Jóság, annak bebizonyítására és a' Per siettetésére expedáltassa sietve Leleszen az itt feljegyzett Leveleket a' Tekintetes Ur, és ha lehet jövő Téli Vásárra küldje el, hogy a' Continuativa Levatakor azonnal betehessem a' Perbe.

Az Igaz 'Sebkönyve és Fessler előtt lévő Ambrazer Gyűjteményi Mátyás Király képe nekem is éppen ugy nem tetszett, mint maga az azon Gyűjteményben 1821-n általam látott Original. De szeretném tudni, hogy lehet annak nem hasonló voltát, és az eddig szokásban voltnak hasonlóságát Mátyás Királlyal megmutatni.

Ezzel barátságos és örökös tisztelettel vagyok A' Tekintetes Urnak Debreczenben Nov. 23-n 823.

alázatos szolgálója
Nagy Gábor m. k.

E Conventu Lelesziensi expedienda :

1585. Protestatio pro parte Euphrosynae Parlagi Consortis Joannis Abránfi de Gerla, filiae condam Georgii Parlagi super eo, qualiter Eustachius de Feled veluti Tutor pupillorum Georgii, Miclai, Pauli, *Annae*, Elisabethae et Barbarae prolium condam Ladislai Parlagy, Nobilis Domina Magdalena Balassa Relicta praefati olim Ladislai Parlagy, totales portiones possessionarias ejusdem Ladislai Parlagi in Possessionibus Parlag, Nádudvar, Angyalháza, Mártonfalva, Acsád, Geszteréd in de Zabolcs, Samson in Bihar Cottibus existentibus habitas, Francisco Félegyházy et Consorti ejus Catharinae Palágyi inscripsissent. *Actarum Fax. 1-o Nro 2-o Anni 1583.*

1560. Procuratoria Constitutio Ladislai Csapi de Polyánka et Consortis ejus *Annae Parlagi*. Libro Signaturarum 1-o fol. 78.

1753. *Actarum Anni ejusdem Nro 2-o et Prot. folio 3-o.* Deductio authentica Genealogiae Familiae Vécsey, pro B. Stephano filio Ladislai et Barbara Sennyey, filii Junioris Alexandri et Maria Relényi, filii Alexandri Senioris Vécsey et Mária Csapi, filia Francisci Csapi et Juditha Bakos, filii Joannis Csapi et Barbara Pásztóhi filia Joannis Pásztóhy et Sophia Bajomy, cujus avunculus fuit Georgius Parlagy, filii Ladislai Csapi, filii Francisci Csapi et Catharina Majos.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

4259.

Zádor György — Kazinczynak.

Duka, 1823. nov. 25.

Tekintetes Tábla Biró Ur,

Különösen Tisztelt Tüdös Hazafi!

Kétes vagyok benne, valyon kezéhez ment-e a' Tekintetes Urnak azon levelem, mellyet 31d. Augusztusi levelére Szeptember 12d. válaszképen irtam 's melly által a' most említett Levelében foglalt parancsolatait teljesíteni igyekeztem. — A' Tekintetes Urnak ismertt pontossága legalább 's azon szivesség, mellynél fogva első levelemre haladék nélkül válaszolni méltóztatott, nem engedik hinnen, hogy óhajtott válaszára mostan két holnapig hagyna várakozni. Akármiként legyen azonban, én használok azon engedelmet, mellyel a' Tekintetes Ur Augusztusi levele által szerencsésített, 's a' Tekintetes Ur' szíves tanácsa után a' Terzettókban újra dolgozott

Sonettetemet 's két fiatalabbkori ódámát itten bátorkodom bemutatni, könnyörögvén alázatosan, hogy ezeket is általnézni 's (ha a' gyenge munka a' javítást elbírija) bölcs belátása szerint megigazítani méltóztassék.

1) AZ ÉNEKLŐ MIMILIHEZ.

Hogy bíbor szád' égő rubinjain
Hó érzeményid hangra olvadának;
'S Klavírod lágyan-édes hangzatának
A' menny felé lebegtek árjain:

Szivolvasztó dalodnak lángjain,
Érzelmeim most tüzre lobbanának,
Majd tiszta, mély, szent hangok áradának,
Szívemnek csenddel rezgő hurjain.

A' lángba-gyuladtt orcza' fénysugára,
A' hullámozó kebel, a' bájos ének'
Kecses zengzetje, 's a' setét szemek,

Mellyekben egy ezüst könnyü remeg —
Elúsiönt nyitottak 's felvivének
A' kény', gyönyör' 's idv' legmagasbb fokára.

2) PANASZ.

Itten reményfám hüvesin a' setét
'S csillagtalán zord éj' sűrű fátyola
Alatt nyögöm bús szívem édes
Kínjait és panaszos siralmát.
Nem rég' derülő életem' hajnalán
Lantom, csak a' szent 's hí szerelem' szelid
Érzésit ömlé és örömré
Buzdula hangja után ez a' táj.
Midőn Lilámnak életadó rubin-
Szin ajka ró'sás kelyhiből izlelém
Az Égi Nectár cseppeket 's szent
Csókjaim hó kebelére hulltak.
De ah ki sem nyílt Hajnalomat sűrű
Kormos köd-ár gyász szőnyege fogta el
'S bimbózni kezdett Ró'safáim
Egy dühös Északi szél kitépte.
Tisztelt, imádott Szüzemet a' fene
Vad sors irigylé 's vas keze engemet
Keményen általfogva elvitt
'S a' szeretettől örökre elzárt.

Az olta szivem semmi örömbe részt
 Nem vesz, fejemre Myrthusz helyett fonok
 Gyász Rozmarint és bús Kúpreszszusz-
 Ág fedi jajra fakadt Kobozkám'.
 Óh! sors csak egygyért esdekel és könyörg
 Szivem Tenéked, légy kegyes, add meg ezt:
 Addig ne zárd rám a' koporsót,
 Míg Lilim ajkira esőket hintek.

3) VÉSEI WÉSSEY PÁL SIRJÁNÁL.

Nem élsz tehát már ó! szeretett Palim,
 Nem dűlsz elolvadt szivvel ölembe le
 'S baráti csókod árja többé
 Nem ragad ömledező örömré.
 A' tiszta Hűség' tüköre, szép szemed
 Szent tüzzel égő csillaga nem ragyog,
 'S arczád' haváról a' viritó
 Paestumi rózsa lehullt 's lehervadt.
 Mint a' piruló Kárminos Hajnali
 Lángtól kigyúladt egy napi hófuvat,
 Oly szín mosolyga arczodon még
 A' nyavalyák fene kinja közt is.
 Sirt Hébe látván kellemetes Fija
 A' vad betegség' lánczait hogy nyögi
 'S világoló szövetneked' bús
 Gyénuszod szomorún fuvá el.
 Nézd: hív Jozsephád gesztenye szín' haját
 Mint tépi, jéggé vált kebelét dühös
 Keserve vérzi és szemének
 Kék Nefelejcsi harmatoznak.
 Nézd: hű Barátid', nézd, zokogó Anyád'
 'S Testvéreidnek jajszavok a' siket
 Sirt ostromolva vívja elnyelt
 Testedet, hogy nekik adja vissza.
 Én is lebukva hült tetemid felett,
 Hamvadnak e' hév könnyeket áldozom
 'S emlékül a' te Sirkövedre
 E' Nefelejcs koszorút akasztom.

Többnyire becses Uri jóvoltiba ajánlott állandó tisztelettel vagyok
 Tekintetes Tábla Bíró Urnak alázatos szolgálója
Stettner György s. k.

[Megjelent a «Zádor György Levelezése Kazinczy Ferenczcel» című kiadvány 18—21. lapjain.]

4260.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Wien, am 27ten 9ber 823.

Ihre beiden Briefe haben mir viele Freude gemacht; als Freundes-Grüsse, des Inhalts, und der Beilagen wegen. Zuförderst über ihre Vorrede zum Sallust: die Parallele zwischen ihm und Cicero ist vortrefflich, wie überhaupt alles, was sie über seinen Styl sagen; haben sie aber absichtlich vermieden über seine Denkweise zu reden? Ich hätte gewünscht sie hätten auch den Geschichtschreiber beurtheilt. Bei der Lesewelt hätte dis [!] zur Würdigung des Unsterblichen wesentlich beigetragen. Eine Stelle verstehe ich übrigens nicht; es ist folgende:

És neki nagy érdemei mellett épen ez a' komoly azaz ellenkező egygyösségben a' Sybaritai piperével adja azon Méltóságot, melyet a' szintén úgy tömött, de setét Tacitus tsak ugy toda meg haladni, hogy utolérni ugyan távolrol sem tudá.

Haben Sie die Güte mir zu sagen, wie ich dis zu nehmen habe? Mit einer Ansicht, die sie als Übersetzer aufstellen, kan ich mich nicht verständigen, habe sie auch bei den Übersetzungen, die ich geliefert immer ausser Acht gelassen; es ist die Übertragung der Spracheigenthümlichkeit des Originals. Warum wollen sie Maxumus übersezzen? u. s. w. — Der Leser der Übersetzung ist der lateinischen Sprache entweder unkundig, oder kundig; im ersten Falle wird es ihn nur stöhren, und er wird es ihnen, obschon unrichtig, als Fehler auslegen; im zweiten Fall wird zwar ihre Absicht erkannt, aber ihre Mühe nicht belohnt werden, denn einen solchen Leser werden dergleichen Eigenthümlichkeiten blos im Orginal, der Originalsprache wegen, anziehen. Überdem musz ich noch bemerken, dasz die Spracheigenthümlichkeits-Übertragung mir auch darum bedenklich erscheint, weil sie wol nur im allgemeinen möglich ist. Was ist also hiebei Maszstab oder Gränze? oder haben sie etwa blos die auffallendsten Stellen und Wörter nachahmend übertragen? Ich würde dis um so mehr bewundern, als ich es für rein unmöglich halte.

Bei dem allen komm' ich mir vor, wie ein Mensch, der zu einer Sache zu träg ist, oder zu bequem eine Aufgabe zu lösen, der also lieber den Grundsatz anficht, als dasz er sich der Arbeit

unterzöge. Auch fällt mir ein Vers bei, aus Kolins Regulus. Der Volsker Feldherr Lukumo hat im Kriegsrath seine Meinung gesagt, und schliesst:

«Denk ich, doch Andere denken anders.»

Sie können nicht glauben mit welcher Sehnsucht ich der Erscheinung ihrer Werke entgegen sehe, und wenn ich hiezu auf irgend eine Weise mitzuwirken im Stande bin, werde ich mich sehr glücklich schätzen.

Ode und Epigram in ihrem letzten Brief, beides hat mir recht gut gefallen. Ich schreibe dis ganz glatt, weil sie meine Meinung wissen wollen.

Wenn die Fabeln, die der unbekannt Auctor ihnen zugesendet, alle so hübsch sind, wie die Proben, die sie mir mitgetheilt, so verdienen sie allerdings gedruckt zu werden. Ja ihre Herausgabe ist wünschenswerth. Aber wie? Die resourcen des magyarischen Buchhandels sind sehr beschränkt.

Ihr günstiges Urtheil über meine Erzählung in der Hebe erfreut mich ungemein. In ganz Ungarn lebt Niemand, dessen Beifall mir lieber, dessen Tadel mir achtungswerther wäre. In der Aurora habe ich auch eine Erzählung. Schreiben sie mir doch, wie sie sie finden.

Leben sie wol, und lieben sie mich, wie ich sie liebe.¹

Ihr Freund Mailáth.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4261.

Kazinczy — Névtelennek.

Különös bizodalnmú Drága Jó Uram, kedves Uram Öcsém,

Érzem én melly szíves köszönettel tartozom Uram Öcsémnek azokért a' miket dolgainkban tészem; mert már az a' fél árkus levél is munkába 's időbe került, a' mellyet e' napokban vala szerencsém Uram Öcsémtől venni. Fogadja-ei szíves köszönetemet kedves Uram Öcsém, 's engedje-meg, hogy azokra nézve felelhessek.

¹ A levél idegen kéz írása, csak az aláírás Majláthé.

A' Mélt. Grófnénak Bécsbe fáradását, pénzbeli költségeit, 's egészségében szenvedett változását szívesen sajnálom. Előre lehete látni hogy a' Herczeg a' dolgot Jurium Directorára tolja, mert egy Herczeg Cancellariusnak nem marad arra ideje, hogy az efféléket hosszasan kikurkássza; azért tart Directort. Az útát csak az a' tekintet tanácsolható, hogy Sógorunk megelőz. Ezt tőle várni lehete, mert noha mind a' Mélt. Grófnétól mind Delvótól vala pénze a' perre (tőlem azt soha nem kért; tudta, hogy ha adtam volna, végére jártam volna, állunk e a' perben) nem közönséges névvel, hanem csak a' magáéval perle a' Herczeggel. —

Ingecciónk bevágá útját, 's az a' három levél a' mit én Bécsbe írtam a' Sógoromnak oda érkezése előtt, Ő Herczegségének elég intés volt, hogy *csak* a' Sógorommal semmibe ne bocsátkozzék. Ezt annnyival inkább lehet várni, mert a' Mélt. Grófnétól tudjuk, hogy a' Herczeg a' Grófné által is, Szabolcsi Fő Ispán Mélt. Fáy Barnabás Úr által is, mint most az én leveleim által, fel vala világosítva, 's most a' Sógorom által, mint elébb Henniger által, magát meg nem csalatja. — Így lévén a' dolog, látni fogja Uram Őcsém, látni maga a' Mélt. Grófné, hogy ez az útja ugyan szükségtelen volt; látni, hogy Delvó sógor mindég csak menne, csak írná a' sok allegálni valókat, de Bécsbe menvén, a' mint Ispánomtól hallám, nem a' Herczeghez megyen, hanem kedvére tölti-el napjait a' hol magának tetszik. Ismertem e' részben, 's azért declaráltam, hogy én csak akkor megyek, mikor biztató utasításom jó a' Herczegtől. Én Delvót szívesen szeretem, 's vele örökös barátságban akarok maradni: de az nekem alkalmatlanka, hogy ősz fővel az ő akaratjainak a' cselédjévé degradáltassam magamat, 's azt tegyem a' mit az ő örök siettetései és kifogyhatatlan beszéde tanácsolgat.

Kevés hetek alatt tudni fogom én a' Jurium Director nevét 's lakását, sőt tudósítani fogom a' Mélt. Grófnét, hogy mit tettem. Az én literárius ismeretségem az Országnak majd minden Vármegyéjibe nyit nekem rést.

Nem jól van az Agens Szűcs Úr Deduciója, ha Asszonyom Húgomnak nem tulajdonit többet mint $\frac{3}{9}$ részt, 's Pepinek, a' feleségemnek, Delvónénak csak $\frac{1}{9}$ t. Pedig az Uram Őcsém leveléből úgy látom, hogy Agens Úr ezt így tevél-fel.

Sávoly az Osztályban 3 részre osztatott. Az elsőt Hennigerné kapá titulo Successionis. A' két más harmad Józsefnek és Lajosnak marada. Mit keresünk mi a' perben? 1.) ezt a' két harmadot, és

2) a' bennünket illető virtualitást, még pedig ezt ex neglecta praemonitione egészen. Ez nem $\frac{1}{3}$, reám nézve, 's a' Mélt. Grófnéra nézve több mint $\frac{2}{3}$. —

Mélt. Fogarasy Úr nem azon értelemben vevé levelünket, mint mi óhajtánk 's megkívánhatánk. — Bíró nem lehet Prókátor. Mi nem kértük, hogy Prókátorunk legyen; én csak azt írtam, hogy nem ismervén azon Tek. Tábla mellett senuni Prókátort, adja levelemet akármelly alkalmas Prókátornak. -- Azt írja, hogy oda kell menni. Uram Öcsém tudja hogy a' Plenipotencia épen annyi, 's hogy nem mindenkor megyen az ember mikor akar. — Hogy pénz is kell, mert a' Correspondentia pénzben kerül. De én levelemet frankiroztam, 's vagy megígértem a' honoráriumot, vagy ha azt modestiából, pudorból nem tettem, fel lehető tenni, hogy idegen emberrel csak egy Ingessio beírását sem tétetem ingyen. — Egy szóval, megvallom, a' Mélt. Úr nem egészen nyugalmas levelét nem értem. Fijára utasít; de ennek nevét nem tudom. Irt tehát hogy még e' terminuson meg legyen az Ingessio, nem tehetünk egyebet, mint azt, hogy Uram Öcsém az ifjú Fogarasy Urat, a' Prókátort, atyafiságos nexusa szerint méltóztassék haladék nélkül megkérni, hogy az Ingessiót a' Mélt. Grófné 's a' feleségem és a' Delvóné nevében Tek. Kaszner Úr előtt tett Plenipot. vallásunk szerint a' perbe beírni méltóztassék. Mint küldjünk az ifjú Fogarasy Urnak pénzt, azt magunk között kell kicsinalnunk. De a' pénznél mindég becsesebb ajándék a' bor. Ha kell, én küldök egy általag Tokajit, vagy teszem a' mit a' Mélt. Grófné fog jónak látni. Delvónak is írunk kellene, hogy küldjön pénzt. Ő örömet megyen Bécsbe, Pestre, még egyszere, ha kell: de az Eperjesi peremre 700 forintommal marada adós.

Debreczeni Prókátor Nagy Gábor Úr nem felel kérdő levelemre. Ez is honoráriumot vár nyilván. Adott e neki Delvó valamit, nem tudom. Ismét fogok neki írni, 's szívére kötöm, hogy tudósítson 's dolgozzék.

Szüret oltá én mindég betegeskedem. Tisztelje kedves Uram Öcsém a' Mélt. Grófnét mindnyájunknak nevében. Ispanomnak meghagytam, hogy szóval vegyen bővebb híreket, mert a' Mélt. Grófnének az írás alkalmatlan: ezt ismerem, 's felelek érte, hogy becsületes ember. Maradok barátságába ajánlva szíves tisztelettel

Kedves Uram Öcsémnek

Széphalom Nov. 29d. 1823.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

Alázatosan kérem a' Mélt. Grófnét 's Uram Öcsémet, keressék ki Mélt. Kállay Péter Urnak azt a' levelét, mellyben a' megholt Grófot Auctióra provocálja, és láttassa Doctor Tóth Pápay Úrral a' Zalogos-Auctió Contractust, hogy nékem a' Testimoniálist elkészíttesse az eránt, hogy 700 fntot adott Auctióba a' megholt Grófnak.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4262.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Bécs, Decemb. 11d. 1823.

Szeretett Barátom,

Le Maire kiadásából Sallustot megkapod, Alfieri olasz fordítását Volkéval, ki itt olasz könyvekkel kereskedik, olasz Országból hozatva; még nem érkezett meg. Le Maire Sallustját Gr. Kornis Mihály fogja küldeni Neked tisztelete jeléül. A' mit ki akarsz velem iratni, még nem találhattam meg. Könyvárosnál nincs, a' Császári Bibliothecában egyéb dolgomat kell most folytatnom, azt végezvén, kerestetni fogom. Ez alatt antiquariusnál is néztem, híjába.

Gróf Majláth, Nov. 11dikén költ leveledet ma közlé velem. Szigethi Gy. Mózes, egyike azon kilencz erdélyi ifjaknak, kiket Muzeumom kiadása hozzám kezdett csatlani. Székely Udvarhelyi togatus deák volt akkor, Mélt. Szentpáli Elek Urhoz Nevelőnek akartam bészerezni, de a' dolog abba mult. Mit tesz a' Gy. neve után és előtt, nem tudom, elébb nem élt vele. Örvendek hogy velem 1818-ban közlött próba-írásaiból mind szebb és szebb lett 's hogy utmutatásaim benne gyümölcsöt termettek. Az a' kérésem Hozzád, hogy azt a' mit rólam monda, hadd úgy a' mint mondá, vagy közlenéd velem. A' mit a' helyett barátságosan Te irál, annak engedelmeddel ellene mondok, mert nem akarom hogy ez a' kifejezés: de a' kiknek hazám semmit nem köszönhet, azt mondák hogy te nekünk a' másokét adád. — Balgatagok vélekedését, irigyek rágalmát minek fenn tartani, 's azért a' jobb lelkü Erdélyiek is csak neheztelnének.

Gr. Gyulai a' Simóval való festetés iránt nem sokára fog válaszolni. Simó, mint Mestere Szales [!], egy egy képért 100—200 forintot szeret kérni.

Ugy hallám, hogy Gr. Török Józsefné nem siker nélkül beszéllett H. Koháryval jószágtok ügyében 's ennek ugyan örvendek.

Én most azon Magyar dolgokat gyűjtöm össze, mellyek Bécsben a' Cs. Bibliothecában az Ambrasi gyűjteményben, az Augustinianusoknál, a' Csász. fegyvertárban 's. a' t. vagynak, 's azon könyv, kép 's holmi egyebek gyűjteményeiket írom, mellyeket itt Magyarok állítottak-fel. Ezeknek leírásával akarom elhagyni a' várost.

Isten Hozzád, Grófnéd kezét csókolom. Gyermekeidet ölelem
Veled együtt.

Hív barátod
Dübrentei Gábor mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

4263.

Guzmics Izidor — Kazinczynak.

1823. Decemb. 11.¹

Kazinczy Ferencznek Guzmics Isidor tiszteletét.

Hasonló vagyok én, édes barátom, ahoz az adóshoz, ki hogy régi adósságait fizethesse, ujakba veri magát. De melly kedves, melly jótévő nekem ez az adósság-csinálás! — Igen, barátom, én még Dezsőffiról nem kaptam leveledet, hogy a' magamét hozzád megindítottam; 's mincké előttre arra felelnék, veszem a' másodikat tőled. 'S ne örvendjek azon hitemnek, hogy Kazinczytól, a' szép nagy lelkű Férfiútól, szerettetem? Mennyivel érzem magamat boldogabbnak csak az által is, hogy te engem Gróf D.vel, ezzel a' ritka nagy magyarral, 's az ő dicső házával közelebről ismerttélmeg! 'S mennyi rényben kerül ma Dezsőffynak lenni! Az ég tartsa őtet, a' nagy Grófit, hazánknak, sokáig, 's szép lelkét adja-által maradékról maradékra örökön öröké. — Te mond rá az ament.

Hogy a' vallás' egysége mellett is talál mit játszék köztünk a' rosz daemon, ha tagadnám, nem tudnám mit beszéllek; de neki egy palástját az által le fognánk vonni, melly alatt most igen-igen könnyen játszik; és pedig — iure suo. — A' philosophusnak, a' magába zárt bölcsnek, religiója előttem mindég szent; 's épen ugy sajnálnám a' nép' religiójával meglegedett bölcseset, mint bosszonkodom a' semmi religiójú philosophus ellen: előttem egyik ugy nem philo-

¹ A kelet Kazinczy F. jegyzete.

sophus, ugy nem böles, mint a' másik. Azért a' te, religiót melegen érző lelkednek ódai szállongásai engem is emelnek; 's szívem' melegével köszönöm a' közlést. De a' nemzet' religiojának egynek kell lenni, ha egynek akarjuk a' nemzeti lelket.

Hébét még nem láttam, de fogom. Mit irt ott Gr. M., a' mit te a' szépség' almájával jutalmazsz, nem tudom; de mit a' Gr. Aurorában a' Sóbánya' fenekéről irt, azért ugyan egy férgest sem adnék. 'S mi az a' költői nagyság? Ha a' 13dik, 14dik században támadt volna Aurora, kedves fogott lehetni a' hihetetlen, izetlen mese; de ma! Azonban Grófi írónknak illik tömjényeznünk, hogy az irópályán megjelenni nem tartják szégyenynek [!]. Általában nekem az idei Aurora nem tetszik. Nem mindég szállunk felebb; 's a' magasan szállingó sasnak is lankadnak olykor szárnyai.

Bé kár, hogy nemzetünk' története csak mindég *historia regum* marad. Oly fényes, még is oly száraz; oly bő, még is oly szegény! — Fesslertől nyert történetünket mind eddig nem volt szerencsém láthatni. — A' görög p. o. mennyivel ingerlőbb! mint ragadja ez a' szívet a' nagynak, szépnek érzésére! melly világosan tűnik-ki belőle a' nemzetnek kharaktere! melly tanítók a' megtagadásnak példái. A' két ellen lelkű hősök Themisztoklesz 's Arisztidesz mint tudják feledni személyes viszongásaikat a' veszedelemben merengő Athene' sajkáján! — O gyönyörű vétke, ha vétke ez, az öregségnek, hogy beszélletti előttünk az előtte élt öregséget! Szívem emelkedé a' te általad hozzám beszéllő püspöknek szavaira; melly sokat mondók röviden! 'S melly helyes a' még akkor fiatal K-nak csipős észrevétele, melly bölesen megelőző az öregnek rendelése! De az csak mindég vétke marad nemünknek, hogy: Virtutem incolumem odimus, sublatam ex oculis quaerimus — de nem mindég — invidi. —

Jóltévőleg szólnak, édes barátom, az ó sirokból hozzánk az elhunytoknak gondolatjaik; 's ugy hiszem hozzájok kell mindenek előtt járulnunk, hogy emberek legyünk. Azért ítéleted a' classicusok' fordítatások eránt, ítéletem nekem is. Alig várom Sallustodat, ki valóban nem fogja magát szégyelleni, hogy őt Kazinczy szólaltja magyarul. Te nekem az előbeszédből ígértél valamit; elvárom. Én neked addig szoros vizsgálód alá bocsátok itt Theokritből egy darabot, azt, a' mit épen most tisztázok. *III. Idüll 6. v.*

Ah Amarüllí kegyes, barlangból mért kitékintve
Nem szállítsz engem kedvesnek? vagy te gyűlölsz e?
Vagy lapos orrom bánt, nümphám, vagy hosszú szakállom,

Hogy ha közel szemlélsz? Magamat felakasztani késztesz.
 Ime tiz alma neked; mind ezt szedegettem azon helytt,
 Hol te hagyád szednem. Vedd-el, hozok holnap is ennyit.
 Visgáld, o kérlek, kinzó gyötrelmemet; ah ha
 Döngő méh volnék, mély barlangodba röpülnék,
 Téli borostyánid' 's perjéiden által evezvén.
 Most ismérem Eroszt: ő vajmi vad Isten; oroszlán
 Emlők szoptatták, 's nevelé erdőkben az anyja.
 Gyujtva emészt engem, 's tüze mélyen, csontomig éget.
 Bájszemű, sziklakeménységű, oh barna szemöldű
 Nümpha! Karold ált a' kecskést, 's nyujtád csókra az arczád.
 Mert mi hiú legyen is bár a' esók, édes az érzés.
 Megteszed, a' koszorút hogy részecskékre tiporjam,
 Melly, Amarüllí, borostyánból értted fejemen függ,
 'S binbós rózsákból, 's jó illatu petreselemből.
 Hah! mi levék, s mi fog émi szegényt! te, te nem könnyörülsz e?
 Bőrös köntösömet levetem, 's ez özőnbe szökendem;
 Hol thünn-halra veté hálóját gondosan Olpisz.
 'S bár meg nem halok is, nékod gyönyörödre lesz e' kép.

Nekem az a' különös kapriczom, hogy a' görög *v* ü-vel vegyük
 által; 's ezért nyelvünkben kevélykedem. 'S Theokritben a' görög
 neveket görögöknek kell hagynom, hogy Zeűsz ne legyen Jupiter; 's
 Héraklesz ne Herkulesz stb.

A' jök előtt felolvastam leveledet — Kazinczyt ezekkel mennél
 közelebből ismertethetnem egygy triumphuszom — elragadva valának
 a' szép lelkű levél által; 's ha nem mindnyájan lennének is J. Chr-usok,
 valóhan közzülök egy sem Herostrat. Mindnyájan ohajtják, hogy az a'
 Cancell. hová hamarább reá álljon kívánságodra, 's téged láthassan-
 nak, tisztelhessenek, még inkább szerethessenek. 'S én?! — Horvát
 Endre, azolta hogy leveledet vottam, nem mutatta magát. Igen saj-
 nálom, hogy azon levele, mellyről én levelezésünk' kezdetén említést
 tettem, eltévedt; de ő bizonyosan fog hasonlót írni, 's azt, a' mit
 te, szép, jó érzésű férfiu, csak álomból sejtessz, benne valónak fogod
 találni. *Ἀνθρωπος των ζεανων απειθαρε.* — Adja Isten édes bará-
 tom, hogy az igazság és igazság kezét fogjanak, 's a' Khariszok
 nyugalomban fonják koszorúikat az érdem' fejekre. A' te napjaidat
 éltető és édesítő Sophiednek, a' tőlem nagyon tiszteltnek, ezer idv,
 's ezer áldás tőlem, 's bizonyosan a' hazától is, ha a' hazát a' jök
 teszik. Sokáig tartsa fen még éltedet minden jóknak ohajtásokra, 's
 tarthassa! Pannon' hegyén Decemb. 11. 1823.

[Eredelije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4264.

Kazinczy -- Döbrentei Gábornak.

xbr. 16d. 1823. éjjeli 2 óraker.

Döbrentei barátomnak.

Édes barátom! Beteg vagyok szüret olta mindég, 's erőhöz nem tudok jutni, 's talán az örök almatlanság miatt. Igy ébredék-fel egy óra előtt egy rövid szendergésemből, 's Gróf Dezsőffynek irtam, ki a' tegnap tartott kedvetlen Gyűlés¹ miatt Ujhelyben van; 's vele Sallustom felől szólván ezen levelemben, ez emlékeztet, hogy ugyan ezért Neked is írjak. Sokat alkalmatlankodom, de kinek merjek, ha néked nem merhetnék.

Már vettem hírt, édes barátom, hogy jó általad Alfiérinek a' Sallustja. Ennek is nagyon örvendek: de még inkább örvendének, ha azt is írhatta volna barátunk, hogy a' Dussault Értekezése a' Sallust dictióji 's Mestersége felől, (*Annales littéraires*. T. III.) mellýre nem lesz kevesebb szükségem, jön már, vagy jöni fog. — De hogy olly jó lehessen Sallustom, a' hogy tőlem kitelhetik, engedd tovább vinnem kérésemet: Csináld hogy az Alfiéri Sallustján és ezen Dussaulti Értekezésen kívül még ezeket is vehessem:

1) 1812. Lipsiae, in 8o Sallustius cum notis M. Henrici Kunhardt.

2) Harles mondja a' maga Notitia Scriptor. Latinor. nevű, általam bírt Munkájában, hogy ő is kiadta Sallustot, de nem tudom hol és melly esztendőben. — Járj ennek végére. 'S küldd azt is, ha van illyen.

3) Tudd-meg, nem felette drága e ez:

1820. Londini curante et imprimente A. J. Valpy
2. Vol. in 8o. Sallustius cum notis Cortii, in usum Delphini. — és ha kijöve e már talán Tübingában az a' Sallust, mellyet a' Németek ígérnek, vetélkedésre gyűlasztva a' Párizi Lemaire Biblioth. Classicoor. Romanor. által.

'S ha az a' Londoni Sallust mellyet itt megnevezék, nem olly drágaságú a' mit erszényom el nem bír, 's ha ez a' Tübingai vagy

¹ E szó előtt a jelzőt, *Ujhelyi*, áthúzta Kazinczy F.

hova való legújabb Sallust már ki jött, — cselekedd, hogy vehessem az Alfieri 's a' Kunhardt és Charles Sallustjaival. Sallust nekem minden Római Prosaicusok között legkedvesebb volt mindég. 30 esztendő olta készfűlök kiadni fordítását. Végy részt igyekezetemben, és segéld azt. Ha mind ezekre elég száz forint papiros pénzben, úgy vágtsd neki. Öröme adom, 's küldöm a' pénzt bizonyosan.

Tudni ohajtjátok mi történt Ujhelyben, és így halld. — Ispánom jelen volt, 's hiszem szavát, mert nem hazug, 's érti az olytat. Az egyik bátyja Pap, a' másik Fiscális, maga is kapott Culturát, gazda Nemes embernek valót. —

Ablakomból látám tegnap menni a' temérdek katonaságot Ujhely felé. Zászlóval, szekrekkel. Egy egész Regiment, olaszság, Geppert Regimentje talán, *cseklaszín* hajtókásuak, fekete strimflisek. A' régen Stipsics, most Friedrich Wilhelm Patakon és Homonnán fekvő Huszárjai már pénteken estve Ujhelyben valának. A' Vármegye háza előtt elvonult az infanteria, jobb és bal szárnyán a' Lovasság. A' K. Commissárius Mélt. Lónyai Ur reggel (hétfőn 15 xbr.) gyűlést tartta, felolvastatá a' Parancsolatot, 's annak következtében a' Protocollumot (az Augustusit) össze tépte, solváltá a' Sessiót, 's a' Vice Ispánokat, Perceptorokat, Szolgabírákat, Esküdteket szobájába parancsolta. Most nem történt az a' csúnya tiszteletlenség a' mi Ungban. A' Nemesség a' palotában, a' folyósókon, az udvaron, az úczán állott. 'S ime hozza egy Huszár Tiszt Consil. Szemerét, kísérve az infanterista köz ember által, 's a' sokaság vivátozással kísérte szobája felé. Így mindnyájokat mikor vitték.

A' K. Commissárius pénteken bejőve parancsolá hogy a' Vármegye háza kapujában ne Hajdu, hanem Huszár álljon strázsát. Mondják hogy Gróf Dezsőffy József és Báró Wécsey Pál kérték, hogy álljon ki ismét a' Hajdu. Az Ehrenwache tehát a' puskáját a' Fő-Ispáni ablak alatt rakta-le, 's a' strázsa ott jár fel 's alá, a' Hajdu a' kapuban. Fő Notárius Szirmay olly neheztelésbe jött a' Rendek előtt, a' mint hallom, hogy rút kiáltások estek ellene, és ámbár ő nincs sub libera custodia, Ehrenwachot kapott az ő ajtaja is.

Barátom, ezt mi is elkerülheténk vala, ha rettegést nem támasztottak volna bennünk. 'S valljuk-ki, a' Gustermann Ungr. Staatsrechtje.

Mint van az én kedves barátom Mélt. Cserei Farkas Úr? 'S Bécsben e még az én barátom Bajkor Ur? Kérlek, mind kette-jeket köszöntsd nevemben. Bajkor Urnak jelentsd és *köszönetem* jelentése mellett, hogy az öreg Gróf Forgács megtagadá kérésemet. — Azonban ez az Ur nekem egy kedves szolgálatot tehetne, azt, ha egy Bécsi Prókátort,

Doctor Theophilus Sandmannt

(szállását nem tudom) felkeresné, 's végére járna, hogy mikor kaphatja-meg feleségem a' maga Successióját Baro Anna Maria Pfeffershoffen után. Én Sandmannak már írtam, 's várom levelét; de Bajkor Ur világosabban vehetne hírt. A' feleségem nagy-anya Pfeffershoffen leány volt. A' név német, de ez a' német nevű Törökné Báró Ghilányi Magyar anyától született. 28 ezer forint pengő pénz a' Hofkriegsrátnál van interesre adva 's talán 20 esztendő olta hever az interes, 's 60 ezerre mehet. Fele a' Törököket, fele Báró Brandant illeti; ezen felül van egy ház és még 8000 f. — Jó volna, ha Bajkor Ur Sandmanntól mindeneket bőven tudna-meg. Megírtam Sandmannak, hogy a' Sógorommal perben vagyok, 's kértém, hogy minden tudósításokat ne csak ennek, hanem nekem is küldje. — Éljetek szerencsésen mindnyájan kedves barátim, 's teljessitétek kérését annak, a' ki segédetekre olly igen reá szorúlt.

(Ponori Thewrewknek az anyja Decemb. 3dikán nálam volt. Örvendek hogy azt a' férjfinak született Asszonyt láthattam, mert fiját nagyon szeretem.)

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

4265.

Kazinczy — Gr. Gyulay Lajosnak.

Gróf Gyulay Lajosnak.

Édes barátom,

Döbrenteinek szállását nem tudom. Így legjobbnak látom neked alkalmatlankodni, abba bizván, hogy valamint nekem csinál nagy örömet, ha veled szállhatok, úgy előtted nem lesz kedvetlen, ha emlékezetedet magamra vonhatom. Kérlek, édes barátom, add által ezt neki haladék nélkül.

Minap arra kértelek, hogy képeimet másoltassd le Simóddal, és küldd Guzmicsnak Pannonhalmára. Engedd tudnom, mi történt, és mit fizetél a másolónak.

Te múltatál Maros-Vásárhelytt, és így talán megmondhatnád nekem kicsoda ott

Szigethi Gy. Mózes Prókátor? és mit jelent a Gy. a vezeték és keresztnév között? Az szegény mind két szemére megvakította a mint leveléből rettegem, Ponori Töröknétől pedig hallám is. Én hírelt soha nem hallám. De olly gyönyörű meséket küldte hozzám, hogy lehetetlen ötet nagyon nem szeretnem. Nagy kedvemet tennéd, ha tudósítani méltóztatnál, mit jelent nevei között az a Gy.

Élj szerencsésen édes barátom. Örömet tudakozódnám még ő Nagysága s kedves testvéreid felől, de már nem bírom a tollat. Sokat írtam, és fekve. Csókold Gróf Kornist, s legyetek mind ketten bizonyosak szíves tiszteletem felől.

1823. Xb. 16d. éjjel.

[Megjelent a «Gr. Gyulay Lajos naplótöredékeiből» című mű 258. lapján.]

4266.

Kazinczy — Igaz Sámuelnek.

Igaz barátomnak.¹

Megbecsülhetetlen az a te jóságod, hogy ámbár mindég el vagy foglalva, 's soha nem inkább mint új esztendő körül, most pedig azzal is hogy Toldalékodra kell készülnöd, Te még is találsz időt érettem tenni holmit. Nem lopom-el idődet, 's rövid leszek: —

Ezen holnap első napjaiban úgy jöve egy újság leveled, hogy csak a' peccétes oldala maradt rajta, az adreszet levágta valamelly postaember, 's nevemet németesen, de magyar formájú betűkkel, a' peccét felibe írta. Ez nem Újhelyben történt. 'S mikor és hol történt, nem értem.

Werfernek Kassáról tegnap vettem levelét, hogy adjak nyomtatni-valót, mert tavasszal itt lesz az új öntésű betű. Épen azon betűk eránt van szó köztte és közttem, mellyel a' M. Kurír most nyomtattatik 's első esztendei Zsebkönyved nyomtattatott. 'S nem bánom ha ezzel, és nem a' Schadééval. Csak ne azzal, a' mivel

¹ E levél a Döbrentei G-nak 1823. decz. 16dikán írott levél 4. lapján van.

mostani Hébed. Híred, akaratod nélkül nincs kedvem tenni valamit, de Werfernek is szeretném tenni kedvét. Rég olta sürget. Neki még nem tudom kívánságait. Éljj szerencsésen, édes barátom.

Prof. Szombathy October 5dikén hala-meg csak eggy napj betegsége után.

Oda Miller is. Bár helyébe az erővel, tudománnyal teljes Horváth [!] István lépne.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

4267.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Dec. 16d. 1823.

Hébe' küldözésével különben is elég bajaim igen megszaporo-
dának. Nagyon sok időmet elveszi az alkalmatosság keresés, pakolás,
's e' f. Még Dulházy barátomnak sem küldhettem-el a' kívánt
10 eladni való Exemplart, mellyel megy a' Gróf Dessewffyé is. Te,
hiszem, vetted eddig a' Kurír' boritékja alatt közönséges Exemplá-
rodát; a' finom papirosút is rövid időn lerepítettém számodra. —
A' kiknek már küldtem a' Dolgozók közül könyvet 's szeretem mun-
kájikat, azokat arra kérék, hogy az 1825diki Hébe számára jövő
Mártz. végére várom dolgozásaikat. Te néked, mint Hébe' Patronu-
sának ezt tudodra kelle adnom, azon szíves, igen szíves kéréssel,
hogy Intézetemet ezentúl is tartsd meg szeretetedben, 's méltóztassd
részvételre, és azon forró óhajtasommal egyetemben, hogy Téged
viszont az ifjúság örök Istennéje soha el ne hagyjon! — Jövőre
Zrinyit akarom adni czímképnek, a' szerint a' mint azt Krafft' fes-
tése után Rahl staffirozta Gr. Festetics László számára. Kérem
iránta tanácsodat. — De ki adhatja kivüled Zrinyi' életét? — Jaj!
nem merlek kérni! különben is szerfelett sokkal tartozom én Tenéked.

Munkáid' nyomtatásáról rövid időn bőven fogok írni, 's remény-
lem mustra-nyomtatást is küldhetek csakhamar.

Ide mellékelt Jelentéseink' közlése által hacsak egy Előfizetők
akadna is, jó lenne szegény igen szegény fejünknek.

örök tisztelőd 's barátod

Igaz Sámuel.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4268.

Kazinezy — Guzmics Izidornak.

Édes barátom!

Ma végzém-el végső gonddal Sallustomat. Addig azonban sajtó alá nem megyen, míg bizonyos segéd munkát nem kapok. Nyugtalan vagyok látni, mit ítélnék jobb Olvasóink ezen igyekezetem felől. Bár úgy járhatnék vele, mint maga Sallust a' maga dolgozásával. Azt mondja minden, hogy rossz, hogy vétkes: de szép.

Minap elfelejtém levelembé zárni Előbeszédét. Imhol az.

Sallustot itt nyomban követi Cicero. Két fő dísze a' Látium' nyelvének, Hellásznak két nagy nevendéke, kik ennek koronás fíjjaival bátrak valának megvívni, 's szép nyelveket az ő követése által még szebbé tevék, honjokat halhatatlan dolgozásaik által megdicsőítették, méltók, kiknek képeik egymás mellett álljanak. De túl azon, hogy mind kettejét egy nép szavaival halljuk szóllani, egymáshoz nem sokat hasonlítók, 's ez amannak, amaz ennek épen ellenkezője.

Cicero úgy szóll, mint Rómának minden más fíja, de lelkesebben, de több tudománnyal, több gondnal: Sallust a' hogyan senki nem más, de meghaladva minden mást. Cicero szabadon ömlöng: Sallustnak nyelve verdesett; nem őt viszi a' beszéd, hanem ő a' beszédet. Cicero bőven szeret áradozni; neki a' sima kedves, a' kigyalúlt; mesterségét, gondjait, még a' hol fél napokat pazarla is el két három sorának kisikárlására, szerényen rejti-el; Sallust darabos, de az ő darabossága kecsesebb és kedvesebb a' mások simaságánál; ő nem rejti-el gondjait, sőt Olvasójt minden szava, minden fordulása váratlanul lepi meg. Amaz meglegli a' szokottat, azt, a' mit minden érthete 's egyszerre érthete, 's az illet csak nemesítgeli: Sallust kevely mindentől értetni; végig röpül az egész körön, egyesíti a' maít, a' már avulót, az újat, mihelytl az illet magát szépség, hathatosság, olykor csak szokatlan arcz által is ajánlja; makacs izléssel válogatott szavait makacs izléssel fűzi-össze, 's természeti keceit kaczer fortélyok által nevelgeti. Benne együtt a' Cátói rusticitás és a' Gabiniusok' asszonyos czifrája, a' férjfiás és puhúlt, a' homi és az idegen, a' később kor' vídám színe és a' hajdani fanyar, a' nemes és a' nemtelen, a' törvényyszeres és a' véték,

's egyike nem ritkán a' másika mellett, de mindég bájban, mindég kellemekkel gazdag méltóságban. Cicero változtatja színeit; Sallust a' maga komolyságából soha ki nem lép. És neki egyéb érdemci mellett épen ez a' komoly arcz, ellenkező egyezésben a' Sybaritai piperével, adja azon méltóságot, melyet a' szintén úgy tömött, de nem kedvesen sötét, hanem fekete 's komor Tacitusz is csak úgy tud meghaladni, hogy utólrni ugyan távolról sem tud. Cicerónak arczában Szépség van és Erő, az és ez egy mértékben, nyugalomban: a' Sallustéban csak szépség, de Erő által; a' ravasz a' Szépséget alá veté az Erőnek, de csak hogy majd egész hatással törjön elő, 's az Erőt feledtesse, mellynek, a' mint látszhaték, egyedül keresé ragyogását. A' Cicero' Múzsája halad tárgya felé, mint a' kinek dolga van, 's nem is óhajt tetszeni: a' Sallusténak nincsen dolga, 's látatni akarja magát. Lépdell, nem siet — et vera incessu patuit dea. —

Nem felelek érte, édes barátom, hogy fordításom igen rossz lesz, legalább, hogy javalást ugyan épen nem nyér. Nekünk magyar Olvasóknak csak a' folyó kell, csak a' természetes, csak a' czifra, zörgő: azt a' Római színt mi úgy nem tűrjük, mint a' francziát, németet. De legalább azt mutatja, a' mit Veled itt közlök, hogy Írómat nagyon szeretem.

Decemb. 15d. Ungvári Fő-Ispán Mélt. Lónyai Gábor Ur mint Kir. Commissárius tarta Gyűlést Ujhelyben. A' Geppert Német Infanteristái rettentő számban lobogó zászlóval állának a' Vármegye háza előtt, jobb és balszárnyon a' Friedr. Wilhelm Prussziai Király nevével viselő Stipsics Huszárai. Felolvastatván a' Parancs, eltépte az Augustusi Protocollumot, solválta a' Gyűlést, 's Vice Ispánjainkat, Szolgabíráinkat, Esküdtjeinket, Perceptorainkat magához rendelte. — A' Nemeség eltölté a' folyosókat, a' grádicsokat, az udvart. Végre Consil. Szemere István Ur jött mint fogoly. Viváttal fogadtatott, valamig csak szobájába nem kísérte a' Huszár Tiszt. Azután a' Personális testvére, nekünk második V. Ispánunk hozatott-le Lónyaitól ismét mint fogoly, 's így osztán minden Szolgabíró, Esküdt, 's a' két Perceptor. Zenge a' folyosó 's az udvar mindég. Engem betegeskedésem vont-el Ujhelytől, 's nem voltam ott. Maga a' Commissárius, mint a' Tisztek és közlegénység, igen nagy szerénységgel viselék magokat. Meg kell lenni, mert parancsoltatott. — A' Státusok nem igen tevék

a' mit vártam, tudnillik hogy valamint a' Magistrátus külön nem szakasztja magát a' Státusoktól, úgy a' Státusok is tagjoknak nézik a' Magistrátust; 's így azok 16dban magok szabadíták fel magokat a' szerint, a' mit régen elvégeztek és megmondottak. —

A' Commissarius pénteken jöve be Ujhelybe 12d. Decemb. 's azonnal Katona álla őrt a' Vármegye háza kapujában. Gróf Dezsőffy József és B. Wécsey Pál kérésekre az Ehrenwacht az úczára állítattott, a' Commissarius ablaka elébe. — A' Commiss. és a' katonaság innen Ungvárra ment.

Élj szerencsésen, édes barátom. Az Isten adjon néked, tiszteletre méltó szerzetednek, Előljáróidnak, barátidnak, boldog új esztendőt; engem pedig tartson-meg nagybecsű barátságodban. Decemb. 20d. 1823.

Kivül: ¹ Tisztelendő Guzmics Izidor Theologiai Professor Úrnak Pest, Győr, *Pannonhalmán*.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4269.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Kedden, éjfél után valamivel.

Tisztelt kedves barátom,²

Ujhelyben nincs időd sokat olvasni, én pedig beteg vagyok, 's szüret olta mindég; erőhöz nem tudok jutni. És így csak két szóval. Ha vagy Szent Mihályra vagy Olysóra nem kell vened útadat, talán meglátod leghűbb tisztelődet.

Dávid nekem írt 's tanácsomat kérte. Nem szükség mondanom mit feleltem. Ő bizonyosan alkalmas ember. A' megholt Gróf Csáky Antalné Exc. hívnek is tapasztalta. Én őtet szentül hiszem olyan-nak. De ki felelhet másról, ki magáról teljes bizonyossággal? Az idő, az alkalmatlóság sokat teszen mind másra, mind reánk. Ezeket nem elijesztésedre, mert én Dávidot most is annak ismerem, a' kinek eddig mindég.

Mutatám a' Dávid levelét Mészárosnak, 's ez azonnal lemondta azon feltételéről hogy keresse szolgálatodat; a' mint gyanítom azért,

¹ A levél zárlatán kettétört piros pecsét.

² *T. Kaz. Fer. Ur levele.* — Dülházy M. jegyzete.

mert nem akarna kisebb lenni mint Dávid. Ezen megváltoztatott szándékának utána marasztá meg őtet nekünk a' feleségem, 's erre Mészáros azonnal rá állá, 's talán azért, mert innen Izsipi kis gazdaságát is megtekintheti, 's Kolbásán lakó atyja halálára is calculál. Én pirúlnék, ha őtet töled foghattam volna el. Meglehet azonban, hogy talán levelednek (mellyet olvasott) az a' cikkelye ijesz-tette el, hogy s z e m é l y e s embert óhajtál, kitől kocsisaid, béreseid tartsanak; mert neki imponáló test és illyeknek parancsolni tudó hang nem juta.

Szüret után megszóllítatám a' Bodnárokat, hogy jelentsék nálad magokat. Vagy Ujhelyi szállásodról, vagy a' Gróf Sztáray Albert Ujhelyi Bodnárától az a' hír terjede-el közöttök, hogy esztendő múlva vissza kellene jönniek, mert a' Te szolgálatod nem állandó. Ezt az istentelen hirt úgy vettem, a' mint azt *nekem* kell vennem, 's megizentem nekik, hogy ha majd bejössz a' tegnap kezdődött Gyűlésre, jelentsék nálad magokat, 's ismét izenek ezen levelem bevívőji által. De minthogy én a' te javadat bizonyosan óhajtom, 's nem kevésbbé mint a' magamét: azt tanácslanám, hogy a' megfogadandó Bodnárnak azt tennéd *Conditiojává*, hogy a' Kazinczy István hordaját tegyék mustrájokül. Én azoknál soha sem láttam szebb hordókat a' Hegyalján. Ő vasztatja a' hordajit; 's az azért is volna jó, mert úgy a' Bodnároknak nem kellene az abroncsolás örve alatt pin-czédbe jární gyakran. Az veszedelmes dolog. Ha Kazinczy István Ujhelyben van, szóllhatnál vele. Nem restellenék én neki írni, 's eddig sem resteltem volna: de jobb volna, ha Te szóllnál vele. Te és nem én tudhatom, tetszenek e néked az ő hordajinak *nagyobbsága* és *csinossága*. *Dolia facta sunt ad unguem*, Horáziusi kifejezéssel.

Aug. oltá nem vala Generális Gyűlés Ujhelyben, 's én nem assignáltathatám Diurnumaimat. Három eszt. oltá semmit sem vettem-ki, hogy azon egész keresetemet valamibe tehessem, 's azzal dicsekedhessem gyermekeim előtt, hogy azt nekik én magamból merítettem. Most megkértem Fő Fiscális Dókus Urat, hogy, ha n e m é p e n lehetetlen, assignáltassa, mert Zseninek nem küldheték mind eddig valamit, neked is örömmel megadnám a' mivel tartozom. Cselédid talán megmondják levelem bevívőjének, ha Te nem volnál is szállásodon, mikor hagyod-el Ujhelyt, és merre mégy, Kassára e, Olysóra e, Szent-Mihályra e; 's így vagy nálam vagy Ujhelyben, adhatom által a' mit talán adhatok.

Rövid akara lenni levelem, 's íme megint hosszú. De ki ne felejtse-el Nál ad magát? Hallom a' Megye ismét tisztelettel halla tegnap szölli, Örvendek dicsőségnek, örvendek hogy itt valál. Szívesen örvendek, Néked, és a' Megyének hogy itt valál. Érezzd szerettetni, csudáltatni magadat.

Imhol egy Epigramma. Feleségem kért, hogy ezt csak új esztendőre küldjem a' Méltós. Grófnénak; 's így történt, hogy ezt Te később olvasod mint Bécsi barátim és a' Pestiek. Gróf Mailáth Bécsben nem vette rossznak.

A' páratlan Ház nép.

Egy fija volt ottan, mint mondják, 's lyányai hármak — —
[stb., mint a 4249. sz. levélben.]

Legalább a' második distichonnak az az érdeme van, hogy felette szerencsésen van szöve, 's egyetlen egy hívalkodó (otiosus) szó sincs benne.

Talán hideg a' játék az egy lyány és három fiu gyermek ideáján: de nem szokatlan a' portraírozóknál, az efféle Allegorikai festés. Valaha két igen nagy becsű Ánglus rezet birtam, a' hol egy atya a' maga kiskorú fíját mint Herculest, a' másik atya a' fíját és lyányát mint Andromedát és Perseust adta. A' Venus Urania substitutiója sem rossz; Ő Nagysága így a' dulcia furta gyanuját elkerülé, Te pedig nem levél sánta Kováccsa.

Látod édes barátom, mit ér verselgetni. Felejtí mellette az ember, hogy beteg, hogy pénze nincs, és hogy olly scénákat lát, mint az Ujhelyi tegnap. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4270.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Döbrentei barátomnak.

Édes barátom,

Nyughatatlanul vágyom tudni, mit csinálál kérésim teljesítése körül, 's Dussaultnak Értekezését az Annales litteraires 3dik Kötete-

téből megkaphatom e, és mikor? 's Alfierinak a' Sallustját megkapád e, vagy csak rendelni kellett. Ne felejtsd ezenfelül azt a' két Kiadást, a' mit utolsó levelemben kértem. —

Sallustius cum notis Kunhardti. Lipsiae 1812. — és Sallustius curante Valpy 2 Kötet, London in 8. — Ha ezt az utolsót meg nem kapom, legkevesebb veszteség lesz, csak a' többit kaphassam.

'S nem kaphatnál e egy Anzeigét az eránt, hogy a' Német Tudósok hol nyomtattatják a' Biblioth. Classica Latinát? hozzá fogtak e már? 's Sallust kijött e ezen Gyűjteményben? Ha kijött volna, erre nagy szükségem lesz; mert később adván ők ki mint Lemaire a' maga hasonló Gyűjteményét Párisban, hihető, ez jobb lesz.

Áldást és békét, sok örömet, azt a' mit keresel, és egy szép és jó Asszonyt hozzá, édes barátom. Az olly jó embereknek mint te szaporítani kell fajokat.

Én még is betegeskedem.

26. xbr. 1823.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

4271.

Kazinczy — Dülházy Mihálynak.

Különös bizodalnű Drága Jó Uram Bibliothecárius Úr,
igen nagyérdemű, kedves barátom,

Olly sok jeleit vettem én már az Úr barátságának, sőt a' mi több, szeretetének, 's annyira ismerem mind tulajdon tapasztalásaim, mind a' Méltós. Gróf szavai után, készségét, teljesíteni a' mit mások óhajtanak, hogy utolsó kedves levele' ajánlásán csudálkozni nincs okom. És még is meglepve érzem mindannyiszor magamat mikor az Úr erántam illyet bizonyít, 's nem foghatom-meg, annyi hideg és rest lelkek között hol veszi magát ez a' forró-meleg szív. — Későn felelek az Úr és a' Werfer Úr ajánlására, mert midőn az Úrak eránt akartam hálásnak találtatni, Igaz és Trattner Úrak eránt nem szerettem volna hálátalan lenni. De végre itt a' jelen pont, 's Igaz azt mondja az ide zárt Jelentésében,¹ hogy Magyar-országban csak nem fél annyiért nyomtatnak, mint Bécsben, 's ez engem felszabadít,

¹ Nincs a levél mellett.

Kassához tartani inkább, mint Bécshez. Elfogadom tehát az Urak ajánlását, még pedig úgy, hogy kérésem az alkalmatlanságig megyen. Fogjunk hozzá minél előbb.

De, édes barátom, annyi dolgom lévén negyven esztendő óta a' Nyomtatókkal, megtanúlhatám, hogy vaktában ne higgyek. — Az öreg Ellingernek fizettem Bácsmegyeiért, 's ő az én exemplárjaimon kívül magának is nyomtatott. — Haykullal levelekben végzék Rochefoucauld nyomtatása eránt; kirakta az egész Munkát az első soron kezdve az utolsóig, a' nélkül hogy csak egy ívet is nyomtatott, 's látván hogy a' kihirdetett Diaetán akarom széllyel repíteni, jelenti, hogy ha meg nem toldom az ívek' árát, a' kirakást széllyel hányatja. Épen dolgom vala Bécsben, 's felmentem, 's Haykullnak az almáriomában leltem az egész kirakott Munkát. — Trattnerrel ki vala csinálva, mint adja-ki a' IX. Kötetet, 's a' későbbi Kötetekhez sárga és durva papirozt ada, 's kopott betűket, 's egyébképen is azt tévé a' mi magának tetszett. — Werfer Úrnál nem tarthatok illyentől, mert nem magának, hanem nekem nyomtat, 's az én dolgozásom által akarja Mívésztségét megbizonyítani a' Magyar Irók előtt: de midőn alkura lépünk, 's olly sok pénzemet teszem koczára, 's e' pénzeten időben, 's illy terhes környülállásim közt: illő úgy tennem a' lépést, hogy gyermekeimnek kárt ne tegyek.

Szeretném tehát ha formális Contractusra lépnenk Werfer Úrral, és ez az Úr engein bizonyossá tenne az eránt, hogy *minden nyomtatvány* az enyém lesz; és hogy a' Német Jelentés szerint széllyel küldözi az exemplárokat. Ezen Contractusban csak az ez idén kiadandó Erdélyi Levelek és Sallust eránt kellene tenni az alkut, mert változván a' pénz becese, megtörténhetik, hogy a' következendőkért sem én nem fizethetnék ennyit, sem Werfer Úr nem kívánna. — Az Erdélyi Levelek ötszáz exemplárban fognak megjelenni; Sallust csak kétszázban, mert Sallust nem minden Olvasónak való, 's nagyon szeretném, ha még egyszer kellene kiadnom.

Itt küldöm formátumomat, mellyen ki van mutatva az is, hogy micsoda betűkre lesz szükség.

1) a' prózai textus minden Köteteimben Ciceróval lesz nyomtatva. A' versek Garmonddal. De kell Petit is, még pedig úgy, hogy mind az Erdélyi Levelekben mind Sallustban egész ívek lesznek nyomtatva Petittel. A' Petit mellé pedig Nompaille is kívántatik, Nótához. — Ezekon kívül mind a' négy rendből kell Cursiv, de nem a' Schadefélék, minthogy azok nagyon b e n d ő s ő k, obesusok,

hanem szikárabbak; az az olyanok, a' millyek most vagynak a' Werfer Ur typographiajában. Ezen kivül kellene még görög betűk is, és francziák: ç, à, è, ô etc. a' Citátumok miatt.

2) A' betűk eránt még azt kell kikötnöm, hogy kopottal semmi ne nyomtattassék, hanem valamikor én kívánom, újonnan öntettesenek. Továbbá, hogy mindenik rendű betű Schádétól legyen, 's Cicerójához illjen.

3) A' Papiros jó, de bár valamivel testesebb lehetne.

4) A' nyomtató fekete olyan legyen mint a' legszebb Bécsi nyomtatásban, 's által ne tünjön a' más oldalra.

5) Kirakattván a' betűk, Werfer Úr a' lehúzott ívet nekem a' Tallyai postán megküldi, én azt 24 óra alatt veszem, 's még akkor nap postára teszem, 's Werfer Ur a' Szimnyeí postán 24 óra mulva veszi. A' második Correctúra osztán az Úré.

6) Ha hozzá fognak a' Munkához, abba nem hagyják míg kész nem lesz.

Ha Werfer Úrnak úgy tetszenék, de erre nem kényszeritem, én egy hordó és két általag, egyforma qualitású, azon egy lévből szűrt ezidei asszú szőlőt adnék előre négyszáz forintban. Jósága felől felelek. Talán Werfer Úr ismer valakit Bécsben, a' ki nem volna idegen butelliákra vonatni, 's eladogatni. Az nagy hasznot ígér. Szentesi Úr maga beszélé nekem, hogy 400 fnton veve meg Inczédi Urtól egy hordó Ujhelyi Tokajert, csak esztendőst; levonatta üvegekre, 's Bécsben igen sokat nyert rajta. De az én négy általagom (1 hordó és 2 általag ennyit teszen) de anno 1823. és így még csak két holnapos, 's egészen ki sem forrott. — Elvárom az Urtól e' cikkelyre nézve is a' feleletet. — A' bor magam természetese, és excellens hegyről; az az asszúja is. A' szőlőszemek le vannak tépve fűrtjeikről, és így a' bor annál jobb ízű.

Ha Werfer Ur engemet megnyugtat az ált előadattakra nézve, azonnal lehozatom Bécsből az Erdélyi Levelek Manuscriptumát, 's hozzá foghatunk a' Nyomtatáshoz.

Ajánlom magamat az Urnak becses barátságába, 's boldog új esztendőt kívánván, maradok

Az Urnak Biblioth. Urnak

alázatos szolgája

Széphalom Decemb. 27d. 1823.

Kazinczy Ferenczmp. r.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4272.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt barátom,

Tisztartód [!] engem most is ágyban kapott. Nem vagyok beteg, de egészséges sem, 's eróm semmi nincs.

A' Kerülő eránt Szent-Mihályban van levelem. Tartván tőle hogy Magad nem vagy ott, az Officiolátushoz adresháltam a' levelet.

Bodnárt igen jót commendálhatok. De hallom hogy az csak Józsefnapkor kell. Addig ez bizonyosan praesentálja magát, és reménylem, vele meg léssesz elégedve. — A' Kazinczy István hordajit Tisztartó Urnak mutattam, 's referálhat eránta. Látni fogja ezt a' Bodnár is, 's mását csinálhatja.

'S Kartalidtól megszabadulál. Ha én volnék a' Sz. Mihály Ura, én ugyan meg nem tudtam volna vele férni. De ki lesz a' Successora?

Az Ujhelyi Gyűlés felől semmit nem tudhatok. Kevés ember tudja elbeszélni a' mit látott.

Sietve írom ezt és így élj szerencsésen. Nincs áldás, a' mit Neked tetözve ne kívánjak.

28 xbr. [1823.]¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4273.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom Decemb. 29d. 1823.

Kedves barátom,

Melly régi az ideje hogy egymás felől semmit nem tudunk! 's Te Hébében és Aurorában is hallgatsz: én legalább az elsőben szóllék. Az én egem még sem derül, 's a' Sógorom a' maga nem szép ugrá-

¹ T. *Kazinczy* Ferencz Úr Levele. Jött A. Olysóra Széphalomról Dec. 31ikén 1823. — Dülházy M. jegyzete.

saival legalább azt nyéré, hogy a' Revelatorium Juramentumot csak ez idén Aug. 25d. tette-le, 's akkor fogatott, 's ott hagyá Eperjest; 's új sententia által kelle arra szoritanom, hogy reveláljon, 's ez neki Január. 24dikét rendelte. Maga ez a' csúf vonás is mutatja, kinek van igaza: én azonban sorvadok. — Nem mondhatom-ki neked, mint veri-le lelkemet ez a' rút bánás. De gonosz időket élünk, 's nekem hét élő gyermekem van.

A' verselgetés és egyéb ez nemű dolgozgatás nekem valóban enyhítesemre vagynak. De ha kedvem nem lankad is, a' verselgetés' Geniusza ugyan ritkán látogat-meg. Külömben én soha sem voltam egyyike azoknak, a' kik quidquid tentabant dicere, versus erat. Az ezidei Hébe mind olly darabokat veve-fel tőlem, a' mellyeket magam kedvelék és kedvelek, 's illyen a' Therésia' élete is, mellyet eléggé mutat a' melegség. Tudni fogod, Thais [!] mit ítélé a' Hébe ezidei Kötete felől, de szeretném ha a' Pestiek Hébét ne tekintenék hidegen, midőn Aurórát olly melegen tekintgetik. Féltem Hébét, hogy elakad, 's ugyan-azért adok inkább oda mint Aurórába, ugymint a' melly segédemre kevesbbé szorúlt.

Gróf Mailáth gyönyörűen regél; azt a' Gnóm világot nem szeretem, mert Mythológiáját nem értem: de értem mennyibe került azt írni. Hébei Novellája nem kívána annyi erőt, de kedvesebb. Kedves vala előttem a' Kisfaludi Károly Szellője is, és Viszontlátása. Ez a' munkás ifjú férjfi igazán testvére Sándornak lélekre nézve, de egészen más nemben. Továbbá Veresmartit [!] kedvelém-meg, 's tőle igen sokat várok. Az az út, a' mellyet nekünk kelle írtani, íme törve van, 's lelkes ifjaink futnak a' hol nekünk mászni kelle. Mint örvendek hogy nyílni látom a' szép tavaszt!

Magam Sallusttal küzdök végképen. Letisztázva áll előttem, 's már csak a' Jegyzések' hijával vagyok. A' ránk jövő eszt. látni fogja mind ezt, és utána Cicerónak némelly Munkájit, mind Erdélyi Leveleimet. — Élj szerencsésen édes barátom. Árassza Isten rád, házadra, 's a' két reményire hazánknak, gazdag áldását. Öllelek forró szeretettel.

[Eredetiye Kis Gyula birtokában.]

4274.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Döbrentei barátomnak.

Széphalom Decemb. 29d. 1823.

Tegnap küldém hozzád egy leveletem, 's cselédem a' tiédet hozta-ki. — Imhol az a' mit Szigethi Mózes felőled a' maga Meséjiben mond:

Ti kicsinykedő pulya lelkecskék, kik fenn akadátok a' munkás Döbrentei igyekezetein, 's kik reá kiáltoztok, holott a' készből is semmit teremteni nem tudtok.

Az, a' mit én ennek helyébe írtam, a' margón állott. Mihelytt vevém leveledet, ezt azonnal elszeltem, 's most ott az áll, a' mit Szigethi írt.

Köszönöm hogy Alfieri Sallustját számomra rendelted. Hogy erszényedet ne terheljem, melyre Bécsben mindennek van szüksége, arra kérek, hogy ennek árát, és a' Kunhardténak (Lipsiae, 1812.) előre ird-meg, hogy ne légy kénytelen utána várakozni. Az a' Londoni, Valpy kiadása inkább elmaradhat.

Simo sokat kíván; harminczért találhatok Festőt Bécsben, a' ki lemásolja. Kérd tehát Gróf Gyulait, hogy kérésemet ne teljesítse. Készebb lések a' képet itt másoltatni. Boldog új esztendőt, édes barátom. Az Isten tartson-meg téged nekem ezutánra is.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

4275.

Kazinczy — Bay Györgynek.

Az Uram Öcsém' panaszai felszaggatták tizenhét esztendős sebeimet. Így vesztettem el én is első, igen szép, és nem csak az én szemeimnek igen szép leányomat, 's esztendőnél több múlt-el,

míg egy második gyermekem' sirása atyának köszönte. Mint leltem akkor minden vigasztalásomat abban, hogy feleségem hozzám símúlt, 's fájdalomában ezt mondá: *Imé te vagy ismét mindenem!* Mi ennek a' romlott világnak egy gyermek elvesztése! Lesz több, úgy mondják, 's felejtve lesz a' kár. A' boldogtalanok, meg sem álmodják, hogy a' beteg szívnek új halálos dőfés az ő elmétlen tréfájok, 's a' Szepesi Fő-Ispán látván fájdalommat, hidegen azt mondá, hogy ha neki egy gyermeke sem holt volna meg, most tizenkét gyermek atyja volna. Örvendjünk rajta, hogy bennünket a' kevélység illy elfajultakká nem tehető, 's ez legyen inségünk' enyhülete. — A' Kölesey' tanácsa valóban böles tanács: kinjaink közt nem tehetünk jobbat mint ha lelkünket valamely ideával, dolgozással foglaljuk-el, 's Herder halálos betegségében arra kérte őtet orvosló fiját, hogy adjon neki valamely új igazságot; a' többit várjuk a' minden gyötrellem hatalmas enyhítőjétől, feledtetőjétől, az időtől. 'S Uram Öcsém abban szerencsés hogy a' poltoléket már megkapta. Tartsák meg ezt a' Párkák Uram Öcsémnek örömére, 's ebben adják-meg mind azt, a' mit ebben adtak, a' másokban elvettek.

Nagyon örvendek, hogy Uram Öcsém vette az Igaz ajándékát és az azzal együtt ment levelemet. Én azt ez óráig nem tudtam. Bosszankodom a' posták járására, vagy inkább azoknak a' gazdaságokra, a' kik postán menő leveleinket elfogdossák. Mert szeretném tudni, ha ezek nem tennék ezt, miért ne menjen kézhez Bereg felé levelem, és miért ne vehessen én onnan leveleket, mikor Pestre, Bécsbe, és máshová leveleim mindég eljutnak, 's az onnan érkezőket mindég vehetem. Talán ezek a' rossz emberek fosztottak-meg engem azon gyönyörűségtől, hogy olykor szólhasson velem a' mi Köleseynek, kinek esztendőik olta nem láttam keze' irását.

Látta-e már Uram Öcsém az ez ősszel megjelent Hébet és Aurórárt? Nekem Aurórában semmim nincs; inkább ragaszkodom Hébéhez; nem más okból, mint azért, mert Auróranak úgy is elég Munkásai vannak, Hébének kevesebbek; 's szeretném ha mind a' kettő sok esztendőig fenn állhatna. Szemere sem egyikben nem szól, sem másokban, mint Kölesey nem; 's ki pótolhatja-ki az ő hézagjaikat? Nem akarják érteni, hogy Olvasóinkat sok örömtől, Literaturánkat az emelkedéstől fosztják-meg. Én Hébében ezidén a' Gróf Mailáth Zunigáját, Aurórában a' Kisfaludy Károly Szellőjét, Viszontlátását kedvelem leginkább.

Ha Uram Öcsémnek van valamije készen, és ha a' mi Köleseynek

nem ígérte-meg Szemerének, hogy ő sem ad semmit, segéljék Igazt, 's dolgozásaitak mihelytt levelem megérkezik, küldjék hozzá frankó-zott levélben.

Hozzám kevés hetekkel ezelőtt egy mind két szemeire ezidén megvakult Maros-Vásárhelyi Prókátor Szigethy Mózes egy Kötet Eredeti Meséket küldé, mellyekben a' Mesék is szépek, de kivált a' Nyelv az. Igy triumphála a' Neologismusz, 's azt mondhatnánk, hogy haszontalanság volt érette perleni. Ezt azonban én most sem hiszem; sőt örvendek küszdésemmek. Ez nyitotta-fel némellyeknek szemeiket. Verseghy belé hala a' vitába, Batsányinak pedig, a' mint gondolom, paraszt megszóllamlásában, belé tört a' kése.

Én azzal hízelkedem magamnak, hogy levelem olvasása alatt az Uram Öcsém lelke el volt vonva fájdalmától, 's örvendek hogy ezt tehettem. Kövesse Uram Öcsém a' Kölcséy tanácsát, 's ezt eső-kolja össze forrón. Őtet talán interesszálni fogja az a' hír, hogy Döbrentei egy bizonyos hivatalt keres, melly őtet Pesti lakóvá tehetné, 's ezt a' Cancellária útján. 'S minthogy az a' vélekedés uralkodik, hogy a' ki versecskéket ír, semmire nem alkalmas egyéb, Hébe tőle semmit nem kapott. Azonban üres óráját Bécsben a' hazának éli.

Tisztelem kedves Assz. Húgomat feleségemmel és gyermekeimmel együtt. Zseni leányom Gróf Dezsőffy Józsefnél van Kassán, mivel Virginie és ő szeretik egymást. Thalie most Aug.-ban jöve haza Krassó Vármegyéből; Emil első esztendei Syntaxista, Antonin Conjugista Patakon; a' három kissébb itthon van, 's Lajos 3 esztendővel és 2 holnappal most kap az Abéczébe játékkal, minthogy azt Bálint már tudja. — Boldog új esztendőt, édes Uram Öcsém. Bár azt nekem is adna valaha már a' Sógorom, ki a' Juramentum-Revelatoriumot elmondá Aug. 25-én az Eperjesi Tábla előtt: de a' Revelatiót Január. 24dikéig elvonta. Képzetheti Uram Öcsém, ennyi gyermekkel melly elakadásha hoz ő engemet. Én is verselek és dolgozom, de mint a' Czigány, a' ki füttyöl, mikor ehetnék.

December 30-án 1823.

[Megjelent a *Remény* 1851. évf. I. köt. 373-5. lapjain.]

4276.

Kazinczy — Zádor Györgynek.

Széphalom 1823. Decz. 30.

à Monsieur Monsieur George de Stettner, fiscal Pest,
Raab, Pápa à Duka.

Édes barátom,

Rég olta beteg vagyok, 's szüret olta inkább ágyban élem napjaimat. Légyen ez mentsége hallgatásomnak. A' megigazitott Sonettet össze kellene vetnem a' régibbel, s azt nem tehetem, nem tudván melly csomómba tettem-be az Úr előbbi leveleit, 's a' csomók felhányását nem örömetst bizván másra. De arra nincs is szükség. Jó a' más ítéletét hallanunk dolgozásink felől, de az igazításokat önmagunknak kell mindég tennünk, mert az idegen kézi mindég, vagy csaknem mindég, tarkítanak. Ne feledje az Úr, hogy az olly dolgozások, a' mellyeknek személyes interesszeje van, ritkán tesznek szerencsét másoknál; ilyen a' Wéssey halálára írt óda; noha az alatt az olvasó a' maga barátja kidőitét képzelheti. Pindár és Horátz irtak alkalmi darabokat: de azok Pindárok 's Horátzok voltak. Osztan az a' halál — bús idea, bús érzés. Szerelmet, bort, hazát kell énekelni inkább, mert minden Olvasónk ember és hazafi. — Óhajtom, hogy a' jövő eszt. Hébe vagy Aurora az Úr darabjaival is ékeskedjék. Én inkább Hébével tartok, mert annak több szüksége van a' Segédre, 's azt nem kis részben a' magam munkámnak szabad tekintenem. De Aurorának nem örvendek kevésbbé mert az is a' nemzeté. Gróf Majláth mind a' kettőben ragyog, 's Aurorában mind a' két Kisfaludy. Károlynak irigylem gyönyörű Szellős dalát és Viszontlátását. E' két darabot kevélykedve nevezném magaménak, ha én irtam volna. 'S hát az a' derék, igen derék Veresmarti. Ha kiből belőle várok igen sokat. Édesség és a' mi igen sok, érettség ömlött el dolgozásán. A' Horvát Endre' Török Bálintját nem is emlitem, mert az eránt kérdés sem lehet. De ez nekem nem vala váratlan. A' Zirc Éneklőjétől senki sem vár közönségest.

Az Úr Páparól veszi leveleit. Kérhetem-e, hogy tisztelje nevemben Pápay Sámuel barátomat, 's Fiscalis Pap Gábor Úrnak köszönje meg kedves ajándékát. Ajánlom magamat becses barátságába, 's kívánok áldásokkal teljes új esztendő.

Kazinczy Ferencz,
fekve.

Deczemb. 15d. tartott Újhelyi gyűlésünkön egészségem nem engedé meg, hogy jelen legyek. Az Ungvári Fő-Ispán Mélt. Lónyai Gábor Úr katonasággal jelene-meg már 12dben. A' Rendek láttak a' veszélyt, de változhatatlanok maradtak. A' város végein megállott katonaság előszóllítatott, a' Geppert nevet viselő német gyalogság lobogó zászlóval állt meg a' Vármegyeháza előtt; a' Prussiai kir. nevét viselő Huszárok ezek mellett jobbra-balra. A' K. Commiss. felolvastatá a' parancsot, az Aug. 18d. Protocollt összvetépé 's széllyel bontá a' Gyűlést, magához rendelé a' két V. Ispánt, Perceptort, minden Sz. bírót, Esküdtet. Nem sokára Consil. Szemere István mint rab kísértetett le a' grádicson, úgy a' második V. Ispán, testvérbátyja a' Personalisnak, és mind mások, de szörnyű Vivatozás között. A' Commiss. és katonaság gyönyörű mérsékléssel viselék magokat. Más nap magok szabaditák-fel magokat a' rabok.

[Megjelent a «Zádor György Levelzése Kazinczy Ferenczhez» cz. kiadvány 22—23. lapjain.]

4277.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Tisztelt barátom,

Rövid lesz levelem, mert szüret oltá mindég beteg vagyok. — Decemb. 12d. pénteken Mélt. Lónyai Gábor Ungvári Fő Ispán, Bereghy Administrátor, Szent István[-rend] Keresztése, mint Kir. Commissárius bejőve Újhelybe, 's a' Friedrich Wilhelm, alias Stipsics, Reg[emen]tbeli Huszár azonnal strázsára állítatott a' Vármegye háza kapujában, 's a' Hajdú őrt eltolta. Szombaton, Vasárnap és még hétfőn reggel is, csoportosan méne-be Újhelybe a' Katonaság. Én az Egerből Miskolcznak, Szikszónak és Göncz tájékának került Geppert német gyalogságát ablakomból nézém elmenni. Mondják hogy ezek szembe állítatának-ki a' Vármegye házával, 15 xbr., zászlójok lobogott. Az olasz születésű német Infanteristák egész Regimentjének jobbjá és balja mellett a' Magyar Huszárok állának lovon. Végre elkezdődék a' Gyűlés. Nagy mérséklés vala mind a' K. Commissáriusban, mind a' Katonaságban. Felolvastatván a' neheztelő Parancs, ennek következésében a' Kir. Commissárius a' Notárius által a' Gyűlés előtt kézbe adatott Augustusi Gyűlés Protocollumát összetépte. Ezzel elbontá a' Gyűlést, 's két Vice Ispánjainkat, két Perceptorunkat, minden Szolga-

biránkat és Esküdteinket magához parancsolá. Ezek oda mentek. Parancsolá, álljanak-el a' Státus Végezésétől, 's minthogy nem akarának, Consil. Szemerét tegelebb küldé-le fogva, az az, egy Huszár Tiszt által kísérve. A' sokaság a' folyosón, grádicsón, udvaron várta, ha Magistrátusa szavát állja e, 's látván ebből, hogy megállotta, Viváttal sikoltozott, valamíg a' Consiliarius a' maga szobájába belépett. Így a' második V. Ispánt Szőgyéni Ferencz Urat, a' Personális testvér bátyját, és mindent a' legutolsó Esküdtíg. Tudni fogod hogy Zemplénnél talán egy Vármege sine nagyobb az országban 's itt a' Nemesség igen számos. Előjőve végre a' Fő Notárius is (Szirmay Ádám) 's ennek az ellenkezőt sikoltozák. Ő adá-ki a' Protocollatiót a' Commissáriusnak még a' Gyűlés előtt, 24 óráig tartá a' fogság. Akkor az egész Magistratus maga magát szabadítá-ki. A' Státus semmi változtatást nem teve. Ez a' Protocollum összetépéséről 's Magistratusunk elfogatásáról híres Gyűlés tartatott Decemb. 15dikén. — 18dban a' Kir. Commissárius a' Katonasággal Ungvába ment ugyan-ezt tenni. Hírem még sine onnan. — Gróf Dezsőffy ott volt, de Szent Mihályba sietett, Ujhelyből dél felé, én pedig Ujhely felett egy órányira éjszának lakom, 's így ez úttal nem látám a' Grófot, 's nem tudhatom ott mi történt. A' kikkel az olta beszéltem, nem tudnak felelni minden kérdésemre.

Gróf D[essewffy] és B. Wécsey Pál elmentek a' K. Commissáriushoz 's kérték, hogy a' Praetoriumot szabadítaná-fel a' Katona strázsa alól. Azt felelte, hogy az csak Ehrenwache, és parancsolatik. Végre a' Hajdú vissza állott, 's a' Katonaság a' Commissárius ablaka előtt járkált fel 's alá a' lucskos hóban. Ez is megváltozék a' lucskosság miatt, 's a' Kapuban, a' Gyűlés Palotájának épen alatta Hajdú is Huszár is strázsalt.

Felejtém mondani, hogy a' Fő Notárius szobája elébe is adatott katona, de nem mintha a' Fő Notárius is fogva volt volna, hanem azért, mert ennek védelemre volt szüksége. Legalább maga talán ezt rettegte.

Vim temperatum di quoque provehunt

In majus: iidem odere vires

Omne nefas animo moventes.

Boldog új esztendőtl, édes barátom. Tartson kegyességed erántam holtunkig. A' Mélt. Grófnénak 's szép leányodnak hív tisztéletemet.

Ha irsz, tudósíts, kérlek, mit teszen

Szigethi Gy. Mózes

Maros-Vásárhelyi Prókátornak a' nevében ez a' Gy. Gyönyörű Meséket küldö hozzám, 's szeretném tudni, millyen ember. Hallom, megvakúlt. Minél bővebb lesz tudósításod, annál kedvesebb lesz.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4278.

Jankovich Miklós — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencz Baráttjának

szives tiszteletét ajálja

W. Jankovics Miklós.

Hamarébb látogatott-meg leveled, mint sem Nitray Spanyol Salustyát Vitkovics tölem által vette volna. Magam lészek már utánna a' biztos alkalmatosságnak, ha mást nem kapok, gróf Andrassy Györgynek kezében adom, a' ki hírem nélkül imént el nem mégyen, a' jó, de a' tudományoktól egészen el pártúlt, és a' gazdálkodásra hajlott ifiú, talán magános élettyét már megúnván, szent kötelezéséhez lépni fog — azomban én, ki az idén sem egy sem másféle örvendező gyülekezetekben meg nem jelentem, egyebet róla nem tudok, mint azt, hogy szorgalmatos, és fáradhatatlan tántzos volt.

Úgy veszem észre barátom, hogy a' mit Salustnak két rendbeli Hazánkban találtató példányról irtam, nem értetted. Az első példány, mellyről én már Bévezetésemben emlékeztem, a' Bazini Predikátornak Könyvgyűjteményében találtatott; a' másik az enyím, melly bizonyára Mátyás Királynak számára volt írva, és a' mellyel én Velentzéből kaptam. — De hogy Nittrainak volna régi Codexje Salustius munkájából, azt nem emlékszem, hogy irhattam volna. Hanem ugyan ismét mint ujságot jelenthetem, mostan folyamatban lévő alkudozásomat Frid. Aug. Spohn, Lipsiai Görög és Deák Littératura Professora Codexei iránt, mellyek között találtattnak, a 2dik szám alatt, Salust Catilinája, cum gloss. et Scholiis. In Membrant Folia 39. in 8° — és a' 8. szám alatt más példány Salust Catilinájából cum gloss. et Scholiis in Charta. sec. XV. folia 28. — mellyeket úgy vélem két holnapok alatt kezemhez vehetek, ha az eladók

ajánlásimat elfogadják, — de ezekre nem váraokozván, a' mellyek kezemnél vannak, azonnal a' biztos alkalmatossággal elküldöm.

Nem olvastad e Salustnak első Németh fordítását Dietrich von Pleningen által — melly először Landshutban 1515, azután Strasburgban 1534. folio kinyomtattatott. — én ennek eredeti irását Pergamentre in folio tisztán himes rajzolatokkal, és Aranyos betűkkel ékesítve bírom; de kár, a' homlok tizmjét és Isó Maximilian Tsászar képét, a' kinek ezen példány ajánltatott, valakinek vandalus keze kivágta 's elemészette. Nemtsak Catilina Háborúját, de Ciceronak Declamatióját is, úgy mint Salust feleletét — és Jugurthát Némethre fordítván előadja. Codexemnek elején az egész ajánló levél épen hagyatott; annak utánna kezdődik: *Hystoria Cay Cryspi Salustij von der Tuckischen zusammen Verpflichtung und Conjuratiön des Römers Lucy Seruij Catiline von mir Dietrichen von Pleningen zu Schonbeyek, und Eysenhöven Ritter und Doctor, aus latinischer Sprach in hochtutsche zungen gemacht und verändert im fünfzechechundersthen, und dreyzechendsthen yarr: am zwanzigisthen Tag des Monaths Martij zu Worms, auff dem angesetzten Reichs Tag volendet.*

Jugurtha története után a' kézirat így fejeztetik be: *Finis Gratia parturit Gratiam.* Dietrich von Pleningen zu Eisenhofen und zu Schonbeck ritter, und Doctor etc. sPt. az az scripsit — és így a' szerző maga eredeti írása. Kivánod é ennek eredeti elküldését, vagy az ajánló levélnek kiírását? tudósits.

Minthogy eképpen a' Német fordításnak első eredeti példányát bírom, annál inkább kívánnám, a' Magyar Salustnak első Fordítását megszerzenni, ebben leginkább a' Te Barátságodnak ajánlom ügyemet, mert a' mint emlékezem, te azzal Szent Miklósi Aloysnak kedveskedtél, adjad kérlek hát értésemre, hol akadhatok annak nyomdokára. — Valamint is adjál, és mutass módot, hogyan esmérkedhetek meg Csereivel; a' kinek annyi Magyar régiségei vannak, hol lakik ő, és millyen Czim alatt, és hol veszi leveleit.

Nagyon félek tőle hogy Silvester első Grammaticájának eredeti példánya elvész, ha aztat a' veszélytől meg nem mentyük — ezt is ad értésemre hol található fel — az Úrunk Finantz patentje ámbátor vagyonomnak tized részére le szállított, gyakrabbi devaluatio után, de még is arra nem szánom mindennapi táplálásomból is elhúzott falatimat feláldozni.

De térjünk gyönyörüségeinkről — a' nyomoruságainkra is —

Sajnálak barátom nem különben önnön magadat, mint Nemzeti Litteraturánkat balsorsod és beteges voltod miatt sajnálom — és senki sem sajnálhat méltóbban mint az a' ki véled egy formán érez, egy formán szenved, és a' ki élte korában nem igen különböz. Nekem hasonlóképpen leány testvéreimmel, sőt idősbb fiammal sok keserűséget szenvednem kellett. — Pöreimben pedig ámbátor mi legyen az igazság jól meg tanultam, 's meg is ítéltettem, ritkán boldogultam, az igazságtalanságot nyilván panaszoltam, nem is másban, mint inkább magamban leltem nyugodalmamat, midőn meggyőződtem, hogy részemről mindeneket, a' mellyek tőlem ki teltek, eszközölttem, 's utollyára a Stoika patientia mindeneken kifogván, szerentsésnek ítéltem magamat, hogy minden ellenkezéseken fellül lenni tapasztaltam. Azért Barátom ne epezd magadat, és ha azt a' mi tőled ki telhetett, véghez vitted, nyugodjál békességben — mert ha a' Sors azzal meg nem elégszik, legyen az vigasztalásod, hogy már nem te, hanem annak igazságtalansága oka mind azoknak. Ha szived bajai enyhülnek, bizonyyára tested is erőre kap — pedig ezt majd Orvos nélkül eszközölheted, és minden Hazafi, minden Tudós velem együtt kívánnya.

Itt az a' Hir futamodott, 's nekem Báró Prónai Sándor beszéllette, hogy a' Tudományos Gyűjtemény meg tiltatik — én bátor az oltától fogva (már 3 esztendeje) hogy Trattner Úr tanátsommal élni meg szűnt, abban semmit sem írtam, még is nagyon sajnállanám megszűnését. Vigyázz Egészségedre. — Nem tsak magadnak, de Hitvesednek, Magzatidnak, Hazádnak és Barátidnak élned kell.

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

JEGYZETEK.

4035. Ki az az esküdt, a kihez Kazinczy e levelét intézi: nem tudható. A 152. és 163. lapon említ egy *Gergelyi* nevű esküdtet, a ki részt vesz Ferdinánd főhg és Cumbérlandi hg fogadásakor a vármegye ünnepélyes ebédjén: de természetesen arról hallgat Kazinczy, hogy az ő szívességével akart-e élni a horvétel miatti pörében. — Egy *Gergelyi* Mihály nevű férfiú a XVIII. század vége felé Zemplén vármegye aljegyzője volt; lehet, hogy az id. lapokon említett férfiú ugyanaz. L. Nagy I. id. műve IV. köt. 373. lapját.

4036. A levél első sora: «Becsesebb ajándékkal nem tisztelkedhetem Nálad, mint *Kisfaludy Sándorunk' Levelével*». L. a XVII. k. 4016. számú levelét.

4037. 4. lap 2. kikezdés: «A' *Zircz Emlékezetében* is undok festésekkel van előadva az Erdély' Fejedelmeinek szakadozások». Horváth Endre id. műve (első kiadás, Buda, 1814.) 22—23. lapjain szól Bocskay, Báthory és Bethlen fejedelmekről a következőleg:

Kő szívű Márs! mondsza, mikor lesz vége dühödnek?
Férjfiat, és Aszszonyt, Vént, Ifjat húllani látják
Szikrázó szemeid, 's vallyon nem szánod-e őket?
Nem felel ő, — Sarjazza vasát, indítja Vitézt;
Kardokat, és kópját ember-vérrel feni; még sem
Szüntenek a' morgó ágyúknak torkai halmok
Közt titkolt, 's neszező Völgyekben üvölteni; számos
Városok, és Falvak füsttel feketítik Orión'
Környékét; a' sárga mező siratja virágít,
Mellyek az el dült testek alatt fonnyadnak; az erdőt,
A' sík térséget tarkázzák bajnok ereklyék,
És fegyver darabok, kiken a' vér-rozsda piroslik. —
Fél Európában harsog Bellóna' riasztó
Kürtje, 's halált ordít; Lángban van fél Magyar-Ország.
Botskai Erdélyből táborral dülja Hazáját,
Még sajgó sebeit vájkálják *Báthori, Bethlen*;
Vallás, és Törvény, bátorság, béke, szabadság,
Mind idegen hangok, mindent fel forgat az ön-kény.

Syllát, és Mariust látnád oldatva pokolból
 Méreg tajtékkal zavarodt Földünkre rohanni.
 Mért, Anya Természet, mért kellett annyi Tyrannust
 Szülnöd? — Vagy te reád szálljon Lúcina, szidalmam. —

4038. A levél 2. sora: «*Levelem Appendicéjének nem látta azt a sikerét . . .*» Kazinczy a Pápay Sámuelnek írt s a XVII. k-ben 4006. szám alatt közölt leveléhez mellékelte (az u. o. 4007. szám alatti) Kisfaludy Sándorhoz intézett levelét, a melylyel először tett kísérletet a kibékülésre. Még ekkor nem kapta meg Kisfaludy S. válaszát: innen van kételye.

6. lap 1. kikezdés: «*Kis Nemességet nyere . . .* Ma írom a' M. Kurírnak ez eránt a Jelentést». E jelentés az id. lap 1822. évf. 9. (jan. 29-diki) számában olvasható s itt következik: «*Fels. Urunk, kinek nagy fényei közt egyike az a' legragyogóbbaknak, hogy az érdemnek megjutalmazásában gyönyörködik, 's kir. kegyelmeire olykat méltóztat, mint a' kiknek kinevezéseket a' Haza tavaly fogadta tapsoló örömmel; legközelebb fő Tiszt. Kis János Superintendens Urat, Lajos és János gyermekeivel, a' Magyar-Országi Nemességgel tisztelte meg. Valaki Literaturánknak ezt a' nagytekintetű barátját, művelőjét és díszét, úgy is mint írótt, úgy is mint Tisztviselőtt, úgy is mint Embert ismeri, örömmel fogja érteni megtiszteltetésének ezt a' hírt, 's örvendeni fog, hogy a' mit a' Sors tőle elvont vala (mert Eleji, a' háborgó időkben más más helyre költözvén, egykori Nemességeknak birtokából kiestek), most a' Felség' kegyelméből, érdemei által nyerte meg. Melly érzéssel fogják most Olvasóji 's Maradékai azon Ódáját olvasni, mellyet ez a' szerény és sorsát nem szegyenlő ember Gr. Festetics Ignácchoz írt! Adják az Egek, hogy Hazánknak ez az új Nemzetsége sok olly fiakkal dicsekedhessék, a' kik bennünket annak dicső törzsök atyjára emlékeztethetnek, és hogy ez maga háza népének gyarapodását sokáig örömmel láthassa!»*

U. o. 2. kikezdés: «*Még nem láttam Aurorát!*» Kisfaludy K. zsebkönyve már a. mult év őszén megjelent, de Kazinczy csak a M. Kurir 1822. évf. 1. (jan. 1-ei) számában olvasta rövid tartalmát; az erről szóló tudósítás így végződik: «*Óhajtjuk igaz hazafisággal, hogy ezen jeles iparkodást és hasznos törekedést a' Nemzet érdemlett helybehagyással 's buzgó elősegítéssel koszorúzza-meg. Óhajtjuk' hogy a' Zsebkönyv és Auróra több-több kellemes fényt lövelljenek a' két testvér Hazára!!*»

U. o. a köv. sor: «*De tökéletesen igaza van Schediusznak, hogy az Ungvár Németi magas dalát és a Klauzál . . . gyönyörű Románját magasztalá.*» V. ö. a XVII. k. 3909. számú levelével s jegyzetével.

Kazinczy e levelében lemásolja a Pápaynak 1822. jan. 9. írt levelét. A másolat az itteni közléssel megegyezik, csupán a következő csekély eltérések fordulnak elő:

4. kikezdés: Keressen azt.

5. » undok festékekkel.

U. o. nem kellett volna.

U. o. nem kevésbé veszedelmes neme a' bolondságnak, mint amaz.

6. kikezdés: Én egyet sem ismerek.

U. o. a töröltött másfél sor benne van Kazinczynek e másolatában s így hangzik: *és a' ki felől azt hiszem, hogy még egy Irónk sincs olly nagyon megtisztelve, 's több érdem miatt, mint ő.*

Ü. o. az elszámolt írók közül *Székely Sándor* hiányzik.

Ü. o. némely *soraikat* olvasom.

7. lap 4. kikezdés: «A' mit te frál a' *Gáborfájára*. . . » V. ö. XVII. k. 4023. számú levelével s jegyzetével.

Ü. o. a kikezdés végén: «Mint tetszék a' *Csereire írt Epigramm?*» Kazinczy valószínűleg P. Thewrewk Józsefnek *A magyar gárdára* című epigrammját érti. P. Thewrewk a *M. Kurir* 2., 4. és 5. számában több epigrammot közöl, azonban egyenesen *Cserey Farkas* című nincs az itt megjelentek között; de abból, hogy Kazinczy azt írja, hogy «ismét egy szép tettét hallám belőle a' mi Csereinknek», következtethetjük, hogy az érintett epigrammát vonatkoztatta Kazinczy Cserey Farkasra. A *M. Kurir* 1822. 4. (jan. 11-diki) számában ugyanis Cserey Farkas *Hazafi Ohajtásában* a többi közt így ír: «Kedves Nemzetem előtt kinyilatkoztatom azon óhajtásomat, melly szerint találkozék annak tisztelt kebléből oly szép-lelkű és jóérzésű, ki ezen kétrendbeli festéseit a' régi Honnyi kornak (t. i. a garam-sz.-benedeki templom két oltárképe) remek ecset által lemásoltatván, helyeztesse a' Magyar Nemzeti Kincs' nagybecsű Tárházába, a' Pesti Nemzeti Muzeumba. Magyarhoz Magyar dicsőség' arányából szólok, és azon évben, mikor a' nagy Festetich' és Szécheni' dicsőült Lelkeik még hév párában lebegnek körül-tünk: és nem hathatósan élesztő ösztönök e azon széplelkű áldozatok, mellyeket Erdély' Udv. Cancellárja Gr. Teleky Sámuel (ő Exc-ja és néhai Tudós Püspöke Gr. Batthyáni Ignác nyujtanak a' Hazának?) Arra szeretné Cserey a továbbiakban felszólítani a püspököket: parancsolják meg plebánosaiknak, hogy mindegyik pontos jegyzéket készítsen a helybeli templom műemlékeiről. — S ugyane számban olvasható P. Thewrewk Józsefnek *A magyar gárdára* című epigrammja is.

Ü. o. 5. kikezdés: «Az *Iliász* kész.» Vályi Nagy F. fordítása már az előbbi év végén ki volt nyomtatva; de a példányokat csak később küldözték szét.

4039. 10. lap 2. kikezdés: A mit Igaz S. b. Wesselényi és gr. Széchenyi angolországi utazásáról ír, arra vonatkozólag l. a 4053. számú levelet.

Ü. o. 5. kikezdés: «Prof. *Kerekesnek* ma vettem levelét.» V. ö. a XII. k. 2849. számú jegyzetével.

Ü. o. 6. kikezdés: «Szentgyörgyi Eliza Péczelinévé leve.» V. ö. a 4055., 4062. és 4063. számú levelekkel.

4040. 11. lap 2. kikezdés: «Vay József után 3 holdnapi gyászt veve fel a' Pataki Collégiumban minden tanuló.» Vay József «Bugyiban halt meg 1821. dec. 30-án gutaütésben, melyet rá köszvényes szenvedései vontanak.» L. a *M. P.* 264. lapját. A *M. Kurir* 1822. évf. 7. (jan. 22-diki) számában Ferentzy Lajos, 8. (jan. 25-diki) számában Sebő Pál, a 31. (ápr. 16-diki) számában Kézy Mózes gyászverseit olvashatjuk Vay József halálára; amazok magyar, emez latin nyelven siratják az elhunytat. Sebő Pál verse így kezdődik:

Gyászol a' Pataki Pallás,
Zokog mellette a' Vallás,
Szörnyű nagy a' bánatja.

Sírnak a' Muzsák fiai,
Hogy oda van a' Nagy Vay,
Többé nem ápolgatja.

4041. 13. lap 1. kikezdés: «Zemplény Vármegyei Első V. Notárius *Kossuth András* . . .» V. ö. a *XII. k.* 2864. számú levelével s jegyzetével.

4042. 15. lap 1. kikezdés 6. sor: «Noch mehr danke ich Ihnen aber für die Nachricht über *Laurent* und den herrlichen Brief von *Mayer*.» Az elsón valószínűleg *Laurent Józsefet* érti, a kiről a *M. P.* 388. lapján ezt jegyzi meg: «L. J. Mikóházán 1818. szept. 19-én, Matolayval hozzám 1819. jan. 7-én.» Hogy ki a másik, miután a keresztnévét Kazinczy elhallgatja, bajos megmondani; de nagy valószínűség szól a mellett, hogy *Mayer Jakabot* érti, a ki ez időben a *Literarischer Anzeiger* bécsi folyóiratnak egyik szerkesztője volt.

U. o. 3. kikezdés: «*Takács* mein geschworne Gegner starb im *May*.» V. ö. a *XVII. k.* 3977. számú levelével s jegyzetével.

17. lap 1. kikezdés 3. sor: «Haben Sie schon das Votum des Archidiaconus in Jászberény wegen der im May zu haltenden Synode gelesen?» Hol jelent meg ez a «Votum», nem tudom; akkori lapjainkban hiába kerestem. Az esztergomi érsek-primás elnöklete alatti zsinat csakugyan megtartott, de nem májusban, hanem szept. 8-dikától okt. 16-dikáig Pozsonyban.

4044. A levél 2. kikezdése: «Közlötték vélem . . . a' *Familiámról* írott szép munkálat.» Kazinczy már régóta foglalkozott a *Rádayak* történetével, de csak most készült el vele, írott forrásokból és visszaemlékezéseiből merítvén adatait. De bár egy zokszót sem mond *Ráday Pál* azon kívánságára, hogy munkája maradjon kéziratban: bizonyára nem örömet teljesítette barátja kívánságát; egyfelől, mert egykori mesterének, *Ráday Gedeon*nak emlékéit is fel akarta újítani; másfelől pedig, mivel újabban a történetíró koszorúja serkentette s ez irányban is valami olyast akart kezdeni, a mi a kritikai szabadság elvének gyakorlati megvalósulása. Szóval: nem azért írta e művét Kazinczy, hogy *Ráday Pál* a családjá levelesládájába rejtsse, hanem hogy a *Tud. Gyűjteményben* közölje. Mivel azonban *Ráday Pál* kívánságának nem akart ellenszegülni, művét barátja életében csakugyan nem is adta ki. Hanem *Ráday Pál* halála után (1827. jan. 22.) közzétette a *Felsőmagyarországi Minerva* 1827. évf. VI. f. 1225—1233. hasábjain, s innen közli a *M. P.* 20—35. lapjain is.

4046. A levél 3. sora: «Éljenek a' *Homeri lélekben* támadt *Ódák*». Mely ódákra czéloz *Szemere Pál*: nem egészen bizonyos. A' *Lengességhez* címűt mindenesetre ide kell soroznunk s tán a *Tusakodás* és A' *Tanítvány* címűeket is; emez az *Aurora* I. kötetében jelent meg, a többieket pedig kéziratból ismerhette *Szemere Pál*.

24. lap fölül 3. sor: *Sebes Gábor*. Valószínűleg ugyanaz a férfiú, a kiről *Dessewffy* is emlékezik, mint szabolcsvármegyei nemesről.

Alább 3 sorral: «Mit mondana *Batsányi*? azt az ide zárt munkából látni . . .» V. ö. a *XVII. k.* 3911. számú levele 2. jegyzetével.

U. o. 1. kikezdés: *Sebestyén sonettjei*. V. ö. a *XVII. k.* 3998. számú levele 2. jegyzetével. *Sebestyén Gábor* sonettjeit szintén csak kéziratból ismerhette *Szemere Pál*, mert nyomtatásban tudtommal nem jelentek meg.

U. o. 2. kikezdés: «Hát *Dlugovszkim* felől mit méltóztatik itélni?» *Dlugovszki* *Szemere P.*-nak *A hivatal* című elbeszélésében szerepel, mint ennek hőse;

ez elbeszélés megjelent az *Aurora* 1. köt. 263—302. lapjain. V. ö. Szvorényi J. kiadása, III. köt. 171. lapjával.

Bártfay László 1. sonettjének 13. sorában: *örömege*, sajtóhiba, olv. *örömege*.

A levél végén említi Szemere Pál *Szentcs. Lajost*. E férfúról biztos adataim nincsenek; Nagy I. (id. műve X. köt. 613. l.) említi ily nevű férfit, a ki 1839—1869-ig máramarosi kincstári ügyész volt; de hogy a kérdéses személy ez-e, el nem dönthető.

4047. 26. lap 1. kikezdés 11. sor: «A' törvényekről írt *Montesquieu*, a' törvényhozásról *Filangieri*; *Schlötzer*, *Schwartner* oskolai könyveket írtak. *Irjon Kövi Magyarúl*, ne örüljön *Kelemennel*, *Grúszszal*, *Szmolenicscsel* [!] a' Pesti . . . Diákok' tapsain.»

Montesquieu művére l. az V. k. 555. lapját.

Filangieri Gaetano (1752—1788) híres munkája: *La scienza della legislazione*, I—VII. köt., Nápoly, 1780—5; majd minden európai nyelvre lefordították.

Schlötzer Ágost műveire l. a VI. k. 571. lapját.

Schwartner Márton művei közül leginkább e kettőt értheti Desselwffy J.: 1. *Introductio in artem diplomaticam praecipue hungaricam*, Pestini, 1790. 2. kiadás, Buda, 1802. Magyarúl Perger János fordításában, Pest, 1821; — 2. *Statistik des Königreichs Ungarn*, Pest, 1798, 2. kiadás I—III. köt., Buda 1809—1811, 3. kiadás u. o. 1815.

Kövy Sándornak már 1798-ban megjelent egy kis műve magyarul: *Magyar törvények rövid summája gyermekek számára* (Pozsony); ezt azonban Desselwffy vagy egyáltalában nem ismerte, vagy készakarva nem vette figyelembe. 1822-ben jelent meg sokkal fontosabb munkája: *A magyar polgári törvény* (S.-Patak), a melyet a Marczibányi-jutalommal tüntettek ki. V. ö. a 4211. számú levéllel s jegyzetével.

Kövynek e művéről a *Haz. és Külf. Tudósítások* 1823. évf. 9. (jan. 29-iki) száma a következőket írja: «Tek. Kövy Sándor Ur, kinek deák munkáját a' Haza oly kedvesen vette, hogy több kiadások elkelnének, most magyar nyelven közli törvényes oktatását, melyben a' tömörség, fontosság, értelmesség úgy egyesülnek, hogy ezen érdemes régi Törvény Tanítót dicsőségesen czimerezik. Azért ezen munkát kiki úgy tekintheti, mint hosszas elmélkedésnek 's nagy tapasztalásnak gyümölcstét. A' munka nyolczad rétből nyomatva, és 22 árkusra terjed.»

Kelemen Imre nevezetesebb műveit l. a XVII. k. 3821. számú levele jegyzetében.

Grúsz Antal 1794. júl. 6. Egerben született s 1820. ápr. 6. halt meg Pesten; a jogi tanulmányok végeztével a pesti egyetemen negyedfél évig helyettes tanára volt a magyar törvénytudománynak. Művei: 1. *Assertiones ex universa jurisprudentia et scientiis politicis*. . . Pestini, 1816; — 2. *Disquisitio de eo: si unus frater, in statu indiviso absque insertione aliorum fratrum, per donationem regulam bona impertrans deficiat, an iisdem fratribus, vel fisco regio successio competat?* u. o., 1817; — 3. *Compendium juris privati hungarici*, u. o., 1818. V. ö. Szinyei J. id. m. III. köt. 1526. hasábjával.

Sztemenics Pál (a kinek nevét Desselwffy szinte a fölismerhetelenségig elferdíti), a pozsonyi jogakadémia híres tanára, valamivel később közölte jelenté-

sét sajtó alá készített törvénytudományi munkájáról a *M. Kurir* 1822. évf. 18. (márc. 1-ei) számában, a mint következők: «Esztenőnként való számos Tanítványm és más Érdemes Hazafiak is tudják, hogy már két esztendőnél tovább fáradoztam a' Hazai Törvény Tudománynak Magyar nyelven való kidolgozásában. Ezen Munkámnak két első könyve a' Nagy Mélt. Magyar Helytartó Tanács' vizsgálása alá vagyon terjesztve 's a' hátra lévő része Juniusig minden bizonnal elkészül. A' Munka nem csupa fordítás: hanem Deák könyvemnek kétszeresen meghövitett második kiadása leszen. Reménylem, hogy minden részben tett tökéletesítéseim meg fogják a' Haza előtt bizonyítani, hogy a' Tudománynak tehetségem szerint való előbbre mozdítása volt iparkodásomnak főűrűje. Ehezképest jelentem, hogy, noha boldogult Kelemen Űr betses Munkájának valamely fordítása kihirdettetett, én nem tsak szándékomról le nem tettem, hanem inkább tellyes igyekezettel azon voltam, hogy jövendűbeli Olvasóimnak várakozását a' szövényesebb tárgyakkal újabb felvilágosíttatásával, fejtegetéseimnek szoros egybefűggésével, és az egész Törvény Tudománynak helyes rendű alkotásával is kielégítem. Költ Pozsonyban, Febr. 1-ső napján 1822.» L. ugyanezt a *Tud. Gyűjtemény* 1822 évf. II. f. 127. lapján.

Később a *Tud. Gyűjtemény* 1822. évf. VIII. f. 126.—7. lapján Szlemenics P. a következőket hirdeti: «A' Magyar Hazának már több Ország-gűlléseken kinyilatkoztatott óhajtása lévén, hogy anya nyelvünk a' felsőbb tudományoknak előadásokra is alkalmazassék, és így a' tudományok lassanként mintegy meghonosodván, nyelvünknek megtanulását hazánkfiainál szükségessé tegyék, Hazámnak szavát követni mindenkor kész indulatomnál fogva el tökélttem magamban; hogy a' Magyar Törvényről negyedéve Deák nyelven kijött munkámat magyar nyelven kiadjam. És valójában, hivatalomnak terhes foglalatosságai mellett is, a' munka már tökéletesen kész, sőt két első Része a' Felső Helyeknek helyben hagyását is megnyerte, következésképpen azt ezennel Hazámnak oltárára tehetem. A' munkának tizimje: *Közönséges Törvénytiszteki Pogári Magyar Törvény.*» A továbbiakban közli tartalomjegyzékét s az előfizetés módozatait és így végzi: «Ha ezen igyekezetem a' Hazafiak előtt kedvet talál, e' munkámat az *Alkotmányi és Fenyítő Törvény-székű Polgári Magyar Törvényeknek* magyar kiadásaiak fogják követni.»

Szlemenics P.-nak e műve meg is jelent; a III. és IV. kötetről a *Haz. és Külf. Tudósítások* 1823. évf. 17. (aug. 27-diki) számában ezt olvassuk:

«Ezen két részekkel végzi a' Tudós Szerző a' Magyar polgári Törvénynek fejtegetését, melyet négy Könyvben, 's ugyan ennyi Kötetben adott elő. A' munkának belső érdemére nézve bátran elmondhatjuk, hogy az előtte irt Tudósoknak észrevételeit helyesen használta, a' dolgok elrendelésében jó rendet követett, és törvényes Tanításait mind világosan, mind bővségesen elő adta.»

Desseffy a nevezett jogtudósoknak nemcsak általában magyar munkáikra czéloz id. szavaival, hanem arra a polemiaára is, a mely köztük néhány évvel azelőtt lefolyt. Ugyanis Kövy S. 1817-ben, Bécsben ily című munkát adott ki: *Ratio jurisprudentiae hungaricae, cum quibusdam locis ejus obscuris, ad ductum Institutionum Kelemenianorum propositis*, és ebben Kelemen Imre művét szigorú bírálatt alá vette. Kelemen védelmére kelt Szlemenics Pál ily című röpiratában: *Discussio opusculi, cui nomen: Ratio jurisprudentiae... Posonii, 1817.* Hozzá szolt a kérdéshez Grűsz Antal is fűntebb id. művével: *Disquisitio Rationis jurisprudentiae hung. V. ö. Szinnyei J. id. m. VII. köt. 175. hasábjával.*

27. lap 1. kikezdés: «Ált' olvastam a' külföldi Szín-Játék II-ik Darabját is.» V. ö. a *XVII. k.* 3960. számú levele jegyzetével s a *Tud. Gyűjtemény* 1822. évf. I. f. 135. lapjával.

28. lap utolsó kikezdés: «Festetics' halálára írt' verszetemet a cenzor kegyetlenül megherelle.» V. ö. a *XVI. k.* 3741. számú levelével s jegyzetével.

Alább 4 sorral: «Egy levelet írtam Thaisznak a' cenzuráról.» Ez a levél nem jelent meg a *Tud. Gyűjteményben*, a mit Dessewffy clöre sejtett.

Ismét alább 5 sorral: «Még azon levélnek sem adtak eddig helyet a *Tud. Gyűjteményben*, melyet Döbrenteivel együtt a' ki-adandó Biographiákról készítettünk.» Dessewffy még akkor nem olvasta a *Tud. Gyűjteményt*, a melynek 1822. évf. I. f. 130—135. lapjain megjelent a biographiákra vonatkozó jelentése.

A 30—32. lapokon közölt verse megjelent a *Hebe* 1823. évf. 33—37. lapjain ugyanazon jegyzetekkel, mint e levélben, valamint a *Hasznos Mulatságok* 1822. évf. I. 23. számában és a *Szépliteraturai Ajándék* 1822. évf. 43—45. lapjain.

33. lap fölül 1. sor: «*Berzeviczy Gergely... meghala.*» Berzeviczy G. 1822. február 23-kán Kakas-Lomniczon halt meg; v. ö. Szinnyi J. id. m. I. köt. 982. hasábjával; Dessewffy tehát még ekkor csak kószá lírt hallhatott. A *M. Kurir* 1822. évf. 24. (márcz. 22-diki) számában közli rövid nekrológiát: «Lomniczon Szepes Vármegyében mult hónap 23d. szélütésben megholt Tek. *Berzeviczy Gergely* Úr, Szepes és Sáros Vármegyéknek Tábla-Bírója, az Aug. Vallástételt követő innen és túl a' Tiszai Ekklesiának 's Iskoláknak Kerületbeli Felvigyázója 's a' Göttingai Kir. Tud. Társaságnak lev. Tagja, életének 59d. esztendejében. Neve a' Literatura Historiájában örökre élni fog.» V. ö. a 4159. számú level jegyzetének 4. kikezdésével.

A *borsodi főispán*, a kinek magasztalására írja Dessewffy latin epigrammját. 1810—1825-ig Klobusiczky József volt; ő hivatalos pályáját a fiúmei kormány-széknél kezdte, a Helytartó-Tanácsnál folytatta, hol titkár volt, s már 1807-ben fiúmei kormányzó, m. helytartósági tanácsos, val. b. t. tanácsos, a ki Bihar vármegyében több jószágot szerzett kir. adományként. L. Nagy I. id. műve VI. köt. 280 l.

4048. A levél 2. kikezdése: «Ki az a *Sebő Pál*?» V. ö. a 4040. számú levél jegyzetével. *Sebő Pál* tállyai ref. predikátor volt, Sárospatakon tanult, hol 1800 ősztől kezdve a főiskola könyvtárnoka volt; a *M. Kurirban* több verse megjelent, mint Szinnyi J. id. műve XII. köt. 840. hasábján említi, de a Vay József halálára írottat elhallgatja.

U. o. 3. kikezdés: «*Homér jelentése...*» Melyik jelentésre céloz Igaz S., nem tudom. Ekkoriban a *M. Kurirban* ilyen jelentést nem találtam. Vályi Nagy fordításáról a *Hasznos Mulatságok* 1822. évf. I. 16. számában így emlékezik: «Nemzeti Literaturánk nemes ajándékkal gazdagodott Homér Iliásának magyar kiadatásával, melyre minden Magyar örömmel tekinthet. A' Munka magában olly gazdag a' gondolatokban, olly eleven a' leírásokban, olly teljes a' historiai ismeretekben, hogy azt minden századok tudálták, mint a' poétai teremtő Léleknek nagy remekét. Azért nyereségünkön való örömünkben, másokkal is megkedvöltetni kívánván olvasását, legalább némely Darabokat itten közölni helyesnek ítéltük.» (A II. VII. és XIV. énekből közöl mutatványokat.)

4050. A levél 5. sora: «Mondj áldást arra a' mit így megkötél.» Kazinczyt és Kisfaludy Sándort Pápay Sámuel ügyekezett kibékíteni egymással; ő mind a két jó barátját egyaránt szerette s fájta, hogy elhidegültek egymás iránt. Ezt bizonyítja Toldy F. jegyzete is a Kazinczynak Kisfaludy Sándorhoz 1821. aug. 20-dikán írt levelén, a melynek eredetijét a Kisfaludy-Társaság levéltára őrzi. A jegyzet így hangzik: «E levél nem közvetlen, hanem Pápay által lett küldve, a ki a kiengesztelődés útját már előre egyengette.»

Az *Aurora* I. kötetéből Kazinczy a Kisfaludy S. *Nemzeti Énekét* is kiemeli, mely az *Aurora* I. köt. 344–5. lapján jelent meg (a kötet végén pedig hangjegyekkel), s innen a *Hasznos Mulatságok* 1822. évf. I. félév 17. száma is közli *Magyar királyi új ének* címmel. Az egész levelet v. ö. a köv. 4051. számúval.

4052. A levél 2. kikezdése: «A' Pestieket nem lehet érteni.» Dúlházy Mihály-nak az Abatj vármegyéről készített dolgozatát a *Tud. Gyűjtemény* nem közölte; erre vonatkozik Kazinczy panasza.

U. o. 4. kikezdés: «*Kalós* és *Bálintfy* Urakat tisztelje az Úr.» Szirmai Kalós Bertalanra nézve l. a *XVII. k.* 3835. számú levele jegyzetét; *Bálintfy József*re pedig l. a 4186. számú levelet.

4053. A levél 5. kikezdése: «Püspök *Somogyi* meghalt.» Somogyi Leopold Márton haláláról a *M. Kurír* 1822. évf. 19. (márcz. 5-diki) száma a következő nekrológot közli: «Szombathely, Mártzius' Isőjén. Nagy Mélt. *Somogyi Leopold Márton* Szombathelyi Püspök, Ó Cs. K. Felsőgének Val. B. T. Tanácsosa, Győri Kanonok 's Pápóczi Prepost nincs többé az élők számában!» Febr. 20-dikán halt meg 74 éves korában és 26-dikán temették el. «A' Boldogult Fő Pásztor mely nagy mértékben birta volt légyen Övéinek szeretetét, kitetszett vagy csak eltakarításának alkalmával is, melyre a' Megyének minden széleiről nem csak a' Papságnak nagyobb része, számos Fő Rendű Uraságokon kívül, nem csak önnön Híveinek több ezerekre menő sokasága sereglettek öszve, sőt ezeknek számát nevelték a' szomszéd Megyékből számosan megjelent Papi Urak, 's egyebek. Ebből kitetszik, mint szeretettel Ő Megyéjén kívül is.

«De méltó is volt Ő valóban mint buzgó Fő Pásztor, 's hasznos hazafi mindeneknek szeretetére. Ő az Isten és emberszeretésnek, a' buzgóságnak, alázatosságnak és szelidségnek, a' könyörületességnek és irgalmasságnak örökké követésre méltó példája marad... Megyéjét minden keménység nélkül egyedül alázatosság 's szelidség által vezérelte, és minden atyai intéseiből, dorgálásaiból, minden Fő Pásztori parancsolataiból a' szelidségnek lelke beszéle... A' Tudományoknak is Ő Barátjok vala; és hogy azoknak kedvellésekre 's előmozdításokra mind a' Tanítókbá, mind a' Tanulókbá ösztönt verjen, azokat gyakran gazdag asztalánál megvendégelni, 's erántok különös nyájasságot mutatni, ezek közül pedig sok szegényebbeket udvarában szokott táplálni 's tartani.» V. ö. a *Tud. Gyűjtemény* 1822. évf. III. f. 119. lapjával.

U. o. 6. kikezdés: «Jövő postával kezdem a' *Magyar Tacitust* ívenként küldeni.» V. ö. a *XVII. k.* 3990. számú levelével s jegyzetével.

U. o. folytatás: «Székely Sándornak igen szép *Episztoláját* kaptam Döbrensteihez.» L. a *Hebe* II. köt. 62–64. lapjain.

U. o. 8. kikezdés: «Mi lelte Batsányit?» V. ö. a *XVII. k.* 3911. számú levele 2. jegyzetével.

4054. 40. lap 4. kikezdés: «B. *Meskónénak* 's a' *Borsodi Fő-Ispánnak* írt Verset nagyon óhajtánám nyomtatva látni.» V. ö. a 4047. számú levéllel s jegyzeteivel. B. *Meskó József*, a ki ifjú korában mint kadet az Alvinczy-ezredbe lépett és részt vett a török, később az olasz hadjáratokban (1797., 1800. és 1805.); 1809-től kezdve Ferencz Károly ezredében mint főtiszt szolgált és a párizsi békekötésig igen sok ütközetben kitűntette magát; 1819-ben nyugalomba lépett. Neje Likai Persich Emília volt. L. Nagy I. id. műve, VII. kötet. 438. lapját.

4055. A levél 3. kikezdésére nézve l. a 4062. és 4063. számú leveleket.

4056. 43. lap 1. kikezdését v. ö. a 4060. számú levéllel.

U. o. 3. kikezdés 3. sor: *Drescher*. T. i. *Drescher Frigyes*, a ki sokáig volt pesti censor; később engedékenyebbnek tartották. Ez okból tanácsolták Kazinczynak is pesti barátai, hogy az *Erdélyi Leveleket* utoljára az ő kezébe adja, a mit Kazinczy meg is tett.

A mit a 44. lap. 3. kikezdésében közöl Döbrentei, hogy Felsőbükki Nagy Benedek részvénytársaságot szervez Shakspere művei fordításának kiadására: csak terv maradt. Lehet, hogy Döbrentei az így megindulandó vállalatba szánta a *Macbeth* fordítását.

4057. 45. lap 1. kikezdés: *Pesti Gulyás* sajtóhiba, olv. *Petri* Gulyás. L. a *Hebe* II. köt. 87—88. lapjain.

4058. A mit Igaz S. e levél 1. és 2. kikezdésében ír: nem valósíthatta; a *Hebe* II. kötetében a következő metszeteket közli: 1. *Hebe* (rajzolta Villiers Huét, metszette Blaschke J.); — 2. *Klára Visegrádon* (rajzolta K. Schnorr Alajos, metszette Blaschke J.); — 3. *Sz. László* (rajzolta és metszette Kovács József); — 4. *Zemplényi Vitézek' Emléke* (rajzolta Perger Zs., metszette Kovács J.); — 5. *Garay Miklós védelmezi Mária és Erzsébet királynékat* (rajzolta Höfel János, metszette Höfel Balázs). — A kötet végén Szentmiklóssy Alajosnak a *Szépemhez* című verse van közölve b. Podmaniczky Lajos hangjegyeivel; ez előtt pedig Baróti Szabó, gr. Teleki Sámuel, Rájnis József, Rát Mátyás, Vay József, Révai Miklós, Ányos Pál és Dayka Gábor névalírásaik hasonmásai.

46. lap utolsó kikezdés: «Klauzálnak Idoluma volt *Petkovich*.» Petkovich Lajos haláláról a *M. Kurir* 1822. évf. 20. (márcz. 8-diki) száma a köv. rövid jelentést közli: «Mélt. *Petkovich Lajos* Úr, a' Fels. Kir. Magy. Ud. Cancellariánál Tanácsos és Referendarius, Cs. K. Kamarás, Sz. István Ap. Kir. Rendjének Titkonokja és Vitéze 's Ezüst Érdemkeresztes, f. hónap 5d. estve, sikeres munkásságú életének 59d. esztendejében hervaszó hideglelésben meghalt; tegnap délután bánatos szívvel adták-meg Tisztí Társai, mély tudományú 's szoros igazság szerető Barátjoknak az utolsó tisztességet, mellyen a' Nagy. Mélt. Ud. Fő. Cancellarius Herczeg *Koháry* Ő Kegyelmességén kezdve, minden Ud. Tanácsosok ... megjelentek.» Hogy Klauzál Imre «megszólalt» volna halálára, mint Igaz S. sejtette, nem találtam semmi nyomát.

4060. 48. lap fölül 7. sor: «Az a' képtelen remény, hogy a' *Keresztyén minden felkezeteket Unióra fogja hozhatni.*» Berzeviczy Gergelynek ide vonatkozó művét l. a Bevezetés 1. jegyzetében (XLIV. lap); v. ö. a 4071. számú levéllel.

4062. 50. lap 3. kikezdés: «Meg is osztotam érzéseiden a' *Kedves férjfiú érdemlett meg tiszteltetésinek hírére.*» Szentgyörgyi József Kis János nemessé tételét érti; v. ö. a 4038. számú levél jegyzetének 2. pontjával.

4064. A levél elején idézett ismertetés, a mely a *Gemeinnützige Blätter* 1821. június 24-diki számában (393—6. lapjain) jelent meg, egész terjedelmében itt következik:

«Vaterländische Ehre. Vor Kurzem ist erschienen: *Zsebkönyv*. Kiadta Igaz Sámuel, Bécsben, Pichler Antalnál. 304 S. In Gr. 12. — Die sogenannten Almanache und Taschenbücher bereichern zwar nicht die Literatur und Kunst; höchstens liesze sich diesz nur von letzteren sagen; auch liegt es nicht in ihrer Bestimmung. Aber sie helfen so manchem Talent und einer bedeutenden Summe des Guten und Schönen, anregend oder verbreitend, in's Leben, besonders unter der Menschen-Classe, die mehr Geld und Luxus- als Bücher-Liebe hat, oder die auf geradem Wege nicht zugänglich, nicht empfänglich ist für die Gaben der fortschreitenden geistigen Schöpfung. Sie gleichen der Blumistik, durch die so vielfältig Naturliebe, edlere Gärtnercy und Sinn für solidere Natur-Cultur befördert wird. Am betriebsamsten gibt sich mit diesen ephemeren Artikeln Deutschland ab, das jährlich eine grosze Anzahl derselben in die Welt mehr hetzt als schickt, und sich sowohl in der Manichfälligkeit als in der Ausstattung von Jahr zu Jahr überbietet. In der ungarischen Sprache fehlte es bisher daran, obwohl man glauben sollte, dasz gerade da ein solches Unternehmen sehr willkommen seyn müszte, da ihm Leichtigkeit der Mittheilung und des Empfangs bei weitem günstiger ist als eigentlichen Büchern. Diesem Mangel hilft nun das obengenannte *Zsebkönyv* ab, und zwar vollständig; denn es ist kein blosser Versuch, sondern sowohl dem Inhalt und der Einrichtung nach, als in seinem Aeusseren, ein Seitenstück zu dem Besten und Schönsten, was bisher von dieser Art im Ausland erschien. Die Gedichte, theils Originale, theils Übersetzung, und ganz besonders die von Paul Illyés, zeichnen sich grösztentheils durch jene Gemüthlichkeit und Anmuth aus, die wiederholt anzieht und nie die Theilnahme ermüdet. Hölty's poetischer Charakter hatte diesen Vorzug, und Hr. Illyés ist sein Seelen-Verwandter. Die übrigen poetischen Beiträge, ausser denen, recht braven, vom Herausgeber, sind von Kazinczy, dessen groszer Dichter- und Menschen-Werth wohl keinem Nationalen fremd ist; ferner von Al. Szent-Miklós, Lad. Tóth, Fr. Kölcsey, Georg Bay, Csokonay, Földi, Jos. Márton, Gr. Joseph Dessewffy, Carl Nagy, einigen Ungenannten, und Gabr. Sebestyén, von welchem Charaden die Sammlung beschlieszen. Wie gesagt, alle diese poetischen Gaben sind lieblich und werthvoll; sie erheben sich überdiesz mitunter durch seltene Correctheit weit über die anspruchlose Sphäre eines Almanachs, und manche würde selbst in einer geschlossenen Anthologie einen vorzüglichen Platz verdienen. Gleiches Lob gebührt den prosaischen Aufsätzen. Es sind folgende: Tagebuch über den Aufenthalt J. J. MM. des Kaisers und der Kaiserin voriges Jahr zu Ofen und Pesth (recht apropos); vom Herausgeber. Kurze Biographie des groszen Königs Mathias

I. (zweckmässig und gutgeschrieben); von Franz d. j. Szilágyi. Röschen und Solomann (rührend); von Klauzál. Beschreibung einer See-Reise nach Livorno (interessant); von Joh. Papp. Belohnte gute That (gut erzählt und rührend); von Freyh Ludvig v. Podmaniczky; Leonore Csáky (Gefühllvoll und lebhaft erzählt); von Franz d. j. Szilágyi. Diesen, sehr manichfaltigen, Inhalt schmücken noch, als Zugebe, vier äusserst gelungene und schöne Kupfer, die man Meisterstücke nennen kann. Davon stellt das Titel Kupfer Mathias I. höchst-charaktervolles Bildnis dar, gezeichnet nach einem in der Ambraser Sammlung befindlichen Original-Gemälde, gestochen von Blaschke. Ansicht des Tokayer Gebirges vom Ujhelyer Schloszberg aus; gezeichnet von Kazinczy, gestochen von Loos; (ungemein niedliche Titel-Vignette.) Zwey von Loder gezeichnete, von Stöber und Axmann gestochene Scenen aus zwey den Almanach eröffnenden Auftritten von Alexander v. Kisfaludy's Drama «Jobann Hunyadi.» Die Huldigung, welche der Herausgeber durch diese Wahl für die Kunst dem lieblichsten und vielleicht gefeyertesten National-Dichter Ungarns bezeugte, macht ihm, macht seinem Unternehmen, macht seiner Voraussetzung von der Erwartung der Theilnehmer daran, Ehre; und Ehre macht es den obengenannten Künstlern, das Schönste hier geleistet zu haben, was ihre Kunst auf so engem Raum zu erzeugen vermag. Dankeswerth sind auch die am Schlusz beigefügten lithographirten Facsimile's von Namens-Unterschriften folgender berühmten verstorbenen Nationalen Ungarns: Cardinal Pazman; Graf Gedeon d. ält. v. Ráday; Superintendent Sam. v. Szilágyi; Joh. v. Molnár; Freyh Lorenz v. Orczy; Báróti. Noch schätzbarer für Viele werden die musikal. Compositionen (zweye vom Freyh Ludvig v. Podmaniczky) zu sieben im Almanach enthaltenen Liedern seyn. Druck (bei Anton Strausz in Wien), Papir und Einband wetteifern in ihrer Art an Vollkommenheit mit den bisher gerühmten Eigenschaften des innern Gehaltes. Das Ganze ist ein Werk zarten, verständigen, musterhaften Geschmacks, und gegenwärtige Würdigung ist der Ausspruch freyer Einsicht und Überzeugung. Zweifeln wollen, dasz ein so schönes verdienstliches Werk edler vertrauender Vaterlandsiebe, Theilnehmer und Unterstützung finden werde, hiesze: Ungarn der Gefühllosigkeit und des Undankes beschuldigen; wir aber wollen nicht durch solche Zweifel Ankläger unseres Vaterlandes seyn.»

52. lap fölül 3. sor: «A' mai Kurírbeli *Vers* Báró Lakosé.» Melyik versére czéloz Igaz S. Lakos Jánosnak, nem idézhetem, mert a *M. Kurir*nak e számban nincs; bizonyosan a Toldalékban jelenhetett meg, de az elkallódott.

4065. Két szolgabíróról emlékezik Kazinczy e levelében. Az egyik *Okolicsányi Lajos*, a ki később mint alispán szolgálta Borsod vármegyét és 1862-ben halt meg. L. Nagy I. id. műve, Pótl. köt. 342. l. — A másik *Tahy Mihály* (T. Ferencz és Szentiványi Mária fia), a ki Sáros vármegye főszolgabírája volt. L. Nagy. I. id. műve XI. köt. 9. és 329. lapjait.

4067. 59. lap alúl 7. sor: «Septemvirálista *Lánczi.*» Lánczy József val. b. titk. tanácsos, a sz. István-rend középkeresztese, a Hétszemélyes Tábla bírása, 1763. márcz. 20. született Lánczon (Abaújvárm.); Békés vármegye főispánja volt 1825—1836-ig; 1841. jan. 14. Pesten halt meg. Egy latin beszéde, a melyet Pest várm. tisztújításakor mondott 1819-ben, nyomtatásban is megjelent, valamint ennek

magyar fordítása is. L. Szinnyei J. id. műve VII. köt. 691. hasábját és az V. k. 1161. számú levele jegyzetének utolsó kikezdését.

4068. 61. lap fölül 1. sor: «A' mit a' Tud. Gy-ben mondál (a' febr. darabban), nem csak igaz, hanem igen szépen is van mondva.» Czézlás Döbrentének a *Tud. Gyűjtemény* 1822. évf. II. f. 54—60. lapjain olvasható értekezésére, a melynek czíme: «A' Tudós Társalkodási Körökben.» Ebben Döbrentei a tudósok pedáns, szögletes viselkedése ellen szólal fel s hivatkozik a francziákra, a kik bármily híres tudóst nem vesznek számba, ha egyszersmind nem jó társalgó is. Kazinczy osztozott ugyan Döbrentei nézetében, de még sem ez az oka dícséretének, hanem Döbrentének a czikk alá vetett jegyzete, a melyben Kazinczyt, mint Sterne *Érzékeny Utazásainak* fordítóját védi a szemrehányások ellen, hogy «eltöltötte magyarságát francia kifejezésekkel.» «Pedig — írja Döbrentei — az épen úgy van jól, mert az anglus Iró is azt tette a' maga nyelvén, azzal is kitetszőbben akarván éreztetni a' Francia' karakterét 's nyelvének is fordulását, melly máson hirtelen elveszhetne.»

4069. 62. lap 2. kikezdés 2. sor: «Superint. *Sonntagh.*» *Szontág Sámuel* 1736. febr. 26. született és 1822. júl. 7. halt meg. Eperjesen és Pozsonyban tanult, majd az altdorfi és jenai egyetemeket látogatta. Midőn Göttingából visszatért, a Podmaniczky báróknál nevelősködött, 1776-ban pedig a kassai ev. egyház lelkészül választotta. Itt működött 1806-ig, midőn hivataláról lemondott, a köv. évben pedig superintendensnek választották. (L. az ez alkalomra névtelenül írott verset, Cassoviae, 1808, a melyet Petrik bibl. m. is idéz, III. köt. 414. l.) Élete végén Eperjesen éledgett, a hol Kazinczy is találkozott vele. Összes vagyónát egyháznak hagyta.

Alább egy sorral: «*Sturmann* hat sich in die erledigte Stelle eingedrängt.» Erre vonatkozólag idézem a *M. Kurir* 1822. évf. 11. (aug. 6-diki) számából a köv. rövid tudósítást: «Az Aug. Vallástételt követő innen és túl a' Dúnai Ekkleziák' részéről Kerületbeli Fő Inspectorrá választatott Nagy-Rőczén T. N. Gömör Vármegyében Cs. K. Tanácsos Mélt. *Sturman Márton* Úr, eddig volt Kerületi Vice Inspector.»

63. lap fölül első sor: «Prediger *Schwartz.*» *Schwarz János Mihály* ág. ev. lelkész, 1774. jún. 16. született Kőszegen és 1858. febr. 21. Eperjesen halt meg. A soproni lyceumban tanult, a honnan Wittenbergbe, majd Jenába ment. Visszatérvén, Sopronban nevelősködött, de csakhamar megválasztotta Eperjes lelkészeül, s itt működött egészen 1850-ig. Mint nagyhírű szónok köztisztületnek örvendett, a mely akkor nyilatkozott különösen iránta, midőn a tiszai kerület superintendensévé választotta, ő azonban e választást nem fogadta el. 1802-től kezdve majdnem haláláig folyvást jelentek meg vallásos és paedagógiai művei, a melyeket I. Szinnyei J. id. m. XII. köt. 765—767. hasábjain.

U. o. 3. kikezdés: «Prof. *Keresztési* hat . . . wenig gesprochen; aber der feurige *Gregus* sprudelte.» *Keresztessy Sámuel* a tizes évek közepétől működött az eperjesi kollégiumban mint a latin nyelv tanára. L. Hörk J. Az eperjesi kollégium története, 149. és 158. lapjait.

Greguss Mihály (Gr. Ágost atyja) 1793. júl. 1. Pusztafödémesen (Pozsony várm.) született és 1838. szept. 27. halt meg. Pozsonyban, majd Tübingában és Göttingában tanult, 1817-ben az eperjesi kollégiumban tanár lett, honnan 1833-ban

a pozsonyi lyceumhoz hívatott. Széleskörű tevékenységet fejtett ki a korabeli magyar és német folyóiratokban a bölcsélet és aesthetika terén. Számos kéziratan maradt műve a M. N. Múzeumban őriztetik. Nevezetesebb munkái a következők: 1. *Durch welche Mittel kann die Wirksamkeit des Kanzelredners zweckmässig erhöht werden*, Pest, 1821; — 2. *Compendium aestheticae usui auditorum suorum, Cassoviae*, 1826; — 3. Greguss Mihály válogatott kisebb munkái, Szarvas, 1852. l. bővebben Szinnyi J. id. műve III. köt. 1448—1450 hasábjait.

II. o. 4. kikezdés: «Auch gehört es zu meinen Eperjeser Freuden, dass ich Werners *Weyhe der Kraft* gelesen habe.» Kazinczy gelesén nyilván a köv. című munkára czéloz: *Martin Luther oder die Weihe der Kraft, eine Tragödie vom Verfasser der Söhne des Thales*, Berlin, 1809. Írója: Werner Zachariás (1768—1823).

4070. 2. kikezdés: «Einen Brief der gelehrten Gräfin *Rzevuszka* und einen *Hammers* lege ich ihnen bei für die Sammlung.» *Hammer* nézve I. *XVII. k.* 3862. számú levele jegyzetét. Hammer József cs. és kir. tanácsos, udvari tolmács, épen e tájban választatott az orosz cs. akadémia, a páriszi ázsiai társaság s a caeni tud. akad. tagjává. — *Rzevuszki Henrik* (1791—1866) lengyel író, a *Dziennik Warszawski* kiadója, a *Listopad* (1845) regény írója; neje is működött az irodalom terén.

4071. Ráday Pálnak b. Prónay Ágnestól (b. Prónay László és Radvánszky Rozália leányától) két fia és két leánya maradt: 1. *László*, a ki 1804. aug. 31. született; — 2. *Gedeon*, a IV-dik, a ki 1806. jún. 23. született; — 3. *Anna*, gr. Nádasdy László felesége; — 4. *Erzsébet*, b. Prónay Albertné. *Gedeonról* ezt írja Kazinczy: «Gedeonra átmene az első Gedeon lelke, s a szeretetre méltó ifjú lantja által tartja fenn őseinek dicsőségét» I. ásd a *M. P.* 33. lapját; v. ő. a *XVI. k.* 3784. számú levele jegyzetével, a *XVII. k.* 620. 625. s Nagy I. id. műve IX. köt. 550. lapjával. — Ez a Ráday Gedeon az, a ki a XIX. század harminczas éveiben oly kiváló szerepet vitt az ellenzék körében. Ismeretes, hogy Ráday Gedeont, mivel Pest vármegye közgyűlésén 1837. márcz. 21. erősen megtámadta a kir. táblát az «ifjak» elítélése miatt, a kormány pörbe fogta, s midőn 1839. máj. 31-dikén Pest vármegye követévé választotta, a kormány nem engedte, hogy az országgyűlésen megjelenjen. Az országgyűlés ingerültségét leginkább Szentkirályi Móricz fejezte ki azon indítványában, a melyet június 10-dikén tett, t. i. hogy a rendek a kormány tilalma ellenére is követnek ismerik el Rádayt, orvoslást sürgetnek s addig a tárgyalást nem folytatják. Így Ráday ügye a szólás-szabadság viládjába vonatott, a mely sokáig húzódott, míg a királynak július végén érkezett leírata többé-kevésbé megnyugtatta a rendeket. Rádayt jó barátai, köztük Deák Ferencz is, arra bírták, hogy a követségről önként mondjon le, a mi meg is történt a vármegye szept. 2-diki közgyűlésén. Már az 1844—5. országgyűlésen akadálytalanul megjelenhetett; azután a Nemzeti Színház intendánsa lett. A szabadságharc után két évi várfogságra ítéltetett, de Haynau visszadta szabadságát. 1854-ben ismét a Nemzeti Színház élére állítatott, s ő ismét rendbe hozta az intézet züllött művészeti és anyagi állapotát. Az alkotmány helyreállítását után a jászkunok főkapitányává nevezetett ki, de anyagi zavarai miatt kénytelen volt hivataláról lemondani. 1873 júl. 12. halt meg Pesten. L. Szinnyi J. id. műve XI. köt. 347—349. hasábjait, Ferenczi Zoltán *Deák élete* cz. műve I. köt. 251—259. és Bayer József id. m. II. köt. 160—162. lapjait.

4071. 70. lap 2. kikezdés vége: «*Báthory* Püspök által készített *Prédikáció . . .*» 1822-ben Pesten négy predikációja jelent meg Báthory Gábornak két ízben: 1. Lehet-é? van-é? egyedül idvezítő Ekklesia? Ha lehet 's van, hol van? melyik az? — 2. Az Evangéliomi Keresztyén Tolerantzia. Két prédikációkban elől adva, a' melyek között az elsőben az mutatatik meg, hogy a' Keresztyéneknek a' Vallás' dolgában egy értelemre való jutások lehetetlen; a' másodikban, hogy a' Vallások közt lévő különbségek ellent nem állván, a' Hazafjak nyugodalmasan, tsendesen, és boldogul élhetnek egygütt. — A vallás-unio eszméje a' tízes években új életre ébredt; a' kath. és prot. részen egyaránt hangoztatták a' türelmet, de senki sem inkább Kazinczynál, a' ki szinte tüntetett leánya bérmlásakor, midőn a' püspök elé maga vezette leányát. Az unio megvalósításában azonban nem hitt, s úgy látszik, gr. Ráday Pál is egy értelemben volt vele.

Báthory Gábor beszédei heves vitákra adtak alkalmat. Még ugyanez évben több vitárat jelent meg, a' melyek Báthory beszédeit részletesen tárgyalják; ilyenek: 1. Vizsgálása azon Prédikációnak, melynek címje ez: Lehet-é? van-é? egyedül idvezítő ekklesia. Szerzője A** J.** — 2. Lehet-é? van-é? stb. E kérdésekre adott feleletre egy R. R. Katholikusnak felelete. II. és kiadó n. — 3. Igaz keresztyén tolerantia, az az voltaképen való érdemesítése a' következőzendő homlokírás alatt közre bocsátott Beszédeknek: Az evang. Ker. Tolerantzia . . . Veszprém, 1822. L. Zoltvány L. Irén: Guzmics Izidor életrajza (Budapest, 1884), 63—65. lapjain.

4072. 71. lap 1. kikezdés: «Szívesen köszönöm a' *Dévai Várat . . .*» A *Dévai vár* képét Bája István az *Erdélyi Levelek* számára készítette, de a *Hebe* sem a II. sem a III. kötetben nem közölte; ellenben a *Világos vár* képe, a melyet Propeliczay J. rajzolt, a III. kötetben csakugyan megjelent, Berkovetz metszetében.

U. o. 2. kikezdés: «Valóban illő lesz a' Zemplényi Vitézek Emlékéről szólni.» Ez emlék rajza Perger Zs-tól, Kovács J. metszetében a *Hebe* II. kötetben látható. A hozzá való szöveg u. o. 259—283. l.

U. o. 7. kikezdés: «Esperes Somboritól . . . szép darabot kaptam a' *nem hervadó szépség* címje alatt.» Megjelent a *Hebe* II. köt. 65—75. lapjain.

U. o. 8. kikezdés: «Prof. Kézy verseit is köszönöm.» V. ö. a 4040. számú levél jegyzetével.

4073. Bay Györgynek a levélben id. versei mind megjelentek a *Hebe* II. kötetében: 1. *Az epedő Anakreon* (45. l.); — 2. *Barátomhoz* (120—121. l.); — 3. *A' küszködő* (németből, 183—184. l.).

Dessewffy Józseftől *A' dicső német nő Magyarországbán. Kassán, Febr. 25d 1822.* című vörs u. o. 33—37. l. V. ö. a 4047. számú levéllel s jegyzetével.

4074. 73. l. 4. kikezdés: «B. Lakos *Nápolyi Levelek* címe alatt a' két Szicziálák Országának utazási Leírását dolgozza ki.» E munka csak később jelent meg *Vándor szünőrái* címmel, Pest, 1839.

4075. Ez első levelet, mint a többit is, a melyet Toldy F. Kazinczyhoz írt, a Kazinczy Gábor-féle kiadás számára egészen átdolgozta, miáltal úgy szólván leghasználatóbb adataitól megfosztotta. E sorok írója, a mennyire kutatásai

sikerrel jártak, ügyekezett az eredeti szövegnek még megmaradt részeit a Kazinczy G-tól kiadott szöveggel összevetni s az eredetit valamennyire visszaállítani. A levél alatti jegyzet mindig eligazítja az olvasót, meddig tart az eredeti, meddig az átdolgozott szöveg.

A levél 3. sora: «Az ide mellékelt *könyvecskét* közre bocsájtom.» T. i. Isokrates fordítását, a melyről a *M. Kurír* 1822. évf. 48. (jún. 14-diki) száma is megemlékezik: «Isocratis Paraenesis ad Dominicum, e graeco per Rud. Agricolam. Adiecta translatione huncarica curavit Franc. Jos. Schedel. Pesten, 1822 . . . Ezen szép erkölcsi intéseket, holt nyelven, érdemek szerint becsüli a' tudós világ, 's rég az Iskolákbeli Ifjak' kezébe adta, 's tulajdonképen ezeknek kedvéért tette azokat által a' Tudós Fordító is hazai nyelvünkre, 's olly szerencsével mind a' nyelv szépségére, mind a' pontosságra nézve, hogy munkája, az Iskolákbeli Ifjú-ságon kívül, minden honni nyelvünket kedvellőknek, igen méltán ajánlathatik.» V. ö. a 4078. számú levéllel.

Kikezdés: «Közlöm itt azon gúnyos versezetet, melyet Czinke F. . . ellenem írt.» E gúnyos vers czíme: «*Trufás Levélke egy ifjú módi magyarhoz, nem neologushoz, hanem neologoszhoz, az Árpád ditsó árnyéka, vagy is mert az így nyomtatási bottlás a szerőn vagy szürün, Árpádnak dütsü s még jobb dücsü árnya.*» Czinke még későbbi gúnyíratába is beleszövi Toldyt; e gúnyírat czíme: «Irokéz Bohósi vagy Bohózat Abderában», Buda, 1825; 8r. 15 lap. (Egy fol. kézíraton Czinke saját műveit felsorolván, e most id. címhez ezt jegyzi meg: «Nem egyéb tréfánál a' Neologizmus dolgában. Szabad jambusok.» A M. Tud. Akad. könyvtárában.) E gyarló pamphlet ajánlása ez: «Ns. És. NTes. Vitézlő. Balla. Károly. Ūrnak. A' Zsebtükör. Szép. Lelkü. Szerzőjének. Tiszteletül. Ha. A' Sors. Ūgy. akarja. Örök. emlékezetül.

1825.

(Belül az ajánló lap másik felén.)

Egyszer 's mind Fő Ns. Ns. És Tudós. Hallgatóimnak. A' Böltselkedés. A' Tudományok. Hazánk. Nemzeti. Nyelvünk. Ifjú. Barátinak. Barátimnak.

A' Pesti. Kir. Universitásról. Hazára. Az. Ūszi. Nyugvó. Napokra. Multság. Végett. 'S Az Otthon. Varrogató. Szépeknek. Vásár. Fia. Gyanánt.»

Mindjárt azon kezdí, hogy őt sokan üldözik, a kik az s hangot sz-szé szeretik lágyítani, pedig «már így nem magyar, korts a' beszéd, nekünk, az Árpád nem fajült, unokájinak, Neologuszok, a' ti *kárhozott* ajakitokon!» A török és tatár nem tett nagyobb kárt, mint az újítók. Szent és dicső a közös cél: «*Nemzetünk nemesíteni!* de, Ti, meszsze, Ti tovább mentetek, vezéreink: Máró, Homérus, Tullius, Demosztenes nagy nyomdokin túl, mintsem azt filozofia, politika, szív, ész, HAZA javallhatná . . . A' ti nyelvetek — chaosz, fele érthetetlen, nemzeti lélek gyilkoló, vad *hatírka!* No mi ez? Kérdezitek. A' szó tseh szó, az az: haramiák nyelve. Nem ez az a' ti új vagy ó szabású, fele magyar dadogástok?» «Céloz a *Haramiákra*, Toldy fordítására is. Toldyt «fiatalka Neologosz»-nak mondja. «A' nyelv ügyében nints tilalom? Erdély tavaly, úgy hallom, erről, hogy: *Mi jobb?* tanátskozott. Én azt kiáltom (fő katedrám jussa ez:)

Álortza, tsetseze, vesztik ősi karakterünk!

Ruha-módi, korts nyelv, vesztik nemzeti Lételünk!»

4078. 78. lap 1. kikezdés: «*Bacsányi kikapá a' magát.*» A *Tud. Gyűjtemény* 1822. évf. III. f. 91—94. lapjain Szerényi Vilmos álnévvel Szentmiklóssy A. igen komoly bírálatot ír Bacsányinak «A' Magyar Tudósokhoz» című munkájára; elismeri, hogy Bacsányi a nyelvművelés egyik főakadályának helyesen mondja az írók gondatlanságát; de megrója azért, hogy Gyöngyösy Istvánt Zrinyinél nagyobb költőnek hirdeti. Kazinczyt különösen e sorok érdekelték; «El nem hallgathatja a' Rec., hogy B. Úrnak indúlatos, 's nem csak a' szerénységnek, hanem gyakran az illendőségnek korlátjain is túl menő kifakadása a' nyelvújítók ellen, kiket a' nyelvrontók' gúnynevezetével méltatlanul illet, sokakban azon tiszteletet, mellyel hajdan neve eránt viseltettek, nagyon alászállította. De minthogy B. Úr itt semmi újat nem mond, 's a' megtámadott személyek ellen is csak a' régi vádakát ismétli, azokra az illető felek már régen megfelelővén, a' Rec. ezen ügy' megbírálásába belé bocsátkozni nem akar, hanem azt a' részrehajlatlan Olvasó' bölcs ítéletére bízza.» Kazinczy azonban Toldynak az Isokrates fordításában (Isokratesz' Erkölcsei. Latánul, 's magyarul) olvasható köv. jegyzetére czéloz (59—60) l.: «Kétséget nem szenved, hogy a' kezdő nagyobb kedvvel tanul valamely nyelvet, ha annak grammatikája nincsen sok kifogásokkal terhelve. Szépnek regularisz comparatiója *szépebb, legszépebb.* Révai' véleményje, hogy a késő hajdabn [!] szokásban lett légyen (lásd Gram. El. I. p. 260.). De Virág vala az első, ki azzal élni mert, 's pedig prózában. A' versben ez valóban nagy segély. Nyomatási botlásból két *p* csúszta be a' szóba. (I. M. Prosodia, lap. 33.) Ezt tüstént hasznára fordítá eggy, Linczből vitorlás hajón érkezett, 's Pesten nem rég kinyomtatott hirdetés, Virágot durva nyelvrontással vádolván. Mi azonban meg vagyunk győződve, hogy azon Linczben költ Iratnak Szerzője se vélé akarathból úgy tétetettnek. Sajnáljuk tehát, hogy illy nemtelenség' gyanúját magára voná, mint Kazinczynak Zoilusza, ki azzal vádlá említett írónkat, hogy *nyelvből nyelt* csinált: ki ne látná ezen sophismát? Örülhet B. Úr is, hogy említett iratának 46. lapán [!] áló Appoló [!] észrevéte-tett, 's a' nyomtatási botlások közzé irattatott légyen, mert (ha csak ugyan még valaki találkoznék, ki a' betűszedő' hibájit ennen meggyőződése ellen, a' szerzőnek tulajdonítaná) azt lehetne B. Úrról alajtani, hogy a' nem magyar szókat [!] is tetszéséhez alkalmaztatja. Virág, ki illy botlások' vétkeit a' Szerzőnek soha nem tulajdonítaná, B. Úr kritikuschschára bizonynyal felelni nem fog: «Cette sorte de défense fait plus d'honneur à l'envie, que de mortification à l'insolence.»

«Egész könyvecskéjére talán azt lehetne B. Úrnak fülébe súgni, hogy l. 62. álló sorait a' jelenkorra is alkalmaztassa, 's a' *theoriát praxisszal is öregbítse.*»

4079. Kriebelnek a Kazinczytól említett dolgozatát Horvát J. nem közölte a *Tud. Gyűjteményben*, s úgy látszik, külön sem adta ki. A M. N. Múzeum kézíratai között Kriebelnek több műve őriztetik, de, hogy Kazinczy ezek valamelyikére czéloz-e, nem tudom. Mivel e kéziratok latin és német nyelvűek: Horvát István nem vállalkozhatott kiadásukra.

4081. Toldy F.-nek a levél 2. kikezdésében említett fordítása soha sem jelent meg. Úgy látszik, a bírálat nem épen kedvezőleg hangzott, s ez tétette félre Toldyval e kísérletét.

4082. 81. lap alúl 4. sor: *Girardon* nőni érzette magát Hómér olvasása közben.» Dessewffy valószínűleg *Girardon Ferencz* (1630—1715) francia szobrászt

érti, a ki a párizsi művészi akadémia tanára, majd kancellárja volt; ő készítette XIV. Lajos lovas-szobrát a Vendôme-téren, a melyet a nagy forradalom alatt elpusztítottak; tőle való Richelieu síremléke a Sorbonne templomában.

4083. 84. lap 2. kikezdés 4. sor: «Prof. *Vuchetich* . . .» T. i. *Vuchetich-Mátyás* (1767—1824), a ki előbb a kassai iskolában, 1809-től kezdve pedig a pesti egyetemen volt jogtanár, 1811—2. évben dekán és 1821. rektor. Fő művei: 1. *De origine civitatis; Cassoviae*, 1802; — 2. *Conspectus legum criminalium apud Hungaros ab exordio Regni eorum in Pannonia usque ad hodiernum diem conditarum*; u. o., 1806; — 3. *Institutiones juris criminalis Hungarici in usum Academicarum*; Budae, 1819; — 4. *Elementa juris feudalis*; Budae, 1824. — L. *Törvénykezési Lapok*, 1858. évf. 30. 31. sz. és Wurzbach eml. műve LII. köt. 13—14. lapját.

86. lap 1. kikezdés: «Igaz számára Zsebkönyvébe *Klárát Visegrádon* küldöttem-fel. Kisfaludy K. *Aurorájába* a' Belgrádi leányt adtam.» Amaz a *Hebe* II. köt. 4—27., emez az *Aurora* II. köt. 191—239. lapjain jelent meg *Nándor-Fejérvár* címmel.

U. o. 5. kikezdés: «A Marczibányi Kiküldöttség új Tagjai: *Madarassy* a' Püspök, Gr. *Teleki József* és *Bárczy* a' Vice Ispány.» T. i. Madarassy Ferencz anzariai püspök (1762—1838.), a ki régebben censor volt, 1815-ben egri kanonok, 1827-ben pozsonyi prépost és főesperes, majd septemvir, kancelláriai ref. tanácsos és val. b. titk. tanácsos. — Gr. *Teleki József* a történetíró és a M. Tud. Akad. első elnöke. — *Bárczay* (Döbr. hibásan írja *Bárczy*-nak) *Pál* Pest várm. első alispánja. L. e választásról a *Tud. Gyűjtemény* 1822. évf. VI. f. 115—116. lapjain megjelent tudósítást.

4084. A levél 2. sora: «Olvassván a *Kurírba* az elegans *Recensiodat*.» Kazinczynak Kézy Mózes *Opuscula Poëtica* című művéről (Sárospatak, 1822) írt bírálat a *M. Kurír* 1822. évf. 43. (máj. 28-diki) számában olvasható, honnan a *Tud. Gyűjtemény* is átvette. (1822. évf. VI. f. 93—99. l.) E bírálat Kazinczy F. eredeti művei közt fog megjelenni; itt csak azon részeit idézem, a melyekre maga Kazinczy is többször hivatkozik, és közte meg Dessewffy között némi vitára adott okot. Különösen a következő mondatáért támadja Dessewffy (4104. sz. lev.): «Melly lelketolvasztó, mely bájos az a' *nem Ovidiusi bugyogású*, hanem Propertziusi kecsű Elégia, melyben B. Prónay Priska . . . sírjából szállítja meg férjét . . .» — A végén így ír Kazinczy: «Közönséges panasz, hogy Iskoláinkban megcsökkene a' deák nyelv tanulása, 's a' panasz onnan ered, mert ifjaink nem csevegnek olly folyvást deákúl, mint a' régiebbek. De lehet e hinni, hogy a' minden műveltség' és minden Humanitás' örök kútfeje, a' Görög és Római Literatúra' stúdiuma, megcsökkenhessen, 's ott csökkenhetett volna meg, a' hol a' kormány Vaynak és lelkes társának 's most Követőjének kezében áll? Egészen más deákúl folyvást és rosszúl, bár talán. czifrán is, csevegni 's irkálgatni, 's más a' Látium' nyelvét lelkesen érteni 's deákúl minél ritkábban szólni és írni, de a' mikor és a' hol kell, tisztán 's a' Róma' szellemében. A' ki sokat beszéll deákúl, félő, hogy elrontja írását, legalább azt nem kevésbé elnehezíti Példája [t. i. Kézyé], tanításai, nevezetesen az Iliász' és a' Xenophon' magyarázatja, kik felett Praelectiókat tart, nem engedik rettegünk, a' mit némellyek rettegnek; 's a' ki nem könnyen beszéllni, hanem

jól írni igyekezett, 's e' végre a' szűkebb és szélesebb értelemben veit Grammaticát lelkesen tanulta, a' Classikusokat éjjeli nappali szerelmeskedésekkel forgatta, fog deakúl szólhatni szükségből, magyarul írván pedig, tudósabban 's több ékkel ír, mint a' ki mindég ezen cseveg, 's a' hibás beszédekhez hozzá szokik.» V. ö. e kötet 185. lapjával.

4085. A levél első kikezdésére nézve megjegyzendő, hogy Rückert Frigyesnek a *Bey des Kronprinzen von Bayern Abschiede von Rom 1818.* (Improvisiert durch Fr. R.) című verse a Hormayr-féle *Archiv* 1822. évf. 62. (máj. 24-diki) számában jelent meg.

U. o. 2. kikezdés 3. sor: «Ich habe jetzt einen *altdeutschen Kodex* aus der Siebenbürgischen Bibliothek zu Karlsburg in der Arbeit.» Majláth e tervet nem valószínűsítette; tervezett kiadása nem jelent meg. Ellenben a *Geschichte der Magyaren* című munkája 5 köt., ha sokkal később is, de csakugyan napvilágot látott, Regensburg, 1852—3.

4086. Balkay e levelében több művészt említ; a kik közül csak a következőket ismeri a művész-lexikon: 1. *Lazzarini*. — Balkay valószínűleg *Lazzarini Gergelyt* (1657—1735) érti, a ki Velenczében működött s Tiepolonak is tanítója volt. Képei a kasseli múzeumban (Herkules és Omphale), a bécsi Lichtensteinközpárban (Venus), a bergamói múzeumban és Velenczében láthatók. — 2. *Dominichino*, v. ö. a 4242. számú levél jegyzetével. — 3. *Balestra Antal* olasz festő (1660—1740), a ki Velenczében s Bolognában tanult, és Romában meg Velenczében működött. Legszebb képei a velencei, padovai és veronai templomokban láthatók.

4089. 94. lap. 2. kikezdés 3. sor: «Hát a' mi kedves *Krasznai barátunk?*» T. i. Csercy Farkas, a ki már rég óta Bécsben időz.

95. lap 1. kikezdés: «Praeceptorok egy igen fiatal... ifjú, *Patay István*, fija a' *Sepsi Predikátornak.*» A szépsii predikátoron *Patay Jánost* érti, a ki Jánosiban (Gömör vm.) születelt; a losonczy és löcsei gymnasiumban tanult, majd a sárospataki főiskola növendéke lett. Miután 3 évig a külföldi egyetemeket látogatta, losonczy pappá választották 1803-ban, honnan atyja belyére Jánosiba költözött. Itt azonban kevés ideig működött, mert már 1807-ben a sárospataki főiskolához hittanárnak választották. Innen 1811-ben Noszvajba, azután Szepsibe ment papnak. 1822-ben a bécsi theol. intézetbe nevezte ki a király, 1850-ben nyugalmomba vonult; Veszprém-Palotán halt meg 1857 körül. Egy műve nyomtatásban is megjelent: A halálon diadalmat nyert élet... Miskolcz, 1816. L. Szinnye J. id. m. X. köt. 476. hasábját; v. ö. a 4131. számú levéllel.

4090. A levél 3. sora: «*Endre és Hedvig* még mindég félben állnak.» Nem is készült el soha; legalább ez idő szerint töredéke sem ismeretes.

3. kikezdés: «*Seruzsalemélet*... csudáltam.» Helmecezynek a Tasso fordítása megjelent az *Aurora* I. köt. 169—192. lapjain. V. ö. a 4136. számú levél 6. jegyzetével.

Alább 5 sorral: «Az a' *kis dal* a' *Zsebkönyvben*», t. i. a *Minnijéhez* című, a *Hebe* I. köt. 89. lapján.

4092. 101. lap 5. kikezdés 2. sor: «A' *Kozmai Asszony* meghala.» Kazinczy a Kácsándy József rokonainak valamelyikét érti, mint a ki közről érdekelhette a Gyulay családot.

4094. «Gottsched Poetikája...» Gottschednek két ily műve ismeretes: 1. Versuch einer kritischen Dichtkunst vor die Deutschen, Leipzig, 1730, 4. kiadás 1751; — Vorübungen der latein. u. deutschen Dichtkunst; zum Gebrauch der Schulen, Leipzig, 1757.

4095. 106. lap fölül 12. sor: «*Dávid*, ki most bizonyosan az első Tenor énekes...» *Giacomo David* 1750-ben Prosezzében, Bergamo mellett született; 1770-ben lépett mint énekes a színpadra Milánóban; de mintegy 20 évig nem tudott nagyobb hírnévhez jutni; ekkor azonban európai hírűvé vált. 1791-ben Londonban énekelt óriási hatással és csak 1794-ben került vissza Olaszországba, hogy mint a pármái herceg udvari énekeso folytassa művészi pályáját. 1802-ben bejárta Franciaországot, hol mint tüneményserű meteorot ünnepelték. 1811-ben visszalépett a színpadtól s mintegy 10 évig visszavonultan élt Bergamóban. Barbasa ostromlásainak engedve újból a színpadra lépett s mint 72 éves agg Bécsben is szerepelt, hol, még mindig csodálatos csengésű s kifejezéssel teljes hangjával hallatlan sikereket ért el. 1824-ben végleg visszavonult a színpadtól és Bergamóban telepedett le, hol 1830-ban 80 éves korában halt meg. Igazi mestere volt a szóp éneknek, s előadó művészete is a legmagasabb színvonalon állott. Mint ember is föltöbb tiszteletre és szeretetre méltó volt. L. az Allg. Theater-Lexicon. Herausgegeben von R. Blum, K. Herloszsohn, H. Markgraf. II. Band, Altenburg u. Leipzig, 1839. 281—2. lapját.

4096. 108. lap 1. kikezdés: «Gestern... kam unser Laczí mit dem Sohn meines Cousins, und Laczis Conscholaren *Andreas Kazinczy* zu mir.» Kazinczy András, K. István (K. Ferencz unokatestvére) fia, az fró K. Gábor testvérbarátja, a ki 1843—1849 között Zemplén vármegye alispánja volt.

U. o. a 2. kikezdésre a következőket jegyzem meg: Breczenheim Károly Ágost hg 54 éves korában 1823. febr. 27. halt meg Bécsben; özvegye Oettingi-Spielberg hercegasszony két fúval, Ferdinánd és Alfonz hercegekkel és három leánynyal maradt, t. i. Leopoldinával, a ki gr. Almásy Lajosnak, Karolinával, a ki gr. Somogyi Józsefnek és Amaliával, a ki gr. Taaffe Károly Antalnak volt felesége. V. ö. a *M. P.* 245—248. lapjaival, a 4172. számú levéllel s jegyzetével.

4097. 110. lap 2. kikezdés: «Júl. 14d. *Vaynak utolsó tiszteletét* adá-meg a' Pataki Collégium.» A *M. Kurir* 1822. évf. 10. (aug. 2-diki) számában erre vonatkozólag a következőket olvassuk: «Patakról, Júl. 22d. Superintendentiánk néhai tisztelt Fő-Curátorunknak, Mélt. Vajai *Vay József* Úrnak Miskólczon Máj. 22dikén, Collégiumunk pedig itt ezen holnap' 14dikén adá-meg a' soha el nem balandó hála' végső tiszteletét. Ott Coadjutor Superint. Fő-Tisztel. *Szathmári Paksi József* Úr mondá a' Szeat Tanítást, 's Consistoriumunkban Fő Curátorunk Mélt. *Lónyai Gábor* Ungvári Fő Ispán és Beregi Administrator tartá a' Magasztaló Beszédet; itt a' hely' Predikátora Tiszt. *Iáczai József* Prof. Úr tartá a' Tanítást, az Oratziót pedig Philes. Prof. Tek. *Rozgonyi József* Úr; 's mind

ezen Predikáziók és Oráziók nyomtatásban fognak megjelenni.» Következik életrajzából pár adat s azon tudósítás, hogy ugyanekkor «szegyezett fel a' Collégium' új épületének két gombja».

111. lap 3. kikezdés 3. és 5. sorában két sárospataki tanárt említ Kazinczy, t. i. *Nyíry Istvánt* és *Kálniczky Benedeket*. Amannak a neve már többször előfordult az előbbi kötetekben is, l. különösen a *IV. k.* 1068. számú levelét s jegyzetét. Nyíry I. 1776. máj. 9. Átányban (Heves vm.) született s 1838. aug. 27. Sárospatakon halt meg. A sárospataki főiskolában végzett tanulmányai után u. o. tanár lett, előbb a mathesist, majd a természettudományt adván elő. Mint Kazinczy-nak e levele mutatja, 1822-ben Lónyay Gábor óhajtására, a statisztika, földrajz és paedagógia tanítása bízott reá; de már 1823-ban (nem 1824-ben, mint Szinyei J. id. m. IX. köt. 1180. hasábján tévesen írja) a bölcséleti tanszékre helyeztetett. A M. Tud. Akadémia első nagygyűlésén, 1831. febr. 17. lev. tag, máj. 7. vidéki rendes tag lett a math. osztályban, 1836-ban pedig a philosophiai osztályba első fizetéses rendes taggá neveztetett ki. Nyíry nagy tevékenységet fejtett ki a természettudomány és bölcsélet terén; dolgozott a korabeli folyóiratokba s lapokba. Latin és magyar nyelvű munkáit l. Szinyei J. id. b.

Kálniczky Benedek 1786. decz. 18. Késmárkon született s 1861. szept. 25. Sárospatakon halt meg. Miskolczon és Sárospatakon tanult és az alsóbb osztályokban tanított 1812—1817-ig; a köv. évben Göttingába ment s midőn visszatért, egy ideig nevelésközdőt, 1820-ban pedig a sárospataki főiskolához az egyháztörténelem és exegesis tanárává választották. Két nagyon használt könyvet adott ki: 1. Közönséges keresztyén egyház-történeten (Schröckh után), Sárospatak, 1848, 2 köt.; — 2. Kijelentett vallás történiája (Seiler után), u. o. 1850. I. Szinyei J. id. m. V. köt. 886—7. hasábjait.

Zopf János Henrik műve: Erläuterte Grundlegung der Universalhistorie; Halle, 1729; Fabri-fele kiadása u. o., 1782; Krause kiadása u. o. 1790.

U. o. ő. kikezdés: «Hogy *Rollyt* Kutka derekasan megverte...» V. ő. az *I. k.* 38. számú levelével s jegyzetével és a jelen kötet 150. lapjával.

4099. 115. lap fölül 15. sor: «Rá akadém... azon *Tudósításodra*, melyet az Ő Felsőgek Kolozsvárrt mulatások felől küldél.» V. ő. a *XV. k.* 3477. számú levelének jegyzetével. Kazinczy az *E. L.* ez időbeli kidolgozásába csakugyan fölvette e tudósítást toldalékkül, azonban a saját átdolgozásában.

A mit Cserey Farkasról folytatólag ír, arra vonatkozólag l. a *XV. k.* 3414. számú levelét s jegyzetét.

U. o. alább: «Eggy *Miske* nevű Úr melly szép testamentomot tevé». Kazinczy valószínűen b. *Miske József*, cs. és kir. kamarást és erdélyi kinstartót érti. A tervezett szakaszt nem írta meg róla az *Erdélyi Levelekben*.

116. lap 1. kikezdés vége: «*Fischer* Egri Érsek szép testamentomot tevé.» A *M. Köv.* 1822. évf. 5. (júl. 16-diki) számában közli b. Fischer István egri érsek rövid nekrológiáját s a következő számban (júl. 19) a végrendeletre vonatkozólag ezeket olvassuk: «Testamentomában a' Püspök és Canonok Foglár által a' törvénytudománynak rendelt ismeretes Egri ház számára 50,000 ftot hagyott; a' Szathmári Püspöki Megyének pedig 30,000 forintot, 8000 darabnál szaporább Könyvtárának nevezetes részével együtt; továbbá néhány ezer forintokat hagyott az Érseki jószágokbeli Templomoknak, úgy a' Familiája jószágabelieknek 's a'

Hevesinek, mellyben paposkodott, valamint az Érseki Megyebeli Klostromoknak is. Ezen nevezetteknek 's Familiája számára némelly csekély hagyományokon kivül, hátra hagyott vagyoni fő örökösének nevezte a' falusi Papok' és Iskola-tanítók' öregbítésére 's fizetések' nevelésére rendelt fundust.« V. ö. a *Tud. Gyűjtemény* 1822. évf. VII. f. 117. lapjával.

4100. 118. lap fölül 3. sor: «Az ő kedvéért (t. i. gr. Gyulay Lajos) mentem-fel B. *Bánffy Lászlóval*.» Valószínűleg Döbrentei ugyanazon férfit érti, a kiról a *Tud. Gyűjtemény* VII. f. 115. lapján a következőket olvashatjuk: «Fels. Királyunk ifiabb Báró *Bánffy Lászlót* Cs. Kir. Kamarást 's Erdélyi Kormányzszéki Concipistát ditséretes készséggel telt szolgálatja, 's érdemei tekintetiből, ugyantsak Erdélyi Kormányzszéki Titoknoksággal méltóztatott kegyelmesen megjutalmazni.»

U. o. 3. kikezdés 3. sor: «Az nap *publicáltattam* a' Gyűlés előtt *nemeségemet*.» Erre vonatkozólag ide iktatom a *Tud. Gyűjtemény* 1822. évf. VIII. f. 124. lapjáról a köv. tudósítást: «Tek. T. Döbrentei Gábor Urat, jeles munkáiról 's nevezetesen az *Erdélyi Múzeum* kiadásáról a' két Magyar Hazában ditséretesen esméretes, és közönségesen kedvelt honni Literátorunkat, Ns. Hunyad Vármegye Tábla Biráját, — Mélt. Zsadányi és Török Sz. Miklósi Almássy József Ur, Tettes Ns. Heves Vármegye Fő Ispányi Hivatalának Adminisztrátora, nem különben a' Fő Mélt. Hétszemélyes Táblának egyik Birája a' mult hónap végivel Egerben tartatott Köz-Gyűlés alkalmával ugyan azon Ts. Megye' Tábla Birájának méltóztatott kinevezni.» V. ö. a 121. lappal.

Alább 5. sorral: «Megismerkedém *Ivánszkyval*.» V. ö. a *XII. k.* 2874. számú levelével s jegyzetével.

4101. A levél 3. kikezdésére nézve: Papp József «Rómára való bévezetésből egy kis töredék» czímű leírása a *Hebe* II. köt. 153—165. lapjain jelent meg.

Igaz S. «Keszthelynek poétai innepe» czímű leírása a *Hebe* II. köt. 244—253. lapjain olvasható.

Ugyancsak Igaz S. «Mária, Magyarország királynéja» czímű dolgozata a *Hebe* II. köt. 302—316. lapjain jelent meg.

A «Zemplényi vitézek emléke Sátor-alja-Ujhelyben» czímű dolgozat névtelenül jelent meg u. o. 259—285. l.

4102. A levél 2. kikezdése: «Oda *Teleki Sámuel*.» A *M. Kurir* 1822. évf. 12. (aug. 9-diki) számában a köv. nekrológ jelent meg: «Nagy Mélt. R. Sz. B. Gróf Széki *Teleki Sámuel* Úr Ó Exc., Cs. K. Kamarás, Sz. István Apostoli Kir. Jeles Rendének Nagy-keresztos Vitéze, Val. B. Titk. Státus Tanácsos, az Erdélyi Nagy Fejedelemségnek Udv. Cancellarius, T. N. Bihar Vármegyének Fő Ispánja, f. Aug. 7dikén délutáni 2½ óraker életének 83dik esztendejében a' koros idő súlya alatt csendesesen általszunyadt az örökkévalóságba. — A' minden virtussal tündöklő férjfiú, ki a' Haza' polgári igazgatásában bebizonyított bölcseségére nézve mind azon Nagyok közt, kik valaha vele egy pályát futottak, az elsőközzül való; az Anyaszentegyházhoz 's az Iskolákhoz mutatott számtalan jótéteményeire nézve hasonlíthatatlan; a' Nemzeti Cultura' előmozdítására, a' Tudományok' virágoztatására 's a' Tudósok' becsülésére 's jutalmazására csupán a' dicső Marczibányi, Festetics, 's Széchenyi, — mind, mind elhunyt csillagainkkal

páros; született 1739-ben Nov. 17d. R. Sz. B. Gróf Széki Teleki Sándortól és Petti Nagy Zsuzsánnától, 's a' Nagy Teleki Mihálynak utolsó Nagy Unokája volt. — Hazájabeli Iskolai pályáját igen korán megfutván, tudományának öregbítése végett a' külső Országi, akkor leginkább virágzó Hollandiai és Helvécziai Univerzitatásokba ment, 's ott a' Tudósoknak becsüléseket valódi belső érdemei által megszerezvén, velek tudós levelezéseit utóbb is folytatta. Tudományos műveltetését utazásai alatt gyűjtött hasznos tapasztalásokkal is nevelvén, midőn hazájába vissza tért, kilátta belőle a' dicső emlékezetű Fels. Mária Terézia a' kimivelt nemes léleknek ritka ajándékait, 's legelsőben is T. N. Küküllő Vármegye Fő Ispáni székébe ültette, 's csakhamar a' Kir. Fő Kormányshézék' Tanácsosai közzé álltette. Fels. II. József nagy igyekezeteinek kivitelét a' Nagy-Váradí Kerületben mint Regens Commissariusra reabízta, 's végre a' Magyar és Erdélyi közös Ud. Cancellariahoz Ud. Vice Cancellariusnak maga mellé vette. Fels. II. Leopold külön választván a' két Ud. Cancellariákat, az utóbbihoz Fő Cancellariusnak nevezte, 's igazgatásának legterhesebb környúlálásaiban is bölcs tanácsait használta. Dicsőségesen uralkodó Fels. Királyunk pedig mint Nesztorát úgy nézte, 's tántoríthatatlan hűségét, hajthatatlan egyenességét, a' közjó mellett való buzgólkodását mindenkor megelégedéssel tapasztalta. De sokkal fényesebbek a' Boldogultnak, négy Nagy Király hív emberének, érdemei, hogy sem azokat egy gyenge toll lerajzolhatná. Maga az a' gazdag Könyvtár, melly különösen a' Régiségekre, a' Természet-Históriára és a' Szép-mesterségekre tartozó ritka Gyűjteményekkel gazdagítva, Maros-Vásárhelyen a' Nemzet örökségének felszenteltetett, halhatatlan tanúja leszen mindenkor az ő nemes lelkének 's az emberiség közhasznára bölcsen használt életének. Hasonló volt földi pályája a' fénylő világosságához, melly minden tetteiben úgy ragyogott, hogy azoknak mindenike az erejében való naphoz volt hasonló. Míg háládatos Magyar maradék leszen a' világon, szóllja az ő dicséretét minden száj.» V. ö. a *Tud. Gyűjtemény* 1822. évf. VIII. f. 125. lapjával.

4103. 124. lap 3. kikezdés 3. sor: «Egy lesz a' remekelők közül; *Kis Antal* nevezetű.» Úgy látszik, Édes Gergely nagy reménye nem valósult; ily nevű költőnek sem verses, sem prózai művei nem jelentek meg; sem Szinnyei J. nem ismeri, sem a M. N. Múzeum könyvtára.

4104. 136. lap. 1. kikezdés 2. sor: «*Kézi latin verseinek mustrálgatása* még sebb lenne, ha Názórol több tisztelettel beszéltél volna.» V. ö. a 4084. számú levéllel s jegyzetével és a 4107. számú levéllel.

140. lap 1. kikezdés: «Olvastad-é *Berzeviczj Gergely'* hátra hagyott *mun-káját?*» V. ö. a Bevezetés XLIV. lapjával s a *Literarisches Conversations-Blatt* 1822. évf. 280. 281. számaival.

4106. 143. lap 1. kikezdés: «A mi a Teleky familia Genealogiáját illeti, ez a szegény Bátyám, *Teleki József sírhalmába... vagyon előadva.*» Teleki J., úgy látszik, Döbrenteinnek az *Erd. Múzeum* X. f-ben *Teleki Józsefről* írott életrajzára czéloz; l. a XV. k. 646. lapját.

4107. 147. lap. 2. kikezdés: »Tulsiczky... Tudni akará, mit teszen a' *Regina Sacerdos.*» Kazinczy a 4084. számú levél jegyzetében id. bírálatában

Kézy versei közt a 30. lapon olvashatót említvén, így ír: »Melly kedves péld. midőn a' Pápa lap 30. így nevezetik: Rex idem hominum, summusque sacerdos, 's mely kedves az által is, hogy itt a' *regina Sacerdos*-ra emlékeztetünk.»

148. lap fölül 7. sor: «A' Tud. Gyűjt. Aug. darabjában a' *Guzmics Izidor Értekezését látom.*» Az id. folyóirat 1822. évf. VIII. f. 1—36. lapjain olvasható Guzmics J. értekezése: «A' nyelvnek hármass befolyása az ember' emberesítésébe, nemzetesítésébe és hazafiúsításába.» Ismeretes, hogy ez a dolgozat hozta érintkezésbe Kazinczyt Guzmics Izidorral.

4108. E levél, a melyre idegen kéz írta az 1822. évszámot, nem ez évben, hanem a következőben kelt; egész tartalma a mellett bizonyít; válasza ez a 4240. számú levélre. A 4. sor kipontozott helye így egészíthető ki: «Én nem hiszem hogy *hg Koháry* kedvetlenül vegye», stb.

E kikezdés végén: «A' *Majorátus fundátoráról* is ezt mondhatom», t. i. gr. Almássy Ignácrról.

154. lap 1. kikezdés: «Sallustnak kiadója *Burnouf.*» A teljes kiadás címe: «Sallustius Crispus ad cod. Paris. recens. cum variis lectionibus et novis commentariis. Item Jul. Exsuperantius e codice nondum explorato ed. cur. J. L. *Burnouf.* Paris, Lemaire 1821.»

4109. Az egész levelet v. ö. a 4107. levél 2. jegyzetével.

4110. A levél 7. sora: «Úgy hiszem, hogy *Jósika* lesz Gubernátortok *Mikest* nem ismerem, sem *Nemest.*» Kazinczy b. *Jósika Jánost*, a gubernium alelnökét érti, a kivel erdélyi útazása óta levelezett is, l. a *XIV. k.* 3301. és 3345. számú leveleit. *Jósika*, mint Kazinczynek Bécsből írják, fenn is tartózkodik Bécsben, hogy az udvar közelében legyen. Ez év novemberében aztán meg is történt a kinevezés, a melyről a *M. Kurir* 1822. évf. 48. (decz. 13-diki) száma így ír: «Kolozsvár, Nov. 26d. Minekutánna néhai nagy emlékezetű Losintzi Gróf *Bánfy György* Úr Ó Excja, Erdélynek csaknem 25 esztendőig volt tökéletes érdemű Fő-Kormányozója, Júl. 5d. halandó lenni megszűnt; addig is, míg ezen nagy fényű méltóság kipótoltatik, méltóztatott Kegyelmes Fejedelmünk Ó Fels. Nagy Mélt. L. Bárány Branyicskai *Jósika* János Úr Ó Excját, a Cs. K. Ap. Felség' Kamarását, Státus és az Erd. Fő-Kormányzék' valóságos Titkos Tanácsosát, és eddig volt egyik Al-Elölülőjét, az Erd. Fels. Kir. Fő Kormányzék' rendszertint való Fő Elölülőjének rendelni és kinevezni.» A beiktatás nov. 25. történt.

Gr. *Mikes*. Mivel Kazinczy gr. *Mikes* keresztnevét nem mondja meg, bajos érteni, kire céloz. Ily nevű férfiú semmilyen előkelő tisztséget nem viselt ez időben sem a guberniumnál, sem a kancellariában, sem a közigazgatásnál. Egy *Mikes József* gr. 1836-ban hunyt el, de ő sem viselt nagyobb tisztségeket.

Gr. *Nemes Ádám* «előlülői helytartó» az austriai nemzeti banknál.

157. lap alul 7. sor: «Vice Notar. *Kubinyi.*» T. i. Kubinyi Ferencz, Pest vármegyei aljegyző.

Alább 2 sorral: «A' *Personalis* nagy haraggal hallgatá.» T. i. Szőgyény Zsigmond, a Zemplén vármegyei másod alispán, Szőgyény Ferencz testvérbátyja.

4114. A levél vége: «Vallyon mit tart az 8br. 15ikén felnyitandó Levél?» A Veszprém vármegyei gyűlésről a lapok semmit sem közölnek, de igen a Pest

vármegyeiről, s mivel a rendelet egyformán hangzott, idézem a *Haz. és Külf. Tudósítások* 1822. évf. 31. (okt. 16-diki) számából az ide vonatkozó részt: «Felolvasztattak azon kegyelmes Kir. Rendelések, mellyeknek egyyike által a' szokott *Contributio pengő pénzben* fizettetni rendeltetik; a' másika által pedig azon *toldalék adó*, melly az utóbbi Ország gyűlésektől fogva a' Contributióhoz kaptsolva volt, *jövendőre elengédttetik.*»

4116. A levél 2. kikezdése: «Véghez mene . . . a' mi régen várt *Restauratió*nk is.» Erre vonatkozólag a *M. Kurir* 1822. évf. 33. (okt. 22-diki) számában a következő adatok olvashatók: Pálfi József Tiszán túli ker. tábla közbírája, mint kir. biztos előülésével Debreczen okt. 11-dikén megújítja tanácsát. *Böszörményi Pál*, több vármegye táblabírája, «közönségesen ismert jeles tulajdonsagai, és számos esztendőig viselt Fő-Jegyzői 's Senatori hivatalaiban szerzett érdemei' méltó tekintetéből» főbíróvá; Fáji *Fáy János* pedig («kinek tudományos ízlését válogatott Könyv-, Kép- és Pénz-Gyűjteménye eléggé megdicséri») polgármesterré választattak. A senatorságban megerősítették *Rakovszky Dániel*, *Vécsey Sámuel*, *Somossy Ferencz*, *Laky László*, *Kis Orbán István* és *Lukácsy András*; újonnan választattak senatorokká: *Komlóssy Dániel* (volt főjegyző), *Fodor Sámuel*, *Markos György* és *Miklóssy Ferencz*, főjegyzővé *Poroszlay Frigyes*, aljegyzőkké: *Dömsödy Gábor* és *Nagy Sándor*; főtisztii ügyész lett *Simonfy Dániel*, altisztii ügyészek: *Keresztessy István* és *Konti Sámuel*. «A' Nemes Választott hites Közönséghez Nép-szószóllóvá: Kéméri *Mikó Mihály*, Esküdtekké: Vass István, Pérczy Mihály, Kóczian József, Kafka József (patikárius), Szenczy István, Csíkos István, Molnár Mihály, Szikszai Ferencz, Gyarmati András, Nagy Gábor és Szilágyi János. Utána Földvári József esperes beszédet tartott.

U. o. utolsó kikezdés: «T. Senior *Földvári.*» T. i. Földváry József, a kire nézve l. a *IV. k.* 958. számú levelét s jegyzetét.

4117. 173. lap 4. kikezdés: «A' *Petrózai Statutiót* . . . olvasni fogod Kulcsár Tudósításaiban.» A *Hazai és Külf. Tudósítások* 1822. évf. 33. száma s a *M. Kurir* 1822. évf. 34. (okt. 25-diki) száma egyforma tudósítást közöl Trattner beiktatásáról, így: «Lugosról Sept. 30 d. Ezen Ns. Krassó Vármegyében Sept. 16. 17. és 18d. napjain Petróza (régében Kövesd) nevű helységben, fényes készülettel végbe ment, Fels. Kir. Adomány-Levél mellett Nemes *Trattner* Familiának ezen Birtokba való törvényes beiktatása . . . Először felolvasztattott a' beiktatást rendelő Kir. Parancsolat, azután a' Fels. Adomány-Levél, mellynek értelme szerint ezen Jóság N. *Trattner Mátyás* Urnak, Kir. priv. Typographusnak adattatik olly módon, hogy őáltala, mint a' Familiának törzsoke által, az ő férjfi magzataira, u. m. N. *Trattner János Tamás*, Ns. Szathmár Vármegyei Tábla-Bíró és ugyancsak Pesti híres Typographusra, és *Trattner Károly*, Cs. K. Ingenieur Kapitányra, mint férjfi ágon lévő örököseire kiterjesztetnék . . . A' beiktatásban édes atyjának 's a' Familiának személyét viselte N. Trattner János Úr, ki nemcsak egész tisztelettel 's nyájassággal fogadta Uri Vendégeit, hanem mind a' három nap gazdagon meg is vendégelte és vidám muzsikával 's tánczal mulattatta. Hogy a' fényes ünneplésnek örömeiben Jobbágysait is részesítse, őket különbféle kedvezésekkel tetézte. A' beiktatás minden ellenmondás nélkül ment végbe, úgy hogy az új Földes Ur minden gond nélkül térhete vissza.» Wenckheim József b. administrator

Trattner táblabíróvá nevezte ki, Trattner pedig «a' Ns. Vármegye iránt szíves indúlatját a által bizonyította meg, hogy a' Nyomtató-műhelyében kijött minden magyar könyvből egy példát ajánla olly végből, hogy ez kezdete lenne a' Ns. Vármegye' kebelében felállítandó közönséges Bibliothekának.»

U. o. 5. kikezdés: «Kisfaludy Károly *Aurorája* 1823-ra két nap olta árutalik... Igaz *Hebeje* még nem érkezett le.» Az *Aurora* megjelenését a *M. Kurir* csak 1822. évf. 51. (decz. 24-diki) számában hirdeti, míg a *Hebe* megjelenését és tartalmát már a 34. (okt. 25-diki) számában közli és tiltakozik ellene, hogy a Kulcsár és Rössler lapjaiban (Vereinigte Ofner-Pesther Zeitung) megjelent ismeretést ő írta volna, noha az ő neve alatt jelent meg.

4118. *Kovacsóczy Mihálynak* (1801—1846) ez az első ismert levele Kazinczyhoz, de a levél hangjából és tartalmából látszik, hogy voltaképp már előbb kezdett levelezésnek folytatása; korábban írt levelei ez ideig ismeretlenek. Úgy látszik, Kazinczy ajánlotta a *Hebe* munkatársai közé is, mert már a II. köt. 81. lapján megjelent a *Mult és jelenkor* című verse, az *Aurora* II. köt. 242. lapján pedig a *Habozás* című sonettje.

A levél 1. sora: «*Közös Barátunk.*» Valószínűleg Helmezy Mihályt érti.

Kovacsóczynak itt közölt versei közül csak *Az első csók* című sonettje látott napvilágot a *Hebe* III. köt. 134. lapján.

4119. A levél 2. sora: «Új fényben ragyogva jelensz-meg *Hébében* 's két fiakkal.» A *Hebe* II. köt. 38—41. lapjain Kis Jánostól az *Atyai búcsúzás*, fiaitól, Kis Lajostól *A' Haza. Pesten, Sept. 2d. 1818.* a 76—77. l. és ifj. Kis Jánostól *Atyámhoz Neve napján 1821* című vers a 78. lapon jelent meg.

A levél 2. kikezdésében említett művek a következők: Aranyosrákosi Székely Sándortól *Döbrentei Gáborhoz, Episztola, Kolozsváratt 1818.* a 62—64., Szentmiklóssy Alajostól *Szépemhez*, a melyet Podmaniczky Lajos zenésített meg (l. a *Hebe* II. köt. végén) a 152., Vitkovics Mihálytól *Czencziéhez* a 286. és *Köznépi dal* a 254. lapokon. — Döbrentei Gábornak *A' sok milliójú semmire kellő stírnál* című verse u. o. a 288—289. lapokon. V. ö. a 178. lappal.

4120. Kazinczy e levelet, továbbá azokat, melyeket Igaz S. 1823. jan. 31. és 1823. júl. 22. írt hozzá (a melyek csak kis czédulák) egy nagyobb, 4rétű papírra ragasztotta s a következő jegyzeteket írta rá:

«1822. Febr. 28d. Báró Wesselényi Miklós, egyetlen gyermeke Miklósnak és Cserei Helenának, Bécsből Február. 28d. indúlt Londonba Gróf Széchenyi Ferencznek a' hires Musagetának fíjával. Visszajött Septemberben 's Londonban álltalment Párisba.»

1822. Oct. 18d. 24 óra előtt vette [Igaz S.] Erdélyi Leveleim Kézírását; 's ma esik le róla a' Hébe' nyomtatásának terhe. Kurirját Gróf Nákó Sándor Cancelláriai Secretárius revideálja, 's még azt is kitéri, a' mit a' Német Bécsi Ujságok mondanak.»

«1823. Febr. 7d. Az Erdélyi Leveleket censeálta Jung, Professora a' Magy. Törvénynek a' Bécsi Universitásnál. Rá írta az Admittiturt. Onnan a' Hofstellére; vagy Kánonok Majerhez, vagy Gróf Batthyáni Vincze Referendáriushoz.»

«1823. Martz. 18. Gróf Kornis Mihályt ma ereszténk-el Rómába.

Tegnap magyar vacsora közben valánk nála, hol reám bízta, írnam-meg neked, hogy sok dolgai miatt hozzád nem írhatott. Tisztel igen szívesen, 's hiszi hogy kíséri áldásod. — Gróf Gyulay Lajos gyenge egésséggel van, 's útra nem mehet. A' Bánnál is (Gr. Gyulafi Ignátnál) csak tegnap vala először, a' ki már két hét oltá itten van.

«Cserei lakik am Graben. Im Trattnerhof, 2te Stiege 2. Stock.»

4121. 178. lap 1. kikezdés: «Köszönöm a' *Restauratio* felől adott híreket.»

V. ö. a 4116. számú levéllel s jegyzetével.

U. o. a 2. kikezdésben említett műveket v. ö. a 4119. számú levéllel s jegyzetével.

Édes Gergely *Petri Gulyása* a *Hebe* II. köt. 87—88. lapjain jelent meg.

U. o. 4. kikezdés: «*Lakos* és *Pap* gyönyörű töredéket adának, 's *Thewrewk* egy... Sonettet 's szép Epigrámmákat.» B. Lakos Jánostól a *Nápolyi levél* a *Hebe* II. köt. 89—112., Papp Józseftől a *Rómára való bévezetésből egy kis töredék* u. o. a 153—165., *Thewrewk* Józseftől *Az angyal* (sonett) a 61., *A lyányi nyelvre, Cypria és Amor, Iphigenia' halálára, Lollira, Galambomhoz, A' csigáktól vonogatott Amorhoz* című epigrammjai pedig u. o. a 199. és 241. lapokon olvashatók.

179. lap fölül 1. sor: «Igaz a' Cumberlandi Herceg felől szölván, nem állhatá-meg, hogy... *engem is ne említsen...*» A *M. Kurir* 1822. évf. 28. (okt. 4-diki) számában ide vonatkozólag a következőket olvassuk:

«S. a. Újhely, Sept. 4d. Ferdinánd Kir. Fő Herceg Sept. 1-sőjén, a' Cumberlandi Anglus Kir. Herceg pedig Sept. 2d. Nagy-Mihályra Zemplény és Ungvár Vármegyék' szélébe megérkezvén, az ottan tartott katonai gyakorlás alkalmatosságával a' Cumberlandi Kir. Herceg előállíttatá azon katonákat, a' kik vele együtt voltak hadban; 18ra ment számok, 's őket megajándékozá. Estve ugyan ott egy paraszt lakadalom esvén, a' lakadalmasokat a' Cumberlandi Herceg elibe vitették szekeren, 's ő a' leányokat Anglus szokás szerint csókolta. Nagy-Mihályról Sept. 4d. érkezének-meg S. a. Újhelybe, hol a' Vármegye háza' grádcjának aljánál egy Deputatio fogadta Ő Kir. Herczegségeket, mellynek Praesese Tábla-Bíró Tek. *Kazinczy Ferencz* Úr volt. Ebéd előtt megtekintvén a' Vármegye háza ablakaiból a' Zemplényi Vitézek' emlékét, azután az Archivumba vezettettek. Itt, tudakozván Ferdinánd, melly esztendőben kezdődik az Archivum, a' Deputatio' Praesestől magyarul ezen feleletet vette, hogy csak 1558ban kezdődik; a' Török háborúk elpusztították a' régibbeket, 's még akkor nem voltak Vármegye házak. Egy régi Protokollumot kívánt utóbb látni a' Fő Herceg, melly előmutattván, kérdezé, hogy lehet e azt olvasni? A' mi szemeink, mond a' mutató, illyenekben gyakorolva lévén, olly folyvást olvassák mint a' mai. Ekkor Ferdinánd Kir. Fő Herczegnek egy csomó Autographa közt a' nagyanyját, Mária Teréziát mutatták, mellyben jelenti, hogy atyja meghalt 's az uralkodást ő vevé által. A' Fő Herceg végig olvasá a' két lapnyi parancsolatot. Ezek után asztalhoz ülének a' ketté változtatott 's szőlő girlandokkal felékesített nagy palotában, 's vig ebédlés közben számos poharak üritettek a' Fels. Ausztr. uralkodó ház' és a' Fels. Vendégek' egésségéért.»

Többi lapjaink is részletesen szólnak a' fejedelmi vendégek utazásáról. Érdekes a *Haz. és Külf. Tudósítások* 1822. évf. 23. és 27. (szept. 18-diki) szá-

mában olvasható tudósítás: «Cumberland Anglus Kir. Herczeg Nagy Mihályról, a' hol különös hadi gyakorlás tartatott, Sept. 4-kén S. A. Ujhelybe, onnan Sáros Patakra érkezett 's még az nap Ferdinánd Fő Hggel Tokajba ment...»

«Ezen alkalmatossággal (t. i. midőn a hercezek Sárospatakon voltak) — olvassuk a 27. (okt. 2-diki) számban — a' Tiszteletére ment Deputatióknak szószóllója Tek. és Tudós Rozgonyi József Professor Ur Anglus nyelven köszöntötte a' Fő Vendégeket. A' mi már magában is meglepte a Herczeget, de annyival kellemetesebb érzést gerjesztett benne, hogy a' Tudós Professor Ur, ugyan a' Göttingai Universitásnak nevendéke, a' hol a' Kir. Herczeg szinte azon esztendőben tanult volt. Külömben is közönségesen tudva vagyon a' Hazában, hogy ezen nagy érdemű Professor Ur húzomos ideig mulatott Angliában is, 's ötlet ott nagy kedvességgel fogadták.»

180. lap fölül 1. sor: Ha Sógoroddal, V. Ispán *Isaak* Urral lészesz...» Kazinczy *Isaak Sámuelre*, Szatmár vármegye első alispánjára czéloz, a kiről a *M. Kurir* 1823. évf. 17. (aug. 26-diki) száma jelenti, hogy a király őt királyi tanácsossá nevezte ki s Wécsey Miklós főispán előtt a «szokott hitet le is tette.»

4122. 182. lap alúl 2. sor: «Örömmel olvasám... *Zay Klárádat*», t. i. Döbrenteinek a *Klára Visegrádon* című prózai elbeszélését, mely a *Hebe* II. köt. 4—27. lapjain jelent meg. V. ö. a 190. lappal.

A levél 2. kikezdését v. ö. a 4119. és 4120. számú levelek jegyzeteivel.

E kikezdés végén: «Szólljak e a' gazdag *Haszontalan' sűrjándál mondott Átok* felől?» Czélzás Döbrentei Gábornak a *Hebe* II. köt. 288—9. lapjain megjelent versére: «A' sok milliójú semmire kellő sűrjándál, a melynek következő sorait érti Kazinczy:

Szemet vakított palotád' arannya,
'S fajtalanúl élvén, kaczagott benne a' bűn.
Szabadságot adott neked is Hazám' törvénye,
S te csúsztál! —
Megcsaltad magad hagymáz-képzetidben,
Mert a' férjfi kebel utált.

V. ö. a 182. lap végső sorával s a köv. lap 1. 2. kikezdésével.

4124. 183. lap alúl 6. sor: «Születésem napján vettem a' Pápay levelét egy *reconciliatus embernek forró izenetével*.» T. i. Kisfaludy Sándoréval.

4125. 185. lap fölül 7. sor: «Vay drang darauf, dass in kurzem alle Wissenschaften *ungrisch* vorgetragen werden sollen.» V. ö. a 4084. számú levéllel s jegyzetével.

186. lap 2. kikezdés: «Was von der Synode manche Bischöfe denken... weiss ich.» Kazinczy az 1822. őszén (szept. 8—okt. 16.) Pozsonyban Rudnay Sándor primás elnöklete alatt tartott zsinatra czéloz, a melyen a magyar főpapok nagyrésze jelen volt. A korabeli lapok bő tudósítást írnak e zsinatról.

189. lap 1. kikezdés 7. sor: «Auch wirkte die *Apologie des Neologismus* viel, und mein Epigramm (griech. Sinn) in *Igaz's Zsebkönyv* an Kisfaludy.» Az első legszebb értekezését, *Az orthologus és neologus; nálunk és más nemzeteknél* címűt érti (i. *Tud. Gyűjtemény* 1819. évf. XI. f. 1—27. lapjain); a *Himfy* című epigrammja pedig a *Hebe* I. köt. 115. lapján jelent meg; v. ö. a 194. lappal.

4128. 196. lap 2. kikezdés: «Az ezidei *Aurórát* még nem láttam... a' tegnap érkezett Ujságlevél szerint Kölcsey, valamint Szemere is hallgatnak.» Kazinczy a *Haz. és Külf. Tudósítások* 1822. évf. 32. (okt. 19-diki) számában olvasta az Aurora megjelenéséről szóló tudósítást s a zsebkönyv tartalomjegyzékét.

4129. 198. lap fölül 1. sor: «*Udvarnok*y Udvari Agens.» T. i. *Udvarnok*y Lajos az erdélyi udv. kancellariánál agens, köz- és váltóügyvéd; 1845-ben Bécsben halt meg. L. Nagy I. id. műve, X. köt. 35. lapját.

4132. A levél 2. kikezdése: «Itt veszed... *Aurórának* egy Recensióját.» Ez a recensio nincs a levél mellett, melyikre czéloz Igaz S., nem tudom. Az akkori német folyóiratokban (*Allg. Literatur-Zeitung*, *Literarische Jahrbücher*, *Literarisches Conversationsblatt*) nem találtam. Lehet, hogy a *Pannonia* 1823. évf. 4. számában Toldytól megjelent bírálatra czéloz, de a folyóiratnak ez évfolyama a budapesti nyilvános könyvtárak egyikében sincs meg.

U. o. 4. kikezdés: «Vedd igen szíves köszönetemet *Hébé*m recensiójáért.» Kazinczynak e bírálata a *M. Kurir* 1822. évf. 40. (nov. 15-diki) számában jelent meg, s egész terjedelmében itt következnek: «A' Heliconi Virágok 1791., 's a' Kis' Zsebkönyvei 1798. és 99. alig jelenének-meg, 's azonnal elakadának; sem belső, sem külső becsek nem tudá annyira megkedveltetni, hogy Nyomatatójok hasznát látta volna folytatásaiknak; Igaz tavaly kibocsátá a' magáét, 's kevés hetek alatt kénytelen volt a' Munkát újra nyomtattatni, noha egy másodikat Kisfaludy Károly is adott. A' haza így kettőt bír: Hébé't és *Aurórát*, mellyek a' Külföld' Zsebkönyveivel is bátran öszvemerkezhetnek. Fenn maradnak e sokáig? 's a' kettő nem fog e végre egygé olvadni? Az elsőt óhajtjuk és reméljük: nem a' másodikat. A' Monopoliomok a' Tudományok' Országában is károsok, veszedelmesek, 's mi gyarapíthatja inkább az ügyet mint a' baráti vetélkedés? Éljen mind Hébe, mind *Auróra*, 's terjessze a' nyelv- és mesterség' szeretetét, kivált a' szép nemnél; 's a' hatalmasan emelkedő Nemzetet vigyék élébbre a' szép pályán!

«Ez a' második esztendei próba nem érdemli kevésbbé a' javalatot mint a' tavalyi. A' felvett darabok között egy sincs, melly a' Kiadó kedvezésére méltatlannak mondathatnék, 's a' maga Mariája, nem kis részben Gr. Mailáth János Úr után, szép históriai előadás. A' rezek (eggyet kivévén) megfelelnek a' várakozásnak. A' Fac-similében egyedül a' Canc. Gr. Teleki Sámuel' keze nincs teljesen eltalálva; a' többi, nevezetesen a' nagy Vayé is, példányához igen jól hasonlít.

«Superint Kis itt új fényben ragyog; scandált rímes sorú darabjában; 's irigylést érdemlő triumphussal lép a' Haza' oltárához, körülfogva Lajos és János fiaival. Báró Lakos, Obristlieutenant a' Generál-Stábnál, ígész tollal festi a' Nápoly' tündértáját; Papp pedig az Olvasót a' Róma látásához széles tudományainak kincseit fejtve készíti-el. Egy más Pap nyolcz sorban mond sokat; melly nem kis mesterség 's kevésnek jutott adomány. A' Teleki háznak három maradéka, a' Paszmosi Ferencz, 's B. Podmaniczky Lajos és Gr. Rháday [!] Gédeon méltóan jelennek-meg itt is; inkább szeretnénk mindazáltal az elsőtől buzdító Csatadalokat hallani mint idegen énekeket. Edvi két angol ízlésű darabbal ajándékoza-meg bennünket, Vitkovics egy rácz-ízlésű lággyal; Édes Gergely pedig gyönyörű Variatíóját adta a' nem szép, de sokaknál kedves Petri-Gulyásnak. A' derék Rákosi Sándor (kijegyzett Rector Prof. az Unitáriusok' Tordai Collegiumában) Schilleri lélekkel víva-meg a' nyelv' hatalmas Geniusával, 's kisedé Epósza mutatja,

hogy ismeri Homéért. Döbrentei Ossziáni lanton éneklí a' szerencsétlen Zay Klárát, Visegrádon, 's Átka egy gazdag Haszontalan sírjánál mindent meg fog rázni, csak a' Haszontalanokat nem. Gr. Dezsőffy hasonló magához az Őzvegý Báró Meskó Antalnéhoz írt Epistolában, magyar tüzze! és franczia könnyűséggel. (lap 35. toll' hibája a' három *kereszt* a' három *hegy* helyett, 's lap 34. így kell olvasni a' sort: Boldogabb fül után jobb tanáccsal éltél.) [Csillag alatt ide a következő jegyzetet írja még Kazinczy F.] (Toll' hibája a' 29. lapon ez is: «rom' dombjain» Olvassd: «rom' halmain.» 's a' fület-szaggató *rom' dom* el lesz mellőzve.)

«Ennyi szép, ennyi gyönyörű darab közt nehéz elmondani, melyiket illesse a' palmaég: de Referens, ki tapasztalásból tudja, mely izzasztó munkába kerül a' *szép-könnýű*, 's mennyivel nehezebb igen rövidet írni mint igen hosszát; azt a' Vitkovics' Anacreonticonának adná, 's a' Ponori Angyalának, 's semminek nem inkább, mint a' Szent-Miklósy' édes dalának lap 152. Az Iskolák arra tanítanak bennünket, hogy a' *numerus* nagy szépséget önt-el a' beszéden, 's ide az is számlálhatik, midőn a' beszéd egyik része játékosan, de nem keresett játékkal, feleletet a' másik részre. Illyen itt az 1, 2, 's a' 7, 8 sor; 3, 4, és 9, 10; s az 5, 6, és 11, 12. — Melly virágokat ád nekünk nem sokára az Ifjúság' örök Istennéje, és az, a' ki a' nappalt felhozza! Mert ők azt adni fognak bizonyosan! — Sz... Novemb. 2d. 1822. K. F.»

Ugyanez ismertetés megjelent a *Tud. Gyűjtemény* 1822. évf. XII. f. 101—104. lapjain is.

4133. 204. lap 3. kikezdés 2. sor: «Fija *annak*, a' ki... Theologia tanítására candidáltatott.» *Patay János* (l. a 4089. számú lev. jegyz. 2. kikezdését) kinevezéséről a *M. Kurír* 1822. évf. 48. (decz. 13-diki) száma a következő rövid tudósítást közli: «Ó Cs. K. Felsege, Nov. 21d. költ fels. határozása szerint Tiszt. T. *Patay János* Urat, Sepsi Ref. Predikátort, a' Bécsi Theologiai Intézethez a' Helvetziai Vallástételt követők részéről Exegist tanító Profeszszorrá méltóztatott kegyelmesen kinevezni.» V. ö. a 209. lappal.

Ugyane szám közli *Kanka Dániel*nek szintén a bécsi prot. theol. intézethez történt kinevezését is.

4134. 207. lap fölül 7. sor: «Én a' jövő esztendei *Hebe*ben vagy *Aurorá*-ban adok talán egy prózában írt Regét.» Kazinczynek e szándéka, illetőleg csak felvillanó ötlete (mert máshol tudtommal nem említí) nem valósúlt; sem az egyik, sem a másik zsebkönyvben nincs ilyenmő prózai műve.

U. o. 2. kikezdés: «Én *mind a' kettő felől szóllok* a' Magy. Kurír' leveleiben.» A *Hebéről* írt bírálatát l. a 4132. számú levél jegyzetében. Az *Aurorá*-ról való bírálatát még ekkor meg sem írta, s csak az 1823. évf. 3. (jan. 10-diki) számában közölte: «Gyönyörű társa Hébének mind belső mind külső érdemeiben. Papiros, betűk, nyomtatás, rajzolatok, és ha a' legelsőt kivesszük, a' metszés is, valóban szépek; 's a' Corrector híven lát a dolgához. A' Kiadó nagy köszönetet érdemel, hogy a' rajzolatokat Schärmer, a' metszéseket, négyen kívül, Blaschke által dolgoztatá. Ezek közt kivált Csobáncz és Tátika szeretteti-meg magát; az elsőbb szép simplicitása, a' másik a' régi idők' boldog szívességének eleven előadása által, 's Ilka szívetrabló kis teremtés.

«S melly álmétkodást érdemlő gazdagságát látjuk itt, mint Hébében látánk,

a' szóknak, szóllásoknak, poetai formáknak! Valóságos virágszőnyeg, a' legcsillogóbb, legbájosabb színekkel. Hasonlítsuk-össze a' miket itt látunk, azokkal, a' mi jókat tíz 's több esztendő előtt látánk, 's kérdjük, ha haladunk-e, vagy, a' mint némelyek hinni szeretnék, hátra megyünk. Ennyit köszönhet a' Nemzet Döbrentének, Fejérnek és Trattnernek, Igaznak és Kisfaludynak, hogy az Erdélyi Múzeum, a Tudom. Gyűjtemény, és a' két Zsebkönyv által bennünket egy pont felé vonszának, 's a' szebb arczra derülő honi műveket a' Szép Nemmel is megkedveltették.

«Ott Kist látánk ázott szemekkel, a' rég olta ragyogva futott pályára két fjiával fellépni, itt a' két Kisfaludynak kiáltjuk ezt: Gemelle Castor, et gemelle Castoris! Sándor a' maga mindenek által kedvelt saját arczában jelen-meg itt: Károly, ez a' genialis és minden formákba szerencsésen általömlő Próteusz, ragyogva a' Görög Epigramm' mezején, a' olaszok' nekünk nehéz Nyolczas-Rímjében, a' Romantika' lágy nemeiben. De örömind között nem fojthatjuk-el e' kérdést: Miért hallgat itt Horvát István? miért Szemere és Kölcsey? Hova lett Hébében Klauzál? Az ő hallgatásokat semmi ki nem pótolhatja.

«Guzmics itt csak egy dalt adott; szépet, lelkest, mint minapi Értekezése a' Tud. Gyűjteményben: de csak egyet. Makárynak Juliája véres verejtékkel dolgozott könnyű darab; édesség, magasság, olasz forróság van elöntve a' bájos dalon. Szathmárynak éneke szívet lelket gyúlaszt. Ki nem irigylé Mailáthnak németül írt Szegény Utasát? íme azt most magyarul adja, 's olly jól mint németül. A' Telekiek, József és Ferencz, megfelelnek reményinknek, 's a' Pászmosi itt adja, a mit Hébe felől szóllván minap, 's régibb Csatalalát nem felejtethvén. (Rajta, Vitéz, paripára!) óhajtánk, de meg nem jövedőnlheténk. Ó és a' lánglelkű Helmeczy a' maga Tárogatójával, öreginket, gyermekinket a' Szép Halál' mezejére kiáltozzák: Sédely a' szép és szerencsétlen Skótziai Királynét szánatja 's szeretté-meg velünk; vele mi is irigyeljük a' Rizzio' vesztét. Mit fog az később adni, a' ki még húszadik évet el nem érve, illyet énekle? Egy Asszonyság női, anyai, honleányi érzéseket önt kebelünkbe 's elteve tisztelettel a' nagy ház' nagy leánya eránt, örvendünk, hogy keble' gyermekéből a' hon egy Bélát reménylhet. Ráday, az ifjúság' tavaszi korában, szorosán csatolja magát a' Szenthez, ki örömeinket megszenteli, bajainkban vigasztal, kísérleteink között támogat. Szalay Benjámin, a' maga bölcsen rejtegetett mély tudományával, 's vig kedvének boldog erével... De ki számlálja mind elő, a' mi itt magasztalást, vagy javalatot érdemel.

«Egyet óhajtánánk, 's nem a' Kiadóktól, hanem az Iróktól: hogy a' kik nekünk illy örömeket adnak, engedjék tudnunk neveiket. A' szerénység dicséretes tulajdon, de a' maga helyére való. Érzeniek kellene, mit vesz a' megilletett Olvasó, midőn nem ismeri, a' kinek gyönyört köszön, a' kit szeret... Sz... Decemb. 24d. 1822. K. F.» V. ö. a 4136. és 4137. számú levelekkel.

4136. A levél 2. kikezdése 4. sor: «Gr. *Bethlen Elek*, Bethlen Gábor német Irója...» Bethlen Elek Bethlen Gábor életét a Hormayr-Mednyánszky szerkesztésében megjelenő *Hist. Taschenbuch* IV. kötetében méltatja. L. a *Literarisches Conversations-Blatt* 1822. évf. 28. (nov. 6-diki) számát.

241. lap kikezdés: A mit e részben Döbrentei említ, sorrendben itt következnek:

Aranyosrákosi Székely Sándor: *A' székelyek Erdélyben. Hősi költemény;* a *Hebe* II. köt. 123—151. l.

Kazinczy: *Orpheus és Eurydice.* Virg. Georg IV. 464. U. o. 171—3. l.

Toldy (Schedel) F.: *Stuart Mária.* *Auróra*, II. köt. 300. l.

Helmezy: *Szofrónia és Olind.* (Kereszthadi Rege. T[orquato] T[asso]. Hieroszolymiaszból. C. I. 81—90. 's C. II. 1—53. *Auróra*, I. köt. 169—192. l.

Helmezy: *Az ideálok.* Schiller után. *Auróra* II. köt., 75. l.

A Patak melletti Ifju. Schiller után. U. o. 167. l.

Dal a' távoból. Matthisson után. U. o. 309—310. l.

Szalay Benjámín (Kisfaludy K.): *Tollagi Jónás' viszontagságai.* U. o. 245—288. l.

Horváth Endre: *Gritti Lajos.* U. o. 133. l.

Döbrentei: *Klára Visegrádon.* L. a 4122. számú levél jegyzetének 1. pontját. V. ö. a 214. lappal.

Nándor-Fejérvár. *Auróra*, II. köt. 191. l.

Phantasia. U. o. 312—317. l.

4139. A levél 2. sora: «Fő Notar. Comáromy Ur.» T. Comáromy István, Abauj várm. főjegyzője, a kiról Kazinczy az előbbi kötetekben is többször emlékezik.

U. o. 5. kikezdés: «Kinek hívják azt a' *Bécsi Typographust?*» Werfer Károlynak, a kivel Kazinczy az *Erdélyi Levelek* és a Sallustius fordítása nyomtatására alkuba bocsátkozott.

A 7. kikezdést v. ö. a 4153. számú levéllel.

4140. A levél kezdete: «*Verseggy nincs többé.*» A *M. Kurir* 1822. évf. 51. (decz. 24-diki) számában közli Verseggy rövid nekrolóját, hogy decz. 15. reggel hosszas betegség után 66 éves korában meghalt; idézi egy pár nevezetes művét, a «legszorgalmasabb magyar írók egyikének» mondja, kinek «halálát méltán fájlahatjuk». V. ö. a *Tud. Gyűjtemény* 1822. évf. XII. f. 118. lapjával. Császár Elemér id. műve XXI. fejezetével és a 4141. számú levéllel.

3. kikezdés: «Kultsár az írókat kéri újságában, hogy a nyekkenést elisio nélkül kerüljék.» V. ö. a *XVI. k.* 3642. számú levele jegyzetével és e kötet 219. lapjával.

4142. 220. lap 4. kikezdés: «Hofagent Nicksche [!]» Hibás olvasás, helyesen: *Miksche Antal Frigyes*, alsó-ausztriai, morva és sziléziai közjegyző, a bécsi jogi facultas tagja.

U. o. 5. kikezdés: «Die Gedichte, welche ich aus dem ungarischen ins Deutsche übersezt, will ich auch ungrisch heraus geben.» Gr. Majlátnak e terve nem valósult meg, a németre fordított költemények magyarul ilyen gyűjteményben sohasem jelentek meg.

4143. A 221. lap 2. kikezdését v. ö. a 4136. számú levéllel s jegyzetével.

Helmezy: *Tárogatója.* A költemény czíme: *Harczsózat*, az *Auróra* II. köt. 240. lapján.

A 222. lap 1. kikezdésében említett művek:

Toldy (Schedel F.): *Stuart Mária* az *Auróra* II. köt. 300. l.

Kovacsóczy M.: *Mult és jelenkor*, a *Hebe* II. köt. 81. l.

U. o. 2. kikezdés: «Rákosi... *Sonettjét* (Hunyadi) nem felejtettem...»

Hol jelent meg ez a sonett: Aranyosrákosi Székely művei kiadásában nem találjuk. Lehet, hogy csak Kazinczynak küldte el a nélkül, hogy egyszersmind közönség elé is szánta volna.

223. lap 2. kikezdés 3. sor: «A' Mailáth *szegény Útasa* gyönyörűen van fordítva.» V. ö. a 220. lap 1. kikezdésével. A fordítás az *Auróra* II. köt. 169. lapján jelent meg.

Alább 2 sorral: «Ugyan ki az a' *Makáry?*» Makárytól az *Auróra* II. kötetében több vers jelent meg: 1. *Julia* (32. l.); — 2. *Panasz* (88. l.); — 3. *Az Egészséghez* (161. l.); — 4. *Remény és jövőndő* (292. l.). *Makáry György* 1799. ápr. 28. Egerben született és 1857. nov. 13. u. o. halt meg. Szülővárosában tanult, majd Pesten patvaristáskodott és 1823-ban ügyvédi oklevelet nyert. Ekkor kötött barátságot a fővárosban élő íróikkal, Szemere Pállal, Kisfaludy Károlylyal és Bajzával. 1841-ben az egri érseki lyceumban apósának, Ivánszky Antalnak a helyébe lépett, mint a magyar nyelv és irodalom h. tanára; egy év múlva pedig rendes tanár lett. 1851-ben Bartakovics Béla egri érsek a gymnasiumhoz helyezte át, a hol haláláig tanított. A korabeli lapok, folyóiratok és zsebkönyvek mindenikébe dolgozott, verseket és esztétikai értekezéseket írt, Horatiust fordította. Egy pár alkalmi költeménye külön kiadásban is megjelent. Nevezetesebb művei: 1. *Magyar verstan*, Eger, 1842; — 2. *Második Rákóczi Ferencz szózata* 1807. évből, Debreczen, 1849. L. Szinyeyi J. id. műve, VIII. köt. 409—411. hasábját.

4144. A 225. lap 1. kikezdésében említett művek a következők:

Kisfaludy Sándor: *Dobozi* (képpel), az *Auróra* I. köt. 22—34. lapjain.

Sz. Mihályhegyi Remete, u. o. II. köt. 1—25. l.

Szent László képe a *Hebe* II. köt. elején; rajzolta és metszette Kovács József.

Kisfaludy Károly: *Honvágy* az *Auróra* II. köt. 35—37. l.

Guzmics Izidor: *Örömenek*, u. o. 26—31. l.

Szatthmáry: *Egy elútazott széphez*, u. o. 308. l.

A többire nézve l. a 4143. számú levél jegyzetét.

4145. A mit a levél 2. kikezdésében ír Cserey M., az a *M. Kurir* 1822. évf. 15. (aug. 20-diki) számában is megjelent.

227. lap 2. kikezdés: «*El vesztők két nagy Urunkat.*» T. i. gr. Bánffy György gubernátort és gr. Teleki Sámuel kancellárt. Bánffy Gy. rövid nekrológiáját l. a *M. Kurir* 1822. évf. 5. (júl. 16-diki) számában; Bánffy Gy. 1822. júl. 5. halt meg, 36 évig volt Erdély gubernátora. V. ö. a *Tud. Gyűjtemény* 1822. évf. VII. f. 117. lapjával. — Gr. Teleki Sámuelre nézve l. a 4102. levél jegyzetét.

4146. Ez a levél, noha Kazinczy «1823 elsőjéről» keltezte, nem ekkor, hanem a köv. év elején kelt, egész tartalma ezt bizonyítja.

230. lap kikezdés 3. sor: «Gr. Mailáth *Zunigája*... Bár Nagyságod a' Gödörházy *Lauráját* is olvasná.» Majláth J. *A' bosszúló kard* című elbeszélése a *Hebe* III. köt. 149—170. lapján jelent meg; a Gödörházy *Laurája* azonban a zsebkönyvek egyikében sincs; hol jelent meg: nem tudtam nyomára akadni.

4147. 232. lap 1. kikezdés: «Tsak a' minap olvasám a Hébében *reám arányzott verseidet*... Döbröntei is belé nyomtattatá a leányom levelit.» Kazinczy-nak a *Csereihöz* című sonettje a *Hebe* II. köt. 32. lapján olvasható. — Döbröntei: *Egy erdélyi magyar asszonyságnak két levele leányöcséséhez, 1818.* U. o. 53—58. l.

4148. 233. lap 4. kikezdés: «*Vajda Hunyadod* előtt tórdet hajtok.» Kazinczy *Vajda-Hunyadon* című költeménye a *Hebe* II. köt. 65. lapján jelent meg.

4149. Ferenczy József, Ferenczy István szobrász lesvöröcsese, a mint Kazinczyval ismeretségbe jut, közli azon leveleit, a melyeket bátyjától kapott. E levelekből Kazinczy kivonatokat készít, a melyeket ideiktatok:

Ferenczy István.

Született Rima-Szombaton 1792. Febr. 24d. Rómába ért 1818. Június 15dikén.

Ferenczy István József öccsének Patakra. 31. Aug. 1822.

«Én 13. Aug. a' Pásztorleányomat (vagy a' Művészség' kezdetét) egészen elkészítvén, nem kevés hosszúval, mellyről most hallgatok, 14diknek hajnalán, mint minden lelki ismérrel' mardosásítól szabad ember azon józan ítéletű nyugott lélek, bár megvetett is valakiktől, de még is győztes vagyok, talán sírva is, csak rosszul öltözött betűkkel talpkövére ezeket íratta velem: AVX. 105. PALAT. SEM. AVG. ART. INI. PANN. VIND. POST. BYDAM. AICVP. CXXXVIII. AN. azonban az asztalos megérkezett, még utolsó kötelességemet megtettem, a' legnagyobb-vigyázással magam tulajdon kezeimmal färekeszébe békelyeztettem, kívántam szerencsés megérkezést és a' magyar művész egen boldog derülést. Utí társul adám Csokonait, a' ki őt Budáig be fogja kísérteni, és onnan Debreczenbe, mint született földére a' Collegiumba be fog küldetni ezen előírással: CSOKONAI. hátulsó részére FERENCZI. SC. TALE. MER.

Róma, 25. 8br. 1822. E' folyó 17d. Herczeg Rudnay Sándor Úrtól levelet kapván, tudósít, hogy az Esztergomi Templomba vezető lépcső két oldalán két Angyalnak kellene állani, és fejér márványból, melly az ő Urodalmában találtatik, szinte 15 lábnyi magasságú; addig kívánja hogy modeljét gipsbe kicsinbe készíteném-el, és öneki minél előbb beküldeném, most azon dolgozom, 2½ láb nagy.

Sokat vesztett Canován Róma (halála híre ide 20d. érkezett) és a' Művészség. Azok között én is, a' ki az ő Munkájit Bécsbe bámultam, őtet csak látni Rómába jöttem. 4 esztendőig vele állandó barátságban éltem, utolsó nálam létekor nyájasabb volt mint valaha. Szinte utolsó szava ez volt hozzám: Midőn te hazádba vissza fogsz érkezni, majd meglássd millyen jól fognak hazád fiai felvenni, melly Profecziója már is láttatik beteljesedni.

A' múlt télen ismerkedtem meg a' Gróf Eszterházy Házi Káplánjával Deáky Zsigmond Urral; több szép Magyar könyvei voltak és kézírásai, a' Tudományt 's hazáját felette szerette. Most Helvetiában vagyon.

234. lap 1. kikezdés: »A' *Graphidiont* Rösler Úr igen megdísérté a' XLVII. darab Hasznos Levelekben.« V. ö. a 4150. számú levéllel. Ferenczy József tévedésből hivatkozik a *Gemeinnützige Blätter* 1822. évf. 47. számára, mert abban egy szó sincs Ferenczy Istvánról.

Érdekesnek találok ide iktatni Ferenczy Istvánról azt az adatot, a melyet a *M. Kurir* 1818. évf. 17. (márcz. 3-diki) számában találtam, s a mely Meller Simon, a Ferenczy I. életrajzírója figyelmét kikerülte: «Azok között a' Tanuló Ifjak között, kiknek az idevaló Szépmesterségek Cs. K. Akademiájában, legközelebb az ő Fels. születése napján legjobb Munkáikért jutalmak osztattak-ki, örömmel olvassuk *Ferentzy István* Hazánkfiát, a' ki Rima Szombati fi; ő az atzél-metszés minden nemeiben, a' domború faragásban szintúgy, mint a' mély kép-vésésben különösen megkülömböztette magát, és a' Bélyegkép metsző Oskolában a' legelső jutalmat nyerte el. Annnyival örömeoseb említjük itt ezen ő szép meg-tiszteltetését, hogy *Ferentzy István* úr mesterségbéli ügyességén kívül kedveltető jámbor magaviselete által is különösen megkülömbözteti magát.»

4150. 236. lap 1. kikezdés: «A' mit az Úr' *lyánkája* felől az *Igaz barátom*' *Újságlevelében* olvastam.» «A szép mesterségek kezdete (pásztorleányka)» képe Meller S. id. műve 100—101. lapjai közt jelent meg. Igaz Sámuel a *M. Kurir* 1822. évf. 50. (decz. 20-diki) számában nemcsak a *Pásztorleánykáról*, hanem a Csokonai mellszobráról is ír; cikkét ideiktatom: Ferenczy István két jeles munkája megérkezett Rómából: egy ifjú pásztorleány, carrarai szép fehér márványból, s Csokonai büsztje, alabástromból. József főhg, a ki e szobrokat rendelte, az ifjú pásztorleányt a M. N. Múzeumnak, Csokonai büsztjét pedig a debreczeni ref. kollégiumnak küldi. A nádor különben is évenként segíti Ferenczyt.

A két szoborról a következőket olvassuk: «Ferenczyneknek ifjú pásztori leánya gyönyörű munka. A' művészség kezdetét ábrázoló régi allegóriát fejezi-ki általa, de a' melyet az ő ideáli képzelése sokkal szebbre emelt. A' leány jobb lábával fvényben térdepel, a' mint Kedvese árnyékának abban melázva húzogatott rajzát éppen végezi. Ezen való örömeében élni látszik ábrázatján belső szíves hajlandósága, a' megszelidítő hív gyengédsége terül el rajta, 's az első szerelemnek ártatlan ömledése, melyet nem tett még tartalék feszessé, vonsz, bájol vonásaiban. Igen kellemesen vagyon elrendezve helyzete is, különösen szép a' bal keze' tartása. Semmi sincs az egész képen, a' mi a' leggyakorlottabb szemet is sérthetné, mert nem a' mesterkélésnek sok bajba került munkája, hanem a' bizonyos egyszerű izlésnek a' kövön való önkéntes bájló megjelenése. Erejét és a' szépségről lévő ideálját Ferenczy az Antikok tanulása által nemesítette 's ennélfogva a' régi allegóriát homályosabb korából kikapta 's a' leánynak delibb testtartást adott, derekát pedig már mesterségesen készült övedzettel folytatta-körül.»

«Csokonai Vitéz Mihály' büsztje igen tisztán és nagy szorgalommal készült. Homloka' fürtjét, mint jeles Költőnek, borostyán-koszorú keríti, orczáját mint Magyarnek bajusz férfiúsítja; nyaka egészen szabad minden kötő nélkül, mejjén nemzeti köntösünk, mente van. Ezen képet Ferenczy, hihetőleg a' Prof. Márton József Úr által rézre metszetett és kiadott után készítette.» L. a jelen kötet 243. lapját.

237. lap 1. kikezdés: «Küldöm a' *Gebhardiét* magyar fordításban.» Gebhardi Lajos «Geschichte des Reichs Hungarn und der damit verbundenen Staaten»,

(4 Theile) Leipzig 1778—1782. című munkája magyar fordítása Hegyi Józseftől, s folytatása Kulcsár Istvántól Pesten, 1803. jelent meg 2 kötetben.

4152. 239. lap 1. kikezdés végső sor: «*Wutky* Bécsben, 's *Braun.*» *Wutky Mihályra* nézve l. a X. k. 2342. számú levelét s jegyzetét; *Braun Ádámrá* nézve pedig a X. és XIV. k. 2341. és 3206. számú leveleit s jegyzeteit.

4153. 243. lap alul 5. sor: «Az ujságokból tudja az Ur... » l. a 4150. számú levelet s jegyzetét.

4155. 3. kikezdés: «*Hébében munkáidat* nagy gyönyörűséggel olvastam.» Kazinczynak a *Hebe* II. kötetében következő művei jelentek meg: *A' Sonett Múzája*, — *A' kötés napja*, — *Az én boldogítóm*, — *Az ő képe*, — *Fény és homály*, — *Csereiehez* (28—32. l.); — *Vajda-Hunyadon* (65. l.), — *Branyicskán, Hunyadban* (B. Jósika Jánoshoz; 122. l.), — *Orpheus és Eurydice* (171—4. l.), — *Zemplényi vitézek emléke* (névtelenül, 259—285. l.).

245. lap alul 1. sor: «Készítettem... egy pár *Értekezést.*» Kis Jánostól a saját neve alatt egyetlen értekezés sincs a *Tud. Gyűjtemény* 1823. és 1824. évfolyamaiban; maga Kis J. is *Emlékezései* 432. lapján csak az 1825. évfolyamot nevezi meg, a melybe írt; de az ott megjelent művét e levelében nem értheti, mert az gr. Cziráky Antalnak csak az 1823. évf. X. f-ben tett kérdésére válaszol. Úgy látszik, vagy be sem küldte elkészített értekezését a szerkesztőségnek, vagy valami okból a szerkesztőség nem közölte.

246. lap fölül 1. sor: «Egy pár verset *Hébébe*» (irok). «Talán még *Auróra* számára is fogok valamit dolgozni.» Sem a *Hebe*, sem az *Aurora* III. kötetébe nem küldött semmit, mert egyik zsebkönyvben sincs semmi közleménye. V. ö. a 4273. számú levellel.

4155. A lev. 1. kikezdése: «Báró *Barnak*...» Geo. L. Baar «Építres diverses sur des sujets différens» című műve Londonban, 1740. jelent meg 2 köt., újabb kiadása Frankfurt és Lipcse, 1763.

4158. «Gróf Gyulay 's Gróf Kornis verik a' készülő! Olasz Országba.» Gyulay Lajos terve dugába dőlt; de Kornis és Eszterházy László csakugyan elutaztak Olaszországba. Utazásokról a M. Kurir 1823. évf. 32. (okt. 17-diki) száma is megemlékezik: «Két ifjú Mágnásaink, Gr. *Eszterházy László* Szám felett való Udv. Secretárius és Gr. *Kornis Mihály* Szám felett való Udv. Concipista, mindketten a' fels. Erd. Cancellariánál, Olasz Országi és Nápolyi szép útfokban, Ferenczynket is meglátogatták.» Közli a lap Ferenczynnek igaz Sámuelhez írt levelét, a melyben azt jelenti Ferenczy, hogy 1824 tavaszán haza indúl Rómából Magyarországra.

4159. A levél 2. kikezdése vége: «*Erzbischof Firmian.*» T. i. Gr. *Firmian Lipót Miksa* bécsi érsek (1766—1831), a kit Hohenwart érsek halála után nevezett ki Ferencz császár bécsi érsekké, 1822-ben. L. Wurzbach id. m. IV. köt. 235. lapját.

249. lap 3. kikezdés: «Herrn *Magda* kenne ich bloss aus seiner Schrift.» *Magda Pál* 1770. jún. 29. Rozsnyón született és 1841. júl. 23. Sárospatakon halt meg. Iskoláit szülővárosában kezdte, majd Késmárkon és Pozsonyban foly-

tatta; egy évig Iglón nevelősködött és 1792-ben Jenába ment, a honnan 1794-ben hazatérvén, előbb mint magántanító, 1797-ben pedig mint köztanító működött a csetneki Tsitsch-féle nevelőintézetben. Később a gömöri gymnasiumban tanított, a honnan Lőcsére, másfél év múlva pedig Besztercebányára ment, s itt adta ki két latin programját (I. a IX. k. 551. lapján), a mely oly nagy figyelmet keltett. Innen Teschenbe és Sopronba is meghívták, ő az utóbbit fogadta el 1814-ben. 1822-ben Karlóczára vonúlt «a szörnyű drágaság miatt», bizonyára Rummy K. Gy. helyére. Három év múlva aztán Sárospatakon választották meg a római és görög irodalom, a természethistoria és mezői gazdaság tanítására; később Szarvas hívta meg szintén tanárnak, a hol 1838-ban nyugalomra lépett. A M. Tud. Akadémia 1834. nov. 8. lev. tagjává választotta. Főbb művei a már id. programokon kívül a következők: 1. Emlékezetoszlop... Cházár András úrnak tiszteletére, Soprony, 1815; — 2. Magyarországnak és a határőrző katonaság vidékének legújabb statisztikai és geographiai leírása, Pest, 1819; — 3. Oratio inauguralis de originali forma hominis habitus, S. Patakini, 1826; — 4. Neueste statistisch-geographische Beschreibung des Königreichs Ungarn, Leipzig 1832; 2. kiadás u. o. 1835; — 5. A mezői gazdaság philosophiájának szabásai szerint okoskodó és munkálkodó gazda, Sárospatak, 1833 és 1839; — 6. Az embernek eredeti formájáról programma... Pest, 1837. Ezeken fölül több bölcséleti és paedagógiai műve kéziratban maradt. L. Szinnyei J. id. műve, VIII. köt. 264—266. hasábjait.

A 253. lapon két művészt említ Kazinczy: *Grassy* és *Kissling*. *Grassy József* (1756—1838) bécsi festő, a ki már ifjú korában versenytársa volt Függernek és Lampinak; majd a drezdai művészeti akadémián tanárkodott, később Rómában működött, a honnan ismét Drezdába tért vissza. Leghíresebbek *Sz. Péter, Ker. sz. János és Péter átnyújtja VII. Pius pápának az egyház kulcsait* című képei. L. bővebben Wurzbach id. m. V. köt. 314—317. lapjait. *Kissling* (Kiesling) Lipótra nézve I. a VIII. k. 1971. számú levelét s jegyzetét.

Végső kikezdés: «Die *Biographie des Berzeviczy* ist äusserst anziehend.» Berzeviczy Gergely életrajza a *Tud. Gyűjtemény* 1822. évf. V. f. 63—72. lapjain jelent meg.

4162. 260. lap 2. sor: «*Erdélyi Leveleim* szerencsésen *kiszabadulának a' Bécsi Censor kezéből.*» V. ö. a 4120. számú levél jegyzetével. A *M. Kurir* csak 1823. évf. 46. (jún. 10-diki) számában jelenti e hírt: «Kazinczynak Erdélyi Levelői szerencsésen keresztül esének a' Censúrán 's nem sokára megjelennek, Vajda-Hunyadnak Mélt. Bája István Úr által igen szépen és híven festett képével és több rezekkel.»

4167. 264. lap alúl 6. sor: «Legjobban tetszett nékem Hébében a' m *töled van és Döbrenteitől.*» Kazinczy műveit I. felsorolva a 4155. számú levél jegyzetében. Döbrenteitől valók: A már említett *Klára Visegrádon*; továbbá: *Egy erdélyi magyar asszonyság két levele leány öcséséhez, 1818* (az 53—58. l., v. ö. a 4147. számú levéllel s jegyzetével); — *A' sok milliójú semmire kellő sírjánál*, u. o. 288—9. l., v. ö. a 4122. számú levél jegyzetének 2. kikezdésével.

265. lap 2. kikezdés: «A' minap ismét egy kis értekezést olvastam Berek-szászától.» Dessewffy József Beregszászi Nagy Pálnak a *Tud. Gyűjtemény* 1822. évf. XII. f. 55—66. lapjain között értekezésre hivatkozik, a melynek címe:

«Némelly észrevételek azon észrevételekről, melyeket a' magyar Szókötésre írt Virág Benedek.» Ebben a többi közt nem épen azt vitatja Beregszászi, a mi miatt Dessewffy támadja; hanem csak annyit mond, hogy az *a* névelőhöz mintegy hozzátesszük az utána következő névszó mássalhangzóját a kimondásban, így: *affő* (a' fő), *akkéz* (a' kéz) stb.

U. o. 3. kikezdés: «*Schubart híres munkája Göthérol.*» Schubart Károly műve ily czímmel jelent meg: «Zur Beurtheilung Goethe's mit Beziehung auf verwandte Literatur u. Kunst; Breslau, 1817, 2 köt., 2. kiadás u. o. 1820.» L. a *Jahrbücher der Literatur*, 1822. évf. II. félév, XVIII. és XIX. számait.

4169. 272. lap 2. kikezdés: «A' Teleki... Biographiája nagyon jól illik a' Megholithoz.» Teleki László életrajza a *Tud. Gyűjtemény* 1823. évf. I. f. 87—106. lapjain olvasható Thaisz Andrásról. A füzet elején van Teleki arcképe, a melyet Donát J. festett és John Fr. metszett.

Alább 1 sorral: «Vevém a' Hormayr *Archívjának* 18-dik darabját, melyben *Hebe* fölül van szó...» Az *Archív* 1823. évf. 18—19. (febr. 10. és 12-diki) számában a következő bírálat olvasható: «Nachdem Igaz mit seinem Taschenbuch 1821. eine neue, dem Geschmack des gegenwärtigen Zeitalters vollkommen anpassende Periode der magyarischen Taschenbuch-Literatur eröffnet hat, ist sowohl in inländischen Blättern (namentlich unter andern in dem Archiv May 1822.) als auch in auswärtigen Zeitschriften vieles über sie gesprochen worden, welches zu wiederhohlen und zu beurtheilen, ausser der Tendenz dieses Aufsatzes liegt. Nur hält es Referent nicht für überflüssig, bevor er zur Beleuchtung der heurigen Taschenbücher schreitet, jenen gewaltigen Irrthum zu rügen, wodurch in der so geachteten Zeitschrift *Tud. Gyűjtemény* 1821. XII. Heft pag. 100. das von einem echten Ungar in seiner Landessprache verfasste, der Nation als erstes Product der Art, so wie durch innern Werth zur Ehre gereichende genannte Taschenbuch unter der Rubrik der ausländischen Literatur aufgeführt wird!!»

Itt azután egyenként felsorolja a bíráló a *Hebe* II. köt. tartalmát, külön a metszeteket, a prózai és verses műveket. Kazinczy műveiről ezeket olvassuk: «Unter den Poesien erwähnt Referent vorzugsweise: Zu Vajda Hunyad von Kazinczy, das hier unstreitig die Palme verdient, seine fünf Sonnette, als schon anerkannte Muster, sein tief gedachtes Epigramm: Mund und Herz.»

A bírálat e sorokkal végződik: «Nach allem Gesagten freut sich Referent, dieses beliebte Taschenbuch so trefflich fortgesetzt zu sehen, und empfiehlt es allen Freunden magyarischer Literatur, als einen lieblichen Kranz heimischer Blumen, dem er von Herzen lange Blüthe und für die Zukunft kräftiges Wiederaufkeimen wünscht.»

U. o. 3. kikezdés: «*Gustermann idvezülle.*» A *M. Kurir* 1823. évf. 13. (febr. 14-diki) száma közli Gustermann Antal Vilmos halála híret, aki hetvenkétéves korában szélütésben halt meg. «Staats-Verfassung von Ungarn» című munkája heves vitát keltett a magyar történetírók közt, kivált Horvát I. támadta teljes erejével és tudományával. V. ö. a *Tud. Gyűjtemény* 1823. évf. II. f. 130. lapjával.

U. o. 3. kikezdés: «Erdélyi Leveleim... *Jung*... censurázta.» T. i. *Jung János*, a ki 1778-ban született Pesten és 1828. márcz. 22. halt meg Bécsben. Tanulmányait Pesten végezte s azután Bécsben ügyvédkedett, 1807—8. a magyar föl-

kelő seregben főhadnagy volt; utóbb a bécsi egyetemen és a Mária-Terézia-akadémiában a magyar törvénytudomány tanára lett. Önálló művei: 1. Die Restauration. Ein Lustspiel in vier Aufzügen, Ofen, 1806; — 2. A hadi mesterséget tárgyazó szűkségesebb tudományoknak summás előadása, Pest, 1807—8. két köt.; — 3. Darstellung des ungarischen Privat-Rechtes, Wien, 1818, 2. kiadás u. o. 1827; — 4. Das Bergrecht in den sämmtlichen k. k. österreichischen Staaten, u. o. 1822; — 5. Jus personarum privatum Regni Hungariae secundum systema codicis civilis imperii Austriaci, u. o. 1828. L. Szinnye J. id. műve V. köt. 720—721. hasábját.

4171. Az egész levelet v. ö. a 4184. számú levéllel.

275. lap fölül 17. sor: «De ad Ium Pásztó eránt *A. I-től...*» *Almássy Ignác* vicekancellár értendő, a kivel Kazinczy a Török-féle birtokok miatt szintén egyezkedni akart.

276. lap fölül 1. sor: «Gróf *F.*-nek...» T. i. gr. *Forgách Ferencz* (1785—1866), kamarás és tiszt. udvari titkár, L. a Nemzeti Zsebkönyv I. köt. 117. lapját.

U. o. 2. kikezdés: «Néha napján a' Gr. *T. L.* idejében.» T. i. gr. Török Lajos idejében.

277. lap fölül 19. sor: «*Atzél, Lányi, Márkus.*» Aczél Istvánra l. a *IV. k.* 1036. számú levele jegyzetének 5. kikezdését, — Lányi Józsefre l. a *XIII. k.* 3002. számú levele jegyzetének 3. kikezdését, — Márkus Ignácra l. a *XI. k.* 2499. számú jegyzetét.

U. o. 1. kikezdés 2. sor: «*Wrba el-vesztése...*» E halálesetről a *M. Kurir* 1823. évf. 13. (febr. 14-diki) számában a következő rövid tudósítást közli: «Gróf Wrba-Freudenthal Rudolf Úr, Horsovicz, Kamerov, Walsegg és Ginecz Uradalmaknak Úra, az Aranygyapjas Rend' Vitéze, Sz. István magyar Király Rendének Nagy-keresztese, az ausztriai Vas-korona Rendnek, valamint az orosz császári András, Newszky Sándor és Sz. Anna Rendeknek, úgy a' baváriai Sz. Hubert, 's több külső Országi Vitéz Rendeknek Vitéze, Cs. K. Belső titkos Tanácsos és Fő-Kamarás Ó Excja Jan. 30d. életének 61d. esztendejében megholt.»

4172. 278. lap alúl 10. sor: «A' szép *Nina.*» T. i. gr. Bethlen Anna (1808—1865) Bethlen Imre leánya, a kit Wesselényi Miklós feleségül akart venni, de a terv abban maradt. 1823-ban b. Bánffy Zsigmond (1802—1885) vette nőül. L. a Nemz. Zsebkönyv I. köt. 52. és Nagy I. id. műve, pótl. köt. 67. lapját; v. ö. a 4189. számú levéllel.

279. lap 1. kikezdés: «*Eggy Magyarra vált Herczeg* meghala.» T. i. Brezenheim Károly Ágost hg., a kiről a *M. Kurir* 1823. évf. 26. (ápr. 1-ei) száma közöl nekrológot, a mely a *M. P.* 245—248. lapjain is megjelent, de változtatással. V. ö. a 4096. számú levéllel s jegyzetével.

4173. 280. lap 1. kikezdés 2. sor: «A' híres *Drevenyák...*» *Drevenyák Ferencz* l. az *V. k.* 1251., *XIV. k.* 3288. és *XVI. k.* 3720. számú levelét s jegyzetét.

U. o. 2. kikezdés: «*Az atyám testvérének fia, István.*»... T. i. Kazinczy András fia, K. István, a kit v. ö. a *III. k.* 705. számú levelével s jegyzetével.

U. o. 3. kikezdés 4. sor: «Referend Batthyáni Vincze.» Kazinczynak az *Erdélyi Levelek* című kézirata — jól sejtette — csakugyan gr. Batthyány Vincze kezébe jutott felülvizsgálatra. E férfiú 1772. febr. 28. Gráczban született s meghalt 1827. decz. 3. Bécsben. Előbb a magyar udv. kancellariánál referens tanácsos, majd Esztergom vármegye főispáni helytartója, azután Hont várm. főispánja, az austr. udv. kereskedelmi bizotts. előadója és az udv. kamara alelnöke volt. Nevezetesebb művei: 1. Ueber das ungarische Küstenland, Pest, 1805; — 2. Reise nach Constantinopel. In Briefen. U. o., 1810; — 3. Reise durch einen Theil Ungarns, Siebenbürgens, der Moldau und Bukovina im Jahre 1805. U. o., 1811. I. Szinyei J. id. műve I. köt. 705—6. hasábját.

281. lap alúl 2. sor: «Mit csinál az én *Utazottam.*» T. i. b. Wesselényi Miklós, a ki ekkoriban járt Angliában.

4174. 283. lap 1. kikezdés 5. sor: «Egy új könyvet bocsájtott-ki a' minap *Jouy*...» Jouy Vict. Jos. Étienne műve a köv. czímmel jelent meg: «La morale appliquée à la politique, pour servir d' introduction à la Collection des moeurs françaises au dix-neuvième siècle;» Paris, 1822.

A Szabolcs vármegyei hatóság tagjai közül Desseffy a következőket említi: Csepei *Zoltán Pál* másodalispán, Falusi *Eövdögh Alajos* főjegyző, *Désy György* és *Bónis Sámuel* szolgabírák; — *Sebes*, valószínűleg ugyanaz a férfiú, a kit a *XVII. k.* 568. lapján *Nagyfalusi Sebes* névvel emleget, s a kit Szemere *Sebes Gábornak* mond, v. ő. a *XVII.* 3827. levelével s jegyzetével.

4178. Hogy e levél érthető legyen, megjegyzem a következőket: Kölcsey elolvassván a Vályi-Nagy Ferencz Homér-fordítását, 1823. febr. Szemeréhez írt levelében elmondja, hogy a saját Homér-fordítását még 1816-ban elküldte Szemeréhez, a ki meg Kazinczynak kedveskedett vele. «Képzeld már most a bámulást — olvassuk e levélben — mely engem elfoga, midőn nálad maradt Homéromat egyszerre a Kazinczy által kiadott Nagy Ferenczi Homérban megpillantottam! Ki varázsolta téged ide? felsikolték; s akaratom ellen a *Plagiariusok* jutottak eszembe.»

«Kérlek tehát, édes prókátor barátom — végzi Kölcsey — nálad maradt fordításomat Nagyéval összevetvén, jeleld ki az övéből az enyémet; s a *Tud. Gyűjtemény publikuma előtt adasd vissza fordítójának.* Mert ha kiraboltni kinos, még kinosabb lenne egykor kirablónak trombitáltatni: ha sajátómt azt kiáltaná valaki: Csóka, el a páváktól — vissza seregedhez!»

E levélre, a melyet Szemere Kazinczyhoz küldött, írta Kazinczy az 1823. márcz. 11-diki feleletét, a mely a Kölcsey minden munkái III. köt. 246—247. lapján csak félig van közölve.

Kazinczy feleletére, a melyet Szemere hasonlóképen közölt Kölcseyvel (l. u. o. 247. l.), ez azt válaszolja, hogy soha nem hallotta még a plagiumot «szép érzés következésének nevezetni.» Beleegyez Szemere tervébe, hogy a Kölcsey és Kazinczy leveleit a *Tud. Gyűjteményben* kiadja. Kölcseynek e soraira írja Kazinczy 4179. számú levelét, a melyre Kölcsey ismét válaszol (l. u. o. 249—251. l.), megmarad a plagium vádja mellett s éles megkülönböztetést tesz a *kölcsönzés* és *plagium* között s így folytatja: «Vályi Nagy csak úgy érdemel előttem menteséget, ha az eltulajdonítást nem tette. Mert nem lehetetlen feltennem, hogy azt a kiadó (t. i. Kazinczy) cselekedte. S ezt én mondhatom a nélkül, hogy Kazinczyt

igazságtalanul sérténém.» Most már bírónak hívja fel Szemerét és kéri, hogy azt tegye, a mit legjobbnak lát. V. ö. a 4192. számú levéllel.

Kölcseynek e soraira írja Kazinczy a 4216. számú levelét, a melylyel egyelőre elhallgatott az ú. n. «Iliási per.» V. ö. a Kölcsey minden munkái, IX. köt. 276—278. lapjaival.

4182. A levél 2. kikezdése: «Igy fog megjelenni a' jövő esztendei *Hébé*-ben.» Kazinczynak a *Dédácson, Hunyadban, gr. Gyulay Ferencznél* című epigrammja csakugyan megjelent a *Hebe* III. köt. 23. lapján.

4184. Az egész levelet v. ö. a 4174. számú levéllel s jegyzetével.

4185. 303. lap. 1. kikezdés 6. sor: «*Hübner Lexiconjának magyar szerkesztetője.*» T. i. Fejér György.

A 304. lap 2. versszak helyett az *Auróra* II. köt. 30. lapján e sorok olvashatók:

Itten Hazánk' szent Áreopágja Per-
Patvarkodók közt búnt, igazat bírál,
'S megszerzi a' szép eggyeséget
A' rokonok' hidegült szívékben.

Ez Guzmics *Örömenekének* 22. versszaka.

U. o. alúl 5. sor: «A' *Skaliger 's Casaubon'* (a szövegben Cafaubon sajtóhiba) Reiske által kiadott görög 's latin textjek mellett *Voss Németjével* élek.» Valószínűleg Guzmics a következő című kiadást érti: Theocriti, Moschi, Bionis, Simmiae quae extant: cum Graecis in Theocritum scholiis et indice copioso. Ommia Studio et op. Dan. Heinsii. Accedit Jos. Scaligeri, Is. Casauboni et ejusdem Dan. Heinsii notae et lectiones. H. n. 1604; későbbi kiadás 1699.

Voss német fordítása Tübingában, 1808-ban jelent meg.

4187. «A nagy *Zrinyi Biographiáját* irod.» Kazinczynak régi terve volt a szigeti hős életrajzát megírni, de csak mostanában öltött komolyabb alakot e terv, mióta a Mária Terézia életrajza oly nagy tetszéssel találkozott. A *Hebe* IV. köt. 3—22. lapjain jelent meg, a honnan Abafi a *M. P*-ba is átvette.

«El ne felejtkezél . . . *Cserey Pál*ról emlékezni . . . Benkő *Transsilvaniajába* is» emlékezik róla — írja *Cserey Farkas*. Benkő J. id. műve (Vindobonae, 1778) II. köt. 443. lapján ezeket mondja: «*Paulus* (t. i. *Cserey*) immortalis memoriae Herois Nicolai Comitis Zrini militiam, et fortunam cum ducentis equitibus cristatis sequutus An. 1556. ad oppidum Sziklos [!], dum Mehemetes Bosniae Praefectus nocturno impetu per Praesidiarios Szigethanos invaderetur, cum Turcis fortiter pugnans, nec inultus occubuit.»

Alább *Cserey Balázsról* tesz említést. Erre vonatkozólag l. a *XVI. k.* 3614. számú levelét s jegyzetét.

4188. 307. lap 2. kikezdését v. ö. a Bevezetés XLIV. lapjával.

4191. A levél eleje: «*Dédács* az első táblájára megy a' *Hébének.*» V. ö. a 4182. számú levél 1. jegyzetével.

2. kikezdés: «Semmin úgy nem örülök mint a' *Theresia életén.*» Kazinczynak *Mária Theresia* című dolgozata a *Hebe* III. köt. 5—21. lapjain jelent meg Meytens festményének metszetével, s utána a *M. P.* 178—191. lapjain is.

312. lap fölül 1. sor: «A' *Graphidiont* egész nagyságban adom 's *versedet* vele együtt.» Igaz S. sem a képet, sem Kazinczy epigrammját nem közölte a *Hebe* III. kötetében. V. ö. 4221. és 4223. számú levelekkel.

4193. 314. lap 3. kikezdés: «Hát Brassóba küldött *levelemet* vetted é a *Kolozsvári Sándor* Veszprémi Kanonok Dictiójával?» Cserey M. aligha vette ezt a levelet, mert az ez ideig ismeretlen. — *Kolozsváry Sándor* 1775. márcz. 20. Homok-Bödögén (Veszprém várm.) született s Veszprémben 1842. decz. 6. halt meg. Tanulását Pápán kezdte, Sopronban folytatta és Veszprémben végezte. 1790-ben a veszprémi püspöki semináriumba lépett s Pozsonyban hallgatta a bölcseleti és hittudományt; 1798-ban áldozópappá szenteltetett s a papnevelő intézet tanára lett. 1804-ben nagykapornaki lelkész, 1808-ban veszprémi kanonok és plébánus, később apát és pápai főesperes lett. Részt vett az 1825—7. országgyűlésen, a hol hazafias szónoklatával tűnt ki. Midőn a M. Tud. Akadémia 1830-ban első nagygyűlését tartotta, ő igazgató, a köv. évben pedig tiszteleti taggá nevezetett ki és részt vett a nagy szótár előkészítő munkálataiban. Tetemes alapítványt tett a népnevelés céljaira. Egyházi beszédei két ízben is megjelentek Pozsonyban, két kötet, 1843—4. és Egerben, 1875. Megjelent az a beszéde is, a melyre Kazinczy czéloz; ezt a beszédet Almássy József kir. biztoshoz intézte 1823. a veszprémi vármegyeháznak kapujában (l. e beszédet a budapesti egyetemi könyvtárban), valamint egy másik beszéde, a melyet a kir. biztosok iránt szintén 1823. tartott a vármegye közgyűlésén (a M. N. Múzeum könyvtárában). L. Szinnyei J. id. műve, VI. köt. 793—794. hasábjain.

315. lap alul 10. sor: «Báró *Gabelhoffen* . . .» Helyesen: *Gabelkhoven Antal* vágújhelyi prépost.

317. lap 2. kikezdés: «Miklósnak bizonyosan írok.» L. a 4195. számú levelet.

4195. 320. lap 3. kikezdés: «Erdélyben tudják, mit tevének a' Szala Vármegyei Asszonyóságok.» Erre vonatkozólag a Zala vármegyei levéltárban kutatást rendelt el kérésemre Thassy Kristóf, a vármegye főügyésze, de eredménytelenül. Egykori szemtanútól, Nagy Károlytól, a ki ez időben 8 éves volt és fia Nagy Antal zalaegerszegi főbírónak, a következő értesítést volt szíves velem közleni: Az alispán, Hertelendy Ferencz, és a főbírák nem akarták a törvénytelen rendeleteket aláírni s kiadni. Ezért a kir. biztos, gr. Amade Antal, valamennyit Zalaegerszegre rendelte és karhatalommal kényszerítette őket a rendeletek kihirdetésére. A hivatalos helyiségből addig ki nem eresztette őket, sem hozzájuk senkit nem bocsátott, míg a sérelmes rendeleteket ki nem adták. Katonák szállták meg a hivatalokat, s 3—4 napig valóságos ostromállapot volt. A főbírói hivatal helyén most Deák Ferencz szobra áll.

Kazinczy F. jegyzetei (l. az Akadémia könyvtárában: *Jogi. Orsz. Gy.* 4r. 7. szám alatt) szerint 1823. febr. 13. tartatott a gyűlés, a melyben elhatározták, hogy a vármegye régebbi végzéséhez ragaszkodnak. Ekkor gr. Amade Antal kir. biztos magához hívatta egyenkint a tisztviselőket s azt kívánta, hogy a ki a felsőbb parancsot teljesíteni nem akarja, rögtön adja be lemondását s írjon alá oly

értelmű reversalist, a mely szerint többé semmiféle kir. kegyelemre számot nem tart. Senki sem találkozott, a ki a már egyszer aláírt lemondását megváltoztatta volna.

Az id. jegyzetben még a következő adatot olvassuk: Gr. Amade meglátogatta Hertelendy Ferencz alispán nejét s kérte, beszélje rá férjét a felsőbb parancsolatok végrehajtására; vegye tekintetbe, hogy neki gyermekei vannak, s a «király egész házát boldogítani fogja s nagy fényre emeli». Az alispánné esőndesen végighallgatta a kir. biztost, s midőn ez már kifáradt a rábeszélésben, az alispánné így szólt: «Készebb vagyok látni, hogy gyermekeim házról-házra koldulják kenyerüket, mint hogy férjem a haza törvényeinek felforgatásában eszköz legyen.»

Mondják — de ez nem hiteles adat — hogy a kir. biztos kocsiját, lovait, vagy magát a kir. biztost is bemeszelték a zalai nők. Mi igaz a dologban: bajos eldönteni.

4199. 327. lap 2. kikezdés: «Mi Báthoryban jó volt, méltánylani tudtam.» Guzmics három művet írt 1822-ben az unio érdekében: I. A katolika anyaszentegyház hitbéli tanítása, a magyarországi protestánsokhoz, Pest; — 2. A keresztényeknek vallásbéli egyesülésekről írt levelek, az evangéliumi keresztény toleranzsiának védelmezőjéhez, u. o.; — 3. A keresztényeknek vallásbéli egyesülésekről. I. Lehet-e? van-e? Ha lehet és van, melyik az egyedül idvezítő ekklesia? támasztott kérdésekre adott felelet. II. A kath. anyaszentegyház hitbéli tanítása felvilágosítva a magyarországi protestánsokhoz, u. o. L. Zoltvány L. Irén id. műve 66—136. lapjait.

U. o. alúl 6. sor: «Olvasám *Hébében* kisdéd dalodat a' religióról.» Kazinczynak a *Hebe* I. és II. kötetében, a melyekre Guzmics czélozhat, nincs dala, a mely egyenesen a religióról szólna; talán *A' sajka* című sonettet érti Guzmics, mint a mely némileg vallásos tartalmú.

4200. A levél utolsó kikezdésére vonatkozólag Kazinczy jegyzeteiben (I. a 4195. sz. levél jegyzetében) a következőket olvassuk: «Az Angol *Times* Ujság a' Szala Vármegyei történetet hosszasan előadá e' hozzá tétellel: — «Ezek a' Szent Frigy gyümölcsei. Annyira ment a' dolog, hogy nem csak azon Népeknek, a' mellyeknek nincs Constitutiójok, de azért fenn szóval kiáltoznak, azt meg nem adják, hanem hogy azt azon Népektől is, mellyek a' magok Constitutiójoknak birtokában századok oltá vannak, erővel rabolják-el, 's őket ellenszegzésre kényszerítik.» E miatt gr. Amade megjelent a vármegyében és szigorú vizsgálatot tartott. Inkey kamarás bevallotta, hogy mivel a *Times* az angol és francia eseményeket is híven közli, ő is helyén valónak látta a zalavármegyei eseményekről tudósítani. S ha a kamarási kulcs őt akadályozza hazafiúi kötelességeinek teljesítésében: visszaadja azt. A jelenlevő többi kamarások is követték Inkey példáját.

4202. A levél kezdete: «*Rozgonyi Joseph* . . . starb den 25ten April.» A *M. Kurir* 1823. évf. 40. (máj. 20-diki) számában Kazinczytól írott nekrológ itt következők: «Patak. April. 28d. — Tegnap temeték-el Collegiumunknak egyik nagy díszét, Philos. Prof. Tck. Tud. *Rozgonyi József* Urat, egyszersmind Zemplény, Borsod, Gömör, Ungvár Várm. Táblabíráját, ki itt 25, a' Losonczi Collégiumban pedig 7 esztendőig viselte a' Tanítói hivatalt. Született anyai nagyatyjának a' hajdani híros Prof. Csécsi Jánosnak házánál itt Patakon 1756. Sept.

30d. 's 11 eszt. korában ettől már derekasan belé kapott a' Görög nyelvbe. 1784. Bécsbe ment, 's ott három esztendeig hallgatta'ja közleczkékét, míg végre II. Józseftől szabadságot nyert Német-országot, Hollandiát, Francia-országot és Helvetziát (1787—1789) megjárni. Meghala néhány napig tartott terhes betegsége után Apr. 25d. reggel. A' Collégium Fő-Curátora Mélt. Lónyai Gábor Fő-Ispán Úr meghagyá, hogy a' temetés a' Mélt. Úr erszényére minél pompásabban tartassék, de a' férjét 's alyjokat szerető özvegy 's fija és leánya nem akarának ebben senkivel osztozni, 's minden költséget magok vittek. A' Halotti-Beszédet Újhelyi Predikátor Superint. Notárius és Zemplény Várm. Táblabíró Nagy-Tiszt. Major József, a' Magasztaló-Beszédet Prof. Nyíri István Urak tartották. A' temérdek sokaság közt gyönyörködve látánk mind a' Friedrich Wilhelm Huszár Seregének Obersterét Mélt. Lang Urat, az egész itt fekvő Tiszti-karral, mind Zemplényi Fő-Esperest Fő-Tiszt. *Tulsiczky* András Urat, a' megholtnak nemes-lelkű barátját a' nagy számban összegyülekezett Cath. Papsággal. A' Regement' Bandája mind a' templomban, mind az úczán és temetőn felváltá ifjaink' énekléseket. Ugyanczát átvette a *Hazai és Külf. Tudóstársok* is és innen nyomatta le Abafi a *M. P.* 282—3. lapjaira, de nem híten.

333. lap alúl 1. s a köv. lap 1—2. sora: «Mit ihm waren concandidirt *Kérészi* . . . Dr. *Balog* . . . und ein Student in Patak, *Csengeri*.» *Kérészy István* 1794. január 12. Cserépfalván (Borsod várm.) született s meghalt 1836. okt. 29. Alsó-Vadászon. Középiskoláit Miskolczon végezte; innen a Szepességbe ment a német nyelv elsajátítására; a theológiát és más felsőbb tanulmányokat Sárospatakon hallgatta s egy ideig szülőhelyén mint tanító működött. Azután Bécsben időzött, a hol Lónyay Gábor főgondnokkal is ismeretségbe jutott s ennek köszönhetette, hogy Rozgonyi J. halála után meg is választották a sárospataki főiskolához tanárnak. I. Szinnyei J. id. m. VI. köt. 72. h. — Szombathy J. «Monumenta protestantium Hungariae ecclesiastica» I. része (Sárospatak, 1860) 248. lapján írja, hogy Kérészy István febr. elején választatott meg humaniorum professorrá és a rhetorika tanítását bízta rá, de már a félévi vizsgálatok után, mint megválasztott szepsii pap lemondott. (U. o. 251. l.) Szepsiben 1829-ig szolgált, innen Alsó-Vadászra költözött. Kérészy Lajos kecskeméti törvényszéki bíró magánközleményei nyomán megjegyzem, hogy Kérészy Istvánt igen jóles szónoknak tartották, s így emlegetik őt maig is Szepsiben. Az ő idejében kellett a templomot kibővíteni. «Mindig négy fekete ménlovon járt» — írja róla az említett magánközlemény. Egy beszéde nyomtatásban is megjelent, Sárospatakon, 1834.

Balogh Péter 1792. febr. 12. Nábrádon (Szalmár várm.) született s 1870. nov. 23. Debreczenben halt meg. Debreczenben tanult s már 1818-ban a karczagi iskola igazgatója lett; majd azután Pesten tartózkodott, mint a kir. tábla jegyzője. 1822-ben, miután Bécsben a theológiát elvégezte, a nagy szalontai egyház lelkeszeül választotta; 1860-ban superintendens lett; a patens idejében vezérszerepet vitt. Tőle való *Reggeli gondolatok* című munka, a melyet «a ker. vallások egyesülhetésekről» írt, Pesten, 1823. Tisza Lajos temetésekor. mondott beszéde is megjelent 1857-ben. I. a 423. lapot, és Szinnyei J. id. m. I. köt. 482—4. hasábját.

Csengeri József 1796. febr. 19. Vilyben (Abaúj várm.) született s 1850. aug. 18. halt meg Sárospatakon. Itt is tanult és 1812-ben az akadémikus ifjak közé iratkozott be; 1824-ben ugyancsak e főiskolához választatott tanárnál, de csak 1825. őszén foglalta el székét. Művei: Kézy Mózes-től mondott halotti beszéde

Sárospatak, 1832; — Az egyetemes történettudomány vázlata, u. o. 1843. I. Színyei J. id. m. II. köt. 267—268. hasábjait.

334. lap 1. kikezdés vége: «Zum Glück der Schule starb eine blinde alte *Frau von Klobusiczky*.» T. i. Klobusiczky Pál özvegye, Pallai N. 88 éves korában. L. Szombathy J. id. műve, 248. l.

4203. 338. lap fölül 7. sor: «*Generalis Márjási*.» Máriássy András (1753—1847) már 16 éves korában katonai pályára lépett, s részt vett a porosz, török és francia hadjáratokban s mindenütt kiűntette magát; a lipcsei csatában ezredének élén küzdött és veszedelmes sebet kapott. 1803-ban már ezredes volt és gyorsan haladt, míg tábornoszernagy nem lett. L. Nagy I. id. műve VII. köt. 309. és 315. lapjait.

4204. 341. lap fölül 3. sor: «*Szell Sámuel* Theol. Doák.» E férfúról Széll Farkas (kinek édesatyja volt) magánlevele alapján a következő életrajzot írhatom: Széll Sámuel 1797. febr. 22. Vetősen (Szatmár várm.) született, hol atyja. Sz. György ref. lelkész volt; anyja Erdélyi Fekete Borbála. Szülőhelyén tanult s 1810-ben a debreczeni főiskola növendéke lett; mindig kitűnő eredménnyel tanult s korán verselgetett is; e mellett a rajzolásban és metszésben is jeles próbákat tett. 1820—1-ben mint a költészeti osztálynak megválasztott köztanítója működött s a *Pallas Debrecinában* közlött versei nevét szélesebb körökben is ismeretessé tették. Az 1822. évet Eperjesen töltötte, hogy németül tanuljon. 1823-ban ismét a debreczeni főiskolánál működött mint a német nyelvnek köztanítója, a kántus vezetője, contrascriba és senior. 1825-ben Bécsben időzött, de már a köv. évben a superintendens káplánul vette maga mellé. 1827-ben a hódmezővásárhelyi egyház papjává választá s itt igen sokat tett az egyház és iskola ügyében. Ez érdemei elismeréséül választották meg a békés-bánati egyházmegyének jegyzőjévé s tanácsbírájává. 1871. nov. 8. halt meg.

Szell S. nagyon sokat írt, verseket és egyházi beszédeket, de csak kevés jelent meg nyomtatásban Péczely *Lantjában* és a *Hebe* IV. kötetében; átdolgozta Budai Ezsaiás *Extractus Mythologiae* című munkáját, a melyet kéziratban tanítottak is; *A hódmezővásárhelyi ref. egyház története* című munkája kéziratban maradt. Garzó Imre a róla mondott emlékbeszédben így jellemzi: «Mint tanító díszje volt a főiskolának, melyhez foghatóval ma nem dicsekedhetünk; mint lelkipásztor mindvégig díszje volt hivatalának még abból az időből, mikor az embereknek lelki szükség volt hinni Istenben és bízni egymásban.»

4205. 343. lap 3. kikezdés 2. sor: «*Láttad e a' Primás levelet?*» E levél bizonyára a Metternich-féle rendeletekkel függ össze, de róla akkori lapjainkban hiába kutatunk. Cserey M. ismerte e levelet, mert egy kelet nélküli csonka válszában ezélezést is tesz rá. Cserey M.-nak e levele itt következik (eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 26. sz.):

A' Primást* ugyan tiszteltem. Senki sem inkább nállamnál, de azt a Levél írást mégis elhagyhatta volna Ő Hertzogsége, mert gyengítette véle a Nemzet előtt a' Creditumát, 's alkalmatosságot adott egy rossz vélekedésnek megújulására. 's azt mondják ittis némelyek, hogy most az Ország dolgairól való Correspondenciák meg volnának tiltva. Ezt ugyan soha sem lehet megtiltani helyesen, de

* Maga a levél hiányzik; a mi itt következik, az a boríték belsején olvasható.

a' Hivatalbeli embernek mégis vigyázni kell az ilyen tilalomra is. Tsak ugyan nekem bátran írhatz — mind azon által mégis jobbnak itétem, hogy addressald Leveledet a Leányomnak Makrainénak csak kurtán Frantiául és ide Kolosvárra. Teis ird meg nekem, hogy én kinek addressáljam, hogy a' szerint a' Correspondentiánk folyton folyhasson, 's még se tűnyék szembe; jó a praecautio mindenben, mert gyanus és áskálódó világban élünk. Itt hallatik az a' híris, hogy Hertzeg Pállinak valamí correspondentiáját elfogták volna, hogy Angliába correspondeált volna és e' mián a' Hertzeg fogva lenne.

Hallatik az is hogy edgyik Almásit elfogatta volna Ó Felsőge azért, hogy a' maga Józsiágában és Udvarában Pappiross Pénzt készítettet volna. Igazak é ezek? — Hát Bihar Vármegye mit tsinált a' Contributio és a Stalutio dolgában? Nállunk ezek régtől fogva parantsolat szerént mennek, a Contributionale Systhémánk interimaliter van bé véve usque ad elaborationem novi Systhematis contrib. A' tyrokat pedig nállunk G. Bánffy egész Gubernatorsága alatt fogatta, vagy kétszer az országis adta articulariter; mikor nem adottis, elfogták.

A mi Vármegyéink erőssen meg gyengültek, ha Diactánk lesz, meg vállalik, honnan állítanak elé alkalmas Deputatusokot, mert nem olvasnak az emberek s azért kevessetis tudnak, tsakugyan az Ur hatalmas kövekbőlis Israel Fiat teremteni.

[K. és h. n.]

Kivül: * à Monsieur Monsieur François de Kázintzi [!] per *Ujhely—Széphalom.*

343. lap 8. kikezdés: «Köszöntsé nevemmel a' derék *Kovács Antalt.*» Kazinczy valószínűleg Felfalusi Kovács Antalt, erdélyi áldozó papot érti, a ki a *M. Kurir* 1823. évf. 48. (jún. 17-diki) számában «Római Éjszakák» című munkájára hírdet előfizetést.

343. lap alúl 8. sor: «Homér Júniusnak . . . ik napján [elnyerte] a' Marczibányi jutalmat.» A *M. Kurir* 1823. évf. 47. (jún. 13-diki) számában részletesen elmondja, hogy a vármegye gyűléstermében az ünnepélyen megjelent a nádorral együtt Ferdinánd főlg is; Szentkirályi László nádori ítélőmester magyar beszéddel nyitotta meg a gyűlést, s Fejérváry József a főjegyző, felolvasta az 1819—1822. megjutalmazott művek címét, a melyek a következők:

«Tek. Tudós *Mokry* Benjámin Úrnak, egykor a' Pápai Collegiumban Hist. Professornak *Biographiai Kézi Lexikona*, mely négy részben, jeles válogatással készült; Tek. és Tudós *Horvát* István Úrnak, a' N. Muzeumnál lévő Bibliothecariusnak *Magyar Ország gyökeres régi Nemzetségeiről* írt, és fontos historiai felfedezésekkel magát megkülönböztetett Értekezései; Tiszl. Tudós *Vályi Nagy* Ferencz Úrnak, S. Pataki volt Professornak magyarra tett *Homér Illássza*; Tek. Tudós *Kövy* Sándor Úrnak a' S. Pataki Collegiumban lévő Professornak a' *Magyar Polgári Törvényről* készített hasznos könyve.»

Horvát I. és Kövy S. személyesen is jelen voltak, Mokryt betegsége gátolta a megjelenésben. A nádor buzdító latin beszédére Kövy S. válaszolt és «nyílt szívvel említé, hogy minden ilyen tisztelet' reménysége nélkül dolgozott, és mint-hogy most Ó Cs. K. Pő Herczegsége kegyes volt ezen munkáját 's előbbi fárado-

* A zárlaton ép piros pecsét.

zásait fő helybehagyással megbecsülni, annyival inkább lekötelezve őrzi magát, azt mind önmön, mind a' magyar Tudósok' nevében mélységes tisztelettel meghálálni.» Horvát I. pedig a nádornak a nemzeti csinosodás iránti buzgalmát magasztalta. Ez után az új pályakérdéseket hirdették ki, s felolvasztatt V. Nagy Ferenc özvegyének köszönő levele, a melyet Kanizsai F. írt.

4206. 345. lap 2. kikezdés. «Miért ne venném fel Versedet Helmeceyre?» Kazinczának a *Helmeceyhez* (1811. Jún.) című verse meg is jelent a *Hebe* III. köt. 178—9. lapján.

U. o. 3. kikezdés: «Gr. Dessewlyt ma kérem-meg *Hebe* iránt.» A kérés fogamatos volt, mert már a *Hebe* III. kötetében több művét közölte és pedig: 1. A magyar zsebkönyvek némely ócsárlóihoz, 22. l.; — 2. Kan! Ökvetetlen Parancsáról (Categorischer Imperativ), 33. l.; — Az Ideálok (jegyzetekkel) «Siller után», 137—146. l.; — 4. A' teremtés (Ovid után), 234—9. l.; — 5. Anákreon' galambja, 249.—250. l.; — 6. A' vén Anákreon, 282. l.

4211. 355. lap alúl 6. sor: «*Horvát erősen diplomatizál.*» Horvát István 1823. őszén neveztetett ki a pesti egyetem diplomatikai tanárává; erről a *Haz. és Külf. Tudósítások* 1823. évf. 42. (nov. 22-diki) számában így ír: «Ő Ts. Kir. Fő Hercezségének, az Ország Nádor Ispányának kegyelmes helybenhagyásával; Nagy Mélt. Ünnényi József Ó Exe-jának, az Ország Bírójának, mint az Universitas Praesensének, a' tudományok' valóságos előmenetelét óhajtó válaszfására, a' mult Kedden (Nov. 15-kén), az Universitasnak legnagyobb tanító szobájában elkezdette a' Diplomatikából való leczkétet Tek. Tudós *Horváth* [!] István Úr, több Ns. Vármegyéknek Tábla-Bírója, előbb sok esztendőkig az Ország Bírói Hivatalnak Titoknokja, most a' Nemzeti Muzeuumnál a' Bibliothekának Gondviselője. — Mit szállhessen a' közbizodalom, azt ezen tanítás' órája megmutatta; mert olly számosan jelentek meg nem tsak az Universitasbeli Tanulók, hanem a' Juratusok, és ifjú Prókátorok is, hogy a' legnagyobb szoba is szűk volt a' Hallgatóknak, kiknek számát mintegy Háromszázra tehetni. De ezen nagy sokaság olly figyelmettséggel, olly tsendességgel viselte magát, hogy nyilván kitetszett, hogy valóságos tanulás végett gyülekezett össze, és, hogy meg nagyon kiki győződve, hogy Magyarországban a' Diplomatikát nem tsak úgy kell tekinteni, mint a' Historiának segéd tudományát, hanem mint élő Törvényeink talpkövét, és vezérfálkjáját. Óhajtuk, hogy ifju Hazánkliai ezen kedvező alkalmatossággal ezután is szorgalmasan éljenek, és Hazánk Attyainak bölts gondoskodását hasznokra fordítsák.»

4212. 359. lap fölül 10. sor: «Áljon-elő bár mely *Fox, Banks, Canning.*» *Fox Károly Jakab* (1749—1806) híres államférfiú és nagy parlamenti szónok, a kinek összegyűjtött beszédei 6 köt. Londonban, 1815. jelentek meg. — *Banks József* (1743—1820) a természettudományi kutatás és vizsgálódás egyik kiváló úttörője, az angol titkos tanács tagja. Legkiválóbb művei: 1. An account of Staffa, London 1774; — 2. A short account of the causes of the disease in corn, u. o., 1805; — 3. Circumstances relative to Merino sheep, u. o. 1809. — *Canning György* (1777—1827) nagybíró angol államférfiú s külügyminiszter.

4213. 365. lap fölül 2. sor: «B. *Wesselényi József.*» E főúr Közép-Szolnok vármegye adminisztrátora volt akkor, midőn Kazinczy Erdélyben járt; megfordult az ő házánál is. Innen az ismeretség.

Alább 8 sorral: «*G. Lázár Lászlót* üsmered talám.» *Gr. Lázár László* (Cserey Miklós sógora) 1780. márcz. 5. született és 1864. júl. 19. halt meg. Igen előkelő hivatalokat viselt: államtanácsos, erdélyi főkormányászéki tanácsos és tartományi kancellár, a sz. István-rend kiskeresztése és v. belső titk. tanácsos volt. Neje gr. *Bánffy Erzsébet* volt. L. Nemz. Zsebkönyv I. köt. 156—157. lapjait.

4219. 373. lap alúl 1. sor: «Az Igaz *Hébéjében* *Mária Theresiának* életét veszi tőlem Publicumunk, egy két Versezettel.» Főntebb már megjegyeztem, hogy Kazinczynak a *Mária Theresia* című dolgozata a *Hebe* III. köt. 5—21. lapjain jelent meg. Továbbá *Dédácson*, u. o. 23. l.; — *A bűnösök*, u. o. 43—47. l.; — *Horátz a' majorosához*, u. o. 119—122. l.; — *Hélmeczyhez*, u. o. 178—9. l.; — *Boufflers' Levellei a' Schweitzből* (1—8. l.; a fordítást megelőzőleg Kazinczy Boufflers rövid életrajzát is adja s néhány szóval jellemzi a fordítást, a melyről azt hiszi, hogy olvasói kedvvel fogadják, mert «ez őket a francia szóllás' és gondolkozás' könnyűségével s kellemével ismeretségbe hozhatja, s az Literaturánknak nem kis hasznot ígér»); u. o. 203—224. l.; — *Szemeréhez, midőn Emlékezet és Remény sonettjeit adá*, u. o. 247. l. V. ö. a 4225. számú levéllel.

4220. 376. lap fölül 15. sor: «Az öreg Herczegné a' *Superintendentenssel* szólla.» T. i. Szathmáry Paksi Józseffel, a miskolczi pappal (1763—1847).

377. lap fölül 2. sor: «Nógrádba *Wenkheim* . . . küldetik.» T. i. b. *Wenkheim József*, cs. és kir. kamarás, Békés és Székudvar ura.

U. o. alább 2 sorral: «Notárius *Plachy*.» A nevet hibásan a *M. Kurir*-ből vehette Kazinczy, mert a nev. lap 1823. évf. 7. jan. (24-diki) számában olvasta, hogy midőn Boronkay István zólyomi kir. biztost Bars vármegyében 1822. decz. 16. beiktatták: *Plachy* főjegyző ékes beszédet tartott, a melyben felsorolta a törvény adta jogokat, s ezek valóstítását a vármegye az új kir. biztostól várta, stb. Helyesen a főjegyző neve *Platthy Mihály*.

4221. A levelet v. ö. a 4191. és 4223. számú levelekkel.

4222. 379. lap fölül 3. sor: «Talán *Leibnitz* épen azt hitte, a' mit te, minckelőtte *Bossuet*ttel levelezne.» L. Bossuet *Pièces concernant un projet de réunion des protestants d'Allemagne à l'église catholique* műveit, Oeuvres complètes de Bossuet publ. par M. l'abbé Migne, Paris, 1856.

381. lap fölül 1. sor: «Vinyolai [!] Praed. *Pap István* . . .» Vámosi Pap I. 1790. szept. 24. Ságváron (Somogy várm.) született és 1864. júl. 1. halt meg. Pápán kezdett tanulmányait külföldön gyarapította, különösen Marburgban. 1817-ben tótvázsonyi káplán lett, de a köv. évben már a vilonyai egyház választotta lelkészeül, 1829-ben pedig a veszprém-vámosi egyház. Az unio kérdésében nevezetes szerepet vitt; kiváló rögtönző szónok volt. Midőn Guzmics Izidornak az egyesülésről írt művei megjelentek: Pap István is csakhamar megírta *A vallási egyesülés ideája s ezen idea realizáltatásának eszközei* (Készítette 's a' maga költségén kiadta egy a' Vallási Egyesülést mind vallási, mind polgári tekintetben szívesen óhajtó reform. Prédikátor, Veszprém, 1823.) című munkáját, melyben az unionak u. n. conservativa formája mellett harczol; csak a «külső szertartásokban való egyesülést tartja szükségesnek s ennek eszközlése érdekében többi közt gyertyákat akar gyujtatni és szentek képeit bevinni a ref. templomokba.» L. Zolt-

vány L. Irén id. műve, 102—103. l. Számos beszédét s imádságát felsorolja Szinnyei J. id. műve X. köt. 298—300. hasábjain. V ö. a 404 lappal.

4228. 389. lap alúl 2. sor: «Adom tudodra..., hogy én egy előttem kedves munkát végeztem-el... Címje: A' Hit-Vallás érzelmei.» Édes Gergelynek e műve kéziratban maradt, nyomtatásban maig sem jelent meg.

4229. A levél kezdete: «E' pillanatban hozza hozzám a' *Tud. Gyűjt.* lelkes *dalodat.*» Kazinczynak a tolla megbollott; a *Tud. Gyűjteményben* Guzmics I.-nak semmiféle verses műve nincs, de igen a folyóirat mellékletében, a *Koszorú* 1823. évf. 97. lapján *Kazinczy Ferenczhez* címmel.

394. lap fölül 4. sor: «Ott *Lónyai László* lépe elébe.» Kazinczy valószínűleg a későbbi orsz. képviselőt, Borsod vármegye szolgabíráját érti, a ki 1848-ban őrnagy volt a nemzetőrségnél s 74 éves korában halt meg, 1865. okt. 20. Igen népszerű férfiú volt. Egy verses műve gr. Teleki László halálára nyomtatásban is megjelent, Pesten, 1861. L. Szinnyei J. id. műve VII. köt. 1383. hasábját.

4230. 396. lap 3. kikezdés: «A' Pápa megholt, mai privát hír' szerint. Meg... az öreg *Öry is.*» A pápa ekkor VII. Pius volt; haláláról akkori lapjaink is bőven írnak. — *Óri Fülep Gábor* rövid nekrológiát a *M. Kurir* 1823. évf. 19. (szept. 2-diki) számából ide iktatom: «Sajó Sz. Péteren (Borsod Várm.) Fő Tiszt. Tudós *Felső-Óri Fülep Gábor* Úr, a' Tiszán innen lévő Helvétziai Vallástételt követő Egyházi Megyének nagyérdemű Superintendense, a S. Sz. Péteri Ref. Ekklesiának buzgó Lelki-Pásztora, a' Hit-tudomány' Doctora, Jul. 25d. becses életének 85d. esztendejében megholt.» — A *Tud. Gyűjtemény* 1822. I. f. 126. lapján reá és utódára fontos adat olvasható a következőkben: «A' Tisza mellyéki Helv. Vallás tételt követő Superintendenciában Fő Tiszt. *Óri Fülep Gábor* Superintendens Úr mellé, kit érdemmel töltött Számos Esztendei fontos hivatala további folytatására már elégtelenné tettek, segéd Superintendensül a' Tornallyán 1820. Oct. 8. tartott Gyűlésben Fő Tiszt. Szathmáry József Úr Miskóltzi nagy érdemű Prédikátor választatott.»

4233. 400. lap 1. kikezdés: «Igaz... nem lesz olly igen nehézkes *felvenni Verseidet.*» Döbrentei nyilván nem küldött Igaznak semmit, mert a *Hebe* III. kötetében nincs semmi közleménye; de nincs az *Aurora* III. kötetében sem.

U. o. alább 4 sorral: «Azt tanácslám Stettnernek, hogy *dalait küldje Igaznak.*» Tőle sincs a *Hebe* III. kötetében sem verses, sem prózai dolgozat. E levélhez mellékelem Kazinczyné és testvére levelét, a melyet Kazinczy F. írt felesége és sógorasszonya nevében. Kihez szól e levél: nem tudom bizonyosan. Eredetijét Becske *Bálint* őrzi. A levél így hangzik:

Méltóságos Csász. Kir. Kamarás Úr,
nagy tiszteletű Urunk,

A' Méltós. Úr által Erdő-Bényén bírt Cúria és Bakos nevű szabad szőlő öröksége nyilván a' Gróf Török öröksége. Megismerte azt maga a' Méltós. Úr is, midőn az atyánk Gróf Török Lajos' testvér bátyjának, a' szemeire megvakult Gróf Török Józsefnek, arra Auctiót ada. Egyikünknek elég számú szőleji vagynak Újhelyben, másikunk Krassó Vármegyében lakván, itt szőlőt birni nem látja

magára nézve hasznosnak: de a' Curiát és szőlőt Méltós. Özvegy Szirmay Ádámné Asszonyságnak haszonnal adhatjuk-által. Annak a' Méltós. Úr vagyon birtokában, 's mi örvendeni fogunk, ha a' Méltós. Úrnál érhetjük-el azt, a' mit Mélt. Szirmayné Asszonyságnál készen találunk. Alázatosan kérjük tehát, méltóztassék bennünket részint férjém, részint sógorom Kazinczy Ferencz Úrhoz Ujhelyen által Széphalomra útasítandó levele által tudósítani, az említett birtokot meg kívánja-e tartani, vagy inkább visszaereszti; 's az elsőbb esetre, hogy hol és mikorra parancsolja megjelenésünket az alku végett.

Maradunk nagy becsű kedvezéseibe ajánlva hív tisztelettel Méltós. Kamarás Úrnak Széphalom, egy órányira Ujhelytől, Septemb. 9d. 1823 alázatos szolgálóji

Kazinczy Ferenczné
D'Ellevaux Jánosné.

4234. 404. lap 1. kikezdés 3. sor: «*Pap István* lelkes Papja a' Vilonyai Kálvinista Gyülekezetnek.» L. a 4222. számú levél jegyzetének 2. kikezdését.

405. lap fölül 2. sor: «A józan Censor Tábla Bíró *Osváld Zsigmond.*» Felső-eőri Osváld Zs. ügyvéd, Veszprém vármegyénél al-, majd főügyész, később főbíró és a vármegye táblabírája, ki 1825. aug. 3. halt meg 77 éves korában. Számos, leginkább németből való fordításai mellett, néhány eredeti műve is megjelent: 1. Az igaz hazafi, kinek tulajdonságait együgyű beszédbbe foglalta egy hazáját és nemzete javát óhajtó szív, Pest, 1792 (névtelenül); — 2. Kérdés: Kell-e már a reformátusok felsőbb iskoláiban némelly tudományokat anyai magyar nyelven tanítani. H. n., 1817. Hirdetett még egy jogi munkát is a *M. Kurirban* (1814, I:38. sz.), de ez, úgy látszik, nem jelent meg. L. Szinnyei J. id. műve IX. köt. 1486—7. hasábjait.

405. lap 1. kikezdés: «Hasonló Fatum találta volna a' munkás *Edvi Illés Pált* is.» Edvi Illés Pál (1793—1871) ág. ev. lelkész, a M. Tud. Akad. lev. tagja, eleinte verses, később paedagógiai és bölcseleti műveket írt; rendkívül nagy tevékenységet fejtett ki mint pap és író. Számos egyházi beszéde, halotti predikációja, ABC-s könyve jelent meg 1819—1861. Kéziratban is több műve maradt. L. Szinnyei J. id. műve II. köt. 1208—1214. hasábjait. Az a műve, a melyre Zádor czéloz, a *Koszorú* 1822. évf. 129—131. lapjain jelent meg; czíme: «A' Katholika Magyar Egyház. Az 1822. Pozsony Sz. Kir. Városában Nemzeti Zsinatra öszvegyült Főtiszt. Papsághoz.» A vers valóban olyan, hogyha az író neve alatta nem volna, senki sem hihetné, hogy protestáns paptól való. Ideiktatom néhány versszakát:

Krisztusnak Egyháza dicsően is áll itt,
Ragyogva több olly más fölött malasztokkal,
Mellynek megtépdesték szent Klenódiáját
A' vakmerő kezek; siratja csorbáját.
'S jussát, — a' szenteltet régi szokásokkal!

Felkent Királyaink — mind ő nevelése —
Kegyelmeikkel ezt nem mulaszták halmozni,
Volt is ben Ósainknak békével élése,
Mig a' meghasonlás rozsz Angyala kése, —
(Ah! hogy könynek nincs több vizünk siránkozni!)

Mig szektáji a' zab Filozofiának
 Efemerácskaként csak halni [születnek ;
 Mig törpe lyánkáji a' deli Anyának
 Idétlenségökben csűnve sorvadának, —
 Példáji a' Vallást böcsmérlő Nemzetnek.

Addig ez, ájtatosb Hívek Seregének,
 Tanúja, mint vérmes Óriás, élten él.

Téged festenélek, Hazám Szentegyháza,
 Hol még menedéket lel a' buzgóbb lélek ;
 Kít nem fogott meg az újjabb Idők máza,
 Kivel a' Hítlenség hijába csatáza . . .

4235. 406. lap 1. kikezdés: »*Pepi* a' Patakon lakó *Tantjának* . . .» T. i. gr. Török József (Kazinczy F. sógora) a nagybátyja (a vak gr. Török József) feleségének, Horváth Borbálának írt. V. ö. a 4236., 4241. és 4261. számú levelekkel.

407. lap 6. kikezdés: »*Kazinczy Sándor* Kadet Lugoson.» T. i. Kazinczy Miklósnak (a K. Ferencz testvéröccsének) második fia, a ki 1800. jan. 1-jén született. L. a *M. P.* 385. lapját.

U. o. 7. kikezdés: »Köszöntsöd nevemmel *Laczit*.» Valószínűleg *Péchy Lászlót*, az özvegy Péchy Sándorné (K. Ferencz húga) fiát, l. a *VIII. k.* 1792. s a *XVII. k.* 3955. számú levelét s jegyzetét. Lehet azonban, hogy Kazinczy *Kraynik Lászlóra* céloz, a K. Klára fiára.

4238. 412. lap 3. kikezdés: »*Péchy János* lesz az újjabb Commissárius.» T. i. Péchy János, Máramaros vármegye kir. biztosa, később főispánja, a sz. István-rend kis keresztese, kir. tanácsos, a ki 1831. halt meg. L. Nagy I. id. műve IX. köt. 181. lapját.

U. o. 5. kikezdés: »*Spech* töletek tanulta el, hogy engemet szeressen.» Kazinczy valószínűleg *Spech Jánost* érti, a kinek »Muzsikára tett hat magyar Dalok» című kiadványát a *M. Kurir* 1822. évf. 52. (jún. 28-diki) száma hirdeti ; *Spech* id. művét a nádornénak, Mária Dorottya főhercegasszonynak ajánlotta. V. ö. Szinyei J. id. műve XII. köt. 1341. hasábjával.

4239. 413. lap alúl 6. sor: »Fő Tiszt. *Ócskay Antal* Udvari Káplán.» Ócskay Antal 1795. jún. 5. Bolyáron (Sáros várm.) született s 1848. szept. 13. halt meg Budán. Előbb nagyváradai kanonok, címzetes bácsi püspök, a pesti egyetem bölcséleti karának tagja, a M. Kir. Helytartóság tanácsosa, 1838-tól kezdve kassai megyés püspök. A nádort üdvözlő beszéde s két verses műve nyomtatásban is megjelent Pesten, 1837, és Pécsen, 1842. L. Szinyei J. id. műve IX. köt. 1213—4. hasábjait.

4241. 416. lap 3. kikezdés: »A Vóm az Ingeștiót . . . elküldötte T. *Fogarassy* Assessor Urnak.» T. i. *Fogarassy Gábornak*, a ki a Dunán inneni kerületi tábla assessora volt. V. ö. a 4261. számú levéllel.

4242. A levél 2. kikezdése: »Az a' Dominichino *Jánosa* . . . Fügernek *Magdolnája*.» Zampieri Domenicónak, a ki mint festőművész közönségesen *Domini-*

chino néven ismeretes (1581—1641), *Sz. János* című képe a *Hebe* III. köt. elején jelent meg. — Füger Frigyes Henrik (1751—1818) *Magdaléna, vagy a Magdali Mária* című képe u. o. V. ö. a 422. lappal.

U. o. 3. kikezdés: «A *Kantra* írt *Epigrammában*...» Dessewffy Józsefnek *Kant' Okvetetlen Parancsáról* (Categorischer Imperativ) című epigrammjá a *Hebe* III. köt. 33. lapján jelent meg. Mint Kazinczy későbbi leveleiből kitűnik, Igaz S. csakugyan kijavította Dulházy hibáját, s a tiszta nyomásban már nem látható a *Categorischer h*-ja. V. ö. a 424. lappal.

U. o. 4. kikezdés: «*Edei Ilyésnek az a' kis darabja* nekem nagyon tetszik.» E. Illés Pálnak a *Hebe* III. kötetében két verse olvasható: *Egy társra vesztetthez*, 26. l. és *Meghítteimhez*, 34. l. Ezek valamelyikére czéloz Kazinczy.

419. lap fölül 11. sor: «Cignani Vénusa.» *Carlo Cignani* (1628—1719) Albani tanítványa, ki leginkább a női és gyermekalakokat rajzolta művészileg. Híres képe a dresdai múzeumban látható *József és Putifárné*; a bécsi, berlini s müncheni múzeumok is őriznek tőle képeket.

420. lap 2. kikezdés 3. sor: «Összevettem... a' *Corte-éval*» I. i. a Sallustius kiadását. A Cortius-féle Sallustius nevezetesebbjei ezek: Sallustius Crispus ex G. Cortii edit. express. With an engl. transl. and notes by O. Mair. Edinburg, 1741., 1756., 1770., 1774. és 1817.; — Sallustius ex editione Cortii et Justinus ex editione Gronovii; London, 1818; — Sallustii opera omnia ex editione Gottl. Cortii cum notis et interpret. in usum Delphini, var. lect., notis variis, Lond. cura et impr. A. J. Valpy, 1820. 2. köt. Kazinczy valószínűleg ez utóbb idézett kiadásra czéloz.

424. 423. lap alúl 4. sor: «Aus Himfis Liebesliedern habe neuerdings 100 Lieder übersetzt... ich will sie als ein selbständiges Werk herausgeben.» Majlálnak e fordítása meg is jelent *Himfy's auserlesene Liebestieder* címmel Pesten, 1829; 2. kiadás u. o. 1831.

4245. A levél 2. sora: «*Varga Professor.*» T. i. *Varga István*, a ki a debreczeni főiskolában a zsidó és görög exegesis tanára volt, később pedig szikszói lelkészszé választották.

U. o. 3. kikezdés: «*Leg-jobban tettett nekem a' Te búcsúztató Epigrammád,* és Gróf Teleki *Sétálási Fantáziája.*» Az elsőn Kazinczynek *Dédácson* című epigrammját érti, a mely a *Hebe* III. köt. 23. lapján jelent meg; a másodikon pedig gr. Teleki Ferencz *Sétálási fantáziám* című költeményét, a mely u. o. 36—39. lapokon olvasható.

4248. A levél 3. kikezdését v. ö. a. 4206. számú levél jegyzetének 2. kikezdésével.

434. lap fölül 1. sor: «*Krajnyik Lászlótól* egy levelet küldék.» Valószínűleg Krainyk József (és Kazinczy Klára) lától. V. ö. a 4235. számú levél jegyzetének 3. kikezdésével.

4249. 434. lap alúl 9. sor: «*Kopácsi Predikációját* és a' *Ródl Odáját.*» Kopácsy József (1775—1847), a későbbi esztergomi hercegprímás nevezetes beszéde, a mely ellen Báthory Gábor id. predikációit mondta, a mult évben

jelent meg ily czímmel: «Egyházi beszéd, melyet 1822. sz. György havának 23. midőn az esztergomi fő-anya-templomnak fundamentoma fömélt. hg. Rudnay Sándor úr esztergomi érsek, Magyarországnak primása' által fényes szertartással létezteték, tartott.» II. n.

A másik mű írója ismeretlen. Valószínű, hogy Kazinczy a következő czímű verse czéloz: «Öröm Dall Mélt. és Fő Tiszt. Kopácsy József Sz. Fehérvári Püspök Ó Nagysága tiszteletére, a' tanuló ifjúság által. Sz. Fehérvárott, 1822. Oda.» I. a *Tud. Gyűjtemény* 1823. évf. IX. f. 124. lapján hirdetve.

437. lap 1. kikezdés 4. sor: «Az első czímje: Galérie Morale et politique par Ségur.» *Louis Philippe de Ségur* (1753—1832) id. műve Parisban, 1817. jelent meg; 2. kiadás u. o. 1822.

4251. 440. lap 1. kikezdés 4. sor: «*Sennowitz war todt.*» A *M. Kurir* 1823. évf. 20. (szept. 5-diki) száma a következő rövid nekrológot közli Senno-vitzról: «Eperjesen. Aug. 10d. forró hideglelésben meghalt érdemes Nevelő és szorgalmatos Minoralógus *Sennowitz Mátyás Úr*, a' felsőbb Evang. Leány-Iskola' Tanítója 's egy Leány-nevelő Intézetnek Tulajdonosa, ki nyomtatásban megjelent Munkáji által is ismeretes vala.»

Alább 3 sorral: «Den 5ten October starb Prof. Szombathy János in Patak.» A *Haz. és Külf. Tudósítások* 1823. évf. 44. (nov. 29-diki) számában pár szóval jelenti Szombathy János halálát, a ki «életének mintegy 67-dik eszten-dejében Nov. elején halt meg.»

441. lap fölül 1. sor: «Der mehr als 80 jährige *Szuhányi*» (a szövegben Szukányi sajtóhiba). Szuhányi Ferenczre nézve I. a *II. k.* 303. számú levelét s jegyzetét.

U. o. 1. kikezdés vége: «*Alferis* ital. Übersetzung.» T. i. Sallustii opera c. vers. ital. Alfieri. Flor. e typogr. Ancorae apud Marini, 1820.

A 442. lap 2. kikezdésében említett Sallustius-kiadások a következők: 1. Sallustii opera exceptis fragmentis omnia ed. et prooemio quadripart. argumentisque capitum praemissis eam quae in scholis legi solet partem notis illustr. Hr. *Kuhnhardt*, Lubecae, 1809—1810, 2 köt.; — 2. *Bellum Catil. ad exemplar S. V. Telleri* notisque max. partem suis illustr. Hr. *Kuhnhardt*, Lubecae. 1799; — 3. *C. Sall. Cr. s. Bellum Catil. et Jug. cum commentariis. Tironum ac juniorum captui accommod. J. Minelli*, Rotter. 1653.

U. o. 3. kikezdés: «Igaz 's *Hebe* ist erschienen. Mailáths schöne Novelle verdient den Kranz.» A *M. Kurir* 1823. évf. 35. (okt. 28-diki) száma jelenti, hogy a *Hebe* III. kötete megjelent; közli rövid tartalmát is. — Majláth Jánostól. «A bosszúló kard» czímű novella olvasható benne a 149--170. lapokon.

4252. 443. lap alúl 5. sor: «Nálunk volt a' Mélt. *Pécsi Püspök.*» T. i. *Király József*, a ki 1737. ápr. 4. Rév-Komáromban született s 1825. júl. 17. Balaton-Füreden halt meg. Szülőhelyén tanult és az esztergomi seminariumba lépett; pappá szenteltetvén, káplán, majd nevelő volt, 1764-től kezdve pedig Mocsos plebánus, szentszéki ülnök és kerületi alesperes. 1794-ben az udvardi plebaniát foglalta el, 1802-ben pozsonyi, három év mulva pedig esztergomi kano-nokká nevezte ki a király. 1807-ben részt vett az országgyűlésen is; ugyanez évben pécsi püspök lett. Igen erős magyar érzelmű férfiú volt s e mellett sok jót tett.

Két beszéde (egyik magyar, másik latin) nyomtatásban is megjelent, Bécs, 1803. és Pécs, 1818. L. Szinnyi id. műve VI. köt. 222—224. hasábjait.

4253. 445. lap 1. kikezdés 2. sor: «Eredeti Mesék von einem *Szigethi* Gy. Mózes.» V. ö. a 4262. számú levéllel. Szigethi Gy. Mózes meséi a köv. (1824) évben jelentek meg Kassán «Vajda Pál költséggel.»

4254. 449. lap 1. kikezdés 5. sor: «Card. *Garampi.*» Garampi Józsefre nézve l. a *X. k.* 2297. számú levelét s jegyzetét.

4257. A levél 2. kikezdésére nézve álljon itt a következő jegyzet: Pap Gábornak a *Szelenczy Júlia* című prózai elbeszélése a *Hebe* III. köt. 65—100. lapjain jelent meg; — Pusztay (a szövegben sajtóhiba: *Rusztay*) Sándor verse és prózai angol fordításai u. o. 29—32., 35., 184—9. és 243—6. l.; — Nyárytól *Megnyugtató*, u. o. 52. l., *A' nevelés módjai*, 126—8. l., *A' napóra*, 171. l., *A' korán ősz haj*, 226. l., *Mentegetés*, 253—6. l. s *A' kertész és a' napraforgó* című művek 284—5. l.; — Nyitra Zerdahely Lőrincz *Vigasztalása* 54. l., *Aggódása* 177. lapon jelent meg.

U. o. 3. kikezdés: «Én kihirdetém a' *Toldalékot.*» Czélzás a *M. Kurir* 1823. évf. vége felé hirdetett jelentésre (az 50. számból idézve), a mely szerint Pánczél D. és Igaz S. tudósítják az olvasót, hogy 1824-től fogva «minden egész árkus mellett egy-egy 8-czadrét fél árkus *Oktató és mulattató Toldalékot*» fognak kiadni, a melynek tárgyai a magyar nyelvet illető észrevételek, világi élet hasznaira való nevezetességek, erkölcsi, gazdasági oktatások, irodalmi humorist. darabok, stb. Mind e mellett a *M. Kurir* ára nem emelkedik.

4258. 453. lap fölül 6. sor: «Mert elég, tán sok Atya is van a' Világon *physisch.*» Itt megjegyzem, hogy az eredetiben az utolsó szó így van írva: *riesisch*, a mit, hogy az értelem tévedésre ne adjon okot, kijavítottam.

Alább egy sorral: «Kár oly leánynak ideje előtt elhalni, 'a ki *Banks-t*, *Sloanét* etc. esmeri.» Az elsőre nézve l. a 4212. számú levelet s jegyzetét. — *Sloane János* (1660—1753) híres természettudós, a kinek gyűjteménye a brittisch múzeum egyik alapja lón.

4260. A levél vége: «In der Aurora habe ich auch *eine Erzählung.*» Majláthnak az *Aurora* III. köt. 49—68. lapjain olvasható *A' sóbányák* című elbeszélése; v. ö. a 463. lappal.

4261. 459. lap fölül 1. sor: «A' Mélt. *Grófné...*» T. i. a vak gr. Török József özvegye; v. ö. a 4235. és 4241. számú levelekkel s jegyzeteikkel és e kötet 462. lapjával.

4263. 463. lap 1. kikezdés: «*Hébet* még nem láttam.» V. ö. a 4251. számú levél jegyzetének 5. kikezdésével. A *Tud. Gyűjtemény* 1823. évf. XI. f. 107—115. lapjain bírálja a *Hebe* III. kötetét. Hasznosnak mondja, hogy az *Aurórának* velekedő társa van, s mind a kettő «magasabb czélt» tűzött maga elé, mint a *Koszorú*. Előadván a *Hebe* tartalmát, Kazinczyról külön is említést tesz: «Diszesíti ezen könyvet — írja Thaisz, a bíráló — Kazintzy Ferentz remek Tolla, a' ki a' Francia Stylus könnyű és bájos gyöngétségében, melyet a' Magyar nyelvbe által

hozott, a' régi rettenéssel és félelemmel tömött (mint Virág Benedek mondja) Lugubris Stylus helyébe, ekkoráig utól érhetetlen.» Továbbá: «Egy panaszt mind *Auróra*, mind *Hébe* ellen el nem hallgathatunk, azt t. i. hogy mind a' kettőben sok új 's érthetetlen szó vagyon. Mi ez úttal a' Neologismus és Orthologismus vitatásába nem akarunk ereszkedni, mert arról Kazintzy Ferentz is igen sok helyeset mondott; de nekünk ezen panasz közönségesen a' Subjectivitásból látszatik eredni... Igen gyakran vissza élnek az Irók az Olvasó közönség békeséges tüfrésével, 's olyanok is faragnak, rontanak, bontanak, vagdalnak, tödítanak, újítanak minden büntetés nélkül a' Magyar nyelvben, a' kik nem tsak hogy a' Magyar nyelvet nem értik, hanem egyetlen egy nyelvet sem tudnak, 's a' mellett ezen vakmerő 's szentségtörő gonoszságokban még dítsőséget is keresnek, és gyakran, legalább vélekedések szerint, találnak... De mind a' mellett is inkább lehet a' vissza élést el szenvedni, mint a' szer felett való keménység által a' nyelv kifejtődését hátráltatni; mert az idő rosta, mellyből a' rosz szavak úgy is ki fognak hullni, 's el enyészni, 's a' legnagyobb kár a' dologban tsak a' betűk koptatása, és a' papiros vesztegetése: de hála légyen, rongynak még elég vagyon.» V. ö. a 4273. számú levéllel.

U. o. nlább 7 sorral: «Nekem az idei *Aurora* nem tetszik.» Az *Aurora* III. kötetéről a *Hoz. és Külf. Tudósítások* 1823. évf. 35. (okt. 29-diki) számában a következőket írja: «A' nemzeti Léleknek munkálkodása, és a' szebb ízlésnek terjedése, tetsző példában jelenti magát *Aurora* harmadik esztendőbeli megjelenésével. Ezen Almanach a' nemzeti nyelv tsinosodásának mezején már a' múlt két esztendőben különös példákkal tünt fel, mind a' költemények külömbféléségére, mind a' versmérlekek válogatására nézve: úgy, hogy alig vagyon a' Poémák külömbféle nemei közül, a' mi ezen Almanachban nem találhatnék. Annnyival inkább örvendhetünk ezen harmadik esztendőbeli folytatásnak, minthogy itt a' két cím lapokon kívül, hét nevezetes képek foglaltainak, mellyek nem valamely régibb költeményeknek, vagy történeteknek ábrázolásai, hanem ugyan ezen esztendei Kötetben foglalt daraboknak nevezetes jelenései, úgy, hogy a' képek és művész darabok mintegy kézen fogva egymással kínálják magokat az Olvasónak. A' rajzolatoknak, és képmetszéseknek remek kellemei első tekintettel megnyerhetik a' néző' tetszését, 's a' mennyire a' képeknek a' költemények megfelelőnek, kettősen gyönyörködtethetik az Olvasót. Mi itten külön-külön a' költő elméknek, és mester kezeknek műveiket nem magasztalhatjuk; tsak azt mondjuk, hogy Aurorának ezen megjelenése is a' nemzeti nemes érzést, a' tsinosodott nyelv megködvellését, és a' nemzeti Literaturának, szebb ízléssel készült munkáknak kiadásával való, felemelését hathatósan segítheti: azért ezen Almanachot minden igaz szívű Hazafiaknak pártfogásába igen ajánljuk.» V. ö. a *M. Kurir* 1823. évf. 38. (nov. 7-diki) számában megjelent tudósítással. A *Tud. Gyűjtemény* 1823. évf. XI. f. 102—107. lapjain Thaisz bírálja az *Aurora* III. kötetét s azt mondja, hogy az *Aurora* mind tartalmára, mind kiállításának csinoságára nézve nemcsak utólérte, hanem «talan feljül is haladta előbbi Társait.» Felsorolván a' tartalmat, különösen kiemeli a' két Kisfaludy és Horváth Endre műveit.

4264. A levél 4. kikezdése: «*Harles* mondja... hogy ő is kiadta *Sallustot*.» Az *Allg. Deutsche Biographie* X. köt. 604. lapján szintén olvasunk e kiadásról de a h. és é. megnevezése nélkül.

4266. 469. lap 2. kikezdés: «Oda *Miller* is.» Miller Ferdinánd Jakab haláláról a *Haz. és Külf. Tudósítások* 1823. évf. 43. (nov. 26-diki) számában a következőket olvassuk: «Pesten Nov. 22-kén este 6 óra után, különös betegség nélkül, csak az öregség elyengülésében, örökre elaludt Nagys. és Tek. Brassói *Miller*-Ferdinand Jakab Ur, Ts. Kir. Felségének Tanácsosa, több Tek. Ns. Vármegyéknek Tábla Bírója, a' Magyar Nemzeti Muzeumnak Igazgatója, és több külföldi Tudós Társaságoknak tiszteletbeli Tagja munkás életének 76-dik esztendejében. Ő első ifjúságától fogva, a' tanulás pályáját elvégezvén, a' fő Törvényszékeknél való törvénybeli gyakorlását fő Mélt. Gróf Battyáni József utóbb Kardinális, és M. Országi Primás, akkori Kalotsai Érsek udvarában folytatta; azután Kollár mellett Bétsben a' Tudományok szeretetét a' közönséges élet foglalatosságaival serényen egybe kaptsolta. Utóbb a' N. Váradi fő Gimnasiunban és Akademiában Tanító Hivataltokat viselt, 's ezen helyeztetésében, mint Ns. Bihar Vármegyének Tábla Bírója is, a' Magyar Nyelvnek gyarapítását a' Theátrumi Társaságnak gyámolításával, valamint a' Selyem tenyésztésnek kiterjesztését a' Deputatióbeli közre dolgozásával hathatósan segítette. Midőn pedig tudós fáradozásaiban szemeinek elyengülését érezné, nyugodalomra lépett, melyből ötlet Nagy Mélt. Gróf Szécsényi Ferencz a' Hazának áldozott Bibliothekája Gondviselőjének válaszván, ismét a' munkás életnek vissza adta. — Mellyben nagy szorgalmatossággal foglalatoskodván, midőn az Intézet megbővítettett, és *Nemzeti Muzzeum* neve alatt, az Országnak örömére, 's a' Nemzeti Culturának gyarapítására közhasznúvá tétetett, Ő Tsász. Kir. Fő Herczagsége József Fő Hg kegyelmes Nádor Ispányunk által Directorrá nevezetett. Ezen hivatalban, a' benne vetett bizodalomnak az által megfelelt, hogy a' Hazafiakat annak gazdagítására hathatósan serkentette, és az Intézet Actáinak, Ferdinánd, és Maximilián Tsászárok, Széchényi Érseknek, és Pázmán Péter Kardinális. Levelének, Bethlehem [!] Munkáinak kiadásával a' Magyar Országi Literatúrát gazdagította, és kézírásban is több tudós Értekezéseket hagyott. Hideg tetemei a' közönséges temetőben Nov. 25-kén, rangjához illő halotti tisztességgel eltakarítottattak, a' temetést Mélt. Juranits Antal Püspök, és Kir. Magyar Helytartói Tanácsos Ó Nagysága vezetvén.»

4267. A levél 1. kikezdése vége: »*Zrinyit* akarom adni . . .» Meg is jelent a *Hebe* IV. kötetében a 3—22. lapokon (képpel).

4268. Kazinczynak a Sallustiushoz írt «előbeszéde» csakugyan megjelent ekkor, Kassán, 1824. Ez az előbeszéd volt Kazinczy és Döbrentei közt az összezördülés fő okozója s a régi barátság megrontója, mint a köv. kötetből kiténik.

4270. 475. lap. 2. kikezdés: «A' Német tudósok hol nyomtatatták a' *Biblioth. Classica Latinát*?» Az ismeretes nagy gyűjtemény ily czímmel jelent meg: *Bibliotheca Classica Latina sive Collectio auctorum classicorum Latinorum cum notis et indicibus.* Parisiis, colligebat Nic. El. Lemaire 1819—1838. Excudebat Firmius Didot.» 1823-ig 32 kötet jelent meg belőle.

4273. 479. lap 1. kikezdés 7. sor: «Tudni fogod, Thais [!] mit ítélé a' *Hebe* ezidei Kötete felől.» V. ö. a 4263. számú levél jegyzetével.

U. o. 2. kikezdés 4. sor: «Kedves vala előttem a' Kisfaludi Károly *Szellője* is, és *Viszontlátása* . . . Továbbá Veresmartit [!] kedvelém-meg.» Kisfaludy K-nak

a *Szellő*hez című verse a *Aurora* III. köt. 47—48. lapján, a *Viszontlátás* című prózai elbeszélése pedig a 135—152. lapján olvasható. — Vörösmarty Mihálynak két költeménye jelent meg u. o., és pedig *A' száznakodóhoz* 133—4. l. s *A' völgyi lakos* 241—3. l. V. ö. a 481. lappal.

U. o. 3. kikezdés: «A' ránk jövő eszt. látni fogja mint ezt (t. i. Sallustius fordítását), és utána Cícero némelly Munkájit, mind *Erdélyi leveleimet.*» Talán fölösleges is megjegyeznem, hogy Kazinczynak e reménye nemcsak 1824-ben nem teljesült, de életében egyik tervezett munkája sem jelent meg.

4276. 483. lap alúl 7. sor: «A' Horvát Endre' *Török Bálint*tját nem is emlitem.» Horvát E. ismeretes heróidje *Enyingi Török Bálint Feleségének A' Sztambuli hét toronybul Torbágyra* címmel az *Auróra* III. köt. 153—168. lapjain olvasható.

U. o. alúl 3. sor: «Fiscalis Pap Gábornak köszönje meg *kedves ajándékát.*» Kazinczy valószínűleg Pap Gábornak a *Hébe* III. köt. 65—100. lapjain megjelent *Szelenczy Júlia* című prózai elbeszélésére czéloz.

4278. A levél 1. sora: «*Nitray Spanyol Salustyát* Vitkovics tölem által vette.» Nyitray-ra l. a *XIV. k.* 3317. számú levelét s jegyzetét. — Jankovich M. vagy az *Ibarra*-féle Sallustius-fordítást érti (l. a *IX. k.* 2035. számú levél jegyzetét), vagy a következő címűt: *Obras de Salustio traducidias por el señor infante D. Gabriel*, Madrid en la impr. real 1804. 2 vol.

486. lap alúl 6. sor: «Frid. Aug. *Spohn . . .*» *Spohn Frigyes Ágost Vilmos* (1792—1824) Lipesében a philosophia rendkivüli, majd 1819-től fogva a görög és latin irodalom rendes tanára. Az *Allg. Deutsche Biographie* XXXV. köt. 238. lapján Siegfried K. a következőket írja róla: «Er gab den zweiten Band des Jeremiás vates e versione Judacorum Alex. «post obitum patris» 1824 heraus . . . Ob, wie er in Aussicht stellt, noch weiteres aus dem Nachlass von ihm herausgegeben ist, haben wir nicht ermitteln können. Ebensowenig haben wir eine Spur gefunden von einem im Manuscript fertigen Werke de Geographia Graecorum fabulosa, das die Vorrede als im J. 1812. geschrieben erwähnt und dessen Drucklegung sie in Aussicht stellt.»

487. lap 1. kikezdés: «Nem olvastad e Salustnak *első Németh fordítását Dietrich von Pleningen* által.» Az id. kiadást Graesse id. műve VI. köt. 245. lapján így írja le: «Des hochberompten Latinischen historischreibers Salusty: zwo schon historien: Nemlichẽ von des Catilinẽ vnd auch des Jugurthen Kriegen: Darbey auch die durch ächtlich Oration die Cícero wider Catilinã gehaltẽ auch des Catilinen verantwortung: volgenn pald darauff nach enndung des Catilinarien. Durch herrn Dietrichen von Pleningen zu Schonbegk: vnd zu Eysenhofen Ritter vnd Doctor getheutsch. (*À la fin* :) Geendet zu Worms auf dem heiligen Reichstag am Aylfften tag des Monats January im funffzechen hundersten vnnnd im dreyzechendẽ. Vn getruckt in der Fursterlichen Stat Landsshut durch Johañ Weysenburger am erichtag nach Egidy im ꝑ. Jarn (1515). in fol. (168ff.)»

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

A számok a lap számai; a csillagos számmal jelölt lapon az illető névről vagy tárgyról bővebb felvilágosítás olvasható. A dőlt (*cursiv*) betűkkel nyomtatott címek pedig az új vagy nyelvészeti szempontból tárgyalt szokat jelölik.

- Abafi (Aigner) L. 531.
 Abbt: Sallustius. 441.
 Aczél István. 277. 526.
 Adelung. 105. 300.
 Aglája. 382.
 Alfieri: Sallustius. 159. 441. 451. 461.
 465. 475. 480. 540.
 Allg. Theaterlexicon. 507.
 Almássy Alajos gr. 103. 279. 282. 507.
 Almássy Ignác gr. 153. 255. 267. 275.
 300. 309. 345. 371. 376. 406. 408.
 415. 437. 511. 526. 533.
 Almássy József gr. 118. 318. 364. 376.
 383. 509. 529.
 — — neje. 383.
 Amade Antal gr. 314. 319. 331. 335.
 529. 530.
 Amade Ferencz gr. 328. 335. 338. 345.
 360. 364. 381.
 Ambró Károly (Adamóczi —). 348. 369.
 Andrassy György gr. 486.
 Andrassy István gr. 328. 335. 337. 360.
 Antal-család. 403.
 Antalfyné. 216.
 Aranka György. 339.
 Aranyosrákosi Székely Sándor. 5. 10.
 183. 190. 193. 222. 257. 264.
 — — epistolája Döbrenteihez. 39. 177.
 178. 181. 183. 190. 196. 211. 221.
 222. 264. 496. 513. 516.
 Aranyosrákosi Székely Sándor: A szé-
 kelyek Erdélyben. 177. 183. 516. 519.
 Asbóth János. 153. 407.
 Aszalay Sámuel. 53. 62. 136. 143. 322.
 Aurora l. *Kisfaludy* Károly czímmel.
 Ányos Pál. 497.
Árpádia (tervezett folyóirat). 95. —
 L. Döbrentei G. neve alatt is.
 Baar Geo. L.: Építres diverses. 245.
 523.
 Bacsányi János. 24. 35. 36. 39. 45. 61.
 64. 65. 78. 97. 189. 194. 196. 482.
 492. 497. 504.
 — — : Ossian ford. 60. 65.
 Bajza József. 520.
 Balácsi Antal. 18. 23.
 Balestra Antal. 89. 506.*
 Balkay Pál. 88. 92.
 Balogh Antal. 335.
 Balogh Péter. 334. 423. 434. 531.*
 Banks József. 359. 453. 534.
 Baranyi László. 41. 49. 63.
 — — felesége. 63.
 Barclay. 266.
 Baricz György: Tacitus ford. 75. 496.
 Baronyai Deesi János: Sallustius ford.
 442. 487.
 Baróti Szabó Dávid. 497.
 — — : Aeneis ford. 97.

- Bartakovics Béla. 520.
 Barthelemy Anacharsisa. 237. 253. 259.
 Batthyány Ignác gr. 491.
 Batthyány Vincze gr. 260. 267. 273.
 280. 324. 513. 527.*
 Bause János Frigyes. 419.
 Bay György. 21. 45. 48. 71. 195. 345.
 368. 389. 480. 502.
 — —: Lollí. 22.
 Bayer József. 501.
 Baykor József. 40. 274. 301. 332. 385.
 467.
 Bája István. 45. 102. 502. 524.
 Bálintfy József. 38. 216. 296. 305. 311.
 324. 354. 496.
 Bánffy György gr. 115. 156. 228. 310.
 511. 520.
 Bánffy László gr. 365.
 Bánffy László h. 85. 118. 393. 509.
 Bánffy Zsigmond h. 310. 526.
 Bárczay Ferencz. 114. 116. 206.
 Bárczay László. 114. 116.
 Bárczay Pál. 86. 505.
 Báróczy Sándor: Kasszandra ford. 213.
 — — összes fordításai. 404.
 Bártfay László. 73.
 — —: Emlékezet és emlékeztetés. 24.
 493.
 — —: Barátomhoz. 24.
 Báthory Gábor püspök. 47. 70. 184.
 186. 304. 308. 327. 502.*
 Báthory István fejedelem. 281.
 Beliczay. 407.
 Benkő József: Transsilvania. 306.
 Berehtold gr-né. 300.
 Beregszászi Nagy Pál. 48. 121. 154.
 197. 265. 294. 524.
 Berényi Ferencz gr. 315. 320.
 Bernáth József. 372.
 Berzeviczy Gergely. 33. 40. 47. 62. 70.
 140. 253. 307. 317. 320. 381. 495.
 524.
 — — hátrahagyott műve. 149. 184.
 186. 359. 381. 498. 510.
 Berzsenyi Dániel. 214. 403.
 Bethlen Anna gr-nő. 278. 281. 310. 526.
 Bethlen Elek gr. 210. 439. 518.
 Bethlen Farkas gr. 248. 250. 272. 280.
 Bethlen Gábor fejedelem. 281. 308.
 Bethlen Gábor kézírása. 151. 158. 162.
 179. 187.
 Bethlen Imre gr. 115. 279. 281. 310.
 317. 526.
 Bethlen János gr. 250. 272. 280.
 Bibliotheca Classica Latina. 475. 543.
 Bilkey Pap Ferencz. 303.
 Blaschke János. 303. 377. 517.
 Bocskay István fejedelem. 281. 308.
 Bocskay István kézírása. 151. 158. 162.
 179. 187.
 Bodzay Sámuel. 1.
 Bogovics mérnök. 150.
 Bombelles gr. 203.
 Bonaparte Lucián. 239. 257. 259.
 Bónis Sámuel. 101. 285. 527.
 Boronkay Gáspár. 161.
 Boronkay István. 535.
 Bossányi Ferencz. 335.
 Bossuet. 379. 535.
 Böszörményi Pál. 171. 512.
 Brandan. 467.
 Braun Ádám. 239. 253. 523.
 Brezenheim Alfonz. 108. 507.
 Brezenheim Ferdinánd. 108. 279. 373.
 507.
 Brezenheim Károly Ágost hg. 83. 99.
 279. 282. 507. 526.
 — — özvegye. 279. 282. 383. 507.
 Bruckenthal Sámuel h. 310.
 Buczy Emil. 35.
 Budai titkár. 185.
 Budai Ezsaiás. 532.
 Budai József. 212.
 Bukovszkyné. 267.
 Burnouf: Sallustius. 154. 441. 442. 511.
 Bydeskúthy. 352.
 Canning György. 359. 534.
 Canova. 238. 252. 258. 521.
 Caraffa kézírása. 151. 179. 187.
 Casanova. 54.
 Casaubon. 304. 528.
 Cházár András. 524.
 Cicero. 121. 237. 449. 470.

- Cignani: Venus. 419. 539.*
 Collin J. H. 146. 458.
 Comáromy István. 215. 274. 296. 354.
 519.
 — — neje. 195.
 Correggio: Magdolna. 426.
 Cortius: Sallustius. 420. 422. 442. 465.
 539.
 Csaplovics János. 210.
 Csáky Antal gr-né. 150. 472.
 Csáky László gr. 160.
 Császár Elemér. 519.
 Csch István. 315. 319. 440.
 Csengery József. 334. 531.*
 Cserey Balázs. 306. 528.
 Cserey Farkas (id. —): Valerius Maximus ford. 333.
 Cserey Farkas. 7. 10. 39. 44. 45. 90.
 94. 115. 118. 160. 181. 205. 210.
 223. 238. 256. 274. 300. 306. 331.
 385. 410. 415. 467. 487. 491. 506.
 514.
 — — kisebb munkái. 333.
 — —: Hazafi óhajlás. 7. 491.
 Cserey Miklós. 116. 156. 226. 230. 279.
 309. 314. 324. 328. 341. 345. 347.
 361. 365. 370. 374. 484. 532.
 — — 1811-diki beszéde. 290—293.
 Cserey Mihály. 371.
 Cserey Pál. 306. 528.
 Csécsi János. 530.
 Csikos István. 512.
 Csokonai Vitéz Mihály. 236. 243.
 — — szobra, Ferenczy Istvántól. 236.
 341. 522.
 Cumberland hg. 148. 150. 158. 161.
 169. 179. 184. 186. 514.
 Czinke Ferencz. 35. 76. 78. 217. 503.
 Czirák Antal gr. 309. 314. 316. 319.
 364. 374. 523.
 David Giacomo. 106. 507.*
 Dayka Gábor. 214. 497.
 — — művei. 404.
 Dávid János. 12. 19. 30. 38. 46. 433.
 472.
 Deák Ferencz. 501.
 Deák Zsigmond. 521.
 Dellevaux János Fülöp Ernő (gr. Török Mária férje). 174. 229. 322. 407. 416.
 431. 453. 459. 537.
 Dessewffy András. 52. 53. 55.
 Dessewffy Aurél gr. 11. 17. 25. 183.
 191. 246. 260. 267. 420. 426. 436.
 — — fordításai. 437.
 Dessewffy Emil gr. 135. 413. 419. 426.
 436.
 Dessewffy Ferencz gr. 52.
 Dessewffy Imre. 53.
 Dessewffy István gr. 52.
 Dessewffy József gr. 7. 10. 16. 19. 25.
 35. 39. 41. 52. 55. 71. 80. 89. 90.
 100. 109. 121. 135. 143. 155. 157.
 161. 183. 191. 228. 246. 248. 257.
 260. 264. 271. 282. 321. 325. 342.
 345. 346. 352. 382. 393. 400. 403.
 407. 412. 417. 424. 427. 433. 434.
 436. 439. 440. 462. 465. 466. 472.
 478. 485.
 — —: Gr. Festetics György halálára.
 28. 495.
 — —: A vers és csók. 30.
 — —: A diéső német nő Magyarorszá-
 ban. 30—32. 495. 502. 517.
 — —: Berzeviczy Gergely halálára. 33.
 — —: De supremi comitis Borsodiensis
 S. Leopoldi maxima cruce ornati equi-
 tis fascia. 33.
 — —: Az ősz. 138. 164.
 — —: Téli zaj árja. 141. 164. 165.
 — —: Verseghyre. 265.
 — —: Pillangó. 266.
 — —: Ad Caesarem Franciscum. II.
 268.
 — —: Zemplén vármegye felírata Fe-
 rencz királyhoz. 347.
 — —: Kant. 417. 534. 539.
 — —: Bor és szerelem. 433. 534.
 Dessewffy József gr-né. 100. 135. 267.
 322. 436. 441.
 Dessewffy Marcell gr. (D. József fia).
 419. 426. 436.
 Dessewffy Samu gr. 30. 52. 53.
 Dessewffy Virginia gr-nő. 25. 80. 92.

95. 228. 247. 259. 267. 271. 273. 323.
424. 436.
- Désy György. 285. 288. 527.
- Dókus László. 11. 150. 215. 348. 352.
353. 439. 473.
- Dominichino: Judit és Holofernes. 89.
506. 538.
- —: Sz. János. 417. 422. 426. 539.
- Donát János. 396. 448. 525.
- Dornfeld. 329. 336. 338.
- Dósa. 337.
- Döbrentei Gábor. 3—9. 10. 16. 42. 60.
84. 88. 93. 106. 114. 117. 120. 148.
153. 172. 182. 193. 207. 210. 220.
225. 232. 238. 257. 259. 345. 372.
399. 403. 408. 414. 445. 451. 461. 465.
467. 474. 480. 482. 495. 500. 513. 518.
- — nemessége. 118. 509.
- —: Gáborfájára (Horváth Endréhez).
7. 43.
- —: Kenyérmezei Diadal. 75. 214.
- —: Klára Visegrádon. 86. 119. 182.
190. 211. 214. 221. 505. 515. 516.
519. 524.
- —: Külföldi Szinjáték. 27. 44. 120.
344. 495.
- —: Shakspeare ford. 44. 210.
- —: Árpádia (terv. folyóirat). 85. 106.
118. 119. 173.
- —: Belgrádi leány. 86. 211. 221.
265. 505. 519.
- —: Gr. Batthány Ferencz sírjánál.
178. 181. 182. 190. 196. 515. 517. 524.
- —: Fantázia. 211. 221. 519.
- —: Egy erdélyi magyar asszonyság-
nak két levele. 232. 521. 524.
- Dömsödy Gábor. 512.
- Drescher Frigyes. 43. 497.
- Drevenyák Ferencz. 280. 526.
- Duldner. 231.
- Dulházy Mihály. 38. 46. 82. 215. 241.
247. 257. 261. 273. 290. 296. 305.
311. 322. 323. 354. 469. 475. 496.
- Dussault. 154. 441. 451. 465. 474.
- Edvi Illés Pál.** 405. 417. 443. 452. 516.
537.*
- Edvi Illés: Egy társavesztetthez, — Meg-
hitteimhez. 539.
- Emléke (a zemplénnvármegyei vitézek-
nek —). 150. 158. 162. 179. 190.
437. 497. 502. 509. 523.
- Engel Ker. 334.
- Eördögh Alajos. 285. 527.
- Eötvös Ignác b. 314—317. 319—320.
365. 375. 384. 394. 401.
- Erdődy György gr-né Aspremont Mária.
317. 353.
- Erdődy József gr. kancellár. 207. 315.
316. 319. 320.
- — neje Mayer Elisabeth. 207. 316.
- Erdősi (Sylvester) János grammatikája.
487.
- Eszterházy Ferencz gr. kancellár. 240.
310. 448.
- Eszterházy József gr. 199. 316.
- Eszterházy Károly gr. püspök. 307. 326.
449.
- Eszterházy László gr. 302. 523.
- Éber. 176.
- Édes Gergely. 122. 389.
- — Sonettjei. 24.
- —: Horatius ford. 34.
- —: Petri gulyás. 45. 178. 195. 497.
514. 516.
- —: Mondványai. 123.
- —: Rege az ó- és új-időből. 126.
- —: Parlagi Múza. 123.
- —: A tavaszra műzsámhoz. 390.
- —: A Marczibányi-intézetre. 392.
- —: A hit-vallás érzelmek. 389. 536.
- Faludi Ferencz.** 213.
- Farkas Sándor (Böloni —). 52. 84. 89.
94. 98. 106. 113. 119. 205. 257.
- —: Staël Corinnája ford. 84.
- Fáy András. 34.
- Fáy Barnabás. 284—288. 459.
- Fáy Bertalan. 449.
- Fáy Ferencz. 352. 383.
- Fáy János. 89. 92. 100. 171. 178. 419.
512.
- Fejér György. 35. 110. 185. 190. 303.
517. 528.

- Fekete Pál. 79.
 Ferdinánd fhg. 148. 150. 158. 161. 179.
 184. 186. 514.
 Ferencz cs. és kir. 268. 275. 277. 280.
 281. 309. 314. 320. 332. 343. 351.
 362. 371. 382. 422.
 Ferenczy István. 234. 235. 238. 243.
 248. 252. 256. 258. 267. 341. 377.
 399. 521. 522.
 Ferenczy József. 234. 239. 253. 256.
 259. 521.
 Ferenczy Lajos. 343. 491.
 Ferenczi Zoltán. 501.
 Fessler Ignác. 334. 463.
 Festetics György gr. 71.
 — — arczképe. 45.
 Festetics László gr. 45. 469.
 Filangieri Gaetano. 26. 493.
 Firmian Lipót Miksa gr. 249. 523.
 Fischer István b. 22. 89. 116. 508.*
 Fischer könyvkötő. 241. 244.
 Fodor (Sámuel?) 171. 512.
 Fogarassy Gábor. 416. 460. 538.
 Forgách Ferencz gr. 276. 301. 467. 526.
 Fox Károly Jakab. 359. 534.
 Földvály József. 171. 512.
 Fröhlich: Sallustius. 441.
 Füger: Magdolna. 422. 539.
 Fülep Gábor (Felső-Óri —). 396. 536.
- G**abelkhoven Antal b. 315. 320. 529.
 Gabriel (Don —): Sallustius. 411. 486.
 Garampi József. 449. 541.
 Garzó Imre. 532.
 Gebhardi Lajos. 237. 522.
 Geistinger J. 344. 377. 382. 395.
 Geizler b. 151. 158. 162.
 Gencsi (Ferencz?) 286.
 Genersich János 382.
 Geöcz László. 267.
 Gergelyi (Mihály?) esküdt. 1. 152. 163.
 489.
 Gessner S. művei. 419.
 Geszti-család. 86.
 Ghyczy. 315. 319.
 Girardon Ferencz. 81. 504.
 Goethe. 146. 437. 525.
- Goethe: Prometheus. 214. 327. 360.
 Gorskovszki vezérőrnagy. 158. 188.
 Gosztonyiné. 73.
 Gottsched: Poetika. 105. 507.
 Gödörházy: Laura. 230. 520.
 Görgey szolgabíró. 342. 353.
 Graesse bibl. műve. 544.
 Grassi József. 253. 524.*
 Greguss Mihály. 63. 500.*
 Grosser Ker. János. 449.
 Grund nyomdász. 395. 399.
 Grúz Antal. 26. 493.* 494.
 Grünfeld Dávid. 1.
 Gustermann Antal Vilmos. 272. 281.
 317. 320. 466. 525.
 Guzmics Izidor. 155. 166. 180. 183.
 190. 193. 212. 302. 306. 325. 356.
 378. 393. 434. 442. 447. 450. 451.
 462. 470. 530.
 — —: Értekezés. 148. 155. 161. 511.
 — —: Ódája. 225. 304. 393. 518. 520.
 528.
 — —: Theokritos ford. 304. 463.
 — —: Kazinczy Ferenczhez. 393. 536.
 Gvadányi József gr. 444.
 Gyarmathy Sámuel. 102. 241.
 Gyarmati András. 512.
Gyén (genius). 273. 283.
 Gyöngyösy István. 146. 504.
 Gyulay Constancia gr-nő. 172.
 Gyulay Ferencz gr-né. 86. 90. 102. 172.
 298.
 Gyulay Ignác gr. 514.
 Gyulay Karolina gr-nő. 86. 98. 172. 206.
 228. 238. 270. 278. 298. 337. 451.
 Gyulay Lajos gr. 39. 44. 85. 90. 94.
 102. 105. 112. 118. 173. 174. 183.
 192. 205. 207. 210. 223. 237. 238.
 248. 256. 260. 302. 333. 372. 450.
 467. 480. 514. 523.
- H**ajnóczy József. 63. 249. 448.
 Halász Péter. 403.
 Halász Zsigmond. 403.
 Haller Albert. 54. 381.
 Haller János gr. 262.
 Hammer József. 67. 501.

- Harles : Sallustius. 465. 542.
 Havercamp : Sallustius. 420. 422. 442.
 Haykul Antal. 476.
 Hegyi József. 523.
 Heinsius Daniel. 528.
 Helikon (Keszthelyi —). 119. 509.
 Helmecczy Mihály. 7. 37. 77. 84. 96.
 122. 174. 211. 221. 225. 232. 265.
 284. 345. 513. 518.
 — — : Harczszózat. 518. 519.
 — — : Tasso ford. 96. 211. 506. 519.
 — — : Schiller- és Matthiisson-fordításai.
 241. 519.
 Herder. 155. 167. 214.
 Hertelendy Ferencz. 529.
 — — : neje. 530.
 Hohenwart bécsi érsek. 523.
 Homerosz. 237. 253. 259. — L. *Vályi*
 Nagy F. czímmel is.
 Homonnay Ferencz. 179. 187.
 Homonnay István. 179. 187.
 Hondecher (?) festő. 89.
 Horányi Elek. 403.
 Horatius. 147. 148. 237.
 — Levelei (ford. Kis J.) 73.
 — Satírái (ford. Virág B.) 355.
 Hormayr József b. 87.
 — — : Hist. Taschenbuch. 210.
 — — : Archiv. 272. 525.
 Horvát István. 79. 105. 263. 355. 469.
 504. 518. 525. 533. 534.*
 — — : Árpád. 36. 37. 42. 48. 65.
 Horváth Endre. 5. 34. 36. 167. 169.
 180. 183. 189. 193. 196. 211. 305.
 444. 447.
 — — : Zircz Emlékezete. 4. 489.
 — — : Gritti. 211. 225. 265. 519.
 — — : Enyingi Török Bálint. 483. 544.
 Horváth Ferencz. 414.
 Horváth József Elek. 398. 405.
 Höck : Sallustius. 441.
 Hörk József. 500.

Ibarra : Sallustius ford. 485. 544.
 Ibrányi Antal. 285.
 Igaz Sámuel. 9. 33. 39. 41. 44. 45. 51.
 70. 71. 93. 96. 98. 114. 118. 119.
 153. 177. 179. 190. 194. 196. 202.
 209. 210. 211. 224. 248. 252. 256.
 260. 311. 339. 344. 372. 377. 382.
 384. 395. 399. 400. 414. 445. 452.
 468. 469. 475. 518.
 Igaz Sámuel zsebkönyve : *Hebe.* 6. 10. 15.
 34. 42. 44. 45. 64—65. 71. 96. 117. 119.
 154. 173. 177. 178. 180. 182. 190.
 195. 198. 202. 207. 230. 251. 260.
 264. 267. 272. 303. 311. 355. 369.
 373. 396. 399. 422. 437. 469. 478.
 481. 483. 497. 498. 509. 513. 516.*
 525.* 541.
 Iliászi pör. 293. 295. 312. 318. 369.
 527—528.
 Illésházy István gr. 316. 320.
 Illyricum visszaadása. 157. 161. 317.
 Ilsvay. 22.
 Inczédy. 477.
 Inkey kamarás. 331. 530.
 Isaak Sámuel. 180. 515.
 Istvánffy Miklós. 250. 272.
 Ivánszky Antal. 118. 509. 520.

Jankovich Miklós. 38. 313. 356. 411.
 486.
 Jankovics (más). 53.
 Jenisch. 419.
 Jezerniczky. 315. 319.
 John Frigyes. 303. 382. 448. 451. 525.
 Jósika János b. 85. 106. 114. 120. 156.
 174. 194. 205. 228. 280. 511.*
 Jouy Vict. Jos. 283. 527.
 Józsa Zsigmond dr. 135.
 József (II. —) császár. 449. 510.
 József fhg nádor. 85. 253. 257. 285.
 286. 310. 325. 344. 362. 382. 533.
 543.
 — — neje. 85.
 Jung János. 273. 513. 525.*
 Juranits Antal. 543.
 Juvenalis (ford. Kis J.). 73.

Kaestner. 149.
 Kafka József. 512.
 Kandó Gábor. 44. 383.
 Kanka Dániel. 517.

- Kapyné gr. Nádasdy N. 47.
 Kassai József. 265.
 Kaszner. 352. 416. 460.
 Katona (Zsigmond?) 371.
 Kazinczy András (K. Ferencz unoka-
 öcscse). 108. 507.
 Kazinczy Dénes. 76. 86.
 Kazinczy Ferencz életrajzi adatai:
 — — — betegsége. 418. 430. 437. 442.
 472. 475. 483.
 — — — arcképe (Donát J-tól). 155.
 396. 448. 450. 451.
 — — — arcképe (Kiningertől). 448.
 451.
 — — — arcképe (Kreutzingertől). 400.
 443. 448. 450. 451. 468.
 — — — arcképe (Stunder Jakabtól).
 448.
 — — — anyagi állapota. 1. 6. 12. 14.
 38. 41. 62. 79. 90. 95. 99. 109. 112.
 116. 144. 157. 160. 170. 181. 205.
 242. 271. 273. 301. 321. 322. 473.
 482. 536.
 — — — családi pörösködése. 6. 7—9.
 10. 12—13. 14. 38. 39. 41. 46. 50.
 53. 54. 60. 61. 70. 76. 90. 93. 99.
 116. 136. 143. 157. 180. 189. 199.
 251. 254. 277. 317. 353. 361. 400.
 406. 408. 413. 414—415. 421. 431.
 437. 440. 536.
 — — — a zemplénnvármegyei levéltá-
 rat rendezi. 151. 162. 226. 278. 321.
 334. 407. 473.
 — — — autographiai gyűjteménye. 321.
 : verses művei:
 — — — Poétai Berek. 214. 327. 360.
 — — — A borz és az evet. 423.
 — — — A bűnösök. 535.
 — — — A hit szava. 435. 444.
 — — — A lengességhez. 492.
 — — — A tanítvány. 396. 492.
 — — — Tusakodás. 492.
 — — — A szabad Erdély. 36.
 — — — Az alvó gyermek (gr. Majláth
 J. német versének ford.) 74.
 — — — : Endre és Hedvig. 96. 121.
 226. 506.
 Kazinczy Ferencz: Minnyihez. 96. 506.
 — — — sonettjei:
 — — — : A kötés napja. 244. 523. 525.
 — — — : A sajka. 396. 530.
 — — — : A Sonett Múzája. 244. 523.
 525.
 — — — : Az én boldogítóm. 244. 523.
 525.
 — — — : Az ő képe. 244. 523. 525.
 — — — : Cserey Miklóshoz. 232. 521.
 523. 525.
 — — — epigrammjai:
 — — — : A szép házi kör. 436. 444.
 474.
 — — — : A zsbói nagy megholt. 262.
 — — — : Branyicskán, Hunyadban. (B.
 Jósika Jánoshoz). 523.
 — — — : Dédácson. 115. 298. 311. 337.
 424. 451. 528. 535. 539.
 — — — : Ferenczy Graphidionára. 235.
 239. 244. 248. 312. 377.
 — — — : Himfy. 189. 194. 515.
 — — — : Szemeréhez. 535.
 — — — : Vajda-Hunyad. 211. 233. 264.
 299. 521. 523. 525.
 — — — : Vay. 29.
 — — — epistolái:
 — — — : Buczy Emílihez. 222.
 — — — : Gr. Dessewffy Aurélhoz (tö-
 redék). 11. 19. 260.
 — — — : Helmezyhez. 345. 534. 535.
 — — — prózai művei:
 — — — : allegatiója (latin). 6. 7—9.
 11. 62. 64. 67. 99.
 — — — : Erdélyi Levelek. 6. 26. 39.
 60. 61. 90. 93—94. 98. 102. 106.
 110. 113. 114. 116. 117. 120. 140.
 143. 166. 172. 177. 183. 192. 196.
 202. 215. 246. 260. 266. 273. 280.
 297. 324. 337. 339. 344. 348. 355.
 373. 377. 384. 395. 400. 411. 432.
 439. 441. 476. 479. 513. 524.
 — — — : Hírlapi czikkek: Kis János
 nemességéről. 6. 10. 72. 490.* —
 Kézy Mózes latin versei. 86. 91. 111.
 136. 146. 185. 505.* 510. — A Hebe.
 207. 210. 220. 224. 251. 303. 516.* —

- Az Auroráról. 207. 517.* — Rozgonyi József nekrológja. 333. 530.*
- Kazinczy Ferencz: Mária Terézia. 155. 311. 334. 368. 372. 374. 377. 382. 399. 418. 425. 429. 479. 529. 535.
- — —: Orthologus és Neologus. 66. 94. 189. 194. 515.
- — —: Rádaykról. 20. 42. 47. 70. 492.
- — —: Zrínyi Miklós életrajza. 306. 469. 528. 543.
- — — bírálatai:
- — — Berzeviczy Gergely: De conditione indoleque rusticorum in Hung. 307.
- — —: Márton István apologiája előszava. 34. 308. 327.
- — — fordításai:
- — —: Bácsmegyei levelei. 214. 404.
- — —: Boufflers levelei. 385. 437. 535.
- — —: Cicero művei. 154. 246. 400. 479. 544.
- — —: Gessner S. idylljei. 404.
- — —: Herder paramythionjai. 404.
- — —: Horátz a majorosához. 535.
- — —: Osszian énekei. 214.
- — —: Rochefoucauld hg. maximái. 344.
- — —: Sallustius-ford. 7. 60. 75. 88. 93. 97. 106. 110. 120. 140. 154. 166. 192. 196. 246. 300. 324. 373. 384. 393. 400. 432. 441. 448. 463. 465. 470. 476. 479. 544.
- — —: Előbeszéd Sallustius-fordításához. 154. 400. 448. 452. 457. 470. 543.
- — —: Sterne L. Yorick. 155. 385.
- — — Vergilius: Orpheus és Eurydice. 97. 211. 221. 396. 519. 523.
- Kazinczy Ferenczné gr. Török Zsófia. 14. 192. 194. 209. 240. 247. 353. 400. 407. 437. 440. 537.
- Kazinczy F. gyermekei:
- — —: Antonin. 95. 101. 192. 208. 229. 311. 323. 354. 407. 421. 482.
- — —: Bálint. 95. 101. 192. 407. 421.
- Kazinczy F. gyermekei:
- — —: Eml. 61. 77. 80. 93. 95. 101. 192. 200. 204. 207. 228. 229. 240. 247. 296. 311. 323. 354. 421. 437. 482.
- — —: Eugenia. 11. 26. 38. 81. 92. 101. 192. 204. 247. 262. 264. 271. 272. 323. 353. 382. 407. 473. 482.
- — —: Iphigenia. 407.
- — —: Lajos. 54. 101. 114. 177. 192. 209. 229. 421. 482.
- — —: Thalia. 174. 183. 192. 229. 241. 354. 393. 407. 482.
- Kazinczy István (K. András fia). 280. 473. 478. 507. 526.
- Kazinczy József. 11. 141.
- Kazinczy Juliánna Dercsenyi Jánosné (K. F. húga). 389.
- Kazinczy Klára Kraynik Józsefné (K. F. húga). 262. 271. 323. 351. 405. 430.
- Kazinczy Péter (K. F. nagybátyja). 406.
- Kazinczy Sándor. 407. 538.
- Kazinczy Zsuzsánna Péchy Sándorné. 407.
- Kácsándy József. 507.
- Kállay-család. 240.
- Kállay Istvánné. 285.
- Kállay Kristóf. 288.
- Kállay Péter. 416. 461.
- Kálniczky Benedek. 111. 508.*
- Károly Ambrus főhg. érsekprimás. 315. 319.
- Károlyi gr.-i család. 142. 255. 297.
- Károlyi Lajos gr. 413.
- Keczer (Miklós?). 240.
- Kehlbauer. 89.
- Kelemen Imre. 26. 493. 494.
- Kemény János önéletrajza. 250. 272.
- Kemény Simon b. 231. 232. 240.
- Kenderessy Mihály. 116. 160. 226. 371.
- Kerekes Ferencz. 10. 340. 491.
- Keresztessy István. 512.
- Keresztessy Sámuel. 63. 500.*
- Kérészy István. 333. 531.*
- Kérészy Lajos. 531.
- Kézy Mózes. 61. 64. 71. 86. 91. 95. 111. 136. 147. 149. 186. 202. 305. 325. 505. 510. 531.

- Kézy Mózes: Vay József halálára. 246.
491. 502.
- Kininger Vincze György. 448.
- Király József. 443. 540.*
- Kis Antal. 124. 510.
— —: Mesék. 124—126.
- Kis Imre. 55. 171.
— — neje. 50.
- Kis János. 5. 14. 67. 72. 121. 176. 178.
180. 184. 197. 245. 345. 478. 513.
516. 523.
— — nemességet nyer. 6. 33. 42. 50.
72. 490.* 498.
- Kis János (fia az előbbinek). 176. 177.
178. 180. 184. 198. 245. 513. 516.
- Kis József. 438.
- Kis Lajos (Kis J. fia). 73. 176. 178.
180. 184. 198. 245. 513. 516.
- Kis Orbán István. 512.
- Kisfaludy Károly. 5. 37. 85. 88. 118.
122. 180. 190. 191. 211. 224. 232.
251. 355. 385. 518.
— —: Honvagy. 225. 520.
— —: Az élet korai. 36. 37. 42. 48. 65.
— —: Tollagi Jónás. 207. 211. 223. 225.
251. 518. 519.
— —: A szellő. 479. 481. 483. 543.
— —: Vizontlátás. 479. 481. 483. 543.
— — zsebkönyve: *Aurora*. 6. 10. 15.
28. 35. 36. 37. 42. 48. 64—65. 96.
117. 173. 180. 190. 196. 198. 207.
221. 224. 230. 232—233. 251. 264.
303. 396. 400. 463. 478. 481. 483.
490. 513. 516. 517.* 542.*
- Kisfaludy Sándor. 2. 16. 34. 43. 65.
66. 67. 74. 148. 168. 169. 183. 189.
190. 193. 196. 225. 233. 251. 404.
423. 479. 515. 518.
— —: Dobozy. 36. 37. 66. 225. 251.
294. 520.
— —: Nemzeti Ének. 36. 37. 66. 496.
— —: Szentmihályhegyi remete. 225.
520.
— —: Himfy-dalok németül. 423. 539.
- Kissling Lipót. 253. 524.
- Klauzál Imre. 5. 6. 9. 22. 39. 42. 46.
71. 156. 181. 396. 413. 490. 497.
- Klobusiczky József. 33. 495.
- Klobusiczky Pálné. 334. 532.
- Klobusiczky Vincze gr. 12. 30.
- Klopstock. 284. 290. 296. 311.
- Knaut Frigyes. 290. 296. 311. 324.
- Kóczán József. 512.
- Koháry Ferencz hg. 153. 316. 319. 406.
408. 414. 437. 459. 464. 511.
- Kolosy István. 152. 385. 413.
- Kolozsy főszolgabíró. 342. 352.
- Kolozsváry Sándor. 314. 318. 529.*
- Komlóssy Dániel. 512.
- Komlósy László. 171. 389.
- Konti Sámuel. 512.
- Kopácsy József. 434. 539.
- Kornis István. 141.
- Kornis Mihály gr. 90. 94. 113. 118.
210. 223. 238. 248. 256. 260. 302.
372. 399. 451. 461. 513. 523.
- Koskovszki. 151. 158. 162.
- Kossuth András. 13. 199. 432. 492.
- Kossuth László. 406.
- Kotzebue. 32. 146.
- : Reise nach Paris. 216.
- Kovacsóczy Mihály. 174. 182. 196. 222.
251. 513. 520.
— — versei (Aggódás, — Az épülő, —
Az élet, — Az első csók). 175—176. 513.
- Kovács Antal. 343. 533.
- Kovács József. 225. 377. 502. 520.
- Kozma Miklós. 412.
- Kölcsey Ferencz. 5. 34. 35. 118. 121.
196. 221. 293. 295. 312. 318. 369.
389. 481. 518. 527.
— —: Szép Lenka. 36. 42. 48. 65. 75.
190.
- Kövy Sándor. 26. 107. 110. 185. 372.
440. 493. 494. 533.
- —: Vay József halálára. 246.
- Krafft Péter. 88. 469.
- Krause. 508.
- Kraynik László. 405. 407. 434. 538. 539.
- Kriebel János. 79. 504.
- Kriston. 40.
- Kubinyi Ferencz. 157. 356.
- Kuhnhardt: Sallustius. 442. 465. 475.
480. 540

- Kulcsár István. 217. 219. 234. 519. 523.
Kutka. 111. 150.
- Lakos János b. 52. 73. 178. 181. 191.
198. 499. 514. 516.
— — : Nápolyi Levelek (Vándor szün-
órái). 73. 502.
- Laky László. 512.
Lang órnagy. 531.
Lassgallner. 215. 242. 262.
Laurent József. 15. 492.
Lazzarini Gergely. 89. 506.*
Láczai Szabó József. 110. 507.
Lánczy József. 59. 449.*
Lángész. 283.
Lányi József. 277. 526.
Lázár János gr. 449.
Lázár László gr. 365. 535.*
Leibniz. 379.
Lemaire : Sallustius. 154. 215. 411. 418.
420. 422. 441. 442. 461. 465. 511.
543.
Lelegeség. 23.
Lepletlenség. 94.
Lessing. 437.
Lichtenberg. 149. 265.
Locke. 146.
Lónyay Gábor. 40. 44. 91. 110. 139.
184. 201. 229. 333. 372. 373. 374.
377. 382. 383. 393. 401. 440. 466.
471. 484. 507. 531.
Lónyay János. 71.
Lónyay László. 394. 401. 536.
Lónyay Pál. 352.
Losonczy. 30.
Ludmilla. 52.
Lukácsy András. 512.
- M**adarassy Ferencz. 86. 505.*
Magda Pál. 249. 523.*
Magyar Kurír. 9. 224. 250. 541.
Majláth János gr. 28. 67. 74. 85. 87.
112. 118. 137. 148. 164. 210. 219.
223. 299. 396. 423. 444. 452. 457.
461. 516.
— — : Magyarische Gedichte. 87. 220.
423.
- Majláth János gr.: Kodex aus der sieben-
bürg. Bibliothek zu Karlsburg. 87. 506.
— — : Zuniga. 230. 481. 520.
— — : A bosszúló kard. 437. 442. 451.
458. 479. 483. 520. 540.
— — : A sóbányák. 463. 479. 483.
541.
— — : A szegény útas. 518. 520.
— — : Himfy's auserlesene Liebeslieder.
423. 539.
Major József. 353. 531.
Majoros Márton. 271. 273. 289. 290.
311. 322. 323. 354.
Makáry György. 223. 225. 251. 518.
520.*
Malonyay János b. 276. 314. 316. 318.
337. 342. 352. 374.
Marczibányi István. 190. 218.
Marczibányi-intézet. 86. 185. 190. 343.
392. 533.
Markos György. 171. 178. 512.
Martinovics Ignác. 249.
Martinuzzi (Frater) György. 280.
Matolay Gábor. 151. 162. 192. 215. 352.
492.
Mauksch (Mihály?). 150. 352.
Mayer (Jakab?). 15. 119. 149. 280. 492.
Mária Terézia. 240. 330. 510.
— — tudósítja Zemplén vármegyét ural-
kodása kezdetéről. 151. 162. 187. 514.
Máriássy András. 271. 336. 338. 532.*
Márkus Ignác. 277. 526.
Márton István. 333. 382. 440.
Márton József. 26. 373. 376. 385.
Mátyás kir. arczképe. 432. 453.
Meczner. 2.
Medgyaszay nagykereskedő. 172.
Mednyánszky Alajos b. 210.
Mednyánszky Milton b. 282.
Meissner : Sallustius. 441.
Meller Simon. 522.
Meskó József. 497.
Meskó Józsefné. 40. 497.
Metternich Kelemen hg. 280. 309.
Meytens : Mária Terézia arczképe. 529.
Mészáros Sámuel. 429. 431. 472.
Mikes (József?). 156. 194. 511.

- Mihalek órás. 353. 361.
 Miklóssy Ferencz. 171. 512.
 Mikó Mihály. 512.
 Miksche Antal. 220. 519.
 Miller Jakab Ferdinánd. 469. 543.*
 Minellius : Sallustius. 442. 540.
 Miske József. 115. 508.
 Mitscherlich. 146.
 Mokry Benjámin. 533.
 Molière. 27.
 Molnár Mihály. 512.
 Montesquieu. 18. 22. 26. 493.

 Nadányi. 440.
 Nagy Benedek (Felsőbükki —). 44. 174. 497.
 Nagy Gábor. 12. 55. 171. 178. 199. 431. 452. 460.
 Nagy Gábor (más). 512.
 Nagy Iván. 489. 493. 495. 497. 499. 526. 532. 538.
 Nagy Károly. 529.
 Nagy Sámuel térképe. 115.
 Nagy Sándor. 512.
 Naláczy István b. 278.
 Nádasy Tamás. 308.
 Nákó Sándor gr. 513.
 Nemes Ádám gr. 156. 194. 511.
 Németh József. 441.
 Niczky. 383.
 Nyáry. 452. 541.
 Nyelvújítás. 4. 15. 34—35. 64—66. 74. 78. 164. 180. 183. 191. 219. 251. 284. 437. 482. 542.
 Nyíry István. 111. 186. 508.* 531.
 Nyitray. 486. 544.
 Nyitra Zerdahelyi Lőrincz. 452. 541.
 Nyomárkay József. 62. 383.

 Oeskay Antal. 413. 538.*
 Okolicsányi Lajos. 52. 499.
 Orpheus (Kazinczy F. folyóirata). 404.
 Osváld Zsigmond. 405. 537.*
 Ovenus epigrammja. 411.
 Ovidius. 136. 146. 237. 253. 259.

 Önkényi. 30.

 Palocsay Ferdinánd b. 73.
 Pap Gábor. 452. 483. 541. 544.
 Pap István. 381. 404. 535.* 537.
 Papp József. 15. 19. 119. 178. 181. 191. 334. 509. 514. 516.
 Parlaghy-család. 454.
 Palaky Mózes. 318.
 Patay István. 95. 200. 204. 207.
 Patay János. 95. 200. 204. 209. 215. 249. 506.* 517.
 Patay szolgabíró. 285.
 Pálffy Fidél gr. 85.
 Pálffy József. 171. 286. 288. 512.
 Pálffy Károly gr. 310.
 Pápay Sámuel. 2. 3. 5. 16. 36. 66. 160. 168. 169. 180. 183. 189. 193. 194. 403. 483. 490.
 Pázmány Péter arczképe. 45.
 Perényi Zsigmond b. 389. 393.
 Perger János. 493.
 Perger Zs. 502.
 Petkovich Lajos. 46. 497.*
 Péchy Imre. 56.
 Péchy János. 56. 412. 538.
 Péchy László. 407. 538.
 Péczeli József. 10. 50. 51. 63. 178. 421.
 — — felesége Szentgyörgyi Eliza. 10. 41. 50. 63. 178.
 Pérchy Mihály. 512.
 Pfeffershoffen Anna Mária b-nő. 467.
 Platthy Mihály. 377. 535.
 Platon. 378.
 Pleningen Ditrich : Sallustius. 487. 544.*
 Plinius. 121.
 Podmaniczky József b. 43. 85. 118. 173.
 Podmaniczky Lajos b. 15. 19. 497. 516.
 Poroszlav Frigyes. 171. 512.
 Portia gr. 74.
 Prand. 306. 325. 360.
 Prepeliczay Sámuel. 34.
 Prezenszky. 114.
 Prónay László b. (Pr. Simon fia). 107. 207. 372.
 Prónay Sándor b. 118. 372. 488.
 Prónay Simon b. 107.
 Prónay Simon b-né Hirgeist Anna. 107. 207. 451.

- Propertius. 136. 147.
 Puffendorfné. 240.
 Puky Ferencz. 339.
 Pusztay Sándor. 452. 541.
 Pyrker László. 115.
 — — : Tunisias, 112. 115. 140.
- Ragályi István.** 375. 384.
 Ragályi József. 107. 372.
 Rahl. 469.
 Rakovszky Dániel. 512.
 Raphael (Santi —): Madonna. 419.
 Ráday Gedeon gr. 69.
 Ráday Pál gr. 20. 43. 44. 47. 68. 492. 501.
 — — fiai: Gedeon, László. 19. 69. 501.*
 516. 518.
 — — leánya: Anna. 69. 501.
 — — Erzsébet. 70. 501.
 Rájnis József. 65. 214. 497.
 — — : Georgicon ford. 97.
 — — : Eclogák ford. 97. 222.
 Rákóczi Ferencz (II. —) kézírása. 151.
 158. 162. 179. 188.
 Rákóczi György (I. —). 281.
 Rát Mátyás. 497.
 Reisky. 111.
 Reviczky. 278.
 Rédl ódája. 434. 540.
Rény. 24.
 Révai Miklós. 16. 78. 497. 504.
 Rhédey Lajos gr. 407. 448.
 Rolly József. 111. 140. 150. 508.
 Rousseau. 22. 121.
 Rozgonyi József. 91. 110. 114. 115.
 149. 185. 311. 333. 440. 507. 515.
 — — nekrológja. 530.
 Rössler. 51. 234.
 Rudnay Sándor. 259. 359. 360. 521.
 — — levele a nyitrai szolgabírákhoz.
 243. 532.*
 Rummy Károly György. 14. 61. 184. 249.
 333. 439. 524.
 — — leánya, Amália. 66.
 Ruszek József. 16. 34.
 Rückert Frigyes. 87. 506.
 Rzevuszi Henrik gr. 501.
 Rzevuszi gr-né levele. 67. 501.
- Sallustius.** 442. 470. 486. — L. *Kazinczy*
 F. *fordításai* között is.
 Sandmann Theophil. 467.
 Sartori Ferencz. 339.
 Saurau gr. 316.
 Sándor (I. —) orosz czár. 17. 22.
 Scaliger. 304. 528.
 Schade. 312. 377. 468.
 Schärmer. 517.
 Schedius Lajos. 6. 22. 85. 490.
 Schiller Frigyes. 87. 178.
 — — : Don Carlos. 419.
 Schlözer Ágost. 26. 493.
 Schlüter: Sallustius. 441.
 Schmödegg (Ferencz?) gr. 342. 352.
 Schordann. 217.
 Schröckh. 508.
 Schubart: Goethe élete. 265. 290. 525.
 Schwartzner Márton. 26. 493.
 Schwarz János Mihály. 63. 500.*
 Schwarzenberg hg. 152. 158. 162.
 Sebes Gábor. 24. 140. 285. 492. 527.
 Sebestyén Gábor. 122.
 — — Sonettjei. 24. 492.
 Sebő Pál. 33. 491. 495.*
 Segur: Galerie morale et politique. 437.
 540.
 Seiler. 508.
 Seneca. 146.
 Sennowitz Mátyás. 41. 62. 63. 440. 540.
 Servet Mihály. 404.
 Siegfried K. 544.
 Simó (Károly?). 450. 461. 468. 480.
 Simonfy Dániel. 512.
 Sipos Pál. 4. 451.
 Sloane János. 453. 541.
 Sokrates. 378.
 Sombory József. 71. 502.
 Somogyi József gr. 279. 282. 376. 507.
 Somogyi Leopold püspök. 39. 496.*
 Somosy János. 202.
 Somosy Ferencz. 512.
 Somssich Lázár. 35. 425. 431.
 Soos János 328. 335. 337. 343. 353.
 360. 381. 394.
 — — neje Balogh Mária. 328. 335.
 337. 360.

- Soos László. 335.
 Soos Pál. 215. 335.
 Soos Zsófia (Zádor Gy. anyja). 403.
 Spech János. 412. 538.
 Spisák György. 428. 430.
 Splényi Anna b-nő. 99. 136. 145.
 Spohn Frigyes Ágost. 486. 544.*
 Stadion gr. 309.
 Steinmetz Anna. 47.
 Stift b. udv. orvos. 301.
 Stolberg. 381. 448.
 Stunder Jakab. 448.
 Sturman Márton. 62. 500.
 Süllei. 40.
 Szabó János. 334.
 Szalay Imre. 443.
 Szathmáry Paksi József. 110. 376. 383.
 507. 535. 536.
 Szathmáry verse. 225. 518. 320.
 Szemere György. 312.
 Szemere István. 16. 158. 229. 313. 339.
 342. 352. 369. 376. 383. 393. 401.
 466. 471. 484.
 Szemere Pál. 5. 23. 34. 35. 46. 120.
 121. 196. 226. 263. 293. 295. 312.
 318. 355. 369. 482. 518. 527.
 — —: A hivatal. 24. 492.
 Szemere Pálné. 355.
 Szenczy István. 512.
 Szentes Lajos. 25. 383. 493.
 Szentesi. 477.
 Szentgyörgyi Gellért: Sallustius ford.
 97. 295. 370. 393. 411. 442.
 Szentgyörgyi (János?). 334. 385. 396.
 Szentgyörgyi József. 10. 41. 49. 54.
 171. 177. 421.
 — — leánya, Eliza. 10. 491.
 Szentimrey Gábor. 314. 319. 338.
 Szentiványi Ferencz. 395.
 Szentkirályi Móríc. 501.
 Szentmiklóssy Alajos. 5. 35. 46. 121.
 154. 177. 196. 487. 504.
 — —: Szépmhez. 177. 178. 181. 183.
 190. 195. 207. 497. 513. 517.
 Szepessy Ignác. 114. 160. 280.
 Szerencsy Józsefné Radvánszky Teréz.
 206.
- Szerény. 24.*
 Széchenyi Ferencz gr. 71. 543.
 — — arczképe. 45.
 — — könyvtára catalogusa. 403.
 Széchenyi István gr. 10. 39. 491. 513.
 Széll Farkas. 532.
 Széll Sámuel. 341. 532.*
 Szigethi Gy. Mózes. 445. 458. 461.
 468. 480. 482. 486.
 — — meséi. 445. 458. 482. 541.
 Szikszai Ferencz. 512.
 Szilágyi János. 512.
 Szinnyi József. 493. 495. 500. 501.
 506. 508. 524. 526. 527. 529. 531.
 532. 536. 537. 538. 541.
 Szirmai Kalós Bertalan. 38. 273. 496.
 Szirmay András. 62. 111. 140.
 Szirmay Antal. 162.
 Szirmay Ádám. 248. 262. 347. 394.
 466. 485.
 Szirmay Lászlóné. 110.
 Szivák István. 290. 314.
 Szlemenics Pál. 26. 493.*
 Szombathy János. 111. 186. 440. 469.
 531. 540.
 Szontág Sámuel. 62. 500.*
 Szögyény Ferencz. 150. 157. 158. 161.
 188. 352. 471. 484. 511.
 Szögyény Zsigmond. 157. 280. 286. 511.
 Sztáray Albert gr. 30. 96. 473.
 Sztáray Vincze gr. 215. 242. 244. 247.
 261. 418. 422. 441.
 Sztojka. 46.
 Szuhányi Ferencz. 441. 540.
 Szulyovszky Menyhért. 17. 161.
 Szűcs agens. 180. 199. 459.
 Szvorényi József. 493.
- T**aaffe Károly Antal gr. 376. 507.
 Tacitus. 471.
 Tahy Mihály. 53. 499.
 Takács József. 15. 65. 189. 194. 225.
 492.
 Takács Judit (Dukai —). 398. 405.
 Taródi. 449.
 Tatay János. 398. 405. 443. 447. 451.
 Tatitchen. 301.

- Teleki gr-i család genealogiája. 143.
 Teleki Ferencz gr. 85. 518.
 — — : Sétálási Fantázia. 424. 429. 516.
 518. 539.
 Teleki József gr. Sírhalma (1819). 143.
 510.
 Teleki József gr. 45. 85. 86. 142. 373.
 505. 518.
 — — Pályaműve. 15.
 Teleki Károly gr. 364.
 Teleki László gr. 90. 335. 525.
 — — arczképe. 272. 525.
 Teleki Sámuel gr. 120. 156. 228. 310.
 364. 491. 497. 509.* 516. 520.
 — — arczképe. 45.
 Teleki Sándor gr. 510.
 Teller : Sallustius. 444. 540.
 Tessedik Sámuel. 448.
 Thaisz András. 20. 28. 116. 355. 479.
 525. 541. 542. 543.
 Thassy Kristóf. 529.
 Thewrewk József (Ponori —). 19. 39.
 94. 178. 181. 190. 193. 196. 262.
 467. 517.
 — — epigrammjai. 7. 491. 514.
 Thorwaldsen. 239. 252. 256. 259.
 Tibullus. 136.
 Tisza Lajos. 531.
 Toldy Ferencz. 76. 77. 80. 95. 103. 105.
 196. 211. 217. 218. 222. 225. 251.
 496. 502. 518. 519. 520.
 — — : Florian ford. 80. 504.
 — — : Isokrates ford. 76. 503. 504.
 Tomsich. 352.
 Tóth Ferencz. 404.
 Tóthpápay dr. 416. 461.
 Tökölly Péter. 411.
 Török Bálint (Enyingi —). 308.
 Török Eszter b. Hennigerné. 408.
 Török József gr. 10. 13. 14. 61. 91. 99.
 136. 144. 157. 180. 189. 199. 206.
 254. 282. 297. 317. 322. 353. 368.
 382. 400. 406. 408. 440. 459. 538.
 Török József (Kazinczy F-né nagy-
 bátyja) gr. özvegye. 406. 408. 416. 459.
 462. 538. 541.
 Török Lajos gr. (K. F. ipa). 276. 408. 459.
 Török Mária gr-nő Dellevaux János
 Fülpöpné. 13. 183. 229. 241. 400. 406.
 459.
 Trattner János. 20. 116. 120. 180. 190.
 304. 475. 488. 512.* 518.
 Trattner Károly. 512.
 Tremamonti hadnagy. 361.
 Tudományos Gyűjtemény. 190. 192. 369.
 488. 518. 525.
 Tulsiczky András. 147. 531.
 Udvarnok Lajos. 198. 245. 516.
 Ujházy Samuné Radvánszky Polyxena.
 206.
 Ungvárnémeti Tóth László. 4.
 — — : Az istenülés dicsősége. 6. 22.
 42. 75. 490.
 Unio (a kor. felekezetek közti —). 48.
 70. 186. 304. 307. 326. 356. 378.
 390. 423. 434. 462.
 Ürményi József. 315. 319. 534.
 Vajna Antal. 100. 231. 280.
 Valpy. 465. 475. 480. 539.
 Varga István. 424. 539.
 Vass István. 512.
 Vatai István. 147.
 Vay Ábrahám. 24. 29. 30. 111. 116.
 185. 239. 411.
 Vay József. 11. 17. 19. 30. 33. 70. 91.
 110. 246. 497. 507. 516.
 — — halálára írt versek. 11. 491.
 Vay Miklós b. 158. 188. 334.
 Vályi Nagy Ferencz. 93. 258. 295. 318.
 — — *Niász* ford. 7. 17. 33. 81. 86.
 93. 112. 116. 237. 293. 295. 312.
 318. 343. 369. 491. 495. 527. 533.
 Vályi Nagy Ferencz özvegye. 61. 116.
 140. 160. 407. 534.
 Vályi Nagy Ferencz (ifj. —). 7. 385.
 Venczel József. 231.
Verdesett (castigált). 397.
 Vernet : Tengervész. 419.
Verőcze. 356.
 Verseghy Ferencz. 3. 4. 65. 148. 190.
 194. 196.

- Versegly Ferencz halála. 217. 218. 265.
 519.
 Vécsey Sámuel. 512.
 Viczmándy. 151. 158. 162.
 Vida László. 451.
 Virág Benedek. 34. 148. 355. 504. 525.
 Virgilius. 147. 237.
Viszony. 161.
 Vitkovics Mihály. 23. 34. 77. 312. 355.
 411. 486.
 — — dalai a Hebe 1823. évfolyamában. 177. 178. 181. 183. 190. 195.
 513. 517.
 Volk. 461.
 Voltaire. 18. 22. 47. 121.
 Voss J. H. 304.
 — — : Homeros ford. 81.
 — — : Ovidius ford. 237.
 — — : Theokritos ford. 304. 528.
 Vörösmarty Mihály. 479. 483.
 — — : A szanakodóhoz. 544.
 — — : A völgyi lakos. 544.
 Vuchetich Mátvás. 84. 505.*
- W**allaszky Pál. 403.
 Wass Tamás gr-né Mikes Rozália. 172.
 Weinzirl: Sallustius 441.
 Wenckheim József. 377. 411. 420. 512.
 535.
 Werfer Károly. 215. 296. 324. 354. 400.
 468. 475.—477. 519.
 Werner Zachariás. 63. 501.
- Wesselényi Farkas b. 100.
 Wesselényi Ferencz nádor. 307. 326.
 Wesselényi József b. 365. 534.
 Wesselényi Miklós (id. —). 262. 318.
 340.
 Wesselényi Miklós b. (ifj. —). 7. 10. 39.
 44. 90. 94. 113. 181. 193. 202. 210.
 281. 310. 317. 318. 393. 491. 513.
 526.
 Wécsey-család (b. —). 12—13. 454.
 Wécsey Lőrincz b. 432.
 Wécsey Miklós b. 199.
 Wécsey Pál b. 215. 352. 466. 472. 485.
 Wieland. 237. 277.
 Woltmann: Sallustius. 411. 441.
 Wrba Rudolf gr. 52. 277. 526.*
 Wurzbach. 505. 523.
 Wutky Mihály. 239. 253. 259. 523.
- Z**ádor György. 385. 396. 402. 454. 483.
 — — életrajza. 403—404.
 — — : Sonettek. 386—388. 396—398.
 400. 403. 455—456. 483.
 — — : Magyar irodalomtörténet. 403.
 Zápolyai János. 308.
 Zichy Ferencz gr. 407.
 Zoltán Pál. 285. 527.
 Zoltvány L. Irén. 502. 535.
 Zopf János Henrik. 111. 186. 508.
 Zrínyi Miklós (szigeti hős). 308. 528.
 Zrínyi Miklós (a költő). 504.
 Zsiday Sándor. 254. 297.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Lap
4035. Kazinczy — Névtelennek. Széphalom, Január 2. 1822.	1 (489)*
4036. Pápay Sámuel — Kazinczynak. Páp. Január. 5d. 822.	2 (489)
4037. Kazinczy — Pápay Sámuelnek. Széphalom, Január 9d. 1822. ...	3 (489)
4038. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom Január 11d. 1822.	5 (490)
4039. Igaz Sámuel — Kazinczynak. [K. és h. n.]	9 (491)
4040. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. 16. Jan. 1822.	10 (491)
4041. Kazinczy — Nagy Gábornak. 16. Jan. 1822.	12 (492)
4042. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 16. Jan. 1822.	14 (492)
4043. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassán, Jan. 26ikán 1822.	19
4044. Gr. Ráday Pál — Kazinczynak. Pesten, d. 26. Janu. 1822. ...	20 (492)
4045. Kazinczy — Bay Györgynek. Széphalom Január 27-én 1822. ...	21
4046. Szemere Pál — Kazinczynak. 28-va Jan. 822.	23 (492)
4047. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa, Január 31ikén 1822.	25 (493)
4048. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Febr. 8d. XXII.	33 (495)
4049. Kazinczy — Kisfaludy Sándornak. Széphalom febr. 13d. 1822.	34
4050. Kazinczy — Pápay Sámuelnek. februar. 13d. 1822.	36 (496)
4051. Kazinczy — Kisfaludy Károlynak. Széphalom Február. 16d. 1822.	37
4052. Kazinczy — Dúlházy Mihálynak. Széphalom Febr. 24d. 1822.	38 (496)
4053. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Febr. 28d. 1822.	39 (496)
4054. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. [K. és h. n.]	39 (497)
4055. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Eperjes Martz. 2dikán 1822.	41 (497)
4056. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Pest, Martz. 3d. 1822.	42 (497)
4057. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Mártz. 5d. XXII.	44 (497)
4058. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Mártz. 8d. XXII.	45 (497)
4059. Kazinczy — Dúlházy Mihálynak. Eperjes Martz. 9d. 1822.	46
4060. Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak. Eperjes, Mártz. 13d. 1822. ...	47 (498)
4061. Kazinczy — Bay Györgynek. Eperjes, Mart. 13-án 1822.	48
4062. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, Martzius 16án, 1822.	49 (498)
4063. Péczeli József — Kazinczynak. Debretzen 17a Mart. 1822.	51
4064. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Martz. 19d. XXII.	51 (498)

* A zárjel közti szám az illető levél jegyzetének lapszáma.

	Lap
4065. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Eperjes, Martz. 20d. 1822.	52 (499)
4066. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Eperjes, Martz. 20d. 1822.	54
4067. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa, Mártz. 21ikén 1822.	55 (499)
4068. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom Martz. 27d. 1822.	60 (500)
4069. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 4. Apríl 1822.	61 (500)
4070. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Ofen am 4/4 XXII.	67 (501)
4071. Gr. Ráday Pál — Kazinczynak. Pesten Április 8kán 1822.	68 (501)
4072. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Apr. 9d. XXII.	70 (502)
4073. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Apr. 12d. XXII.	71 (502)
4074. Kis János — Kazinczynak. Soprony, April. 12kén 1822.	72 (502)
4075. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Wien am 26/4 XXII.	74
4076. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, Május' 1-sőjén 1822.	76 (502)
4077. Kazinczy Dénes — Kazinczy Ferencznek. Várad Május' 9kén 1822.	76
4078. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Széphalom Május' 15d. 1822.	77 (504)
4079. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Széphalom Máj. 16d. 1822.	79 (504)
4080. Fekete Pál — Kazinczynak. S. a. Újhely 20. maj. 1822.	79
4081. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, június 2. 1822.	80 (504)
4082. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Sz. Mihálytt Június 5kén 1822.	80 (504)
4083. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Pest, Június 9d. 1822.	84 (505)
4084. Kazinczy Dénes — Kazinczy Ferencznek. Váradon Június 10kén 1822.	86 (505)
4085. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Wien am 10/6. XXII.	87 (506)
4086. Balkay Pál — Kazinczynak. Eger 14 Juni 1822.	88 (506)
4087. Bölöni Farkas Sándor — Kazinczynak. Bécs, 822 17ik Jun.	89
4088. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Június 18d. 1822.	90
4089. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom Június 18d. 1822.	93 (506)
4090. Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom Jún. 18d. 1822.	96 (506)
4091. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs Jún. 18d. XXII.	98
4092. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom Június' 20d. 1822.	98 (507)
4093. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Széphalom, Június' 20d. 1822.	103
4094. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, június 28. 1822.	105 (507)
4095. Gr. Gyulay Lajos — Kazinczynak. Bécs Jul. 1sőjén 822.	105 (507)
4096. Kazinczy — B. Prónay Simonának. Patak den 11ten Julius 1822.	107 (507)
4097. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Júl. 22d. 1822.	109 (507)
4098. Kazinczy — Gr. Gyulay Lajosnak. Széphalom Július 27d. 1822.	112
4099. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom Július 27d. 1822.	114 (508)
4100. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Pest, Auguszt 3d. 1822.	117 (509)
4101. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Aug. 13d. 1822.	119 (509)
4102. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Újhely, 1822. Aug. 19d.	120 (509)
4103. Édes Gergely — Kazinczynak. 22. Aug. 1822. Pápán,	122 (510)
4104. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. A. Olysó, Auguszt. 27ikén 1822.	135 (510)
4105. Kazinczy József — Kazinczy Ferencznek. 28 Aug. 1822.	141

	Lap
4106. Gr. Teleki József — Kazinczynak. [K. és h. n.]	142 (510)
4107. Kazinczy — Gr. Desseffy Józsefnek. Szépalom, Sept. 11d. 1822. ...	143 (510)
4108. Kazinczy — Döbrentei Gábornak és Igaz Sámuelnek. [1822. szept. 15.]	153 (511)
4109. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Szépalom Septemb. 15d. 1822. ...	155 (511)
4110. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Szépalom Sept. 15d. 1822. ...	156 (511)
4111. Kazinczy — Pápay Sámuelnek. Szépalom, Sept. 17d. 1822. ...	160
4112. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Wien am 20/9 XXII.	164
4113. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Páannon hegyen. September 26kán 1822.	166
4114. Pápay Sámuel — Kazinczynak. Pápán Oct. 5d. 822.	168 (511)
4115. Horváth Endre — Kazinczynak. Pázmándi magányomban October 12én 1822.	169
4116. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben Október 13-án 1822.	171 (512)
4117. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Pest, Octóber 19d. 1822. ...	172 (512)
4118. Kovacsóczy Mihály — Kazinczynak. Pesten 8ber 23án 1822. ...	174 (513)
4119. Kazinczy — Kis Jánosnak. Ujhely d. 25. Octobr. 1822.	176 (513)
4120. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Oct. 29d. XXII.	177 (513)
4121. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Szépalom, Oct. 30d. 1822. ...	177 (514)
4122. Kazinczy — Horváth Endrének. Szépalom Octób. 30d. 1822. ...	180 (515)
4123. B. Wesselényi Miklós — Kazinczynak. Béts Oct. 30kán 822. ...	181
4124. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Szépalom Nov. 3d. 1822. ...	182 (515)
4125. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Szépalom, den 9. Novem-ber 1822.	184 (515)
4126. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Szépalom, Novemb. 11dikén 1822.	190
4127. Kazinczy — Gr. Gyulay Lajosnak. Szépalom, Nov. 11dikén 1822. ...	192
4128. Kazinczy — Bay Györgynek. Novemb. 16-án 1822.	195 (516)
4129. Kis János — Kazinczynak. Sopr., Nov. 19dikén 1822.	197 (516)
4130. Kazinczy — Nagy Gábornak. Szépalom Novemb. 22d. 1822. ...	199
4131. Kazinczy — Patay Jánosnak. Szépalom Novemb. 29d. 1822. ...	200
4132. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Dec. 3d. XXII.	202 (516)
4133. Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak. Szépalom Decemb. 6dikán 1822.	202 (517)
4134. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. [Dec. 6.] 1822.	206 (517)
4135. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Dec. 6d. XXII.	209
4136. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Bécs, Decembr. 13d. 1822. ...	210 (518)
4137. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Dec. 13d. XXII.	211
4138. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Páannon hegyen Decemb. 15. 1822.	212
4139. Kazinczy — Dúlházy Mihálynak. Szépalom Decemb. 6d. 1822. ...	215 (519)
4140. Toldy Ferencz — Kazinczynak. Pest, Decz. 16. 1822.	217 (519)
4141. Kazinczy — Toldy Ferencznek. Ujhely Decemb. 20d. 1822.	218
4142. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Wien, am 20/12 XXII.	219 (519)
4143. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Szépalom Decemb. 23d. 1822. ...	220 (519)

	Lap
4144. Kazinczy — Kisfaludy Károlynak. Széphalom Decemb. utolsóján 1822.	224 (520)
4145. Cserey Miklós — Kazinczynak. [K. és h. n.]	226 (520)
4146. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom Január' elsőjén 1823.	228 (520)
4147. Cserey Miklós — Kazinczynak. Szebenben, Jan. 5-én 823.	230 (521)
4148. Kisfaludy Károly — Kazinczynak. Pesten 10-dik Január. 1823.	232 (521)
4149. Ferenczy József — Kazinczynak. S. Patak Jan. 16. 1823.	234 (521)
4150. Kazinczy — Ferenczy Istvánnak. Széphalom, Január 17d. 1823.	235 (522)
4151. Kazinczy — Gr. Gyulay Lajosnak. Január 17d. 1823.	237
4152. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom Január 18d. 1823.	238 (523)
4153. Kazinczy — Dúlházy Mihálynak. Széphalom Január 19. 1823.	241 (523)
4154. Gr. Sztáray Vinceze — Kazinczynak. Sztára den 21 Jänner 823.	244
4155. Kis János — Kazinczynak. Sopron, Januarius 24dikén 1823.	245 (523)
4156. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Január. 29d. 1823.	246
4157. Kazinczy — Dúlházy Mihálynak. Sz. Január. 30. 1823.	247
4158. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Jan. 31d. XXIII.	248 (523)
4159. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 7. Febr. 1823.	249 (523)
4160. Zsiday Sándor — Kazinczynak. Pesten 9dik Febr. 1823.	254
4161. Kazinczy — Gr. Gyulay Lajosnak. 12. Febr. 1823.	256
4162. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Febr. 13d. 1823.	257 (524)
4163. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. [K. és h. n.]	260
4164. Kazinczy — Dúlházy Mihálynak. Széphalom Febr. 16d. 1823.	261
4165. Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefnek. Széphalom. Február. 17d. 1823.	262
4166. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Széphalom Február. 19d. 1823.	263
4167. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa, Február. 19ikén 1823.	264 (524)
4168. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Febr. 23d. 1823.	270
4169. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Febr. 23d. 1823.	271 (525)
4170. Kazinczy — Dúlházy Mihálynak. 23. Febr. 1823.	273
4171. Baykor József — Kazinczynak. Béts Febr. 24. 1823.	274 (526)
4172. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Ujhely Martz. 6d. 1823.	278 (526)
4173. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Ujhely, Martz. 6d. 1823.	279 (526)
4174. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa, Martz. 6ikán 1823.	282 (527)
4175. Kazinczy — Majoros Mártonnak. Ujhely die 7-a Martz. 1823.	289
4176. Kazinczy — Dúlházy Mihálynak. 1823. Mart. 7.	290
4177. Szivák István — Kazinczynak. Brassóból 10 Marty 1823.	290
4178. Szemere Pál — Kazinczynak. Lasztócz Mart. 11. 1823.	293 (527)
4179. Kazinczy — Szemere Pálnak. Széphalom, Martius, 1823.	295
4180. Kazinczy — Dúlházy Mihálynak Martz. 15d. 1823.	296
4181. Zsiday Sándor — Kazinczynak. Pest 18a Martii 1823.	297
4182. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Ujhely Martz. 22d. 1823.	298 (528)
4183. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Wienn am 25ten März 823.	299

	Lap
4184. Cserey Farkas — Kazinczynak. Bécs 25dik Mart. 1823.	300 (528)
4185. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pánon hegyén April 4dikén 1823.	302 (528)
4186. Kazinczy — Bálintfy Józsefnek. Széphalom April 12dikén 1823.	305
4187. Cserey Farkas — Kazinczynak. Bécs 15dik Apr. 1823.	306 (528)
4188. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Ujhely April 24d. 1823.	306 (528)
4189. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosvár. 24-a Apr. 823.	309
4190. Kazinczy — Dúlházy Mihálynak. Ujhely, Apr. 25d. 1823.	311
4191. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Május 2d. XXIII.	311 (528)
4192. Szemere Pál — Kazinczynak. Pest 4-a Maji 823 ...	312
4193. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Ujhely Májusnak 5dikén 1823.	314 (529)
4194. Kazinczy — Szemere Pálnak. Széphalom, Május, 1823.	318
4195. Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak. Ujhely 6. Máj. 1823.	318 (529)
4196. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Ujhely Máj. 8d. 1823. ...	321
4197. Kazinczy — Dúlházy Mihálynak. Ujhely Máj. 8d. 1823.	323
4198. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosváron Május 12-én 823. ...	324
4199. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannonia hegyén Május 13kán 1823.	325 (530)
4200. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Ujhely, Máj. 15d. 1823.	328 (530)
4201. Cserey Farkas — Kazinczynak. Bécs 16dik May 1823 ...	331
4202. Kazinczy — Romy Károly Györgynek. Ujhely, den 18. May 1823.	333 (530)
4203. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Ujhely Pünkösöd első napján.	337 (532)
4204. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Május 20d. 1823.	339 (532)
4205. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Ujhely Máj. 23d. 1823.	341 (532)
4206. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Május' 23d. 1823.	344 (534)
4207. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosváron 24a Maji 823.	345
4208. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Ujhely Máj. 26. 1823.	347
4209. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. Ujhely Június 2d. 1823.	351
4210. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. Ujhely 2. Jun. 1823.	354
4211. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. 1823. Jún. 14d.	355 (534)
4212. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Ujhely, Június 14d. 1823.	356 (534)
4213. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosvárt 18ik Junii 1823.	361 (534)
4214. Kazinczy — Cserey Miklósnak. 24. Jun. 1823.	365
4215. Kazinczy — Bay Györgynek. Ujhely Jún. 25-én 1823 ...	368
4216. Kazinczy — Szemere Pálnak. Széphalom; Június, 1823 ...	369
4217. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosváron 2-a Julii 823.	370
4218. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, 15/VII 23.	372
4219. Kazinczy — B. Prónay Sándornak. Széphalom Júl. 16d. 1823.	372 (535)
4220. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom Július 16d. 1823. ...	374 (535)
4221. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Júl. 18d. 1823.	377 (535)
4222. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannon hegyen Júl. 19. 1823	378 (535)
4223. Igaz Sámuel — Kazinczynak. 22/VII. 23.	382
4224. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom August. 5d. 1823.	382
4225. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Aug. 8d. 1823.	384
4226. Zádor György — Kazinczynak. Duka, 1823. aug. 14.	385
4227. Kazinczy — Bay Györgynek. Ujhely, Aug. 20-án 1823.	389
4228. Édes Gergely — Kazinczynak. Kúp. 20. Aug. 1823.	389 (536)

	Lap
4229. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Ujhely Aug. 22d. 1823.	393 (536)
4230. Igaz Sámuel — Kazinczynak. 26/VIII. 23.	395 (536)
4231. Kazinczy — Zádor Györgynek. Széphalom, 1823. aug. 31.	396
4232. Igaz Sámuel — Kazinczynak. 3/IX. 23.	399
4233. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom Septemb. 5d. 1823.	399 (536)
4234. Zádor György — Kazinczynak. Duka, 1823. sept. 12.	402 (537)
4235. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. [K. és h. n.]	405 (538)
4236. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Septbr. 15d. 1823.	408
4237. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten 7ber 17én 1823.	411
4238. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. [K. és h. n.]	412 (538)
4239. Kolosy István — Kazinczynak. Bécsben 1ső Octób. 1823.	413 (538)
4240. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Bécs, Octób. 3d. 1823.	414
4241. Özv. gr. Török Józsefné — Kazinczynak. 1823. X. 7.	416 (538)
4242. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Octób. 11d. 1823.	417 (538)
4243. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Oct. 11d. 1823.	421
4244. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Wien, am 15/10 XXIII.	423 (539)
4245. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Sz.-Mihály, Octob. 21én 1823.	424 (539)
4246. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Octób. 29d. 1823.	427
4247. Kazinczy — Nagy Gábornak. [K. és h. n.]	431
4248. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Maád, Nov. 3ikán 1823.	433 (539)
4249. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Széphalom Novemb. 4d. 1823.	434 (539)
4250. Kis József — Kazinczynak. Gáltó. November 4kén 1823.	438
4251. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 6. Nov. 1823.	439 (540)
4252. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pánon hegyén novemb. 9. 1823.	442 (540)
4253. Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak. Széphalom den 11ten Novembr. 1823.	444 (541)
4254. Kazinczy — Guzmics Izidornak. 1823. nov. 19.	447 (541)
4255. Kazinczy — Gr. Gyulay Lajosnak. Széphalom Novemb. 20d. 1823.	450
4256. Kazinczy — Tatay Jánosnak. Széphalom Novemb. 20d. 1823. ...	451
4257. Igaz Sámuel — Kazinczynak. 21/XI. 23.	452 (541)
4258. Nagy Gábor — Kazinczynak. Debreczenben Nov. 23-n 823. ...	452 (541)
4259. Zádor György — Kazinczynak. Duka, 1823. nov. 25.	454
4260. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Wien, am 27ten 9ber 823.	457 (541)
4261. Kazinczy — Névtelennek. Széphalom Nov. 29d. 1823.	458 (541)
4262. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Bécs, Decemb. 11d. 1823. ...	461
4263. Guzmics Izidor — Kazinczynak. Pannon' hegyén Decemb. 11. 1823.	462 (541)
4264. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Xbr. 16d. 1823.	465 (542)
4265. Kazinczy — Gr. Gyulay Lajosnak. 1823. X.b. 16d. éjjel	467
4266. Kazinczy — Igaz Sámuelnek. [1823. decz. 16.]	468 (543)
4267. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Dec. 16d. 1823.	469 (543)
4268. Kazinczy — Guzmics Izidornak. Decemb. 20d. 1823.	470 (543)
4269. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Kedden, éjjel után valamivel.	472

	Lap
4270. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. 26. Xbr. 1823.	474 (543)
4271. Kazinczy — Dúlházy Mihálynak. Széphalom Decemb. 27d. 1823.	475
4272. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. 28 Xbr. [1823.]	478
4273. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom Decemb. 29d. 1823.	478 (543)
4274. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom Decemb. 29d. 1823.	480
4275. Kazinczy — Bay Györgynek. Decemb. 30-án 1823.	480
4276. Kazinczy — Zádor Györgynek. Széphalom 1823. Dec. 30.	483 (544)
4277. Kazinczy — Cserey Miklósnak. [1823. dec. végén.]	484
4278. Jankovich Miklós — Kazinczynak. [K. és h. n.]	486 (544)
Jegyzetek	489
Név- és tárgymutató	545

TARTALOM.

ABC-rendben a levélírók szerint.

- Balkay Pál. 4086.*
Baykor József. 4171.
Cserey Farkas. 4184. 4187. 4201.
Cserey Miklós. 4145. 4147. 4189. 4198. 4207. 4213. 4217.
Dessewffy József gr. 4043. 4047. 4067. 4082. 4104. 4167. 4174. 4245. 4248.
Döbrentei Gábor. 4056. 4083. 4100. 4117. 4136. 4240. 4262.
Édes Gergely. 4103. 4228.
Farkas Sándor (Bölöni ---). 4087.
Fekete Pál. 4080.
Ferenczy József. 4149.
Guzmics Izidor. 4113. 4138. 4185. 4199. 4222. 4252. 4263.
Gyulay Lajos gr. 4095.
Horváth Endre. 4115.
Igaz Sámuel. 4039. 4048. 4053. 4057. 4058. 4064. 4072. 4073. 4091. 4101. 4120.
4132. 4135. 4137. 4158. 4191. 4204. 4206. 4218. 4221. 4223. 4225. 4230.
4232. 4257. 4267.
Jankovich Miklós. 4278.
Kazinczy Dénes. 4077. 4084.
Kazinczy Ferencz — Bay Györgynek. 4045. 4061. 4128. 4215. 4227. 4275.
Kazinczy — Bálintfy Józsefnek. 4186.
Kazinczy — Cserey Miklósnak. 4110. 4173. 4193. 4200. 4205. 4208. 4214.
4220. 4277.
Kazinczy — Dessewffy József gr-nak. 4040. 4054. 4065. 4088. 4097. 4107. 4156.
4162. 4163. 4169. 4196. 4224. 4238. 4242. 4246. 4269. 4272.
Kazinczy — Döbrentei Gábornak. 4038. 4068. 4089. 4102. 4108 [és Igaz Sámuelnek].
4124. 4143. 4233. 4236. 4264. 4270. 4274.
Kazinczy — Dúlházy Mihálynak. 4052. 4059. 4139. 4153. 4157. 4164. 4170. 4176.
4180. 4190. 4197. 4210. 4271.
Kazinczy — Ferenczy Istvánnak. 4150.
Kazinczy — Guzmics Izidornak. 4109. 4126. 4188. 4212. 4229. 4249. 4254. 4268.
Kazinczy — Gyulay Karolina gr-nőnek. 4092. 4134. 4146. 4152. 4168. 4172.
4182. 4203.
Kazinczy — Gyulay Lajos gr-nak. 4098. 4127. 4151. 4161. 4255. 4265.

* A számok a levelek sorszámai.

- Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. 4090.
Kazinczy — Horvát Istvánnak. 4079. 4166.
Kazinczy — Horváth Endrének. 4122.
Kazinczy — Igaz Sámuelnek. 4108 [és Döbrentei Gábornak]. 4266.
Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. 4209. 4235.
Kazinczy — Kis Jánosnak. 4119. 4273.
Kazinczy — Kisfaludy Károlynak. 4051. 4144.
Kazinczy — Kisfaludy Sándornak. 4049.
Kazinczy — Majláth János gr-nak. 4253.
Kazinczy — Majoros Mártonnak. 4175.
Kazinczy — Nagy Gábornak. 4041. 4130. 4247.
Kazinczy — Névtelennek. 4035. 4261.
Kazinczy — Patay Jánosnak. 4131.
Kazinczy — Pápay Sámuelnek. 4037. 4050. 4111.
Kazinczy — Prónay Sándor b-nak. 4219.
Kazinczy — Prónay Simon b-nének. 4096.
Kazinczy — Ráday Pál gr-nak. 4060.
Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. 4042. 4069. 4125. 4159. 4202. 4251.
Kazinczy — Szemere Pálnak. 4179. 4194. 4216.
Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. 4055. 4066. 4121. 4243.
Kazinczy — Tatay Jánosnak. 4256.
Kazinczy — Thewrewk Józsefnek (Ponori —). 4165.
Kazinczy — Toldy Ferencznek. 4078. 4093. 4141.
Kazinczy — Wesselényi Miklós b-nak. 4133. 4195.
Kazinczy — Zádor Györgynek. 4231. 4276.
Kazinczy József. 4105.
Kis János. 4074. 4129. 4155.
Kis József. 4250.
Kisfaludy Károly. 4148.
Kolosy István. 4239.
Kovacsóczy Mihály. 4118.
Majláth János gr. 4070. 4075. 4085. 4112. 4142. 4183. 4244. 4260.
Nagy Gábor. 4258.
Pápay Sámuel. 4036. 4114.
Péczeli József. 4063.
Ráday Pál gr. 4044. 4071.
Szemere Pál. 4046. 4178. 4192.
Szentgyörgyi József. 4062. 4116.
Szivák István. 4177.
Sztáray Vincze gr. 4154.
Teleki József gr. 4106.
Toldy Ferencz. 4076. 4081. 4094. 4140.
Török Józsefné (özv. gr. —). 4241.
Vitkovics Mihály. 4211. 4237.
Wesselényi Miklós b. 4123.
Zádor György. 4226. 4234. 4259.
Zsiday Sándor. 4160. 4181.